Mikko Uola

Kunnian miehet

75 vuotta suomalaisten Waffen-SS-vapaaehtoisten asevelitoimintaa 1943–2018

SS-Aseveljet ry 1943–1944
Veljesapu ry 1955–2006
Veljesapu-Perinneyhdistys ry 2006–2018

Tämä Veljesapu-Perinneyhdistys ry:n toimeksiannosta syntynyt teos on dokumentoitu kertomus vuosina 1941–1943 vapaaehtoisina Saksan Waffen-SS-joukoissa palvelleiden suomalaisvapaaehtoisten järjestötoiminnasta 75 vuoden ajalta. Kirja perustuu SS-Aseveljet ry:n ja Veljesapu ry:n asiakirjoihin sekä lehdistön ja kirjallisuuden antamiin tietoihin. Lähteinä on lisäksi käytetty myös ulkopuolisten arkistojen asiakirjoja.

Vapaaehtoisten ensimmäisenä asevelijärjestönä toimi SS-Aseveljet ry, joka lakkautettiin syksyllä 1944 välirauhansopimuksen määräysten perusteella. Sen jälkeen seurasi vuosikymmenen kestänyt aika, jolloin järjestötoimintaa ei virallisesti ollut lainkaan. Vuonna 1955 perustettiin huoltojärjestö Veljesapu ry, joka käytännössä perinneyhdistykseksi muuntuneena muutti 2006 nimensä Veljesapu-Perinneyhdistys ry:ksi.

Veljesavun järjestötoiminta on ollut oma erityinen lukunsa suomalaisessa veteraanitoiminnassa. Näin on ensinnäkin siitä syystä, että Saksan-vapaaehtoisten sotakokemukset ovat olleet poikkeukselliset muihin suomalaisveteraaneihin verrattuna. Se on ollut omaleimaista myös siksi, että millekään muulle veteraanitoiminnalle ei ole yritetty kasata niin paljon esteitä kuin Veljesavun veteraanien aseveljeystyölle. Siinä mielessä suomalaisten SS-vapaaehtoisten järjestötyön historia valottaa koko suomalaisen yhteiskunnan historiaa, sen ylä- ja alamäkiä, useiden vuosikymmenien ajalta.

ISBN 978-952-94-1708-7

Kansi: Taittopalvelu Yliveto Oy
Etukannen kuva: Antti Sepponen
Takakannen kuva: Veljesapu-Perinneyhdistys ry:n arkisto

Mikko Uola

Kunnian miehet

75 vuotta suomalaisten Waffen-SS-vapaaehtoisten asevelitoimintaa 1943–2018

SS-Aseveljet ry 1943–1944
Veljesapu ry 1955–2006
Veljesapu-Perinneyhdistys ry 2006–2018

KANSI
Kuvanveistäjä, jääkärikapteeni Lauri Leppäsen 1956 suunnittelema
Sturmmann-patsas

TAKAKANSI
SS-Aseveljet kunnianosoituksella Viipurin sankarihaudalla 1944

ESINEKUVAT
Antti Sepponen

TAITTO
Taittopalvelu Yliveto Oy

PAINO
Painettu EU:ssa
Painopalvelut Yliveto, 2019
www.yliveto.fi

ISBN
978-952-94-1708-7

Sisällys

Lukijalle

Tämä kirja on dokumentoitu kertomus vuosina 1941–1943 vapaaehtoisina Saksan Waffen-SS-joukoissa palvelleiden suomalaisvapaaehtoisten järjestötoiminnasta 75 vuoden ajalta. Vapaaehtoisten ensimmäisenä aseveljeysjärjestönä toimi SS-Aseveljet ry, joka lakkautettiin syksyllä 1944 välirauhansopimuksen määräysten perusteella. Sen jälkeen seurasi vuosikymmenen kestänyt aika, jolloin järjestötoimintaa ei virallisesti ollut lainkaan. Vuonna 1955 perustettiin huoltojärjestö Veljesapu ry, joka käytännössä perinneyhdistykseksi muuntuneena muutti 2006 nimensä Veljesapu-Perinneyhdistys ry:ksi.

Kirja perustuu ennen muuta SS-Aseveljet ry:n ja Veljesapu ry:n asiakirjoihin sekä lehdistön ja kirjallisuuden antamiin tietoihin. Mahdollisuuksien mukaan on käytetty myös lähdeluettelossa mainittuja ulkopuolisten arkistojen asiakirjoja.

Tavoitteena on ollut selvittää vapaaehtoisten järjestötoiminnan vaiheet mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja avoimesti. Kun kysymys on yhdistysten yhteensä vuosikymmenien ajan jatkuneesta toiminnasta, tietyltä historiikinomaisuudelta ei ole voitu välttyä. Toisin sanoen historiallisten syiden ja seurausten problematiikan ohella teksti sisältää runsaasti asevelijärjestöjen toimintaa kuvailevaa kerrontaa.

Kirja on syntynyt Veljesapu-Perinneyhdistys ry:n toimeksiannosta, ja yhdistys on avustanut tekijää kiitettävällä tavalla tietojen etsimisessä ja kuvituksen hankkimisessa. Ennen muuta yhdistyksen sihteeri, kirjan kuvituksen pääosin hankkinut Jari Saurio on Veljesavun arkistonhoitajana ollut kirjoittajalle korvaamattomana apuna. Erityiset kiitokset kuuluvat myös Mika Hakanpäälle, joka on aktiivisesti avustanut kirjan tekemisessä, samoin kuin Raimo Rosendahlille, joka Saurion ja Hakanpään tavoin on tutustunut käsikirjoitukseen ja esittänyt siitä kommenttejaan. Jyri Koskivaara, Jouko Laitinen, Kari Ruutu ja Johan Salo ovat myös avustaneet tekijää tiedoillaan ja hallussaan olevalla aineistollaan.

Toimeksiantaja ei ole ohjannut tekijän kannanottoja millään muulla tavoin kuin tuomalla esille dokumentteja, jotka kertovat tosiasioita vuosikymmenten tapahtumista. Pi-

kemminkin painetta käsitellä asioita ulkopuolisen mielipiteenohjauksen mukaisesti on tullut niistä julkisuudessa olleista kannanotoista, joilla vuosien 1941–1943 vapaaehtoisliikettä on vuosikymmenten ajan ja yhä edelleen pyritty mystifioimaan. Tällaiselle paineelle ei kirjoittajalla kuitenkaan ole tosiasioiden valossa ollut mitään syytä antautua.

Aseveljeydestä ja perinteistä

Aseveljeys on yksi vanhimpia ihmisiä ja kansoja yhdistäviä siteitä. Kotiaan ja maataan puolustaessaan miehet ovat taistelutantereitten ankarissa oloissa oppineet sen, että kaveria on autettava, ja että kavereilta on tarvittaessa apua saatavissa. Ilman keskinäistä luottamusta ja yhteishenkeä oman asian puolustaminen ja vaikeuksista selviäminen ei ole ollut sodassa mahdollista. Niinpä aseveljeys on epäilemättä lähes yhtä vanha kuin ihmiskunta, sillä puolustautuminen uhkaavia vaaroja vastaan on aina kuulunut ihmisen evoluutiossa niihin elintärkeisiin asioihin, joita ilman ihmiskunta ja kansakunnat eivät olisi säilyneet eloonjäämiskamppailuissaan. Aseveljeys on ollut parhaimmillaan sotien aikana, mutta sillä on ollut ja on tärkeä merkityksensä joukkoa yhdistävänä voimana myös taistelujen tauottua.

Suomalaisiakin aseveljeys on epäilemättä elähdyttänyt ja vahvistanut vuosituhansien ajan, kun on jouduttu taistelemaan eri suunnilta maahan tunkeutuneita vihamiehiä vastaan. Kuitenkin suomalainen aseveljeys on käytännön syistä päässyt kehittymään taistelukenttien ulkopuoliseksi, rauhankin aikana sotureita yhdistäväksi tunteeksi ja toiminnaksi vasta verraten myöhään. Tällaisesta on kuitenkin selviä merkkejä viimeistään 1800-luvulta lähtien. Kansallisrunoilija Johan Ludvig Runebergin tunnettu runokokoelma "Vänrikki Stoolin tarinat" ilmentää monessakin runossaan omalla tavallaan suomalaista aseveljeyttä Suomen sodan ajoilta. Vaikka Runeberg kenties meni ihanteellisuudessaan turhankin pitkälle onnettoman Suomen sodan veteraaneja kuvatessaan, aseveljeys ei hänen runoissaan rakentunut tyhjän päälle, vaan sille oli oma perustansa tuon sodan veteraanien ajattelussa.

Liikenneolot eivät vielä 1800-luvulla tehneet varsinaista Suomen sodan veteraanien asevelitoimintaa järjestömuodossa mahdolliseksi, joskin monien tuon sodan taistelujen muistomerkkien pystyttäminen eri puolilla maata kertoi sodan muistojen vaalimisen tarpeesta ja sen veteraanien arvostamisesta. Sanomalehdissäkin seurattiin viimeisten elossa olleiden Suomen sodan veteraanien vaiheita. Kuitenkin vasta Turkin sota vuosina 1877–1878 oli ensimmäinen sellainen sota, jonka jälkeen sotaan osaa ottaneet suomalaiset veteraanit alkoivat jossain määrin vaalia yhdessä aseveljeyttään sodan jälkeen.

Varhaisimpia julkisia suomalaisia asevelitilaisuuksia on Turkin sodan veteraanien kokoontuminen Helsingissä Gornyj Dubnjakin taistelun vuosipäivänä lokakuussa 1902, kun sodasta oli kulunut 25 vuotta. Veteraanit kutsuttiin tuolloin pääkaupunkiin viettämään voitollisen taistelun muistojuhlaa. Kaartin kasarmilla järjestettyyn juhlaan osallistui parisensataa veteraania eri puolilta maata.[1]

Kun Gornyj Dubnjakin taistelusta tuli syksyllä 1917 kuluneeksi 40 vuotta, veteraanien kerrottiin pitävän Helsingissä "jubileumi-luokkakokouksen" kokoontumalla yhteisten pöytien ympärille muistelemaan menneitä, juomaan maljoja ja pitämään puheita Balkanin retkestä. Tällaiset veteraanien muistelutilaisuudet muistuttivat jo myöhempien sotien asevelikokoontumisia.[2]

Vaikka aseveljeyden ensimmäiset konkreettiset merkit olivat tällä tavoin näkyvissä, veteraaneista huolehtiminen oli pitkään lähes olematonta. Oli selvää, ettei yhteiskunta ollut pitänyt juuri millään tavoin huolta hävityn Suomen sodan invalideista tai muuten sodasta kärsimään joutuneista. Kovin paljon parempi ei ollut Turkin sodassa vammautuneidenkaan laita, sillä heidät jätettiin tavallisesti kunnallisen köyhäinhoidon varaan. Periaatteessa senaatilta oli mahdollisuus hakea eläkettä, mutta käytännössä eläkkeen anominen oli tuon ajan invalidisoituneille byrokraattisesti liian vaikeaa.[3]

Vasta ensimmäinen maailmansota oli niin maailmalla kuin Suomessakin ensimmäinen suursota, jonka jälkeen asevelitoiminta organisoitui järjestelmällisesti. Tuolloin kysymys ei ollut enää pelkästä sotatoveruuden muistelemisesta, vaan myös apua tarvitsevien veteraaniveljien keskinäisestä avustamisesta. Olihan sotaan osallistunut miljoonia miehiä, joista suuri osa oli invalidisoitunut tai joutunut muuten sodasta kärsimään. Maailmansodan jälkeen perustettiin yhteisiä muistoja vaalineita ja heikompiosaisia avustavia asevelijärjestöjä lähes kaikkiin sotaa käyneisiin maihin. Esimerkiksi Britanniaan syntyi The Royal British Legion ja Saksaan teräskypäräjärjestö Stahlhelm. Myös moniin pienempiin maihin syntyi vastaavia asevelijärjestöjä. Esimerkiksi virolaisveteraanit perustivat omia järjestöjään, joista tunnetuimmaksi nousi Eesti Vabadussõjalaste Liit (Viron vapaussoturien liitto) eli vapsit, kuten liiton jäseniä yleisesti kutsuttiin.

Suomessa perustettiin melko pian vuoden 1918 vapaussodan sekä käytyjen heimosotien jälkeen muutamia aseveliyhdistyksiä, joista tunnetuimpia olivat vuonna 1920 perustettu Jääkäriliitto ja vuonna 1924 perustettu Vapaussodan Invalidien Liitto. Lisäksi eräissä joukko-osastoissa, kuten Vöyrin kaartissa, palvelleet perustivat omia joukko-osastokohtaisia aseveliyhdistyksiään. Vuoden 1918 veteraanien kattava asevelijärjestö Vapaussodan Rintamamiesten Liitto (VRL) saatiin perustetuksi vasta vuonna 1929 ja heimosotiin osallistuneiden järjestö Suomen Heimosoturien Liitto vuonna 1933. Näistä järjestöistä tuli 1930-luvulla aktiivisia toimijoita, jotka vaalivat aseveljeyden muistoja,

Aiemmat asevelijärjestöt, erityisesti Jääkäriliitto ja Vapaussodan Rintamamiesten Liitto, vuodesta 1940 Rintamamiesliitto, olivat esikuvana suomalaisten Saksan-vapaaehtoisten asevelitoiminnalle. Kenraaliluutnantti Hannes Ignatius tarkastaa rintamamiesten rivistöä Kuopion liittojuhlilla 1939.

lujittivat jäsentensä keskinäistä yhteenkuuluvuutta sekä avustivat avun tarpeessa olleita veljiä, ja samalla ne pyrkivät vaikuttamaan poliittisiin päättäjiin veteraanien sosiaalisten olojen parantamiseksi. Ne rakensivat jonkin verran myös kansainvälisiä yhteyksiä mm. Saksan, Viron ja Puolan asevelijärjestöihin.

Jääkäriliitto oli arvovaltainen järjestö ennen muuta siksi, että siihen kuului viimeistään 1930-luvulta lähtien suurin osa maan korkeimmasta sotilaspäällystöstä. Sen vaalittavina olivat velvoittavat perinteet, sillä olivathan Saksaan vapaaehtoisina salaa lähteneet ja siellä vuosina 1915–1918 koulutetut suomalaisjääkärit vaikuttaneet ratkaisevasti maan vapautumiseen ja itsenäisyyden lujittamiseen. Vapaussodan Rintamamiesten Liitto puolestaan kokosi riveihinsä hallituksen armeijassa vuonna 1918 taistelleita, ja jäsenmäärältään se ylsi ennen toista maailmansotaa maan suurimmaksi asevelijärjestöksi, vaikka se ei missään vaiheessa saanutkaan jäsenikseen kaikkia vapaussodan rintamamiehiä.

Aseveljeysjärjestöjen toiminnassa korostui veteraanien edunvalvonta, esimerkiksi invalideista huolehtiminen sekä jääkäri- ja rintamamieseläkkeitten ajaminen, mitkä kaikki saatiin 1930-luvulla myönteiseen lopputulokseen. Jääkäriliitto ja VRL myös perus-

tivat rintamamieskoteja, joihin asutettiin tuen tarpeessa olleita rintamamiehiä. Ne järjestivät vuosittain jäsenistönsä joukkotapaamisia, ja varsinkin VRL otti myös kantaa moniin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Jääkäriliiton jäsenjulkaisu Parole ja VRL:n äänenkannattaja Rintamamies olivat keskeisiä jäsenistön yhteenkuuluvaisuuden edistäjiä.

Asevelijärjestöt olivat edunvalvontatehtäviensä ohella myös perinnejärjestöjä. Ne ottivat tehtäväkseen arvokkaina pitämiensä veteraaniperinteiden vaalimisen ja siirtämisen seuraaville sukupolville. Nämä perinteet olivat sotakentillä syntyneitä arvoja, joilla korostettiin isänmaan puolesta käytyjen taistelujen merkitystä oman maan historiassa. Veteraanit halusivat, että sotasukupolven uhraukset eivät unohtuisi kansakunnan muistista. Oli tunnettava menneisyys, jotta osattiin ymmärtää nykyisyyttä ja katsoa tulevaisuuteen.

Talvisodan jälkeen suomalainen aseveljeystoiminta joutui uuteen vaiheeseen, kun oli tarve järjestää myös tämän sodan rintamamiesten edunvalvonta- ja järjestötoiminta. Vapaussodan Rintamamiesten Liitto piti tavallaan itsestään selvänä, että myös tämän toisen vapaussodan miehet liittyisivät sen jäseniksi. Siksi se lyhensi vuonna 1940 nimensä Rintamamiesliitoksi. Ongelmana oli kuitenkin se, että liitto oli leimautunut poliittisesti varsin oikeistolaiseksi järjestöksi, johon varsinkaan sosiaalidemokraatit eivät olleet valmiita liittymään. Niinpä ylipäällikkö Mannerheim antoi kansallisen yhtenäisyyden vuoksi kesällä 1940 suostumuksensa sille, että talvisodan miehiä varten perustetaan aivan oma asevelijärjestönsä. Suomen Aseveljien Liitto perustettiinkin elokuussa 1940, ja sen johtotehtäviin otettiin niin porvarillisesti kuin vasemmistolaisestikin ajattelevia henkilöitä. Se tultiin yleisesti tuntemaan lyhemmällä nimellä Aseveliliitto. Samana vuonna perustettiin talvisodassa vammautuneiden aseveli- ja etujärjestöksi Sotainvalidien Veljesliitto.

Rintamamiesliitto sai pienen osan talvisodan rintamamiehistä jäsenikseen, mutta valtaosa heistä liittyi Aseveliliittoon. Näiden kahden järjestön suhteet jäivät kireiksi, mutta välirikon ei annettu välirauhan ajan epävarmoissa oloissa näkyä julkisuudessa, kun oli tarve estää selkeästi äärivasemmistolaisten järjestöjen ilmestyminen kilpailemaan rintamamiehistä. Kumpikin järjestöistä jatkoi omaa toimintaansa myös jatkosodan vuosina, ja jatkosodan rintamamiehistäkin valtaosa liittyi jo sodan kuluessa Aseveliliiton paikallisyhdistysten jäseniksi.

Liittojen keskinäinen kilpailu näkyi mm. siinä, että Rintamamiesliitto lähti keväällä 1941 aktiivisesti värväämään ”uusia jääkäreitä” Saksaan. Siitä tulikin kaikkein aktiivisin suomalaisten SS-vapaaehtoisten värvääjäjärjestö. Aseveliliitto ei tähän värväykseen puuttunut. Jääkäriliitto suhtautui periaatteessa myönteisesti vapaaehtoisvärväykseen, ja jääkärien aktiivisuuden ansiosta 32 jääkärien poikaa lähti Saksaan. Lisäksi lähti kolme kalterijääkärien eli jääkäriliikkeeseen osallistumisensa vuoksi venäläisten vankina olleitten poikaa. Jääkärihistorioitsija Matti Lauerma kutsuukin vapaaehtoispataljoonan syn-

tyä jääkäriliikkeen toisinnoksi. Jääkärien pojille annettiin itse asiassa etusija lähtijöitä valittaessa, sillä jääkäreitä pidettiin tavallaan esikuvina uusille vapaaehtoisille. Tästä syystä puhuttiinkin yleisesti "uusista jääkäreistä". Jääkäriliitto ei kuitenkaan järjestönä ollut samalla tavoin aktiivinen värväysasiassa kuin avoimesti saksalaismielinen Rintamamiesliitto, mikä johtui suurelta osin siitä, että Jääkäriliiton toiminta oli sotavuosina varsin hiljaista, kun sen jäsenistön valtaosa oli sotapalveluksessa. Jääkäriliiton johtokunta oli tosin jo tammikuussa 1941 pohtinut sitä, että Saksaan olisi koetettava saada "kiinteämpi yhteys". Toisin sanoen saksalaismielisyyden puutetta Jääkäriliitossa tuskin keväällä 1941 oli, joten vapaaehtoisvärväys sopi hyvin jääkäreitten tuolloisiin Saksan-suhteisiin.[4]

Jääkäriliiton myönteinen suhtautuminen suomalaisvapaaehtoisiin kävi ilmi myös liiton johtokunnan tervehdyksessä vapaaehtoisten Gross-Bornissa 15. lokakuuta 1941 pidettyyn valajuhlaan. Kalterijääkäreihin lukeutunut hallitusneuvos Esko Riekki esitti juhlassa liiton tervehdyksen, jossa muistutettiin siitä, miten idän ja lännen sovittamaton vastakohtaisuus on kautta vuosisatojen määrännyt kansamme kohtalon. Siinä viitattiin jääkärien osuuteen Suomen itsenäisyystaistelussa ja todettiin, että vaara oli nyt entistä vaarallisempi, ja taistelut Petsamosta Mustaanmereen olivat jälleen käynnissä. "Nyt niin kuin neljännesvuosisata sitten taistelee suomalainen vapaaehtoisjoukko rinnan saksalaisten aseveljien kanssa yhteistä vihollista vastaan." Tällä tavoin SS-vapaaehtoiset rinnastettiin jääkäreihin, jotka nyt sanoivat iloitsevansa siitä, että Suomen miesten valiojoukko on edustamassa kansamme nuorta polvea ja käymässä samaa kovaa, mutta kansallemme tärkeää koulua, jota jääkärit aikanaan kävivät. "Missä hyvänsä ryssää vastaan taistelettekin ja toimittekin, voitte olla varmoja siitä, että teette Suomen asialle suuria palveluksia, joita kansamme ei tule unohtamaan", totesi Jääkäriliiton johtokunta tervehdyksessään.[5]

Rintamamiesliiton aloitteellisuus Saksan-värväyksessä oli ollut aivan olennainen, vaikka liiton saksalaismielisyys ei välttämättä noussut kansallissosialismin ihannoinnista. Suomalaiset olivat vaalineet kulttuurisia ja taloudellisia Saksan-suhteitaan pitkään, ja vahvimpana suomalais-saksalaisena siteenä pidettiin vuoden 1918 aseveljeyttä. Sitä oli vaalittu parin vuosikymmenen ajan monin tavoin, mm. keskinäisillä aseveljärjestöjen vierailuilla puolin ja toisin.

SS-vapaaehtoisten värväyksen varhaisimmat juuret ulottuvat talvisotaa edeltäneeseen aikaan. Rintamamiesliiton ruotsinkielisen Frontmannen-lehden toimittaja Karl Jansson ja jääkäriluutnantti Gunnar Lindqvist olivat käyneet Saksassa tutustumassa Hitlerin henkivartiokaartiin SS-Leibstandarteen. Nämä miehet tunnettiin myös sympatioistaan Hitlerin järjestelmää kohtaan. Matka sai Janssonin ja Lindqvistin pohtimaan joukko-osastojen vaihtamista Suomen ja Saksan kesken. Tuolloinen kansainvälispoliittinen tilanne kuitenkin esti tällaiset hankkeet. Suomen hallitus oli toukokuussa 1939 torju-

nut Saksan esittämän hyökkäämättömyyssopimuksen, mikä sai Saksan arvioimaan Suomen-suhteitaan uudella tavalla. Sen jälkeen Saksa solmi elokuussa Neuvostoliiton kanssa ns. Ribbentrop–Molotov-sopimuksen, jossa Suomi jätettiin Neuvostoliiton etupiiriin. Vasta uudenlainen poliittinen tilanne syksystä 1940 lähtien herätti uudelleen ajatuksen sotilasyhteistyöstä. Kun Saksan asenne Suomea kohtaan näytti muuttuneen, muutamat jääkärit alkoivat pohtia jääkärien perinnejoukon perustamista Saksan asevoimien yhteyteen.

Lopulta vasta alkuvuodesta 1941 vähitellen tietoon tulleet Saksan suunnitelmat ehkäisyhyökkäyksestä Neuvostoliittoa vastaan tekivät sotilaallisen yhteistyön Saksan kanssa mahdolliseksi. Suomalaisten värväämistä Saksaan saamaan koulutusta silloin kaikkein ajanmukaisimpina pidetyissä joukoissa ryhdyttiin vakavasti suunnittelemaan. Saksa puolestaan oli alkanut arvioida uudelleen Suomen-suhteitaan toisaalta ajatellen Suomea raaka-aineiden, kuten nikkelin ja puutavaran, toimittajana, toisaalta mahdollisena tukialueena Neuvostoliittoa vastaan aloitettavassa syttyvässä sodassa. Berliinissä oletettiin Saksan ja Neuvostoliiton välisen välienselvittelyn olevan joka tapauksessa edessä.

Mauno Jokipii on tulkinnut vapaaehtoispataljoonan eräänlaiseksi pantiksi, jota Saksa vaati Suomelta, jotta Suomi pitää lupauksensa pysymisestään Saksan rinnalla. Yhtä lailla asiaa voidaan katsoa toisesta suunnasta ja todeta, että vapaaehtoisten värväys oli Suomen yritys parantaa turvallisuuttaan ja korjata aikaisempia virheitään Saksa-suhteissa. Suurin virhe suomalaisten näkökulmasta oli Saksan esittämän hyökkäämättömyyssopimuksen hylkääminen keväällä 1939, mikä oli tuntuvasti viilentänyt saksalaisten tunteita Suomea kohtaan. Suomen uhraaminen Neuvostoliiton etupiiriin syksyllä 1939 ei varmaankaan johtunut pelkästään hyökkäämättömyyssopimuksen torjumisesta, mutta sillä oli oma vaikutuksensa Saksan politiikkaan Suomea kohtaan talvisodan alla ja aikana. Kun tilanne näytti muuttuvan, Suomen oli yritettävä löytää keinoja turvallisuutensa takaamiseksi, eikä mahdollisia tukijoita Saksan lisäksi juuri ollut. Niinpä vapaaehtoispataljoonan värväämistä onkin pidettävä ennen muuta yrityksenä parantaa Suomen uhanalaista turvallisuustilannetta välirauhan ajan perin epävarmoissa oloissa.

Tässä mielessä suomalaisvapaaehtoisten värväytyminen Saksaan eroaa suuresti Saksan miehittämissä maissa kuten Norjassa, Tanskassa, Ranskassa, Hollannissa ja Belgiassa toteutetuista värväyksistä. Näistä maista SS-joukkoihin ei varsinaisesti lähdetty kansallisen turvallisuuden takia, vaan ennen muuta ideologisista ja seikkailullisista syistä. Ruotsalaisten vapaaehtoisten lähtö taas oli aivan oma lukunsa: he lähtivät valtiovallalta salaa aivan toisin kuin suomalaiset.

Sodat sodittiin, ja sodista siirryttiin aikanaan rauhan oloihin koko lailla erilaiseen Suomeen kuin mistä oli viisi vuotta aikaisemmin sotaan jouduttu. Maan poliittinen kartta

muuttui suuresti, sillä aseellisen ja ideologisen sodan voittajat halusivat muovata Suomesta aatteellisesti mielensä mukaisen valtion. Niissä oloissa oli selvää, että maailmansotien välisinä vuosikymmeninä luodut perusteet sotavammojen hoitamiselle ja korvaamiselle eivät uudessa tilanteessa olleet enää ajan tasalla. Asian hoitaminen auttavaan kuntoon kesti kolmisen vuotta. Vasta 1948 säädettiin sotilasvammalaki, jonka piiriin otettiin kaikki Suomessa käydyissä sodissa vammautuneet. Myös vuoden 1918 kapinalliset eli punakaartilaiset sisällytettiin sotilasvammalain piiriin.

Sodassa vammautuneiden asioiden hoitamisessa ei kuitenkaan ollut kysymys aseveljeyteen liittyvien perinteiden hoitamisesta. Kuitenkin tällaisista perinteistä on tavallaan pidetty huolta kautta aikain. Sotien muisto on elänyt kansakuntien tietoisuudessa niin pitkään kuin se inhimillisesti on ollut ilman historiantutkimusta mahdollista. Suomessa perinteet nousivat kunniaan 1800-luvun runebergilaisessa hengessä, kun ryhdyttiin muistelemaan Suomen sotaa ja sen sankareita. Käytännössä tämä näkyi lukuisten Suomen sodan taistelujen muistomerkkien pystyttämisessä. Tuolloinen tilanne oli monilla lailla paradoksaalinen. Muisteltiin ja kunnioitettiin sankaritekoja sellaisessa sodassa, joka oli hävitty perusteellisesti. Kaiken lisäksi tuon sodan voittajat eli venäläiset käyttivät maassa ylintä valtaa, mutta sankarirunoja kirjoitettiin ja muistomerkkejä pystytettiin heidän sodan aikaisten vastustajiensa kunniaksi.

Sotien perinteiden vaaliminen nousi Suomessa kunniaan itsenäisyyden ajan ensimmäisinä vuosikymmeninä. Tuolloin ei vaalittu yksinomaan vastikään käydyn vapaussodan perintöä, vaan vaaliminen ulotettiin kauas historiaan, jopa 1500-luvulla käytyyn nuijasotaan saakka. Kaikki, mikä oli omiaan vahvistamaan itsenäistyneen maan itsetuntoa, kelpasi perinnetyön kohteeksi.

Toisenkin maailmansodan jälkeen pystytettiin sodan muistomerkkejä lähinnä 1960-luvulta lähtien. Talvi- ja jatkosodan aseveljeyden perinnön vaalimisessa oli kuitenkin omat poliittisluontoiset rajoitteensa aina Neuvostoliiton sortumiseen saakka. Vasta puoli vuosisataa sotien jälkeen 1990-luvulla ryhdyttiin toden teolla perustamaan perinnejärjestöjä niin sotaveteraaneille, sotainvalideille, suojeluskunnille, lottajärjestölle kuin uudestaan vuoden 1918 vapaussotureillekin. Jääkärit olivat saaneet pitää oman yhdistyksensä sodanjälkeisinä murrosaikoinakin. Myös monet sodanaikaiset joukko-osastot ovat saaneet omat historiakirjansa.

Kysymys on saavutusten ja uhrausten muistamisesta vielä sen jälkeenkin, kun niitä sotureita ei enää ole, jotka ovat saavutuksiin yltäneet ja joilta on uhrauksia vaadittu. Halutaan, että kohtalokkaat ajat ja niiden toimijat säilyvät kansakunnan muistissa mahdollisimman pitkään. Se on kansallisen tulevaisuuden rakentamista, sillä tulevaisuushan voidaan tunnetusti rakentaa ainoastaan menneisyyden muodostamalle perustalle.

Tähän aseveljeyden ja perinteiden vaalimisen kehykseen kuuluu myös jatkosodan aikaisen suomalaisen Waffen-SS-vapaaehtoispataljoonan veteraanien ja perinteen säilyttäjien toiminta. Se on erikoislaatuinen osa-alue suomalaisessa aseveli- ja perinnetyössä ennen muuta siksi, että sen kohteena oleva joukko oli poikkeuksellinen. Se on omanlaisensa myös siksi, että sen työn tielle on yritetty asettaa poikkeuksellisen paljon esteitä, joiden vaikuttimet ovat olleet pääasiassa poliittisia taikka sensaatiohakuisia. Esteet on kuitenkin ylitetty tai ne on kierretty. Suomalainen vapaaehtoisjoukko on osoittanut ansaitsevansa sen arvostuksen, joka sille kuuluu.

Ensimmäinen aseveliyhdistys 1943–1944

SS-Aseveljet ry perustetaan

Marraskuun 1. päivänä 1942 kokoontui Berliinissä suomalaisen vapaaehtoisjoukon yhteystoimistossa 12 suomalaista SS-miestä. He olivat joko sellaisia, jotka työskentelivät kyseisessä yhteystoimistossa, tai sellaisia, jotka sattuivat tuolloin kuka mistäkin syystä olemaan Berliinissä läpikulkumatkalla. Tämä kokous oli kutsuttu koolle oman aseveliyhdistyksen perustamiseksi Saksan Waffen-SS-joukoissa taisteleville suomalaisvapaaehtoisille. Laaditun kokouspöytäkirjan mukaan yhteystoimiston hoitaja Unto Boman (vuodesta 1944 Parvilahti) selosti kokouksen aluksi vapaaehtoisten keskuudessa tehtyjä aloitteita oman aseveliyhdistyksen perustamiseksi sekä ehdotti yhteysupseerina toiminutta Kalervo Kurkialaa kokouksen puheenjohtajaksi. Aloitteet aseveliyhdistyksen perustamiseksi olivat siis tulleet kentältä. Hankkeen esikuvina olivat mitä ilmeisimmin kotimaassa perustetut aseveliliitot ja -yhdistykset.

Kokouksen tarkoitus toteutui, kun Berliinin kokous päätti Kurkialan puheenjohdolla yksimielisesti perustaa SS-Aseveljet ry -nimisen yhdistyksen. Niin ikään kokous hyväksyi Lauri Vuorion tekemän ehdotuksen siitä, että Kurkialaa pyydettiin tuolloin rintamalla olleeseen suomalaispataljoonaan tultuaan selostamaan yhdistyksen perustamista pataljoonan vapaaehtoisille. Edelleen kokous hyväksyi ehdotuksen yhdistyksen säännöiksi, jonka ehdotuksen oli todennäköisesti laatinut joko Boman tai Kurkiala taikka molemmat yhdessä. Pienin muutoksen hyväksyttiin myös kokoukselle esitetty ehdotus yhdistyksen väliaikaisen johtokunnan kokoonpanosta. Perustettavan yhdistyksen taloudenhoitajaksi valittiin Erik Hildén (vuodesta 1945 Erkki Liukkonen).[6]

Kokouksen päätteeksi kaikki paikalla olleet SS-miehet allekirjoittivat perustamiskirjan, jolla perustettiin SS-Aseveljet ry -niminen yhdistys Saksassa palvelleiden suomalaisvapaaehtoisten aseveljeysjärjestöksi. Yhdistyksen viralliset perustajat olivat sotilasarvon mukaisessa järjestyksessä SS-Sturmbannführer Kalervo Kurkiala, SS-Obersturmführer

Kim Lindberg, SS-Oberscharführer Unto Boman, SS-Unterscharführer Lauri Vuorio, SS-Unterscharführer Mauno Alhainen, SS-Rottenführer Matti Tamminen, SS-Sturmmannit Tapani Linna, Matti Linna, Jorma Liuhala ja Martti Kaakinen sekä SS-Schützet Leif Nielsen ja Rabbe Zimmer.

Perustamiskirjaan liitetyissä säännöissä yhdistyksen tarkoitukseksi määriteltiin hyvän asevelihengen ylläpitäminen SS-aseveljien sekä muiden maamme vapauden puolesta taistelleiden kesken, suomalais-saksalaisen aseveljeyden lujittaminen suomalaiskansallisessa hengessä sekä taistelu Suomen kansan itsenäisyyttä ja hyvinvointia uhkaavia vaaroja vastaan. Näitä ylväitä tavoitteita selitettiin toteutettavan kokous-, esitelmä- ja juhlatilaisuuksia järjestämällä, hädänalaisia jäseniä ja heidän perheitään taloudellisesti ja siveellisesti tukemalla ja huoltamalla sekä toimeentulon saannissa avustamalla. Yhdistyksen tarkoituksena oli myös tarkoitukseen soveltuvan kirjallisuuden levittäminen sekä tarvittaessa myös oman julkaisutyön harjoittaminen.[7]

Tarkoituspykälä kertoi selvästi siitä, että perustamisajankohdan tilanne oli vaikuttamassa asetettuihin tavoitteisiin. Suomi ja Saksa kävivät sotaa rinta rinnan, ja Suomen kannalta sodassa oli kysymys maan itsenäisyyden säilymisestä. Olennaista oli myös, että tarkoituspykälässä kiinnitettiin huomiota hädänalaisten jäsenten ja heidän perheittensä tukemiseen. Tuossa vaiheessa monet vapaaehtoisista olivat jo haavoittuneet, ja monia oli kaatunut. Heitä ja heidän perheitään ei haluttu unohtaa.

Kun edellä mainittu yhdistyksen perustamiskirja allekirjoitettiin, suomalaisvapaaehtoiset olivat olleet Saksassa jo likimain puolitoista vuotta. Niinpä ajatus oman aseveliyhdistyksen perustamisesta ei suinkaan syntynyt yhtäkkisesti Berliinin yhteystoimistossa marraskuun alussa 1942, vaan asiaa oli miesten kesken pohdittu jo pitkään. Jo pian Saksaan tulon jälkeen oli ollut ensimmäisen kerran puhetta oman aseveliyhdistyksen perustamisesta. Ns. divisioonan miehiin lukeutunut Karl-Erik Ladau on muistellut, että elokuussa 1941 suomalaisia upseereja oli koolla Ukrainassa eräässä mökissä, jossa herätettiin henkiin ajatus aseveliyhdistyksestä. Sodan päättymisestä ei tuolloin ollut mitään tietoa, eikä mitään päätöksiä tehty, mutta ajatus omasta yhdistyksestä jäi itämään. Pataljoonassa, täydennyskomppaniassa ja Suomen armeijaan siirrettyjenkin parissa oli sittemmin keskusteltu oman yhdistyksen tärkeydestä, mutta käytännön toimiin ei ollut ryhdytty.[8]

Ensimmäiseksi todelliseksi aseveliyhdistyksen puuhamieheksi oli ryhtynyt SS-pataljoonan epävirallisena sotakirjeenvaihtajana toiminut SS-Oberschaführer Jukka Tyrkkö. Hän oli jo keväällä 1942 järjestänyt vapaaehtoisten keskuudessa varainkeräyksen oman yhdistyksen perustamista varten, mutta kun pataljoona oli tuolloin rintamalla, hankkeen toteuttaminen viivästyi. Asia nostettiin uudelleen esille suomalaisvapaaehtoisten aseveli-illassa, joka järjestettiin Ukrainassa Mokryij Jelantshikin saksalaisessa sotilasko-

Oman aseveliyhdistyksen perustaminen nousi esille suomalaisvapaaehtoisten aseveli-illassa, joka järjestettiin Ukrainassa Mokryij Jelantshikin saksalaisessa sotilaskodissa 8.8.1942.

dissa 8. elokuuta 1942. Tälläkin kertaa Tyrkkö oli keskeisenä puuhamiehenä, ja hänen johdollaan pohdittiin yhdistyksen perustamista ja hahmoteltiin sen tehtäviä. Kerrotaan, että monet aseveljet olivat tuossa aseveli-illassa pitäneet innostavia puheita yhdistyksen perustamiseksi. Näyttikin siltä, että ajatus toteutuisi, sillä pataljoonan yhteysupseerina toiminut Kalervo Kurkiala oli ilmoittanut kannattavansa yhdistyksen perustamista, ja hän oli suostunut sen puheenjohtajaksi. Tarvittiin vain Suomen yhdistyslain muodot täyttävä päätös yhdistyksen perustamisesta.

SS-miesten aseveliyhdistys katsottiinkin tosiasiallisesti perustetuksi jo mainitussa Mokryij Jelantshikin aseveli-illassa, mutta virallinen käytännön toteutus viipyi marraskuun alkuun. Kurkiala kokosi edellä mainitut allekirjoittajat yhteystoimistoon allekirjoittamaan perustamiskirjan 1. marraskuuta ja hänen puheenjohdolla pidetyssä kokouksessa yhdistyksen rekisteröinnin hoitajaksi nimettiin yhteystoimistoa hoitanut Unto Boman.[9]

Kaikki suomalaisvapaaehtoiset eivät tienneet Ukrainassa alustavasti sovitusta yhdistyksen perustamisesta. Asia nousi keskusteltavaksi myös Grazissa täydennyskomppaniassa olleitten suomalaisten parissa syksyllä 1942. Keijo Kääriäinen on dokumentoinut päiväkirjaansa 18. lokakuuta järjestetyn kokouksen, jossa keskusteltiin asevelijärjestön perustamisesta. Puheenjohtajana toimi Paavo Vuolento ja sihteerinä Kai Jansson.

Vuolento selosti niitä vaikeuksia, joita vapaaehtoisilla tulisi Suomeen palattuaan olemaan ja ehdotti siksi, että perustettaisiin jo nyt oma järjestö. Se tulisi täydellisenä yllätyksenä kaikille niille, jotka yrittävät hyötyä vapaaehtoisten kustannuksella kuten erinäisille puolueille ja vapaamuurareille. Eero Helevä ilmoitti kannattavansa esitystä, minkä jälkeen yleisöstä kuului kysymys, onko tarkoitus perustaa asevelijärjestö vai poliittinen järjestö. Kysymys kertoi siitä, että ainakin joillakin oli mielessä Saksan malliin järjestetty poliittinen yhdistys. Vastausta kysymykseen ei ilmeisesti tullut, mutta sekä Tapio Kutinlahti että Matti Juoperi (myöh. Jokivuolle) käyttivät puheenvuorot yleisistä suuntaviivoista ja siitä, että perustettavan yhdistyksen olisi määriteltävä tarkka kanta poliittisiin ja muihinkin kysymyksiin. Lopulta kokous päätti asettaa komitean laatimaan sääntöjä tulevalle yhdistykselle. Siihen valittiin Tapio Kutinlahti, Martti Jokipolvi, Erik Korte, Matti Juoperi, Paavo Vuolento ja Vilho Hokkanen.

Tämä hanke jäi hyvin lyhytaikaiseksi, sillä se peruuntui jo samana iltana. Grazissa olleille tuli tieto, että aseveliyhdistys oli jo perustettu pataljoonassa. Perustamisella tarkoitettiin Mokryij Jelantshikissa pidettyä kokousta. Niinpä Grazin täydennyskomppaniassa luovuttiin kaikista yhdistyksen perustamistoimista. Pienen ristiriidan poikasen Grazin kokous kuitenkin ehti saamaan, sillä Tapio Kutinlahti ehti kirjoittaa yhteystoimistoon Berliiniin Grazissa olevien mielipiteistä yhdistyksen perustamisesta. Bomanilla oli jo oma ajatuksensa aseveliyhdistyksestä, ja hän kiirehti ilmoittamaan, ettei pataljoonassa ollut perustettu mitään yhdistystä, vaan tarkoitus oli perustaa se Berliinissä. Asiasta kuultuaan Kutinlahti ilmoitti kannattavansa Berliinissä tehtyä ehdotusta ja kertoi siitä myös Grazissa olleille suomalaisille aliupseereille.[10]

Sotatoimien takia käytännön perustamistoimien hoitaminen Berliinistä vei aikansa. Yhdistyksen väliaikaiseen johtokuntaan oli valittu peräti 13 jäsentä ja viisi varajäsentä. Tuolloisen yhdistyslainsäädännön mukaan kaikista näistä oli hankittava virkatodistus yhdistysrekisteritoimistoa varten, jotta yhdistys olisi saatu virallisesti perustetuksi. Boman onnistui saamaan näistä kaikista 18 miehestä virkatodistuksen hämmästyttävän nopeasti, joulukuun alkuun mennessä, ja niinpä joulun viettoon valmistauduttaessa puheenjohtaja Kurkiala saattoi allekirjoittaa SS-Aseveljet ry:n perustamista koskevan ilmoituksen yhdistysrekisteriin 23. joulukuuta 1942. Tämä tapahtui Kaukasuksella Toldsgunissa, jonne Kurkiala oli saapunut tuomaan joulutervehdyksiä suomalaisvapaaehtoisille.

Muodollisuudet oli hoidettu varsin vaatimattomasti, sillä mitään suurta, koko pataljoonan käsittävää perustamiskokousta ei silloisissa sotaolosuhteissa suinkaan voitu järjestää. Kurkiala muisteli vuotta myöhemmin tuota joulua, jonka suomalaisvapaaehtoiset viettivät Kaukasus-vuoriston öisissä taisteluasemissa ja vartiokuopissa Chasnidonissa ja Toldsgunissa. Ainoastaan ryhmittäin voitiin hetkisen aikaa joulujuhlaa viettää ja parissa kaukasialaisessa tuvassa voitiin kokoontua veisaamaan jouluvirsi ja lukemaan Kristuksen syntymisestä.[11]

Marraskuinen perustava kokous Berliinissä oli tosiasiassa valmisteltu hyvissä ajoin. Unto Boman oli jo lokakuussa kirjannut ehdotukseensa perustettavan yhdistyksen nimen SS-Aseveljet ry. Samalla hän oli laatinut ehdotuksen perustettavan yhdistyksen johtokuntaan valittavista 18 henkilöstä.[12] Perustava kokous tyytyi hyväksymään niin ehdotetun nimen kuin johtokuntaan valittavat henkilötkin.

Yhdistysrekisteriin jätetyn ilmoituksen mukaan SS-Aseveljet ry:n ensimmäiseen johtokuntaan kuuluivat seuraavat henkilöt:

SS-Sturmbannführer Kalervo Kurkiala, puheenjohtaja, Hattula
SS-Obersturmführer Jouko Itälä, varapuheenjohtaja, Pornainen
SS-Untersturmführer Unto Boman, sihteeri, Helsinki
SS-Obersturmführer Kim Lindberg, Helsinki
SS-Oberscharführer Jukka Tyrkkö, Tampere
SS-Oberscharführer Erik Hildén, Ruokolahti
SS-Obersturmführer Yrjö Tenomaa, Helsinki
SS-Untersturmführer Gösta Karvinen, Helsinki
SS-Hauptsturmführer Karl-Erik Ladau, Tampere
SS-Unterscharführer Lauri Vuorio, Tampere
SS-Unterscharführer Valle Vainio, Karkkila
SS-Hauptscharführer Veikko Paavola, Kemijärvi
SS-Rottenführer Aarre Vuokko, Salo, Uskela
Johtokunnan varajäseniä olivat:
SS-Sturmmann Erkki Silanterä, Turku
SS-Unterscharführer Mauno Alhainen, Tammisaari
SS-Rottenführer Matti Tamminen, Helsinki
SS-Scharführer Leo Lappalainen, Helsinki
SS-Unterscharführer Taisto Liuttu, Tampere

SS-Aseveljet ry:n rekisteröinnin hoitaja ja ensimmäinen sihteeri Unto Boman (Parvilahti).

Rekisteröinti-ilmoitus liitteineen toimitettiin Berliinistä yhdistysrekisteritoimistoon Helsinkiin, ja 13. helmikuuta 1943 toimisto hyväksyi SS-Aseveljet ry:n merkittäväksi yhdistysrekisteriin. Tällä tavoin SS-vapaaehtoisten aseveliyhdistys oli saatu muodollisesti perustetuksi ja virallisesti hyväksytyksi.[13]

Yhdistyksen väliaikaista johtokuntaa ei ollut valittu missään vapaaehtoisten yleisessä kokouksessa, vaan Berliinin yhteystoimisto oli mitä ilmeisimmin laatinut johtokuntalistan omassa keskuudessaan valiten siihen mielestään sopivia miehiä. Tehtävään lupautunut Kurkiala oli luonnollinen puheenjohtaja, sillä olihan hän lähes 50-vuotiaana jääkärimajurina ehdottomasti kokenein ja arvovaltaisin mies vapaaehtoisjoukossa. Varapuheenjohtajaksi merkitty Jouko Itäläkin oli niin luutnanttia vastaavalta sotilasarvoltaan kuin iältäänkin joukon kokeneimpia miehiä. "Ikämiehiin" lukeutunut, vuonna 1907 syntynyt Unto Boman oli tässä vaiheessa yhdistykselle luonnollinen sihteeri, sillä hänellä

oli Berliinissä sijainneen yhteystoimiston hoitajana parhaat käytännön mahdollisuudet hoitaa yhdistyksen rekisteröintiä.

Johtokuntaan nimetyt olivat keski-iältään selvästi vapaaehtoisten varttuneimmasta päästä. Kun monet vapaaehtoisista olivat tuolloin vain parikymppisiä nuorukaisia, johtokunnan jäsenistä suurin osa oli syntynyt 1910-luvulla. Nuorin oli varajäseneksi merkitty Leo Lappalainen, joka oli vasta 19-vuotias.

Vaikka SS-Aseveljet ry oli muodollisesti perustettu, yhdistys oli käytännössä olemassa toistaiseksi vain paperilla. Jotain kuitenkin asian hyväksi tehtiin rintamalla. Varojen kerääminen perustetun yhdistyksen tarpeisiin aloitettiin miesten omassa keskuudessa, sillä rahaa tulevassa toiminnassa tietenkin tarvittaisiin. Kurkiala ehdotti huhtikuussa 1943, että ryhdyttäisiin keräämään varoja perustettavalle SS-aseveliyhdistykselle.[14] Keräystyötä jatkettiin toukokuussa 1943, kun pataljoona oli siirretty rintamalta virkistysleirille Baijerin Ruhpoldingiin. Tuolloin saatiin kokoon 66 563 Suomen markkaa. Pataljoonan saavuttua kesäkuun alussa Hankoon, järjestettiin vielä ajanvietteeksi pieni huutokauppa, jolla aseveliyhdistyksen varoja kartutettiin. Omasta keskuudesta keräämällä saatiin kaiken kaikkiaan kokoon varsin kunnioitettavat 165 000 silloista markkaa (vastaa yli 30 000 euroa), mikä sota-ajan oloissa oli melko paljon rahaa.[15] Varojen keruun onnistuminen näin hyvin kertoi siitä, että vapaaehtoiset olivat ottaneet oman aseveliyhdistyksen perustamisen myönteisesti vastaan.

Jukka Tyrkkö kuvasi tuota Hangon huutokauppaa, joka ideoitiin, kun kauniissa auringonpaisteessa muisteltiin kaukana kaatuneita aseveljiä:

Keksi siinä joku, että huutokaupataanpa pojat jotakin "menekkitavaraamme" siihen muistomerkkirahastoon.

Hetkessä oli koolla hyvänlaista pikkukamaa, mitä meillä oli – komppanian verran aseveljiä ja tarpeeksi "suupaltteja" vasaramiehiä.

Haitari soi ja kuvaamaton innostus täytti laajan piirin parakkien keskellä.

Tupakkarasioista maksettiin 400–700 mk, pilsneripullosta 3–400, säiliökynästä 500 mk, tuppipuukosta 1.300 mk ja – maailman tylsimmästä ilmeestä, soittokappaleesta tai kolehdista vain kolehdin vuoksi rahaa lakillinen toisensa jälkeen!

Annettiin rahaa antamisen ilossa – kilpailtiin kuka tukevammin työntää eteenpäin hyvää asiaa.

Tuli siihen saksalaisia aseveljiäkin. Kuulivat mistä on kysymys ja huusivat savukkeita satasen kappale!

Illan kassa oli noin 17.500 mk, jolle ilmoitukselle "kansa" hurrasi lujasti nukkumaan poistuessaan![16]

Huutokauppa varojen keräämiseksi aseveliyhdistykselle käynnissä Hangossa heinäkuussa 1943.

Vapaaehtoiset olettivat tulleensa kaksivuotisen sopimuskautensa päättyessä kotimaahan vain lomalle, mutta poliittiset realiteetit vaikuttivat tunnetusti siihen, ettei heidän sopimuksiaan Saksan joukoissa palvelemisesta enää uusittu. Ennen kuin tämä selvisi miehille, he olivat päättäneet saada aseveliyhdistyksensä kunnolla toimimaan. Heillä oli tarve keskinäisestä järjestöstä, joka myös pitäisi vapaaehtoisten asemaa näkyvästi esillä suomalaisten tietoisuudessa. He olivat hiukan pettyneitä siihen, että tulosatama Suomessa oli pommitusvaaran takia ja poliittisen varovaisuuden vuoksi melko syrjäinen Hanko eikä pääkaupunki Helsinki, jonne vastaanottojuhlallisuksia oli suunniteltu. Hangossa vastaanottajia oli vain kourallinen. SS-vapaaehtoistoimikunta oli nimittäin joutunut ilmoittamaan vapaaehtoisten omaisille, että pataljoonan maihinnousupaikaksi on sotilaallisista syistä valittu yllättäen Helsingin sijasta toinen paikkakunta, jonne siviileillä ei ole pääsyä.[17] Kotimaahan tultiin ”syrjäisen Hangon satamassa muutamien virallisten vastaanottajien läsnäollessa”, totesivat palaajat. Miesten muisteluissa on yhtäpitävästi kerrottu siitä pettymyksestä, jonka vaatimaton vastaanotto kotimaassa sai aikaan: ”Hiljaa

Kotimaahan palaavat suomalaiset SS-vapaaehtoiset poistuvat heidät Tallinnasta kuljettaneesta Warthe-laivasta Hangon satamassa 2.6.1943. SA-kuva.

me lähdimme ja hiljaa me tulimme." Hangosta tulosatamana päätettiin kuitenkin ottaa irti kaikki mahdollinen. Niinpä suomalaisvapaaehtoisten tulo haluttiin rinnastaa toiseen historiallisesti merkittävään tapahtumaan, Saksan Itämeren-divisioonan maihinnousuun Hangossa 3. huhtikuuta 1918.

Oli Hangossa sentään vapaaehtoisten paraatia yhdessä kotijoukkojen komentajan kenraaliluutnantti Lauri Malmbergin kanssa 2. kesäkuuta vastaanottamassa Wiking-divisioonan komentajana palvellut SS-Gruppenführer (kenraaliluutnantti) Felix Steiner. Paikalla oli myös sotakoulutuksen ylitarkastaja kenraaliluutnantti Hugo Österman sekä saksalaisista lähettiläs Wipert von Blücher ja Helsingin saksalaisen varuskunnan päällikkö eversti Carl Seber. Virallinen Suomi huomioi vapaaehtoiset tavallaan Steinerin kautta myöntämällä tälle poikkeuksellisen korkean kunniamerkin. Steiner oli saanut jo vuonna 1942 VR 1:n. SS-vapaaehtoistoimikunnan puheenjohtaja professori Rolf Nevanlinna teki kesäkuussa 1943 esityksen rintatähden myöntämisestä Steinerin VR 1:een. Vastaanotettuaan Steinerin 5. kesäkuuta Kaivopuiston-kodissaan Mannerheim myönsi tälle

Vapaaehtoisten tulojuhla järjestettiin 3.6.1943 Tampereella Pyynikin urheilukentällä.

esitetyn rintatähden päivämäärällä 6. heinäkuuta. Ketään muuta saksalaista kenraaliluutnanttia ei palkittu näin korkealla vapaudenristillä, mutta suomalaisten SS-vapaaehtoisten pidettynä esimiehenä Steiner oli tietysti erityisasemassa, kuten sodanaikaisia kunniamerkkejä tutkinut Antti Matikkala on todennut.[18]

Hangossa järjestetyn tuloparaatin jälkeen oli vapaaehtoisten vastaanottojuhla Tampereella 3. kesäkuuta, jolloin jopa lähes 7 000 henkeä osallistui Pyynikin urheilukentällä järjestettyyn kotiinpaluujuhlaan.[19] Paikalla oli erityisesti vapaaehtoisten omaisia, ja aktiivisimman värväysjärjestön Rintamamiesliiton varapuheenjohtaja insinööri Olli Kyykoski esitti tilaisuudessa liittonsa tervehdyksen, ja oman tervehdyksensä juhlaan oli lähettänyt myös Jääkäriliitto. Pidettyjä puheita ei kuitenkaan saatu referoida julkisuudessa, eikä vapaaehtoisten haastatteluja ollut lupa julkaista. Kun Pyynikin urheilukentällä järjestetty tilaisuus oli ohitse, vapaaehtoiset kokoontuivat Tampereen lyseon tiloihin pitämään SS-Aseveljet ry:n varsinaista perustavaa kokousta. Puheenjohtaja Kurkiala oli päivännyt virallisen kokouskutsun Ruhpoldingissa 20. toukokuuta. Vasta nyt jäsenis-

töllä oli kattavasti mahdollisuus osallistua ensimmäisen kerran oman aseveliyhdistyksensä asioista päättämiseen. Tosiasiallisesti SS-Aseveljet ry:n toiminta lähti alkuun vasta tästä kokouksesta.

Varapuheenjohtaja SS-Hauptsturmführer Jouko Itälä avasi tämän suuren kokouksen, ja hänet valittiin sen puheenjohtajaksi. SS-Obersturmführer Mauri Sartio toimi kokouksen sihteerinä. Päivän juhlaohjelma Tampereella oli tiukka, ja kävikin ilmi, ettei perustavaan kokoukseen ollut varattu tarpeeksi aikaa. Kuitenkin välttämättömät asiat saatiin pikaisesti hoidetuiksi. Päätettiin vielä varmuuden vuoksi yksimielisesti perustaa SS-Aseveljet ry Saksassa taistelleitten suomalaisten yhdyssiteeksi. Yhdistyksen puheenjohtajaksi valittiin edelleen Kalervo Kurkiala, mutta Itälän sijasta varapuheenjohtajaksi valittiin SS-Hauptsturmführer Karl-Erik Ladau. Muut johtokunnan jäsenet valittiin siten, että jokaisesta maakunnasta tuli valituksi kaksi miestä. Tampereella valittu johtokunta oli kokouspöytäkirjan esittämässä järjestyksessä kokonaisuudessaan seuraava:

Varsinaiset jäsenet

everstiluutnantti Kalervo Kurkiala, Hattula, puheenjohtaja
SS-Hauptsturmführer Karl-Erik Ladau, Tampere, varapuheenjohtaja
SS-Hauptsturmführer Jouko Itälä, Pornainen
SS-Obersturmführer Yrjö Tenomaa, Helsinki
SS-Hauptscharführer Auvo Nieminen, Kakskerta
luutnantti Juhani Hukkanen, Liperi
SS-Oberscharführer Eljas Tuokko, Metsäpirtti
SS-Scharführer Esko Tiainen, Pielisensuu
SS-Oberscharführer Lasse Ilmevalta, Lahti
SS-Rottenführer Tapani Linna, Nurmo
SS-Rottenführer Aarre Vuokko, Salo, Uskela
SS-Untersturmführer Unto Boman, Helsinki
vääpeli Toivo Tervanen, Uusikaupunki

Varajäsenet

SS-Sturmmann Oiva Kyrö, Orimattila
SS-Rottenführer Reino Mäkeläinen, Tammela
SS-Rottenführer Reino Pekkarinen, Viipuri
vääpeli Paavo Alanko, Jalasjärvi
SS-Unterschaführer Olavi Ahonen, Kauhava

SS-Aseveljet ry:n puheenjohtaja 1943–1944 SS-Obersturmbannführer Kalervo Kurkiala.

SS-Aseveljet ry:n sihteeri 1943–1944 SS-Oberscharführer Jukka Tyrkkö.

SS-Aseveljet ry:n rahastonhoitaja 1943–1944, SS-Obersturmführer Olli Somersalo.

Kurkialaa lukuun ottamatta suomalaisella sotilasarvolla esiintyvät olivat kotiutuneet Saksasta jo vuonna 1942, ja he palvelivat nyt Suomen armeijassa. Yhdistyksen sihteeriksi valittiin yhdistysasiassa aktiivisesti toiminut SS-Oberscharführer Jukka Tyrkkö ja rahastonhoitajaksi SS-Obersturmführer Olli Somersalo. Sihteeri ja rahastonhoitaja eivät kuuluneet johtokuntaan.

Järjestäytymiskysymysten ohella Tampereen kokouksessa oli erityisesti esillä muistomerkin aikaansaaminen Saksan itärintamalla kaatuneille SS-miehille. Asia ei suinkaan ollut uusi, sillä muistomerkkiasiasta oli keskusteltu jo miesten ollessa Saksan rintamalla, ja siihenastiset varainkeräykset miesten omassa piirissä oli ajateltu nimenomaan tällaisen muistomerkin aikaansaamista varten. Alun perin oli tarkoitus kerätä varat muistomerkkiä varten pelkästään miesten omasta keskuudesta, koska muistomerkistä haluttiin nimenomaan SS-miesten kunnianosoitus omille sankarivainajilleen. Tampereen kokouksen päätökseksi tulikin, että kaatuneiden SS-miesten muiston kunnioittamiseksi perustetaan rahasto, jonka varoilla pystytetään Helsinkiin suomalaisten SS-sankarivainajien muistokivi, ja yhdistys toivoi saavansa lahjoituksia tähän tarkoitukseen. Lahjoitusvarat pyydettiin toimittamaan Helsingin suojeluskuntatalossa Döbelninkatu 2:ssa toimineeseen SS-vapaaehtoistoimistoon.

Tämän lisäksi vuosikokous hyväksyi yhdistyksen toimintaohjeeksi hyvien suhteiden ylläpitämisen ja edistämisen asevelimaa Saksan kanssa. SS-Oberscharführer Pentti Karhun ehdotuksen mukaisesti yhdistys päätti vaalia sitä henkeä, joka vieraalla maalla oloaikana oli syntynyt.[20]

On syytä muistaa, että SS-Aseveljet ry:n perustajat olivat suurelta osin parikymppisiä nuorukaisia. He eivät suinkaan olleet perustamassa mitään sotavanhusten veteraanikerhoa, vaan nuorten miesten keskinäistä yhteisöä, joka vastaisi heidän tarpeitaan yhteisten kokemusten muistelemisessa, keskinäisessä seurustelussa ja yhteydenpidossa sekä tietysti myös invalidisoituneiden veljien ja kaatuneiden omaisten avustamisessa. Kaiken tämän rinnalla haluttiin kunnioittaa yhteisillä taistelukentillä kaatuneita aseveljiä. Jäsenistön nuoruudesta huolimatta yhdistyksen johtoon saatiin miehiä, joille oli kertynyt elämänkokemusta muustakin kuin sotimisesta. Ennen muuta tällainen henkilö oli puheenjohtajaksi valittu jääkäriupseeri ja pappi Kalervo Kurkiala. Myös varapuheenjohtaja Ladau (s. 1916) ja sihteeri Tyrkkö (s. 1912) olivat iältään keskitasoa vanhempia ja kokeneempia.

SS-vapaaehtoiset näkivät oman yhdistyksensä todella hyvin omaksi yhdistyksekseen, sillä vuoden 1943 loppuun mennessä 709 miestä oli maksanut yhdistyksen jäsenmaksun. Kun vapaaehtoisia oli tuolloin elossa noin 1 130, heistä noin 63 prosenttia oli liittynyt yhdistykseen. Vuoden 1943 aikana liittyneitä oli 679 – osa oli siis liittynyt jo edellisenä vuonna – ja mielenkiintoinen yksityiskohta jäsentilastossa on se, että jäsenistä kolmen sanottiin olevan vuoden 1918 vapaussotureita ja yhden olevan heimosoturi. Yhteysupseerina toimineet Kustaa Levälahti ja Kalervo Kurkiala olivat selvästi vapaussotureita, samoin vapaussoturiksi katsottiin vuonna 1905 syntynyt Erkki Tiainen, joka oli osallistunut vapaussotaan lähettinä kotikaupungissaan Joensuussa. Vapaussoturiksi olisi voitu katsoa myös jääkärien sairaanhoitajana toiminut vapaaherratar Ruth Munck. Heimosoturi puolestaan oli vienankarjalaista syntyperää ollut, 1904 syntynyt vapaaehtoinen Niilo Tikanoja, joka oli osallistunut ns. Itä-Karjalan metsäsissikapinaan vuosina 1921–1922.[21]

SS-vapaaehtoisten järjestäytymisaste oli siis aseveliyhdistyksen jäsenmäärän perusteella verraten hyvä. Julkisuudessa on tosin väitetty, ettei järjestön johto saanut saanut suuria massoja mukaansa, koska miehet olivat saaneet kuvan saksalaisesta järjestelmästä ja alkaneet inhota sitä.[22] Tällaisia väitteitä esitettäessä on jätetty huomiotta se, että SS-Aseveljet ry:n tarkoitus oli huolehtia vapaaehtoisten eduista Suomessa suomalaisen yhteiskunnan ehdoilla. Entisten SS-miesten suhtautuminen joukkonsa järjestäytymiseen heikkeni tosiasiassa vasta sodanjälkeisinä vuosikymmeninä heidän jouduttuaan ankeassa yhteiskunnallisessa tilanteessa kokemaan kotimaassaan nurjamielistä kohtelua.

Rintamamiesliiton jäsenjärjestöksi

Heti kesäkuun 3. päivän kokouksen jälkeen puheenjohtaja Kurkiala ja sihteeri Tyrkkö kertoivat julkisuudessa, että perustettu aseveliyhdistys ryhtyy läheiseen yhteistoimintaan Rintamamiesliiton kanssa. Tällainen yhteistoiminta oli luonnollista ennen muuta siksi, että Rintamamiesliitto oli paitsi toiminut aktiivisesti vapaaehtoisten värväyksessä myös pitänyt yhteyttä suomalaisvapaaehtoisiin näiden taistellessa Saksan rintamalla mm. lähettämällä näille joulupaketteja. Yhteistyöstä kertoi käytännössä sekin, että Rintamamiesliiton jäsenyhdistykset eri puolilla maata järjestivät kesällä 1943 yhdessä lottien kanssa Saksan-vapaaehtoisille näyttäviä vastaanottojuhlia. Suurin tällaisista juhlista oli Seinäjoella, jossa juhlaan osallistui satakunta SS-miestä ja 3 000-henkinen yleisö. Lisäksi juhlia oli myös mm. Vaasassa, Joensuussa, Torniossa, Keravalla, Laihialla, Vimpelissä, Kuortaneella, Lahdessa, Sotkamossa, Pihtiputaalla, Punkaharjulla, Jurvassa, Isossakyrössä, Toijalassa, Helsingissä, Kajaanissa, Hämeenlinnassa, Imatralla, Turussa, Lappeenrannassa ja Pieksämäellä. Erityisesti Rintamamiesliiton jäsenlehti Rintamamies piti huolta siitä, että näistä juhlatilaisuuksista kerrottiin näyttävästi julkisuudessa.

Kaiken tämän juhlinnan keskellä SS-miehet panivat merkille, ettei valtakunnan virallinen taho järjestänyt heille mitään juhlia, ja osa sanomalehdistöstäkin vaikeni vapaaehtoisten kunniaksi järjestetyistä juhlista. Sen sijaan saatettiin todeta, että vanhat vapaussoturit olivat kutsuneet heidät yhteisiin tilaisuuksiin, joissa sekä vahvistettiin vapaaehtoisten ja kotiseudun välisiä siteitä että kunnioitettiin sankareina pois riveistä kaatuneiden muistoa.[23]

Rintamamiesliitto oli vuosikokouksessaan toukokuussa 1943 kirjannut läheiset suhteensa suomalaisiin SS-vapaaehtoisiin. Vuosikokous oli todennut sen tosiasian, että jo keväällä 1941 liitto oli ollut kiinteästi mukana Saksan armeijan SS-joukkoihin perustetun suomalaisen vapaaehtoispataljoonan muodostamisessa. Muistutettiin siitä, että liitto oli mm. värvännyt miehiä tähän joukkoon, ja huomattava määrä liiton jäsenten poikia oli värväytyneitten joukossa. Edelleen Rintamamiesliitto totesi, että pataljoona oli erinomaisesti kunnostautunut itärintaman ja Kaukasian ankarissa taisteluissa tuottaen siten kunniaa isänmaalleen. Siksi olikin luonnollista, että liitto ja sen jäsenyhdistykset olivat mielenkiinnolla seuranneet pataljoonan vaiheita. Pataljoonan sotakirjeenvaihtaja, toimittaja Jukka Tyrkkö oli toiminut epävirallisena yhdysmiehenä ja oli lähettänyt kuvauksia pataljoonan vaiheista liiton äänenkannattajiin. Sensuuri oli kuitenkin vuoden 1942 lopulla iskenyt kyntensä Tyrkön lähettämiin katsauksiin ja määrännyt niiden julkaisemisen lopetettavaksi.[24]

Lahden seudun vapaaehtoisia kokoontui Hämeenkadun asemieskerholla kesäkuussa 1943. Eturivissä vasemmalta Heikki Saura, Paavo Pekola, Unto Ilmevalta, Olavi Oinonen, värväri sk-aluepäällikkö Kalle Vuorinen, Urho Hinkkala ja Pentti Saastamoinen, takarivissä vasemmalta Valtteri Kujala, tuntematon, Olavi Jäätvuori, tuntematon, Keijo Laitinen, Pekka Ruoppa, Simo Pursiainen, Olli Savinen, Olavi Vassinen, Kaarlo Haajanen, Lasse Ilmevalta, Erkki Tähtinen, Sakari Jussila ja Oiva Virman.

Tampereen seudun SS-miehet tapasivat heitä värvänneitä vapaussotureita Toijalan Pirtillä 9.6.1943.

SS-Aseveljet ry:n sihteeri, sotilasvirkamies Jukka Tyrkkö Viipurissa 19.4.1944. SA-kuva.

Tällaisen sensuurimääräyksen taustalla oli maan poliittisen johdon pyrkimys estää Saksan-suhteiden liiallinen korostaminen tilanteessa, jossa Stalingradin rintaman sotilaallinen katastrofi oli jo ennustettavissa. Tyrkkö puolestaan ei kirjoituksissaan suinkaan salannut saksalaismyönteisyyttään, mikä tietenkin oli ymmärrettävää. Taistelihan hän Saksan joukoissa suomalais-saksalaisen aseveljeyden innoittamana.

Tervetulojuhlien lisäksi toinen konkreettinen ilmaus SS-Aseveljet ry:n ja Rintamamiesliiton läheisistä suhteista oli se, että heinäkuun alusta 1943 Rintamamies-lehdessä alettiin julkaista säännöllisesti SS-Aseveljien omaa sivua. Sen toimitti Jalkaväkirykmentti 27:n riveihin siirtynyt yhdistyksen sihteeri Tyrkkö, joka oli siviilissä Aamulehden toimittaja. Kerran viikossa ilmestynyt Rintamamies osoittautuikin erinomaiseksi yhdyssiteeksi Saksasta palanneille, jotka hajautettiin heinäkuusta 1943 lähtien pääosin taistelutehtäviin Suomen rintamille. "SS-vapaaehtoisemme haluavat tukeutua Rintamamiesliiton piiriin, koska heitä elähdyttävät samat aatteet ja pyrkimykset kuin vanhoja vapaussotureitakin." Näin Rintamamies-lehdessä perusteltiin järjestöjen välistä yhteistyötä. Samoilla aatteilla ja pyrkimyksillä tarkoitettiin mm. Saksan-suhteiden vaalimista ja enemmän tai vähemmän julkisesti vireillä olleiden Suomen erillisrauhapyrkimysten vastustamista.

Puheenjohtaja Kurkiala käytti Rintamamies-lehden palstoja hyväkseen ja selvitti yhdistyksen tehtäviä. Ne suuntautuivat sekä yhdistyksen omaan piiriin että ulospäin. Kaatuneiden toverien muistoa tultaisiin vaalimaan pyhänä. Kaatuneiden omaisten ja invalidien asiat oli puheenjohtajan mukaan hoidettava, ja tietoja pataljoonasta oli säilytettävä sanoin ja kuvin. Lisäksi omassa piirissä oli vaalittava sitä kurin ja taistelun henkeä, josta vapaaehtoiset olivat kovassa koulussa osallisiksi tulleet.

Ulospäin suuntautuvista tehtävistä ensimmäisenä Kurkiala mainitsi yhteyden pitämisen saksalaisiin aseveljiin ja heidän kansaansa. Oman maan suuria asioita tuli myös seurata. "Olemme kiinnostuneita maamme suuresta politiikasta sanan hyvässä merkityksessä", Kurkiala kirjoitti. Niille, jotka ovat maan puolesta taistelleet, kuuluu myös tehokas osallistuminen maan asioiden hoitamiseen, totesi SS-Aseveljet ry:n puheenjohtaja.[25] Kannanotto seurasi Rintamamiesliiton johdon usein toistamaa näkemystä, joka oli alusta saakka vaatinut maan asioissa sananvaltaa maan vapauttajille. Niinpä haluttiin, että myös maata talvi- ja jatkosodassa puolustaneiden ääntä oli kuunneltava maan asioita hoidettaessa.

Kurkiala oli syystäkin ilmeisen tyytyväinen Rintamamies-lehteen yhdistyksensä äänenkannattajana. Vuoden 1943 lopulla hän totesi lehden osoittautuneen erittäin miellyttäväksi lukemistoksi sekä korvaamattomaksi yhdyssiteeksi ja tiedonantovälineeksi. Kun lehden tilausmaksu sisältyi SS-Aseveljet ry:n jäsenmaksuun, kaikkien jäsenten piti huolehtia siitä, että heidän osoitteensa oli ilmoitettu SS-toimistolle, korosti puheenjohtaja.[26]

SS-Aseveljien ja Rintamamiesliiton yhteistyö ei rajoittunut pelkkään lehdessä julkaistuun SS-miesten sivuun. Puheenjohtaja Kurkiala ja sihteeri Tyrkkö olivat jo 17. kesäkuuta neuvotelleet Rintamamiesliiton hallituksen edustajien kanssa lähemmästä yhteistoiminnasta. Tällöin oli yhteisesti todettu, että oli olemassa täydet edellytykset järjestöjen läheiselle yhteistyölle niin aatteellisessa kuin käytännöllisessäkin toiminnassa. Suunniteltiin SS-Aseveljien liittymistä jäsenjärjestönä Rintamamiesliittoon ja edellä mainitun erityisen SS-miesten palstan julkaisemista liiton äänenkannattajassa Rintamamiehessä. Tämän neuvottelun tuloksena SS-Aseveljet ry päätti liittyä jäsenjärjestönä Rintamamiesliittoon, ja liitto puolestaan takasi "uusille jääkäreille" edustuksen liiton hallituksessa.[27]

Tällainen päätös oli vallinneissa oloissa varsin luonnollinen. Samat aatteet ja pyrkimykset sekä jo värväyksen aikana koettu yhteys vaikuttivat siihen, ettei SS-Aseveljissä ilmeisesti edes harkittu liittymistä Rintamamiesliiton kanssa kilpailevaan Aseveliliittoon, vaikka Aseveliliitto kyllä toivotti SS-miehet tervetulleiksi jäsenikseen. Kysymys oli pitkälti myös ideologisesta valinnasta, sillä Rintamamiesliitto ja erityisesti sen johto olivat tiukan oikeistolaisissa ja saksalaismyönteisissä käsissä. Aseveliliitto puolestaan tasapainoili porvarien ja sosialistien "akselilla", mistä sittemmin alettiin käyttää nimitystä aseveliakseli, joka vaikutti erityisesti monien paikkakuntien kunnallispolitiikassa vuosi-

Rintamamiesliiton riveissä marssivat SS-jääkärimme

SS-Aseveljien toiminta laajenee ja monipuolistuu nopeasti.

Mieliala innostunut ja luottavainen.

K. Kurkiala.

„Rintamamiehen" lukijat ovat viime kuukausina voineet seurata läheltä vasta kuluneena kesänä perus-

kasvaneet, ja lähinnä juuri SS-poikiemme omasta keskuudestaan kerää-millään varoilla. Vastikään olemme kuitenkin saaneet Suomen pohjoisrintamallataistelevilta saksalaisilta SS-vuoristojääkäreiltä ilmoituksen, että he keräävät keskuudestaan vähintäin 800.000 markkaa yhdistyksemme invaliidirahastoon — lahjoitus, joka tällä hetkellä väkevästi ja paljonsanovalla tavalla todistaa syvästitunnetusta aseveljeydestä liittolaismaidemme nuorten vapaaehtoisten keskuudessa. Kotimaisia lahjoituksiakin invaliidihuoltomme hyväksi on luvassa. Wihurin säätiö on viime lauantaina myöntänyt

ostamiseksi sieltä, missä se edullisimmaksi havaitaan. Muutenkin on yhdistyksemme ottanut omiin käsiinsä koko SS-invaliidihuollon Suomessa, taloudenhoitajamme, lääk.luutnantti Olli Somersalon toimiessa tämän työalan vastuunalaisena johtajana.

Yhdistystoimintamme on tällä hetkellä nopeasti laajenemassa. SS-sankarivainajien suuren siunaustilaisuuden yhteydessä pidetyssä kokouksessa Helsingissä syyskuun 19. pnä teimme päätöksen kahden merkittävän rinnakkaisosaston perustamisesta. Naisten alaan kuuluvia yhdistystehtäviä hoitamaan

Rintamamieslehden etusivu 15.10.1943, jossa kerrotaan SS-Aseveljien liittymisestä Rintamamiesliiton jäsenjärjestöksi.

kymmeniä sodan jälkeen. Vaikka SS-vapaaehtoisissa ei juuri poliittisesti aktiivisia henkilöitä ollutkaan, oli valtaenemmistö heistä epäilemättä lähempänä Rintamamiesliiton kuin Aseveliliiton ideologista linjaa. Sosiaalidemokraattejakin oli mukana, sillä kuten sittemmin asevelisosialistina tunnettu Unto Varjonen oli jo vapaaehtoisten värväysvaiheessa todennut, sosialistien oli saatava omia miehiään mukaan, jotta he saisivat tietoja joukon koulutuksesta ja tavoitteista.

Rintamamies-lehdessä uudet jääkärit toivotettiin tervetulleiksi Rintamamiesliiton kanssa samaan rintamaan, jossa ei tule puuttumaan taisteluita eikä vastoinkäymisiäkään, sillä "omaksumiemme aatteiden vastustajia löytyy tässä maassa vielä valitettavan paljon", kirjoitti lehti. Kirjoittaja, joka ilmeisesti oli lehden päätoimittaja, vapaus- ja heimosoturi sekä SS-värväri Eero Rekola, toivoi, että nuoria taistelijoita kannustaisi samoin kuin vanhoja veteraaneja tietoisuus siitä, että heidän pyrkimyksensä tähtäsivät "ei meidän itsemme eikä minkään ryhmäkunnan hyväksi vaan koko isänmaan parhaaksi".[28]

Muodollisesti SS-Aseveljet ry:n liittyminen Rintamamiesliiton jäsenyhdistykseksi hyväksyttiin Rintamamiesliiton hallituksessa lokakuun lopussa 1943. Kun SS-miesten

Frontleitstelle 25

Der SS Rottenf. Larmela

von der Einheit SS Fin. Freiw. Batl.

hat Stadturlaub am 10.7.43

von 8.00 Uhr bis 23.00 Uhr

Grund: Stadtbesuch

Oberleutnant

Saksalaisen Frontleitstelle 25:n Hangossa 10. heinäkuuta 1943 myöntämä iltalomatodistus SS-Rottenführer Olavi Larmalalle.

edustaja liiton hallitukseen voitiin valita vasta seuraavan kevään liittokokouksessa, Jukka Tyrkkö nimettiin SS-Aseveljien yhdysmieheksi liiton hallitukseen seuraavaan liittokokoukseen saakka.[29]

Paraatinsa ja kokouksensa Tampereella pidettyään SS-vapaaehtoiset hajaantuivat lomalle noin kuukaudeksi ja palasivat heinäkuun alussa jälleen Hankoon, jossa he kuuluivat paikallisen saksalaisen johtokeskuksen Frontleitstelle 25:n alaisuuteen. Monet heistä olivat odottaneet uutta sopimusta, jonka perusteella he olisivat lähteneet uudelleen Saksan rintamalle. J. K. Paasikiven päiväkirjoista käy ilmi, että vielä juhannuksen tienoilla Suomen sotilasjohdossa oltiin sitä mieltä, että pataljoona palautetaan Saksaan yhtä suurena kuin se palasi Suomeen. Osa miehistä tuli suunnitelmien mukaan siirtää Suomen armeijaan, joiden tilalle värvättäisiin uusia miehiä.[30] Lopulta uutta sopimusta ei kuitenkaan tullut, vaan miehille luettiin 11. heinäkuuta SS-Reichsführer Heinrich Himmlerin päiväkäsky, jossa tämä totesi, ettei mahdollisuutta suomalaisten SS-miesten paluulle Saksaan enää ole. Himmler kiitti pataljoonaa sen sankariteoista Saksan riveissä ja julisti vapaaehtoispataljoonan hajotetuksi. Pataljoona osallistui viimeiseen saksalaiseen katselmukseen ja samana päivänä pidettyyn suomalaiseen vastaanottoparaatiin. Pataljoonaan kuuluneet sotilaat liitettiin Suomen armeijaan.

Eversti Martti Vihma Kotijoukkojen esikunnasta sai tehtäväkseen siirtää Saksan-vapaaehtoiset Hangosta Niinisalossa olleeseen Upseerikouluun. Vihma toteaa raportis-

Palvelus armeijassa ja suojeluskunnissa.

Kysymykset	Armeijassa	Suojeluskunnissa
Aika		30.4.39. – 15.5.41.
Joukko-osasto tai sk.		Inäjärven Sk.
Koulut, kurssit y.m.s.		
Tehtävät		
Ylennykset		
Kunniamerkit		
Ansio-, kuntoisuus- y.m. merkit		
Kertausharjoitukset		

Liittyminen SS-Aseveljet r.y:een.

Annettuani edelläolevat tiedot itsestäni, anon että minut hyväksyttäisiin varsinaiseksi jäseneksi **SS-Aseveljet r.y:een,** jonka sääntöjä ja määräyksiä sitoudun kaikessa toiminnassani noudattamaan.

Hangossa., Heinä *kuun* 5 *p:nä 194*3.

Toivo Tuomaala,
Omakätinen nimikirjoitus

Yhdistyksen merkintöjä

Liittynyt jäseneksi ....

Muuttanut (milloin ja mihin) ....

Siirtynyt (mistä yhd. tai mihin yhd.) ....

Eronnut .... *Kuollut* ....

Toivo Tuomaalan Hangossa 5.7.1943 allekirjoittama anomus liittymisestä SS-Aseveljet ry:n jäseneksi.

saan pataljoonan tehneen häneen erittäin käyttökelpoisen vaikutuksen. Hän oletti, että siihen kuuluneet tulevat täyttämään kunniakkaasti tehtävänsä Suomen puolustusvoimissa – varsinkin, jos he edelleen saavat havaita, että heidän yli kaksi vuotta kestäneellä palveluksellaan maamme rajojen ulkopuolella annetaan asiaan kuuluva arvo.[31] "Vähäinen pelko, että he tartuttaisivat ympäristöönsä kansallissosialistisen ideologian, osoittautui aiheetomaksi – koska he eivät olleet itsekään tällaista tartuntaa saaneet", toteaa Matti Lauerma.[32]

Aivan kuten kotimaahan palanneet jääkärit vuonna 1918, myös kotiutuneet SS-miehet vuonna 1943 olisivat halunneet taistella Suomen rintamalla yhtenäisenä joukkona. Huhuja heidän liittämisestään pataljoonana jääkärikenraalimajuri Ruben Laguksen komentamaan Panssaridivisioonaan olikin liikkeellä, mutta tällaiset toiveet ja huhut osoittautuivat pian paikkansa pitämättömiksi. Lopullisesti asia haudattiin vasta syyskuussa 1943, jolloin vapaaehtoiset joutuivat toteamaan, ettei ole aihetta eikä tilaisuutta tehdä mitään SS-miesten siirtojen järjestämiseksi Laguksen divisioonaan.[33]

SS-Aseveljien puheenjohtaja Kalervo Kurkiala, oikealla ja Olavi Nurkkala Hangossa 12.7.1943.

Huhuilla Panssaridivisioonaan siirtämisestä oli sikäli perustetta, että jotkut tuolloin Suomeen palanneet SS-miehet olivat jo syksyllä 1942 kääntyneet Laguksen puoleen ja pyytäneet päästä palvelemaan tämän alaisena. Lagus oli kehottanut halukkaita anomaan siirtoa, mutta siirroista ei ollut tullut mitään, koska miesten joukko-osastot eivät olleet lähettäneen anomuksia eteenpäin. Kun vapaaehtoisten pääjoukko palasi Suomeen, Lagus sai jälleen lukuisia tiedusteluja siitä, miten pääsisi palvelemaan Panssaridivisioonassa. Tiedustelujen johdosta Lagus pyysi Päämajan järjestelyosastolta, että hänen divisioonaansa määrättäisiin erityisesti moottoroiduissa joukoissa palvelleita, koska tällaisista miehistä oli divisioonassa suuri puute. Pyyntö ei johtanut tulokseen, sillä Lagus sai 103:sta VI Armeijakuntaan tulleesta SS-miehestä vain kolme, ja nämäkin olivat tykkimiehiä, joita Lagus ei tarvinnut. Tämän jälkeen Lagus pyrki vielä saamaan Saksassa moottorikoulutuksen saaneita ja erikoiskurssin käyneitä miehiä joukkoonsa, mutta kävi ilmi, että monet siirtoa anovista olivat sellaisia, joiden siirto Panssaridivisioonaan ei voinut tulla kysymykseen. Joka tapauksessa Lagus piti voimain haaskauksena sitä, että esi-

merkiksi I, II ja III luokan saksalaisen ajokortin omaava, erilaiset automestarikurssit käynyt tai 10 tonnin telavetoisen maastovaunun kuljettajana toiminut palveli aselajissa, jossa hänen saamansa erikoiskoulutus ei päässyt oikeuksiinsa.[34]

Pataljoonan hajottamispäätös oli ikävä uutinen useimmille vapaaehtoisille, sillä he eivät enää saaneet taistella yhtenä joukkona, kun heidät sijoitettiin eri yksikköihin Suomen rintamalle, kuten oli tehty jääkäreillekin aikanaan. Pettymys heijastui myös yhdistyksen sihteerin kommenteissa, vaikka tyytymättömyyttä sotilasjohdon päätökseen ei voitukaan avoimesti ilmaista. Tyrkkö tyytyi toteamaan, että suomalainen SS-panssarikrenatööripataljoona oli hajotettu ja kysyi, oliko tämä loppu. Hän halusi myös vastata omaan kysymykseensä:

Ei milloinkaan, aseveljet! Me olemme olemassa ja milloin me kokoonnumme yhteen, me olemme taas suomalaisia SS-miehiä. Sotilaita, jotka kerran vaalivat Kuninkaallisen Preussilaisen Jääkäripataljoonan N:o 27 perinteitä. Miehiä, joiden maailmankuvasta ei milloinkaan pyyhkäistä pois niitä lisiä, jotka syntyivät kaukaisella sotaretkellä unohtumattomina vuosina 1941–43. Vapaaehtoisia, joiden piiristä jätettiin runsaat lunnaat etelän multiin Ukrainassa, Rostovissa, Kaukasuksella.

”Historian Pantheonin pääportaat eivät kuulu hiiviskelijöille, vaan sankareille”, lainasi Tyrkkö itseään Adolf Hitleriä.

Himmlerin ohella myös Wiking-divisioonan aiempi johto tervehti entisiä suomalaisia alaisiaan. Vapaaehtoisten pidetty saksalainen komentaja kenraali Felix Steiner, joka oli ollut mukana Hangon paraatissa, muisti hajotettua vapaaehtoispataljoonaa sähkeellään, joka epäilemättä ilahdutti vapaaehtoisia. Steiner kiitti suomalaisjoukkoa uskollisuudesta ja suurista saavutuksista. Hän vakuutti, että suomalaiset olivat tovereina ja ihmisinä voittaneet hänen sydämensä. Siksi hän ja hänen alaisensa SS-miehet eivät milloinkaan unohda suomalaisvapaaehtoisia ”kun me kerran lyömme maahan yhteisen vihollisemme”.[35]

SS-Aseveljet ry:n valittu johtokunta piti Hangossa järjestäytymiskokouksensa 4. heinäkuuta. Tuolloin yhdistyksen taloudenhoitajaksi valittiin pataljoonan lääkärinä toiminut SS-Obersturmführer Olli Somersalo sekä tilintarkastajiksi SS-Obersturmführer Veikko Koiranen ja SS-Rottenführer Oiva Kyrö.

Kun monijäsenisen johtokunnan koolle saaminen sota-ajan oloissa oli ilmeisen vaikeaa, kokouksessa 19. syyskuuta valittiin nelijäseninen työvaliokunta toimeenpanemaan johtokunnan periaatteessa hyväksymiä suunnitelmia. Työvaliokuntaan kuuluivat puheenjohtaja Kurkiala, sihteeri Tyrkkö, taloudenhoitaja Somersalo sekä johtokunnan jäsen Esko Tiainen.

Yhdistykselle piti kerätä varoja keräysten ohella myös liittymis- ja jäsenmaksuilla, ja niinpä liittymismaksuksi määrättiin 20 markkaa ja jäsenmaksuksi 100 markkaa. In-

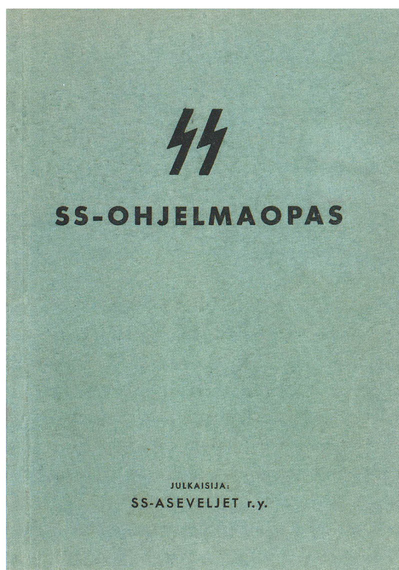

Lauri Häyryselle annettu SS-Aseveljet ry:n jäsenkortti. Kortista näkyy suoritettu liittymismaksu 20 markkaa sekä jäsenmaksu 100 markkaa.

valideilta jäsenmaksua ei peritty, ja rahastonhoitajalle annettiin valtuutus harkintansa mukaan vapauttaa varattomia jäseniä maksuvelvollisuudesta. Liittymismaksu siirrettiin suoraan kaatuneiden SS-miesten muistorahastoon. Jäsenmaksuun sisältynyt Rintamamies-lehti oli yhdistykselle tärkeä, ja loppuvuodesta 1943 yhdistys järjesti jäsenistölleen Rintamamies-lehden tilaushankintakilpailun, jotta nämä hankkisivat rintamalta mahdollisimman paljon lehden tilauksia. Viidelle parhaalle tilaushankkijalle oli luvassa rahapalkinto.

Yhdistyksen säännöt monistettiin yhdistyksen jäsenten tilattaviksi. Jäsenkortit päätettiin painattaa, mutta jäsenkirjat tuli hankkia yhdessä Rintamamiesliiton kanssa. Toisin sanoen jokaisen SS-Aseveljien jäsenen oli tarkoitus saada myös Rintamamiesliiton jäsenkirja, mikä ei liene käytännössä ehtinyt toteutua.[36]

Vaikka valtaosa yhdistyksen jäsenistä oli loppukesästä 1943 lähtien rintamapalveluksessa, SS-Aseveljet ry:n toiminta lähti hämmästyttävän ripeästi käyntiin monilla osa-alueilla. Julkaisutoiminta saatiin hyvälle mallille edellä mainitulla yhteistyöllä Rintamamies-lehden kanssa, ja lisäksi myös Rintamamiesliiton ruotsinkielinen julkaisu Frontmannen vastasi yhdistyksen toivomuksia aatteellisella ohjelmallaan, kuten yhdistyksen johtokunta saattoi todeta. Sanomalehdistä erityisesti tamperelainen kokoomuksen Aamulehti ja IKL:n Ajan Suunta julkaisivat runsaasti yhdistystä koskevia kirjoituksia. Lisäksi yhdistys painatti muutaman jäsenistölle suunnatun jäsenkirjeen, joissa puheenjohtaja ja sihteeri selostivat ajankohtaisia kysymyksiä. Vuoden 1944 puolella sihteeri Tyrkkö toimitti jäsenistölle tarkoitetun erityisen "SS-Ohjelmaoppaan". Toukokuussa ilmestyneessä oppaassa annettiin jäsenille käytännön ohjeita mm. puheitten pitämisessä, mutta

SS-Aseveljet ry:n sihteeri Jukka Tyrkön 1944 toimittama SS-Ohjelmaopas.

siinä julkaistiin myös muisteluksia ja huumoria. Julkaisun kirjoittajakunta oli kohtuullisen nimekästä, mukana olivat mm. professori V. A. Koskenniemi, kirjailija Heikki Asunta, runoilija Vilho Viita, varatuomari Martti Koskimies, kansatieteilijä A. O. Väisänen sekä julkaisun toimittaja Jukka Tyrkkö.

Yhdistyksen omaksumiin tärkeimpiin tehtäviin kuului vapaaehtoispataljoonan vaiheiden kirjaaminen. Olihan kysymys historiallisesti varsin poikkeuksellisesta joukosta. Heti ensimmäisessä kokouksessaan heinäkuussa 1943 johtokunta valitsikin erityisen arkistotoimikunnan keräämään ja järjestämään aineistoa SS-vapaaehtoisten sotaretkestä tulevaisuudessa kirjoitettavaa historiikkia varten. Tämän toimikunnan puheenjohtajaksi nimettiin Jukka Tyrkkö sekä jäseniksi Unto Boman, Mauno Alhainen, Aarre Vuokko ja Oiva Kyrö.

Toimikunta julkaisi lehdissä tiedotuksia tarkoituksella kerätä talteen sotaretkeä koskevaa materiaalia. Kesällä 1943 SS-miehiä kehotettiin palkkiota vastaan luovuttamaan Saksan rintamalla ottamiensa valokuvien negatiiveja yhdistyksen käyttöön mallikuvakokoelman teettämistä varten. Kun pelkkä kehotus ei johtanut toivottuun tulokseen, lokakuussa julistettiin valokuvakilpailu, jossa kilpailtiin kahdessa sarjassa A) rintamakuvat ja B) muut SS-kuvat. Palkintolautakuntaan kuuluivat kapteeni Karl-Erik Ladau, Aamulehden toimittaja Orvo Kärkönen, lääkintäluutnantti Olli Somersalo ja sotilasvirkailija Jukka Tyrkkö. Luvassa oli rahapalkintoja. Valokuvia saatiinkin kerätyksi niin, että vuoden 1943 lopussa yhdistyksellä oli jo toista tuhatta valokuvaa koulutusvaiheen ja rintamalla olon ajalta.

Julistetut kirjoituskilpailut eivät sen sijaan tuottaneet niin hyvää tulosta kuin johtokunta oli odottanut, vaikka kilpailuaikaa pidennettiin tammikuun puoliväliin 1944 ja Kurkiala korosti aseveljien velvollisuutta avustaa yhdistystä sotamuistelma- ja kuva-aineiston saamiseksi.

Tavoitteena oli myös saada kattavasti talteen vapaaehtoisia käsittelevää asiakirja-aineistoa. Kun tällaisen aineiston keräämistä perusteltiin, nousivat esille yhdistyksessä vallinneet näkemykset sotaretken luonteesta. Jatkosota oli SS-Aseveljille yksiselitteisesti kolmas vapaussota vuoden 1918 vapaussodan ja talvisodan jälkeen. Tätä ilmausta käytettiin yleisesti Rintamamiesliitossa, ja myös ylipäällikkö Mannerheim luonnehti monessa yhteydessä julkisesti jatkosotaa kolmanneksi vapaussodaksi, joten nimitykselle oli perusteita. SS-aseveljet näkivät myös, että he olivat eräällä Suomen historian kriittisimmistä hetkistä uudistaneet tarunomaisen jääkäriliikkeen. Luonnollisesti pataljoonan pitkä ja verinen taistelujen tie antoi joukolle oman leimansa. Vapaaehtoisjoukon merkitys ja voima oli sittenkin haettavissa aatteelliselta puolelta, kirjoitti SS-Aseveli-palstan pääkirjoituksen laatija – todennäköisesti Tyrkkö – Rintamamies-lehdessä. Vapaaehtoisliike oli kirjoittajan mukaan Suomen aseveljeyden lipunkantaja Saksan muodostamassa rintamassa bolševistista itää vastaan. Sellaisena sillä tulee olemaan pysyvä merkitys sodan syitä ja seurauksia selviteltäessä, totesi kirjoittaja. Tällaista selvitystyötä varten tarvittiin dokumentteja, joitten varassa vapaaehtoisten historiaa aikanaan kirjoitetaan.[37]

Yhdistyksen sihteeri ja arkistotoimikunnan puheenjohtaja Jukka Tyrkkö kääntyi lehdistössä joulukuussa 1943 julkaistulla vetoomuksellaan kaikkien sellaisten kansalaisten puoleen, joilla oli hallussaan vapaaehtoisliikettä valaisevaa, historiallisesti arvokasta materiaalia. Tyrkön mukaan tämän ainutlaatuisen sotaretken tyhjentävälle ja mahdollisimman totuudenmukaiselle kuvaukselle oli perusedellytyksenä, että niin vapaaehtoiset itse kuin heidän omaisensa ja kaikki muut liikettä lähellä olleet henkilöt luovuttavat aineistoa käytettäväksi. Tarvittiin kirjallisia muistelmia ja muistiinpanoja, asiakirjoja, rinta-

makarttoja, kirjeitä, lehtileikkeitä, muistoesineitä jne. Aineisto pyydettiin lähettämään joko SS-Aseveljien toimistoon taikka Rintamamiehen toimitukseen.[38]

Aivan olennainen SS-Aseveljet ry:n tehtävä oli luonnollisesti invalidisoituneista aseveljistä huolehtiminen. Kuten edellä on todettu, invalidirahastoon alettiin heti yhdistyksen toiminnan alkuvaiheessa kerätä lisää varoja, mutta invalideille annettavaa suoraa raha-apua ei kuitenkaan pidetty aluksi tarkoituksenmukaisena. Kun johtokunta keskusteli huoltoavustusten jaon periaatteista heinäkuussa 1943, se oli yksimielinen siitä, että raha-avustusten antamista oli yleensä vältettävä. Sen sijaan tuli pyrkiä huoltamaan hädänalaisia aseveljiä lähinnä luontaisavustuksin sekä suunnitelmissa olleen invalidikodin avulla. Rahastonhoitajalle annettiin valtuudet myöntää raha-avustuksia vain poikkeustapauksissa, ja silloinkin hänen oli jälkikäteen pyydettävä johtokunnan suostumus. Vuoden 1943 aikana yhdistys avusti 14 avun tarpeessa ollutta miestä lähinnä pienehköillä lainoilla.[39]

SS-Aseveljien Naiset

Oletettavasti Rintamamiesliiton ja Jääkäriliiton esikuvan mukaisesti SS-Aseveljet ry päätti syyskuussa 1943 perustaa myös rekisteröimättömän naistoimikunnan, SS-Aseveljien Naiset, huolehtimaan "naisten alaan kuuluvista yhdistystehtävistä", kuten erilaisista keräyksistä ja lippujen myynnistä, juhlien ja kokousten ravintolan järjestämisestä, invalidien ja varattomien jäsenten lahjapaketeista jne. Tähän naistoimikuntaan tai -osastoon päätettiin ottaa jäseniksi vapaaehtoisliikkeessä aktiivisesti mukana olleita naisia sekä SS-aseveljien lähimpiä naisomaisia. Osaston organisoiminen jätettiin vapaaehtoisten sairaanhoitajina toimineille Lisa Bergille ja Laine-Maire Kyöstilälle, joille Jukka Tyrkkö ilmoitti antaneensa "suuntaviivat" naisosaston toiminnan aloittamisesta.

Asiasta julkisuudessa tiedotettaessa todettiin, että Berg ja Kyöstilä ryhtyvät yhdessä yhdistyksen puheenjohtajan puolison Elisabeth Kurkialan, vapaaherratar Ruth Munckin sekä toisten Saksassa olleiden suomalaisten sairaanhoitajien* kanssa luomaan runkoa naistoimikunnalle. Tätä varten kehotettiin jokaista SS-miestä viipymättä ilmoittamaan vaimonsa, morsiamensa, sisarensa tai jonkun muun naispuolisen omaisensa osoitteet SS-Aseveljien toimistoon.[40]

Naisosaston perustamista perusteltiin sillä, että yhdistyksessä tuskin oli työalaa, joka menestyisi ilman naisten kaikkivoipaa kättä. Näin oli erityisesti siksi, että yhdistyksen jä-

* Päämajan lääkintäosaston lähettäminä olivat Wienissä toimineet lääkintälotat Helmi Joselin ja Anita Weneskoski sekä sairaanhoitaja Helvi Piekkola.

SS-miesten sairaanhoitajat Laine-Maire Kyöstilä, oikealla ja Lisa Berg, jotka valittiin organisoimaan SS-Naisten toimintaa yhdessä muiden SS-miehiä Saksassa hoitaneiden sairaanhoitajien kanssa.

senet olivat nuoria miehiä, mutta sillä oli paljon käytännöllistä toimintaa. Naisia tarvittiin invalidien ja sankarivainajien omaisten huollossa, juhla- ja kokoustilaisuuksien järjestämisessä sekä keräyksissä ja muissa taloudellisissa tehtävissä. SS-vapaaehtoisten naisosastosta suunniteltiin arvostettua naisjärjestöä jo paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa vakiinnuttaneiden Jääkärien rouvien, Rintamamiesten Naisliiton ja lottien rinnalle.[41]

Eräänlaiseksi tukijoukoksi tarkoitettu naisten järjestötoiminta lähti käyntiin verraten hitaasti, sillä sen organisoijiksi valitut Berg ja Kyöstilä olivat sairaanhoitotehtävissä sotatoimialueella. Paikallinen Tampereen naistoimikunta perustettiin lopulta huhtikuussa 1944 Jukka Tyrkön aikaansaamana. Hänen puolisonsa Marjatta Tyrkkö valittiin toimikunnan puheenjohtajaksi ja värväyksessä kunnostautuneen toimitusjohtaja Mauri Ahmavuoren puoliso Maire Ahmavuori toimikunnan sihteeriksi. Toimikunnan sihteeri vaihtui kuitenkin jo kesällä 1944, kun uudeksi sihteeriksi nimettiin vapaaehtoisena palvelleen Niilo Kuustien puoliso Anja Kuustie. Osasto omaksui nimen Tampereen SS-naiset.

Etelä-Pohjanmaalla perustetiin 7. toukokuuta Tauno Pajusen avaamassa kokouksessa naistoimikunta, jonka johtoon tuli vapaaehtoisena palvelleen Ilpo Härtsiän äiti Hilja Härtsiä. Samoin Helsingissä perustettiin naistoimikunta, jonka puheenjohtajaksi valittiin Helmi Joselin (myöh. Tuhkanen) ja sihteeriksi Anita Weneskoski, jotka olivat kumpikin palvelleet SS-miesten lääkintälottina Wienissä. Naistoimikuntien tehtäväksi annettiin lähinnä yhdistyksen myyntituotteiden, kuten kirjeensulkijamerkkien, adressien ja SS-pienoislippujen myynnin järjestely.

SS-Naiset olivat ensimmäisen ja käytännössä ainoan kerran epävirallisesti julkisuudessa helluntaina 1944 Kokkolan suojeluskuntatalossa Vartiolinnassa järjestetyillä Rintamamiesliiton liittopäivillä, joiden yhteydessä järjestettiin myös Rintamiesten Naisliiton vuosikokous. Kovin näkyvää roolia naistoimikunnat eivät ennättäneet saada. Ehkäpä kaikki eivät sille näkyvää asemaa halunneetkaan. Esimerkiksi puheenjohtaja Kurkialan mukaan naistoimikuntien tuli jäädä rekisteröimättömiksi paikalliselimiksi, jotka omalla paikkakunnallaan yhdessä Rintamamiesten naisten kanssa työskentelevät SS-Aseveljet ry:n hyväksi. Naisosastojen jäseniä ei hyväksytty pääyhdistyksen jäseniksi lukuun ottamatta Saksassa sairaanhoitotehtävissä palvelleita naisia.

Naistoimikunnan ja sen osastojen toimintaa oltiin siis aloittelemassa vasta kesällä 1944, jolloin ankarat torjuntataistelut tuntuivat koko suomalaisessa yhteiskunnassa. Tuolloin suunniteltiin ilmoittautumislomakkeiden ja jäsenkirjojen painattamista ja naistoimikunnan sääntöjen hyväksymistä. Joitakin lahjoituksiakin naiset saivat SS-miesten huoltoa varten. Tamperelainen ompelukonealan yritys Kone ja Neula Oy lahjoitti 25 000 markkaa. Porin Seudun Rintamamiesyhdistyksen Naisosasto puolestaan lahjoitti 10 000 markkaa.

Helsingin SS-Naisten toiminta rajoittui käytännössä Rintamamiesliiton julkaiseman Sotavanhus-lehden ja SS-Aseveljien kirjeensulkijamerkkien myymiseen. Toimikuntaan kuului heinäkuun lopussa 25 jäsentä. Tamperelaiset puolestaan odottelivat vielä heinäkuussa jäsenkorttejaan painosta, ja muu toiminta oli lähinnä sitä, että naiset kävivät sairaaloissa tapaamassa siellä olevia SS-miehiä ja auttoivat heitä asioissa, joissa he apua tarvitsivat. Kolmeen osaan taitettujen pahvisten jäsenkorttien kansilehdelle painettiin tyyliteltynä SS-Naiset sekä oikeaan alakulmaan viiva omistajan nimikirjoitusta varten. Toinen aukeama jätettiin tyhjäksi, jotta siihen voitaisiin liimata ohuelle paperille painettu sääntövihkonen. Sisään kääntyvä takasivu oli varattu rahastonhoitajan tekemiä jäsenmaksumerkintöjä varten, jotta vältyttäisiin jokavuotiselta jäsenkorttien kirjoittamiselta. Tällainen käytäntö oli lainattu IKL:n jäsenkorteista.

SS-Naiset
JÄSENKORTTI

Sukunimi: ....

Etunimet: ....

Syntymävuosi ja päivä: ....

Arvo tai ammatti: ....

Läheisen SS-miehen nimi ja arvo: ....

....

....kuun .... pvä 19....

.... SS-Naiset

....
puh. joht. siht.

SS-Naisten jäsenkortin etusivu.

TAMPEREEN SS-NAISET
TAMPERE

Tampereen SS-Naisten tunnuksella varustettu kirjekuori vuodelta 1944.

SS-Naiset suunnittelivat kesällä 1944 omia sääntöjään, joiden mukaan järjestö jakaantui alaosastoihin. Toimintaa tulisi johtamaan SS-Naisten Keskuselin, joka kuuluisi alaosastona Rintamamiesten Naisliittoon. Säännöissä määrättiin lähemmin naisosaston tehtävistä todeten, että SS-Naisten tehtävä on lähinnä avustus- ja huoltotyön tekeminen SS-miesten ja heidän perheittensä keskuudessa hankkimalla ja antamalla taloudellista avustusta tarpeessa oleville. Tehtävänä oli myös vaalia, levittää ja lujittaa tekoihin valmista uhrimieltä ja isänmaallista taisteluvalmiutta, joka on SS-Aseveljien aatteellisen toiminnan perusta. SS-Naisten keskuselimeen kuului sääntöjen mukaan puheenjohtaja ja yhdeksän alaosastojen edustajaa. SS-Aseveljet ry:n tuli nimetä keskuselimen puheenjohtajan.[42]

Sekä sääntöjen että jäsenkorttien painaminen annettiin SS-toimistoa Helsingissä hoitaneen Mika Hellemaan tehtäväksi. Hän hoiti asian loppukesästä 1944, mutta käytännössä sen enempää säännöt kuin jäsenkorttikaan eivät liene ehtineet kunnolla käyttöön ennen kuin poliittinen tilanne muuttui niin SS-Aseveljien kuin naisosastonkin kannalta ratkaisevalla tavalla.

Juhlia ja käytännön toimintaa

Sairaanhoitajat samoin kuin vapaaehtoisia Saksassa monin tavoin tukenut, heidän suuresti arvostamansa vapaaherratar Ruth Munck lukeutuivat SS-Aseveljet ry:n varsinaisiin jäseniin. Samalla tavoin jääkärien sairaanhoitajana toimineet Munck ja Saara Rampanen olivat myös Jääkäriliiton jäseniä. Varsinaisten jäsenten lisäksi SS-Aseveljet ry:n johtokunta päätti kutsua yhdistyksen kantavieraiksi vapaaehtoisten asiassa ansioituneita suomalaisia ja saksalaisia henkilöitä. Vuonna 1943 tällaisiksi kantavieraiksi kutsuttiin kaikki Jääkäriliiton ja Rintamamiesliiton hallitusten jäsenet, SS-vapaaehtoistoimikuntaan kuuluneet professori Rolf Nevanlinna ja varatuomari Rauno Kallia sekä Helsingissä toimineessa SS-yhteysesikunnassa (SS-Verbindungsstab Finnland) palvelleet saksalaiset, esikunnan päällikkö SS-Obersturmbannführer Constantin Heldmann, huoltoupseeri SS-Sturmbannführer Franz Giese sekä SS-Obersturmführer Hans Bader ja SS-Untersturmführer Emil Keller. Kutsut kertoivat siitä, keitä vapaaehtoiset arvostivat lähimpinä yhteistyökumppaneinaan.

SS-Verbindungsstab Finnlandin päällikkö SS-Obersturmbannführer Constantin Heldmann.

Kantavieraat tavallaan laajensivat yhdistyksen yhteiskunnallista pohjaa. Sen lisäksi yhdistyksen tavoitteena oli ulkopuolisen aineellisen ja henkisen tuen varmistaminen hankkimalla kannatusjäseniä. SS-Aseveljet ry:n johtokunta nimittäin teki syksyllä 1943 SS-vapaaehtoistoimikunnalle esityksen erityisen kannatusyhdistyksen perustamiseksi kehottamalla tätä tekemään aloite asiassa. Tarkoituksena oli, että vapaaehtoistoimikunta jatkaisi työtään SS-miesten hyväksi tällaisena yhdistyksenä. Puheenjohtaja Kurkiala kertoi lokakuussa lehtihaastattelussa, että professori Nevanlinnan puheenjohdolla toimiva, laaja ja arvovaltaisista kansalaisista kokoonpantu SS-vapaaehtoistoimikunta muodostaa rungon kannatusyhdistykselle ja jäänee pysyvästi toimimaan siinä muodossa.[43] Tämä hanke ei suunnitelmista ja toiveista huolimatta toteutunut.

Sen lisäksi, että Jääkäriliiton hallituksen jäsenet kutsuttiin SS-Aseveljet ry:n kantavieraiksi, jääkärien keskuudessakin oli ollut esillä SS-vapaaehtoisten muistaminen. Jo jouluksi 1941 Jääkäriliitto oli lähettänyt tervehdyksen Saksassa olleelle suomalaiselle SS-vapaaehtoispataljoonalle. Helmikuussa 1943 liiton puheenjohtaja, jääkärikenraalimajuri Verner Gustafsson oli liiton vuosikokouksessa omistanut lämpimiä sanoja niille jääkärien pojille, jotka jatkoivat isiensä perinteitä taistellen uljaasti niin kotimaan kuin Saksankin rintamilla. Gustafsson totesi suuren joukon heistä jo uhranneen nuoren elämänsä isänmaalleen uskollisina samoille tunnuksille, jotka olivat heidän isiään elähdyttäneet.

Jääkärieverstiluutnantti Rainer Ahonius puolestaan oli jo kesällä 1942 tehnyt aloitteen, että Jääkäriliitto ottaisi Saksassa olevat suomalaiset vapaaehtoiset SS-pojat kummipojikseen ja antaisi näille jääkäriristiä muistuttavan merkin, jossa numeron 27 sijasta olisivat kirjaimet SS. Ahoniuksen aloite oli ollut esillä Jääkäriliiton johtokunnassa 4. syyskuuta 1942. Johtokunta oli sitä mieltä, että SS-vapaaehtoisten lähtö Saksaan ei tapahtunut samoilla perusteilla kuin jääkärien, eikä ajankohtakaan ollut samanlainen. Niinpä kummipoika-aloite ei johtanut tulokseen.[44] Jääkäriliiton hallitus näyttää päätöstä tehdessään halunneen korostaa jääkäriliikkeen ainutkertaisuutta tilanteessa, jossa vasta haaveiltiin Suomen itsenäistymisestä. Siinä mielessä liitto luonnollisesti olikin oikeassa, että ajankohta ei vuonna 1941 ollut lainkaan samanlainen kuin vuosina 1915–1918, kun jääkärit olivat joutuneet lähtemään salaa Saksaan sotilaskoulutusta saamaan. Vuonna 1941 lähdettiin itsenäisen isänmaan hyväksyminä.

Myös jääkäriliikkeen innoittamat SS-vapaaehtoiset olivat halunneet pitää läheiset suhteet jääkäreihin. Tämä oli käynyt ilmi mm. helmikuussa 1943, kun Jääkäriliitto vietti jääkärien kotiinpaluun 25-vuotisjuhlaa. Kalervo Kurkiala esitti juhlassa vapaaehtoisten tervehdyksen muistuttaen näiden joukossa olevan monia jääkärien poikia, jotka olivat osoittautuneet isiensä veroisiksi. Kurkiala muistutti myös, että suomalaisjoukko oli saanut kaikilta esimiehiltään yksimielisen tunnustuksen erinomaisesta sotilaskunnostaan. Samoin juhlassa puhunut SS-yhteystoimiston saksalainen päällikkö, Rintamamiesliiton ansioristillä palkittu Constantin Heldmann rinnasti jääkärit ja SS-vapaaehtoiset toisiinsa vakuuttaen saksalaisten huolehtivan siitä, että vanhojen jääkäreitten henki tulee juurrutetuksi ja lujitetuksi suomalaisessa SS-vapaaehtoispataljoonassa.[45] Heldmannin yhteydet Rintamamiesliittoon periytyivät vuodelta 1940, jolloin Saksan NS-Reichskriegerbund oli nimennyt hänet yhteysmiehekseen hoitamaan suhteita suomalaiseen sisarjärjestöönsä.

Sääntöjensä mukaan SS-Aseveljet ry järjesti myös juhlatilaisuuksia. Tämänkin ohjelmakohdan toteuttaminen oli luonnollisesti sodan oloissa vaikeaa. Siitä huolimatta joitakin juhlia ja muita yhteisiä tilaisuuksia saatiin aikaan. Eri rintamalohkoilla järjestettiin SS-aseveljien neuvonpitoja sekä lukuisia toveri-iltoja. Suurimmat toveri-illat olivat hei-

näkuussa ja joulukuussa 1943 Äänislinnassa, jolloin koolla oli satalukuinen määrä aseveljiä. Upseerikoulussa Niinisalossa olleet aseveljet järjestivät koululla useita SS-iltoja, ja he esiintyivät myös Yleisradiossa.

Syksyllä 1943 yhdistyksellä oli kaksi suurta valtakunnallista juhlatilaisuutta. Helsingissä järjestettiin sunnuntaina 19. syyskuuta 1943 SS-surujuhla, jonka yhteydessä 90 taistelukentille jäänyttä SS-sankarivainajaa siunattiin viimeiseen lepoon. Rajajoella JR 27:ssä palvellut yhdistyksen sihteeri Jukka Tyrkkö kirjoitti surujuhlan alla tunteikkaan muistokirjoituksen niille SS-veljille, jotka eivät palanneet:

Meine Ehre heisst Treue!

Totisesti ette te turhaan kantaneet tuota tunnusta sotilasvöittenne soljissa. Yksinkertaiset aseveljien veistämät ristit sadoilla kenttähaudoilla etelän lohduttomalla arolla eivät valehtele. Teidän ikuinen taistelijakunnianne lepää horjumattoman uskollisuuden graniittiperustalla. Se on ajoista aikoihin kertova nuorukaisista ja miehistä, jotka isänmaansa kohtalonhetkellä eivät omaansa etsineet. Ja kun tämä valtava taistelu kerran on päättynyt, jäätte te lipunkantajina seisomaan siihen pyhään rintamaan, joka on oleva Suomen kansalle sen voimakkain ohjenuora tulevia päiviä kohden.[46]

Alun perin oli ollut tarkoitus, että pataljoonan kaatuneiden yhteinen siunaustilaisuus olisi järjestetty pataljoonan Suomeen saapumisen yhteydessä. Kun tulosatama oli vaihtunut oletetusta Helsingistä Hankoon, tilaisuus oli jouduttu siirtämään. SS-vapaaehtoistoimiston sihteeri Rauno Kallia oli lähettänyt kesällä 1943 kaatuneiden omaisille kirjeen, jossa hän oli pyytänyt omaisia ilmoittamaan, otetaanko heidän vainajansa siunattavien joukkoon. Kun tilaisuuden päivämäärä oli varmistunut, Kallia lähetti omaisille uuden kirjeen toivottaen kaikki omaiset siunaustilaisuuteen tervetulleiksi ja kertoi halukkaille järjestettävän Helsingissä yhteismajoitus.[47]

Hietaniemen sankarihaudoille Helsinkiin kokoontui 19. syyskuuta tuhatlukuinen kaatuneiden SS-miesten omaisten sekä saksalaisten ja suomalaisten upseerien joukko. Mukana oli myös kaatuneiden taistelutovereita, joista invalidit kantoivat edelleen SS-univormua. Kentälle jääneiden 90 sankarivainajan siunauksen toimitti kirkkoherra Kurkiala teemalla ”Henki se on, joka eläväksi tekee”. Surujuhlaa kuvattiin karun ja sotilaallisen yksinkertaiseksi, mutta juuri siksi voimakkaaksi ja eheän tunnelmalliseksi.[48]

Osa Kurkialan surujuhlassa pitämästä puheesta on säilynyt tilaisuutta tarkkailleen Valpon arkistossa:

Panssaridivisioonassa palvelleiden entisten SS-vapaaehtoisten aseveli-ilta Äänislinnassa 1943.

Kentälle jääneiden aseveljien siunaustilaisuus Helsingin Hietaniemessä 19.9.1943. Kalervo Kurkiala pitää siunauspuhetta.

Te, nuoret SS-aseveljeni, kaaduitte kunnian kentällä pyhän asian puolesta. Te tiesitte, että tämän sukupolven velvollisuus on lyödä ryssää niin kuin suomalaiset esi-isämme vuosisatojen aikana ovat lyöneet. Iskut olivat kovat. Veren täytyi vuotaa. – Etelän laajojen lakeuksien kenttähaudat puhuvat nyt uskollisuudestanne suomalaisina sotureina. Ja te elätte vielä. Te olette meidän joukossamme. Henkenne on jäänyt perinnöksi armaalle syntymämaallemme.

Siitä mihin te kaaduitte, jatkavat taistelua aseveljenne elämässä ja kuolemassa. Siitä, mihin meidän työmme kerran katkeaa, marssivat uusia päiviä kohden uudet suomalaiset sukupolvet. Teidän elämänne ja kuolemanne on kantanut kauniin hedelmän.[49]

Unto Parvilahti on kirjassaan "Terekille ja takaisin" kuvannut tätä mieleenpainuvaa tilaisuutta ja tilaisuudessa laskettuja seppeleitä ja pidettyjä puheita. Kurkiala osoitti sanansa kaatuneiden omaisille sanoen, "älkää surko sitä, että sankarivainajienne ruumiit ovat jääneet idän laajoille taistelukentille, vaan vaalikaa heidän perintöään, säilyttäkää niiden miesten henki, jotka ovat kaatuneet taistelussa vihollistamme vastaan." Parvilahti jatkoi: "Syyskuun aurinko pilkisti esiin pilveilevältä taivaalta valaisten kirkkaasti kukkaloisteisen sankarihautausmaan ja sille pystytetyn korkean ristin." SS-vapaaehtoistoimikunta laski tilaisuudessa oman seppeleensä, jonka nauhoissa oli lause Himmlerin päiväkäskystä: "Missä suomalaispataljoona seisoi, siellä vihollinen aina lyötiin." SS-Aseveljet ry:n seppeleen laskivat Karl-Erik Ladau, Veikko Väärälä ja Ahti Pio. Tilaisuudessa laskettiin lisäksi mm. Saksan puolustusvoimien sekä kenraalien Steinerin ja Bergerin seppele. Jälkimmäinen oli SS-Hauptamtissa hoitanut vapaaehtoisten värväystä. Myös suojeluskunnat, Rintamamiesliitto ja Aseveliliitto toivat tilaisuuteen omat tervehdyksensä. Hietaniemessä järjestetyn surujuhlan jälkeen oli SS-vapaaehtoistoimikunta järjestänyt Mustan Karhun ravintolaan muistotilaisuuden SS-miesten omaisille ja kutsuvieraille. Paikalla oli noin 500 henkeä.

"Isänmaalleen kaikkensa antaneet miehet, joiden jo pian unohdetut ja tuhotut sotilashaudat olivat jääneet vieraan maan taisteluteiden varsille, olivat saaneet heidän omaistensa mieliä lämmittävän kunnianosoituksen", kirjoittaa Parvilahti.[50]

Tampereen Teatterissa puolestaan järjestettiin 23. marraskuuta 1943 SS-Asemiesjuhla, jossa oli yleisöä 600 henkeä, ja jonka tuotto tuli yhdistyksen invalidirahaston hyväksi. Yhdistyksen sihteeri Tyrkkö organisoi juhlan järjestelyn yhdessä tamperelaisten värväreitten, rintamamiesten sekä vaimonsa kanssa. Tähän juhlaan osallistuivat mm. vapaaehtoisia Saksassa hoivaamassa ollut vapaaherratar Ruth Munck, vapaaehtoistoimikunnan puheenjohtajana toiminut professori Nevanlinna sekä kenraalimajuri Aaro Pajari. Paikalla olivat myös saksalaiset yhteysupseeri Constantin Heldmann ja huoltoupseeri Franz Giese.[51]

Ahti Pio, Veikko Väärälä ja Karl-Erik Ladau laskevat SS-Aseveljien seppeleen kaatuneiden muistolle Hietaniemessä 19.9.1943.

ASEMIES-
JUHLA

TAMPEREEN TEATTERISSA huomenna klo 19.00.

Puhujina: prof. **NEVANLINNA**, saksal. everstil. **K. HELDMANN** sekä jääkärieverstil. **K. KURKIALA.**

Lisäksi esiintyvät: Mieskuoro Laulajat, laulajatar **Antonietta Toini,** taiteilijat **Kerttu Koivisto, Kalle Kirjavainen** ja **Eero Roine.**

Lippujen ennakkomyynti Tampereen Kirjakaupassa.
Hinnat 20—50 mk.

Mikäli lippuja jää ennakkomyynnissä myymättä, myydään niitä teatterin kassassa huomenna klo 17 alkaen.

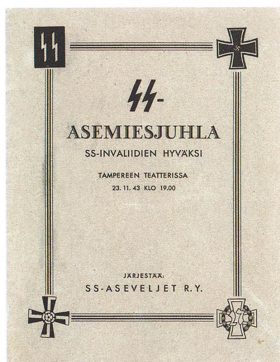
Tampereella 23.11.1943 järjestetyn SS-Asemiesillan mainos, Aamulehti 22.11.1943.

Asemiesjuhlat olivat jatkosodan vuosina varsin usein järjestettyjä tilaisuuksia, ja niiden teemat liittyivät useimmiten johonkin järjestävän yhtymän aselajiin. Saksan-vapaaehtoisiin keskittyvä SS-asemiesjuhla oli jotain aivan uutta, mutta sen ohjelma kesti hyvinkin vertailun muiden asemiesjuhlien kanssa. Juhlaa varten painatettiin näyttävä ohjelma, johon saatiin kymmeniä kannatusilmoituksia vapaaehtoisten asiaa tukevilta yrityksiltä. Juhlassa esiintyi mm. Tampereen suojeluskunnan soittokunta, joka avasi juhlan 30-vuotisen sodan marssilla ja toisen puoliajan SS-aseveli Tauno Pajusen säveltämällä Suomalaisen SS-pataljoonan marssilla. Puheita pitivät SS-Obersturmbannführer Heldmann sekä professori Nevanlinna.[52] Suomalaisvapaaehtoiset olivat jo Saksassa ollessaan painattaneet Jukka Tyrkön sanoittaman Pajusen säveltämän marssin samoin kuin säveltäjä Yrjö Kilpisen vapaaehtoispataljoonalle omistaman "Taistolaulun", jonka on sanoittanut myöhempi musiikkitieteen professori A. O. Väisänen ja johon saksankieliset sanat teki Kalervo Kurkialan puoliso ja asemiesjuhlassa mukana ollut Elisabeth Kurkiala. "Taistolaulun" oli painattanut Fazerin musiikkikauppa jo 1941.

Taistohon veljet, kutsu ylväs on:
hetki on lyönyt kansain kohtalon.
Lippumme risti meitä johdattaa,
Suomelle kallis suureksi saa.
Muinoin jo säihkyi säilät Kalevan,
taisteli taatot eestä Pohjolan.
Noussut on vihdoin yöstä huomenkoi,
voittojen viestit Suomesssamme soi.
Taistohon eestä nuoren Euroopan.
Maahan nyt lyödään mahti Moskovan.
Lippumme tie käy kohti kunniaa,
Suomemme kallis suureksi saa.

Painetun juhlaohjelman mukaan asemiesjuhlassa piti esiintyä myös puheenjohtaja Kurkialan, mutta hän ei ollut ehtinyt kotiutua Saksan-matkaltaan. Siksi hänen sijastaan asemiesjuhlassa puhui kansanedustaja Iisakki Nikkola, joka oli ollut vahvasti mukana vapaaehtoisten värväämisessä. Nikkola viittasi jääkäriliikkeen aikana Saksan kanssa syntyneiseen ystävyyteen, jonka Suomen politiikkaa johtavat piirit olivat hänen mielestään kahdenkymmenen vuoden aikana unohtaneet. Nuoriso ei tunne politiikkaa, mutta se vaistoaa oikein, ja niin teki SS-miestenkin joukko, sanoi Nikkola. Hän kehotti SS-miehiä

pitämään lujana ja vahvana luomansa sillan Saksaan. Juhla jatkui taiteilija Kalle Kirjavaisen lausuessa professori V. A. Koskenniemen suomalaispataljoonalle sen koulutusvaiheessa kirjoittaman marssin sekä Jukka Tyrkön "Laulun Kaukasukselle". Koskenniemen marssi kuvasti sattuvasti omaa aikaansa. Sen käänsi saksaksi E. I. Hukkinen.

Tampereen SS-Asemiesillan 23.11.1943 ohjelmalehtisen kansi.

Me tulemme kaukaa maasta karusta,
miss' on vapaus vanhin päällä maan,
missä sukumme suuresta sankaritarusta
luku uusi yhäti kerrotaan,
missä kunniamme tuttu tie
vuosisatojen ve risten halki vie.

Me kuulimme kutsun sotaan soittavan:
päin itää, päin vuossatais-sortajaa!
Me näimme suuren päivän koittavan.
Me marssimme kohti Moskovaa.
Ja väistyvä siellä on sorron yö,
missä Suomen miesten miekat lyö.

Maan puolesta armaan maamme iskumme annamme
ja puolesta Euroopan, maailman
ja vasta kun miekkamme kärjessä kannamme
me voiton suuren sanoman,
ikikunniamme tuttu tie
meidät suuremman Suomen kotiin vie!

Heldmann puhui aitoon saksalaiseen tyyliin yhteisestä aseveljeydestä ja uskosta lopulliseen voittoon. Hän toi juhlaan Reichsführer-SS:n, SS-Obergruppenführer Steinerin ja SS-Obergruppenführer Bergerin tervehdykset. Professori Nevanlinna puolestaan korosti puheessaan vapaaehtoisten työtä Suomen hyväksi ja muistutti siitä, miten vapaaehtoisliike oli syntynyt Moskovan pakkorauhan jälkeisenä ahdistuksen aikana. Karjala ja Hanko oli menetetty talvisodan rauhassa, ja vihollisen jatkuvat kiristykset osoittivat, minkä kohtalon se aikoi suomalaisille valmistaa. Vapaaehtoisliikkeen synnyssä oli kysy-

Suomen-usko, SS-henki,
rinta rinnan kumpainenki
meidät voittoon vievät.

SS-juhlan päättäjäisiltä 23.11.-1943.

Tampereella järjestetyn SS-juhlan päättäjäisillan vieraskirjan etusivu, ensimmäisinä Ruth Munckin, Constantin Heldmannin ja Franz Giesen signeeraukset. Sivulla ovat myös vuorineuvoksetar Anthonia (Tony) Nikanderin, professori Rolf Nevanlinnan, rouva Elisabeth Kurkialan, SS-Obersturmführer Oskar Schmidtin, rouva Leila Idmanin sekä Tampereen poliisimestarin Väinö Suhosen nimikirjoitukset.

mys isänmaan pelastuksesta ja läntisen maailman turvaamisesta, sanoi Nevanlinna uskollisena vapaaehtoisvärväyksestä lähtien vaalittuun näkemykseen.

Asemiesjuhlan päätyttyä vapaaehtoisille järjestettiin illalliset Sukkavartaankadulla sijainneessa Tampereen Rintamamieskerhossa, jonka juhlasali oli koristeltu asianmukaisin tunnuksin. Paikalla oli toistasataa henkilöä. Vapaaehtoisten lisäksi paikalla oli saksalaisia vieraita, vapaaherratar Ruth Munck, suojeluskuntapiirin ja teollisuuden edustajia sekä Tampereen poliisimestari Väinö Suhonen. Tämä Tampereen illallistapaaminen oli suurin vapaaehtoisten yhteinen kokoontuminen sitten pataljoonan hajottamisen, ja se jäi yhdeksi SS-Aseveljien toimintakuukausien merkittävimmistä tilaisuuksista. Puheenvuoroja iltajuhlassa käyttivät Tampereen Rintamamiesyhdistyksen puheenjohtaja, Lokomon toimitusjohtaja vuorineuvos Armas Nikander ja SS-Obersturmbannführer Heldmann.

Illallisella oli mukana myös Saksan Tampereen-konsuli, Tampereen Verkatehtaan teknillinen johtaja Willy Erkelenz. Hän jakoi Hitlerin myöntämät Kotka-ritarikunnan kunniamerkit SS-vapaaehtoisjoukon muodostamisessa ansioituneille henkilöille. Nämä henkilöt olivat toimineet vapaaehtoisten aktiivisina värväreinä, ja kunniamerkillä palkit-

SS-Asemiesjuhlan jälkeinen iltajuhla järjestettiin Tampereen Rintamamieskerholla 23.11.1943. Etualalla on tilaisuuden kutsuvieraita. Taustalla Suomen ja Saksan lippujen välissä on Tampereelle pystytettäväksi suunnitellun Evert Porilan veistämän ylipäällikkö Mannerheimin patsaan kipsimalli, joka on nykyisin Sotamuseossa.

tuja aivan ilmeisesti pidettiin värväreistä kaikkein ansioituneimpina. Saksan Kotkan ritarikunnan 5. luokan ristin (Deutsche Adlerorden 5. Klasse) saivat ylioppilas Ilkka Keravuori, Turku, diplomi-insinööri Erkki Jussila, Äänislinna, piirisihteeri Vilho Turtiainen, Turku, varatuomari, pankinjohtaja Niilo Niemelä, Joensuu, johtaja Lennart Tapola, Kuopio, toimittaja Eero Rekola, Tampere, maisteri Reidar Hedman, Hämeenlinna, varatuomari Allan Zitting, Imatra, maanviljelijä Iisakki Nikkola, Ilmajoki ja johtaja Lauri Koivisto, Seinäjoki. Kotkan ritarikunnan hopeinen ansiomitali (Deutsche Silberne Verdienstmedaille) annettiin vapaaehtoisten sairaanhoitajina Saksassa toimineille: neiti Lisa Berg, Turku ja neiti Laine-Maire Kyöstilä, Särkisalo.[53]

Kun elettiin sotasensuurin aikaa, kaikkia juhlassa pidettyjä puheita ei saatu julkaista. Tilanne oli poliittisesti arkaluontoinen. Vuoden 1943 aikana muodostettu ns. rauhanoppositio pyrki saamaan Suomen hallituksen tekemään erillisrauhan lähes millä tahansa ehdoilla. Maan hallitus puolestaan etsi epätoivoisesti kunniallisia ja Suomen elinmah-

dollisuudet turvaavia rauhanehtoja. Erilaisten paineiden puristuksissa SS-Aseveljien tilaisuuksissa pidettyjä korostetun saksalaismielisiä puheita ei tuossa tilanteessa haluttu päästää julkisuuteen.

Invalidien hyväksi

Kurkialan kesällä ja syksyllä 1943 tekemät kaksi Saksan-matkaa liittyivät suomalaisvapaaehtoisten asioiden hoitamiseen. Parivuotisen sotaretken jälkeen oli jäänyt paljon selvitettävää maksamattomista sotakuukausipalkoista invalidien ja kaatuneiden omaisten huoltamiseen. Kurkialan epäilemättä epäkiitollisena tehtävänä oli yrittää saada näitä asioita järjestykseen Berliinissä, joka oli jo tuolloin jatkuvien, ankarien vihollispommitusten kohteena, eikä Saksan kääntynyt sotaonni muutenkaan ollut omiaan helpottamaan suomalaisvapaaehtoisten asioitten ajamista.

Syyskuussa 1943 Kurkialalla oli kuitenkin toiveita siitä, että sotakuukausipalkkojen lopputilitys saataisiin pian saksalaisen huoltoupseerin eli SS-Fürsorgeoffizierin toimistosta Helsingistä. Näin ei kuitenkaan käynyt, ja Kurkiala joutui loppuvuodesta 1943 toteamaan, että sotakuukausipalkkojen periminen SS:n rahalaitoksista oli muodostunut kiusallisen pitkäveteiseksi ja epäselväksi. SS-Aseveljien johtokuntakin oli puuttunut asiaan, ja jäsenten toivottiin vain kärsivällisesti odottavan tärkeäksi katsotun kysymyksen ratkaisemista. Myös invalidikorvausten saamisen kanssa oli ollut vaikeuksia. Niiden maksaminen oli viivästynyt siksi, että monet SS-toimistot olivat tuhoutuneet Saksan pommituksissa.

Kurkiala ei ollut vapaaehtoispataljoonan tavoin siirtynyt Suomen armeijaan, vaan hän kuului Waffen-SS:n Führungshauptamtiin ollen komennettuna SS-yhteystoimistoon Helsinkiin. Hän hoiti esikunnassa kenraali Steinerin hänelle antamia edellä mainittuja huolto- ja yhteydenpitotehtäviä. Näissä asioissa Kurkiala teki SS-miesten asioissa vielä kolmannenkin Saksan-matkan huhti-toukokuussa 1944. Hän kävi Berliinissä sekä Prahassa, jossa hän selvitti pataljoonan kotiinpaluun jälkeisissä lääkärintarkastuksissa avoimiksi jääneitä korvaus- ja huoltoasioita.[54]

SS-Aseveljet ei jättänyt invalidien asiaa mahdollisesti Saksasta saatavien korvausten varaan. Jo kokouksessaan 11. heinäkuuta 1943 yhdistyksen johtokunta pohti vakavasti sitä, miten invalidisoituneita aseveljiä voitaisiin auttaa kotimaassa. Yhden esimerkin tarjosi tässäkin asiassa Rintamamiesliitto, joka oli perustanut muutamia rintamieskoteja eri puolille maata vaikeassa asemassa olevien vapaussodan veteraanien tukemiseksi. Yksi Rintamamiesliiton omistamista kodeista, Kiiskilän rintamamieskoti Viipurin maalaiskun-

SS-Aseveljet ry:n puheenjohtaja SS-Obersturmbannführer Kalervo Kurkiala Berliinissä syksyllä 1943.

nassa, oli tarkoitettu yksinomaan huoltokodiksi, johon otettiin sellaisia rintamamiehiä, jotka eivät kyenneet ruumiilliseen työhön. Myös Jääkäriliitto oli perustanut Jääkärikotisäätiön, jonka varoilla oli perustettu erityinen jääkärikoti Kuolemajärven Hatjalahteen.

SS-Aseveljien johtokunnalla oli epäilemättä mielessään samankaltaisen huoltokodin perustaminen omille invalideilleen. Yhdistys oli jo saanut akkuliike Oy Westrén-Doll & Co Ab:n johtajalta insinööri Lothar Westrén-Dollilta, jonka poika oli palvellut SS-miehenä, huomattavan lahjoituksen invalidien asutustarkoitusta varten. Lahjoittaja, joka tunnettiin ensimmäisenä suomalaisena Monte Carlon ralliin 1934 osallistuneena kilpa-ajajana, oli tehnyt aloitteen maatilan hankkimisesta. Tarkoitukseen saatiin lisävaroja, kun jääkärieverstiluutnantti Eino Karvinen ja johtaja Lauri Koivisto olivat järjestäneet 16. kesäkuuta 1943 Seinäjoella esitelmätilaisuuden, jossa kirjailija Örnulf Tigerstedt kertoi käynnistään venäläisten surmaamien puolalaisten joukkohaudoilla Katynissa Puolassa. Tilaisuudesta kertyneet 3 000 markkaa lahjoitettiin SS-miesten huoltorahastoon. Yhdistyksen johtokunta perusti näistä lahjoitusvaroista erityisen SS-invalidikotirahaston, johon ryhdyttiin keräämään varoja hankkeen toteuttamiseksi. Tavoitteena oli löytää tarkoitukseen sopiva maatila Etelä-Suomesta – tai mahdollisesti Itä-Karjalasta – joka ostettaisiin erityiseksi SS-kodiksi ajatellen noin 40 Saksassa invalidisoitunutta aseveljeä. Yhdistys halusi toimia asiassa mahdollisimman nopeasti asiaan liittyvistä

taloudellisista riskeistä huolimatta. Virallista tietä tulevia eläkkeitä ja avustuksia ei haluttu jäädä odottamaan, sillä sellaiset "tässä maassa kaikista kunniavelan maksupuheista huolimatta on usein pitkään unohdettu."[55]

Yhden invalidikodin sijasta suunniteltiin myös miesten asuttamista erillisille tiloille. Kurkiala ja Somersalo kertoivat alkuvuodesta 1944 invalidikotihankkeesta invalideille lähettämällään kirjeellä. He viittasivat yhdistyksen saamaan Westrén-Dollin huomattavaan lahjoitukseen, jonka ehtona oli, että se käytetään SS-miesten asuttamiseen omille tiloille. Tarkoitus oli, että mahdollisimman monet SS-miehet, etupäässä invalidit, saisivat edullisilla ehdoilla ilman korkorasitusta vähitellen omikseen tilat, jotka elättävät isäntänsä ja hänen perheensä niin, "että mies voi todella tuntea itsensä isännäksi omalla maallaan."

Edellytyksenä oli kuitenkin, että tilan saajalla oli sellainen maanviljelystaito, että hän pystyisi tilaa viljelemään. Taito oli mahdollista hankkia sotainvalidien työhuoltoviraston Saaren kartanossa Mäntsälässä järjestämillä kursseilla, joita järjestettiin niin maanviljelijöiksi kuin puutarhatilan viljelijöiksi aikoville. Näille kursseille oli ilmoittauduttava SS-vapaaehtoistoimiston kautta. Erityisesti invalideille Kurkiala ja Somersalo suosittelivat puutarhatilaa, koska invalidin oletettiin selviytyvän sen hoitamisesta helpommin kuin maanviljelystilasta. Ohjeita annettiin myös puolison hankinnasta. Koska emännällä oli tärkeä osuus tilan hoitamisessa, oli tärkeää, että aviopuolisoa valittaessa asetettiin ensisijalle reippaat tytöt, jotka ovat innostuneita maataloudesta ja jotain siitä ymmärsivät.[56]

Invalidikotia tai omia tiloja ei tietenkään kyetty hankkimaan nopeasti, mutta invalideista täytyi joka tapauksessa yrittää jollain tavoin huolehtia, sillä heitä ei katsottu voitavan jättää oman onnensa nojaan. Kesällä 1943 SS-invalidien huolto oli tilapäisesti vähän aikaa Suomen Asevelvollisuus- ja Siviili-invalidien Liiton hoidettavana, mutta elokuussa SS-Aseveljet ry otti tehtävän kokonaan itse hoitoonsa. Saksalaisten puolesta invalidiasioita samoin kuin kuukausipalkka-asioita hoiti Fürsorgeoffizier der Waffen-SS in Finnland, joka puolestaan oli kiinteässä yhteistyössä lääkintäluutnantti Somersalon kanssa. Invalideja kehotettiin kääntymään Somersalon puoleen ammattikoulutusta, proteeseja, invalidieläkkeitä ja -avustuksia, työpaikkoja ym. koskevissa asioissa.

Vaikka korvausten saaminen Saksasta viivästyi, usko siihen säilyi vahvana, että Saksa lopulta huolehtii velvoitteistaan suomalaisvapaaehtoisia ja etenkin invalideja kohtaan. Olihan Himmler pataljoonan hajottamisen yhteydessä antamassaan päiväkäskyssä vakuuttanut, ettei Saksa koskaan tule unohtamaan kaatuneiden omaisia eikä SS-invalideja. Osoituksena siitä, että Himmlerin sanaan voitiin luottaa, pidettiin sitä, että elokuussa 1943 lähti Saksaan kutsuttuina kolmisenkymmentä kaatuneiden SS-vapaaehtoisten

omaista. Heille oli tarjolla Helsingin SS-yhteystoimiston järjestämä virkistysloma Ruhpoldingissa eli samassa paikassa, jossa pataljoona oli ollut lomalla ennen kotimaahan paluutaan. Toukokuussa 1944 jo toinen 30 hengen omaisyhmä lähti virkistäytymään Ruhpoldingiin.[57]

Vaikka vapaaehtoisten järjestölle oli lähinnä miesten omasta keskuudesta kerätty varoja keväästä 1942 lähtien, yhdistyksen tavoitteet invalidien huoltotyössä, muistomerkin aikaansaamisessa ja historian tallentamisessa olivat niin kunnianhimoiset, ettei niistä ollut mitenkään mahdollista suoriutua omin voimin. Yhdistys tarvitsi hankkeittensa toteuttamiseen ulkopuolisia lahjoituksia. Suurimman lahjoituksen SS-invalidihuollon hyväksi vuonna 1943 teki Wihurin Säätiö, joka lahjoitti tarkoitukseen 50 000 markkaa. Aiemmin mainittujen lahjoitusten lisäksi SS-vapaaehtoistoimikunta lahjoitti 9 000 markkaa ja tuntematon lahjoittaja propagandarahastoksi 5 000 markkaa. Lisäksi SS-Obersturmbannführer Heldmann ilmoitti syyskuussa SS-Aseveljet ry:n johtokunnalle, että Pohjois-Suomessa taistellut SS-Gruppenführer Matthias Kleinheisterkampin komentama saksalainen SS-vuoristodivisioona Nord oli tekemässä SS-Aseveljille peräti 800 000 markan suuruisen lahjoituksen. Ilmoituksen jälkeen kajahti Sieg Heil voimakkaammin kuin aikoihin, totesi Jukka Tyrkkö. Tällaiset Pohjois-Suomessa taistelleiden saksalaisyhtymien lahjoitukset, jotka olivat jatkosodan vuosina verraten yleisiä erilaisiin kohteisiin kuten sotainvalideille, rahoitettiin saksalaissotilaiden keskuudessa järjestetyillä keräyksillä. SS-divisioona Nordin lahjoitus pyöristettiin sittemmin Himmlerin päätöksellä miljoonaksi markaksi.

SS-Aseveljet ry sai varoja myös jäsenmaksuista ja järjestämistään keräyksistä. Ensimmäisenä toimintavuonna 20 markan suuruisen liittymismaksun maksoi 677 henkilöä ja 100 markan suuruisen jäsenmaksun 598 henkilöä. Näistä kertyi perusrahastoon yli 70 000 markkaa, ja lisäksi siihen saatiin keräyksillä reilut 90 000 markkaa. Muistokivirahastoon kertyi keräyksillä noin 75 000 markkaa, invalidikoti- ja huoltorahastoon lahjoituksina yli 62 000 markkaa sekä propagandarahastoon mainittu 5 000 markkaa. SS-Aseveljet ry:n taseen loppusumma vuoden 1943 lopussa oli lähes 272 000 markkaa.[58] Tämä ei suinkaan ollut mikään huono tilinpäätös yhdistykselle, joka oli toiminut vain runsaat puoli vuotta.

Lisäksi vuoden aikana oli saatu lahjoituksia, jotka realisoituivat vasta seuraavan vuoden puolella. Tampereen rintamamiesjuhlan yhteydessä ilmoitettiin, että Unto Boman oli lahjoittanut 20 000 markkaa SS-vapaaehtoisten huoltotyöhön ja 5 000 markkaa sankarivainajien muistomerkkirahastoon. Ruotsinkielinen oikeistojärjestö Samfundet Folkgemenskap puolestaan oli kerännyt keskuudestaan 120 000 markkaa käytettäväksi ensi sijassa SS-aseveljien invalidihuoltoon.[59]

Myyntiartikkeleja

Aseveliyhdistys tarvitsi oman jäsenmerkin, eli tunnuksen, jolla jäsenistön yhteenkuuluvaisuutta voitaisiin korostaa. Tämä kävi syksyllä 1943 ajankohtaiseksi mm. sen takia, että markkinoille oli alkanut tulla kaupallisia SS-sormuksia ja -merkkejä. SS-Aseveljet kehotti aseveljiä karttamaan hämäräperäistä yritteliäisyyttä ja varoitti jäsenkuntaansa tällaisista huonosta metallista valmistetuista tunnuksista korostaen, ettei yhdistyksellä ollut mitään tekemistä niiden kanssa. Puheenjohtajakin puuttui asiaan jäsenkirjeessään ja kehotti välttämään trokarien kannattamista. "Ei ole mitään syytä tilata yksityisiltä liikkeiltä toisarvoisia SS-kuvia kohtuuttomiin hintoihin, vielä vähemmän sopii tilailla sellaisia epätaiteellisia ja kelvottomasta metallista valmistettuja sormuksia ja muita merkkejä, joita ainakin Helsingissä on kaupiteltu." Sen sijaan yhdistys ilmoitti tarjoavansa kohtuullisella hinnalla omaa virallista asevelimerkkiään ja mahdollisesti myös valmistettavaa sormusta, joiden myynnistä saadut tulot käytettäisiin invalidihuollon hyväksi.

Oma sormus saatiinkin aikaan. SS-Aseveljet teetti helsinkiläisellä kultasepänliike Veljekset Sundqvistilla hopeoidun muistosormuksen, jossa on mustalla emalipohjalla teksti Wiking SS Nordland, ja sormuksen sisälle kaiverrettiin omistajan nimikirjaimet.

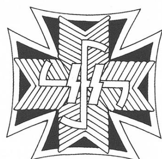
Alun perin yhdistyksellä oli tarkoitus teettää Ellinor Ivalon suunnitteleman ja 1919 käyttöön otetun Jääkärimerkin esikuvan perusteella SS-miesten oma, kunniamerkin luontoinen SS-jääkärimerkki. Tällaisella merkillä olisi SS-vapaaehtoisten joukko haluttu liittää jatkoksi jääkärien kunniakkaaseen perintöön. Sitä ei kuitenkaan saatu aikaan joko siksi, ettei riittävän edustavia ehdotuksia ollut käytettävissä, taikka todennäköisimmin siksi, ettei vuonna 1943 ollut poliittisista syistä mahdollisuutta saada virallisesti hyväksytyksi Jääkärimerkkiin rinnastettavaa SS-miesten merkkiä. Mitään dokumentoitua yritystä virallisen merkin aikaansaamiseksi ei tehty, mutta yhdistykselle lienee muutenkin selvinnyt, ettei hanke ollut silloisissa oloissa toteutettavissa.

Tavallaan paremman puutteessa yhdistyksen johtokunta hyväksyi kokouksessaan 19. syyskuuta sotaretkellä etevänä pilapiirtäjänä tunnetuksi tulleen aseveli Kurt Tillmanin ehdotuksen SS-miesten asevelimerkiksi eli käytännössä yhdistyksen jäsenmerkiksi. Merkin koko on noin 2 x 2½ cm. Merkin emaloitu pohja esittää Suomen lippua, jonka päälle tuli mustat tyylitellyt SS-kirjaimet ja alareunaan vuosiluvut 41–43. Merkin keskelle liitettiin korkokuvana Waffen-SS:n kokardi, saksalaisesta sotilasperinteestä periytynyt hopeanvärinen pääkallo. Jäsenmerkki saatiin valmistetuksi Veljekset Sundqvistilla loppuvuodesta 1943 niin, että se tuli myyntiin jouluksi. Merkin hinta oli 100 markkaa, ja sen kanto-oikeus oli vain yhdistyksen jäsenillä, ei siis yhdistyksen ulkopuolelle jättäytyneillä SS-miehillä.[60] Miehet olisivat epäilemättä halunneet asevelimerkin kanto-oikeuden

SS-Aseveljet teetti kultasepänliike Veljekset Sundqvistilla hopeoidun muistosormuksen, jossa on mustalla emalipohjalla teksti "Wiking SS Nordland". Sormuksen sisälle kaiverrettiin omistajan nimikirjaimet.

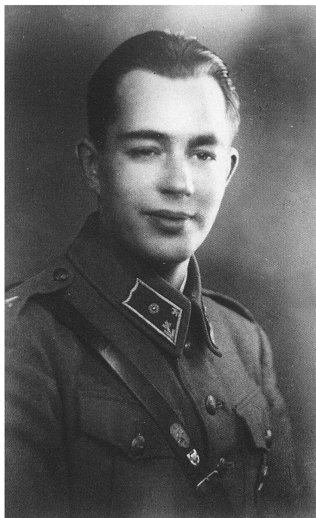
SS-vapaaehtoisille jo 1941 suunniteltu jääkärikunniamerkin kaltainen rinnassa kannettavan merkki, jonka osittain tuhoutuneet luonnokset ovat säilyneet Kansallisarkistossa. SS-Aseveljet suunnitteli tämän merkin käyttöönottoa vuonna 1943, mutta hanke ei toteutunut. Piirrokset Kari Kuusela.

Kurt Tillmanin syksyllä 1943 suunnittelema pääkallokuvioinen asevelimerkki, jota käytettiin SS-Aseveljet ry:n jäsenmerkkinä.

SS-Aseveljien jäsenmerkin suunnittelija Kurt Tillman.

Vänrikki Jorma Visuri kantaa SS-Aseveljien jäsenmerkkiä komentovyössään.

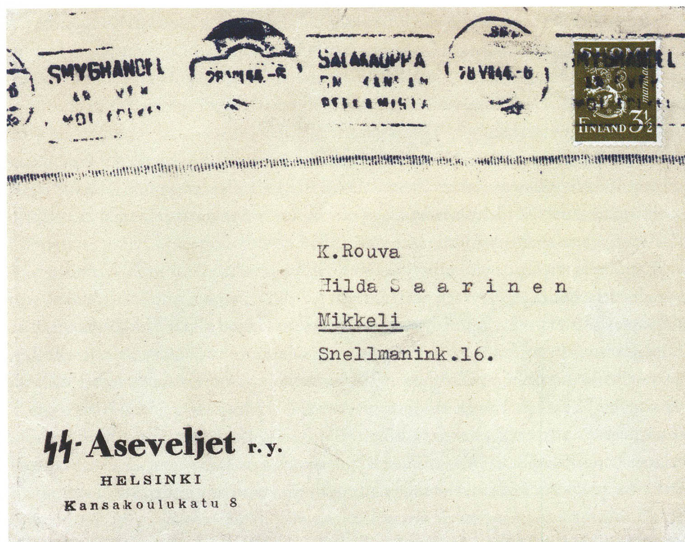

Yhdistyksen ensimmäisiä myyntituotteita oli SS-Aseveljien kirjeensulkijamerkki, joka kehotti kartuttamaan invalidirahastoa.

sotilaspuvussa, mutta Päämajan lupaa siihen ei ollut helppo saada. Niinpä periaatteessa yhdistyksen jäsenmerkkiä sai kantaa vain siviilipuvussa. Suomalaisessa sotilaspuvussa SS-miehet tunnisti kunniamerkiksi katsottavasta saksalaisesta Sturmabzeichen-merkistä, joka oli lähes joka miehellä.[61] Lisäksi varsinkin toukokuussa 1942 kotiutuneiden ns. divisioonan miesten tiedetään käyttäneen SS:n pääkallokokardia komentovyössään, eikä yhdistyksen jäsenmerkin käyttökiellosta univormussa aina suinkaan välitetty.

Kun Tillmanin suunnittelema merkki hyväksyttiin SS-Aseveljet ry:n jäsenmerkiksi, sitä kutsuttiin tilapäiseksi merkiksi. Puheenjohtaja Kurkiala informoi jäsenistöä ilmoittamalla, että ”tämä merkki tulee ainakin toistaiseksi olemaan yhdistyksemme jäsenmerkki”. Johtokunnassa keskusteltiin tehdyn aloitteen pohjalta uuden asevelimerkin suunnittelemisesta, mutta kun oman merkin virallistamisesta ei näyttänyt olevan toiveita, johtokunta päätti maaliskuussa 1944, että mitään uutta asevelimerkkiä ei toistaiseksi oteta käyttöön.[62]

Koska varoja tarvittiin moniin alulle pantuihin projekteihin, yhdistys päätti teettää jäsenmerkin lisäksi muitakin myyntituotteita. Niitäkin oli tarkoitus markkinoida kaik-

Heinäkuun 28. päivänä 1944 leimattu SS-Aseveljet ry:n kirjekuori. Kirje on osoitettu Malgobekissa Kaukasuksella lokakuussa 1942 kaatuneen SS-Schütze Eino Saarisen äidille.

SS-Aseveljet ry:n painattama ja myymä suomalaisen SS-pataljoonan pienoislippu. Osa myyntituotosta ohjattiin SS-invalidien huoltotyöhön.

kein kiireellisimmän projektin eli yhdistyksen invalidihuollon hyväksi. Kun johtokunnan työvaliokunta kokoontui 16. lokakuuta 1943 Mustan Karhun ravintolassa Helsingissä, se päätti valmistuttaa SS-tunnuksin varustettuja kirjeensulkijamerkkejä sekä tulitikkulaatikkoja, "mikäli se osoittautuu mahdolliseksi". Asian kehitteleminen jätettiin Erkki Tiaisen tehtäväksi.

Kirjeensulkijamerkkien valmistaminen osoittautui mahdolliseksi. Tarjoukset niiden painamisesta hyväksyttiin marraskuussa 1943. Merkit tulivat myyntiin jouluksi 1943, ja niitä markkinoitiin yhden markan kappalehintaan. Johtokunta päätti myös erityisen SS-Aseveljien adressin ottamisesta käyttöön.[63]

SS-Aseveljet ry käytti pääyhdistyksensä Rintamamiesliiton onnittelu- ja surunvalitteluadresseja, mutta yhdistyksen omat adressit nähtiin kuitenkin välttämättömiksi "seppelrahojen säästämiseksi ja propagandatarkoituksessa", kuten Jukka Tyrkkö asian ilmaisi. Taiteellisiksi ja kauniiksi kuvattujen SS-Aseveljien onnittelu- ja osanottoadressien kerrottiin menevän painoon joulukuussa 1943 ja tulevan myyntiin tammikuussa 1944. Adressit oli Jukka Tyrkön toimeksiannosta suunnitellut ja piirtänyt Ateneumin käynyt mainostaitelija, luutnantti U. Laakso Helsingistä. Vaikka Kurkiala kertoi adressien menneen painoon loppuvuodesta 1943, ja niille oli tammikuussa määrätty myyntihinta, kesti kuitenkin loppukesään 1944 saakka ennen kuin adressit saatiin myyntiin. Mahdollisesti sodanaikainen paperinsäännöstely oli syynä viivästykseen. Rintamamies-lehdessä kerrottiin elokuun lopulla 1944 adressien lopulta valmistuneen ja olevan myynnissä SS-Aseveljien toimistossa. On esitetty epäilyksiä siitä, saatiinko adresseja todellisuudessa koskaan kunnolla markkinoille, sillä ainuttakaan adressia ei tiedetä säilyneen. SS-Aseveljien omat kirjekuoret painettiin loppukesästä 1944. Kuoria ei ehditty ottaa käyttöön kovin laajamittaisesti ja vain muutama säilynyt kappale tunnetaan.

Muiden myyntituotteiden ohella yhdistys myi suomalaisen SS-pataljoonan pienoislippua hintaan 50 markkaa kappale. SS-vapaaehtoistoimikunta oli tilannut ensimmäisen, sodanaikaisesta keinokuidusta viskoosista valmistetun pienoislippuerän helsinkiläiseltä Lönnrothin lippuvärjäämöltä jo vuonna 1941. Vapaaehtoisten värväystä hoitanut insinööritoimisto Ratas oli ilmoittanut tuolloin myyvänsä silkille, käytännössä siis viskoosille, painettuja SS-pataljoonan pienoislippuja vapaaehtoisten omaisille ja läheisille 25 markalla. SS-Aseveljet tilasi lippuja lisää vuonna 1943, ja niitä mainostettiin erityisen sopivaksi joululahjaksi. Osa lipun hinnasta ohjattiin SS-invalidien huoltotyöhön. Samoin yhdistyksen toimistossa oli myynnissä taiteilija Gabriel Enbergin jo vuonna 1930 suunnittelemia Rintamamiesliiton jäsenmerkkejä sekä liiton teettämiä kuvanveistäjä Evert Porilan vuonna 1939 veistämän, Tampereelle pystytettäväksi suunnitellun Mannerheim-patsaan mukaan valmistettuja kipsisiä pienoispatsaita.[64]

Yhdistyksen toimisto

SS-Aseveljet ry:llä oli käytännön tarve koota henkilötiedot kaikista SS-vapaaehtoisista samalla tavoin kuin Jääkäriliitto oli tehnyt julkaisemalla kaikkien jääkärien elämäkertatiedot sisältävän jääkärimatrikkelin. Marraskuussa 1943 yhdistyksen johtokunta hyväksyi periaatteessa sille jäsenistöltä tulleen aloitteen SS-asevelimatrikkelin julkaisemisesta. Se tuli julkaista "niin pian kuin sen toimitustyö voidaan panna alulle". Matrikkelihankkeen jatkokäsittely jätettiin johtokunnan työvaliokunnalle. Samassa kokouksessa johtokunta päätti, että yhdistys avaa Helsingissä oman toimiston heti sen jälkeen, kun SS-vapaaehtoistoimisto lopettaa toimintansa. Kanslistiksi ja toimistonhoitajaksi toivottiin saatavan joku oma invalidi.[65]

Kauppakorkeakoulussa opiskellut, Saksan itärintamalla haavoittunut SS-Rottenführer Mika Hellemaa kiinnostui toimistonhoitajan toimesta, koska hänen opintonsa olivat niin pitkällä, että työnteko opintojen ohella oli mahdollista. Hellemaa kääntyi asiassa Kurkialan puoleen, joka hyväksyi hänet toimistonhoitajaksi. Työ alkoi 17. joulukuuta 1943, ja aluksi toimistonhoitaja työskenteli samassa huoneessa SS-vapaaehtoistoimiston kanssa Helsingin suojeluskuntapiirin talossa Döbelninkatu 2:ssa. Työ oli jäsenilmoitusten ja jäsenmaksujen vastaanottoa, jäsenkorttien lähettämistä sekä invalidien ammattikoulutukseen liittyvien asioiden hoitamista. Lisäksi Hellemaa valittiin vuoden 1944 alussa perustetun SS-Aseveljet ry:n invalidialaosaston sihteeriksi. Hän joutui myös etenkin kesällä 1944 edustamaan SS-Aseveljiä yhdistyksen rintamalla kaatuneiden jäsenten sankarihautajaisissa.[66]

Kaluston yhdistyksen toimistoon lahjoitti SS-pääesikunnan päällikkö Gottlob Berger. Kun SS-vapaaehtoistoimisto lopetettiin helmikuussa 1944, SS-Aseveljien toimiston piti siirtyä SS-Fürsorgeoffizierin toimiston yhteyteen Helsingin Satamakatu 2:een. Näihin Katajanokan tiloihin SS-Aseveljien toimisto ei kuitenkaan koskaan siirtynyt, vaan se muutti maaliskuussa IKL:n taloon Kansakoulukatu 8:aan Kustannus Oy Suomi-Saksan naapuriin. Samassa talossa toimivat myös mm. IKL:n Kauppa Oy sekä IKL:n omistama Kirjapaino- ja Kustannus Oy Liike. Kiinteistö oli siis eräänlainen suomalaisen oikeistoradikalismin yritystoiminnan keskittymä. Kun yhdistyksen puheenjohtaja ja sihteeri tiedottivat toimiston osoitteen muuttumisesta ja tulossa olevasta vuosikokouksesta jäsenistölle, kiertokirje päätettiin sanoihin: "Eläköön SS = Suuri Suomi!"[67]

Huoltoasioista vastannut saksalainen SS-Fürsorgeoffizier jäi Helsinkiin, mutta SS-yhteysesikunnan toiminnassa tapahtui muutoksia. Yhteysesikunnan päällikkö oli vaihtunut vuodenvaihteessa, kun Constantin Heldmann oli kutsuttu kotiin, ja hänen tilalleen oli tammikuussa 1944 nimitetty SS-Sturmbannführer Ewald Ströhm. Pitkään yhteys-

esikunta ei enää Suomessa toiminut, sillä maaliskuussa lehdessä oli luettavissa uutinen, jonka mukaan Lönnrotinkadulla sijainnut Helsingin Verbindungsstab oli lopettanut toimintansa ja sen päällikkö Ströhm oli yhdessä suomalaisen adjutanttinsa, vapaaehtoisena palvelleen SS-Untersturmführer Claes Purjon kanssa matkustanut Saksaan.[68] Kun suomalaispataljoona oli palanut kotimaahan, saksalaisella yhteystoimistolla ei enää ollut Suomessa merkittävää tehtävää. Suomalaisille tutuksi tullut Constantin Heldmann palveli sodan lopulla SS-Standartenführerin arvolla Pohjois-Italiassa taistelleen italialaisen SS-prikaatin Waffen-Grenadier-Brigade der SS (italianische Nr 1) komentajana, ja aivan sodan lopussa hänet ylennettiin SS-Oberführerin arvoon.

Entiset vapaaehtoiset tarvitsivat saksalaistoimistojen palveluksia muussakin kuin korvausasioissa. Monia SS-miehiä luonnollisesti kiinnosti saada heille myönnetyt saksalaiset kunniamerkit. Ilmeisenä tavoitteena oli, että näitä kunniamerkkejä voitaisiin jakaa SS-Aseveljien toimiston välityksellä. Kävi kuitenkin ilmi, ettei yhdistykselle annettu tätä oikeutta, vaan saksalaiset kunniamerkit sai vain Fürsorgeoffizierin toimistosta asianmukaisia omistuskirjoja vastaan.[69]

Saksalaisiin kunniamerkkeihin suhtautumisessa ja niiden kantamisessa oli yksilöllisiä eroja. Jotkut SS-miehet kantoivat niitä Suomen armeijan kesäpuserossakin, jotkut toiset taas eivät halunneet erottautua eivätkä kantaneet niitä lainkaan. Sihteeri Tyrkkö halusi kesäkuussa 1944 ohjeistaa ja rohkaista poikia saksalaisten kunniamerkkien kantamisessa:

> *Eihän niitä esim. kesäpuserossa pakko kantaa ole, jos kohta ohjesääntö ei sitä suinkaan kielläkään. Parhainta lienee noudatella siinä omassa poppoossaan vallitsevaa käytäntöä. Ja kukin omaa makuaan.*
>
> *Mutta olen kuullut, että ainakin muutamat meikäläiset eivät kanna niitä kernaasti eräistä ulkopuolisista syistä. Herättävät kuulemma ainakin lomalaisvaunuissa "liikaa huomiota" ja leukaväkevien letkautuksiakin. Niitä kun on sellaisiakin Herran lahjoja tasavallan tyyppikokoelmassa.*
>
> *Ei, pojat! Pankaa rintoihinne joka ainoa plätkä, minkä olette taistelukentillä ansainneet, ja kantakaa niitä niinkuin meille kuuluu. Ellette muuten ole niin vaatimattomia, joka kyllä toisaalta aina kaunistaa.*[70]

SS-Aseveljet oli painattanut ensimmäisen jäsenkirjeensä jäsenistölle syyskuussa 1943. Painaminen oli mahdollista siksi, että yhdistyksellä oli läheiset suhteet Aamulehteen ja sen kirjapainoon. Ensimmäisessä jäsenkirjeessä puheenjohtaja Kurkiala toi jäsenistölle terveiset Saksasta kenraali Steinerilta. Hän keskittyi kuitenkin käsittelemään yhdistyksen käytännön kysymyksiä. Vaikka SS-Aseveljet ry:n jäsenmäärä oli tuolloin jo noin

Saksan rintamalla invalidisoitunut SS-Rottenführer Mika Hellemaa kotilomalla 1942. Hellemaa työskenteli SS-Aseveljet ry:n toimiston hoitajana 1943–1944.

SS-ASEVELJET

r.y:n

Toimisto avattu Helsingissä

Kansakoulukatu 8. A 5.

Avoinna joka arkipäivä klo 10—15.

Uusi Suomi -sanomalehdessä 23.3.1944 julkaistu ilmoitus SS-Aseveljien toimiston avaamisesta Kansakoulukadulla.

800, kaikki vapaaehtoiset eivät kuitenkaan olleet liittyneet jäseneksi. Sama koski SS-invalideja. Kurkialan mukaan oli tärkeää, että kaikki invalidit ilmoittautuisivat lääkintäluutnantti Somersalolle. Lokakuussa Kurkiala oli jo niin optimistinen, että hän kertoi julkisuudessa kaikkien SS-vapaaehtoisten olevan pian aseveliyhdistyksen jäseniä.[71] Silti kaikki eivät olleet tervetulleita. Vaikka jäseniä haluttiin, toisaalta yhdistys ei suinkaan hyväksynyt kaikkia sille tulleita jäsenanomuksia. Hylkäyksen perusteena oli ennen muuta kaksi keskeistä syytä: hakija ei ollut palvellut yhdistyksen mielestä riittävän pitkään SS-joukoissa taikka hänen ei katsottu olevan SS-henkeen sopiva. Palvelun pituus koski erityisesti niitä, jotka oli palautettu kotimaahan parin kuukauden koulutusvaiheen jälkeen, kun oli huomattu joukossa olevan tarpeeseen nähden liikaa päällystöainesta. Heitä ei SS-Aseveljiin hyväksytty.

Näin ollen yhdistyksen jäsenyyskriteerit olivat varsin tiukat. Kuinka paljon jäsenanomuksia on hylätty, ei ole tiedossa. Syksyltä 1943 on tiedossa ainakin kuusi hylättyä. Heistä Eino Inkinen ja Olli Vuori oli kotiutettu Saksasta jo heinäkuusa 1941. Ensio Lyly oli saanut saksalaisessa sotaoikeudessa vankeustuomion. Tapio Kutinlahti oli syyllistynyt rikkeisiin Suomeen palattuaan ja oli menettänyt sotilasarvonsa. Uuno Ukkolaa ei ilmeisesti hyväksytty hänen homoutensa takia. Kaarlo Ryynäsen anomuksen hylkäämissyy ei ole tiedossa.

Yhdistyksen toinen jäsenkirje ilmestyi vuoden 1943 lopulla. Siinä Berliinistä palannut puheenjohtaja Kurkiala välitti suomalaisille SS-miehille tervehdyksen Saksasta tunnuksella "bolševismi on hävitettävä ja ryssä lyötävä".

Kurkiala oli Saksassa käydessään onnistunut hoitamaan käytännön asioita niin, että kaikkien suomalaisten SS-miesten henkilötiedot oli siirretty Helsinkiin SS-yhteystoimistoon. Sinne oli siirretty myös pataljoonan arkisto. Kurkiala oli onnistunut myös hankkimaan jäljennöksen pataljoonan sotapäiväkirjasta. Berliinin-lähetystössä tai Berliinin yhteystoimistossa olleet SS-miesten tavarat oli niin ikään onnistuttu siirtämään Suomeen.[72]

Osallistuttava vai vaiettava?

SS-Aseveljet ry oli luonnollisesti ennen muuta asevelijärjestö, mutta sen jäsenistönä olleen joukon historia ja sotaretki Saksan rintamalla antoi sille aivan oman erityisen, muista asevelijärjestöistä poikkeavan leimansa. Vaikka suomalaisvapaaehtoisissa ja yhdistyksen jäsenistössä oli luonnollisesti yhteiskunnallisesti monella tavoin ajattelevia henkilöitä, enemmistö oli selvästi saksalaismielistä ja poliittisesti oikeistolaista sikäli kuin kaikki jonkinlaisen poliittisen kannan olivat omaksuneet. Tämä tosiasia löi leimansa myös heidän aseveliyhdistykseensä.

Saksalaismielisyys tuli julki monissa SS-Aseveljien puheissa ja kirjoituksissa, mikä on tietenkin heidän sotaretkensä perusteella luonnollista. Kun yhdistys ei ollut mikään poliittinen järjestö, se ei ottanut, eikä sotaoloissa voinutkaan ottaa, suoraan kantaa päivänpolitiikkaan, mutta keskusjärjestönsä Rintamamiesliiton tavoin se kuitenkin tiesi paikkansa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Joulukuussa 1943 SS-Aseveljien palstan pääkirjoituksessa käsiteltiin tätä kysymystä otsikolla "Maan puolesta".

Kirjoittaja, joka lienee ollut Jukka Tyrkkö, ihmetteli sitä, että maanpuolustusjärjestöillä oli yleisenä tapana vakuuttaa, etteivät ne sekaannu politiikkaan. Tällä tavoin tukittiin silmät ja korvat kaikelta siltä, josta tuolloisina ankeina aikoina ja pysyvästikin maan ja kansan kohtalot ratkaisevasti riippuvat. Vaikka juuri asemiehet joutuvat vastaamaan

politiikan seurauksista, heillä ei saisi olla siinä osaa eikä arpaa, ihmetteli kirjoittaja. Heidän tulisi vain astua remmiin taistelukenttien työmiehinä, kun poliitikkojen keinot ovat loppuneet, kunnes kutsutaan kotiin ja vaieta jälleen visusti. Maan valioiden, asemiesten, pitäisi siis tunnustautua lammaslaumaksi, jota ryhdytään jälleen paimentamaan siellä, missä poliittinen nerous voi yksin kasvaa ja kehittyä – kotirintamalla.

Kirjoitus määritti SS-Aseveljien ja yleisemminkin rintamasotilaiden suhteen politiikkaan aktiivisena mukanaolona ja poliittisen työskentelyn arvokkaana, vaativana ja vastuunalaisena toimintana kansakokonaisuuden hyväksi. Vaikka kysymys on kirjoittajan omista näkemyksistä, kirjoituksen ilmestyminen yhdistyksen oman palstan pääkirjoituksena teki siitä myös yhdistyksen kannan:

> *Käsityksemme on, että ne miehet, jotka isänmaa parhaimpinaan on osoittanut riviin kohtalonsa hetkellä ja jotka ovat kyenneet kaiken tapahtuneen tekemään, kykenevät hoitamaan myös tykkien vaiettua maan ja kansan yhteisiä asioita. Pysyminen tiukassa puolustus- ja taistelurintamassa yhä eteenpäinkin ei ole ainoastaan heidän oikeutensa, vaan ehdoton velvollisuutensakin. "Politiikkaan" ei tässä maassa ole kenelläkään mitään monopolia – sen täytyy olla avoin ennenkaikkea juuri niille miehille, jotka sotakoneiden jymyssä ovat kuunnelleet uuden ajan valtimon sykintää, taistelukenttien loimussa nähneet muuttuvan maailmankuvan ja veren vuotaessa löytäneet kanssaveljessään sen uuden ihmisen, joka tietää tehtävänsä isänmaan puolesta yhtä hyvin rauhan kuin sodan töissä. Säilyköön meidän aatteellinen taistelumme yhtä puhtaana ja vapaana kaikista ryhmä- ja yksityispyyteistä kuin on aseellinen työmme isänmaan hyväksi.*[73]

Tällaisia myös Rintamamiesliitossa esiintyneitä näkemyksiä SS-Aseveljissä vahvistivat kesällä ja syksyllä 1943 Suomessa voimistuneet vaatimukset maan sodasta irrottautumiseksi. Saksan rintamalla taistelleiden enemmistölle vaatimukset erillisrauhasta eivät sopineet alkuunkaan. Heidän mielestään Saksan rinnalla oli taisteltava loppuun saakka. Voitostahan oli lähdetty taistelemaan.

Yksityisesti entiset SS-miehet saattoivat ilmaista näkemyksensä huomattavasti suorasukaisemmin kuin painetussa sanassa siitä huolimatta, että kirjesensuurikin oli voimassa. Olkoon suorasukaisuudesta esimerkkinä yhdistyksen sihteerin Jukka Tyrkön kirje puheenjohtaja Kalervo Kurkialalle joulukuussa 1943, jolloin Kurkiala oli juuri palannut yhdeltä Saksan-matkaltaan. Tyrkkö toivotti puheenjohtajan tervetulleeksi takaisin tasavaltamme turvalliselle kamaralle "sieltä englantilaisten ihmisystävien pomminkaatopaikoilta". Hän jatkoi, että "vieköön mustin piru iäksi kaikeksi W.C:n (Winston Churchill) yhtä hyvin kuin Moskovan hevosvarkaankin (Stalin) luineen karvoineen. Eläköön

tuleva saksalainen kosto!"[74] Kostolla Tyrkkö viittasi mitä ilmeisimmin tuolloin yleisenä puheenaiheena olleisiin Saksan V-aseisiin (Vergeltungswaffe eli kostoase), joista odotettiin sodan ratkaisijaa Saksan hyväksi.

Siinä kun SS-Aseveljet halusi sanansijaa Suomen päätöksenteossa, yhdistys halusi oikoa ulkomailla, ennen muuta Neuvostoliitossa ja Yhdysvalloissa esitettyjä valheellisia väitteitä. Muun muassa Pietarin (Leningradin) suomenkielisessä radiossa oli useaan kertaan hyökätty SS-Aseveljet ry:tä vastaan mainiten nimeltä sen puheenjohtaja ja sihteeri. Venäläisradio oli väittänyt, että tämä "vaarallinen fascistijärjestö" saa toimintaohjeensa suoraan Himmlerin päämajasta.

Yhdistys saattoi hyvällä syyllä kiistää tällaiset väitteet ja vakuuttaa, ettei se ollut pyytänyt eikä saanut Saksasta ainuttakaan viitettä toimintaansa eikä pyytänyt tai saanut sieltä varoja. Todettiin, että pohjoisrintamalla taistelleet saksalaiset olivat tukeneet lahjoituksellaan SS-miesten invalidihuoltoa samoin kuin ne olivat tukeneet Sotainvalidien Veljesliittoa.[75] Tosiasiassa Saksasta tuli kuitenkin alkuvuodesta 1944 jonkin verran tukea, kun Himmler lahjoitti yhdistykselle 10 000 Saksan markkaa. Divisioona Nordin keräysvarat ja Himmlerin lahjoitus nostivat aiemmin mainitulla tavalla saksalaisten tuen noin miljoonaan Suomen markkaan.[76]

SS-vuoristodivisioona Nordin tuen piti jatkua vuoden 1944 puolella. Saksalaisdivisioonan 80-miehisen orkesterin oli aikomus lähteä tammikuussa viidelle paikkakunnalle ulottuvalle kiertueelle, josta kertyneet nettotulot oli tarkoitus lahjoittaa SS-Aseveljien invalidihuoltoon. Kuljetusvaikeuksiin vedoten konserttikiertue peruttiin. Oletettavasti suomalaisviranomaiset olivat peruttamisen takana. Helsingin Messuhallissa esiintyi kuitenkin ilmoitettuna konserttipäivänä 47-miehinen saksalainen sotilassoittokunta paikallisen lottaosaston järjestämässä viihdeillassa, jonka tulot ilmoitettiin käytettävän invalidien hyväksi.[77]

Invalidiyhdistys

Saksan rintamalla kaatui 256 suomalaisvapaaehtoista, mikä oli 18,2 prosenttia vahvuudesta. Toisin sanoen lähes joka viides mies kaatui tai katosi. Satoja miehiä haavoittui, mutta suurin osa heistä palasi tervehdyttyään riveihin. Vakavasti haavoitutuneita, pysyvän vamman saaneita suomalaisvapaaehtoisia oli noin 90 miestä. Saksan rintamalla kaatuneiden lisäksi Suomen rintamalla kaatui tai menehtyi muutoin sodan aikana 113 miestä, mikä nostaa SS-vapaaehtoisten henkilötappiot kaatuneina 26,4 prosenttiin.[78]

SS-ASEVELJET r.y.
invalidin
JÄSENKORTTI
Esko Kallio
19 44 mk 20 :-
6.4. 1944
Taloudenhoitaja
SS-Aseveljet r.y.

SS-Aseveljet ry:n invalidijäsenen SS-Rottenführer Esko Kallion jäsenkortti. Yhdistyksen invalidijäsenet olivat jäsenmaksusta vapaat, mutta liittymismaksu 20 markkaa oli kaikkien maksettava. Kortin on leimannut ja allekirjoittanut yhdistyksen taloudenhoitaja Olli Somersalo.

Sotainvalidien Veljesliitto kiinnitti ensimmäisen kerran huomiota SS-sotainvalideihin jo alkuvuodesta 1942. Tuolloin sotasokeiden alaosasto tiedusteli liiton johtokunnalta, voiko Saksan itärintamalla näkönsä menettänyt suomalainen sotainvalidi päästä liiton jäseneksi. Veljesliiton johtokunta otti myönteisen kannan jäsenyyteen todeten, että kysymyksessä oli suomalainen sotainvalidi, "joka on liittolaisten riveissä yhteistä vihollista vastaan taistellen menettänyt näkönsä", joten hänet voitiin ottaa sotainvalidiyhdistyksen jäseneksi.[79]

Veljesliiton korviin kantautui alkusyksyllä 1943 huhu, että SS-Aseveljet ry olisi ruvennut suunnittelemaan lepokodin hankkimista suomalaisille SS-sotavammaisille. Tällainen aikomus herätti liitossa kiinnostuksen näitä Saksassa vammautuneita kohtaan. Sen johtokunta päätti kehottaa SS-sotainvalideja liittymään jäseniksi liiton alaosastoihin, jotta he eivät eristäytyisi muista sotainvalideista, vaan heidän huoltonsa hoidettaisiin Veljesliiton kautta kuten muidenkin sotainvalidien. Tämän mukaisesti alaosastoja kehotettiin lokakuussa 1943 ottamaan jäsenikseen paikkakunnallaan olevat SS-veteraanit.[80]

Ajatus oli tietenkin hyvä, mutta SS-miehet ja myös SS-invalidit mielsivät kuitenkin olevansa erityinen joukko, joka halusi pitää yhtä. He eivät tyytyneet siihen, että he olisivat vain rivijäseninä paikkakuntiensa sotainvalidiyhdistyksissä. Sen sijaan he katsoivat, että SS-invalidit tarvitsevat oman yhdistyksensä, joka voisi toimia Veljesliiton jäsenyhdistyksenä.

Niinpä SS-Aseveljet ry:n rinnalle alettiin loppuvuodesta 1943 puuhata erityistä SS-invalidien omaa yhdistystä invalidisoituneiden aseveljien erityistarpeiden ajamiseksi.

Vuoden 1944 alussa oltiin näissä suunnitelmissa jo niin pitkällä, että Helsinkiin kutsuttiin 16. tammikuuta koolle tällaisen yhdistyksen perustava kokous. Paikalle saapui 26 asiasta kiinnostunutta SS-invalidia, jotka everstiluutnantti Kurkiala lausui tervetulleiksi korostaen sitä, etteivät invalidit saa vakavana aikana asettua sotavanhuksen lepoon, vaan heidän olisi kykyjensä ja voimiensa mukaan toimittava suuren ja onnellisemman Suomen luomisessa.

Paikalla oli myös jaostosihteeri Tapio Palmu Sotainvalidien Veljesliitosta, joka esitti perustettavan yhdistyksen nimeksi Sotainvalidien Veljesliiton SS-alaosasto ry. Toisin sanoen SS-invalidien oli tarkoitus toimia Veljesliiton yhteydessä omana rekisteröitynä yhdistyksenään samalla tavoin kuin liiton rekisteröidyt paikallisyhdistyksetkin. Puheenjohtajana perustavassa kokouksessa toiminut Olli Somersalo esitteli sääntöehdotuksen perustettavalle yhdistykselle. Sen tarkoituksena oli ylläpitää vuosina 1941–1943 SS-joukoissa haavoittuneiden tai sairastumisen vuoksi työkykynsä osittain tai kokonaan menettäneissä henkilöissä isänmaallista henkeä ja luottamusta tulevaisuuteen sekä luoda yhteinen pohja heidän puutteessa olevien omaistensa tarkoituksenmukaiselle hoidolle. Somersalon alkuperäisessä ehdotuksessa oli myös lause "yhdistys ei sekaannu poliittisiin asioihin", mutta se poistettiin säännöistä. Varsinaisiksi jäseniksi päätettiin hyväksyä ne Suomen kansalaiset, jotka 1941–1943 olivat SS-joukoissa haavoittuneet tai pysyvästi sairastuneet.

Perustettavan yhdistyksen puheenjohtajaksi valittiin SS-Aseveljet ry:n varapuheenjohtaja, kapteeni Karl-Erik Ladau, johtokunnan varsinaisiksi jäseniksi luutnantti Tauno Pohjanlehto, SS-Oberscharführer Matti Ahonen, SS-Unterschaführer Eero Hurtig ja SS-Rottenführer Mika Hellemaa sekä varajäseniksi SS-Oberscharführerit Unto Ilmevalta ja Risto Juvonen. Sotilasarvot kertovat, että vain Ladau ja Pohjanlehto palvelivat Suomen armeijassa, muut olivat siviiliin siirrettyä Hellemaata lukuun ottamatta invaliditeetin takia edelleen SS:n kirjoissa ja kantoivat SS:n asepukua. Sopimuskirjan invalidiyhdistyksen perustamisesta allekirjoittivat Ahonen, Ilmevalta ja Hellemaa. Pohjanlehto valittiin yhdistyksen varapuheenjohtajaksi ja Hellemaa sihteeriksi.

Hyväksytyissä säännöissä perustetun yhdistyksen tarkoitukseksi määriteltiin mm. invalidien sairaanhoidon järjestäminen, sotainvalidien saattaminen ansiokykyisiksi ja isänmaalle hyödyllisiksi kansalaisiksi, invalidien omien kotien hankkiminen, sotainvalidien oikeuksien ja velvollisuuksien valvominen sekä kokous-, esitelmä-, juhla- ja huvitilaisuuksien järjestäminen.[81]

Sotainvalidien Veljesliitto hyväksyi jo tammikuun lopussa SS-sotainvalidien alaosaston koko maan käsittävänä erillisenä alaosastona jäsenyhdistykseen. Kuten Veljesliiton historiassakin todetaan, Veljesliiton jäsenyys oli SS-invalidien huollon kannalta vält-

tämätön. Kysymys oli eräänlainen kompromissi, jossa SS-invalidit saivat oman valtakunnallisen järjestönsä, jonka tuli kuitenkin toimia Veljesliiton alaosastona.

Oman invalidiyhdistyksen perustamiseen näyttää johtaneen lähinnä se, että invalidien asian ajaminen oli osoittautunut viranomaisten suuntaan vaikeaksi, kun invalidit eivät olleet järjestäytyneet omaan yhdistykseensä. Lisäksi oli käynyt selville se tosiasia, että SS-invalidienkin etuja voitaisiin hoitaa parhaiten Sotainvalidien Veljesliiton muodollisessa alaisuudessa, joten yhdistyksestä suunniteltiin liiton alaosastoa. Samalla kun tämä todettiin, painotettiin myös sitä, että invalidijäsenten suhde SS-Aseveljet ry:hyn ei tule uuden yhdistyksen perustamisen johdosta mitenkään muuttumaan. Invalidiyhdistys tuli toimimaan kiinteästi pääyhdistyksen rinnalla aivan samoin kuin perustettavaksi päätetty naisosasto.[82]

Vaikka invalidiyhdistys oli ollut tarkoitus rekisteröidä samalla tavoin kuin Sotainvalidien Veljesliiton muutkin alayhdistykset, se jäi lopulta kuitenkin rekisteröimättä. Rekisteröinti-ilmoitusta ei koskaan jätetty. Invalidiyhdistyksen tosiasiallinen toimintakin näyttää jääneen perin vähäiseksi. Yhdistyksen keskeinen merkitys olikin siinä, että sen avulla SS-invalidien asia saatiin Sotainvalidien Veljesliiton hoidettavaksi.

Kovin suurta merkitystä SS-miesten invalidiyhdistyksellä ei näytä ehtineen invalidihuollossa muodostua. Sotainvalidien Veljesliitossa SS-alaosasto noteerattiin perustamisen jälkeen ainoastaan kerran, heinäkuussa 1944. Tuolloin Veljesliitto jakoi jäsenyhdistyksilleen Helsingin kaupungin sotainvalidihuoltoon myöntämän määrärahan runsaat miljoona markkaa, josta SS-miesten osasto sai vajaat 35 000 markkaa.[83]

Vuosikokous ja liittojuhla 1944

SS-Aseveljien järjestämät juhlat ja tilaisuudet jatkuivat vuoden 1944 puolella siitä huolimatta, että valtaosa jäsenistöstä oli rintamapalveluksessa. Turun Palokunnantalolla pidettiin SS-miesten toinen asemiesjuhla 3. maaliskuuta. Laivaston soittokunta esiintyi, ja puhujina olivat Turun seudun Rintamamiesyhdistyksen puheenjohtaja varatuomari Ilmo Kalkas, SS-yhteystoimiston johtaja Ströhm sekä SS-Invalidien puheenjohtaja Ladau.[84] Koska paikkakunnan lehdet eivät kirjoittaneet juhlasta minkäänlaista selostusta, eikä edes Rintamamies-lehti kertonut mitään juhlasta ja siellä pidetyistä puheista, on oletettavaa ja varsin todennäköistä, ettei sensuuri sallinut juhlasta kirjoitettavan. SS-miesten aseveliyhdistyksen saksalaismielinen toiminta alkoi selvästi olla viranomaisille jossain määrin kiusallista helmikuisten Helsingin suurpommitusten jälkeisessä tilanteessa, jossa Suomen päättäjien oli alettava vakavasti miettiä rauhanehtojen tunnus-

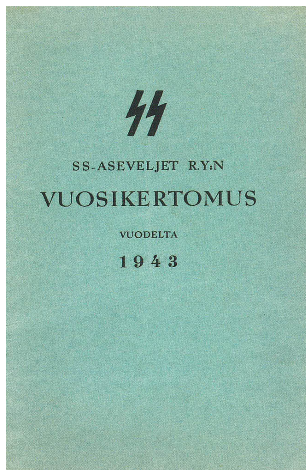
Rintamamies-lehden numerossa 1/1944 SS-Aseveljet ry:n palstalla julkaistu Kurt Tillmanin piirtämä uudenvuodentervehdys aseveljille.

telemista, erillisrauhan mahdollisuutta ja irtiottoa Saksasta. Siksi SS-Aseveljistä oli julkisuudessa mahdollisuuksien mukaan vaiettava, ja hallituksella oli siihen sodan ajan poikkeussäädösten ansiosta keinonsa. Tämä näkyi myös Suomen Vapaussota -lehden sensuroinnissa. Tämä lehti oli aikonut julkaista maaliskuussa 1944 suomalaiselle vapaaehtoispataljoonalle omistetun numeron, mutta "sattuneesta syystä" numeron julkaiseminen jouduttiin siirtämään.

Hallitus ei kuitenkaan halunnut mennä niin pitkälle, että se olisi estänyt Saksan-vapaaehtoisten asevelijärjestön kokoontumisia. Niinpä SS-Aseveljet ry:n vuosikokous pidettiin suunnitelmien mukaisesti Tampereen Rintamamieskerholla 25. maaliskuuta 1944. Vuosikokous oli jäsenistön odottama tapahtuma sen johdosta, että siinä oli käsiteltävänä tavanomaisten, sääntömääräisten vuosikokousasioiden ohella lukuisia jäsenistön tekemiä aloitteita. Tällainen aktiivisuus tietenkin kertoi jäsenten suuresta innostuksesta oman yhdistyksen toimintaa kohtaan. Lisäksi vuosikokouksen jälkeen järjestettiin illanvietto yhdessäolon merkeissä. Kannaksella taistelleet SS-aseveljet lahjoittivat yhdistykselle vuosikokoukseen puhdetyönä rintamalla loimukoivusta valmistetun puheenjohtajan nuijan. Nuijan varsi oli tehty ontoksi, ja varren sisään oli suljettu SS-Reichsführer Himmlerin viimeinen päiväkäsky suomalaiselle SS-pataljoonalle. Nuijan varteen oli poltettu omistus "Kannaksen SS-aseveljiltä 1944".[85]

Vuosikokousta luonnehdittiin monella tavoin onnistuneeksi. Siitä huolimatta, että valtaosa jäsenistöstä oli rintamalla, kokoukseen osallistui yli 150 yhdistyksen jäsentä. Erityistä huomiota kiinnittivät tälläkin kertaa SS-univormuissa esiintyneet invalidit.

Koko yhdistyksen johtokunta jätti paikkansa vuosikokouksen täytettäviksi, kun edellisenä kesänä pidetyn perustavan kokouksen pöytäkirjaan todettiin jääneen joitakin sekaannuksia ja puutteellisuuksia johtokunnan kokoonpanoon. Tällä tarkoitettiin sitä, että yhdistyksen sihteeri ja rahastonhoitaja oli todennäköisesti vahingossa jätetty valitun johtokunnan ulkopuolelle. Ilmeisesti tästä syystä johtokunnan koostumus muut-

SS-Aseveljet ry:n toimintakertomus vuodelta 1943.

tui jälleen jonkin verran. Puheenjohtajaksi valittiin kuitenkin edelleen everstiluutnantti Kalervo Kurkiala ja varapuheenjohtajaksi kapteeni Karl-Erik Ladau. Niin ikään sihteerinä jatkoi sotilasvirkamies Jukka Tyrkkö, joka nyt valittiin myös johtokunnan jäseneksi. Muiksi johtokunnan jäseniksi valittiin:

lääkintäkapteeni Olli Somersalo, taloudenhoitaja
luutnantti Juhani Hukkanen
luutnantti Yrjö Tenomaa
vänrikki Erik Hildén
vänrikki Kaj Laurell
vänrikki Reino Mäkeläinen
vääpeli Auvo Nieminen
ylikersantti Mauno Alhainen
ylikersantti Eljas Tuokko
ylikersantti Niilo Kuustie

varajäseniksi:
vänrikki Erkki Anttonen
vänrikki Jorma Liuhala
vänrikki Tapani Linna
vääpeli Toivo Tervanen
SS-Rottenführer Mika Hellemaa, kanslisti

Johtokunnan työvaliokuntaan valittiin edelleen molemmat puheenjohtajat, sihteeri, taloudenhoitaja ja kanslisti.[86]

Henkilövalinnat tehtiin nuoruuden innossa eikä huomattu sitä, että varajäseniksi valitut Liuhala ja Linna olivat vielä muutamaa kuukautta alle 21-vuotiaita eli he eivät tuolloisten määräysten mukaan olleet täysi-ikäisiä. Niinpä yhdistysrekisteritoimisto hylkäsi puheenjohtaja Kurkialan tekemän yhdistyksen muutosilmoituksen heinäkuussa 1944. Ilmoitusta ei kuitenkaan enää uusittu.[87] Vielä vuonna 1943 yhdistysrekisteritoimisto ei ollut yhtä pikkutarkka, sillä tuolloin alaikäisetkin johtokunnan jäsenet olivat menneet täydestä.

Henkilövalintojen lisäksi vuosikokouksessa ja sitä seuranneessa johtokunnan kokouksessa keskusteltiin kaikista keskeisistä yhdistyksessä jo aiemmin esillä olleista asioista eli invalidiasuntosuunnitelmista, naisosastosta, SS-asevelipiirijaosta, asevelimatrikkelista sekä SS-sankarivainajien muistomerkistä. Yhdistykseen hyväksyttiin myös 55 uutta jäsentä. Vuosikokoukselle oli jätetty aloite Teiskon pitäjästä yhdistykselle tarjotusta kaivosvaltauksesta, joka päätettiin jättää yhdistyksen johtokunnan tutkittavaksi ja myönteisessä tapauksessa vastaanotettavaksi; hanke osoittautui sittemmin täysin tyhjänpäiväiseksi. Upseerikoulussa surmansa saaneen SS-aseveli Pentti Vekaran muiston kunnioittamiseksi yhdistykselle päätettiin ottaa kolmas kummilapsi Marja-Terttu Vekara. Kaksi kummilasta olisi siis tämän mukaan otettu jo aikaisemmin. Kesällä 1943 SS-vapaaehtoisten kummilapseksi oli otettu rintamalla 1941 kaatuneen Jussi Koskelan 1940 syntynyt tytär Raija Mariitta Kangas, jonka äitikin oli kuollut vaikeaan sairauteen. Kolmannen kummilapsen nimeä asiakirjoista ei ole löytynyt.

SS-vapaaehtoisten sisäisen kurin tehostamiseksi johtokunta oli päättänyt Olli Somersalon ehdotuksesta perustaa SS-Aseveljet ry:lle kunniatuomioistuimen. Siihen valittiin puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä Erik Hildén ja lainopilliseksi avustajaksi yhdistyksen kantavieras varatuomari Rauno Kallia. Tarvetta kunniatuomioistuimen kokoontumiseen ei tiettävästi koskaan ollut.

Myös tärkeänä pidetty vapaaehtoisliikkeen historian kirjoittaminen oli johtokunnassa ja vuosikokouksessa esillä. Kirjoitustyö katsottiin niin laajaksi, että vuosikokous jätti

SS-Aseveljet ry:n johtokunta 1944, vasemmalta Eljas Tuokko, Erik Hildén, Mika Hellemaa, sihteeri Jukka Tyrkkö, puheenjohtaja Kalervo Kurkiala, varapuheenjohtaja Karl-Erik Ladau, taloudenhoitaja Olli Somersalo, Niilo Kuustie ja Matti Linna.

asian työvaliokunnan valmisteltavaksi.[88] Sittemmin asian edelleen kehittäminen jätettiin arkistotoimikunnalle. Siihen kuuluivat Jukka Tyrkkö puheenjohtajana sekä Mika Hellemaa, Olof Jakobsson, Lars Lindberg, Olavi Karpalo ja Aarre Vuokko. Toukokuussa 1944 puheenjohtaja Kurkiala esitteli johtokunnan työvaliokunnan kokouksessa suunnitelman SS-vapaaehtoishistoriikin julkaisemiseksi Saksassa. Asian käytännön järjestelyt olivat puheenjohtajan mukaan jo käynnissä, mutta ”voimme kuitenkin kertoa siitä tarkemmin vasta hiukan myöhemmin”, todettiin asiaa koskevassa uutisessa. Aika loppui tällä kertaa kesken tämän projektin loppuun saattamisessa.

Vuosikokouksen yhteyteen kuului myös seppelten lasku sankarihaudoille. Varapuheenjohtaja Ladaun johtama lähetystö vei seppeleet sekä vapaussodan että talvi- ja jatkosodan muistomerkeille Kalevankankaan hautausmaalla.

Vuosikokouksen lopuksi hyväksyttiin voitontahtoa ja suomalais-saksalaista aseveljeyttä uhkuva julkilausuma:

Kokoontuneina ensimmäiseen vuosikokoukseensa suomalaiset SS-asemiehet korostavat jatkuvan bolshevisminvastaisen taistelun oikeutusta ja välttämättömyyttä. Taistelevan Suomen nuorison päämäärä on suuri Suomi. Tähän päämäärään kuljemme lujasti luottaen suomalais-saksalaisen aseveljeyden ja kohtalonyhteyden voimaan. Suomen kansan kunnia-asia on, ettei tätä aseveljeyttä petetä.

Tätä taistelun jatkamisen tärkeyttä korostanutta julkilausumaa ei julkaistu missään lehdessä. Julkilausuma oli Valtion tiedotuslaitoksen tarkastusjaoston päällikön Kustaa Vilkunan määräyksestä ehdottomasti poistettava kokouksesta julkaistusta uutisesta. Sensuuripäällikkö ei katsonut julkilausuman tekstin olevan sopusoinnussa samoihin aikoihin vireillä olleiden rauhantunnustelujen kanssa. Aika oli kaiken kaikkiaan sopimaton tällaisten julistusten levittämiselle. Tästä kertoo se, että juuri samana päivänä 25. maaliskuuta, kun SS-Aseveljet ry piti vuosikokoustaan Tampereella, valtioneuvos J. K. Paasikivi ja ministeri Carl Enckell lähtivät kaikessa salaisuudessa maan hallituksen lähettäminä neuvottelijoina Tukholman kautta matkalle kohti Moskovaa tiedustelemaan Neuvostoliiton rauhanehtoja. Sitä kokoustaan Tampereella pitäneet SS-miehet eivät tietenkään voineet tietää.

Jos oli vuosikokous jäsenistön mielestä onnistunut, sitä oli myös kokousta seurannut illanvietto, johon kokoontui kolmatta sataa henkeä. Paikalla olleiden aseveljien ja heidän seuralaistensa lisäksi tilaisuudessa oli asiaan kuuluvia kutsuvieraita kuten jääkäriluutnantti Antti Isotalo, Rintamamies-lehden päätoimittaja Eero Rekola, Schwester Ruth sekä Lisa, Laine-Maire ja ”Nitta” eli Anita Weneskoski, kuten juhlaselostuksessa kerrottiin. Samoin paikalla oli ryhmä nuoria saksalaisia SS-miehiä Helsingistä. Illanviettoon osallistui myös Tampereen Konttoritarvike Oy:n toimitusjohtaja Mauri Ahmavuori. Tämä SS-värväyksessä kunnostautunut liikemies tarjosi veljespäivällisen kokouksen osanottajille.

Vuosikokouspäivänään SS-Aseveljet lähetti useita sähketervehdyksiä ja sai niihin vastauksia. Nämä tervehdykset kuvaavat omalla tavallaan yhdistyksessä vallinnutta henkeä. Suomen marsalkka Mannerheimille lähetetty sähke kuului:

Ensimmäisestä vuosikokouksestaan lähettää suomalaisten SS-vapaaehtoisten oma aseveljärjestö Teille, Herra Marsalkka, kunnioittavan tervehdyksensä. Jokaista meitä Suomenlahdesta napapiirin erämaihin elähdyttää yhä vain yksi sana: voitto.

Ylipäällikkö vastasi kohteliaasti:

Kiitän ystävällisestä tervehdyksestänne. Olen iloinen tästä sanomasta, joka vahvistaa jo eri tahoilta minulle esitetyt kiittävät lausunnot sotilaallisesta hengestänne ja innostanne taistelussamme isänmaan turvallisuuden puolesta.

Jos sähkeitten sanavalintoja halutaan analysoida, niissä voidaan havaita tietty ero. SS-Aseveljet oli taistelemassa vain voitosta. Ylipäällikkö sen sijaan tyytyi sodan tässä vaiheessa varsin ymmärrettävästi taisteluun isänmaan turvallisuudesta.

Vuosikokous lähetti sähkeet myös Rintamamiesliiton puheenjohtajalle everstiluutnantti Carl Lindhille esittäen hänelle ja hänen kauttaan Rintamamiesliitolle lujan asevelitervehdyksensä. Jääkäriliitolle osoitetussa sähkeessä esitettiin kunnioittava tervehdys kaikille Suomen jääkäreille.

Jääkäriliiton vastaus tervehdykseen kertoi liiton myönteisestä suhtautumisesta SS-aseveljiin etenkin, jos sitä verrataan joihinkin Jääkäriliiton piirissä sittemmin sodan jälkeen esitettyihin varauksellisiin näkemyksiin vapaaehtoisista:

Kiittäen saamastaan tervehdyksestä Jääkäriliitto toivottaa SS-Aseveljet ry:lle menestystä alkaneelle taipaleelle uskoen, että Te Suomen nykyisen nuoren polven edustajina aina vaaroja ja uhrauksia väistämättä tulette pysymään uskollisina sille aatteelle, jonka puolesta Suomen kansa vuosisatojen kuluessa on joutunut kalliit uhrinsa kantamaan.

Kokouksesta lähti sähkeitä myös Saksaan niin Himmlerille kuin kenraaleille Steiner ja Berger. Näiden sähkeiden asiasisältö oli hyvin samankaltainen. Himmlerin saama sähke kuului:

Kokoontuneena vuosikokoukseensa ja -juhlaansa ja muistellen lämpimin mielin kaksivuotista sotaretkeämme idässä Waffen-SS:n suomalaisina vapaaehtoisina SS-Aseveljet r.y. lähettää Teille parhaimman asevelitervehdyksensä. Murtumaton uskomme on, että yhdessä aloittamamme taistelu bolshevismia vastaan Saksan johdolla viedään kaikista vaikeuksista huolimatta voittoon. Meidän kunniamme on uskollisuus.

Himmler vastasi:

Suomalaiselle SS-aseveliyhdistykselle lähetän, kiittäen sähkösanomastanne, tietoisena yhteisestä kunniastamme ja yhteisestä voitostamme, toverilliset terveiseni.

SS-Aseveljet marssi Rintamamiesliiton juhlilla Kokkolassa 26.5.1944 omana pienenä viiden miehen osastonaan. Ohimarssin otti vastaan kaupungin vapaudenpatsaalla Rintamamiesliiton puheenjohtaja everstiluutnantti Carl Lindh. Osastossa marssivat luutnantti Juhani Hukkanen sekä luutnantti Tauno Pajunen, vänrikki Kalervo Ahto ja sotilasvirkamies Jukka Tyrkkö. Marssirivistön edellä kylttiä kantavan kersantin henkilöllisyyttä ei ole voitu varmuudella selvittää.

Vuosikokouksen hyväksymän julkilausuman ja tervehdysten sanavalinnat kertovat siitä, että tavoitteesta voiton saavuttamiseksi ei suomalaisten SS-vapaaehtoisten joukossa ollut luovuttu, vaikka monien suomalaisten usko Saksan aseiden voittoon alkoi jo keväällä 1944 olla koetuksella. Myös illanvieton aikana pidetyissä puheissa nousi esille vaatimus taistelun jatkamisesta. Lehtiselostuksen mukaan puheita pitivät mm. Antti Isotalo, SS-Obersturmführer Hans Bader, Kalervo Kurkiala, kirjailija Heikki Asunta sekä Jukka Tyrkkö. Kaikissa puheissa ”korostettiin voimakkaasti jatkuvan bolshevismin vastaisen taistelun sekä suomalais-saksalaisen aseveljeyden merkitystä”.[89]

Kevään 1944 viimeinen SS-Aseveljet ry:n näyttävä esiintyminen oli helluntaina 28. toukokuuta Kokkolassa. Rintamamiesliitto piti kaupungissa liittokokouksensa, jossa lii-

ton jäsenjärjestöt olivat edustettuina. SS-Aseveljien virallisina edustajina liittokokouksessa toimivat puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja, sihteeri, taloudenhoitaja ja kanslisti. Mukana oli myös muutamia muita yhdistyksen jäseniä. Uusia jäseniä Kokkolassa hyväksyttiin 11. Sanomalehtiuutisen mukaan kapteeni Karl-Erik Ladau sekä luutnantit Tauno Pajunen ja Juhani Hukkanen luovuttivat Rintamamiesliitolle SS-pataljoonan pienoislipun merkiksi siitä, että nuori polvi jatkaa maan vapaustaistelua samoin tunnuksin ja velvoituksin, jotka ovat innoittaneet vanhaa aktivisti- ja vapaussoturisukupolvea.

Liittokokouksessa SS-Aseveljet ry sai annetun lupauksen mukaisesti edustajansa Rintamamiesliiton hallitukseen, kun puheenjohtaja Kurkiala valittiin liiton hallituksen jäseneksi ja lääkintäkapteeni Olli Somersalo neuvottelevaksi jäseneksi. Lisäksi liittokokouksen hyväksymässä edellisen vuoden toimintakertomuksessa osoitettiin suurta huomiota vapaaehtoisille. Toimintakertomus totesi liiton lausuneen SS-miehet tervetulleiksi kotimaahan ja esittäneet heille kunnioittavat kiitokset suomalaisen soturimaineen viemisestä kaukaisille suursodan taistelukentille sekä suomalais-saksalaisen aseveljeyden lujittamisesta.[90]

Normaalien vuosikokousasioiden lisäksi Kokkolan liittokokouksen ohjelmaan kuului paraati, johon SS-Aseveljet osallistui näyttävästi omana pienenä osastonaan. Jukka Tyrkkö hehkutti liittokokouksen tunnelmaa tuoreeltaan omalla sihteerin palstallaan Rintamamiehessä:

> *Kun Ladau ja kumppanit liittokokouksen alussa astuivat esiin pienoislippumme juhlallisesti kädessään, seurasi heitä satalukuiset harmaantuvien vapaussoturien silmäparit. Ja kun pieni lipunluovutuspuheemme sitten alkoi, täytti juhlasalin harras äänettömyys, tuskin ainoankaan silmäparin jäädessä kokonaan kuivaksi! Tuo tunnelma sanoi kaiken, se leimasi kaikkia myöhemminkin tulevia juhlamenoja. Niin naisten kuin miestenkin kokouksien tervehdyssanoista alkaen piirtyi näille juhlille voimakkaana meidän ensikertaisen mukanaolomme merkitys, eikä sitä suinkaan vähentänyt se, että me vielä tällä kerralla voimmekin lähettää paraatijoukkoihin ja yleensä näihin tilaisuuksiin vain pienen ryhmän aseveljiä, vertauskuvallisen rivistömme.*[91]

Jos oli SS-Aseveljille tärkeää päästä Rintamamiesliiton jäseneksi, oli liitolle vähintään yhtä tärkeää, että se oli saanut arvostamiensa vapaaehtoisten yhdistyksen jäsenekseen. Liiton ja yhdistyksen johtoa elähdyttivät pitkälti samankaltaiset aatteet ja käsityksen Suomen käymän sodan luonteesta. Kummallakin järjestöllä oli kiinteät suhteet Saksaan. SS-Aseveljet pitivät luonnollisesti yhteyttä omiin saksalaisiin taustavoimiinsa ja entisiin esimiehiinsä. Rintamamiesliitolla puolestaan oli ollut monivuotiset suhteet Sak-

san rintamamiesjärjestöön NS-Reichskriegerbundiin samoin kuin Saksan Suomessa olleisiin edustajiin.

Rintamamiesliitossa toivottiin SS-aseveljistä liitolle uutta ydinjoukkoa, jonka ympärille rauhan tultua muut samojen aatteiden innoittamat viime sotien taistelijat voivat yhtyä samaan aseveljeystyöhön. Asian tärkeydestä kertoi se, että Rintamamiesliitto lähetti vuosikokouksestaan tervehdyssähkeet tasavallan presidentin, ylipäällikön ja kenraalien Martin Wetzer, Paul von Gerich ja Aarne Sihvo lisäksi myös SS-Obergruppenführereille Felix Steiner ja Wilhelm Reinhard, joka toimi NS-Reichskriegerbundin johtajana.[92]

Asevelitilaisuuksia ja Saksan-matkoja

SS-Aseveljet ry:n maaliskuisessa vuosikokouksessa käsiteltyä piirijakoa alettiin toteuttaa huhtikuussa, kun Länsi-Kannaksella taisteleviin sotatoimiyhtymiin kuuluvat noin 30 SS-miestä kokoontuivat kapteeni Ladaun johdolla erääseen etulinjan kanttiiniin perustamaan Länsi-Kannaksen SS-Asevelipiiriä. Tarkoituksena oli tavanomaisten aseveliyhdistyksen tehtävien ohella tehostaa omatoimista harrastustoimintaa järjestämällä asevelitilaisuuksia, valistustoimintaa jne. Asevelipiirin puheenjohtajaksi valittiin vänrikki Matti Jaakkola. Kokouksen sihteerinä toimi Jukka Tyrkkö, joka mitä ilmeisimmin oli koko piiriajatuksen alullepanija. Toinen SS-Asevelipiiri oli perustettu jo ennen vuosikokousta helmikuussa 1944 Ylä-Syvärille puheenjohtajanaan vänrikki Jorma Liuhala.

Ylä-Syvärin SS-asevelipiirin perustavassa kokouksessa oli pääyhdistykselle esitetty toivomus, että se jakaisi koko Suomen rintaman SS-asevelipiireihin oman toimintansa helpottamiseksi sekä SS-miesten yhteenkuuluvuuden tunteen ja yhteistoiminnan lujittamiseksi. Omaa toimintaansa aktivoidakseen Ylä-Syvärin SS-miehet päättivät pitää keskustelu- ja neuvottelutilaisuuksia joka toinen viikko, mikäli lupa siihen saadaan. Tällaisissa tilaisuuksissa oli tarkoitus keskustella SS-aseveljien omien asioiden lisäksi Saksan kansasta, sen sivistyksestä ja historiasta, Hitlerin Mein Kampf -teoksesta, saksalais-suomalaisesta aseveljeydestä sekä lisäksi elvyttää veljiltä unohtumaan pääsevää saksan kieltä.[93]

Käytännössä ehdotetun kaltaista kattavaa piirijakoa ei lopulta toteutettu rintamaoloissa. Sen sijaan aseveliyhdistys suunnitteli toteuttaa piirijaon sodan jälkeen maakunnittain suunnilleen samalla tavalla kuin Rintamamiesliiton jäsenyhdistyksinä olleet rintamamiesyhdistykset oli perustettu maakuntajaon pohjalle.[94]

Pienimuotoisten kokoontumisten lisäksi SS-vapaaehtoiset järjestivät Viipurissa huhtikuussa 1944 juhlan, jonka Jukka Tyrkkö kuvasi mojovaksi SS-illaksi malliin Gross-Born tai Stavropol. Toisin sanoen Viipurissa noudatettiin Saksan koulutuskeskuksissa ja itärin-

tamalta tutuksi tulleita perinteitä. ”Oli laulua ja voimallista mieltä vaikka muillekin jakaa.” Puheet, joita juhlassa pidettiin, eivät jättäneet epäselväksi SS-miesten kantaa ajankohdan suuriin kysymyksiin, joista päällimmäisenä keskustelun aiheena lienee tälläkin kertaa ollut mahdollinen erillisrauha. Viipurin asevelijuhlaan kokoontuneet eivät suinkaan olleet erillisrauhan kannalla, vaan sota piti heidän mielestään sotia loppuun Saksan rinnalla.[95] Siltä epäilemättä vielä tuossa vaiheessa saattoi näyttääkin, sillä Suomen eduskunta oli huhtikuun puolivälissä yksimielisesti torjunut Paasikiven ja Enckellin Moskovasta tuomat, aivan liian ankarina pidetyt Neuvostoliiton rauhanehdot.

Kevääseen 1944 osuivat SS-Aseveljien edustajien viimeiset merkittävät Saksan-matkat. Saksalaisten nuorisojärjestöjen Suomen edustaja oli pyytänyt puheenjohtaja Kurkialaa lähettämään muutamia nuorisojohtajina joko partio- tai sotilaspoikajärjestössä toimineita SS-miehiä kolmen viikon nuorisojohtajakurssille Saksaan. Kurkiala valitsi lähtijöiksi kolme miestä, mutta nämä olivat armeijan palveluksessa eivätkä saaneet matkalupaa. Siksi heidän sijaansa oli lähetettävä asepalveluksesta vapautettuja invalideja. Saksaan matkustivat 14. huhtikuuta Tauno Aarni, Mika Hellemaa ja Timo Räihä sekä pari päivää myöhemmin vielä Olavi Jääskeläinen ja Kaj Laurell. Hellemaan sijaisena SS-Aseveljien toimistoa hoiti toimistonhoitajan matkan aikana Suomen rintamalla haavoittunut Erkki Anttonen.

Miehet matkustivat Baijerin Alpeille talviolympialaisten pitopaikkana tunnettuun Garmisch-Partenkircheniin, jonne Saksan nuorisojohtajakoulu oli evakuoitu. Kurssiohjelmassa oli teoreettista opiskelua sekä paikallisiin Hitler-Jugendin nuoriso-osastoihin ja -leireihin tutustumista. Suomalaisvieraat pääsivät mm. seuraamaan Wehrertüchtigungs-leiriä, jolla armeijan aliupseerit antoivat maastokoulutusta nuorille pojille ennen näiden armeijaan astumista. Vierailuun kuului myös käynti Saksan korkeimmalla vuorella, lähes 3 000 metriä korkealla Zugspitzella. Suomalaisten ohella samalla kurssilla oli myös norjalaisia ja vallonilaisia SS-miehiä. Viimeisen matkaviikon suomalaiset viettivät Berliinissä valtakunnan nuorisojohtajan Artur Axmannin vieraina. Kotimaassa lienee ollut jotain epäilyksiä kurssin luonteesta, kun Hellemaa korosti kotiin palattuaan sitä, ettei kurssilla ollut mitään poliittista tarkoitusta.

Muiden kurssilla olleiden palatessa kotiin Timo Räihä suunnisti muutamiksi päiviksi Wieniin ja Ruhpoldingiin verestämään vanhoja muistoja. Wienissä Räihä tapasi mm. suomalaisten SS-miesten vanhan ystävän, suomalaishaavoittuneista Wienissä huolehtineen NSDAP:n naisjärjestön aktiivin ”Mutin” eli suomalaissyntyisen rouva Rosa Köpfin (o.s. Casagrande). Ruhpoldingissa puolestaan Räihä saattoi muistella paikallisten asukkaiden kanssa suomalaisten SS-miesten edellisenä vuonna viettämää loma-aikaa paikkakunnalla.[96]

Samoihin aikoihin nuorisokurssilaisten kanssa Saksassa olivat myös puheenjohtaja Kurkiala sekä Ruth Munck. Viimeksi mainittu ei ollut matkalla SS-Aseveljien edustajana, vaan hän oli Saksan pohjoismaisia yhteyksiä hoitaneen Nordische Gesellschaftin vieraana pitämässä esitelmiä Suomesta. Munck toi kuitenkin toukokuun lopulla SS-Aseveljien jäsenille terveisensä kahden viikon matkaltaan, jonka aikana hän oli käynyt 12 kaupungissa. Terveiset kertoivat osittain pahoin pommitetusta maasta, jossa mieliala oli kuitenkin vapaaherrattaren kertoman mukaan erinomainen.[97]

Ankea kesä 1944

Toiveet sodanjälkeisen aseveliyhteistyön kehittämisestä alkoivat hyvää vauhtia hiipua kesällä 1944. Neuvostoliiton suurhyökkäys Suomen rintamalla kesäkuussa kertoi vastaansanomattomasti siitä, ettei sodan lopputuloksesta enää voinut olla kovin suurta epäilystä. Kun samaan aikaan tapahtui Normandian maihinnousu ja saksalaiset pian sen jälkeen joutuivat perääntymään koko itärintamalla ja myös Suomen lähialueella Baltiassa, oli ymmärrettävää, että Suomen hallitus etsi kuumeisesti mahdollisuuksia sodasta irtautumiseen, vaikka vielä keväällä Neuvostoliiton ehdot oli liian ankarina hylätty. Suurhyökkäys ja Saksan perääntyminen muutti tilanteen niin, että kesällä erillisrauhan merkit olivat jo selvästi näkyvissä. Tällaisia hankkeita ei kuitenkaan katsottu hyvällä Rintamamiesliitossa, jossa oli varauduttu käymään sota katkeraan loppuun aseveli Saksan rinnalla. Epäilemättä samansuuntaisia ajatuksia oli SS-Aseveljissä. Sensuurin takia omia näkemyksiä ei kuitenkaan voitu julkisesti esittää.

Eräänlainen alistuminen kohtaloon alkoi kuitenkin näkyä Rintamamies-lehden SS-palstalla. Palsta ilmestyi kyllä edelleen säännöllisesti joka viikko, mutta SS-Aseveljet ry:n aktiviteetit alkoivat kesän mittaan käydä vähiin. Sihteeri Tyrkkö jaksoi pitää pakinapalstaansa, mutta hänenkin kirjoittamistaan rajoittivat tiukat sensuurimääräykset. Elokuun alkupuolella Tyrköllä oli kuitenkin aihetta onnitella ensimmäistä SS-miestä, joka oli nimitetty Mannerheim-ristin ritariksi. Lauri Törni sai sihteeriltä onnittelut kaikkien aseveljien puolesta. Törnikin oli Tyrkön mukaan ehtinyt polkea Wienin Schönbrunnin kuivaa harjoituskenttää, kierrellä Stralsundin kasarmipuistikkoja ja kiroilla kanttiinin kuivuutta, minkä jälkeen hänet oli kotiutettu kesällä 1941, kun vapaaehtoisjoukossa osoittautui olevan liikaa upseereja. ”Vahinko, ettemme voi kohottaa omasta puolestamme Sinua 'ritarisäätyyn' tämän kovemmalla ryminällä. Mutta loppuu se kai tämä sotakin välillä ja – kieltolaki..! Nicht wahr?”, kirjoitti Tyrkkö.[98]

Rintamamiehet ja erikoisesti
SS-Aseveljet
tapaavat toisensa Helsingissä ravintola
Mustassa Karhussa

Ravintola Musta Karhu ilmoitti olevansa rintamamiesten ja erikoisesti SS-Aseveljien ravintola.

Toukokuun jälkeen SS-Aseveljet ry ei järjestänyt mitään suurimuotoisia tilaisuuksia, ja kiristyneen rintamatilanteen takia yhdistyksen kaikki kesän kokoontumiset rajoittuivat muutamiin pienimuotoisiin asevelitilaisuuksiin. Yksi tällainen kokoontuminen oli Helsingin Musta Karhu -ravintolassa 16. elokuuta järjestetty SS-invalidien tapaaminen, johon saapui 22 haavoittunutta ja invalidia. Puheenjohtaja Kurkiala oli paikalla esittäen tervehdyksensä, mutta muuten invalidien veljesilta sujui lähinnä soittoa ja laulua kuunnellessa.[99]

Jo vuonna 1942, siis ennen yhdistyksen perustamista, SS-miehet olivat aloittaneet perinteen, jonka mukaan elokuun ensimmäisenä sunnuntaina kokoonnuttiin Schwester Ruth Munckin kotiin Hausjärven Leponiemeen vapaaherrattaren syntymäpäivänä. Tästä perinteestä pidettiin kiinni myös elokuussa 1944, jolloin muutama suomalainen SS-mies puheenjohtaja Kurkialan johdolla sekä pari saksalaista SS-miestäkin kokoontui viettämään vapaaherrattaren syntymäpäivää. Unto Bomanin Rintamamieheen kirjoittamasta jutusta käy ilmi, että Schwesterin syntymäpäivillä syötiin ensin rapuja, uitiin, muisteltiin rivistä poistuneita aseveljiä, ja lopuksi syötiin illallinen. Tilaisuudessa vaalittiin erityisesti Saksan-suhteita, mikä käy ilmi Leponiemestä lähetetyistä sähkeistä. Niitä lähetettiin SS-Reichsführer Himmlerille, SS-Hauptamtin päällikölle SS-Obergruppenführer Gottlob Bergerille sekä tuolloin III SS-panssariarmeijakuntaa Baltian rintamalla komentaneelle SS-Obergruppenführer Felix Steinerille.[100]

SS-Aseveljien palsta Rintamamiehessä muuttui kesän 1944 aikana alkuvaiheiden innostavasta järjestöpalstasta lähinnä muistokirjoituksiksi kaatuneille aseveljille. Kesän ankarat torjuntataistelut Karjalan kannaksella vaativat monen entisen SS-miehen hengen. Muistokirjoituksen Rintamamieheen saivat myös Baltiassa heinäkuussa kaatuneet Nordland-rykmentin entinen komentaja SS-Gruppenführer Fritz von Scholz ja suomalaispataljoonan entinen komentaja SS-Obersturmbannführer Hans Collani.[101]

Lehdessä julkaistiin myös SS-miesten perheuutisia, lähinnä kerrottiin heidän kihlauksistaan ja solmimistaan avioliitoista. Vaikeutuvasta sotatilanteesta SS-palstalla ei kirjoitettu oikeastaan mitään, ellei oteta huomioon sihteerin pakinoita, joista käy ilmi ankarien taistelujen riehuminen. ”Me voimme menettää kaiken muun, mutta emme kunniaamme”, kirjoitti kesäkuun lopussa sotatilanteeseen ja Viipurin menetykseen ilmeisen alistunut Tyrkkö.[102]

Merkittävin myönteinen uutinen saatiin elokuussa Narvan rintamalta suomalaisten entiseltä komentajalta kenraali Steinerilta. Siellä perustettu III. SS-Panssariarmeijakunnan säätiö ilmoitti lahjoittavansa miljoona Suomen markkaa suomalaisten SS-miesten invalidiasutuksen hyväksi SS-Aseveljet ry:n tarkemmin suunnittelemalla tavalla. Lahjoittajasäätiö toivoi, että ”invalidiasutuksessa SS-miesten taisteluelämykset sopivalla tavalla ikuistettaisiin”. Steinerin toivomuksen mukaan yhteisiä taistelukokemuksia tulisi tulevissa invaliditaloissa muistaa esimerkiksi julkisivuun kiinnitetyillä SS-pataljoonan omilla tunnuksilla.[103] Lienee niin, että tämä suurlahjoitus ei ennättänyt Suomeen ennen kuin poliittiset ja sotilaalliset tapahtumat tekivät sen vastaanottamisen mahdottomaksi.

RINTAMAMIES — Perjantaina heinäkuun 21. p:nä

SS-ASEVELI
VÄNRIKKI
Erkki Johannes KORTE
synt. 17. 8. 22 Viipurissa, kaatui 15. 6. 44 Karjalan kannaksella.
SS-Aseveljet r.y.

SS-ASEVELI
VÄNRIKKI
Jorma Johannes Liuhala
synt. 29. 3. 23 Porissa, kaatui 28. 6. 44 Karjalan kannaksella.
SS-Aseveljet r.y.

SS-ASEVELI
KORPRAALI
Jussi Antero Pilviö
synt. 10. 3. 23 Ikaalisissa, kaatui 22. 6. 44 Karjalan kannaksella.
SS-Aseveljet r.y.

SS-ASEVELI
YLIKERSANTTI
Heinz Teodor Wilhelm NAUMANN
synt. 30. 12. 1921, kaatui Kannaksella 28. 6. 1944.
SS-Aseveljet r.y.

SS-ASEVELI
LUUTNANTTI
Kauko Ingerö
synt. 22. 2. 19 Kemijärvellä, kaatui 23. 6. 44 Karjalan kannaksella.
SS-Aseveljet r.y.

SS-ASEVELI
KORPRAALI
Teuvo Tapio ROISKO
synt. 5. 12. 23 Viipurissa, kaatui 29. 6. 44 Karjalan kannaksella.
SS-Aseveljet r.y.

SS-Aseveljien osasto Rintamamies-lehdessä kertoi kesällä 1944 Saksan-vapaaehtoisten antamista uhreista Suomen rintamalla: 21.7. ilmestyneessä lehdessä julkaistuja kuolinilmoituksia.

Usko voittoon tai vähintäänkin toivo siitä säilyi ainakin joissakin SS-miehissä lähes loppuun saakka. Oli mahdotonta ajatella tai hyväksyä, että se kaikki, jonka puolesta oli vuosikaudet raskain uhrein taisteltu, olisikin ollut turhaa. Oli niin ikään vaikea uskoa,

että saksalaisten tehokas sotakone, jonka miehet olivat oppineet tuntemaan, joutuisi lopulta kärsimään tappion. Tällaisissa tunnelmissa viipurilainen Pauli Asikainen välitti elokuussa Rintamamies-lehden välityksellä terveisensä SS-aseveljille todeten menettäneensä kotinsa jo toisen kerran lyhyen ajan kuluessa. "On jännitettävä kaikki voimat voiton saavuttamiseksi ja seistävä rehellisesti Saksan rinnalla. Yhdessä me voitamme tai kaadumme, sillä orjuuteen me emme voi alistua."[104]

Suomi oli vaihtanut valtionpäämiestä elokuun alussa, kun presidentti Ryti oli jättänyt tehtävänsä, ja eduskunta oli valinnut ylipäällikkö Mannerheimin hänen tilalleen valtion johtoon. Tällä tavoin päästiin irti Rytin henkilökohtaisesti Adolf Hitlerille juhannuksen tienoissa antamasta vakuutuksesta, jonka mukaan Rytin nimittämä Suomen hallitus ei tee erillisrauhaa Saksan tietämättä. Niinpä myös maan hallitus oli vaihdettu. Edwin Linkomiehen hallitus antoi tietä Antti Hackzellin hallitukselle, jonka ensisijaisena tehtävänä oli johtaa Suomi rauhaan. Mannerheim ilmoittikin elokuun puolivälissä Suomessa vierailleelle sotamarsalkka Wilhelm Keitelille, ettei Rytin juhannuksena antama vakuutus sitonut häntä. Viimeistään silloin saksalaiset ymmärsivät Suomen olevan irtautumassa yhteisestä aseveljeydestä. Yhteys Neuvostoliiton johtoon saatiin elokuun lopussa, Suomen hallitus hyväksyi sille asetetut aselepoehdot, ja 2. syyskuuta pääministeri Hackzell saattoi ilmoittaa radiossa, että aselepo Suomen ja Neuvostoliiton välillä tulee voimaan seuraavana päivänä. Samalla pääministeri kertoi suhteiden katkaisemisesta Saksaan.

Saksalaiset eivät ryhtyneet vastatoimiin sodasta irrottautuvaa Suomea vastaan. Suursaaren saksalaiset tosin yrittivät ottaa haltuunsa syyskuun puolivälissä, mutta sen sotatoimen tarkoituksena oli pitää punalaivasto Suomenlahden perukassa, eikä tarkoitus ollut suoranaisesti hyökätä Suomea vastaan. Pohjoisessa saksalaiset valmistautuivat vetäytymään ja pitämään lähinnä vain Petsamon nikkelikaivoksen hallinnassaan. Se että Pohjois-Suomessa sittemmin syttyi ns. Lapin sota suomalaisten ja saksalaisten välille, ei johtunut saksalaisista, vaan siitä, että Neuvostoliitto vaati Suomelta sotilaallisia toimia saksalaisia vastaan. Monivuotinen suomalais-saksalainen aseveljeys päättyi tällä tavoin katkeraan keskinäiseen välienselvittelyyn.

Vaikka Rintamamiesliiton johdossa oli jyrkästi vastustettu erillisrauhan tekemistä Saksan selän takana, ja SS-Aseveljet ry:n johdossa oli oltu samaa mieltä, mihinkään protesteihin tai mielenilmauksiin ei vallinneissa oloissa ollut mahdollisuutta. Suomen armeija seurasi uskollisesti presidentti-ylipäällikköään, ja kansa uskoi tämän pelastavan maan täydelliseltä tuholta epätoivoiselta näyttävässä tilanteessa. Sensuuri puolestaan esti tehokkaasti kaiken julkisen kritiikin. Lisäksi muutamia saksalaismielisiksi tiedettyjä henkilöitä otettiin aselevon alkaessa kiinni, jotta nämä eivät ryhtyisi mihinkään toimiin saksalaisten puolesta. Kiinni otetuista vain yksi oli SS-mies. Saksassa 1941 haavoittu-

nut Unto Boman oli ollut hoidettavana Tilkan sotasairaalassa, joten hänet voitiin ottaa helposti säilöön. SS-vapaaehtoisten jättäminen muutoin rauhaan kertoo siitä, etteivät viranomaiset pitäneet heitä turvallisuusriskinä.

Varsin yleinen käsitys SS-vapaaehtoisten keskuudessa on ollut, että Bomanin (Parvilahden) pidättäminen johtui Valpon vasikaksi ryhtyneen Matti Tammisen kanteluista. Tammisen epäiltiin Saksan rintamalla ampuneen itseään tahallaan käteen, jotta pääsisi kotirintamatehtäviin. Hänet oli tämän jälkeen määrätty Bomanin alaiseksi Berliiniin yhteystoimistoon. Kun hänen työpanoksensa ei ollut tyydyttävä, Boman oli passittanut hänet ja Per-Olof Johanssonin kotimaahan. Kumpaakin epäiltiin myös homoseksualismista, joka oli tuolloin Saksassa – kuten Suomessakin – rangaistavaa. Tästä katkeroituneina miehet tekivät Bomanista kanteluita, joilla oli kohtalokkaat seuraukset.[105] Tamminen oli lähettänyt ilmiantokirjelmänsä sota-aikana Suomen Berliinin-lähetystölle sekä sodan jälkeen Valpolle ja Neuvostoliiton edustajille syyttäen Parvilahtea natsiksi ja Gestapon agentiksi. Sittemmin Tamminen kiisti oikeudenkäynnissä tällaisten ilmiantojen lähettämisen, mistä syystä Parvilahti syytti vuonna 1958 häntä väärästä valasta. Jotain syytösten aiheellisuudesta kertoo se, että Tamminen ei tullut oikeudenkäyntiin, vaan pakeni ulkomaille.[106] Johansson puolestaan asui loppuelämänsä Ruotsissa.

Tammisen ilmeisen perättömät ilmiannot ovat sittemmin sitkeästi seuranneet Parvilahden mainetta. Hänen "Berijan tarhat" -kirjansa uuteen painokseen otettiin vuonna 2004 asianmukaisiin lähteisiin perustumaton häväistyskirjoitus. Samaa linjaa jatkoi eräs kirjoittaja mm. Karjala-lehdessä julkaistulla artikkelillaan. Näissä sensaatiohakuisissa kirjoituksissa Parvilahdella väitetään olleen suuria suunnitelmia: Mannerheimin syrjäyttäminen sekä Rytin ja Tannerin passittaminen pakkotöihin tai ammuttaviksi! Onpa Parvilahtea tohdittu väittää Neuvostoliiton agentiksikin.[107] Suomessa oli syntynyt tarve mustata Parvilahtea sen jälkeen, kun virallinen Venäjä oli hänet vuonna 2001 rehabilitoinut.

Aselepo muuttaa tilanteen

Kun ensimmäinen aselevon jälkeinen Rintamamies-lehti ilmestyi, sen SS-palstalla ei käsitelty millään tavoin suhteiden katkeamista Saksaan. Syyskuun 15. päivän lehdessä SS-aseveljien palsta keskittyi julkaisemaan muistokirjoituksia kaatuneista aseveljistä. Lisäksi palstalla julkaistiin tavanomaiseen tapaan sihteerin pakina. Se ei kuitenkaan ollut tällä kertaa sisällöltään tavanomainen, sillä se oli eräänlainen hyvästijättö. Voimatta sensuurin takia avoimesti kommentoida aselepoa, suhteiden katkeamista Saksaan tai alkavia rauhanneuvotteluja Jukka Tyrkkö tyytyi toteamaan uusien tapahtumien yllättä-

neen SS-aseveljet. "Tuskaisten kärsimysten musta varjo heittyy jälleen entistä arvoituksellisempana kohtaloittemme ylle", kirjoitti Tyrkkö ja jatkoi: "Tällä hetkellä voimme vain toivoa, että isänmaamme tulisi tästäkin, ehkä historiamme raskaimmasta koettelemuksesta, yhtenäisenä ja elinvoimaisena selviämään tuleviin päiviin."

Peitetyin sanoin yhdistyksen sihteeri viittasi päättyneeseen aseveljeyteen Saksan kanssa, ja hän piti mahdottomana, että yhdessä juosseella verellä vahvistettu kohtalonveljeys voisi menettää merkityksensä tai kadota olemattomiin. Kuitenkin SS-miehet tulivat aina olemaan suomalaisia sotilaita, joille isänmaan onni ja tulevaisuus on korkein johtotähti. "Me otamme jokaisen kaatuneen suomalaisen SS-miehen muiston todistajaksi siitä, ettei kunniattomien petturien ja vakaumuksettomien pelkureitten paikka ole ainakaan omissa riveissämme."

Mitkä tahansa kohtalot meitä odottavatkin, kuuluu meidän elämämme tälle rakkaalle maalle, jonka hyväksi olemme yrittäneet inhimillisen ymmärryksemme ja mahdollisuuksiemme rajoissa toimia. Vanha tunnuksemme "Unsere Ehre heisst Treue" ei ole ollut milloinkaan ajankohtaisempi kuin nyt. Mitä tahansa maa tulee meiltä vaatimaan, tulee se sen saamaan. Kunniakas taisteluhistoriamme tulee kunniakkaasti päättymään.

Tuossa vaiheessa syyskuun puolivälissä oli jo selvää, ettei SS-Aseveljet ry:n toiminta voinut siihenastisella tavalla jatkua. Tyrkkö tosin ennusti, että asevelijärjestön toiminta invalidien hyväksi tulee jatkumaan, "mikäli se jää meistä riippumaan". Julkaisutoiminnan vaikeudet olivat kuitenkin sellaiset, että SS-Aseveljien palsta Rintamamies-lehdessä ei enää tulisi jatkumaan. Jukka Tyrkkö päätti Kannaksella 13. syyskuuta päiväämänsä pakinan sanoihin: "Olen lopettanut."[108]

SS-Aseveljet ry:n johtokunta ei näytä kokoontuneen syyskuussa 1944 käsittelemään yhdistyksen kannalta uutta tilannetta. Vähiin jäivät yhdistyksen muukin toiminta. Tampereen SS-Naisten johtokunta kokoontui 19. syyskuuta, jolloin pöytäkirjaan kirjattiin vain yksi pykälä. Puheenjohtaja Marjatta Tyrkkö ilmoitti syyn, miksi kokous oli kutsuttu koolle: "Koska tilanne oli todennäköisesti muuttumassa sellaiseen suuntaan, että yhdistyksemme toiminta olisi lopetettava", päätettiin naisosaston varat jakaa kolmelle nimeltä mainitulle SS-invalidille ja loput SS-aseveljiin lukeutuneelle vänrikki Pekka Maliselle, joka sai jakaa varat huoltoa tarvitseville SS-miehille.[109]

SS-Aseveljissä oli kylmien tosiasioiden edessä selvästi alistuttu siihen, että vain runsas vuosi aikaisemmin suurin odotuksin aloitettu yhdistyksen toiminta oli uudessa tilanteessa lopetettava. Kun tuli tieto siitä, että Suomen rauhanvaltuuskunnan oli 19. syyskuuta ollut pakko Moskovassa allekirjoittaa sille saneltu välirauhansopimus, tämä näke-

mys vain vahvistui. Olihan sopimuksessa artikloita, joiden katsottiin lähes suoraan viittaavan SS-miehiin.

Välirauhansopimuksen 13. artikla nimittäin määräsi, että Suomen oli sitouduttava yhteistoimintaan Liittoutuneiden Valtojen eli voittajavaltojen kanssa sotarikoksista syytettävien henkilöiden pidättämiseksi ja tuomitsemiseksi. Riippui tietenkin vahvemman oikeudella esiintyvän Neuvostoliiton tulkinnasta, keitä pidettäisiin sotarikollisina. Selviä viitteitä tulkinnoista oli olemassa, sillä Neuvostoliiton propaganda oli selvästi antanut ymmärtää, että nimenomaan SS-joukot olivat sen mielestä sotarikollisia. Siksi epäilemättä moni suomalainen SS-mies osasi pitää tätä artiklaa omalta kohdaltaan arveluttavana.

Etenkin SS-Aseveljet ry:n kannalta kaikkein arveluttavin oli välirauhansopimuksen 21. artikla:

> *Suomi sitoutuu heti hajoittamaan kaikki sen alueella toimivat hitleriläismieliset (fascisminluontoiset) poliittiset, sotilaalliset ja sotilaallisluontoiset samoinkuin muutkin järjestöt, jotka harjoittavat Yhdistyneille Kansakunnille ja erityisesti Neuvostoliitolle vihamielistä propagandaa, sekä vastaisuudessa olemaan sallimatta tämäntapaisten järjestöjen olemassaoloa.*[110]

Yhtä lailla kuin sotarikoksista syytettävien tuomitsemista vaatinut artikla, tämäkin oli kirjoitettu epämääräiseen muotoon. Mitenkään ei määritelty, mitä tarkoittivat artiklassa mainitut hitleriläismielinen tai fascisminluontoinen. Oli kuitenkin helposti ajateltavissa, että Hitlerille uskollisuudenvalan vannoneiden SS-miesten järjestö saattoi hyvinkin kuulua artiklan määrittelemiin järjestöihin.

Epäilemättä moni suomalainen SS-mies alkoi välirauhan ehtojen tultua tietoon epäillä, että hänen asemansa sodanjälkeisessä Suomessa saattaisi käydä vaaralliseksi. Vankilaan sulkeminen, Siperiaan karkottaminen tai pahimmassa tapauksessa teloituskomennuskunnan eteen joutuminen ei luonnollisestikaan ketään houkuttanut. Jotkut tekivät tässä tilanteessa omat johtopäätöksensä ja poistuivat maasta. Näin teki ensimmäisten joukossa myös SS-Aseveljien puheenjohtajana toiminut Kalervo Kurkiala, joka Valpon ahdistelemana siirtyi heti välirauhansopimuksen allekirjoittamisen jälkeen Ruotsiin. Hän kirjoitti sieltä vapun päivänä 1945 eroanomuksensa Hattulan kirkkoherranvirasta ja jäi sinne pysyvästi saaden Ruotsin kansalaisuuden vuonna 1950. Valpo teki Kurkialan lähdön jälkeen kotietsinnän hänen kotiinsa Hattulassa ja takavarikoi hänelle kuuluneita asiakirjoja, joista osa palautettiin Kurkialan asiamiehelle seuraavana vuonna.[111]

Joitakin toisia SS-miehiä houkutteli ajatus yhteistyön jatkamisesta saksalaisten kanssa. Siinä oli kysymys epätoivoisesta yrityksestä turvautua ainoaan sotilaalliseen mahdol-

Hattulan vanha pappila, jossa Kalervo Kurkiala perheineen asui 1938–1944. Täältä Kurkiala lähti Ruotsiin syksyllä 1944.

lisuuteen, joka vielä oli käytettävissä. Saksan asema alkoi tosin näyttää jo toivottomalta, kun sen viholliset alkoivat työntyä maahan niin idästä kuin lännestäkin. Ainakin Niinisalon upseerikoulussa UK 59 kurssilla opiskelleet 72 entistä SS-miestä joutuivat syyskuussa miettimään, olisiko kuitenkin yritettävä turvautua saksalaisiin. Em. kurssilla apukouluttajana toiminut entinen SS-mies vänrikki Heikki Raevaara lähti tässä mielessä upseerioppilaiden edustajana Poriin tapaamaan Saksan Etelä-Suomessa olevien ilmavoimien komentajaa kenraalimajuri Paul Backhausia, joka lupasi pikaisesti järjestää entisille vapaaehtoisille laivakuljetuksen Mäntyluodosta Saksaan. Upseerioppilaat kokoontuivat yhteen pohtimaan tilannetta ja heille esitettyä tarjousta, mutta yhteinen päätös oli, ettei kukaan heistä lähde Saksaan.[112]

Valtiollinen poliisi oli jo aiemmin kiinnittänyt jonkin verran huomiota SS-Aseveljien toimintaan, joskin sotavuosina sillä oli tapana valvoa lähinnä vihollisen hyväksi tavalla tai toisella toimineita järjestöjä. Tammikuussa 1944 Valpossa oli kuitenkin laadittu muistio "eräiden kansallissosialismia tai Saksaa muuten lähellä olevien piirien toiminnasta".

Yleisesti muistiossa todettiin, että tällaisten piirien toiminta oli hiljenemään päin. SS-miehistä muistiossa nostettiin esille Mauno Alhainen ja Unto Boman, joiden katsottiin toimivan Saksan ideologisten tavoitteiden hyväksi. Samoin kuin Alhaisen myös Kalervo Kurkialan sanottiin luennoineen Grazissa ja Baijerissa suomalaisvapaaehtoisille järjestetyillä poliittisilla kursseilla. Alhaisen kertoman mukaan tällaiset kurssit olivat olleet poikien keskuudessa erittäin suosittuja.

Valpo oli tietävinään, että SS-pataljoonan palatessa Suomeen "heidän keskuudessaan" (Alhainen, Boman, Kurkiala?) olisi ollut suunnitteilla perustaa Saksassa poliittisille kursseille osallistuneista salainen järjestö Suomen Valtakunnan Liiton yhteyteen, joka "rautanyrkkinä" tulisi iskemään erityisesti bolševismia, vapaamuurariutta ja ruotsalaisuutta vastaan. Kyseinen Suomen Valtakunnan Liitto oli perustettu vuonna 1941, ja sen puheenjohtajana toimi Helsingin yliopiston silmätautiopin professori Mauno Vannas. Liiton tavoitteena oli ollut koota tulevassa Suur-Suomessa vaikutusvaltaiset kansalaiset kaikista piireistä ja puolueista liiton ympärille ja muodostaa valtio, jossa ei olisi puolueita ja jossa valtioelämä rakentuisi kansanvaltaisille johtaja- ja vastuuperiaatteille.[113]

Valpon epäilemän SS-miesten salaisen järjestön perustamisesta ei kuitenkaan ollut tullut mitään, mutta Valpon korviin oli kulkeutunut villejä huhuja laadituista proskriptiolistoista, joiden mukaan monet huomattavat kansalaiset joutuisivat likvidoiduiksi tai sijoitetuiksi pakkotyöhön. Valpolla ei ilmeisesti ollut käytössään mitään faktatietoa tällaisten huhujen todenperäisyyden toteamiseksi. Niinpä Valpon muistio totesikin, että vaikka vapaaehtoisjoukon hajottaminen herätti osassa miehiä katkeruutta, ja vaikka joukon sijoittamisesta Laguksen divisioonaan ei ollut tullut mitään, "lienevät tällaiset yhteiset salapuuhailut heidän keskuudessaan myöhemmin loppuneet". Esimerkiksi Bomanin toiminta "ruotsalaisuutta vastaan" toimivassa salaseurassa olisi tuntunut aika erikoiselta, sillä hän oli itse ruotsinkielisen Samfundet Folkgemenskapin jäsen.

Valpon muistiossa todettiin SS-Aseveljet ry:n liittyminen Rintamamiesliittoon johtuneen vastakohtaisuudesta Aseveliliiton johtoon kuuluneeseen kenraali Paavo Talvelaan* ja osittain myös siksi, että yhdistys saisi käyttöönsä Rintamamiesliiton varoja. Valpon muistion kirjoittaja ei näytä osanneen yhdistää vapaaehtoisjoukon syntyhistoriaa

* Kenraali Paavo Talvela oli toiminut jatkosodan aikana Suomen Päämajan yhteysupseerina Saksassa, ja hän oli ollut Aseveliliiton puheenjohtaja. Talvelan suhteet suomalaiseen SS-pataljoonaan eivät olleet läheiset, eikä hän myöhemminkään arvostanut suomalaisvapaaehtoisia eivätkä vapaaehtoiset vapaamuurariksi tietämäänsä Talvelaa. Toisaalta Talvela lähetti talvella 1944 Karhumäessä kokoontuneille entisille suomalaisen SS-pataljoonan miehille tervehdyksen vakuuttaen, ettei hän koskaan unohda käyntejään Kaukasuksella ja todeten olevansa iloinen, että hänen armeijakunnassaan taistelee samoja urheita SS-miehiä.

Rintamamiesliittoon, mikä oli todellisena syynä yhdistyksen liittoon liittymiselle. Rintamamiesliiton varoja SS-Aseveljet ei missään vaiheessa pyrkinyt saamaan käyttöönsä. Vaikka Valpon muistio eritteli todennäköisesti Tammisen ilmiantoon pohjautuneita ja varsin mielikuvituksellisia huhuihin perustuneita hankkeita, se totesi lopuksi, että "hämärät hankkeet rajoittuivat varsin suppeaan politikoivien vapaaehtoisten piiriin ja että valtaosa heistä on ollut ja edelleen on moitteettomia sotilaita".

Samankaltaisia arvioita SS-miehistä esitettiin edelleen kesäkuun alussa 1944 laaditussa salaisessa muistiossa. Siinä mentiin vielä pidemmälle kuin aikaisemmissa arvioissa. Mitään konkreettrisia todisteita esittämättä väitettiin radikaaleimpien SS-miesten suunnitelleen jopa valtiojohdon likvidointia tai pakkotöihin sijoittamista. Radikaaleina mainittiin Unto Boman, Kim Lindberg, Gunnar Lindqvist ja Mauno Alhainen. Anonyymin muistion sanamuodot ja väitteet vaikuttavat vilkkaan mielikuvituksen aiheuttamilta.[114]

Aseveliyhdistys tulee tiensä päähän

Kun välirauhasopimus oli allekirjoitettu ja pikaista vauhtia ratifioitu, Suomen hallituksen kiireellisenä tehtävänä oli alkaa panna toimeen sopimuksen määräyksiä. Tämä oli monen artiklan kohdalla vaikeaa, sillä ei tarkkaan tiedetty, mitä artiklan sanamuodolla todellisuudessa tarkoitettiin. Esimerkiksi sotarikollisten tuomitsemista vaatinut artikla askarrutti pitkään suomalaisia. Tarkoitettiinko sotarikollisilla niitä, jotka olivat rikkoneet sodankäynnistä säädettyjä kansainvälisiä määräyksiä vastaan, vai olisiko artiklaa tulkittava neuvostoliittolaisen käsityksen mukaan siten, että kaikki "poliittisesti väärän asian" puolesta taistelleet kuuluisivat rangaistavien joukkoon. Jälkimmäinen tulkinta oli se, jota suomalaiset SS-miehet omalta kohdaltaan pelkäsivät, eivätkä suinkaan pelänneet suotta, sillä Neuvostoliitossa oli suunniteltu mm. kaikkien suojeluskuntalaisten vangitsemista. Jos suojeluskuntalaiset kuuluivat leireille lähetettäviin, tuskin oli epäilystä siitä, kuuluivatko SS-miehet samaan joukkoon.

Osa välirauhansopimuksen määräyksistä oli varsin yksiselitteisiä ja siitä syystä helposti toimeenpantavia. Esimerkiksi turvasäilössä olleet vihollisen hyväksi toimineet kommunistit vapautettiin, käpykaartilaiset armahdettiin, ja äärivasemmiston poliittiset järjestöt sallittiin. Tällä tavoin pohjustettiin maaperää sodanjälkeiselle uudelle poliittiselle suuntaukselle, jossa puolestaan SS-miesten enemmistön yhteiskunnallisille näkemyksille ei juuri tilaa löytynyt.

Suomen hallitus ei ryhtynyt välittömästi mihinkään uusiin toimiin välirauhansopimuksen sotarikosartiklan johdosta. Olihan varsinaisiin sotarikoksiin, kuten sotavankien kaltoin kohteluun syyllistyneitä tuomittu jo sodan aikana, ja välirauhan tultua tällaisista rikoksista epäiltyjä haravoitiin yhä tiheämmällä kammalla. Aselevon voimaan tullessa poliittisista syistä saksalaismielisinä pidätettyjä ei missään vaiheessa pidetty sotarikollisina, sillä heidät oli otettu kiinni siinä pelossa, että he mahdollisesti ryhtyisivät joihinkin toimiin Saksan hyväksi. SS-Aseveljien johtokuntaan kuulunut Unto Boman pysyi pidätettynä, ja hänet määrättiin sota-ajan poikkeussäännösten turvin turvasäilöön ilman oikeudenkäyntiä. Hänestä tuli tällä tavoin eräänlainen koko SS-joukon sijaiskärsijä, sillä häntä käytettiin maahan tulleen valvontakomission suuntaan esimerkkinä siitä, että Suomi kyllä pidättää mahdolliset Saksan hyväksi toimijat. Boman, joka pidätettynä ollessaan muutti nimensä Parvilahdeksi*, oli sikälikin otollinen kohde, että eräät SS-miehet olivat tehneet hänestä ilmiantoja viranomaisille väittäen hänen väärinkäyttäneen vapaaehtoisten varoja. Hänen turvasäilössä pitämistään voitiin tavallaan perustella tämänkin perusteella, vaikka mahdollinen varojen väärinkäyttö ei olisi edellyttänyt pidättämistä, saati turvasäilöön sulkemista.

Vaikka sotarikosartiklaa ei heti osattukaan soveltaa Neuvostoliiton haluamalla tavalla, Suomen hallituksen oli yritettävä arvioida, mitkä järjestöt olisivat välirauhansopimuksen 21. artiklassa mainittuja ja kiellettäviä hitleriläisiä ja fasisminluontoisia järjestöjä, jotka harjoittivat Neuvostoliiton vastaista propagandaa. Tällaisten järjestöjen määrittely ei ollut helppoa. Maassa oli tietenkin lukuisia järjestöjä, jotka olivat sotavuosina eri tavoin esiintyneet silloista vihollista vastaan. Varsinaisesti hitleriläisiä saati fasistisia järjestöjä ei maassa kuitenkaan ollut monia, ja nekin, jotka voitiin tällaisiksi lukea, olivat mitättömän pieniä ja merkityksettömiä yhdistyksiä. Hallitus teki kuitenkin nopeasti 23. syyskuuta sisäministeriön harkintaan perustuneen arvion niistä järjestöistä, joita 21. artiklan arveltiin mahdollisesti tarkoittavan.

Niinpä sisäministeriön esittelyssä 23. syyskuuta valtioneuvosto päätti lakkauttaa eräitä järjestöjä välirauhansopimuksen 21. artiklan perusteella. Suurin tällöin lakkautetuista järjestöistä oli Isänmaallinen kansanliike (IKL), jonka kaikki paikallisosastot ja naisosastot lakkautettiin. Tunnettuihin järjestöihin kuului myös vuonna 1922 perustettu Akateeminen Karjala-Seura (AKS), joka niin ikään sai lakkautustuomion, sekä Akateemisten Naisten Karjala-Seura (ANKS). Näiden järjestöjen lisäksi lakkau-

---

* Mauno Alhainen oli maaliskuussa 1943 kehottanut kaksikielistä Bomania suomentamaan nimensä, jotta tämän "suosio nousisi vielä entisestään" vapaaehtoisten keskuudessa, kun suomalaisuuden aallot kävivät korkeina. – Alhaisen kirje Bomanille 14.3.1943. VA.

Rintamamies-lehdessä 29.9.1944 julkaistu SS-Aseveljien lakkauttamisesta kertonut uutinen.

Välirauhan määräyksiä ryhdytty toteuttamaan.

Yli 400 yhteisöä lakkautettu.

Joukossa mm. SS-Aseveljet r.y.

tettiin 10 enemmän tai vähemmän kansallissosialistiseksi leimautunutta pientä yhdistystä.* Myös SS-Aseveljet ry kuului näihin ensimmäisten joukossa 23. syyskuuta lakkautettuihin yhdistyksiin.[115]

Lakkautukselle ei valtioneuvoston päätöksessä esitetty mitään muita perusteita kuin viittaus välirauhansopimuksen 21. artiklan määräyksiin ja samana päivänä annettuun asetukseen, jolla valtioneuvosto oikeutettiin lakkauttamaan sopimuksessa tarkoitetut yhdistykset. Niinpä SS-Aseveljet ry lokeroitiin lakkautuspäätöksellä yksilöimättä ja määrittelemättä käsitteiden hitleriläismielinen ja fasisminluontoinen alle. Tämä ei tietenkään ollut mikään yllätys, sillä olivathan yhdistyksen jäsenet taistelleet Hitlerin johtaman Saksan sotavoimissa Saksan sodanpäämäärien hyväksi. Sen pahempaa rikettä ei välirauhansopimuksen sanelleen Neuvostoliiton mielestä juuri ollut mahdollista tehdä. Sitä myöten oli myös täysin selvää, ettei SS-Aseveljet ry:n kaltainen järjestö sopinut sellaiseen sodanjälkeiseen Suomeen, jonka voittajavallat ja erityisesti Neuvostoliitto voisi hyväksyä. Voittaja määritteli ehtonsa.

Syyskuun alun aselevon ja Saksan-suhteiden katkaisemisen jälkeen oli SS-Aseveljien johdolle ollutkin selvää, ettei yhdistys voinut entiseen tapaan jatkaa toimintaansa. Jotain yritettiin kuitenkin viime hetkellä pelastaa. Puheenjohtaja Kurkiala sai toimintansa Helsingissä lopettaneelta saksalaisten huoltotoimistolta (Fürsorgeoffizier) suomalaisille SS-miehille kuuluneet 500 000 markkaa, joita ei viety SS-Aseveljet ry:n kirjanpitoon. Ruotsiin siirtymistään valmistellut Kurkiala antoi rahat toimistonhoitaja Hellemaalle pyytäen tätä tallettamaan rahat ja antamaan niistä korkeintaan 5 000 markan suuruisia avustuksia SS-invalideille. Näin tehtiin, ja vielä syyskuun aikana jaettiin useita avustuk-

* Nämä yhdistykset olivat Yleinen Kansallissosialistinen Yhdistys, Nuoret Valtakunnan Rakentajat, Kansallissosialistit, Siniristi, Samfundet Folkgemenskap, Suomen Kansallinen Lehtimiesliitto, Kansallissosialismin Kannatusyhdistys, Suomen Kansallissosialistinen Työjärjestö, Suomen Kansallissosialistinen Työväenpuolue ja Suomen Kansallissosialistisen Liiton Kannatusyhdistys.

sia. Vuoden 1944 lopulla Hellemaa luovutti jäljellä olleet varat yhdistyksen taloudenhoitajana toimineelle Olli Somersalolle.

Heti välirauhansopimuksen tultua tietoon yhdistyksen paperit hävitettiin tilikirjoja lukuun ottamatta. Kokousten pöytäkirjat säilyivät sihteerillä, joka talletti ne aikanaan Sota-arkistoon määräten ne varmuuden vuoksi käyttörajoitusten alaisiksi useiksi vuosikymmeniksi aina vuoteen 2049 saakka. Viranomaiset takavarikoivat heti lakkautuksen jälkeen kaiken SS-Aseveljet ry:n nimissä olleen omaisuuden, jonka katsottiin nyt kuuluvan valtiolle. Jo värväysvaiheessa vapaaehtoistoimistoa hoittanut ja yhdistyksen toimistonhoitajaksi siirtynyt rouva Siiri Tuomola, on muistellut, että yhdistyksen kaikki omaisuus vietiin, jopa paperikoritkin tyhjennettiin.

Kurkialan kautta saksalaisilta saadut rahat jäivät takavarikoimatta. Hellemaa matkusti Kurkialan määräyksestä Tampereelle neuvottelemaan Rintamamiesliiton johdon kanssa ja tutkimaan mahdollisuutta sijoittaa SS-Aseveljien varat maaomaisuuteen. Tampereella Hellemaa tapasi Rintamamiesliiton ruotsinkielisen äänenkannattajan Frontmannen-lehden toimittajan Karl Janssonin, joka oli puuhissa siirtää eräitä SS-invalideja Ruotsiin epävarman tulevaisuuden varalta. Edelleen Hellemaa tapasi Seinäjoen Rintamamiesyhdistyksen puheenjohtajan, SS-värvärinä toimineen Einar Aaltosen ja samaan rintamamiesyhdistykseen kuuluvan ylikersantti Matti Kamisen, jotka kehottivat Hellemaata lähtemään Seinäjoelle, josta olisi mahdollisesti hankittavissa maapalsta.

Hellemaa matkusti ensin Mänttään tapaamaan Olli Somersaloa, jolta hän sai valtakirjan nostaa tililtä rahat. Seinäjoella Hellemaa yritti Kamisen avustuksella hankkia maatilaa "jostain Alavudelta päin", mutta pankissa kävi ilmi, ettei valtakirjassa ollut todistajia, ja niinpä Hellemaa ei saanutkaan nostetuksi maatilan ostoon tarvittavia rahoja. Otettuaan puhelimitse yhteyttä Somersaloon hän sai tältä neuvon palata Helsinkiin. Hellemaa matkusti yöjunalla pääkaupunkiin, ja mennessään seuraavana päivänä SS-Aseveljien toimistolle hän tapasi siellä joukon siviili- ja virkapukuisia poliiseja, jotka ilmoittivat sulkevansa ja sinetöivänsä toimiston. Hellemaan paluu Helsinkiin ajoittui siten todennäköisesti syyskuun 24. päivään, sillä edellisenä päivänä oli tehty päätös yhdistyksen lakkauttamisesta.

Hellemaan tehtävät eivät vielä olleet lopussa. Syyskuun lopun ja lokakuun alun hän joutui selvittelemään SS-Aseveljien tilejä, ja hän luovutti lokakuussa niin yhdistyksen varat kuin tavarat valtioneuvoston määräämille SS-Aseveljet ry:n selvitysmiehille, joita johti varatuomari Ragnar Feiring.[116] Miten Somersalo on käyttänyt hänen haltuunsa jääneet varat, ei ole tiedossa. Oletettavasti hän on jakanut ne pienissä erissä SS-invalideille seuraavien vuosien kuluessa.

SS-Aseveljet ry:n tarina Saksan-vapaaehtoisten aseveljeysjärjestönä oli joka tapauksessa tullut tiensä päähän. Yhdistys oli voinut toimia ainoastaan runsaan vuoden. Käy-

tännössä yhdistyksen lakkauttaminen teki pitkäksi ajaksi lopun kaikista muistomerkkiä, historiakirjaa, matrikkelia ja asevelikotia koskeneista suunnitelmista. Kaikkein pahiten yhdistyksen lopettaminen iski kuitenkin invalidisoituneisiin SS-miehiin, joilla ei ollut enää yhtään puolestapuhujaa tai avustajaa.

Tällaisessa monin tavoin epävarmassa tilanteessa lakkautetun SS-Aseveljet ry:n varapuheenjohtajana toiminut Karl-Erik Ladau ja johtokunnan jäsen Erik Hildén kääntyivät kiertokirjeellä yhdistyksen jäsenkunnan puoleen pyrkien rauhoittamaan mieliä ja hillitsemään epätoivoisia tekoja suunnittelevia. Kirjeessä ei ole päiväystä, mutta sanamuodoista käy selville, että se on kirjoitettu välirauhansopimuksen jälkeen, ja postileima kertoo Hildénin postittaneen kirjeet Tampereelta 7. lokakuuta. Kiertokirje on osoitettu aseveljille, ja siinä todettiin viimeaikaisten tapahtumien nostaneen esille moninaisia kysymyksiä. Kirjoittajat olettivat vastaanottajien miettineen erilaisia keinoja "pulasta" päästäkseen, oli ehkä ajateltu lähteä pyrkimään pois Suomesta. Liikkeellä kun oli hämäräperäisiä kauhujuttuja ja mielikuvituksellisia tarinoita "sotarikollisista" ja heidän kohtalostaan. Ladau ja Hildén jatkoivat:

Tänä vakavana hetkenä tahdomme me allekirjoittaneet lähestyä Sinua muutamin sanoin ja sanoa mitä Sinun, Aseveli, on nyt tehtävä ja mihin ryhdyttävä. Kun muistamme tunnustamme "Meine Ehre heisst Treue", ei ratkaisun tekeminen ole millään lailla vaikea. Mehän melkein kaikki kuulumme Suomen armeijaan ja siksi meidän on palveltava kunniallisesti siihen päivään saakka, jolloin meidät muitten asevelvollisten kanssa vapautetaan palveluksesta ja pääsemme kotiin. Senjälkeen alkaa uusi vaihe elämässämme, mutta senkään suhteen ei meidän toimita olla huolissamme, sillä senajan huolet ovat taas senajan huolia ja niistä on surtava aikanaan.

Ei ollut kysymys henkilökohtaisesta turvallisuudesta tai mukavuuksista, vaan koko kansan ja isänmaan tulevaisuudesta, kirjoittivat Ladau ja Hildén. Rauhan tuomat pulmat eivät heidän mukaansa olleet niin suuria kuin luultiin. He olivat laatineen yhdeksänkohtaisen luettelon ohjeiksi SS-aseveljilleen. Niissä kiellettiin uskomasta huhuihin, kehotettiin välttämään väittelyä maailman tilanteesta ja muista poliittisista kysymyksistä, kiellettiin esiintymästä julkisesti SS-miehenä ja kehotettiin riisumaan kaikki saksalaiset merkit ja SS-tunnukset. Ohjeissa ohjeistettiin olemaan pyrkimättä pois Suomesta, "sillä silloin olet lippukarkuri." Pois lähtijät hylkäisivät SS-veljet, jotka ovat invalideja, eivätkä kykene lähtemään. Edelleen kehotettiin pidättymään hätiköidyistä teoista ja välttämään kaikkea, mistä voisi olla haittaa yleiselle järjestykselle. "Älä rupea leikkimään mitään salaliittolaista, sillä se on lapsellista eikä sovi sotilaalle, jollainen Sinä olet." Ohjeissa kehotettiin

uskomaan, että kaikki järjestyy parhain päin, ja tyynnyttämään lähimmäisiäkin ylläpitämällä luottamusta maan lailliseen hallitukseen. Ladaun ja Hildénin ohjeet kehottivat SS-miehiä muistamaan, että he olivat aikanaan lähteneet Saksaan auttaakseen pulassa ollutta maataan, ja että he olivat kaikilla rintamilla täyttäneet heille annetut tehtävät kunnialla.

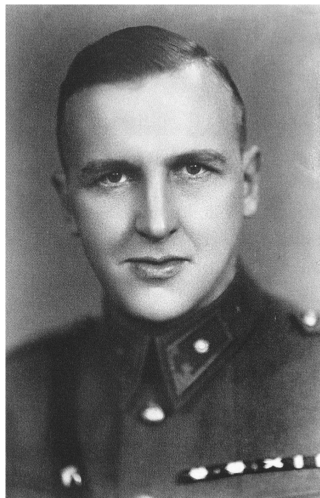
Kiertokirjeensä lopussa kirjoittajat selittivät kirjoittaneensa kirjeensä teroittaakseen miesten mieleen, miten tärkeää on, että SS-miehet karttoivat tekoja tai puheita, jotka tavalla tai toisella voivat olla haitaksi heille ja koko Suomelle. SS-mies ei pelkää tilanteita eikä usko heikkohermoisten mustamaalaukseen, ja oli muistettava, että ”meitä on vain kourallinen ja me emme voi vaikuttaa maailman tapahtumiin siinä määrin, että siitä olisi jotain näkyvää seurauksena.”[117]

Ladaun ja Hildénin kirjeen tarkoitus oli varsin selvä. Oli yritettävä rauhoittaa SS-miehiä ja kehottaa heitä pidättymään kaikesta provosoivasta käyttäytymisestä. Jää epäselväksi, oliko kirje syntynyt allekirjoittajien omasta aloitteesta – vai oliko se mahdollisesti syntynyt esimerkiksi Valtiollisen Poliisin tai Päämajan valvontaosaston kehotuksesta. Kirjeessä on piirteitä, jotka viittaavat siihen, että SS-miesten ulkopuolelta yritettiin vaikuttaa tilanteen säilymiseen mahdollisimman vakaana. Hildénillä oli läheiset suhteet Päämajan valvontaosastoon, sillä hän oli ollut sen palveluksessa vuodesta 1940.

Missä määrin kirje vaikutti vastaanottajiensa tekemisiin, ei ole kunnolla arvioitavissa. Suurin osa joukosta olisi mitä ilmeisimmin joka tapauksessa suhtautunut uuteen tilanteeseen odottamalla, mitä tuleman pitää, vaikka pettymys luonnollisesti olikin lähes kaikille yhteistä. Toisaalta oli myös niitä, jotka eivät noudattaneet kirjeen ohjeita. Olihan itse yhdistyksen puheenjohtajakin näyttänyt toisenlaista esimerkkiä.

Kun SS-Aseveljet oli lakkautettu, emojärjestö Rintamamiesliitto sai vielä vähän aikaa jatkaa toimintaansa, ja Rintamamies-lehtikin ilmestyi, tosin ilman SS-miesten sivuja. Venäläiset olivat kuitenkin päättäneet puhdistaa suomalaisen järjestökentän niin, etteivät juuri mitkään sotaa edeltäneitä tai sodanaikaisia isänmaallisia arvoja edustaneet yhdistykset saaneet jatkaa. Koska venäläiset eivät kunnolla tunteneet heille vieraissa olosuhteissa toimineita yhdistyksiä, käpykaartista ja turvasäilöstä julkisuuteen ilmestyneet äärivasemmistolaiset määrittivät hyvin pitkälle sitä, mitä järjestöjä vaadittiin lakkautettaviksi. Listasta oli tuleva pitkä.

Niinpä Suomen hallituksen ensimmäinen arvio ”fascistisista” tai ”hitleriläismielisistä” järjestöistä osoittautui hyvin pian tälle kostonhimoiselle joukolle riittämättömäksi. Lokakuun alussa valvontakomissio vaati Rintamamiesliiton lakkauttamista kiinnittäen huomiota mm. siihen, että jo lakkautettu SS-Aseveljet oli ollut liiton jäsenjärjestö. Suomen hallitus ehdotti siinä tilanteessa Rintamamiesliitolle, että se lakkauttaisi oma-aloitteisesti toimintansa. Tähän liiton johtokunta ei kuitenkaan suostunut. Se halusi mie-

SS-Aseveljet ry:n johtokunnan jäsen Erik Hildén, toinen Tampereelta 7.10.1944 SS-Aseveljien jäsenille postitetun viimeisen kiertokirjeen allekirjoittajista.

luummin kaatua saappaat jalassa kuin antautua uhkavaatimuksen edessä. Niinpä valtioneuvosto lakkautti Rintamamiesliiton 19. lokakuuta 1944. Samalla lakkautettiin liiton 232 alayhdistystä sekä Rintamamiesten Naisliitto. Samana päivänä lakkautettiin myös muita uuteen suuntaan sopimattomia yhdistyksiä kuten Suomen Heimosoturien Liitto ja Inkerin Liitto.

Tunnetusti järjestöjen lakkautukset eivät rajoittuneet tähän. Marraskuussa lakkautettiin suurimmat järjestöt, kun suojeluskunnat ja Lotta Svärd joutuivat lakkautuslistalle valvontakomission määräyksestä. Tällöin välirauhansopimuksessa mainittuja lakkautuskriteerejä tulkittiin vielä aikaisempaakin omituisemmalla tavalla. Samalla tavoin tehtiin tammikuussa 1945, kun Suomen Aseveljien Liitto lakkautettiin niin ikään valvontakomission uhkavaatimuksen edessä. Suomen hallitus pelasi varman päälle ja ilmoitti tammikuussa 1945 toistamiseen lakkauttavansa Aseveliliiton lakkautuksen yhteydessä SS-Aseveljet ry:n, vaikka tosiasiassa se oli lakkautettu jo neljä kuukautta aikaisemmin. Vä-

lirauhansopimuksen perusteella päätetyt järjestöjen lakkautukset jatkuivat aina toukokuuhun 1946 saakka, ja yhteensä lakkautuslistalle joutui tuhansia yhdistyksiä.

Myöhemmässä vasemmistolaisessa historiankirjoituksessa mm. Rintamamiesliitto on leimattu yksioikoisesti fasistiseksi järjestöksi. Vapaaehtoisten värväyksenkin on väitetty olleen fasistien ja kansallissosialistien käsissä, mikä yliarvioi vahvasti tällaisiin pienryhmiin kuuluneiden merkitystä Suomessa ja liittää värväyksessä mukana olleet yhteiskunnallisesti merkittävät henkilöt heille melko vieraaseen viitekehykseen. Tämä selittyy sillä, että on haluttu käyttää mahdollisimman halventavaa määrittelyä. Fasismi ja fasistinen kun oli totuttu mieltämään yksiselitteisen kielteisiksi ilmaisuiksi ennen muuta vuosikymmeniä jatkuneen neuvostoliittolaisen ja sitä myötäilleen kotimaisen käytännön mukaisesti. Tällöin unohtuu säännöllisesti se tosiasia, että fasismi oli italialainen poliittinen filosofia, jolla suomalaiseen oikeistolaiseen todellisuuteen ei ollut juuri muita kytkentöjä kuin antikommunismi.[118]

Aseveljet ilman yhdistystä 1944–1954

Sodanjälkeisiä kohtaloita

Suurin toivein perustettu SS-Aseveljet ry oli lakkautettu, mutta oman aseveliyhdistyksen lakkautus ei ehkä sittenkään ollut syksyn 1944 tilanteessa suomalaisten SS-miesten kannalta pahinta. Sodan päättyminen ja välirauhansopimus sekä sen aiheuttama poliittinen muutos olivat tehneet heistä ihmisinä eräänlaisia epähenkilöitä. Toinen maailmansota oli mitä suurimmassa määrin ideologinen sota, ja siihen päti sodankäynnin yleinen lainalaisuus: voittajalta ei kysytä, tekikö hän oikein tai väärin, mutta hävinnyt on kaikessa väärässä. Suomalaiset olivat taistelleet väärällä eli hävinneellä puolella, mikä johti maan kohteluun sotaan syyllisenä. Vapaaehtoisina Saksaan menneet SS-miehet olivat tällaisen ajattelutavan mukaan kaksin verroin syyllisempiä, sillä he olivat taistelleet voittajien päävihollisenaan pitämän armeijan asepuvussa ja sen sodanpäämäärien hyväksi.

Syksyllä 1944 kysymys ei ollutkaan siitä, että SS-miesten järjestön lakkauttaminen olisi välttämättä ollut heille riittävä rangaistus. Pitkään oli avoinna se, mikä tulisi olemaan vapaaehtoisten henkilökohtainen kohtalo. Olisivatko he voittajien silmissä välirauhansopimuksen määrittelemiä sotarikollisia, joiden tuomitsemiseen Suomi oli sopimuksen allekirjoittamisella sitoutunut? Tähän kysymykseen ei suinkaan ollut olemassa välitöntä vastausta, ja epätietoisuus asiassa kesti vuosikausia.

Viranomaiset olivat jossain määrin kiinnittäneet huomiota SS-miehiin jo sodan kestäessä, vaikka heitä isänmaalle uskollisina ei luonnollisestikaan ollut valvottu samalla tavoin kuin yhteistoiminnasta vihollisen kanssa perustellusti epäiltyjä äärivasemmistolaisia. Aiemmin mainittu tammikuussa 1944 Valtiollisessa poliisissa kirjoitettu muistio oli tarkastellut kansallissosialististen tai muuten Saksaa lähellä olleiden piirien toimintaa, ja tässä yhteydessä oli kiinnitetty huomiota myös SS-miehiin, joilla luonnollisesti oli kiinteitä Saksa-yhteyksiä.

Kuten edellä on todettu, Valpon muistiossa nostettiin esille kaksi miestä Unto Boman ja Mauno Alhainen. Edellisen Valpo totesi nauttineen saksalaisten suurta luottamusta, vaikka hän ei ollutkaan pidetty vapaaehtoisten keskuudessa. Bomanin sanottiin olleen läheisissä suhteissa IKL:ään sekä SS-Hauptamtissa palvelleeseen tohtori Hans-Wilhelm Scheidtiin, joka toimi suomalaisvapaaehtoisten asioiden esittelijänä. Kansallissosialistien ideologin Alfred Rosenbergin esikuntapäällikkönä tunnettu Scheidt oli käynyt jo 1941 Suomessa tapaamassa mm. IKL:n edustajia valmistellakseen mahdollista kaappausta Suomessa, mutta IKL:ssä ei ollut innostuttu saksalaisen puheista. Niin ikään Bomanin sanottiin pitäneen yhteyttä SS:n koulutuspaikassa Sennheimissa palvelleeseen SS-Obersturmführer Willi Schubernickiin. Tälle Bomanin kerrottiin valinneen vapaaehtoisten joukosta sellaisia, "joille lienee ollut tarkoituksena myöhemmin antaa erikoistehtäväksi taisteleminen anglo-amerikkalaista ja bolshevistista propagandaa vastaan Suomessa". Tällaisista, ilmeisesti pelkkiin kuulopuheisiin perustuvista huomioista huolimatta Valpon tammikuinen muistio ei ollut leimannut SS-Aseveljiä epäilyttäväksi järjestöksi. Hämärät hankkeethan rajoittuvat muistion mukaan varsin suppeaan politikoivien vapaaehtoisten piiriin.[119]

Kun aselepo tuli voimaan syyskuun alussa 1944, joutui Valpokin tarkistamaan asennettaan vapaaehtoisiin. Mitään radikaalia ja yhtäkkistä muutosta ei kuitenkaan tapahtunut. Välirauhansopimus ja SS-Aseveljet ry:n lakkauttaminen olivat silti lisäämässä epävarmuutta entisestään. Tilanne ei suinkaan parantunut sen jälkeen, kun sisäministeriksi huhtikuussa 1945 tullut kommunisti Yrjö Leino miehitti Valtiollisen poliisin omilla puoluetovereillaan. Punaiseksi Valpoksi kutsuttu kommunistien hallitsema salainen poliisi tehosti kaikkiin lakkautettuihin järjestöihin kuuluneiden valvontaa ja etsi mahdollisia ja kuviteltuja salahankkeita. Karuin oli Unto Bomanin eli Parvilahden kohtalo. Sisäministeri Leino luovutti hänet laittomasti Neuvostoliittoon huhtikuussa 1945 yhdessä 18 muun henkilön kanssa. Venäläiset vankileirit ja karkotuspaikkakunnat tulivat Parvilahdelle tutuiksi kymmenen vuoden aikana, jonka hän joutui Neuvostoliitossa viettämään ennen kuin pääsi palaamaan Suomeen Stalinin kuoleman jälkeisen suojasään aikana.

Punainen Valpo kuulusteli kymmeniä entisiä SS-miehiä, mutta se oli kiinnostunut lähinnä tapahtumista, jotka olivat vuonna 1941 johtaneet miesten Saksaan lähtöön sekä toimintaan Saksassa. Valpo halusi tällä tavoin löytää raskauttavaa tietoa, jota olisi voitu käyttää välirauhan aikaisia päättäjiä vastaan tukemaan heitä vastaan esitettyjä sotasyyllisyyssyytöksiä. Lyhytaikaisesta ja lakkautetusta SS-Aseveljet ry:stä Valpon miehet eivät niinkään olleet kiinnostuneita. Kiusallista Valpon seuranta ja kuulustelut joka tapauksessa SS-miehille olivat. Karl-Erik Ladau on omalta kohdaltaan kertonut noista ajoista:

Aloitettuani sodan jälkeen opiskelun Helsingin yliopistossa huomasin olevani Valpon merkitsemä mies, jota tarkkailtiin. Joka kerta, kun lähdin Kaivokadulta liikkeelle, seurasi kulkuani yhdessä kulmassa yksi ja toisessa toinen valtiollisen poliisin mies.

Ensimmäisenä suomalaisena komppanianpäälliköksi SS-joukoissa edennyt Ladaukin joutui kuulusteluihin, mutta ammattitaidottomat ja avuttomat Valpon kuulustelijat eivät saaneet kuulusteltavaltaan mitään merkittävää tietoa.[120]

Myös SS-Aseveljien sihteerinä toiminut Jukka Tyrkkö joutui kuulusteltavaksi "uusikasvoisen Valpon synkkiin suojiin Tampereella ja Helsingissä". Hädin tuskin kirjoitustaitoiset kuulustelijat keksivät, että heidän kuulusteltavansa oli ollut lakkautetun aseveljärjestön sihteeri. Tyrkön omasta mielestä vain lääkärintodistus ja passitus sairaalaan hoidattamaan haavoittumisen jälkiseurauksia pelastivat hänet pidätykseltä.[121]

Kalervo Kurkialan tavoin monet muutkin suunnittelivat pakenemista ulkomaille eli käytännössä Ruotsiin. Aseveljet järjestivät pakomatkaa helpottamaan Etelä-Suomesta Tornionjoelle erityisen etappitien, jota pitkin olisi mahdollista paeta mahdollisia pidättäjiä. Etappitietä järjestämässä olleen tamperelaisen Tauno Pajusen mukaan hän oli yhdessä Lohjan Kalkkitehdas Oy:n toimitusjohtajan, vuorineuvos Petter Forsströmin ja toimittaja Eero Rekolan kanssa suunnittelemassa Helsingistä Tampereen kautta Seinäjoelle ja sieltä edelleen pohjoiseen Tornionjokilaaksoon suuntautunutta etappitietä. Se muistutti ensimmäisen maailmansodan aikaisia jääkärien salaisia etappireittejä. Välietappi oli Alajärvellä, jossa tuttu tiemestari otti tulijat töihin viikoksi tai kahdeksi, kunnes oli mahdollisuus päästä turvallisesti jatkamaan matkaa. Etappitien kulkijoina oli entisten SS-miesten ohella myös eräitä muita, joilla oli syytä epäillä joutuneensa äärivasemmiston mustalle listalle. Pohjoisessa etappitie päättyi Karungin Korpikylään. Siellä pakolaisten oli kysyttävä romaanikirjailija Martta Haatasta.[122] Etappitien kulkijoita varten valmistettiin jopa väärennettyjä sotilas- ja siviilipasseja sekä henkilöllisyystodistuksia. Esimerkiksi Tauno Pajuselle oli väärennetty kaiken varalta "työmies Kalle Heikkalan" nimelle kirjoitettu nostoväen II luokkaan kuuluvan sotilaspassi. Jukka Tyrkkökin sai aiemmilta Valtiollisen poliisin miehiltä varoituksen mahdollisesta vaikeuksiin joutumisestaan. Niinpä hän oli jonkin aikaa väärällä nimellä "matkoilla" Seinäjoen ja Vaasan seuduilla.[123]

Valpo näytti olevan melko hyvin selvillä etappitiestä. Se laati elokuussa 1945 luettelon maakuntien etappimiehistä. Luettelossa mainittiin Tauno Pajunen, jonka todettiin olevan Koiviston autoliikkeen palveluksessa Seinäjoella. SS-miesten värväreitä Valpon etappimieslistassa olivat Vilho Turtiainen Turusta, Arvo Nikko Hämeenlinnasta ja Eero Rekola Tampereelta. Olipa etappimieheksi mainittu myös tunnettu heimosoturi Jalmari Takkinen Savonlinnasta.[124]

II luokan nostomies Kalle Olavi Heikkalan nimellä Tauno Pajuselle kirjoitettu tilapäinen sotilaspassi sekä henkilöllisyystodistus marraskuulta 1944.

Myös toimittaja Karl Jansson oli suunnittelemassa pakoreittejä Ruotsiin Rekolan ja Forsströmin ollessa mukana myös näissä suunnitelmissa. Janssonin etappitie kulki meriteitse Merenkurkun yli Ruotsiin. Tämäkin reitti oli ollut käytössä jo jääkärivärväyksen aikana. Merenkurkun reitti paljastui Valpolle, ja niin Rekola kuin Forsströmkin tuomittiin ehdottomiin vankeusrangaistuksiin. Kumpikin heistä oli ollut SS-miesten värvääjä ja tukija, Forsström myös SS-vapaaehtoistoimikunnan jäsen.[125]

Pakenemisen ohella jotkut suomalaiset suunnittelivat turvautuvansa edelleen Saksaan, sillä suurista sotilaallisista vastoinkäymisistään huolimatta Saksan ei haluttu uskoa lopullisesti luhistuvan. Kun mitään muutakaan turvaa ei näyttänyt olevan näköpiirissä, Saksaan turvautuminen oli joillekin eräänlainen viimeinen oljenkorsi. Se oli tietenkin välirauhasopimuksen vastaista toimintaa, sillä sopimus oli määrännyt kaikki suhteet Saksaan katkaistaviksi. Se oli myös selvästi vastoin Ladaun ja Hildénin nimissä lokakuussa 1944 annettuja ohjeita.

Tosiasiassa pakoa ulkomaille suunnittelevat tai Saksan tukeen turvautuvat olivat entisten suomalaisten SS-miesten joukossa poikkeuksia. Suurin osa joukosta päätti katsoa, mitä tuleman pitää. Kuitenkin Valpon saamien tietojen mukaan Etelä-Suomesta Tampereen kautta pohjoiseen kulkenut SS-miesten etappitie oli aktiivisessa käytössä vielä vuoden 1946 puolella. Se tunnettiin miesten keskuudessa nimityksellä ”linja”.

Kun Saksan kanssa yhteistyöhön ryhtyneet ja ulkomaille paenneet leimasivat viranomaisten silmissä koko entisten SS-miesten joukkoa, on syytä luoda lyhyt katsaus näiden miesten tekemisiin.

Vänrikki Kaj Laurell 1944. Laurell siirtyi Ruotsiin 1945 ja sieltä edelleen Venezuelaan.

SS-Rottenführer Timo Räihä 1943. Räihä lähti elokuussa 1945 Ruotsiin ja sieltä edelleen Venezuelaan.

Kaj Laurell oli palannut vapaaehtoisten pääjoukon mukana kotimaahan 1943 ja oli taistellut sen jälkeen Suomen rintamalla, mutta joutunut vammautuneena sotasairaalaan. Hän oli osallistunut nuorisojärjestökurssille Saksassa keväällä 1944, ja sodan loppuvaiheessa hänet komennettiin suomalaiseksi yhteysupseeriksi SS-joukkoihin. Syksyllä 1944 Laurell siirtyi saksalaisten puolelle, ja kun hän sodan päätyttyä 1945 palasi kotimaahansa, vaikeuksia oli edessä. Niinpä Laurell katsoi parhaaksi poistua Ruotsiin metsätöihin. Hän avioitui Ruotsissa, ja välttääkseen Suomeen karkotuksen Laurell lähti vaimoineen Venezuelaan, jossa hän toimi mm. Ruotsin lähettilään autonkuljettajana sekä työnjohtotehtävissä öljykentillä, kunnes palasi 1960-luvulla Ruotsiin.

Joulukuussa 1945 salateitse Ruotsiin lähtivät entiset SS-miehet Matti Autio, Henry Hoffrén ja Aulis Tuhkanen. Ruotsin viranomaiset palauttivat nämä miehet takaisin Suomeen jo tammikuussa 1946. Jouduttuaan kuulusteluihin miehet selittivät lähtönsä syyksi Suomessa yleistyneet huhut SS-miesten pidättämisestä ja luovuttamisesta Neuvostoliittoon. Tällaisia huhuja olivat vahvistaneet uutiset Nürnbergin oikeudenkäynnistä, jossa oli vaadittu SS-joukkoihin kuuluneiden lähettämistä pakkotöihin. Suomeen palautettu kolmikko joutui syytteeseen laittomasta maasta poistumisesta.[126]

SS-Aseveljien toimistoa hoitanut Mika Hellemaa joutui lokakuussa 1944 tekemisiin aiemmin mainitun toimittaja Karl Janssonin kanssa. Jansson oli kysellyt Hellemaalta miehiä, jotka olisivat perehtyneet koneiden hoitamiseen, ja joilla olisi jonkin verran merimiestottumusta. Tarkoituksena oli löytää miehiä, jotka pystyisivät kuljettamaan moottoriveneellä pakolaisia Pohjanlahden yli Ruotsiin. Hellemaa suositteli Timo Räihää, jonka kanssa oli puoli vuotta aiemmin ollut nuorisojärjestökurssilla Saksassa. Räihä oli sotainvalidi, jonka molempien jalkojen varpaat ja osa toista jalkaterää oli paleltumisen takia amputoitu. Hän suostui Janssonin ehdotukseen Ruotsiin lähdöstä ja avioitui päivää ennen lähtöä Janssonin tyttären Stellan kanssa. Jansson sekä Räihä tuoreine puolisoineen purjehtivat elokuussa 1945 Pohjanmaan Korsnäsista Ruotsiin. Räihä lähti vähän aikaa Ruotsissa metsätöissä oltuaan edelleen Venezuelaan jättäen vaimonsa Ruotsiin.

Hellemaa puolestaan sotkeentui Suomessa aikanaan hyvin tunnettuun Thoralf Kyrren vakoilujuttuun. Tanskalainen Kyrre hoiti syksyllä 1944 Saksan salaista radioliikennettä Suomessa, ja Suomen viranomaiset pidättivät hänet. Kyrre kuitenkin pakeni muutamien suomalaisten avustamana Valpon sellistä ja onnistui matkustamaan Yhdysvaltoihin. Sittemmin Kyrren paossa avustaneita tuomittiin. Hellemaa joutui oikeuteen siitä syystä, että hän oli värvännyt Kyrren pakoauton kuljettajan, sekä siitä, että hän oli ollut suunnittelemassa sittemmin rauennutta hanketta Suomeen internoitujen saksalaissotilaiden auttamiseksi pois maasta. Lopulta Hellemaa kuitenkin vapautettiin syytteistä. Olonsa Suomessa epävarmaksi tuntenut, 1947 ekonomiksi valmistunut Hellemaakin lähti Ruotsiin, jossa hän toimi liike-elämän palveluksessa ja perusti lopulta oman tilitoimiston.

Kun kävi ilmi, että Ruotsi palautti sinne menneitä entisiä SS-miehiä, muutamat suomalaiset suuntasivat Laurellin ja Räihän tavoin Venezuelaan. Se oli käytännössä ainoa maa, joka sodanjälkeisissä oloissa suostui ottamaan vastaan Suomesta tulleita poliittisia pakolaisia ja antamaan heille töitä. Ainakin Artturi Kajan, Olavi Karpalo ja Valle Vainio matkustivat tähän Etelä-Amerikan maahan. Karpalo ja Räihä jäivät Venezuelaan pysyvästi. Muutamat entiset SS-miehet värväytyivät Ranskan muukalaislegioonaan. Näin tekivät ainakin Allan Bergman, Esko Latvasalo, Lauri Lausas, Claes Purjo ja Esko Salovaara. Värväytyminen onnistui siitä huolimatta, etteivät ranskalaiset periaatteessa hyväksyneet legioonaansa entisiä SS-miehiä. Suomalaisista Latvasalo kaatui Indokiinassa kommunistijoukkoja vastaan käydyissä taisteluissa vuonna 1951. Kanadaan siirtynyttä Lausasta lukuun ottamatta muut palasivat Suomeen 1950-luvulla.

Lyhemmän tai pidemmän aikaa Ruotsissa pakolaisina olleita suomalaisia SS-miehiä on lukuisia. Aiemmin mainittujen lisäksi sellaisia olivat mm. Antti Karinen, Henry Lindahl, Aarne Lönnroth, Olavi Oinonen, Esko Salovaara, Holger Sjöblom, Olli Somersalo, Erkki Summanen, Bengt Westrén-Doll, Eero Vihma ja Pentti Ylinen. Useimmat heis-

Tanskalainen Thoralf Kyrre, joka hoiti saksalaisten salaista radioliikennettä Suomessa syksyllä 1944.

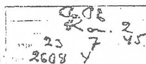
Claes Purjo. Ranskan muukalaislegioonaan vuonna 1945 värväytynyt Purjo palasi Suomeen vuonna 1950 ja ilmoittautui itse Suojelupoliisille.

tä palasivat kotimaahansa lyhyen poissaolon jälkeen, ja he joutuivat säännön mukaisesti Valpon kuulusteltaviksi. Luvaton maasta poistuminen katsottiin rikkeeksi, mutta Valpo ei kuitenkaan ryhtynyt toimiin sinänsä laillisesti vuodesta 1941 tapahtuneen vapaaehtoiseksi lähtemisen kriminalisoimiseksi jälkikäteen. Niinpä Ruotsissa lyhyen aikaa paossa olleet selvisivät yleensä pelkällä kuulustelulla, joskin rangaistus saattoi tulla eteen työpaikasta erottamisena tai muuna "hallinnollisena toimena".[127]

Punaiselle Valpolle ja sen taustavoimille siis riitti, että entisten SS-miesten mainetta mustattiin, heitä erotettiin työpaikoistaan ja heidät pyrittiin kaiken kaikkiaan leimaamaan ihmisiksi, jotka eivät voineet kunnolla sopeutua uuteen sodanjälkeiseen aikaan.[128] Kaikilla niillä SS-miehillä, jotka olivat olleet saksalaisten palveluksessa vielä välirauhansopimuksen jälkeen, ei kuitenkaan ollut pitkään aikaan asiaa Suomeen. Tätä kuvaa Venezuelassa olleen Valle Vainion veljen vuonna 1952 Suojelupoliisille tekemä tiedustelu, voisiko Valle palata Suomeen, kun äitikin oli huolissaan pojastaan ja halusi tämän palaavan kotiin. Supon vastaus oli, että jos mies oli syyllistynyt maanpetokseen, hän joutuisi epäilemättä Suomessa syytteeseen. Niinpä Valle Vainio palasi Suomeen vasta 1960-luvulla, mutta ei viihtynyt kotimaassaan, vaan lähti loppuelämäkseen Meksikoon.[129]

PUOLUSTUSVOIMAIN PÄÄESIKUNTA
Komento-osasto
N:o 3887/Kom.1/a.
Asia: SS-joukoissa palvelleitten ero vakin.palveluksesta.

Helsinki 20.7.1945.
14 TUE/TI

Välirauhansopimuksen määräysten noudattamiseksi on komentajien (vastaavien) kehoitettava aikaisemmin SS-joukoissa palvelleita upseereita ja aliupseereita esittämään eroanomuksensa kuluvan heinäkuun aikana. Eroamispäivämäärä on kuitenkin valittava siten, että he saavat tilaisuuden käyttää virkalomansa ennen eroamistaan.

Pv.PE:n Komento-osastolle on 6.8.1945 mennessä lähetettävä selvitys siitä, ketkä asianomaisista ovat 31.7.45 mennessä jättäneet eroanomuksensa ja ketkä eivät.

Käskystä:

Komentoesikunnan päällikkö
Kenraalimajuri merk.K.A.Heiskanen.

Komento-osaston päällikkö
Eversti
Y. Valkama

Jakelu:

AKE
I.DE
2.DE
3.DE
Kev.Pr.E
Meriv.E
Ilmäv.E
KSuo.sl.E
Tyk.koulu
KeskusV 6
Stekn.V
Pv.PE:
- Tväl.os.
- Kom.2
- Kom.1

Pääesikunnan komento-osaston kirje 20.7.1945, jolla SS-joukoissa palvelleita kehotettiin, käytännössä määrättiin, jättämään eroanomuksensa puolustusvoimien palveluksesta heinäkuun loppuun 1945 mennessä.

Armeijasta entiset SS-miehet oli erotettu jo kesällä 1945, pian sen jälkeen, kun kenraaliluutnantti Jarl Lundqvistista oli tullut puolustusvoimain vt. komentaja. Pääesikunnan komentoesikunnan päällikön kenraalimajuri K. A. Heiskasen nimissä lähti heinäkuussa 1945 joukko-osastojen komentajille kirje, jossa velvoitettiin kehottamaan aikaisemmin SS-joukoissa palvelleita upseereita ja aliupseereita jättämään eroanomuksensa kyseisen kuukauden aikana. Erokehotusta, joka tietenkin asiallisesti oli käsky, perusteltiin välirauhansopimuksen määräysten noudattamisella. Lundqvistin elämäkerran kirjoittaja on todennut tällaisen toimen liittyneen Suomen sisäpolitiikkaan, sillä valvontakomissiolta ei näytä tulleen vaatimusta SS-miesten erottamisesta armeijasta. Taustalla oli oikeusministeri Urho Kekkosen toukokuussa 1945 laatima muistio, jossa hän esitti,

että Suomen tuli ryhtyä toimiin saadakseen liittoutuneiden sodanjohdon luovuttamaan liittoutuneiden vangiksi Saksassa joutuneet suomalaiset SS-miehet kotimaahan tuomittaviksi maanpetoksesta. Skdl:ään lukeutunut puolustusministeri Mauno Pekkala puolestaan oli kiinnittänyt Lundqvistin huomiota siihen, että armeijassa palveli entisiä SS-miehiä. Ministerin puuttuminen asiaan oli saanut puolustusvoimain komentajan ryhtymään toimeen, joka oli jyrkässä ristiriidassa vallinneen oikeuskäsityksen kanssa.[130]

Myös vasemmiston käsissä ollut ammattiyhdistysliike suhtautui karsaasti entisiin SS-miehiin. Heitä kohdeltiin samalla tavoin kuin vuoden 1918 vapaussotureita oli kohdeltu 1920-luvun työmaaterrorin aikana, joskaan SS-miehiä ei kovin suuressa määrin ay-liikkeen hallitsemissa työpaikoissa ollut. Yrityksiä SS-miesten eristämiseksi ja erottamiseksi joka tapauksessa tehtiin. Esimerkiksi Merimies-Unionin puheenjohtaja Niilo Wälläri, joka oli Neuvosto-Venäjällä koulutettuna ollut jo 1920-luvulla järjestämässä työmaaterroria, kirjoitti vuonna 1945, että SS-miehet on tuomittava ja poistettava julkisista tehtävistä. Vuonna 1948 Wälläri kehotti julkisesti Merimiesunionin jäseniä olemaan työskentelemättä sellaisten laivan päällystöön tai miehistöön kuuluvien kanssa, jotka olivat palvelleet SS-joukoissa. Tässä tapauksessa oikeusvaltio toimi ja Wälläri tuomittiin jatketusta herjauksesta neljäksi kuukaudeksi vankeuteen.[131] Esimerkiksi erottamisvaatimusten kohteiksi joutuneista käy Veikko Elo, joka oli töissä Helsingissä VR:n konepajalla, jossa oli paljon sinne välirauhan aikana armeijaan joutumista pakoon tulleita. Tällaiset sittemmin taistolaisiksi osoittautuneet vaativat Elon erottamista ja uhkasivat Elon kertoman mukaan hirttää kaikki SS-vapaaehtoiset.[132]

Syrjivä suhtautuminen SS-miehiin ei rajoittunut varsinaisiin vaaran vuosiin 1940-luvun loppupuolella. Henkinen syrjintä alkoi tavallaan uudelleen vasemmistoradikalismin voimistuttua 1960-luvulta lähtien. Börje Brotell totesikin vuonna 2001 lehtihaastattelussa, että 1960- ja 1970-luvuilla ei uskaltanut paljon kertoa, missä on ollut, kun maanpetturiksi haukuttiin.[133]

Sodanjälkeinen – ja myös sodanaikainen – syrjintä kaiveli vapaaehtoisia pitkään. Jyri Ala-Nikkolan yli 30 vuotta myöhemmin kirjoittama kirje kertoo hänen henkilökohtaisen näkemyksensä asioista, mutta on syytä olettaa, että monet hänen aseveljistään tunsivat samalla tavoin:

Olen - - muistellut kuinka raukkamaisesti Suomen valtiovalta on aina meihin suhtautunut. Kun Saksa saatiin mukaan sotilasliittoon, olemme olleet vieraassa maassa miltei unohdettuna. Sen asemesta, että meidät olisi pyritty saamaan pois Kaukasukselta, lähetettiin sinne vielä täydennysjoukko, jonka nyt ymmärrän niin, että toivottiin meidän jäävän pois Suomesta. Kun tulimme Suomeen, oli vastaanotto jokseenkin kylmä-

kiskoinen. Suomen armeijaan ja sotaan olimme tervetulleet ja meille oli käyttöä paljon, mutta kun sota päättyi, meitä syrjittiin, varsinkin valtion viroissa. Niinpä itsekin jouduin olemaan siviilielämän palveluksessa valmistuttuani 13 vuotta. Olavi Siltaloppi erotettiin poliisista. Kun tulin nimismiehen virkaan, en saanut lukea hyväkseni virkavuosina SS-palvelusta, vaikka se oli katsottu asevelvollisuuden suorittamiseksi. Ja kun sitä ei katsottu asevelvollisuudeksi, laskettiin Suomen armeijassa palvelemani aika asevelvollisuuden suorittamisajaksi, jota ei myöskään laskettu virkavuosiin, ja kaiken huipuksi jouduin jäämään armeijaan vielä vuodeksi, joka kait katsottiin myöskin asevelvollisuuden suorittamiseksi rauhan aikana, joten en siitäkään saanut virkavuosia. Kaikkein pahinta on kuitenkin ollut invalidiemme ja sotaorpojen kohtelu. Heidät jätettiin kokonaan vaille huoltoa.[134]

Brynolf Palmgren puolestaan muisteli vielä vuonna 2017 sitä, miten kommunistit yrittivät sodan jälkeen estää entisten SS-miesten opiskelun yliopistossa. Palmgren kertoi omakohtaisesti joutuneensa kohtaamaan sota-aikaisen palvelunsa aiheuttamat vaikeudet ainoastaan yrittäessään vuonna 1945 saada passia Ruotsiin päästäkseen harjoittelemaan sikäläiseen teollisuuslaitokseen. Matkalupaa ei hellinnyt.[135]

Edellä mainitun kaltaisesta syrjinnästä huolimatta entiset vapaaehtoiset sijoittuivat sodanjälkeiseen yhteiskuntaan verraten hyvin, vaikka he eivät esikuviensa jääkärien tavoin juuri päässeetkään puolustusvoimien palvelukseen. Toisaalta heidän joukossaan oli huomattavasti vähemmän yhteiskunnassa täysin syrjäytyneitä kuin jääkäreissä. Kouluttautumisen ja työkokemuksen ansiosta miesten sosioekonominen asema muodostui varsin keskiluokkaiseksi. Kolmasosasta tuli alempia toimihenkilöitä, yli neljäsosasta ylempiä toimihenkilöitä. Yrittäjinä ja työnantajina toimi 23 prosenttia sekä työntekijöinä 17 prosenttia vapaaehtoisista. Yleisin ammatti oli maanviljelijä (109), sen jälkeen tulivat työnjohtaja (78), toimitusjohtaja (51), teknikko (39), liikkeenharjoittaja (26) ja rakennusmestari (19).[136]

Aivan kaikille saksalaisessa asepuvussa palvelleille välitön sopeutuminen yhteiskuntaan ei kuitenkaan ollut helppoa. Pelkän SS-taustansa takia Suomesta paenneiden lisäksi oli niitä, jotka olivat vielä syksyllä 1944 ja talvella 1945 osallistuneet aktiivisesti Saksan sotatoimien tukemiseen. Aiemmin mainitulla Rintamamiesliiton aktiivilla Karl Janssonilla oli vanhastaan saksalaisyhteyksiä. Hän sai joulukuussa 1944 tietää, että suomalaisilla vastarintamiehillä olisi tilaisuus matkustaa sukellusveneellä Saksaan selvittämään, mitä mahdollisuuksia Saksalla on auttaa Suomea miehitysvaaraa vastaan. Saksalainen sukellusvene U-242 otti joulukuussa 1944 Närpiön lähellä kyytiinsä everstiluutnantti Johan Fabritiuksen sekä SS-joukoissa vähän aikaa olleen Lauri Törnin sekä Jalo Korpe-

lan, jonka veli Veli Korpela oli palvennut SS-pataljoonassa. Miehet vietiin saksalaisten tukikohtaan Heringsdorfiin Usedomin saarelle.

Saksalaiset olivat perustaneet Sonderkommando Nord -nimisen sotilasorganisaation, jonka tehtävänä oli suunnitella Suomessa aloitettavaa sabotaasitoimintaa, vakoilua ja mahdollisesti laajempaakin vastarintaa, jos Neuvostoliitto miehittäisi maan. Sitä varten U-242 oli tuonut Suomeen jonkin verran aseita ja räjähteitä sekä radioasemalaitteita samaan tapaan kuin legendaarinen UC-57 jääkäriliikkeen aikana syksyllä 1917. Saksan epätoivoinen sotilaallinen asema esti kuitenkin käytännössä Sonderkommando Nordin aktiivisen toiminnan aloittamisen. Törni ja Korpela joutuivat Saksassa sotilaskoulutukseen Flensburgiin, ja aivan sodan lopulla heidät sekä myös SS-miehenä palvellut Juhani Sarasalo lähetettiin taistelemaan Berliinin lähelle, mutta siinä vaiheessa Saksan tilanne oli jo täysin toivoton. Suomalaiset antautuivat amerikkalaisille, jotka luovuttivat heidät edelleen briteille. Törni ja Korpela pakenivat vankileiriltä Tanskan ja Ruotsin kautta Suomeen. Törni sai Suomessa vankilatuomion Saksan puolelle siirtymisestään, mutta siirtyi presidentti Paasikiveltä armahduksen saatuaan Venezuelan kautta Yhdysvaltoihin, jonka armeijassa hänen uransa on suomalaisille hyvinkin tunnettu. Valpo pidätti myös Korpelan, joka kuitenkin karkasi ja oli pari vuotta karkuteillä eri puolilla Suomea ja välillä Ruotsissakin. Lopulta hän antautui Suomen viranomaisille lokakuussa 1947 ja sai kuuden vuoden kuritushuonetuomion maanpetoksesta. Sarasalo asui loppuelämänsä maanpakolaisena Ruotsissa.

Kaikki entisiin SS-miehiin liittyneet huhut eivät välttämättä pitäneet lainkaan paikkaansa, tai ne osoittautuivat toiveajatteluksi. Niinpä Valle Vainion väitettiin värväävän entisiä SS-miehiä liittoutuneiden joukkoihin. Värvättävien tuli huhun mukaan ilmoittautua Oslossa tietyssä osoitteessa, josta heidän matkansa järjestettäisiin eteenpäin. Tällaiset olivat murrosaikaan liittyneitä katteettomia tarinoita, sillä mitään organisoitua siirtymistä Suomesta länsiliittoutuneiden palvelukseen ei tosiasiassa tapahtunut.[137]

Vähin äänin, huomiota herättämättä

Avustaja Veikko Heikkinen kertoi - -, että vuoden 1945 syksyllä oli kuullut, että SS-miehet olivat etsineet sopivaa huonetta kokoontumista varten, ja oli sitten kuullut, että kokous oli pidetty ravintola Atlaksen jossakin kabinettihuoneessa, joka oli saatu tarkoitusta varten. Tietämänsä mukaan oli kokouksessa käsitelty SS-miesten asemaa silloisissa olosuhteissa, ja pidetty neuvoa m.m. siitä, olisiko syytä poistua maasta, mutta ei päätöstä asiasta oltu kuitenkaan tehty.[138]

Edellä lainattu punaisen Valpon raportti Kuopiosta maaliskuulta 1946 kuvaa toisaalta sitä, miten heppoiset tiedot Valpolla oli entisten SS-miesten sodanjälkeisestä keskinäisestä yhteydenpidosta. Toisaalta raportti antaa kuitenkin ilmeisen totuudenmukaisen kuvan siitä, että aseveljet pyrkivät kaiken uhalla kokoontumaan salaa ilman omaa järjestöäkin. Suomalaisesta perustuslakiin kirjatusta kokoontumisvapaudesta ei ollut 1940-luvun loppupuolella kovin paljon jäljellä silloin, kun kysymys oli lakkautettuihin järjestöihin kuten SS-Aseveljiin kuuluneista henkilöistä.

Kaiken kaikkiaan vähiin jäivät Valpon havainnot SS-miesten sodanjälkeisistä kokoontumisista. Valpon Lahden edustus raportoi tammikuussa 1946, ettei SS-miehillä ainakaan Lahdessa "sen kummempaa toimintaa ole ollut". Raportin mukaan SS-miehet olivat sinänsä huomioon otettava voima, mutta varsinaiset (kommunisminvastaiset) organisatoriset johtajat löytyivät raportoijan mukaan kuitenkin muista piireistä. Toisin sanoen Valpokin oli huomannut, etteivät entiset SS-miehet olleet poliittisesti kovinkaan aktiivisia.

Lahden raportoija kiinnitti kuitenkin erityishuomiota Unto Ilmevaltaan, jota hän kuvasi rauhalliseksi, vähäpuheiseksi ja hiljaiseksi sekä erittäin älykkääksi. Ilmevalta oli raportoijan mukaan hyvin oikeistolainen, mutta ei kiihkeä ja teki tuntemattomaan miellyttävän ja reilun vaikutuksen. Raportti jatkui:

> *Häntä nähdään nykyisin hyvin harvoin kaupungilla, mutta silloin kun hänet näkee, niin on hänellä seuraa paljon ja jossa seurassa häntä ikään kuin ihannoidaan ja palvotaan. Hän onkin jonkinlainen SS miesten "grand old man". Kun hän tuli Suomeen SS miehen koreissa poleteissa ja kiiltävissä hopeanvärisissä kaluunoissa – naisten palvomana ja ilman toista jalkaa. Tuon jalkansa hän oli menettänyt Ukrainan taisteluissa, jossa oli kunnostautunut. Hänet ylennettiin noin vääpeliä vastaavaan arvoon, palkittiin ainakin kolmella mitalilla. Lähti Suomesta noin toukokuun aikoina -44 Saksaan hakemaan proteesi jalkaa, sanottiin. Kunnes vasta Saksan antauduttua vuoden -45 kuluttua palasi Suomeen.*[139]

Ilmevallasta annettu Valpon kuvaus kertoo myös osaltaan siitä, ettei Valpo saanut SS-miesten sodanjälkeisistä tekemisistä paljoakaan irti. Johtuiko tämä siitä, että entiset SS-miehet eivät kovin paljon pitäneet yhteyttä keskenään tai eivät ainakaan olleet yhteiskunnallisesti aktiivisia?

Alkuvuodesta 1946 Valpo sai SS-miehenä toimineelta tiedottajaltaan tiedon, jonka mukaan Ladau oli käskenyt ilmoittamaan Helsingissä oleville SS-miehille, "että ovat siivosti". Ladau näyttää siis toimineen edelleen aseveljien mielialojen rauhoittajana pyrki-

mällä estämään ylilyöntejä vaikeassa tilanteessa. Samaisen tiedottajatiedon mukaan suomalaisten SS-miesten ydinjoukko näytti sopeutuvan tilanteeseen, "eivät paljasta mitään – päinvastoin suorastaan hillitsevät haihattelijoita ja kiihkoilijoita, mutta odottavat 'aikaa parempaa' ja ovat sitten valmiit antamaan oman – enemmän tai vähemmän huomattavan panoksensa kohtalon johdettaviksi."

Asiakirjoista käy ilmi, että kyseinen tiedottaja oli upseeri, joka oli ollut jonkin aikaa Valpon pidättämänä. Hänen nimensä on asiakirjoista poistettu, mutta asiayhteydestä päätellen hän vaikuttaa olleen Ruotsista palautettu Matti Autio. Hän näyttää ryhtyneen tiedottajaksi välttyäkseen Valpon enemmältä ahdistelulta. Sama mies laati vielä alkuvuodesta 1948 Valpolle laajan selvityksen SS-miesten sodanjälkeisestä poliittisesta suuntautumisesta. Kuten vuonna 1946, hän oli pari vuotta myöhemminkin sitä mieltä, että enemmistö suomalaisista SS-miehistä vain toivoi saavansa rauhassa jatkaa omaa rauhallista elämäänsä, olipa maassa millainen hallitus hyvänsä. Natsismiin taipuvaisina Valpon tiedottaja piti vain Jukka Tyrkköä ja mahdollisesti Erik Hildéniä. Näiden lisäksi "jääkäriperinnelinjalla" olivat sotilaina kunnostautuneet Karl-Erik Ladau, Tauno Pohjanlehto, Mauri Sartio, Olli Somersalo ja Simo Rautala. Näistä Ladau piti itseään SS-miesten johtajana Suomessa, "mutta toimintaa ei ole". Tiedottaja arvioi myös vapaaehtoisten yleisestä linjasta poikenneita takinkääntäjiä Sakari Lappi-Seppälää ja Matti Tammista ym. luonnehtien heitä konjunktuuripolitiikan kannattajiksi, jotka yrittävät sovittaa toimintansa kulloinkin vallitsevien, hetkellisten olosuhteitten mukaan. Tiedottaja piti tällaisia miehiä epäluotettavina, koska he olivat aina valmiita tuulten muuttuessa kääntämään kelkkansa yksinomaan omia etujaan ajatellen.[140]

Vaikka Valpon tiedot SS-miesten sodanjälkeisestä toiminnasta jäivät vähäisiksi, äärivasemmiston lehdistö muisti heitä tavan takaa. SS-miehet mainittiin esimerkkinä, kun vaadittiin epädemokraattisten ja fasististen virkamiesten korvaamista edistyksellisillä. SS-joukoissa palvelleita saatettiin kuvata taantumukselliseksi ja patamustaksi joukoksi. Kaikki vuosien 1941–1943 vapaaehtoiset voitiin vasemmistolehtien kirjoittelussa myös niputtaa yhteen niiden kanssa, jotka olivat välirauhansopimuksen jälkeen liittyneet Saksan armeijaan.[141]

Tällaisen periaatteellisen leimaamisen lisäksi juuri mitään konkreettista näyttöä SS-vapaaehtoisten poliittisesta toiminnasta ei ollut esittää. On otettava huomioon, että entiset SS-miehet olivat 1940-luvun lopulla keskimäärin alle 30-vuotiaita. Heillä oli takanaan kovat fyysiset ja henkiset kokemukset. He olivat perustamassa perhettä, ja heidän päällimmäisenä huolenaan oli useimmiten selviytyminen arjen ongelmista kuten opiskelusta tai työn saannista. Politikointiin ei juuri jäänyt aikaa. Kuitenkaan miesten enemmistö ei halunnut unohtaa keskinäistä aseveljeyttä. Yhteiset muistot puhuttivat. Arjen

Suomalaisvapaaehtoisia kokoontuneena Porissa hotelli Satakunnan Kallela-salissa 1948. Kuvassa takarivissä vas. Matti Merivirta, Taisto Kuuri, Erkki Eloranta, Martti Lehtonen, Lars Bergius, Arvo Maula. Keskirivissä vas. Erkki Mäki-Kuutti, Pekka Nummi, Helge Hacklin, Kyösti Saukkonen, Martti Huida, Aatos Mäkinen, Torsti Ala-Kleemola, Olavi Alsta, Martti Uusi-Jaakkola. Edessä rouvat.

ongelmiinkin oli löydettävissä ratkaisu monesti yhteistoiminnasta. Ensi alkuun saatettiin pohtia, kuten Kuopiossa, mahdollisuuksia siirtyä Ruotsiin. Sen jälkeen alkoi nousta yhä keskeisemmäksi yhteiseksi kysymykseksi Saksassa vammautuneiden SS-invalidien asia. Nämä eivät saaneet mitään tukea sen paremmin Suomesta kuin Saksastakaan. Ainoa keino näiden veljien auttamiseksi oli solidaaristen aseveljien yhdessä järjestämä avustustyö.

Välittömästi sotaa seuranneilta vuosilta ei juurikaan ole säilynyt tietoja entisten SS-miesten keskinäisestä yhteydenpidosta. Niinpä Pekka Murto on muistellut, että SS-miehenä olosta ei sodan jälkeen puhuttu mitään, vaan vaiettiin vuosikausia.[142] Konstantin (Kosti) Cande puolestaan on todennut, että sodan jälkeen elettiin vuosia epävarmuudessa. Tiedettiin, että muutama SS-mies kyläili mielellään hotelli Tornissa valvontakomission puheilla, ja epävarmuutta tietenkin lisäsi Suomen kansalaisten luovutus Neuvostoliittoon. Kaikesta huolimatta miehet pitivät yhteyttä keskenään. Kaiken tuli kuitenkin tapahtua tiukasti salassa, ja niinpä esimerkiksi Tampereella miehet kokoontuivat eri ravintoloissa suullisten viestien välityksellä. Toisin sanoen kokouskutsujakaan ei rohjettu kirjoittaa saati, että kokoontumisista oli laadittu mitään pöytäkirjoja tai muistioita. Turussa puolestaan miesten yhteisten kokoontumisten on muisteltu olleen epämääräisiä ja sattumanvaraisia. Etelä-Pohjamaalla yhteydenpito oli niin ikään satunnaista. Aseveljet kokoontuivat vain pienissä ryhmissä muistelemaan sota-aikoja ilman etukäteen suunniteltua ohjelmaa.[143]

Turkulaisia SS-aseveljiä yhteisessä kokoontumisessaan 1948, vasemmalta Henrik Noopila, Aamos Julla, Paavo Alkio, Markus Julla ja Heikki Huttunen.

Salailu oli ymmärrettävää, sillä kuten tuolloisissa kokoontumisissa mukana ollut Axel Ax on sittemmin todennut, "silloiset 'hallitsijat' pitivät meitä rikollisina, olimme natseja, joita oli rangaistava." Valpo pidätti syyttömiä miehiä sotarikollisina ja vakoilijoina. Kun Saksan rintamalla haavoittuneita SS-invalideja ei poliittisista syistä hyväksytty sotilasvammalain piiriin, vapaaehtoisten aseveli-illoissa hattu kiersi vaikeuksiin joutuneiden hyväksi. Veljeä ei haluttu jättää.[144] Oli SS-invalideilla ollut joku puoltajakin päättävissä piireissä. Kun vuoden 1948 sotilasvammalakia oli valmisteltu, Suomen Siviili- ja Asevelvollisuusinvalidien lainopillisena avustajana toiminut, tuolloin sisäministeriksi nimitetty Aarre Simonen oli jättänyt komiteamietintöön eriävän mielipiteensä. Simosen mukaan laki olisi pitänyt ulottaa koskemaan myös ulkomailla käydyissä sodissa vahingoittuneita ja sairastuneita henkilöitä. "Heidän asemansa on nykyisin siksi säälittävä, että jo inhimillisyyssyistä olisi sotilasvammalain mukainen korvausoikeus ulotettava heihinkin", totesi Simonen vastalauseessaan.[145]

Oli tietysti myös niitä SS-miehiä, jotka omasta tahdostaan jättäytyivät kaiken keskinäisen yhteydenpidon ulkopuolelle. Joillekin tähän vaikutti tarve orientoitua uudella tavalla sodanjälkeisen Suomen politiikan mukaisesti. Useimmat pesäeroa menneeseen tehneet lienevät kuitenkin olleet niitä, jotka joutuivat katkerasti kärsimään omasta SS-menneisyydestään. Siksi tuo menneisyys oli yritettävä haihduttaa näkymättömäksi pysyttelemällä erossa kaikesta, mikä voitiin liittää tavalla tai toisella SS-vapaaehtoisjoukkoon.

Ajat alkoivat vähitellen vapautua. Liittoutuneiden valvontakomissio oli poistunut maasta syyskuussa 1947, kun alkuvuodesta allekirjoitettu Pariisin rauhansopimus oli ratifioitu Moskovassa. Tähän sopimukseen oli kuitenkin sisällytetty sama "fasistipykälä" ja vaatimus sotarikollisten tuomitsemisesta, jotka olivat olleet välirauhansopimuksessakin. Keväällä 1948 allekirjoittamaan jouduttu sotilassopimukseksi tarkoitettu yya-sopimus oli myös rajaamassa suomalaisten itsemääräämisoikeutta ja henkistä itsenäisyyttä. Erittäin merkittävä olojen vapautumisen kannalta oli moniin laittomuuksiin syyllistyneen punaisen Valpon lakkauttaminen vuoden 1948 lopussa. Kansalaisvapaudet alkoivat tämän jälkeen vähitellen päästä jälleen kunniaan. Mitään välitöntä vaikutusta entisten SS-miesten asemaan 1940-luvun lopun poliittisella kehityksellä ei kuitenkaan vielä ollut.

Takavarikoidut varat huoltotyöhön

Eri puolilla maata pidetyissä SS-vapaaehtoisten epävirallisissa kokouksissa ja tapaamisissa oli pohdittu sitä, miten vaikeuksiin joutuneita aseveljiä, erityisesti invalideja ja kaatuneiden omaisia, voitaisiin auttaa. Tällaiset ravintolakokoukset eivät kuitenkaan johtaneet mihinkään pysyviin tuloksiin, ja tästä syystä päätettiin kutsua Helsinkiin koolle kokous "ilman virvokkeita", kuten hankkeen puuhamiehenä toiminut Axel Ax on muistellut. Miehestä mieheen lähti kiertämään sana kokouksesta, jossa pohdittaisiin lain ulkopuolelle jääneiden aseveljien omaisten ja invalidien asemaa sekä toimia epäkohtien korjaamiseksi ja vammautuneille kuuluvien etuisuuksien saamiseksi. Asiat haluttiin saada kuntoon.

Niinpä lopulta lokakuussa 1951 entiset SS-miehet järjestivät ensimmäisen organisoidun, joskin vielä tiukasti julkisuutta kaihtaneen sodanjälkeisen kokouksensa. Katajanokan upseerikerholle Helsinkiin kokoontui nelisenkymmentä entistä vapaaehtoista pohtimaan, mitä olisi tehtävä sen hyväksi, että Saksan-vapaaehtoiset saataisiin vuonna 1948 säädetyn sotilasvammalain piiriin. Tässä tilaisuudessa perustettiin "innostuneessa hengessä", kuten on todettu, väliaikainen ja rekisteröimätön huoltoyhdistys hoitamaan suomalaisten SS-invalidien asiaa. Siitä ei luonnollisestikaan voitu kertoa julkisuudessa, sillä olihan SS-miesten aseveliyhdistys lakkautettu rauhansopimuksen vastaisena vain seitsemän vuotta aikaisemmin. Tällainen järjestö olisi epäilemättä oikopäätä leimattu kielletyn järjestön toiminnan jatkajaksi ja siten laittomaksi. Pyrkiväthän äärivasemmistolaiset noihin aikoihin saamaan kansalaisia kiinni lakkautettujen yhdistysten toiminnan muistelemisesta esimerkiksi käymällä kuuntelemassa lakkautettuihin järjestöihin kuuluneiden hautajaisissa pidettyjä muistopuheita.

Axel Ax Laine-Maire Kyöstilälle 1952 omistetussa kuvassa. Ax oli keskeinen henkilö suunniteltaessa SS-vapaaehtoisten järjestötoiminnan aloittamista 1950-luvun alkupuolella. Hän oli myös epävirallisen aseveliyhdistyksen ensimmäinen puheenjohtaja.

SS-vapaaehtoisten epävirallisen huoltoyhdistyksen ensimmäinen sihteeri Kaarlo Heiskanen.

SS-vapaaehtoisten epävirallisen huoltoyhdistyksen puheenjohtajaksi valittiin insinööri, Jäger Filmi Oy:n konttoripäällikkö, myöhemmin Ruotsissa sisustusarkkitehdiksi opiskellut Axel Ax ja sihteeriksi toimittaja Kaarlo Heiskanen. Johtokuntaan valittiin edellisten lisäksi Aarne Roiha, Ahti Setälä, Hermann Brown, Risto Juvonen, Reino Rantanen, Erkki Tiainen, Eilo Lahtinen, Uolevi Pöysä, SS-vapaaehtoistoimiston toimistonhoitajana sotavuosina työskennellyt Siiri Tuomola sekä sairaanhoitaja Laine-Maire Kyöstilä. Lakia opiskellut Jyri Ala-Nikkola osallistui myös johtokunnan työskentelyyn. Kokous valtuutti johtokunnan hoitamaan invalidien ja kaatuneiden omaisten asiaa viranomaisten kanssa, ja sitä varten haluttiin neuvotella SS-Aseveljet ry:ltä lakkautuksen yhteydessä takavarikoitujen varojen saamisesta invalidien käyttöön.

Tehtävä ei suinkaan tuntunut helpolta, sillä olivathan Saksan rintamalla taistelleet joutuneet sodan jälkeen lähestulkoon vainon kohteeksi, eikä asiasta neuvottelevalla rekisteröimättömällä järjestöllä ollut minkäänlaista virallista asemaa, vaan se joutui toimimaan kaikessa salaisuudessa. "Ratakadun (Valpon ja vuodesta 1949 Supon päämaja) meikäläiset kiersivät kaukaa", muisteli Axel Ax. Kun hänet oli valittu uuden yhdistyksen puheenjohtajaksi, hänellä pelättiin olevan vaara joutua epäilyksen alaiseksi ja jopa pidätetyksi. Tämän johdosta Ax päätti kysyä neuvoa tuntemaltaan vapaaehtoisten värväyksessä keskeisesti mukana olleelta, tuolloin sanomalehti Uuden Suomen toimitusjohtajana toimineelta hallitusneuvos Esko Riekiltä, joka oli ollut Valpon päällikkönä ennen sotia.

Ax soitti Riekille ja pyysi päästä hänen puheilleen. Riekki otti vanhan tuttavansa ystävällisesti vastaan, mutta kun Ax pyysi neuvoa SS-Aseveljien takavarikoitujen varojen saamisessa, Riekki sanoi: "Miten minä voisin teitä auttaa, olenhan satusetä". Riekki oli vähän katkera siksi, että hänet oli aikanaan syrjäytetty pataljoonan yhteysupseeria nimitettäessä, samoin kuin siitä, etteivät vapaaehtoiset olleet millään tavoin muistaneet häntä Saksasta paluunsa jälkeenkään, vaikka hänen roolinsa pataljoonan syntyvaiheessa oli ollut varsin keskeinen.

Hallitusneuvos leppyi kuitenkin pian, ja hän ilmaisi olevansa pettynyt viranomaisiin, jotka olivat jättäneet Saksassa vapaaehtoisina palvelleet ja itärintamalla haavoittuneet sotilasvammalain ulkopuolelle. "Paras on ottaa härkää sarvista", sanoi Riekki ja soitti Suojelupoliisin päällikölle poliisineuvos Armas Alhavalle. Supon päällikkö halusi kuulla tarkemmin entisten vapaaehtoisten toiminnasta ja tavoitteista, joten sovittiin, että hän ottaa Axin vastaan jo seuraavana päivänä. Riekin yhteydenotto Alhavaan osoittautui sittemmin varsin oikeaksi, sillä entisten SS-miesten ongelmien ratkaisemiseen tarvittiin Suojelupoliisin apua.

Alhava ei tuntenut entuudestaan kovinkaan hyvin SS-vapaaehtoispataljoonaan liittyviä asioita, mutta oli pyrkinyt pikaisesti tutustumaan niihin saatuaan puhelinsoiton Riekiltä. Tapaamisessa Ax kertoi Suojelupoliisin päällikölle huoltoyhdistyksestä ja sen toiminnan tavoitteista mainiten erityisesti toivomuksesta saada takavarikoidut varat invalidien käyttöön. Poliisineuvos kuunteli, mitä Axilla oli sanottavana, ja teki ainoastaan yhden kysymyksen: "Saitteko poliittista koulutusta Saksassa?" Axin vastaus oli kielteinen. Keskustelun päätteeksi Alhava antoi tunnustusta vapaaehtoisille ja sanoi heidän taistelleen kunniakkaasti itsenäisen isänmaan puolesta. Hän pyysi kuitenkin välttämään niitä noin 50 suomalaista, jotka olivat aselevon jälkeen syksyllä 1944 siirtyneet saksalaisten puolelle Pohjois-Suomessa. Alhava tunsi tämän asian, sillä hän oli tuolloin toiminut La-

pin läänin poliisitarkastajana.* Samalla Alhava lupasi ottaa selvää takavarikoiduista varoista ja palaavansa asiaan. Kysymys oli siitä, että entiset SS-miehet halusivat invalidiensa huoltotyöhön ne varat, jotka SS-Aseveljet ry:ltä oli lakkautusvaiheessa takavarikoitu valtiolle. Kysymys oli tuolloin, vuonna 1944, ollut hyvin huomattavasta summasta eli noin kolmesta miljoonasta silloisesta markasta (yli puoli miljoonaa euroa), joita oli kerätty itärintaman taistelukentillä olosta lähtien, ja joita yhdistys oli saanut lahjoituksina eri tahoilta.

Syksystä 1944 alkaen eräiden lakkautettujen järjestöjen pesänselvitystä olivat hoitaneet varatuomarit Ragnar Feiring, Aarne Rinne ja Heikki Jokela sekä Valpon apulaistoimistopäällikkönä vuoteen 1945 toiminut Jalmari Sinivaara. Heidän selvitettävänään oli SS-Aseveljet ry:n ohella mm. lakkautettuja IKL:n ja AKS:n yhdistyksiä, eräitä kansallissosialistisia järjestöjä, Inkerin Liitto, Heimosoturien Liitto sekä saksalaisten Suomessa olleita yhdistyksiä. Selvitystyö oli saatu pääpiirteissään päätökseen jo vuonna 1947, mutta selvitysmiehet joutuivat vuosikausia odottamaan valtioneuvoston päätöstä siitä, mihin yhdistyksiltä valtiolle takavarikoidut varat olisi luovutettava. Selvitystyö oli myös tullut kalliiksi, sillä selvitysmiesten palkkioihin oli kulunut noin kolmannes selvitettävistä varoista, ja samaan aikaan voimakas inflaatio oli syönyt pankkitileillä olleitten varojen arvoa. Ax pyrki ottamaan huoltoyhdistyksen nimissä yhteyttä selvitystoimikuntaa johtaneeseen varatuomari Feiringiin, mutta tämä ei edes suostunut ottamaan Axia vastaan.

Pari päivää Axin Alhavan luona käynnin jälkeen poliisineuvos soitti Axille ja pyysi tätä uudelleen käymään luonaan. Axin muistelun mukaan Alhava otti hänet ystävällisesti vastaan ja sanoi Axin kertoman mukaan: "Olen ollut yhteydessä sisäasiainministeriöön ja voin kertoa teille, että lakkautettujen järjestöjen ja aseveliyhdistysten takavarikoituja varoja hoitavat toimikunnat on eilispäivänä lakkautettu ja varat tullaan siirtämään Sotainvalidien Veljesliitolle. Kiitän teitä, että kerroitte minulle asiasta ja olen iloinen siitä, että varoja käyttäneet toimikunnat on lakkautettu ja varat voidaan käyttää sodissamme vammautuneiden hyväksi."[146]

Kuten aiemmin on todettu, Sotainvalidien Veljesliitto oli jo vuosina 1943–1944 ollut yhteistyössä SS-invalidien kanssa. Olihan SS-invalidien yhdistyskin perustettu liiton alaosastoksi. Heti kun SS-Aseveljet ry oli syyskuussa 1944 lakkautettu, varapuheenjoh-

* Saksalaisten puolella sotavangeista ja muutamasta loikkarista on julkaistussa tutkimuksessa väitetty muodostetun syksyllä 1944 SS-komppania ja kuvattu tätä "suomalaspataljoonan uudelleen synnyksi" (Söderlund 2010, 55). Todellisuudessa tällaista komppaniaa ei koskaan muodostettu, ja syksyn 1944 loikkareilla oli hyvin vähän tekemistä vuosien 1941–1943 vapaaehtoispataljoonan kanssa. Loikkareita saatettiin saksalaisten propagandassa kutsua uudeksi vapaaehtoisjoukoksi, mutta tämän joukon synty oli täysin erilainen kuin vapaaehtoispataljoonan.

taja Ladau ja rahastonhoitaja Somersalo olivat lähteneet tapaamaan Veljesliiton pääsihteeriä Jarl Louhijaa mukanaan pakkilaatikollinen tietoja SS-aseveljien haavoittumisista, vammoista ja invaliditeettiarvoista. Ladau ja Somersalo olivat kysyneet, kelpasivatko SS-invalidit Veljesliiton jäseniksi ja olivat saaneet Louhijalta myöntävän vastauksen. Tällöin he jättivät invalidikortiston liittoon, joten siellä oli olemassa tiedot haavoittuneista SS-aseveljistä.[147]

Sodanjälkeiset vuodet olivat kuitenkin olleet hiljaisia vuosia SS-sotainvalidien kannalta. Heidän tukalaan asemaansa ei juuri kukaan ollut kiinnittänyt huomiota. Sotainvalidien Veljesliiton liittohallituskin päätti sodanjälkeisissä oloissa 1946, että se huoltaa vain jäseniään eikä Saksan rintamalla vammautuneita, jotka eivät liiton tuolloisten sääntöjen mukaan päässeet sen jäseniksi. Veljesliitto oli päättänyt olla varovainen, sillä senkin olemassaolo oli jossain määrin uhattuna äärivasemmiston väittäessä, että "sotainvalideja voidaan pitää kanssasyyllisinä rikollisiin sotiin".[148]

Lopulta huhtikuussa 1948 SS-vapaaehtoistoimikunnan viimeisenä sihteerinä toiminut Ajan Suunnan entinen päätoimittaja, varatuomari Rauno Kallia tiedusteli, oliko Sotainvalidien Veljesliiton hallussa mahdollisesti lakkautetun Suomen Aseveljien Liiton varoja. Kallia olisi halunnut tällaiset varat käytettäväksi SS-invalidien huoltoon. Tiedustelu kertoi siitä, että Kallia oli ottanut SS-vapaaehtoisten asian omakseen. Hän oli jo tuolloin pahoin sairas ja lähetti tiedustelunsa helsinkiläisestä tuberkuloosisairaalasta, ja hän menehtyi sairauteensa muutamaa kuukautta myöhemmin.

Veljesliitolla ei Kallian tiedustelemia varoja vielä tuolloin ollut, eikä Veljesliitto katsonut edellä mainitun liittohallituksensa päätöksen vuoksi voivansa avustaa muita kuin Suomen rintamalla vammautuneita. Kallian tiedustelu johti kuitenkin siihen, että Sotainvalidien Veljesliitto anoi lopulta kesällä 1949 sosiaaliministeriöltä, että se saisi käyttöönsä lakkautetun Aseveliliiton ja sen naisosastojen jäännösvarat. Veljesliitto oli lupautunut vastaamaan kaikista mahdollisista Aseveliliiton veloista, mikäli se saisi nämä jäännösvarat käyttöönsä. Näyttää siltä, että tämän anomuksen johdosta Veljesliitto sai noin kahdeksan miljoonaa markkaa, kun se sitoutui huolehtimaan noin 600 000 markan suuruisista Aseveliliiton veloista.[149]

Alhavan yhteydenotto Sotainvalidien Veljesliittoon näyttää tarkoittaneen sitä, että Aseveliliiton varoja käytettäisiin myös SS-invalidien huoltoon. Veljesliiton liittohallituksen pöytäkirjaan nimittäin kirjattiin joulukuussa 1951, että "Saksan joukoissa invaliidiksi tulleitten suomalaisten taholta oli käännytty liiton puoleen esityksellä, että liitto ryhtyisi tiedustelemaan niiden varojen irroittamista, jotka takavarikoitiin Suomen Aseveljien Liiton ja aseveliyhdistysten lakkauttamisen yhteydessä." Tämä tiedustelu liittyy ajallisesti epävirallisen huoltoyhdistyksen perustamisen jälkeiseen aikaan.

Veljesliitto oli sota-aikana suhtautunut myötämielisesti invalidisoituneisiin SS-miehiin, joita silloin oli hyväksytty liiton alaosastojen jäseniksi. Nyt liittohallitus totesi, ettei Veljesliitto voi sääntöjensä mukaan ulottaa huoltotoimintaansa tähän sotainvalidien ryhmään. Sääntöjä oli nimittäin sodan jälkeen muutettu niin, että Veljesliiton alaosastojen jäseniksi voitiin hyväksyä vain Suomen sodissa vammautuneita lakisääteistä elinkorkoa nauttivia sotainvalideja. SS-miesten jättäminen korvausten ulkopuolelle oli Veljesliitolle vaikea asia. Vaikka heitä kohtaan tunnettiin liitossa myötätuntoa, heidän auttamisensa ei virallisesti ollut mahdollista. Aivan täysin SS-miesten aloitetta ei kuitenkaan liitossa tyrmätty. Liittohallitus asetti kolmijäsenisen luottamusmiesryhmän varojen jakamiseksi Saksan joukoissa sotainvalidiksi tulleille suomalaisille. Tähän ryhmään valittiin liiton johtokunnan jäsenet forssalainen pankinjohtaja Olli Kuronen ja rajavartiolaitoksen huoltoupseeri everstiluutnantti Otto Luoma sekä Suomen Punaisen Ristin nimeämä henkilö.[150]

Luottamusmiesryhmän perustaminen oli mitä ilmeisimmin Alhavan yhteydenoton seurausta. Tässä ryhmässä näyttää syntyneen ajatus, että SS-sotainvalidien huoltoon yritettäisiin saada lakkautetun SS-Aseveljet ry:n takavarikoidut varat. Niinpä Sotainvalidien Veljesliitto kääntyi joulukuussa 1951 sisäministeriön puoleen ja pyysi käyttöönsä lakkautettujen yhdistysten varoja. Virallisena perusteena ei poliittisista syistä tietenkään voitu käyttää SS-invalidien asiaa. Niinpä Veljesliitto perusteli rahantarvettaan toteamalla, että sen vuoden 1952 talousarvion tulopuolelle oli lahjoitusten ja avustusten kohdalle merkitty huomattava 30 miljoonan markan epävarma tuloerä, jolla liitto voisi toteuttaa perusavustustoimintaansa varsinaisen laitoshuoltotoiminnan ohella. Jos budjetoitua avustusta ei saataisi, liitto joutuisi supistamaan perusavustustoimintaansa. Näin ollen Veljesliitto pyysi, että sisäministeriön hallinnassa olevista, rauhansopimuksen perusteella lakkautettujen yhdistysten selvitysrahoista myönnettäisiin Veljesliiton käytettäväksi 25 miljoonan markan määräraha.[151]

Omissa asiakirjoissaan Sotainvalidien Veljesliitto ei piilotellut sitä, että rahat oli anottu nimenomaan Saksan joukoissa invalidisoituneitten suomalaisten huoltoon. Veljesliiton liittohallitus nimittäin hyväksyi johtokunnan ministeriölle tekemän esityksen ja jätti asian johtokunnan hoidettavaksi.[152]

Veljesliitto oli liikkeellä oikeaan aikaan, sillä kaikkien lakkautettujen järjestöjen valtiolle takavarikoitujen varojen käytöstä päätettiin lopulta 1950-luvun alkuvuosina. Edellä mainittujen Feiringin johtamien selvitysmiesten selvitettävinä olleista varoista saatiin valtioneuvoston päätös toukokuussa 1952. Tällöin valtioneuvosto päätti, että kyseiset varat lahjoitetaan Sotainvalidien Veljesliitolle. Näistä varoista noin kaksi miljoonaa tuolloista markkaa (2 050 000 mk, joiden arvo oli noin 65 000 euroa), oli SS-Asevel-

jet ry:ltä takavarikoituja varoja. Inflaatio ja selvitysmiesten palkkiot olivat kuristaneet vuonna 1944 SS-Aseveljiltä takavarikoidut varat reaaliarvoltaan noin kahdeksanteen osaan alkuperäisestä.

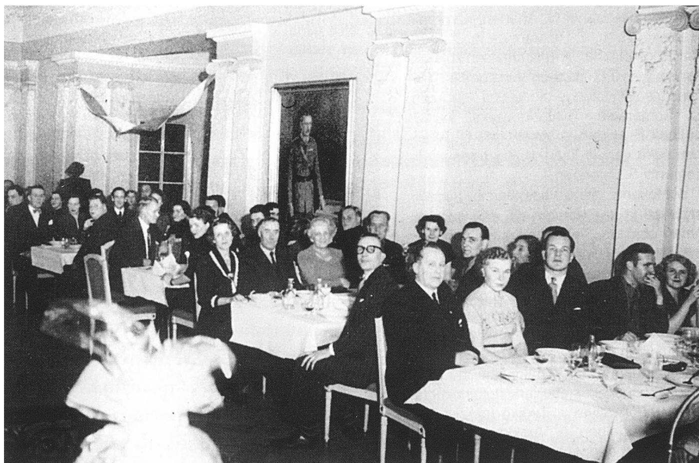
Tällä valtioneuvoston päätöksellä Sotainvalidien Veljesliitolle luovutettiin yhteensä 588 lakkautetun yhdistyksen jälkeensä jättämää rahaomaisuutta noin viiden miljoonan silloisen markan arvosta. Näistä yhdistyksistä SS-Aseveljet ry oli ollut selvästi varakkain, sillä sen varojen osuus luovutuksesta oli 40 prosenttia. Valtioneuvoston päätöksen mukaan luovutetut varat oli käytettävä eniten avun tarpeessa olevien sotainvalidien huoltoon. Toisin sanoen SS-vapaaehtoisia ei millään tavoin mainittu kyseisessä päätöksessä, vaan varojen lähempi käyttäminen jäi Veljesliiton päätettäväksi.[153]

Armas Alhavalla oli mitä ilmeisimmin keskeinen kulissien takainen rooli siinä, että nämä varat ohjattiin Sotainvalidien Veljesliitolle sekä myös siinä, että liitto suostui käyttämään SS-Aseveljien entiset varat sodassa vammautuneitten SS-miesten ja kaatuneiden SS-miesten omaisten hyväksi. Asia tuntuu hoidetun kaikessa hiljaisuudessa siitä numeroa tekemättä. Alhava näyttää hoitaneen asian suullisesti suoraan sisäministeriön esittelijän varatuomari Aatto Virran kanssa. Miehet olivat tuttuja keskenään, sillä mm. suojeluskunnan ansioristillä palkittu Virta oli toiminut Suojelupoliisin vt. päällikkönä ennen Alhavan nimitystä tehtävään.

Entiset vapaaehtoiset osasivat olla kiitollisia sekä hallitusneuvos Riekille että poliisineuvos Alhavalle siitä, että edes inflaation ja selvitysmiesten palkkioiden pahoin kuluttama summa saatiin tukea tarvitsevien vapaaehtoisten perheiden käyttöön. Kiitokset olisi ansainnut myös varatuomari Virta, sillä hänen muotoilemansa esityksen ansiosta päätös hyväksyttiin maalaisliiton ja sosiaalidemokraattien muodostamassa hallituksessa ongelmitta.

Vuoden 1953 loppuun mennessä Sotainvalidien Veljesliitto oli jakanut 37 SS-invalidille 1,7 miljoonaa markkaa. Huoltoyhdistys ei kuitenkaan ollut täysin tyytyväinen avustusten jakamiseen, sillä siltä ei ollut pyydetty lausuntoa avustuksia jaettaessa, vaikka niin oli alun perin suullisesti sovittu. Se saattoi silti todeta, että kaikki avustusta anoneet olivat sitä saaneet, ja avustukset olivat jakautuneet kautta maan.

Saamalla SS-Aseveljien jäljellä olleet varat Sotainvalidien Veljesliiton käyttöön edelleen avun tarpeessa olleille aseveljille jaettavaksi 1951 perustettu väliaikaisyhdistys oli saanut kiireisimmän tehtävänsä toteutettua. Toimintaa ei kuitenkaan rajattu tai lopetettu tähän. Valittu johtokunta kokoontui usein. Axel Ax on muistellut, että yleensä kokouspaikkana oli Siiri Tuomolan asunto, joskus kokoonnuttiin Aarne Roihan luona, Laine-Maire Kyöstilän opiskelijaboksissa taikka hotelli Klaus Kurjen kabinetissa. Johtokunnan lisäksi muutkin rekisteröimättömän yhdistyksen jäsenet ottivat tavakseen kokoon-

Ensimmäinen vapaaehtoisten sodanjälkeinen yhteistilaisuus oli 12.12.1951 Katajanokan upseerikerhon yläsalissa järjestetty pikkujoulu. Sali oli täynnä aseveljiä, heidän puolisoitaan ja ystäviään. Ensimmäisessä pöydässä vasemmalta Risto ja Annikki Juvonen sekä Tapio Kutinlahti. Juvosen takana katsoo kameraan Aarne Roiha, jonka vieressä istuu Axel Ax ja häntä vastapäätä Ruth Munck.

tua keskimäärin kerran kuukaudessa Katajanokan upseerikerholla. Siellä pidettiin entisten SS-miesten ja heidän perheenjäseniensä ensimmäinen sodanjälkeinen pikkujoulukin 12. joulukuuta 1951. Mukana oli myös vapaaehtoisten suuresti arvostama vapaaherratar Ruth Munck. Vaikka avoimesti ei voitu vieläkään kokoontua, enää ei salainen poliisi ollut vahtimassa kokouksenpitoa. Alhavan johtama Suojelupoliisi ei edes laatinut omaa seurantamappiaan SS-miehistä. Tämä kertoo siitä tosiasiasta, että entisiä SS-vapaaehtoisia ei pidetty minkäänlaisena turvallisuusuhkana.

Ruth Munck oli jo 1950-luvun alkuun mennessä kärsinyt hänelle langetetun vankeustuomion. Hän oli nimittäin lähtenyt syyskuussa 1944 välirauhansopimuksen jälkeen Saksaan auttamaan siellä vaikeissa oloissa olleita suomalaisnaisia. Berliinissä hän oli ollut yhteistyössä SS-miesten asioita hoitaneen Germanische Leitstellen ja sen suomalaisen osaston johtajana toimineen SS-Obersturmführer Antti Aaltosen kanssa ja oli onnistunut toimittamaan parisenkymmentä suomalaistyttöä saksalaisten osoitta-

miin työpaikkoihin. Kotimaahan palattuaan Munck joutui punaisen Valpon kynsiin, ja hänet tuomittiin maanpetoksesta neljäksi vuodeksi kuritushuoneeseen syytettynä siitä, että hän oli järjestänyt Saksassa suomalaisnaisille työpaikkoja vakoilijoina sotilaallisista kohteista sen jälkeen, kun Suomen ja Saksan välit olivat katkenneet. Tuomio väitetään tulleen sen jälkeen kun "korkeampi taho" oli puuttunut oikeudenkäyntiin. Paasikiven kirjaus Munckin oikeudenkäynnin aikana päiväkirjassaan kertoo jotain. Presidentti piti Munckin asiaa pahana, ja se oli hänen mukaansa antanut vettä kommunistien myllyyn. Valvontakomissiokin oli asiasta tiennyt. Vasta sitten, kun oli tullut kommunistinen sisäministeri (Yrjö Leino), asiaa oli ruvettu tutkimaan, kirjoitti Paasikivi ja jatkoi, että Munckin asia oli "saatava pois, tuomittava". Korkein oikeus päätti Munckin tuomiosta äänestyksen jälkeen. Pää pystyssä esiintynyt Munck puolestaan oli ilmoittanut Valpon kuulustelijalle suorin sanoin olevansa "nykyisen suuntauksen vastustaja". Matti Lauerma toteaa jääkärihistoriassaan, että Munckin tapaus kuulunee sodan jälkivuosien monista merkillisistä ilmiöistä kaikkein tragikoomisimpiin. Munckista väitöskirjan kirjoittanut Elina Virtanen puolestaan antaa kuvan, jonka mukaan Munckin tuomio tuli aiheesta ja oli hänen toimintansa sekä Saksa-ystävyytensä perusteella ansaittu. Virtanen pitää tuomiota jopa lievänä verrattuna jatkosodan aikana Neuvostoliiton hyväksi toimineille naisvakoilijoille langetettuihin tuomioihin ottamatta huomioon sitä, että Munckin oikeudenkäynti oli vasta sodan jälkeen, eivätkä teotkaan olleet lainkaan yhteismitalliset.[154]

Ruth Munck ei suinkaan ollut ainoa SS-vapaaehtoisiin liitetty henkilö, joka joutui sodan jälkeen kärsimään vankeusrangaistuksen. Pelkästään Turun lääninvankilassa istuivat samanaikaisesti 1940-luvun lopulla tuomioitaan Munckin ohella värvärinä kunnostautuneet toimittaja Eero Rekola ja tehtailija Petter Forsström sekä Saksassa kahteen otteeseen ollut Lauri Törni.[155]

Jouluksi 1951 oli huoltoyhdistyksen pikkujoulutilaisuuden lisäksi järjestetty yhdistyksen omassa keskuudessa keräys puutteessa elävien aseveljien ja heidän perheittensä tukemiseksi. Varsinkin vaatetavaraa saatiin paljon, ja johtokunnan jäsenet kävivät joulun alla jakamassa vaatteita niitä tarvitseville. Kun sodanjälkeisessä Suomessa oli puutetta lähes kaikesta, yhteiskunnan tuesta kokonaan vaille jääneet invalidit tarvitsivat kipeästi apua. Niinpä joulukeräykset pantiin toimeen myös seuraavina vuosina. Helsingin ohella maakunnistakin alkoi tulla tukea. Lisäksi SS-vapaaehtoisiin aina lämpimästi suhtautunut, Munckin tavoin vankilasta vapautunut vuorineuvos Petter Forsström lahjoitti 50 000 markkaa. Varoja invalidien hyväksi kerättiin Risto Juvosen johdolla myös kahdella keräyslistalla, joista toinen kiersi pääkaupunkiseudulla, toinen Etelä-Pohjanmaalla. Kun toiminta oli epävirallista ja jossain määrin heikosti organisoitua, kaikilta ongelmilta ei keräysvarojen tilittämisessä voitu välttyä.

Niinpä entiset SS-vapaaehtoiset havaitsivat hyvin pian, että keräysten ja tukitoiminnan järjestäminen ilman asiallista kirjanpitoa ei onnistu kunnolla. Oli olemassa suuri vaara, että käytettävät varat ohjautuvat ainakin osittain asiattomiin käsiin. Kaiken lisäksi helsinkiläisten ja pohjalaisten kesken syntyi erimielisyyttä avustusten jakamisesta. Kun helsinkiläiset olivat luovuttaneet vapaaehtoisten omilla keräyksillä saadut varat Sotainvalidien Veljesliiton jaettaviksi, pohjalaiset olivat Veljesliiton tekemään jakoon tyytymättömiä ja halusivat ottaa oman maakunnallisen avustustyönsä omiin käsiinsä. Sitä varten varoja kerättiin pohjalaisten suunnittelemaa ja seinäjokelaisen SS-miehiin lukeutuneen kultaseppä Matti Ahon tekemää Sonnenrad-rintaneulaa myymällä. Tätä Wiking-divisioonan tunnuksen pohjalta suunniteltua merkkiä myytiin omalle joukolle 500 markan hintaan, invalideille 300 markalla. Hankintahinta oli 250 markkaa, mitä merkkiin nihkeästi suhtautuneet helsinkiläiset pitivät kalliina, joskin merkkiä myytiin ainakin kymmenen kappaleen erä Reino Rantasen välittäminä myös helsinkiläisille. Pääkaupungin kultasepiltä merkki olisi saatu 200 markalla, väittivät helsinkiläiset, joiden vastustus näyttää pysäyttäneen merkkihankkeen verraten nopeasti.[156]

Pohjalaisten veljien kultaseppä Matti Aholla teettämä Sonnenrad-neula, jota myytiin invalidien hyväksi ja käytettiin epävirallisena jäsenmerkkinä.

Sonnenrad eli aurinkokehrä on vanha pohjoismainen ornamentti, joka on ollut käytössä viimeistään viikinkiajalta lähtien. Ruotsissa sitä on kutsuttu aurinkoristiksi (solkors), ja Saksan kolmannessa valtakunnassa se oli koristesymbolina käytössä eri yhteyksissä, mikä oli luonnollista, koska sen kuvio on helppo mieltää hakaristiksi. Wiking-divisioonan tunnuksena Sonnenrad oli näin ollen tuttu kuvio SS-miehille ja sinänsä luonnollinen heidän omaksumanaan merkkinä. Vaikka hakaristi symbolina ei vielä 1950-luvun Suomessa ollut aivan yhtä pahasti demonisoitu kuin seuraavilla vuosikymmenillä, hakaristiksi miellettävänä se tuskin on tuolloinkaan ollut entisten vapaaehtoisten keskuudessa kovinkaan yleisessä käytössä. Varojen keräämiseksi teetetyn merkin valmistusmäärä on todennäköisesti jäänyt melko pieneksi.

Ymmärrettiin, että vapaaehtoisten avustustoiminta on organisoitava virallisesti, jotta epäselvyyksistä päästäisiin. Pohjalaisaktiivi Pentti Koivisto tarttui asiaan huhtikuussa

1954 ja ehdotti joko rekisteröidyn yhdistyksen tai säätiön perustamista, jotta avustusasiat saataisiin kerralla järjestykseen. SS-miesten ja erityisesti invalidien asioiden hoito oli hänen mielestään kovin riitaista ja eripuraista. Niinpä Etelä-Pohjanmaallakin kerätyt varat oli nyt luovutettu paikalliselle sotainvalidipiirille, jotta varoja ei jaettaisi hätiköiden ja harkitsemattomasti. "Koettakaa hyvät miehet siellä Helsingissä tunnustella maaperää oman yhdistyksen perustamiseksi niin ehkä joukkokin saataisiin eheämmäksi ja asiat paremmin hoidettua." Näin päätti Pentti Koivisto aseveljelleen Risto Juvoselle huhtikuussa 1954 osoittamansa kirjeen.[157]

Joku julkinen ulkopuolinenkin SS-invalidien asian hoitamista korostava puheenvuoro kuultiin, vaikka sellaiset olivatkin harvassa. Kun sodanaikainen sensuuripäällikkö, professori Kustaa Vilkuna muisteli SS-miehiin kohdistuneita sensuuritoimia Uudessa Kuvalehdessä, hän totesi olevan kohtuullista, että SS-invalidit saisivat valtiolta invalidiavustuksen. He kun olivat Vilkunan mukaan syyttään jääneet yhteiskunnan ulkopuolelle. He menivät sotaretkelleen Suomen laillisen hallituksen luvalla, eikä voida odottaa, että he olisivat itse pystyneet tuona aikana ratkaisemaan lähtönsä poliittista puolta, kirjoitti Vilkuna, jonka mukaan vastuu oli yhteinen.[158]

Kun oli alkanut olla jonkinlaisia toiveita SS-Aseveljiltä takavarikoitujen varojen saamiseksi avustuskäyttöön, lakkautetun yhdistyksen entinen rahastonhoitaja Olli Somersalo ja entinen varapuheenjohtaja Karl-Erik Ladau lähettivät asiassa kiertokirjeen itärintamalla kaatuneiden omaisille ja siellä invalidisoituneille. Kirjeessä ei ole päivämäärää, mutta sanamuodoista käy ilmi, että se on todennäköisesti lähetetty 1950-luvun alkuvuosina. Somersalo ja Ladau toteavat, että ponnisteluistaan huolimatta he eivät olleet onnistuneet hankkimaan kaatuneiden omaisille ja invalideille eläkettä. – Yrityksiä siis oli tehty, ja neuvotteluja viranomaisten kanssa kerrottiin jatkettavan. Toiveissa oli, että lakkautetun aseveliyhdistyksen SS-Aseveljien takavarikoidut varat saataisiin käyttöön. Kirjeen lähettäjät valittivat syvästi asian pitkittymistä. Pienestä, hallussaan olevasta avustusrahastosta, joka oli syntynyt asiaa lähellä olevien ansiosta, Somersalo ja Ladau lähettivät kirjeiden saajille pienen rahasumman avustukseksi.[159]

Huoltoyhdistys pani myös alulle sota-aikana pahasti kesken jääneen kirjaprojektin eli suomalaisten SS-miesten historian kirjoittamisen. Nimettiin Axel Axin johtama toimituskunta, joka antoi marraskuussa 1951 Kaarlo Heiskasen tehtäväksi aineiston kokoamisen ja kirjan kirjoittamisen. Tarkoitus oli, että Heiskanen olisi kerännyt vapaaehtoisten muistelmia ja haastatteluja sekä vapaaehtoisiin liittyviä asiakirjoja ja koonnut niistä jonkinlaiseksi historiaksi katsottavan kirjan, jonka tuotto käytettäisiin SS-invalidien hyväksi. Heiskanen aloitti työn suunnittelemalla kirjalle nimen "Suomalaiset SS-miehinä" sekä kannen. Kirjaprojektiin käytettiin varoja palkkoina ja muina kuluina lähes 100 000

Ensimmäinen yritys suomalaisten SS-vapaaehtoisten historian kirjoittamiseksi tehtiin 1950-luvun alussa. Kirjalla oli jo nimi, ja siitä painettiin myyntiesite 1952, mutta se jäi lopulta tekemättä.

markkaa, painettiin numeroituja esite- ja tilauslomakkeita, ja ennakkotilauksiakin ehdittiin ottaa vastaan 62 500 markan arvosta. Esitteissä luvattiin, että "nyt on viimeinkin lähellä se aika, jolloin voidaan lukea tosiasioihin perustuva kuvaus niiden suomalaisten vaiheista, jotka palvelivat vuosina 1941–43 vapaaehtoisina Saksan Waffen-SS:ssä". Mainosluonteinen esite lupasi kirjan vastaavan mm. kysymyksiin, keitä he olivat, miksi he värväyivät vieraan lipun alle ja mitä he kokivat, ja selvitys luvattiin myös siihen, olivatko suomalaiset SS-miehet poliittisia sotilaita.

Kronologisesti etenevän teoksen piti jakautua kolmeen pääosaan: 1) värväys- ja koulutusvaihe, 2) rintamavaihe ja 3) kotiuttamisvaihe ja sen jälkeinen aika. Kirjaa varten tarvittavan aineiston saamiseksi oli tarkoitus lähettää noin 300 entiselle SS-miehelle kyse-

ly, ja kirjan luvattiin ilmestyvän jo syksyllä 1952, mutta tosiasiassa projekti sammui alkuunsa. Kun kysymyksessä ei olisi ollut varsinainen vapaaehtoispataljoonan historia, vaan muistelmakokoelma, hanke herätti SS-veljien keskuudessa niin paljon vastustusta, että muistelmien kirjallisesta keräämisestä ei tullut mitään, ja niinpä koko kirjahankkeesta luovuttiin vähin äänin. Heiskanen itse on todennut, ettei kirjahanke ottanut oikein tulta sen saadessa suoranaista vastustustakin, ja kun suunniteltua kirjoittajaa kutsuivat urheilutoimittajan leipätyöt, hankkeesta luovuttiin.[160]

Samaan aikaan epävirallisen huoltoyhdistyksen syntymisen kanssa myös Saksasta kuului rohkaisevia viestejä. Nürnbergin poliittisen oikeusprosessin jälkeen kaikkia Saksan sotavoimissa palvelleita oli saatettu pitää jollain lailla sotarikollisina. Jotta tällaisesta vääristyneestä käsityksestä päästäisiin eroon, liittokansleri Konrad Adenauer julisti Saksan liittopäivillä 3. joulukuuta 1952 pitämässään puheessa kunnianpalautuksen entisen Wehrmachtin sotilaille. Erikseen kysyttäessä Adenauer täsmensi panssaridivisioonan komentajana itärintamalla toimineelle kenraaliluutnantti Eduard Hauserille lähettämässään kirjeessä, että hänen mainitsemansa kunnianpalautus koski myös Waffen-SS:ään kuuluneita sikäli kuin nämä taistelivat yksinomaan sotilaina kunniakkaasti Saksan puolesta. Tämä Adenauerin myöntämä kunnianpalautus tuli tietoon myös Suomessa.[161]

Veteraanien Veljesapu 1955–1999

Uusi yhdistys perustetaan

Epävirallisen huoltoyhdistyksen johtokunnan kokousten ja Helsingissä järjestettyjen joulujuhlien lisäksi eräät eri puolilla maata asuneet entiset SS-miehet alkoivat 1950-luvun alkupuolella keskinäisestä sopimuksesta kokoontua pyhäinpäivän tienoilla Tampereella. Näissä tilaisuuksissa verestettiin vanhoja muistoja ja alettiin myös vähitellen suunnitella yhteistä virallisesti järjestettyä toimintaa, jollaista Pentti Koivisto keväällä 1954 ehdotti. Kun helsinkiläiset veljet palasivat vuoden 1954 Tampereen kokoontumisesta junalla pääkaupunkiin, he alkoivat matkalla keskustella veljestoiminnan vakiinnuttamisesta. Mukana tässä keskustelussa olivat ainakin Pekka Soila, Axel Ax, Heikki Mansala, Reino Rantanen, Aarne Roiha ja Yrjö Tenomaa. Junassa tuolloin käyty keskustelu johti päätökseen, jonka mukaan vuodenvaihteen jälkeen ryhdytään oman yhdistyksen perustamispuuhiin.[162]

Kysymys välirauhansopimuksen perusteella lakkautettujen järjestöjen tilalle perustettavista järjestöistä oli juuri noihin aikoihin muutenkin ilmassa. Vapaussodan rintamamiehet, joiden järjestö Rintamamiesliitto oli lakkautettu lokakuussa 1944, olivat perustaneet alkuvuodesta 1954 Vapaussoturien Huoltosäätiön, jonka keskeinen tehtävä oli nimensä mukaisesti ikääntyvien vapaussoturien huoltotyö. Lakkautetun Akateemisen Karjala-Seurankin entiset jäsenet saivat aikaan oman rekisteröidyn veljesjärjestönsä Kerho 22 ry:n neljä vuotta myöhemmin.

Vielä keväällä 1954, kun yhdistysasia oli ollut SS-miesten epävirallisissa kokoontumisissa keskusteltavana, oli ajateltu odottaa sotilasvammalain uudistamista. Sitten kun SS-vapaaehtoiset olisi saatu lain piiriin, suunniteltiin perustaa "kannatusyhdistys" omaa asiaa ajamaan. Ajateltiin, että tällainen yhdistys toimisi kokoavana voimana, keskittäisi toiminnan ja toisi siihen kaivattua järjestelmällisyyttä. Alueellisista erimielisyyksistäkin

Helsingissä Katajanokan upseerikasinolla 15.1.1955 pidetyn kokouksen osanottajia. Tässä kokouksessa tehtiin periaatepäätös oman huoltoyhdistyksen perustamisesta. Eturivissä vasemmalta Ensio Anttila, Auvo Mattelmäki/Nieminen, Kosti Ilveskero, Heikki Mansala ja Aarne Roiha (istumassa tuolilla). Seuraavassa rivissä keskellä helminauha kaulassa Ruth Munck ja hänestä toinen oikealla Laine-Maire Kyöstilä.

päästäisiin eroon, kun perustettavassa yhdistyksessä saisivat koko maan SS-miehet tasavertaisina jäseninä äänensä kuuluviin.[163]

Suunnitelmissa ollut sotilasvammalain uudistaminen kuitenkin viivästyi, eikä edellä mainitun junakeskustelun jälkeen yhdistyksen perustamisasiassa enää haluttukaan viivytellä, vaan 15. tammikuuta 1955 Katajanokan upseerikerholla kokoontui kolmisenkymmentä entistä SS-miestä Aarne Roihan toimiessa puheenjohtajana ja Seppo Siimestön sihteerinä. Kokouksessa saatettiin aluksi todeta, että SS-Aseveljien jäädytetyt varat, jotka oli siirretty Sotainvalidien Veljesliitolle, oli jo loppuun käytetty, samoin kuin muutamat avustuksia varten saadut lahjoituksetkin. Seurasi vilkas keskustelu, jonka tuloksena päätettiin "periaatteessa yksimielisesti" perustaa rekisteröity yhdistys, mikäli mahdollista Jääkäriliiton alaosastona. Sen yksinomaisena tarkoituksena olisi pitää yllä keskinäistä yhteyttä ja tukea taloudellisesti suomalaisia SS-invalideja ja heidän perheitään, jotka lukuisista yrityksistä huolimatta olivat jääneet vaille valtiovallan tukea. Luotettiin siis siihen, ettei poliittisia esteitä enää olisi estämässä toiminnan virallistamista.

Tällaiselle luottamukselle oli olemassa hyviä perusteita. Paasikiven toinen presidenttikausi oli ollut eräänlaista suojasään aikaa, vaikka Suomi olikin edelleen vuonna 1948 allekirjoittamaan joudutun yya-sopimuksen johdosta tiukasti Neuvostoliiton etupiirissä. Kansainvälisessä politiikassa oli Stalinin kuoltua vuonna 1953 alkanut liennytyksen kausi. Suurvaltain välistä jännitystä ylläpitänyt Korean sota oli päättynyt. Pohjoismainen passivapaus oli tullut voimaan 1953, ja neuvottelut Suomen liittymisestä Pohjoismaiden Neuvostoon ja Yhdistyneiden Kansakuntien jäseneksi olivat pitkällä, ja liittyminen näihin järjestöihin toteutui loppuvuodesta 1955. Loppua kohti kallistuva Paasikiven presidenttikausi näytti tällä tavoin yya-sopimuksen asettamista rajoituksista huolimatta vahvistaneen Suomen kansainvälistä asemaa.

Tammikuinen kokous valitsi 24-henkisen väliaikaisen toimikunnan hoitamaan yhdistyksen perustamista. Toimikunnan puheenjohtajaksi valittiin Jouko Itälä, sihteeriksi Kosti Ilveskero ja rahastonhoitajaksi Laine-Maire Kyöstilä. Väliaikaiseen toimikuntaan valittiin lisäksi henkilöitä eri puolilta maata: Helsingistä Aarne Roiha, Axel Ax, Rainer Hallberg, Ahti Setälä ja Reino Rantanen, Turusta Auvo Nieminen (Mattelmäki), Loimaalta Antti Aaltonen, Tampereelta Olavi Vihervaara, Antti Karinen ja Ahti Paikkala, Porista Pekka Nummi ja Mauno Alhainen, Mikkelistä Yrjö Niskanen, Keski-Suomesta (mukaan lukien Häme) Erkki Puuperä, Unto Ilmevalta, Tauno Pohjanlehto ja Juhani Hukkanen, Pohjanmaalta Niilo Kuustie, Pentti Koivisto ja Paavo Alanko sekä Pohjois-Suomesta Jussi Orelma.

Uutta rekisteröityä yhdistystä ei kuitenkaan haluttu ryhtyä perustamaan varmistamatta selustaa. Roiha sai tehtäväkseen ottaa yhteyttä Suojelupoliisin päällikköön Alhavaan ja tuolloiseen sisäministeriin, asevelisosialisti Väinö Leskiseen. Vasta näiltä herroilta saatujen puoltavien lausuntojen jälkeen tuli ryhtyä varsinaisiin yhdistyksen perustamistoimiin.[164]

Sen enempää maan turvallisuuspoliisin päälliköllä kuin sosiaalidemokraattisella sisäministerilläkään ei ollut huomautettavaa entisten SS-miesten yhdistyshankkeesta. Kun niin Alhava kuin Leskinenkin näyttivät vihreää valoa, uuden yhdistyksen perustava kokous kutsuttiin koolle Katajanokan upseerikerholle jo kuukauden kuluttua valmistavasta kokouksesta 15. helmikuuta 1955. Paikalla oli 24 Saksan sotavoimissa palvellutta Suomen kansalaista. Heikki Mansala toimi puheenjohtajana. Sihteerin tehtäviä hoitanut Kosti Ilveskero esitteli väliaikaisen toimikunnan laatiman sääntöehdotuksen, johon kokous teki muutamia muutoksia. Yhdistyksen nimeksi hyväksyttiin yksimielisesti huoltotoimintaan selkeästi viittaava Veljesapu ry. Sittemmin Juhani Sarasalo on kertonut keksineensä tämän nimen jo vuonna 1950 Katajanokan upseerikerholla tuolloin pidetyssä palaverissa.

Yhdistykselle hyväksytyissä säännöissä todettiin, että sen kotipaikka on Helsinki ja toimialueena koko maa. Varsinkin sääntöjen tarkoituspykälä oli laadittava taiten, jotta siihen ei päästäisi puuttumaan. Niinpä tässä pykälässä todettiin, että yhdistyksen tarkoituksena on taloudellisesti tukea niitä toisen maailmansodan aikana, vuosina 1941–43 Saksan sotavoimissa palvelleita Suomen kansalaisia, jotka tällöin haavoituttuaan ovat tulleet invalideiksi kuin myös heidän puutteenalaisissa oloissa eläviä omaisiaan. Toisin sanoen yhdistyksen tuen kohteena olivat tarkoituspykälää sananmukaisesti tulkiten vain Saksassa haavoittuneet ja näiden haavoittuneiden omaiset.

Tarkoitusta kuitenkin laajennettiin seuraavassa pykälässä, jossa yhdistys totesi joko yksin tai yhteistoiminnassa muiden sotainvalidien huoltoa ajavien yhdistysten kanssa pyrkivänsä saamaan sanotuille invalideille kuin myös kaatuneiden omaisille ne taloudelliset edut ja huoltoavustukset, jotka Suomen armeijassa palvelleille tulevat.

Tarkoituspykälässä yhdistyksen tuen kohteiksi siis määriteltiin vain vuosina 1941–1943 Saksan sotavoimissa palvelleet. Toisin sanoen esimerkiksi sodan lopulla saksalaisiin joukkoihin liittyneet jätettiin ulkopuolelle, kuten Alhava oli vaatinut. Vastaavaa rajausta ei tehty yhdistyksen virallisia jäsenyyskriteerejä määriteltäessä. Sääntöjen mukaan yhdistyksen jäseniksi pääsivät toisen maailmansodan aikana Saksan sotavoimissa palvelleet suomalaiset vapaaehtoiset. Lisäksi yhdistyksellä oli johtokunnan harkinnan perusteella mahdollisuus ottaa kannattavia jäseniä. Mitään ristiriitaa pykälien välille ei käytännössä syntynyt, sillä perustettava Veljesapu pysyi nimenomaan vuosien 1941–1943 vapaaehtoisten järjestönä.*

Julkisesti on väitetty, että Saksan joukoissa syksystä 1944 lähtien palvelleet SS-miehet on hyväksytty jäseniksi Veljesapuun. Tutkija Åke Söderlund on kaiken lisäksi kommentoinut 2010 ilmestyneessä artikkelissa asiaa esittäen omana mielipiteenään, että ”mie-

* Alkuvaiheessa SS-miehet välttivät ottamasta järjestöönsä vuoden 1944 SS-miehiä, mutta kun aikaa kului, muutama heistä otettiin jäseniksi, ja ainakin kahdelle, Ilpo Järviselle (jäsen 1955–1964) ja Uolevi Koistiselle (jäsen 1966–1994), myönnettiin numeroitu SS-vapaaehtoisten muistoristi. Näistä Järvinen muistetaan Georg C. Ehrnroothin kanssa 1970-luvulla riitautuneena perustuslaillisena. Veljesavun jäsenenä oli vuoden 1944 miehistä myös everstiluutnantti Niilo Brask (jäsen 2001–2018), joka oli ainoa puolustusvoimissa sodan jälkeen palvellut SS-miehenä ollut kadettiupseeri. Syksyllä 1944 saksalaisten puolelle loikannut, Wehrmachtissa palvellut myöhempi poliitikko ja verohallituksen pääjohtaja Mikko Laaksonen anoi 2000-luvun alussa Veljesavun jäsenyyttä sillä perusteella, että hän oli ”kantanut vihreää asetakkia”. Laaksosta ei hyväksytty. Toisaalta Veljesavun jäsenenä numeroimatonta muistoristiä kantaen esiintyi ainakin yksi mies, Oskar Dahlberg, joka ei tosiasiassa ollut palvelut Saksan-vapaaehtoisena missään vaiheessa. Tästä huolimatta Dahlberg onnistui jo 1944 saamaan jaettavia avustustusvaroja SS-Naisten Tampereen osastolta, ja hän pysyi Veljesavun Tampereen kerhon kirjoissa 1980-luvun lopulle saakka.

lestäni sotaveteraanijärjestö, joka hyväksyy vihollispuolella taistelleet tai peräti siirtyneet sotilaat, osoittaa harvinaista avarakatseisuutta."[165] Tällaiseen sarkastiseen heittoon on mahdollista vastata toteamalla asiallisesti, että Veljesapuun hyväksyttiin ne suomalaiset, jotka olivat palvelleet Saksassa vuosina 1941–1943 siitä riippumatta, olivatko he olleet saksalaisissa joukoissa vielä syksyllä 1944. Sen sijaan 1944 loikkareiden jäsenanomuksia hylättiin, eikä näitä sittemminkään hyväksytty jäseniksi muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta.

Jäsenyyskriteerien jälkeen yhdistyksen säännöissä todettiin edelleen, että sen asioita hoitaa hallituksena johtokunta, johon kuuluu puheenjohtaja sekä vuodeksi kerrallaan valittuina yhdeksän varsinaista ja kolme varajäsentä. Näistä puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja johtokunnan valitsemat kaksi jäsentä muodostavat työvaliokunnan, joka hoitaa juoksevat asiat ja valmistelee johtokunnalle esitettävät asiat.[166]

Aarne Roiha väittää vuonna 1985 kirjoittamassaan muisteluksessa käyneensä Veljesavun perustamisasiassa Urho Kekkosen puheilla; Roiha muistaa Kekkosen olleen oikeusministeri, vaikka tämä oli tuolloin pääministeri. Roihan mukaan Kekkonen oli jyrkästi SS-miesten yhdistyshanketta vastaan. Ministerit Väinö Leskinen ja Tyyne Leivo-Larsson puolestaan olivat kehottaneet hankkimaan lausunnon Suojelupoliisilta (Roiha muistaa Valpolta). Kuten Ax toteaa käyneensä Alhavan puheilla, myös Roiha sanoo ottaneensa yhteyttä Alhavaan, joka oli hänen tuttavansa sotia edeltäneeltä ajalta, jolloin Alhava toimi Roihan kotipaikkakunnan Hiitolan nimismiehenä. Muistikuva sopii tammikuun 1955 kokouksen Roihalle antamaan tehtävään ottaa yhteyttä Alhavaan. Edelleen Roihaa lainaten Kekkonen ei halunnut tehdä Veljesavun rekisteröintipäätöstä alistamatta sitä valtioneuvoston iltakoulun ratkaistavaksi. Siellä yhdistys sai enemmistön hyväksymisen Alhavan lausunnon perusteella, Kekkosen vastustuksesta huolimatta, kirjoittaa Roiha.[167] Roihan 30 vuotta tapahtumien jälkeen kirjoittamaan muistivirheitä sisältävään muisteluksseen on syytä suhtautua kriittisesti, joskaan sitä ei ole syytä leimata täysin paikkansa pitämättömäksi. Se tiedetään, ettei Kekkosen suuremmin arvostanut poliisineuvos Alhavaa. Päiväkirjassaan Kekkonen kuvaa tätä "naiviuden perikuvaksi".

Perustettavalle yhdistykselle oli valittava myös puheenjohtaja ja johtokunta. Puheenjohtajaksi valittiin Thomesto Oy:n osastopäällikkö Yrjö Tenomaa sekä johtokunnan jäseniksi topografi Heikki Mansala, lääketieteen lisensiaatti Pekka Soila, toimitusjohtaja Axel Ax, kirjanpitäjä Kosti Ilveskero, toimitusjohtaja Aarne Roiha, sahanhoitaja Niilo Kuustie, metsänhoitaja Tauno Pohjanlehto, toimittaja Mauno Alhainen ja toimitusjohtaja Reino Rantanen varsinaisiksi jäseniksi sekä lääketieteen ja kirurgian tohtori Olli Somersalo, ekonomi Seppo Backberg ja pastori Paavo Maunula varajäseniksi. Sihteeriksi valittiin Kosti Ilveskero ja rahastonhoitajaksi johtokunnan ulkopuolelta sairaanhoi-

Veljesapu ry:n ensimmäinen puheenjohtaja Yrjö Tenomaa 1955–1956.

donopettaja Laine-Maire Kyöstilä. Yhdistyksen ensimmäisiksi tilintarkastajiksi valittiin Unto Parvilahti ja Antti Nahi. Parvilahti oli vain kaksi kuukautta aikaisemmin päässyt palaamaan yli kymmenvuotiselta vankila- ja karkotusmatkaltaan Neuvostoliitosta, jonne sisäministeri Yrjö Leino oli hänet keväällä 1945 passittanut.

Yhdistysrekisteriin tehtävän ilmoituksen allekirjoittivat Heikki Mansala, Yrjö Tenomaa ja Kosti Ilveskero, ja oikeusministeriö hyväksyi Veljesavun rekisteri-ilmoituksen 6. toukokuuta 1955 Helsingin kunnallispormestarin varatuomari Weio Henrikssonin toimiessa oikeusministerinä. Tällä tavoin Saksan-vapaaehtoisten yhdistys oli tullut virallisesti perustetuksi.[168]

Monet aseveljet olivat olleet vaikuttamassa uuden yhdistyksen perustamiseen. Yhdistyksen johtokunta nosti esille kuitenkin kaksi miestä, joille se antoi jakamattoman tunnustuksensa ja parhaat kiitoksensa pitkäaikaisesta toiminnasta invalidien avustamiseksi ja yhdistyksen perustamiseksi. Nämä miehet olivat Axel Ax ja Aarne Roiha, jotka olivat olleet keskeisesti mukana vähintäänkin epävirallisen huoltoyhdistyksen perustamisesta lähtien.

Veljesapu ry:n ensimmäinen sihteeri Kosti Ilveskero 1955–1957.

Veljesapu ry:n ensimmäinen rahastonhoitaja Laine-Maire Kyöstilä, joka toimi Veljesavun rahastonhoitajana yhdistyksen perustamisesta 1955 vuoteen 2002.

Aarne Roiha oli Axel Axin ohella Veljesavun perustamiseen merkittävästi vaikuttanut henkilö.

Halu toimia varman päälle näkyi valitun johtokunnan kokoontuessa maaliskuun puolivälissä. Aarne Roiha selosti yksityiskohtaisesti "niitä hyvin myötämielisiä keskusteluja", joita hän oli käynyt mm. Suojelupoliisin edustajien kanssa yhdistyksen rekisteröintimahdollisuuksista. Johtokunta päätti vielä varmistaa taustansa ja valitsi lähetystön – Ax, Roiha, Tenomaa, Mansala – esittelemään perustetun yhdistyksen säännöt Suojelupoliisin päällikölle Alhavalle 16. maaliskuuta. Varmistus vietiin niin pitkälle, että johtokunta päätti toimittaa yhdistyksen kaikista kokouksista epävirallisesti pöytäkirjat Suojelupoliisille, "jotta voitaisiin heti aluksi turvata ulkopuolelta mahdollisesti tulevien tietojen oikeudenmukainen ymmärtäminen". Tällaisella päätöksellä tarkoitettiin sitä, että Supolle haluttiin antaa oikeaa tietoa yhdistyksen tekemisistä, jotta se voisi suhtautua oikein yhdistystä kohtaan mahdollisesti esitettävään kritiikkiin. Kovin pitkään tällaista käytäntöä tuskin jatkettiin.

Veljesavun johtokunta tarttui luonnollisesti heti myös yhdistyksen keskeisimpään tehtävään eli invalidien ja kaatuneiden omaisten avustamiseen. Se päätti antaa valitun työvaliokunnan – Tenomaa, Soila, Roiha, Ax – tehtäväksi kerätä heti luettelot kaikista invalideista ja myöhemmin myös kaatuneiden omaisista. Tämä oli tärkeää paitsi yhdistyksen oman avustustoiminnan kannalta, myös yhdistyksen pyrkiessä saamaan SS-invalidit osallisiksi valtion avustuksista.[169]

Asia oli noussut ajankohtaiseksi jo keväällä 1954, kun eduskunnassa oli tehty Sotainvalidien Veljesliiton ajama aloite sotilasvammalain muuttamiseksi. Veljesliitto oli nimittäin helmikuussa 1954 esittänyt, että asetettaisiin toimikunta tutkimaan sotilasvammalain soveltamisen muuttamista niin, että myös ulkomaisissa joukko-osastoissa valtakunnan silloista vihollista vastaan taistellessaan haavoittuneet ja sairastuneet saataisiin sotilasvammalain piiriin.[170] Eduskunta-aloitteen ensimmäinen allekirjoittaja oli sosiaalidemokraattien edustaja Leivo-Larsson, ja hänen lisäkseen aloitteen allekirjoitti edustajia monista eri puolueista. Kansanedustajien aloitteessa ei suinkaan ollut kysymys ensi sijassa siitä, että että SS-vapaaehtoiset saataisiin osallisiksi sotavammalain mukaisista korvauksista. Kysymyksessä oli tyypillinen poliittinen lehmänkauppa, jossa lähes jokaiselle luvattiin jotain. Poliittiselle vasemmistolle oli tärkeää, että sota-aikana työvelvollisiksi määrätyt saataisiin sotainvalidieläkkeiden piiriin. Siinä sivussa huomattavasti pienempi SS-vapaaehtoisten ryhmä olisi mahdollista ottaa mukaan. Kosti Ilveskero luonnehti lakialoitetta toteamalla, että se "tarjoaa jokaiselle jotakin, toisin sanoen se sisältää punanahoista meikäläisiin useita eri avustuskohteita, mutta meidän kannaltamme tärkeintä on se, että se koskee myös SS-invaliideja, ja heidän saattamista muiden invaliidien kanssa samaan asemaan invaliidiavustusten suhteen."[171]

Aloite oli todella harvinainen eduskunnan historiassa, sillä ensimmäisen allekirjoittajan lisäksi sen allekirjoittivat mm. maalaisliiton Antti J. Rantamaa ja Artturi Jämsén, sosialidemokraattien Väinö Leskinen, ruotsalaisen kansanpuolueen Gunnar Henriksson, kokoomuksen Aune Innala ja Niilo Honkala, kansanpuolueen Harras Kyttä sekä kommunistien Hertta Kuusinen. Toisin sanoen aloitteen allekirjoittajissa oli kaikkien eduskuntapuolueiden edustajia.

Vaikka aloitteen kärki oli suunnattu työvelvollisten saamiseen sotilasvammalain piiriin, aloitteessa nostettiin esille eräitä muitakin vuonna 1948 säädetyn lain ulkopuolelle jääneitä ryhmiä. SS-vapaaehtoisia koski seuraava aloitteen kohta:

Suomen ollessa sodassa oli joukko kansalaisiamme ulkomaisten armeijojen mukana taistelemassa maamme silloista vihollista vastaan. Silloiset olosuhteet huomioon ottaen, koska tämäkin toiminta liittyi maamme käymään sotaan, olisi näissäkin toimissa vammautuneille ja sairastuneille kansalaisillemme sekä heidän omaisilleen annettava sama oikeus korvaukseen ruumiinvammasta, sairaudesta tai kuolemasta kuin mikä on Suomen armeijassa taistelleilla ja heidän omaisillaan. Onhan muuten vastaavanlainen oikeus aikoinaan jääkäreillä, Saksassa palvelleilla tai ennen lokakuun 14 päivää 1920 muihin maamme ulkopuolella käytyihin sen itsenäisyyden ylläpitämiseksi ja säilyttämiseksi tapahtuneisiin sotatoimiin osallistuneilla ja heidän omaisillaan.[172]

Tällä tavoin SS-vapaaehtoiset, heitä nimeltä mainitsematta, rinnastettiin sotilasvammalain muuttamista tarkoittavassa aloitteessa jääkäreihin sekä niihin heimosotureihin, jotka olivat osallistuneet taisteluihin ennen Tarton rauhan allekirjoittamista lokakuussa 1920.

Eduskunta-aloitteet johtavat vain harvoin tulokseen, mutta Leivo-Larssonin ym. aloitteella oli se vaikutus, että valtioneuvosto asetti komitean tutkimaan sotainvalidilainsäädännön uudistamistarvetta. Veljesavun työvaliokunnan tärkeimmäksi tehtäväksi nousikin vaikuttaminen komiteaan, jotta SS-invalidit ja kaatuneiden omaiset saataisiin valtion invalidiavustusten piiriin etenkin. Aika näytti olevan otollinen tämän asian ajamiselle komitean pohtiessa eduskunnan yhteisen tahdon mukaisesti sotainvalidilainsäädännön uudistamista. Tosin hallitusneuvos Olavi Alanko sosiaaliministeriössä oli hyvin pidättyväinen, kun puheenjohtaja Tenomaa kävi hänen kanssaan keskusteluja asiassa. Toisaalta Sotainvalidien Veljesliitto oli tukenut Veljesavun tavoitteita komitealle antamassaan lausunnossa. Lopulta Veljesavussa katsottiin, että yhdistyksen edunvalvonta komitean suuntaan oli erittäin merkittävällä tavalla omiaan jouduttamaan komitean mietinnön valmistumista vuoden 1956 alkupuolella. Sotilasvammalakia muutettiin komitean esittämällä tavalla.

Nimittämänsä työvaliokunnan lisäksi Veljesavun johtokunta asetti varapuheenjohtaja Mansalan johtaman keräystoimikunnan. Tämäkin toimikunta onnistui tavoitteissaan. Se organisoi koko maan käsittävän varainkeräyksen yhdistyksen toiminnan tukemiseksi. Sisäministeriö myönsi keräysluvan vuoden 1956 alkupuoliskoksi.

Vaikka mitään keräysvaroja ei vielä ollut käytettävissä, yhdistys pystyi jakamaan keräämistään jäsenmaksuista ja saamistaan lahjoituksista jo ensimmäisenä toimintavuonnaan 14 avustuksen saajalle yhteensä 185 000 silloista markkaa. Lisäksi yhdistys saattoi pääasiassa lahjavarojen turvin lähettää joulupaketteja invalidiperheille ja yhdelle sotaorvolle.[173] Sittemmin joulupakettien lähettämisestä invalideille tuli Veljesavussa pitkäaikainen jokavuotinen tapa. Useimmat invalidijäsenet saivat jouluksi paketin, joihin lahjatavarat saatiin lahjoituksina SS-invalidien asiaa tukeneilta liikkeiltä. Veljesavun johtokunta toivoi, että paketit ymmärrettäisiin joulutervehdyksenä eikä avustuksena.[174]

Veljesapu ry siis hyväksyttiin yhdistysrekisteriin nopeasti, joten viranomaiset eivät viivytelleet asiassa. Stalin kuoleman jälkeinen suojasää, joka johti mm. Porkkalan sotilastukikohdan palauttamiseen Suomelle, vaikutti siihen, ettei sodanjälkeisten vuosien fasistimörköä enää pelätty samalla tavoin kuin aikaisemmin. Suojasää näkyi myös henkisenä vapautumisena mm. siten, että sotaa koskevaa kirjallisuutta alkoi ilmestyä ja esimerkiksi kymmenen vankeus- ja karkotusvuoden jälkeen Suomeen palaamaan päässyt Unto Parvilahti saattoi julkaista karuja vaiheitaan Neuvostoliitossa käsittelevän "Berijan tarhat" -teoksensa vuonna 1957. Kirja tosin suututti presidentti Kekkosen pahanpäiväises-

ti, kun siinä väitettiin – eikä ihan perusteettomasti – Paasikiven ja Kekkosen tienneen Leinon vankien luovutuksesta. Kekkonen kirjoitti useita kriittisiä mainintoja Parvilahdesta päiväkirjaansa. "Berijan tarhat"-kirjasta tuli joka tapauksessa suuri myyntimenestys.[175] Kirja sai SS-miestenkin keskuudessa tunnustusta. Se oli ensimmäinen Suomessa julkaistu omakohtaisiin kokemuksiin perustunut kuvaus Neuvostoliiton sodanjälkeisten vankileirien oloista.

Todettakoon, että marraskuussa 2001 Venäjän Federaation pääsyyttäjänviraston poliittisten vainojen rehabilitaatio-osaston johtaja lähetti Suomen Moskovan-suurlähetystölle luettelon ja todistukset seitsemän Suomen kansalaisen maineen palautuksesta. Heidän joukossaan oli SS-joukoissa vammautunut suomalainen sotainvalidi Unto Parvilahti, joka oli kuollut jo vuonna 1970. Lehtitietojen mukaan Parvilahden leski ei halunnut ottaa vastaan Venäjän viranomaisten lähettämää rehabilitointitodistusta.[176] Todistus on joka tapauksessa päätynyt Parvilahden jäämistöön.

Kuten edellä todettiin, aluksi eläteltiin ajatusta siitä, että Veljesapu liittyisi Jääkäriliiton alaosastoksi. Ainakin Niilo Kuustie oli keskustellut asiasta Jääkäriliiton johtokunnan jäsenen jääkärieversti Walter Hornin ja liiton sihteerin jääkärimajuri Teppo Kotivuoren kanssa. Jotta Jääkäriliitto saataisiin suosiolliseksi SS-vapaaehtoisten liittymiselle, oli korostettava sitä, etteivät SS-vapaaehtoiset tarvinneet liiton varoja avustustoimintaansa.[177] Hanke Jääkäriliittoon liittymiseksi ei kuitenkaan onnistunut, sillä varovainen Jääkäriliitto ei halunnut vaarantaa arvovaltaista asemaansa ottamalla tietyllä tavoin kiistanalaiset SS-miehet jäsenikseen. Tunnustelut jääkärien kanssa tunnutaan käydyn suullisesti, sillä sen enempää Jääkäriliiton kuin Veljesavunkaan arkistossa ei ole kirjallisia dokumentteja asiasta käydyistä keskusteluista.

Suhteet Jääkäriliittoon pysyivät kuitenkaan hyvinä. Kun Jääkärien Muistomerkkisäätiö pystytti Vaasaan Lauri Leppäsen tekemän jääkäripatsaan, joka paljastettiin jääkärien kotiinpaluun 40-vuotispäivänä, Veljesapu tuki hanketta 5 000 markalla. Jääkärien säätiö kiitti "Nuoria Jääkäreitä" mielenkiinnosta ja tuesta, jota he olivat osoittaneet jääkäripatsaan aikaansaamista kohtaan.[178]

Riippumatta siitä, saataisiinko aikaan yhteistoimintaa muiden järjestöjen kanssa, suomalaiset SS-miehet olivat joka tapauksessa tienraivaajia sodanjälkeisessä veteraanityössä. Samalla tavoin kuin SS-Aseveljet ry:n lakkauttaminen, oli myös Suomen Aseveljien Liiton lakkauttaminen tehnyt sodanjälkeisestä asevelityöstä poliittisesti ja ennen muuta ulkopoliittisesti arveluttavaa. Sotainvalidien Veljesliitto oli välttynyt lakkauttamiselta, mutta muutoin talvi- ja jatkosodan aseveljillä ei moniin vuosiin juuri ollut järjestöllistä toimintaa, vaikka monien sosiaalisten kysymysten ratkaiseminen olisi sellaista kaivannut.

Vuonna 1957 perustettiin Rintamamiesten Asuntoliitto hoitamaan veteraanien asuntoasioita, ja seuraavan vuosikymmenen alussa perustettiin eri puolille maata sotaveteraaniyhdistyksiksi kutsuttuja huoltoyhdistyksiä. Vasta vuonna 1964 Rintamamiesten Asuntoliitto muuttui Suomen Sotaveteraaniliitoksi, ja samoihin aikoihin syntyi myös Suomen Rintamamiesten Liitto. Jäsenpohjaltaan vähäinen Veljesapu oli näin ollen tavallaan edelläkävijä uuden sodanjälkeisen veteraanitoiminnan aloittamisessa.

1950-luvun Veljesapu

Kun yhdistyksen rekisteröintiprosessi oli onnistuttu hoitamaan ongelmitta, Veljesapu ry aloitti nopeasti toimintansa pitämällä perustavan kokouksen tekemän päätöksen mukaisesti ylimääräisen kokouksen 27. toukokuuta 1955. Siinä oli paikalla 27 yhdistyksen jäsentä, ja asialistan tärkeimpänä asiana oli uuden johtokunnan valinta. Perustamisvaiheessa valittu johtokunta nimittäin jätti paikkansa ylimääräisen kokouksen täytettäväksi. Tätä perusteltiin sillä, että haluttiin yhdistyksen saavan heti alusta lähtien mahdollisimman pätevän ja laajapohjaisen johdon. Toisaalta toukokuun kokouksessakaan ei ollut kovin laaja edustus SS-vapaaehtoisista, sillä tuolloin oli elossa tuhatkunta Saksan-kävijää, joista siis vain alle kolme prosenttia oli saapunut paikalle. Tieto ei ollut kulkenut tai miehet arastelivat tulla paikalle.

Alkuperäisestä johtokunnasta jäivät toukokuun kokouksessa pois Alhainen sekä Ilveskero, joka jatkoi kuitenkin edelleen yhdistyksen sihteerinä. Uusiksi johtokunnan jäseniksi valittiin siihenastinen varajäsen Olli Somersalo ja Erkki Karila. Varajäsenistä Backberg jäi pois, ja uusina varajäseninä aloittivat Mauri Sartio ja Tapani Linna. Yhdistyksen rahastonhoitajaksi valittiin edelleen Laine-Maire Kyöstilä, josta tulikin Veljesavun taloudenhoitaja useitten vuosikymmenien ajaksi.[179]

Toukokuun kokouksen jälkeen yhdistyksen johtokunta ryhtyi toimiin asiansa tunnetuksi tekemiseksi entisten SS-miesten keskuudessa. Kesällä 1955 lähettämällään kiertokirjeellä se kutsui kaikkia Saksan sotavoimissa vuosina 1941–1943 vapaaehtoisina palvelleita suomalaisia miehiä vasta perustetun invalidien huoltoyhdistyksen jäseniksi. Kiertokirjeessä kerrottiin yhdistyksen perustamisesta ja sen tarkoituksesta. Johtokunta esitti hartaan toivomuksen, että tätä työtä tukemaan saadaan kaikki miehet, jotka kyseisenä aikana ovat olleet samoissa riveissä, siis terveet ja vammaiset, sillä toiminnan pohja on kaikille yhteinen.[180]

Invalidit saivat johtokunnalta vielä erillisen kirjeen, jossa heitä kehotettiin hankkimaan lähimmältä kirurgian erikoislääkäriltä Valtion tapaturmatoimiston lomakkeel-

VELJESAPU r.y.

Jäsenkortti

v. 1955

Martti Lehtonen

on suorittanut jäsenmaksun

Veljesapu r.y.

Yhteensä mk 500:–

Postisiirtotilille n:o

28 005 joka täten kuitataan.

Kortti on pätevä rahastonhoitajan tai postin kuittaamana.

Martti Lehtosen vuonna 1955 maksaman Veljesavun jäsenmaksun 500 markkaa on kuitannut maksetuksi rahastonhoitaja Kyöstilä. Yhdistyksen alkuaikoina jäsenmaksut kerättiin postisiirtotilikortilla, jonka kuittiosan oli painettu teksti Veljesapu r.y. Jäsenkortti v. 195_. Maksun saattoi maksaa postiin tai suoraan rahastonhoitajalle. Kuittiosa jäi maksajalle jäsenkortiksi.

le laadittu lausunto invaliditeettiprosentin määrittämiseksi. Yksityiskohtaisten ohjeiden mukaan lääkärintodistuksesta oli hankittava kolme koneella kirjoitettua, oikeaksi todistettua jäljennöstä. Alkuperäinen todistus ja yksi jäljennös oli lähetettävä Veljesavulle. Johtokunta valitti sitä, että invalidi joutui maksamaan niin lääkärinpalkkion kuin asiasta johtuvat muutkin kulut. Erittäin huonossa taloudellisessa asemassa olevalle yhdistys lupasi koettaa pyynnöstä korvata aiheutuneet menot.[181]

Veljesavun ensimmäinen vuosi oli ylimääräisten kokousten aikaa, sillä 20. marraskuuta 1955 yhdistyksen jäsenet kutsuttiin jälleen ylimääräiseen kokoukseen, tällä kertaa Tampereen Liikeväen kerholle eli Rintamamiesliiton entisiin tiloihin, joissa SS-Aseveljet oli kokoontunut vuosikokoukseensa 1944. Nyt paikalla oli jo huomattavasti enemmän jäseniä kuin aikaisemmissa kokouksissa, mikä kertoi tehokkaasta tiedottamisesta ja jäsenhankinnan onnistumisesta. Kokoukseen saapui 163 henkilöä. Se oli lähinnä yhdistyksen johtokunnan informaatiotilaisuus jäsenistölle, mutta samalla kokous antoi evästyksiä johtokunnalle ja jäsenistölle siitä, miten yhdistyksen asioita olisi jäsenten mielestä hoidettava. Tällöin määriteltiin perusperiaatteita tulevalle toiminnalle.

Keskeinen perusperiaate oli, että yhdistyksen tulee ehdottomasti säilyttää sääntöjensä mukainen sosiaalisen huoltoyhdistyksen toimintatapa. Tämä päätös tarkoitti ennen muuta sitä, että Veljesapu ei saanut millään tavoin muodostua poliittisesti kantaa ottavaksi järjestöksi niin, että sitä olisi voitu syyttää lakkautetun SS-Aseveljet ry:n toiminnan jatkajaksi, saati Saksan sodanaikaisen poliittisen järjestelmän ihannoijaksi. Viranomaisille oli annettu tätä koskevia vakuutuksia, ja nyt haluttiin varmistaa, ettei viranomaisille tulisi mitään aihetta puuttua yhdistyksen toimintaan. Varmuuden vuoksi päätettiin myös, että kokouksen kulusta ja tehdyistä päätöksistä antavat julkisuuteen tietoja vain johtokunta ja kokouksen puheenjohtaja, jota tehtävää Tampereen kokouksessa hoiti Karl-Erik Ladau. Sanomalehdissä julkaistiin marraskuun kokouksen jälkeen lyhyt uutinen, jossa kerrottiin Veljesavun toiminnan aloittamisesta. Näin ollen yhdistyksen perustamista ja tarkoitusta ei suinkaan pyritty salaamaan.

Yhdistyksen johtokunta sai valtuudet jakaa avustukset, ja kokous toivoi, että ensi sijalle asetetaan heikoimmassa taloudellisessa asemassa olevat yhdistyksen jäsenet. Invaliditeettiprosentti sai vaikuttaa avustusten jakamiseen vain toissijaisesti. Niin ikään kaatuneiden omaisille tuli myöntää avustuksia huoltotarpeen mukaisesti. Kokouksessa päätettiin myös, että Veljesavulle ei perusteta paikallisosastoja, mutta johtokunnan tehtäväksi annettiin tehdä vuosikokoukselle ehdotus mahdollisista maakuntiin nimettävistä yhdysmiehistä. Näiden tehtävänä olisi välittää paikkakuntansa tiedot yhdistykselle sekä yhdistyksen tiedotukset jäsenistölle. Yhdysmiesten tulisi auttaa myös avustusten jakamisessa tarvittavien tietojen saamisessa. Tauno Pajusen ehdotuksesta Tampereen kokous antoi johtokunnan tehtäväksi tehdä vuosikokoukselle ehdotus yhdistyksen naistoimikunnasta. Tällaista esitystä johtokunnalta ei kuitenkaan tullut.

Tampereen kokouksessa pantiin puheenjohtajana toimineen Ladaun esityksestä alulle myös perinne seppeleen laskemisesta sankarihaudoille.[182] Kysymyksessä oli saman käytännön uudistaminen, jota SS-Aseveljet oli noudattanut ensimmäisessä ja ainoaksi jääneessä vuosikokouksessaan vuonna 1944. Kaatuneiden aseveljien muiston kunnioittaminen tuli tällä tavoin keskeiseksi osaksi yhdistyksen toimintaa.

Varovaisuus Veljesavun käsittelemisestä julkisuudessa oli perusteltua, sillä suljettukin kokous näytti herättäneen huomiota. Tamperelainen kommunistilehti kirjoitti Hitlerin joukoissa palvelleiden SS-miesten pitäneen kokousta kaupungissa, vaikka ”kaikki tämäntapaiset fasistijärjestöt on rauhansopimuksessa kielletty”. Lehti oli vaatinut Suojelupoliisilta toimia kokouksen johdosta, mutta Supon paikallinen tarkastaja oli ilmoittanut ”lähempien toimenpiteiden olevan ylempien elimien päätettävissä”. Tämän johdosta kommunistilehti ilmoitti jäävänsä odottamaan Supon ylimpien elinten toimia, joilla ”SS-miesten puuhailu ja rikollinen järjestö lopetetaan”.[183] Äärivasemmalla ei selvästi-

kään oltu selvillä siitä, että Veljesapu oli saanut toimintansa aloittamiselle niin Supon kuin muidenkin viranomaisten hyväksynnän.

Ensimmäisen varsinaisen sääntömääräisen vuosikokouksensa Veljesapu ry piti 8. huhtikuuta 1956. Maassa maaliskuussa ollut yleislakko oli pakottanut siirtämään kokouksen pidettäväksi huhtikuun puolella, vaikka säännöt määräsivät kokouksen pidettäväksi helmi- tai maaliskuussa. Kokous järjestettiin Helsingissä ravintola Fennian Mikonsalissa, jossa puhetta johti Jouko Itälä. Kokouskutsu oli lähetetty jäsenistölle, mutta kutsu julkaistiin myös viidessä eri päivälehdessä, Maaseudun Tulevaisuudessa, Uudessa Suomessa, Helsingin Sanomissa, Suomen Sosialidemokraatissa ja Hufvudstadsbladetissa. Kutsun näin laajalla ja näyttävällä julkaisemisella tuskin oli tarkoitus nostaa yhdistystä erityisemmin esille suuren yleisön keskuudessa. Tavoitteena oli mahdollisimman monen aseveljen tavoittaminen.

Vuosikokouksen 1956 keskeisimmäksi asiaksi nousi puheenjohtajan ja johtokunnan valitseminen, sillä ensimmäisen toimintavuoden puheenjohtajana toiminut Yrjö Tenomaa kieltäytyi jatkamasta tehtävässä. Kirjeessään Karl-Erik Ladaulle idänkauppaa käyvän puunhankintayritys Thomesto Oy:n palveluksessa ollut Tenomaa perusteli kieltäytymistään sillä, että "juttu alkoi käydä liian näkyväksi", ja toisaalta hän katsoi yhden keskeisen tavoitteen eli sotilasvammalain muuttamisen SS-aseveljien kannalta tulleen hoidetuksi samoin kuin Saksasta saatavan hoitoavun. Liika näkyvyys lienee tarkoittanut sitä, että Tenomaa pelkäsi vaikeuksia omassa työelämässään, jos hän leimautuisi kovin selvästi entisten SS-miesten puheenjohtajaksi.[184]

Tenomaan tilalle uudeksi puheenjohtajaksi valittiin yksimielisesti Pekka Soila. Arpa oli valinnut johtokunnan jäsenistä erovuoroon Pohjanlehdon, Roihan ja Axin. Heistä Roiha valittiin yksimielisesti jatkamaan. Antti Nahi valittiin yksimielisesti johtokuntaan ja äänestyksen jälkeen myös Pekka Kurvinen, josta tuli johtokunnan varapuheenjohtaja. Puheenjohtajaksi siirtyvän Soilan tilalle johtokunnan varsinaiseksi jäseneksi valittiin yksimielisesti Mauri Sartio sekä varajäseniksi Sulo Suorttanen, Alf Silfverberg ja Paavo Maunula.

Uusi puheenjohtaja Pekka Soila oli opiskellut sodan jälkeen lääkäriksi. Hän oli valmistunut lääketieteen lisensiaatiksi 1951 ja oli erikoistunut röntgenlääkäriksi. Toimiessaan sairaalalääkärinä Soila oli ryhtynyt tutkijaksi, ja hän teki useita opintomatkoja ulkomaille. Hänen röntgendiagnostiikan alaan kuuluva väitöskirjansa hyväksyttiin Helsingin yliopistossa vuonna 1958. Vuonna 1964 Soila nimitettiin Helsingin yliopiston röntgendiagnostiikan professoriksi. Purjelentoa harrastanut Soila oli sotilasarvoltaan lääkintämajuri.

Koska jäsenmaksut olivat yhdistyksen keskeinen tulonlähde, johtokunta oli esittänyt jäsenmaksuksi 1 000 markkaa. Vuosikokouksessa tätä pidettiin liian korkeana, ja niin-

pä päätettiin, että kannettavan jäsenmaksun alaraja on 500 markkaa. Toisin sanoen jäsenistölle viestitettiin, että enemmänkin voi maksaa. Saksan sotavoimissa invalidisoituneet vapautettiin jäsenmaksusta. Kannattavien jäsenten jäsenmaksun alarajaksi vahvistettiin 5 000 markkaa, eli kannattavat jäsenet maksoivat kymmenkertaisesti varsinaisen jäsenen jäsenmaksun. Tämä kertoo siitä, että kannattavat jäsenet miellettiin ensisijaisesti yhdistyksen taloudellisiksi tukijoiksi. Heille ei sääntöjenkään mukaan annettu päätösvaltaa yhdistyksen asioista päätettäessä.

Pekka Soila, Veljesavun puheenjohtaja 1956–1958.

Vuosikokouksen vahvistaman tilinpäätöksen mukaan ensimmäisenä toimintavuonna 1955 oli kerätty jäsenmaksuja 104 500 ja kannattajajäsenmaksuja 3 000 markkaa. Lahjoituksia oli saatu 204 910 markkaa. Summat eivät olleet suuria, mutta 1950-luvun niukoissa oloissa tällaisillakin avustuksilla oli oma merkityksensä. Veljesapu onnistuikin heti ensimmäisen vuoden toiminnallaan luomaan pohjan, josta se saattoi hyvin jatkaa tehtävänsä toteuttamista.[185]

Vaasan varuskunnan upseerikerholla pidettyyn 1957 vuosikokoukseen mennessä Veljesavun toiminta oli jo löytänyt linjansa siten, että invalidien avustusten jakoperusteet olivat vakiintuneet. Veljet alkoivat vähitellen tuntea järjestön omakseen, vaikka alkuvaiheessa SS-vapaaehtoisten liittyminen yhdistykseen oli ollut hyvin verkkaista. Lokakuussa 1955 Veljesavussa oli ollut vain 35 jäsentä, ja puheenjohtaja Tenomaa olikin pelännyt, ettei näin pienellä joukolla onnistuta ajamaan yhdistyksen kannalta tärkeitä asioita. Ensimmäisenä jäsenmaksunsa maksanut oli Kosti Ilveskero ja toisena Ruth Munck.[186] Jäsenmäärä kasvoi kuitenkin hitaan alun jälkeen ja se oli vuoden 1956 alussa jo 209, ja saman vuoden vuosikokouksessa jäsenmääräksi todettiin 265. Kuitenkin suurin osa kaiken kaikkiaan noin tuhatpäisestä vapaaehtoisten joukosta oli edelleen tavoittamatta. Yhdistyksen ongelmana oli se, että monet kyllä ilmoittautuivat jäseniksi, mutta eivät kuitenkaan maksaneet jäsenmaksuaan. Vuoden 1956 lopulla yhdistyksen kortistossa oli 474 henkilön nimet ja osoitteet, mutta todellista jäsenmäärää ei voitu ilmoittaa.

Veljesavussa osattiin arvioida elossa olevien vapaaehtoisten määrä oikein. Mika Hakanpään laatimien tilastojen mukaan vuoden 1956 lopussa oli elossa 999 vapaaehtoista.

Yhdistys oli siis onnistunut yhdessä vuodessa saamaan jäsenikseen noin neljäsosan Saksassa vuosina 1941–1943 palvelleista. Periaatteessa Veljesapu tietenkin pyrki saamaan entiset vapaaehtoiset mahdollisimman kattavasti yhdistyksen jäseniksi. Toisaalta haluttiin kuitenkin pitää tiukkaa kontrollia jäseniksi hyväksyttävistä, sillä yhdistyksessä katsottiin, ettei "oman pesän likaajia" tule ottaa jäseniksi. Niinpä jäsenhakemusmenettely oli sikäli tiukka, että jäsenyyttä tuli hakea kirjallisesti, ja hakija tarvitsi hakemukseensa kahden jo jäsenenä olevan veteraanin suositukset. Tässäkin asiassa Veljesapu toimi Jääkäriliiton omaksuman käytännön mukaisesti. Jääkäritkään eivät ottaneet liittonsa niitä jääkäreitä, joiden katsottiin toimineen kunniattomasti.

Vaikka jäsenyysehdot olivat tiukat, Veljesavun johtokunta pyrki käyttämään kaikki keinot jäsenkunnan kasvattamiseksi ja erityisesti heidän etujensa valvomisesti. Tammikuussa 1957 Pekka Kurvinen ja Kosti Ilveskero patistivat jäsenkuntaa vaikuttamaan siihen, että nukkuvat veljet ja kaatuneiden omaiset heräisivät valvomaan etujaan, "kun siihen vielä on vaikeasti hankittu tilaisuus". Kiertokirjeiden lisäksi Veljesapu oli julkaissut asiasta vetoomuksen päivälehdissäkin.[187] Sikäli Veljesavun jäsenyyskriteerit olivat lievemmät kuin oli ollut SS-Aseveljissä, että yhdistykseen hyväksyttiin myös lyhyen aikaa Saksassa palvelleet vapaaehtoiset. Samoin jäseneksi otettiin joitakin miehiä, joilta SS-Aseveljet oli evännyt jäsenyyden jonkin kunniattomaksi katsotun teon takia.

Pekka Soila oli toiminut menestyksellisesti yhdistyksen puheenjohtajana, ja 1957 vuosikokouksessa Erkki Liukkonen ehdotti, että Soila jatkaisi edelleen tehtävässä. Soila oli kuitenkin haluton jatkamaan, sillä hän totesi valintansa aiheuttavan toiminnallisia vaikeuksia ja katkoja hänen muiden tehtäviensä eli lähinnä väitöskirjan kirjoittamisen vuoksi. Näin oli ollut jo vuonna 1956, jolloin varapuheenjohtaja Kurvinen oli Soilan ulkomaanmatkan vuoksi joutunut pitkään hoitamaan puheenjohtajan tehtäviä. Soila ehdottikin Kurvista uudeksi puheenjohtajaksi. Vuosikokous ei kuitenkaan Soilan ehdotusta hyväksynyt, vaan päätti, että Soila jatkaa edelleen puheenjohtajan tehtävässä. Soila itse toteaa pyristelleensä puheenjohtajavaalissa vastaan, mutta olleensa yksin voimaton.

Johtokunnan jäsenistä valittiin edelleen erovuoroiset arvalla, kuten yhdistyksen säännöissä oli mainittu. Erovuoroisiksi tulivat 1957 arvonnan perusteella Niilo Kuustie, Reino Rantanen ja Mauri Sartio. Näistä Rantanen valittiin uudelleen. Pentti Koivisto valittiin Kuustien tilalle johtokunnan uudeksi jäseneksi. Taisto Kuurin ehdotettua Olavi Vihervaaraa ja Erkki Liukkosen ehdotettua Mauri Sartiota jouduttiin äänestämään. Äänestyksessä Vihervaara valittiin johtokuntaan. Aiemmat varajäsenet valittiin kaikki uudelleen.[188]

Yhdistyksen sihteeriksi valittiin 1957 Seppo Siimestö. Aikaisempi sihteeri Kosti Ilveskero oli joutunut luopuman suurimmasta osasta sihteerin tehtävien hoitamista jo syk-

Seppo Siimestö, Veljesavun sihteeri 1957–1958

Pekka Soila ja Karl-Erik Ladau keskustelevat Sturmmann-patsaan muovailleen kuvanveistäjän, jääkärikapteeni Lauri Leppäsen (oik.) kanssa Veljesavun vuosikokouksessa 1958.

syllä 1956 lisääntyneiden töidensä takia. Ilveskero työskenteli Suomen Tupakka Oy:ssä, aluksi kirjanpito-osastolla, mutta yleni yhtiössä päätyen lopulta 1969 konsernin toimitusjohtajaksi. Hän sai samana vuonna kauppaneuvoksen arvonimen, ja hän toimi Kyproksen pääkonsulina Helsingissä vuodesta 1967.

Sihteerin työkiireiden takia yhdistyksen syksyllä 1956 palkkaama ulkopuolinen asiamies, varatuomari Matti Ylikangas oli hoitanut suurimman osan sihteerin tehtävistä oman toimensa ohella. Uusi sihteeri Siimestö pääsi aloittamaan sihteerin tehtävässä vasta vuoden 1957 lopulla, joten Ylikangas hoiti käytännössä sihteerin tehtäviä siihen saakka.

Viihdepuoltakaan yhdistyksessä ei lyöty laimin. Varapuheenjohtaja Kurvinen ja asiamies Ylikangas kutsuivat Veljesavun jäsenet naisineen Helsingissä Oltermanni-Killassa pidettävään yhdistyksen pikkujouluun. "Puuron, tanssin, television, pelien, A-oikeuksien ym. ohessa tosi pätevää ohjelmaa, josta vastaa 'Prinssipääjohtaja Pekka Lipponen' = Oke Tuuri Kansallisteatterista."[189] Oli ymmärrettävää, että televisio mainittiin pikkujoulun yhteydessä, sillä televisiolähetykset olivat tuolloin aivan uutta Suomessa; Yleisradion säännölliset tv-lähetykset alkoivat vasta 1958 alusta. Perin harvalla oli vielä televisiovastaanotinta kotonaan. Pekka-Lipposen ja Kalle-Kustaa Korkin seikkailut puolestaan olivat aikakauden suosituinta radioviihdettä.

Vapaaehtoisia Veljesavun vuosikokouksessa 1958 Tampereen Liikeväen kerholla. Pöydän takana vasemmalla kirjailijat Unto Parvilahti ja Niilo Lauttamus.

Kun Veljesavun jäsenet kokoontuivat seuraavaan, vuoden 1958 vuosikokoukseensa Tampereen Liikeväen kerholle, oli jo ennakolta selvää, että yhdistyksen johtokunnassa tapahtuu muutoksia. Puheenjohtaja Soila oli nyt tehnyt etukäteen selväksi, ettei hän enää voi työesteittensä takia jatkaa puheenjohtajana, sillä hän työskenteli vuosina 1957–1959 Yhdysvalloissa. Johtokunnan jäseneksi hän kuitenkin lupautui edelleen. Samoin Antti Nahi oli ilmoittanut jäävänsä työesteiden takia johtokunnasta.

Pekka Soilan tilalle uudeksi puheenjohtajaksi valittiin siihenastinen varapuheenjohtaja Pekka Kurvinen, ja Soila valittiin Kurvisen tilalle johtokuntaan. Sääntöjen mukaan johtokunnasta olivat erovuorossa Erkki Karila, Heikki Mansala ja Olli Somersalo. Erovuoroiset Mansala ja Somersalo valittiin uudelleen ja Karilan tilalle valittiin Aarne Lehtimäki. Antti Nahille myönnettiin hänen pyytämänsä ero, ja hänen tilalleen johtokuntaan valittiin Niilo Kuustie. Varajäsenistä Kymen läänin apulaispoliisitarkastajaksi nimitetty Sulo Suorttanen jäi pois, ja hänen tilalleen valittiin Kalevi Haapaniemi.[190] Johtokunta valitsi uudeksi varapuheenjohtajakseen johtaja Aarne Roihan. Uudeksi sihteeriksi va-

Toivo Vainio, Veljesavun sihteeri 1958–1963.

Pekka Kurvinen, Veljesavun puheenjohtaja 1958–1960.

littiin Toivo Vainio, joka tuli hoitamaan tehtävää 16 vuoden ajan. Vainio oli ollut jo ennen sotaa poliisin palveluksessa. Kaikki poliisina toimineet SS-miehet olivat joutuneet punaisen Valpon aikana eroamaan viroistaan, mutta Vainio oli palannut poliisiin 1948, ja hän toimi viimeksi Helsingin poliisilaitoksen murharyhmän ylietsivänä.

Puheenjohtaja Pekka Kurvinen oli valmistunut lainopin kandidaatiksi 1949 ja saanut varatuomarin arvon 1952. Hän oli toiminut valtiovarainministeriön virkamiehenä 1953–1957, ja vuosina 1957–1968 hän toimi eduskunnan oikeusasiamiehen sihteerinä ja varamiehenä. Tämän jälkeen hän toimi lainvalmistelukunnan jäsenenä ja korkeimman hallinto-oikeuden hallintoneuvoksena vuoteen 1988. Metsästyksen ja kalastuksen harrastuksikseen ilmoittanut Kurvinen oli sotilasarvoltaan yliluutnantti.

Poikkeuksellisesti Veljesapu kokoontui vuonna 1958 myös syyskokoukseen, joka pidettiin Tampereella 1. marraskuuta. Tässä kokouksessa ei käsitelty mitään sääntömääräisiä asioita, vaan se oli enemmänkin epävirallinen informaatiotapahtuma sekä muistoristien ja muistopatsaiden jakotilaisuus. Tammer-Killassa Tuomiokirkonkadulla pidetyssä kokouk-

Veljesavun pyhäinpäiväjuhlan osanottajia "jälkisammutustöissä" Tampereen uimahallilla 2.11.1958. Etualalla vasemmalla Niilo Lauttamus, hänen takanaan saunahattu päässä Tauno Pajunen ja Pajusen takana Kustaa Levälahti.

sessa kuultiin tuolloin ajankohtainen vapaaehtoisliikkeen historiankirjoituksen tilanne, jaettiin muistoristejä ja niiden omistuskirjoja sekä luovutettiin SS-miespatsaat niitä tilanneille. Illalla oli illanvietto ja tanssiaiset. Tampereella oltiin koko viikonvaihde. Kun kokous oli pidetty lauantaina, oli sunnuntaina vuorossa "jälkisammutustöitä" uimahallissa.[191]

Ensimmäisinä vuosinaan Veljesapu oli keskittynyt huoltotyöhön ja veljien edunvalvontaan. Oli kuitenkin selvää, että myös yhteisillä kokoontumisilla jo sinänsä oli aseveljeydelle suuriarvoinen merkitys. Kokoontumiset loivat yhdessäolon tunnetta, voitiin muistella menneitä ja ylläpitää toveruutta. Veljesavun ensimmäinen julkaisu liittyi nimenomaan keskinäiseen yhdessäoloon. Yhdistys nimittäin painatti vuonna 1959 pienen, 12-sivuisen laulukirjan nimeltään "Veljesavun veisuvihko", johon otettiin yhteisissä tilaisuuksissa laulettujen laulujen sanoja. Ne perustuivat Tauno Pajusen sovittamiin sota-aikaisiin sävelmiin. Laulut keskittyivät veljille sotaretken aikana tutuiksi tulleisiin saksan- ja suomenkielisiin sanoituksiin. Oli Lili Marleen (Liisa pien), oli Erika (Kaarina) ja oli

Yhdistyksen ensimmäinen julkaisu, Veljesavun veisuvihko vuodelta 1959.

Jukka Tyrkön toimittama Viikingin viisuja -laulukirja vuodelta 1958.

Edelweiss (Orvokki) sekä muutama muu. Pieneltä osaltaan lauluvihkoon saadut kannatusilmoitukset kertoivat alkuvuosien Veljesavun tukijaystävistä, joista useimpien johtotehtävissä oli SS-veljiä. Vihkoon oli saatu ilmoituksia Aarne Roihan johtamalta ravintolaketjulta (Angleterre, Klippan, Teatteri-Grilli, Oltermanni-Kilta), SOK:lta, Suomen Tupakalta, Koiviston Autoliike Oy:ltä Seinäjoelta, Suomen Kumitehtaalta sekä kauppaneuvos Jussi Monosen omistamalta kirjapainolta Kirja-Mono Oy:ltä.[192]

Jo edellisenä vuonna 1958 oli ilmestynyt Jukka Tyrkön toimittama 16-sivuinen "Viikingin viisuja" -niminen lauluvihkonen, jonka kanteen oli painettu Kurt Tillmanin sota-aikainen piirros. Siihen ei ollut merkitty julkaisijaa, mutta painopaikkana oli Oy Syrenin Kirjapaino Tampereella. Vihkoseen oli otettu useita saksalaisten marssien sanoituksia SS Marschiert -laulusta lähtien. Mukana oli myös muutama suomalainen sanoitus. Tämä vihkonen ei virallisesti ollut Veljesavun aikaansaannos, mutta julkaisun sisältö kertoo selvästi, että asialla olivat olleet entiset SS-vapaaehtoiset.

Vuonna 1959 Veljesapu kokoontui Seinäjoen Rautatieläisten talolle pitämään vuosikokoustaan. Yhdistyksen johtokunta sai kokoukselta kiitokset siitä, että se oli hoitanut asioita sääntöjen mukaisesti. Johtokunnan jäseniä valittaessa Pekka Kurvinen valittiin yksimielisesti jatkamaan puheenjohtajana. Erovuorossa olleet jäsenet olivat Aarne Roiha, Niilo Kuustie ja Pekka Soila. Heistä Roiha valittiin jatkamaan, Kuustien ja Soilan tilalle valittiin Leo Heikurainen ja Toivo Jussila.

Vuosikokous esitti johtokunnalle toivomuksen, että se saattaisi vapaaehtoisliikettä koskevan asian ja sen merkityksen yleisön tietoisuuteen. Toisin sanoen enää ei nähty mitään syytä piilotella ja salailla tosiasioita, vaan vapaaehtoiset saattoivat pikemminkin olla ylpeitä omasta asiastaan. Kenenkään jäsenen ei tarvitse salata kuulumista joukkoon, totesi vuosikokous.[193]

Veljesapu teki vuosikokouksissaan yleensä päätöksiä muodollisen yksimielisesti, vaikka "toisinajattelijoitakin" löytyi. Kaikki eivät olleet Kurviseen puheenjohtajana täysin tyytyväisiä hänen maalaisliittolaisuutensa vuoksi. Tunnetuimpiin toisinajattelijoihin kuulunut Unto Parvilahti vitsailikin, että eräät veljesapulaiset pelkäävät pian tulevansa luetuiksi Arvo Korsimon (maalaisliiton puoluesihteeri) tukimiehistöön tai maalaisliiton poikaosastoon.[194] Tällaisesta yksityisestä kritiikistä huolimatta puoluepolitiikka ei kuitenkaan ollut näkyvästi esillä Veljesavussa, vaikka joidenkin jäsenten poliittisesta kannasta saatettiinkin laskea tämän kaltaista leikkiä. Ulkopolitiikkaankaan veljesapulaiset eivät juuri julkisesti ottaneet kantaa, ellei jonkinlaisena kannanottona ole pidettävä sitä, että ainakin Aarne Roiha ja Sakari Haikala olivat 1970-luvulla mukana Suomi-Kiina-Seuran toiminnassa. Roiha toimi lisäksi Pakistanin kunniakonsulina.

Vuosikokouksen 1959 esittämän julkisuushakuisen toivomuksen taustalla oli luonnollisesti pyrkimys saada vapaaehtoisliikkeestä käytävä keskustelu pysymään asialinjalla ja rauhoittaa niitä jäseniä, jotka ehkä perustellustikin epäilivät, onko henkilökohtaisen SS-taustan esille tuominen lainkaan järkevää. Vuosikokouksessa esitetyn toivomuksen järkevyyttä olikin varsin pian ryhdyttävä punnitsemaan. Veljesavun johtokunta nimittäin joutui heti seuraavana vuonna vetämään rajaa sille, miten yhdistys halusi julkisuudessa esiintyä. Kun yhdistyksestä oli esitetty julkisesti syyttäviä lausuntoja, johtokunta totesi, että Veljesapu ei "huoltoyhdistyksenä halua esiintyä ulospäin suuressa maailmassa". Veljien eli yhdistyksen jäsenten ei tullut turisteina matkustaessaan esiintyä yhdistyksen nimissä, linjasi johtokunta, sillä sellaisesta esiintymisestä saattaisi seurata väärinkäsityksiä ja provokaatioita.[195]

Tällainen kannanotto johtui siitä, että loppuvuodesta 1959 uutiset kertoivat maailmalta villityksestä, jossa seiniä töhrittiin juutalaisvastaisilla iskulauseilla. Villitys oli saanut alkunsa Saksasta, kun Kölnissä oli jouluyönä 1959 maalattu paikallisen synagogan

seinään hakaristejä ja antisemitistisiä iskulauseita. Tämä provokatiivinen tapahtuma sai hetkeksi eräänlaisen hakaristivillityksen leviämään ensin ympäri Eurooppaa ja jopa ympäri maailmaa, joskaan Suomessa ei mitään vakavia provokaatioita tapahtunut. Juutalaisjärjestöt saivat tällaisesta nuorison töhertelystä aiheen leimata entisten SS-miesten järjestöt antisemitistisiksi organisaatioiksi, vaikka järjestöillä ei ollutkaan mitään tekemistä töhrimiskampanjan kanssa. Kun Ilta-Sanomat kirjoitti SS-miesten järjestöihin kohdistetuista syytöksistä, Veljesavun johto otti asian esille yhdistyksen sisällä.

"Edelleen näyttää olevan epäilyksiä meitä ja tarkoitusperiämme kohtaan", todettiin Veljesavun kiertokirjeessä. Tämä osoitti, miten tärkeää oikeitten ja luotettavien tietojen antaminen vapaaehtoisliikkeestä on. Varapuheenjohtaja Roiha kiisti julkisuudessa Ilta-Sanomien perustelemattoman vihjauksen, ja hän sai arvovaltaista taustatukea. Myös Suojelupoliisin päällikkö Alhava kumosi Ilta-Sanomien väitteen Veljesavun juutalaisvastaisuudesta.

Sittemmin saksalainen diplomaatti ja poliitikko Hans Graf Huyn on suomeksikin 1979 ilmestyneessä kirjassaan "Hyökkäys" osoittanut, että Kölnin ja muiden paikkakuntien hakaristivälikohtaukset olivat Neuvostoliiton KGB:n toimeenpanemia. Pravda oli saanut niistä aiheen kirjoittaa, miten "nämä kauhistuttavat fasistiset provokaattorit ja hakaristien töhrijät lietsovat kylmää sotaa ja pyrkivät myrkyttämään kansojen väliset suhteet". KGB:n provokaatio paljastui vasta vuosia myöhemmin, mutta sen ilmitulo ei enää saanut aikaan suuria otsikoita.[196]

Suomessa Suojelupoliisi oli saanut jonkun Veljesapua kompromentoimaan pyrkineen viestin. Vuonna 1958 joku oli raportoinut, että yhdistyksen ensimmäisissä kokouksissa oli ilmennyt voimakasta revanssihenkeä. Supoa informoinut lähde oli kertonut: "Järjestön keskuudessa on vallinnut hyvin voimakkaasti kansanvaltaisen yhteiskuntajärjestelmän vastainen henki. Yleisenä kantana järjestön piirissä on ollut, että valtiokoneisto olisi meilläkin järjestettävä Hitlerin Natsi-Saksan mukaisesti." Sanottiin, että "kokouksissa ollut liikemies" oli kertonut mielialojen alkuvaiheen jälkeen tasaantuneen, vaikka edelleen poliittinen keskustelu näytteli yhdistyksen kokouksissa huomattavaa osaa.[197]

Mikään ihme ei ollut, että tällaisten kommenttien välittäjiä löytyi jopa Veljesavun omasta keskuudesta. Mukana oli myös sodanjälkeisiä käännynnäisiä, eivätkä kaikki pitäneet yhdistyksestä ja sen johdosta, mikä tekee parjaavat kommentit ymmärrettäviksi. Toki muutaman ryypyn jälkeen kokouksissa on saatettu kuulla hyvinkin räväköitä kannanottoja, mutta minkäänlaisesta "äärioikeistolaisesta toiminnasta" ei Veljesavun piirissä ole näyttöä. Niinpä Suojelupoliisissakin saatettiin todeta yhdistyksen toiminnan olevan lähinnä perinnetyötä. Toisin sanoen silloisessa Suojelupoliisissa osattiin erottaa kohukommentit todellisuudesta.[198]

Johtokunta sai esitetyistä perusteettomista syytöksistä aiheen jälleen korostaa jäsenistölle asiallisen käytöksen tärkeyttä: "Nykyisenä poliittisesti allergisena aikana jokaisen on muistettava toimintamme päämäärät." Yhdistyksen kaikki ponnistukset tähtäävät invalidien ja kaatuneiden omaisten aseman parantamiseen ja turvaamiseen. Sekä kotiseudulla että turistimatkoilla jokaisen on muistettava, että törmäilyllä saadaan vahinkoa aikaan, korosti johtokunta ja jatkoi ilolla todenneensa, että veljet eivät olleet antaneet aihetta muistutuksiin.[199] Veljesavun hallitus halusi tällä tavoin olla varovainen ja ennakolta varoittaa jäseniä harkitsemattomista teoista.

Vaikka 1940-luvun vaaran vuosista oli päästy, aika ei 1950-luvun lopulla tai 1960-luvun alussa ollut kovin otollinen SS-vapaaehtoisten asioitten esille tuomiseen. SS-invalidien pääsy invalidikorvausten piiriin sai kuitenkin Veljesavun johdon suhtautumaan optimistisesti tulevaisuuteen. Kun puheenjohtaja Kurvinen kirjoitti keväällä 1958 Kalervo Kurkialalle Ruotsiin, hän saattoi todeta, että vapaaehtoisia diskriminoiva henki oli suurelta osin hävinnyt virallisista piireistä. Korkeina lainehtineet ajan aallot olivat tasaantuneet vapaaehtoisten kohdalta, ja elämä on palautunut normaaleihin uomiin, kirjoitti Kurvinen.[200]

Puheenjohtajan arvio oli ehkä vähän ennenaikainen. Eräät viranomaisten toimet SS-vapaaehtoisia kohtaan paljastivat sen tosiasian, ettei virallisten piirien syrjivä asenne vapaaehtoisiin suinkaan ollut kokonaan hävinnyt. Lisäksi Stalinin kuolemaa seuranneen suojasään jälkeen Suomen ulkopoliittinen tilanne alkoi vuodesta 1958 lähtien jälleen vaikeutua. Ns. yöpakkaset syksyllä 1958 oli uusi alku Suomen poliittisen liikkuma-alan kaventumiselle, ja vuoden 1961 noottikriisi oli omiaan huonontamaan maan kansainvälispoliittista asemaa entisestään. Neuvostoliitto sai entistä enemmän sanansijaa Suomen sisäpolitiikasta päätettäessä, ja Suomen sisäisessä ilmapiirissä alkoi samaan aikaan olla merkkejä sota-ajan päättäjiin ja veteraaneihin nurjasti suhtautuvan vasemmistoradikalismin aktivoitumisesta. Tällainen ulko- ja sisäpoliittinen kehitys ei suinkaan ollut Veljesavun kannalta myönteistä. Niinpä yhdistyksen johtokunta joutui toistuvasti korostamaan jäsenistölle sitä, että Veljesapu ry on invalidiyhdistys. Kaikessa toiminnassa ja kaikissa tilaisuuksissa tuli käydä selvästi ilmi, että sääntöjen mukaan yhdistys toimii sodasta kärsimään joutuneitten hyväksi.[201]

Vaikka jäsenistö noudatti varsin hyvin johtokunnan toivomusta, Veljesapu tuotiin silloin tällöin julkisuudessa esille kielteisessä mielessä, kuten Ilta-Sanomien kirjoittelu Kölnin välikohtauksen yhteydessä osoitti.

Keväällä 1960 näytti kuitenkin olevan muistutuksen paikka. Kesäkuun alussa helluntain tienoilla, samoihin aikoihin, kun israelilaiset sieppasivat Adolf Eichmannin Argentiinasta, eräät suomalaiset SS-miehet olivat osallistuneet ulkomailla johonkin oikeisto-

radikaalien kokoukseen, mistä lehdet olivat kirjoittaneet tavalla, jonka Veljesavun johto pelkäsi aiheuttavan ikävyyksiä yhdistykselle ja sen jäsenistölle. Tuolloinen puheenjohtaja Silfverberg ja sihteeri Vainio lähestyivät jäsenistöä kiertokirjeellä. He eivät halunneet suurennella lehtikirjoitusten merkitystä, mutta siitä huolimatta he totesivat, että osoittaa arvostelukyvyn puutetta miehissä, jotka "tänä tulenarkana aikana, jolloin lisäksi isänmaamme on tärkeiden ratkaisujen edessä, viettävät, pahaa tietenkään tarkoittamatta, vapaa-aikaansa tilaisuudessa, josta heidän täytyy tietävän määrätynlaisen hälyn nousevan". Tärkeillä ratkaisuilla lienee tarkoitettu Suomen vapaakauppaneuvotteluja Eftan kanssa, joita käytiin yöpakkasten tulehduttamassa ilmapiirissä. Veljesavun varoittava kiertokirje kertoo herkkyydestä, jolla veljien tekemisiin reagoitiin siitäkin huolimatta, ettei edes tiedetty, olivatko kiertokirjeen varoitukseen aihetta antaneet miehet yhdistyksen jäseniä.[202]

Kun Veljesapu valmistautui vuoden 1960 vuosikokoukseensa, yhdistyksen puheenjohtajisto näytti olevan jälleen vaihtumassa. Pekka Kurvinen oli ilmoittanut, että hän haluaa jättää paikkansa "levänneille voimille". Myös varapuheenjohtaja Aarne Roiha ilmaisi haluavansa jättää johtokunnan. Tällaisten ilmoitusten johdosta johtokunta lähti ennen vuosikokousta etsimään puheenjohtajaehdokkaita. Se päätti ehdottaa vuosikokoukselle, että uudeksi puheenjohtajaksi valittaisiin Alf Silfverberg. Roiha oli ehdottanut tilalleen johtokuntaan entistä puheenjohtajaa Yrjö Tenomaata, ja johtokunta oli samaa mieltä.[203]

Vuosikokous kokoontui Tampereella Tammer-Killassa. Kokous myöntyi Kurvisen pyyntöön saada vapautus puheenjohtajan tehtävästä kasvavan työmääränsä vuoksi ja valitsi hänen tilalleen Silfverbergin. Vuosikokouksen puheenjohtajana toiminut Karl-Erik Ladau esitti yhdistyksen ja kokouksen erityisen kiitoksen Kurviselle hänen ansiokkaasta ja siunauksellisesta työstään yhdistyksen hyväksi.

Erovuorossa olleet johtokunnan jäsenet Pentti Koivisto ja Olavi Vihervaara valittiin uudelleen. Uudelleenvalinnasta kieltäytyneen Reino Rantasen tilalle johtokunnan varsinaiseksi jäseneksi valittiin Kalevi Haapaniemi. Aarne Roihalle myönnettiin ero johtokunnan jäsenyydestä, ja hänen tilalleen valittiin Yrjö Tenomaa. Varajäseniksi valittiin Paavo Maunula, Hilpi Himanka ja Simo Rautala. Myös Rantanen ja Roiha saivat yhdistyksen kiitokset epäitsekkäästä ja tuloksellisesta työstään yhdistyksen hyväksi. Vuosikokouksen jälkeen järjestettyyn iltajuhlaan osallistui jäsenten ja heidän puolisoittensa ohella joukko kutsuvieraita, joukossa mm. akateemikko Rolf Nevanlinna, joka oli SS-vapaaehtoistoimikunnan puheenjohtajana toimittuaan joutunut sodan jälkeen eroamaan Helsingin yliopiston professorin virasta ja lähtemään muutamaksi vuodeksi maanpakoon Sveitsiin.[204] Johtokunta valitsi varapuheenjohtajaksi Kalevi Haapaniemen.

Veljesavun uusi puheenjohtaja Alf Silfverberg oli valmistunut lainopin kandidaatiksi 1949 ja saanut varatuomarin arvon 1952. Toimittuaan asianajajana ja pankkimiehenä

Alf Silfverberg, Veljesavun puheenjohtaja 1960–1962.

Silfverberg oli nimitetty 1956 Suomen Kumitehdas Oy:n (myöh. Oy Nokia Ab) lakimieheksi. Sittemmin hän toimi yhtiön päälakimiehenä ja johtajana keskushallinnossa eläkkeelle jäämiseensä 1986 saakka. Kuntouintia ja sotahistoriaa harrastanut Silfverberg oli sotilasarvoltaan luutnantti.

Vuoden 1960 vuosikokouksessa Turun seudun kerho lahjoitti Veljesavulle puheenjohtajan nuijan. Sen luovuttivat kokouksen alussa Pekka Soila ja Toivo Jussila tässä kokouksessa ensimmäistä kertaa käytettäväksi.

Veljesavun sihteerit ovat dokumentoineet hyvin yhdistyksen kokoukset, ja juhlistakin on jäsenistölle tiedotettu kohtuullisesti. Yksi tosiasia on kuitenkin inhimillisistä syistä jäänyt dokumentoimatta. Veljien alkoholin käytöstä juhlissa ei juuri ole mainintoja asiakirjoissa, vaikka se kaikesta päättäen on Veljesavun alkuvuosina ollut melko rajua. Erään Tampereella järjestetyn vuosikokouksen jälkeisessä iltajuhlassa koko ravintolan alkoholijuomat loppuivat jo kello 22. Onneksi naapuriravintola suostui lainaamaan lisää omista varastoistaan. Jonkinmoisen käsityksen veljien alkoholinkäytöstä saa Unto Parvilahden kirjeestä vuodelta 1959. Hänen mukaansa ylenmääräinen alkoholin käyttö on ollut pahana vikana SS-miesten kokoontumisissa. Parvilahti oli sitä mieltä, että yhteenkuuluvaisuuden henkeä pitäisi välttämättä saada suunnatuksi kehittävämpään kerhotoimintaan kuin juopotteluun. Paikallisissa seuroissa voitaisiin pitää opettavia esitelmiä, esimerkiksi jäsenet omilta toimialoiltaan tai pyytää ulkopuolisia esitelmöitsijöitä. Henkilökohtainen kosketus raskaimmin invalidisoituneihin veljiin oli Parvilahden mukaan jäänyt aivan liian heikoksi.[205]

Valtuuskunta ja tukimiehet

Marraskuussa 1955 pidetyn kokouksen edellyttämä Veljesavun yhdysmiesverkko päätettiin toteuttaa nimeämällä yhdistykselle 20-jäseninen, johtokunnan alaisena toimiva valtuuskunta. Aloite oli tullut Kuopion veljiltä, ja silloinen puheenjohtaja Tenomaa oli il-

moittanut sitä kannattavansa. Valtuuskunnan tuli tehdyn aloitteen mukaan kokoontua tarpeen vaatiessa, ja sen jäsenille voitaisiin antaa yhdistyksen toimintaan liittyviä paikallisia tehtäviä. Johtokunta toteutti vuosikokouksen toiveen ja nimesi huhtikuussa 17-jäsenisen valtuuskunnan, jonka jäsenet edustivat melko kattavasti eri maakuntia. Käytännössä valtuuskunta kokoontui yhdistyksen vuosikokouksen alla neuvonpitoon, jolloin Tenomaan mukaan tuli pohtia sitä, miten kaikkien maakuntien asiat tulevat tasapuolisesti hoidettua. Jonkinmoisena ongelmana oli se, etteivät yhdistyksen säännöt tunteneet mitään valtuuskuntaa.

Käytännössä valtuuskunnasta tuli harvakseen kokoontuva elin, jolla ei luonnollisestikaan ollut mitään sääntömääräistä tehtävää. Vuosittain valtuuskuntaa täydennettiin valitsemalla paikkakunnaltaan pois muuttaneiden ja edesmenneiden tilalle uusia jäseniä. Lopulta valtuuskunnan merkitys jäi varsin vähäiseksi, ja Porissa vuonna 1972 pidetyssä Veljesavun vuosikokouksessa se päätettiinkin lakkauttaa. Sen sijaan johtokunta velvoitettiin nimeämään tarpeelliseksi katsomansa määrän yhdysmiehiä eri paikkakunnille.

Vaikka vuosikokous teki valtuuskunnan lakkauttamista koskevan päätöksen, valtuuskunta ei kuitenkaan vielä kadonnut mihinkään. Kun vuosikokous ei enää valtuuskuntaa valinnut, sen teki yhdistyksen johtokunta, joka ilmoitti tarvitsevansa sen jäsenten tukea ja aktiivista panosta. Nyt johtokunta myös määritteli valtuuskunnan tärkeimmät tehtävät. Sen jäsenten tuli etsiä ja ilmoittaa johtokunnalle niiden veljien nimet ja osoitteet, jotka eivät vielä olleet yhdistyksen jäseniä. Sen tuli myös ilmoittaa tiedot niistä invalidiveljistä ja kaatuneitten veljien omaisista, jotka olivat veljesavun tarpeessa.[206]

Lopullisesti valtuuskunta haudattiin vasta vuonna 1976. Tuolloin yhdistyksen johtokunta katsoi, ettei valtuuskunnan toiminta ollut tarkoituksenmukaista. Sen tähden johtokunnan päätöksellä siirryttiin tukimiesjärjestelmään, jossa jokaiselle talousalueelle valittiin yksi tukimies.[207]

Tukimiehille annetut tehtävät käyvät ilmi mm. Veljesavun silloisen sihteerin Oiva Heikasen syksyllä 1979 tukimiehille lähettämästä kirjeestä. Siinä hän ilmoittaa yhdistyksen johtokunnan valinneen vastaanottajan tukimieheksi talousalueellaan. Samalla hän muistuttaa, että yhdistyksen toimintaperiaatteissa tärkeimpänä tehtävänä on tuen antaminen tarpeessa oleville veljille ja heidän omaisilleen. Jotta ne vähäiset varat, joita tukitoimintaan oli käytettävissä, jaettaisiin oikeille henkilöille, Heikanen pyysi tukimiestä ilmoittamaan avun tarvitsijat yhdistykselle. Koska avustusvarat olivat niukat, sihteeri antoi tukimiesten ymmärtää, että he voisivat vaikuttaa varojen kartuttamiseen kääntymällä lahjoituspyynnöin liikelaitosten ja yksityishenkilöiden puoleen. Tukimiesten tehtävänä oli myös edelleen etsiä Veljesapuun kuulumattomia aseveljiä, joita tiedettiin olevan melko paljon. Sitä varten tukimiesten toivottiin lähettävän Veljesavulle nimiluette-

lot alueensa veljistä, jotta loputkin "unhossa" olevat veljet saataisiin mukaan yhdistyksen toimintaan.[208]

Tukimiesjärjestelmä toimi useita vuosia johtokunnan tukena erityisesti jaettavan veljesavun tarpeen selvittämisessä. Tukimiesten toiminnan aktiivisuus vaihteli suuresti, eikä johtokunta suinkaan aina ollut tyytyväinen kentältä saamansa informaation määrään. Kun tukimiehet oli 15 vuoden ajan valittu vuosittain, tukimiesjärjestelmästä päätettiin lopulta luopua. Vuonna 1989 Veljesavun johtokunta päätti lakkauttaa tukimiesjärjestelmän ja liittää sen toiminnot eri puolille maata siihen mennessä perustettujen Veljesavun kerhojen tehtäviksi. Samalla todettiin, että kerhojen ulkopuolisten jäsenten tuli käyttää yhdistyksen sihteerin palveluja.[209]

Veljesavun jäsenet

Perustetun yhdistyksen alkuvaiheen tärkeimpiä tehtäviä oli luonnollisesti tavoittaa mahdollisimman suuri määrä kohderyhmästään ja saada nämä liittymään jäseneksi, jotta toiminta saataisiin mahdollisimman kattavaksi. Vaikka kysymyksessä oli huoltoyhdistys, jonka tavoitteita tuskin kukaan vapaaehtoisista kyseenalaisti, kaikille SS-vapaaehtoisille jäseneksi liittyminen ei suinkaan ollut itsestään selvää. Heidän edellinen järjestönsä oli lakkautettu poliittisista syistä, ja vapaaehtoisia oli sodan jälkeen kohdeltu kaltoin. Heitä ja heidän perheenjäseniään oli syrjitty niin työelämässä kuin yksityisestikin. Monet halusivat kieltää henkilökohtaisen menneisyytensä, jotta he saisivat elää rauhassa ympäröivän yhteiskunnan painostukselta. Pelättiin, että liittyminen perustettuun SS-miesten järjestöön voisi herättää uudelleen kielteistä huomiota. Monet olivat myös kiinni omassa työurassaan ja perhe-elämässään niin, etteivät he välttämättä olleet kiinnostuneet mistään yhdistystoiminnasta. Olihan entisten vapaaehtoisten keski-ikä 1950-luvulla ainoastaan runsaat 30 vuotta.

Heti perustamisensa jälkeen kesällä 1955 Veljesapu ry pyrki tavoittamaan kiertokirjeellään mahdollisimman monta Saksassa vuosina 1941–1943 palvellutta vapaaehtoista ja kutsumaan nämä vastaperustetun invalidien huoltoyhdistyksen jäseniksi. Kiertokirjeessä selvitettiin yhdistyksen sääntöjen mukaisia toimintaperiaatteita, ja siinä ilmaistiin toivomus saada yhdistyksen työtä tukemaan kaikki miehet, jotka kyseisenä aikana olivat olleet samoissa riveissä, siis sekä terveet että vammaiset, sillä toiminnan pohja oli kaikille yhteinen. Koska yhdistyksellä ei ollut läheskään täydellistä osoiteluetteloa vapaaehtoisista, se toivoi kiertokirjeen saajien paitsi itse ilmoittautuvan jäseneksi, myös tekevän asiaa tunnetuksi toisillekin. Johtokunta vetosi kiertokirjeessään vapaaehtoisten vastuuntuntoon:

On jo kulunut yli 12 vuotta siitä, jolloin joukkomme hajaantui. Kaikkia emme enää saa kokoon. Monet ovat jo unohtaneet tai tahtoneet unohtaa koko vaiheen. Meissä tulee kuitenkin elää vastuuntunto ja auttamisaulius, jotka kuuluvat kaikkien kansalaistemme hyveisiin, sotavammaiset ja kaatuneiden omaiset ovat olleet tähän asti käytännöllisesti katsoen mitään apua ja turvaa. Jo on aika tehdä jotain. Oma apu on paras apu. Odottamalla toimettomina liian moni lähimmäisistämme taistelee vaikeuksiensa keskellä yksin ja usein häviää tämän epätasaisen kamppailun. Yhdessä toimien me voimme paljon paremmin auttaa vähempiosaisia.

Kiertokirjeen liitteenä lähetettiin jäseneksiliittymislomake.[210]

Yrityksistä huolimatta yhdistyksen jäsenmäärä ei 1950-luvulla kasvanut aivan toivotulla tavalla. Vuosikokouksessa 1959 ilmaistu kanta siitä, ettei joukkoon kuulumista tarvinnut salata, ei ollut vakuuttanut kaikkia niitä, jotka olivat SS-joukkoihin kuulumisensa vuoksi joutuneet sodanjälkeisinä vuosina monin tavoin kaltoin kohdelluiksi. Niinpä vuonna 1959 Veljesavun jäsenmaksun oli maksanut vain 206 henkilöä. Yhdistyksen tarkkaa jäsenmäärää ei tiedetty, kun invalidit oli vapautettu jäsenmaksusta. Yhdistyksellä oli tiedossaan 572 veljen osoite, joista siis vain melko vähäinen osa kuului yhdistykseen jäsenmaksunsa maksavana jäsenenä.[211]

Varsinaisten jäsenten lisäksi Veljesapu päätti alkaa kerätä myös kannattavia jäseniä, minkä yhdistyksen säännöt tekivät mahdolliseksi. Kannattaville jäsenille oli jo aiemmin määrätty oma jäsenmaksu, mutta käytännössä Veljesapu oli pysynyt pelkkänä entisten vapaaehtoisten yhdistyksenä. Tosin ensimmäiset kaksi kannattavaa jäsentä oli kirjattu jo syksyllä 1955: Elvi Meyer ja Eino Ojala Kuortanelta. Ensimmäiset lahjoituksetkin Veljesapu sai Kuortaneelta. Lahjoittajat olivat kirkkoherra Kalevi Vihma, L. M. ja J. F. Suomela sekä Leppälän Saha ja Mylly.[212]

Johtokunta päätti 1959 tehdä kannattavia jäseniä koskevan esityksen vuoden 1960 vuosikokoukselle, jossa kannattavien jäsenten jäsenmaksuksi päätettiin 2 000 markkaa. Yhdistyksen varsinaisten jäsenten jäsenmaksu oli tuolloin 200 markkaa. Toisin sanoen kannattavan jäsenen jäsenmaksu oli edelleen kymmenkertainen varsinaisen jäsenen jäsenmaksuun verrattuna.[213] Kannattajajäsenmaksua tavallaan alennettiin seuraavana vuonna, kun päätettiin, että kannattajajäsenmaksu on vähintään 1 000 markkaa vuodessa. Kovinkaan monia kannattavia jäseniä yhdistykseen ei tuolloin liittynyt, sillä Veljesapu pysyi leimallisesti entisten SS-miesten keskeisenä veljesjärjestönä.

Yhdistyslainsäädännön mukaan yhdistyksen oli pidettävä luetteloa jäsenistään. Veljesavulle tämän velvoitteen täyttäminen oli vuodesta toiseen vaikeaa sen edellä maini-

tun seikan tähden, että invalidit oli vapautettu jäsenmaksusta. Kaikista johtokunnan tietoon tulleista invalideista pidettiin kyllä luetteloa, mutta läheskään kaikki invalidit eivät olleet ilmaisseet halukkuuttaan liittyä jäseneksi. Vaikka invalidit olivat yhdistyksen jakaman tuen kohde, jotkut heistäkin pitivät tietoisesti etäisyyttä Veljesapuun, kuka mistäkin syystä.

Yhdistyksen jäsenmäärän summittaista kehitystä voidaan tarkastella vuosikertomuksissa olevien mainintojen ja jäsenmaksunsa maksaneiden avulla. Vuoden 1956 alussa jäseniä oli 209. Jäsenmaksu oli 500 markkaa, ja jäsenmaksutuloja kertyi 82 000 markkaa, joten vain 164 veljeä maksoi jäsenmaksunsa. Seuraavana vuonna yhdistyksen jäsenmääräksi ilmoitettiin 283 eli 68 jäsentä enemmän kuin edellisenä vuonna. Jäsenmaksunsa maksoi vuoden aikana 133 jäsentä. Tuolloin arvioitiin, että Suomessa asui edelleen noin 1 000 entistä SS-vapaaehtoista, joten edelleen heistä vain pieni osa kuului yhdistykseen. Yhdistyksen arvio vapaaehtoisten lukumäärästä oli varsin tarkka, mutta noin 50 miestä tuhannesta asui pysyvästi ulkomailla. Vuoden 1957 aikana johtokunta lähetti jäseneksi ilmoittautumislomakkeen noin 500 vapaaehtoiselle, joiden osoitteet olivat tiedossa, mutta näistä suurin osa jätti lomakkeen palauttamatta ja jäsenmaksun maksamatta.

Parannusta jäsenmäärässä ja jäsenmaksujen maksamisessa kirjattiin vuonna 1958. Tuolloin jäseniä ilmoitettiin olevan jo 568, mutta heistä vain 282 maksoi jäsenmaksunsa. Vuonna 1959 johtokunta ilmoitti, että sen tiedossa on 572 veljen osoite, joista jäsenmaksunsa oli maksanut 206 henkilöä. Toisin sanoen enää kaikkia kirjoissa olevia ei kirjattu jäseniksi, vaan ainoastaan tiedossa oleviksi.[214] Kun toiminnassa tavalla taikka toisella olevien jäsenmaksusta vapautettujen invalidien tarkkaa määrää ei tiedetä, voidaan ainoastaan arvella, että edelleen vain noin neljäsosa elossa olevista entisistä SS-miehistä oli mukana Veljesavussa.

Kenraali Steiner Suomessa

Siinä kun Veljesavun yleiset kokoukset pyrittiin viemään läpi varovaisesti, myös yhdistyksen johtokunta pohti keskuudessaan, miten yhdistys tulisi julkisuudessa näkymään. Tämä kävi hyvin ilmi helmikuussa 1956 pidetyssä johtokunnan kokouksessa, jossa puheenjohtaja Tenomaa selosti hoitamiaan yhteyksiä suomalaisiin ja saksalaisiin viranomaisiin. Johtokunta päätti, että ensisijaista on hoitaa yhteyksiä suomalaisiin. Saksalaisiin viranomaisiin, joilta pyrittiin tiedustelemaan mahdollisuuksia invalideille maksettaviin korvauksiin, tuli hoitaa yksityisesti eikä Veljesavun nimissä. Tämäkin oli alkuaikojen varovaisuutta. Kun suomalaisvapaaehtoisten sodanaikaisen divisioonan komentajan ken-

Heikkolaatuinen, mutta historiallinen kuva. Aarne Kähärä ja kenraali Felix Steiner Germania-hotellin ravintolassa Münchenissä 1955. Kähärä oli yksi ensimmäisistä suomalaisvapaaehtoisista, joka sodan jälkeen tapasi Steinerin.

raali Felix Steinerin tiedettiin suunnittelevan matkaa Suomeen tapaamaan entisiä alaisiaan, Veljesavun johtokunta päätti, että matka tulee toteuttaa yksityismatkana niin, ettei yhdistyksellä ole mitään virallista yhteyttä tämän matkan kanssa.[215]

Tällaisten päätösten taustalla oli se tosiasia, että vielä 1950-luvun puolivälissä entisten SS-miesten suhteet Saksaan, jopa yhteydenpito Saksan Liittotasavallan viranomaisiin, olivat tai niiden pelättiin olevan niin arkaluontoinen asia, että julki tullessaan ne olisivat voineet saada aikaan rajua arvostelua sensaatiohakuisessa lehdistössä ja etenkin suomalaisissa vasemmistopiireissä. On syytä muistaa, että myös virallisen Suomen suhde jaettuun Saksaan oli tuohon aikaan ongelmallinen. Saksan Liittotasavalta eli Länsi-Saksa, johon SS-miesten yhteyksiä voitiin ajatella pidettävän, kuului läntiseen puolustusliittoon Natoon, eikä Suomi ollut vielä virallisesti tunnustanut kumpaakaan Saksan valtiota.

Suomalaiset SS-aseveljet olivat pitäneet kenraali Steineriin kirjeitse yhteyttä sodan jälkeen. Steiner oli mm. selostanut suomalaisille Nürnbergin oikeudenkäyntiä, jossa käsiteltiin myös hänen komentamansa Wiking-divisioonan sota-aikaista toimintaa. Kenraali divisioonineen oli Nürnbergissä todettu sotarikoksista puhtaaksi. Vapaaherratar Ruth Munck oli vuonna 1955 käynyt Saksassa tapaamassa Steineria ja oli kertonut tälle Veljesavun perustamisesta, ja myös Aarne Kähärä oli Saksan-matkallaan tavannut Steinerin.

Tällaisten yksityisten yhteydenottojen jälkeen Veljesavun puheenjohtaja Yrjö Tenomaa kirjoitti Steinerille syyskuussa 1955 toivoen, että tämä voisi tehdä Veljesapua tunnetuksi Saksan lehdistössä. Samalla Tenomaa käytti tilaisuutta hyväkseen esittäen Stenerille vierailukutsun Suomeen, mistä Ruth Munck oli jo kenraalille puhunut.

Tenomaa jatkoi yhteydenpitoa Steineriin ja lähetti tälle tammikuussa 1956 uuden kirjeen, jossa hän kertoi Tampereella pidetystä SS-vapaaehtoisten kokouksesta. Erinomaisen tunnelman vallitessa oli käynyt ilmi, että suomalaisvapaaehtoisten sydämissä on Steinerin persoonalla aivan erityinen paikka. Niinpä Tenomaa toivoi, että Steinerin Suomen-matka voisi toteutua seuraavana kesänä. Samalla Tenomaa ilmoitti olevansa murheissaan, kun saksalaiset sotilaslehdet "Wiking Ruf" ja "Deutsche Soldaten-Zeitung" eivät olleet julkaisseet Veljesavun niille lähettämiä kirjoituksia.[216]

Tenomaan jätettyä Veljesavun puheenjohtajan tehtävät Unto Parvilahti jatkoi Steinerin Suomen-vierailun järjestelyjä. Hän kirjoitti kenraalille heinäkuun alussa, että tämän entiset suomalaiset alaiset ja aseveljet olivat jo pitkään odottaneet tilaisuutta kutsua kenraali vierailulle Suomeen. Nyt asia näytti olevan mahdollista toteuttaa. Ruth Munckin kautta oli saatu tieto, että Steinerilla olisi vuoden 1956 heinäkuun lopun ja elokuun puolivälin välisenä aikana mahdollisuus matkustaa Suomeen. Sitä varten hänelle oli varattu lentoliput Münchenistä Helsinkiin ja takaisin.[217]

Suomalaiset SS-miehet perustivat keskuudestaan Steinerin vierailun järjestelykomitean, johon kuuluivat Aarne Roiha, Axel Ax, Antti Nahi ja Laine-Maire Kyöstilä. Steinerin alaisina palvelleet suomalaiset avustivat taloudellisesti matkan järjestämisessä, sillä SS-miehistä ja erityisesti SS-kenraaleista oli sodanjälkeisessä Saksassa tullut lähes epähenkilöitä ja heidän taloudellinen asemansa muodostui tästä syystä usein hyvin vaikeaksi. Unto Parvilahti oli suhteillaan Aero Oy:hyn järjestänyt Steinerille edestakaisen lentolipun.

Münchenissä asunut Steiner elätti sodan jälkeen itseään kirjoittamalla kirjoja, joista varsinkin 1958 ilmestynyt "Die Freiwilligen. Idee und Opfergang" herätti Suomessakin huomiota. Steinerin vierailu oli monille suomalaisille SS-miehille ja todennäköisesti myös Steinerille itselleen suuri tapahtuma. Kenraali oli ollut pidetty esimies, ja aivan ilmeisesti myös hän oli arvostanut suuresti suomalaisia alaisiaan. Vaikka Veljesapu ry ei muodollisesti ollut millään tavoin tekemisissä kenraalin Suomen-vierailun kanssa, yhdistyksen aktiivit ottivat osaa järjestelyihin sekä Steinerin vierailun aikana järjestettyihin tilaisuuksiin.

Tuolloin 60-vuotias Steiner saapui vierailulle Suomeen myöhään illalla 30. heinäkuuta 1956. Kun Suomen-vierailu oli tullut puheeksi, Steiner oli epäillyt, että rautaesiripun takaiseen Suomeen on vaikea päästä. Hän suorastaan pelkäsi, että hänet voitaisiin Suomessa internoida. Kun suomalaiset aseveljet vakuuttivat, että Suomeen on turvallista

Kesällä 1956 Wiking-divisioonan entinen komentaja kenraali Felix Steiner, keskellä, saapui tervehtimään entisiä suomalaisia alaisiaan. Unto Parvilahti, vas. ja Aarne Roiha esittelivät vieraalle kesäistä Suomea lentokoneesta.

Kenraali Steiner Hausjärven Leponiemessä Ruth Munckin luona 4.8.1956.

Steinerin Suomen-vierailun päätteeksi järjestettiin lähtöjuhla Katajanokan kasinolla Helsingissä. Eturivissä vasemmalta Unto Parvilahti, Jouko Itälä, Walter Horn, Laine-Maire Kyöstilä, Felix Steiner, Lisa Berg, Esko Riekki ja Aarne Kähärä. Kähärällä on kädessään kenraalille muistoksi luovutettu hopeakahvainen kävelykeppi.

tulla, ja kun kenraali oli vielä Saksan turvallisuusviranomaisilta varmistanut asian, vierailu saattoi toteutua.

Yli kaksi viikkoa kestäneen vierailunsa aikana kenraali Steiner sai aluksi tutustua Helsinkiin ja Suomenlinnaan. Hänelle järjestettiin illallinen Klippanin ravintolassa. Seuraavana päivänä 1. elokuuta hän tapasi lounaalla kenraaliluutnantti Hugo Östermanin ja tapasi suomalaisia aseveljiä Katajanokan upseerikasinolla. Saaristoajelu Suomenlahden saaristossa moottoriveneellä oli vuorossa 2. elokuuta. Sotamuseossa käynnin jälkeen matka jatkui 3. elokuuta Kotkaan, josta ajettiin seuraavana päivänä vapaaherratar Ruth Munckin kartanoon Leponiemeen sekä yöpymisen jälkeen edelleen Aulangolle.

Kenraali kuljetettiin 6. elokuuta vesibussilla Aulangolta Tampereelle, jossa tamperelaiset aseveljet olivat järjestäneet hänen kunniakseen ohjelmaa Hotelli Tammerissa. Matka jatkui Seinäjoelle, jossa eteläpohjalaiset aseveljet saivat tavata sodanaikaisen kenraalinsa. Tamperelaiset kuljettivat kenraalin Seinäjoelta Jyväskylän kautta Kuopioon, jossa puolestaan kuopiolaiset aseveljet toimivat isäntinä.

Ladau on kertonut Steinerin vierailusta Tampereella, jossa kenraali ehdotti saksalaisittain harvinaista lähempää tuttavuutta. Ladau kertoo vastanneensa: "Olen mielelläni Karl-Erik, mutta minulle Te olette Herra kenraali" – vaikka SS-joukoissa ei herroiteltukaan. Ladaun kesäpaikassa Aitolahdella kenraali houkuteltiin järvelle pienelle soutumatkalle. Steiner piti rystyset valkoisina kiinni veneen laidoista ja tunnusti: "Ladau, Ich kann nicht schwimmen!"

Steinerin matka jatkui Kuopiosta Savonlinnaan ja Lappeenrantaan sekä edelleen Punkaharjulle. Sieltä kiirehdittiin jälleen Ruth Munckin luo Leponiemeen vapaaherrattaren 70-vuotispäiville 12. elokuuta. Vierailu päättyi Helsinkiin, jossa kenraalin viimeisenä vierailupäivänä 14. elokuuta Katajanokan upseerikerholla hänen kunniakseen järjestettyyn juhlaan osallistui yli 40 suomalaista SS-vapaaehtoista. Aamulla 15. elokuuta Steiner lensi Helsingistä Müncheniin.[218]

Erkki Silanterä kirjoitti Steinerin vierailun kunniaksi kenraalille omistetun runon, joka kertoo suuresta arvostuksesta entistä esimiestä kohtaan:

Nyt pysähtyi aika,
ja muistot esiin kulkee,
vaan ei haihdu nuoruun mieli
vaikka taakseen vuodet paljon sulkee.
Sen tiedän ei koskaan vanhene
tuo aate vapaan sankaruuden
vaikka se maahan poljettais'
sen aina kasvattais'
tuo kenraalimme,
mies aatteen,
tosi toveruuden.

Vierailunsa aikana Steiner luovutti muutamille vierailun järjestelyistä vastanneille henkilöille kiitoksena omistuskirjoituksellaan varustetun sota-aikaisen valokuvansa. Loppuvuodesta 1956 Steiner kiitti suomalaisia ystäviään kirjeitse. Esimerkiksi Pentti Koivisto sai kenraalilta kirjeen, jossa tämä toivotti hyvää ja menestyksellistä uutta vuotta.

Saksalaisessa Wiking Ruf -asevelilehdessä 1956 julkaistun Steinerin Suomen-vierailusta kertoneen artikkelin yhteydessä ollut kuva kangasalalaisen Matti Horjamon kenraalille lähettämästä postikortista. Kortin paljon kertova teksti kuuluu: "Matti Pellervo Horjamo, Kangasala kk. Parhaat terveiset täältä Suomesta Herra Kenraalille! t. Stainerin pojat".

"Kestäköön se vahva suomalainen sydän, joka jo silloin ennenkin teidän piirissänne sykki, kaikki ajan kulumisen mukanaan tuomat haitat ja olkoon teille mahdollista löytää edelleen tyydytystä niin hienon perheenne kuin suomalaisen toveripiirinkin parissa." Steiner pyysi tervehtimään hänen puolestaan niin seinäjokelaisia kuin vaasalaisiakin ystäviä. Hän totesi olleensa syvästi liikuttunut siitä, kuinka läheisiä kaikki toverit 13 vuoden erossa olosta huolimatta ovat. Vanhan ystävyyden sidos säilyy myös tulevaisuudessa, vakuutti kenraali Steiner.[219]

Saksassakin Steinerin Suomen-vierailu sai osakseen huomiota. Wiking-divisioonan perinnelehti "Wiking-Ruf" (myöhempi Der Freiwillige) kirjoitti siitä laajan selostuksen loppuvuodesta 1956.

Kenraali Felix Steiner kuoli Münchenissä sydänkohtaukseen 12. toukokuuta 1966 vähän ennen 70-vuotispäiväänsä. Hänet on haudattu Perlacher Forstin hautausmaalle Münchenin eteläpuolelle.

Invalidikorvaukset

Veljesapu sai perustamisensa jälkeen jossain määrin näkökantojaan julkisuuteen lehdistössä, joskaan yhdistyksestä ei kovin paljon julkisessa sanassa kirjoitettu. Pohjalainen Ilkka-lehti, jonka päätoimittajana oli tunnettu suojeluskuntamies ja jääkäriliikkeen mies Artturi Leinonen, kirjoitti jo syksyllä 1955 siitä, miten eduskunnassa oli ollut esillä kysymys eläkkeen myöntämisestä niille invalideille, jotka haavoittuivat ja jäivät vammaisiksi Saksan armeijassa palvellessaan. Lehti totesi, että sodan ja sodanaikaisen politiikan merkillisessä ristiaallokossa joutuivat nämä nuorukaiset antamaan voimansa ja verensä vierailla tantereilla, mutta heidän vilpitön käsityksensä oli, että he tekivät niin oman maansa puolesta ja hyväksi. Siksi oli väärin, että elinaikaisia vammoja saaneet ovat jääneet kaiken avun ulkopuolelle. Eduskunta oli lausunut toivomuksen tämän epäkohdan korjaamisesta, ja se olisi vihdoin toteutettava, kirjoitti Ilkka.[220] Lehden SS-miehille myötämielisen kannan takana oli todennäköisesti sen toimituskuntaan kuulunut entinen SS-vapaaehtoinen Martti Kaakinen.

Toimintavuosi 1956 oli korvausasiassa melkoinen menestys. Kuten edellä on mainittu, yhdistys oli jo edellisenä vuonna pyrkinyt aktiivisesti vaikuttamaan sotilasvammalain uudistamista pohtivan komitean työhön. Tämän työn tuloksena eduskunta sääti keväällä 1956 varsin sopuisasti sotilasvammalain soveltamisalan uudistamista koskevan lain, jonka perusteella myös suomalaiset SS-vapaaehtoiset tulivat oikeutetuiksi samoihin invalidieläkkeisiin ja korvauksiin kuin Suomen rintamalla sairastuneet tai haavoittuneet invalidit. Laissa nimittäin todettiin, että korvausta annetaan myös henkilölle, joka oli osallistunut sotaan Suomen kansalaisena Suomen silloista vihollista vastaan. Jopa kommunistit äänestivät eduskunnassa sen puolesta, että SS-sotainvalidit saatiin sotilasvammalain piiriin. Toisena joskin pienempänä ryhmänä lain piiriin tulivat Viron vapaussodassa vuonna 1919 invalidisoituneet, joille Viro oli lakannut maksamasta korvauksia sen jälkeen, kun maa oli 1940 liitetty Neuvostoliittoon.[221] Sotilasvammalain muutos tuli voimaan heinäkuun alussa 1956, ja alun perin lain perusteella tehdyt hakemukset piti jättää kesäkuun loppuun 1957 mennessä. Tätä määräaikaa kuitenkin jatkettiin. Veljesavun johtokunta totesi, että yhdistyksen sekä välitön että välillinen vaikutus lain säätämiseen ei liene aivan vähäinen.

Hyväksymällä SS-vapaaehtoiset sotilasvammalain piiriin heille tehtiin ensi kertaa oikeutta. Siihenastista tilannetta kuvaa Karl-Erik Ladau seuraavalla tavalla:

Kymmenen vuotta me Kaukasiassa saakka taistelleet, pienentyneenä joukkona kotiin palanneet SS-vapaaehtoiset elimme B-luokan kansalaisina. Puolustusvoimat ei halunnut meitä virkoihinsa ja valtion muihin tehtäviin ovet pysyivät kauan suljettuina. Kuitenkin me olimme olleet kahden vuoden sopimusmatkalla Suomen valtion lähettäminä ja palattuamme taistelimme jatkosodan loppuun saakka rintamillamme, mutta meitä ei hyväksytty suomalaisiksi sotaveteraaneiksi. Jäimme vaille siitäkin vähästä, jolla valtio sotaveteraanejaan muisti.[222]

Lain tunnetuksi tekemisestä kaikille Saksassa haavoittuneille tai muuten vammautuneille sekä kaatuneitten veljien omaisille tuli nyt yhdistyksen päätehtävä. Heti lain voimaan tultua Veljesavun johtokunta lähetti jäsenilleen kirjeen, jossa se patisteli hereille kaikkia jäseniä. Johtokunta opasti invalidijäseniään yksityiskohtaisesti siinä, miten hakemukset oli tehtävä Valtion tapaturmatoimistolle ja korosti, että jokaisen oli itse tehtävä oma hakemuksensa, sillä Veljesavulla ei ollut valtuuksia eikä mahdollisuuksia anoa kenellekään korvauksia. Toisessa kiertokirjeessään johtokunta muistutti siitä, että myös kaatuneiden omaiset olivat normaalein perustein oikeutettuja huoltoeläkkeeseen.

Vielä erikseen varapuheenjohtaja Kurvinen ja sihteeri Ilveskero lähestyivät johtokunnan ja valtuuskunnan jäseniä kirjeellään todeten lain invalidien ja kaatuneiden omaisten saattamiseksi korvauksista osallisiksi tulleen hyväksytyksi. Kurvinen ja Ilveskero pyysivät johtokunnan ja valtuuskunnan jäseniä valvomaan, että kaikki SS-invalidit ja kaatuneiden omaiset ryhtyvät ajoissa anomaan korvausta. ”Auttakaa ja neuvokaa heitä, sillä joukossa voi olla veljiä, joilta omatoimisuus on jo surkastunut”.

Veljesavun johtokunta ei suinkaan jäänyt korvausasiassa pelkäksi sivustakatsojaksi. Johtokuntaan kuuluneet juristijäsenet Alf Silfverberg ja Pekka Kurvinen valtuutettiin edustamaan yhdistystä Valtion tapaturmatoimistossa ja muissa virastoissa SS-vapaaehtoisten korvaushakemuksia koskevissa asioissa ja jättämään viranomaisille siinä tarkoituksessa hakemuksia ja asiakirjoja.

Kun SS-invalideja oli yhteensä noin 100 ja kaatuneiden omaisia noin 300, Veljesapu ei tavoittanut heistä suoraan läheskään kaikkia, joten oli tärkeää, että koko jäsenistö teki korvausasiaa tunnetuksi vapaaehtoisten ja heidän perheittensä keskuudessa. Lisäksi yhdistys julkaisi sanomalehdissä invalideille ja kaatuneiden omaisille osoitetun vetoomuksen asiassa. Oli myös tärkeää, että hakemukset laadittiin oikein. Sitä varten Veljesavun johtokunta kehotti kaikkia hakemuksen tekijöitä kääntymään lähimmän Sotainvalidien Veljesliiton tai Sotaleskien ja Kaatuneiden Omaisten Huollon jäsenyhdistyksen puoleen. Asiassa voitiin lähestyä suoraan myös Veljesapua.

Kun yhdistys oli syksyllä 1956 palkannut asiamiehekseen varatuomari Matti Ylikan-

kaan, tämä hoiti puolentoista kuukauden ajan päätoimisesti invalidien ja kaatuneiden omaisten avustusanomuksia. Kävi nimittäin ilmi, että ilman Veljesavun tukea anojat saattoivat joutua odottamaan kauan avustuspäätöstä, sillä heiltä puuttui kaikki se materiaali, jolla voitiin todistaa vamman tai sairauden synty palvelusaikana Saksan sotavoimissa. Varatuomari Ylikangas hoiti sittemmin edelleen sivutoimisesti avustusanomuksia, ja Veljesavun johtokunta ilmaisi olevansa hänen toimiinsa erittäin tyytyväinen, sillä hän oli hoitanut työtään kiitettävästi antautuen vapaaehtoisten asian tärkeyteen koko sydämestään. Ylikankaan eri paikoista kokoamat tiedot olivat aivan ratkaisevasti helpottaneet yhdistyksen toimintaa.[223]

Varatuomari Ylikangas oli tällä tavoin merkittävä henkilö Veljesavun alkuaikojen toiminnassa. Päätyönään hän toimi Kymi-Kymmene Oy:n ja sittemmin Joutseno Pulp Oy:n lakimiehenä. Hän oli myös aktiivinen toimija kokoomuksessa ja Kuusankosken kunnallisissa luottamustehtävissä. Aikanaan Veljesapu palkitsi ansioituneen asiamiehensä Ylikankaan SS-vapaaehtoisten muistoristillä.

Veljesapu oli tyytyväinen siihen, että se pystyi varsin nopeasti vakiinnuttamaan asemansa SS-invalidien ja kaatuneiden omaisten huoltojärjestönä. Suurin osa apua tarvitsevista pääsi jo vuoden 1957 aikana osallisiksi sotilasvammalain suomista oikeuksista, mutta on syytä muistaa, että sotilasvammaeläkkeet olivat 1950-luvulla todella vaatimattomia. Kesäkuun loppuun 1957 mennessä korvausta oli joka tapauksessa hakenut noin 150 SS-haavoittunutta tai sairastunutta, joista päätöksen oli saanut noin 120. Näin oli tapahtunut siitä huolimatta, ettei kaikista tapauksista ollut helppoa hankkia kunnollisia selvityksiä, kun sodasta oli kulunut toistakymmentä vuotta, eikä Suomesta ollut saatavissa alkuperäistä todistusaineistoa. Kuitenkin vain aivan harva anomus oli jouduttu hylkäämään.

Noin 140 kaatuneiden omaista oli hakenut sotilasvammalain mukaista huoltoeläkettä, ja näistä noin 100 oli saanut päätöksen. Noin puolet päätöksen saaneista oli saanut korvausta. Muiden taloudellinen asema oli katsottu niin hyväksi, etteivät he olleet huoltoeläkkeen tarpeessa.

Kun valtio ryhtyi maksamaan sotilasvammalain mukaisia korvauksia myös entisille SS-miehille, Veljesavun maksamien omien avustusten tarve ei enää ollut yhtä suuri kuin edellisinä vuosina. Yhdistys oli vuonna 1956 maksanut jäsenilleen avustuksia 795 000 markan arvosta, mutta 1957 yhdistyksen maksamien avustusten määrä oli enää 142 500 markkaa. Lisäksi yhdistys oli myöntänyt lainoja 110 000 markan arvosta, mutta lainat oli maksettu takaisin heti, kun lainan saajat olivat saaneet sotilasvammapäätöksensä. Vaikka yhdistyksen oman avustustyön tarve oli tällä tavoin vähentynyt, se ei suinkaan ollut poistunut. Veljesapu halusi muistaa avun tarpeessa olevia ja lieventää yhdistyksen jäsenten niin yhteisiä kuin yksityisiäkin vaikeuksia, kuten yhdistyksen johtokunta asian ilmaisi.

Sen lisäksi, että sotilasvammalaki saatiin tyydyttävään ratkaisuun, Pekka Soilan puheenjohtajakausi alkoi muutenkin aktiivisen työn merkeissä. Heikki Mansalan johtama keräystoimikunta, johon kuuluivat jäseninä Reino Rantanen, Jouko Itälä ja Laine-Maire Kyöstilä, järjesti sisäministeriön luvalla jälleen varainkeruun syyskuun 1957 ja maaliskuun 1958 välisenä aikana. Keräyksellä saatiin kokoon 1 303 213 markkaa, mihin yhdistyksen johtokunta oli erittäin tyytyväinen. Keräys osoitti johtokunnan mukaan, miten paljon SS-vapaaehtoisten keskuudessa oli henkilöitä, jotka olivat epäitsekkäästi valmiita toimimaan yhteisen asian hyväksi. Johtokunta kiitti kerääjiä, joista monet olivat joutuneet hoitamaan keräystä hyvin epäkiitollisissa olosuhteissa, millä epäilemättä tarkoitettiin vapaaehtoisten asialle kielteistä yhteiskunnallista ilmapiiriä.

Yhdistyksen asia sai vastakaikua muutamissa yrityksissä etenkin siksi, että yhdistykselle tehdyt vähintään 100 000 markan suuruiset lahjoitukset saatiin vähentää verotuksessa, kunhan lahjoitus oli tehty määrätyllä tavalla. Valtiovarainministeriö oli joulukuussa 1959 päättänyt, että vähintään 3 000 markan lahjoitus oli lahjoittajan verotuksessa vähennyskelpoinen, kun sen osoitti Sotainvalidihuollon Kannatusyhdistys ry:lle sellaisin suosituksin tai toivomuksin, että lahjoitetut varat luovutetaan Veljesapu ry:lle sotainvalidien ja kaatuneiden omaisten huoltoon käytettäviksi. Tämän kannatusyhdistyksen toiminnanjohtajana toimi Sotainvalidien Veljesliiton talouspäällikkö Erkki Havu. Yhdistyksen johdossa oli elinkeinoelämän ja julkisen elämän johtohenkilöitä.[224] Pienet avustukset oli mahdollista maksaa suoraan Veljesavun pankkitilille.

Vaikka SS-vapaaehtoiset oli lain muutoksella saatu osallisiksi valtion invalidikorvauksista, tilanne ei suinkaan ollut kaikin puolin tyydyttävä. Veljesapu joutui edelleen omilla varoillaan avustamaan useita invalideja, joilla oli suuria terveydellisiä ja taloudellisia vaikeuksia. Esimerkiksi vuonna 1959 Veljesavun johtokunta totesi pitäneensä periaatteena, että suureen ahdinkoon joutuneita on autettava. Yhdistyksen sääntöjä laajasti tulkiten avustuksia oli annettu myös erittäin vaikeassa asemassa olleille kaatuneiden omaisille. Milloin oli ollut syytä pelätä, että avustusta käytettäisiin väärin, avustus oli toimitettu perille tavarana taikka maksettu avustettavan vaimolle. Tällä tavoin haluttiin varmistaa, ettei avustusrahoja kannettu heti lähimpään Alkoon.[225]

Vaikeana ongelmana oli myös se, että SS-invalidit eivät olleet saaneet mitään korvauksia siltä 12 vuoden sodanjälkeiseltä ajalta, jolloin he eivät vielä olleet korvauslain piirissä. Sotilasvammalakia uudistettaessa 1956 lainsäätäjät ja viranomaiset olivat nimittäin tehneet selväksi, että mihinkään takautuviin korvauksiin valtio ei ole suostumassa. Tästä tuli pitkäaikainen ongelma, joka tuntui jäävän viranomaisilta unohduksiin, kunnes aika sen hoitaisi. Veljesavun johtokunta kääntyi 1961 Sotainvalidien Veljesliiton välityksellä valtion puoleen tiedustellen korvausta näiltä "menetetyiltä vuosilta". Suomen valtiolta

tällaisen korvauksen saaminen oli viranomaisilta saatujen lausuntojen perusteella epätodennäköistä. Niinpä Veljesapu pyysi, että Sotainvalidien Veljesliitto kääntyisi Saksan Liittotasavallan puoleen ja pyytäisi sieltä kertakaikkista suoritusta invalideille ja elinkorkoon oikeutetuille sankarivainajien omaisille siltä ajalta, jolta nämä ryhmät eivät saaneet avustusta miltään valtiolta.[226]

Sotainvalidien Veljesliitto suostui Veljesavun pyyntöön ja lähetti liittotasavallan työ- ja sosiaaliasiain ministeriölle muistion SS-joukoissa haavoittuneiden tai sairastuneiden sekä kaatuneiden omaisten korvauksista vuosien 1945 ja 1956 väliseltä ajalta. Veljesliiton muistiossa suositeltiin taannehtivan kertakaikkisen korvauksen maksamista ajalta, jolta haavoittuneet ja sairastuneet eivät olleet saaneet minkäänlaista korvausta sen enempää Suomesta kuin Saksastakaan.[227]

Jonkinlaiseen periaatteelliseen tulokseen Saksan viranomaisten kanssa oli päästy jo 1956. Silloin Saksan Liittotasavalta oli ilmoittanut, että entisiin suomalaisiin SS-miehiin ulotetaan samat järjestelyt, joista aikaisemmin oli sovittu mm. hollantilaisten SS-miesten kanssa. Saksan apu rajoittui kuitenkin proteesien uusimiseen, plastisiin leikkauksiin, parantolahoitoon jne. Avun saajan tuli itsensä kustantaa matka Saksaan, ja anomusten tuli kulkea Suomen viranomaisten kautta. Vaikka saksalaisten kanta oli periaatteessa myönteinen, Veljesavussa katsottiin, että tällaiseen Saksasta saatavaan apuun ei kannata turvautua, sillä se saattaisi haitata Suomen valtiolta saatavaa tukea.[228]

Asiaa ei kuitenkaan jätetty lopullisesti. Toukokuussa 1961 Veljesavussa laadittiin seikkaperäinen muistio Saksan Liittotasavallan viranomaisille lähetettäväksi. Siinä vedottiin lupauksiin, joita vapaaehtoisille oli värvättäessä annettu ja pyydettiin, että Saksa suorittaisi taannehtivan kertakaikkisen huoltoeläkkeen vuosilta 1944–1956 niille suomalaisille SS-invalideille ja niille kaatuneiden omaisille, joiden on Suomessa todettu olevan huollon tarpeessa. Muistiossa selostettiin myös vapaaehtoisliikkeen historiallista taustaa ja vapaaehtoisten, ennen kaikkea invalidien, vaiheita vuoteen 1956. Sotainvalidien Veljesliitto lähetti muistion puoltavalla lausunnollaan Saksan Liittotasavallan sosiaaliministeriölle.

Saksasta saatiin vastaus syyskuussa 1961. Siinä Saksan sosiaaliministeriö ilmoitti joutuvansa valitettavasti epäämään suomalaisvapaaehtoisten anomuksen. Saksan huoltolaki nimittäin määräsi, että huoltoavustus voi alkaa aikaisintaan siitä kuukaudesta lukien, jonka aikana anoja on hakemuksensa jättänyt. Kun Veljesavussa oli haluttu saada asiassa perusteellinen selvitys, Saksan sosiaaliministeriön vastaus oli selvityksen antanut.[229]

Asiaan palattiin kuitenkin uudestaan vuonna 1975, kun silloinen puheenjohtaja Jaakko Nortio oli kirjeitse yhteydessä saksalaisen invalidien korvaustoimiston kanssa. Seuraavana vuonna Nortio ja Veljesavun sihteeri Oiva Heikanen matkustivat Saksan Schleswigiin asianomaiseen virastoon ”keskustelemaan asian periaatteellisesta puolesta”.[230]

Vaikka yritykset tuen saamiseksi Saksasta eivät lukuisista yrityksistä huolimatta tuottaneet tulosta, Veljesavussa asiaan palattiin kerta toisensa jälkeen. Vuonna 1985 todettiin, että Saksan Liittotasavallan laki sotauhrien huollosta antoi mahdollisuuden hakea korvauksia ja terveydenhoitoa "vammoista, jotka johtuvat palveluksesta Saksan Wehrmachtissa tai palveluksesta muussa samantapaisessa järjestössä". Tämä laki ei kuitenkaan koskenut sellaisia sotauhreja, jotka olivat samasta syystä anoneet tukea toiselta valtiolta. Niinpä vain sellaiset, jotka eivät olleet Suomessa saaneet korvauksia vammoistaan, saattoivat hakea korvausta Saksasta. Käytännössä tällaisia sotavammaisia ei juuri ollut. Veljesavun johtokunta lupasi kuitenkin anojille tarpeelliset paperit suomeksi käännettyinä, sillä sen mielestä kannatti kuitenkin yrittää.[231]

Kun tästä mahdollisuudesta ei sittemmin kuultu mitään, hanke ei liene johtanut minkäänlaiseen tulokseen suomalaisvapaaehtoisten osalta.

Myöhemminkään korvausten saaminen Saksasta ei johtanut vapaaehtoisten kannalta mihinkään tulokseen. Vuonna 1992 Veljesavun johtokunta joutui toteamaan, että Saksassa invalidisoituneille veljille ei Saksasta ole saatavissa korvauksia. Tämä perustui johtokunnan saamien tietojen mukaan valtioiden välisiin sopimuksiin.[232]

Pienoispatsas Ruth Munckille

Vapaaherratar Ruth Munck täytti 70 vuotta 12. elokuuta 1956. Hän oli sodanaikaisen toimintansa ansiosta aseveljien keskuudessa hyvin arvostettu henkilö, ja hänen sodan jälkeen kärsimänsä aseveljien poliittiseksi katsoma vankeusrangaistus oli epäilemättä vain lisäämässä hänen arvostustaan. Tulihan vankilaan joutuneesta vapaaherrattaresta yksi sodanjälkeisestä epävarmuuden ajasta kärsineistä. Itse hän saattoi leikkimielisesti kutsua itseään "kalterijääkäriksi". On nimittäin kerrottu tarinaa Jääkäriliiton Helsingin alaosaston kokouksesta joskus 1950-luvulla. Kokouksen puheenjohtajan todettua, ettei tällä kertaa yhtään kalterijääkäriä ollutkaan mukana, Ruth Munck huudahti: "Olenhan minä täällä!"[233]

SS-vapaaehtoisia oli vuosittain osallistunut kutsuttuina Ruth Munckin syntymäpäiville hänen kotonaan Hausjärvellä Leponiemessä Erkylän kartanossa niin, että tilaisuudesta oli jo kehittynyt perinne. Jääkärit olivat aloittaneet tämän perinteen jo ennen sotia vierailemalla vapaaherrattaren luona elokuun ensimmäisenä sunnuntaina, ja 1950-luvulla jääkärien lähetystö kävi Leponiemessä viikkoa SS-miesten jälkeen elokuun toisena sunnuntaina. SS-vapaaehtoiset jatkoivat vierailuperinnettä vuodesta toiseen. Ensin tapaamisissa oli paikalla 10–12 miestä, mutta osanottajien määrä kasvoi vuosien mittaan.

Ruth Munck "poikiensa" ympäröimänä Leponiemessä 1950-luvulla. Schwester Ruthista vasemmalla Siiri Tuomola ja oikealla valkoisessa leningissä Laine-Maire Kyöstilä.

Enää ei syöty rapuja kuten sota-aikana, vaan tilaisuuden emäntänä Ruth Munck tarjosi omakätisesti vierailleen hernekeittoa ja päälle kahvin kanssa mustikkapiirakkaa. Kaarlo Heiskanen muisteli myöhemmin, että nämä vierailut olivat ikimuistoisia hetkiä. Ylväs vapaaherratar oli ystävällinen ja kauniisti hymyilevä jokaiselle vieraalleen siviili- tai sotilasarvoon katsomatta. Munckin on sanottu olleen ikätovereilleen jääkäreille kuin sisar, mutta nuoremmille SS-vapaaehtoisille kuin äiti, joka komensi pojat keittojonoon, jossa hän itse jakoi hernekeiton ja jäätelön.[234]

Jukka Tyrkkö on todennut suomalaisten SS-miesten iloinneen, että Ruth Munckin "jääkäritarina" toistui ja jatkui alusta loppuun heidänkin kohdallaan alusta loppuun samanlaisena kuin jääkärienkin kohdalla. Vuonna 1960 ilmestyneessä "Suomalaisia suursodassa" -kirjassaan Tyrkkö iloitsee myös siitä, että Schwester Ruthin sanat kuuluivat vielä tuolloinkin: "Minä kaipaan uljaita, komeita poikiani."[235]

Kun Veljesavun johtokunta mietti sopivaa lahjaa vapaaherrattaren 70-vuotispäiväksi, se antoi Laine-Maire Kyöstilälle, Alf Silfverbergille ja Pekka Kurviselle tehtäväksi suunnitella, miten yhdistys huomioi merkkipäivän. Tämä kolmen hengen toimikunta päätyi esittämään, että jääkärikapteeni Lauri Leppäseltä tilattaisiin SS-vapaaehtoista esittä-

vä pienoispatsas vapaaherrattarelle lahjoitettavaksi. Johtokunta oli samaa mieltä ja totesi jäsenistölle lähetetyssä kiertokirjeessä, että hanke oli kaikille vapaaehtoisille läheinen, ja sen toteuttaminen oli Munckin ja Leppäsen korkean iän vuoksi erittäin kiireellinen.

Johtokunta tilasi Sotainvalidien Veljesliitolta nahkakantisen onnitteluadressin, johon ryhdyttiin keräämään veljiltä onnitteluallekirjoituksia 500 markan suoritusta vastaan. Tätä varten adressiin liitettiin kuusi sisälehteä, jotka toimitettiin nimetyille veljille eri puolille maata allekirjoitusten keräämiseksi.

Onnitteluadressiin tuli seuraava teksti:

Vapaaherratar Ruth Munckille
12.8.1956

Suomalaisten SS-vapaaehtoisten puolesta allekirjoittaneet pyytävät lausua sydämellisimmät onnittelut Schwester Ruth'in 70-vuotispäivänä toivoen, että kiitollisuutemme myötätunnosta ja tuesta menneinä vaikeina vuosina tulevaisuudessa saisi näkyvämmänkin muodon.[236]

Lauri Leppänen oli varsin tunnettu kuvanveistäjä, joka oli muovaillut mm. jääkärien pienoispatsaan jo 1930-luvulla. Tämän mallin mukainen jääkäripatsas pystytettiin lopulta Vaasaan vuonna 1958. Veljesavun kirjeenvaihdosta käy ilmi, että juuri Leppäsen jääkäripatsas, jollainen Ruth Munckillakin oli, innoitti SS-vapaaehtoisia päätymään pienoispatsaan hankkimiseen. Kysyttäessä Leppänen lupautui muovailemaan Munckille lahjaksi annettavan SS-vapaaehtoisen pienoispatsaan palkkiotta. Sitä varten hänelle toimitettiin kuvia suomalaisista vapaaehtoisista sekä kuvateos "Waffen-SS in Einsatz".

Munckin merkkipäivänä Veljesavun lähetystö kävi Karl-Erik Ladaun johdolla onnittelemassa päivänsankaria, jolle ojennettiin 140 entisen vapaaehtoisen allekirjoittama onnitteluadressi. Kukin adressin allekirjoittaja oli lahjoittanut 500 markkaa hankkeeseen niin, että 70 000 markkaan nousseet patsaan raaka-aineista, aputyövoimasta ja valamisesta aiheutuneet kustannukset saatiin katettua. Patsas valmistui vasta myöhemmin siten, että Heikki Mansalan johtama lähetystö kävi 23. syyskuuta 1956 luovuttamassa SS-Sturmmannia esittävän patsaan kipsimallin Ruth Munckille. Myös kuvanveistäjä Leppänen oli mukana tässä tilaisuudessa.[237] Munck sai lopulta vuonna 1958 patsaan pronssiin valettuna alkuperäisen suunnitelman mukaisesti.

Keräys lahjaa varten oli tuottanut jonkin verran enemmän kuin se tuli maksamaan. Vapaaherrattaren toivomuksesta Veljesavun johtokunta perusti vuonna 1967 ylijäämärahoilla Schwester Ruth Munckin avustusrahaston, jonka alkupääoma oli 700 markkaa.

Veljesavun puheenjohtaja Pekka Kurvinen luovuttaa pronssisen Sturmmann-patsaan vapaaherratar Ruth Munckille Hausjärven Leponiemessä 1958.

Kun vapaaherratar täytti 85 vuotta 1971, Veljesapu kartutti rahastoa juhlapäivän kunniaksi 1 000 silloisella markalla.[238]

Lauri Leppäsen jääkäripatsas, jonka pienoisversiota Jääkäriliitto myi myös Arabian valmistamana keraamisena versiona, esittää jääkäriä lepoasennossa, kivääri jalalla katsomassa oikealle. SS-vapaaehtoisen patsas puolestaan esittää vapaaehtoista tiukassa asennossa, kivääri eteen vietynä ja katse vasempaan. Kumpikin patsas esittää hyvin kohdettaan.

Ruth Munckin lahjaa hankittaessa ei pöytäkirjoihin ole kirjattu mitään mainintaa siitä, että Leppäsen patsaasta tehtäisiin Veljesavulle myyntituotetta. Ilmeinen tarkoitus oli alun perin teettää vain yksi ainoa kappale vapaaherratarta varten. Tällaisen taideteoksen aikaansaamista pidettiin siitä huolimatta merkkitapauksena suomalaisten SS-vapaaehtoisten historiassa. Tärkeää oli, ettei invalidien huoltoon tarkoitettuja varoja käytetty patsashankkeeseen, mutta onnitteluvaroista kertynyt ylijäämä luovutettiin Veljesavulle.[239]

Vuodesta 1958 lähtien Leppäsen SS-patsaasta kuitenkin tuli Veljesavun myyntiesine, jolla kerättiin varoja invalidiavustuksiin ja yhdistyksen muihin menoihin. Yhdistyksen johtokunta nimittäin valtuutti maaliskuussa 1958 Heikki Mansalan ja Matti Ylikankaan sopimaan Leppäsen kanssa patsaan tekijänoikeuspalkkioista. Kipsiin valettua patsasta, jota valmisti edulliseen hintaan kuvanveistäjä Frans Pehrman, nimittäin haluttiin myydä yhdistyksen jäsenille. Leppänen ei edelleenkään halunnut tekijänpalkkiota vaan luovutti toukokuussa 1958 Veljesavulle yksinoikeuden veistämäänsä SS-vapaaehtoista kuvaavaan pienoispatsaaseen, joka oli lahjoitettu vapaaherratar Munckille. Kun patsaan oikeuksista oli sovittu, Risto Juvonen otti hoitaakseen patsaan myynnin. Sen hinta yhdistyksen jäsenille ja kaatuneiden omaisille oli 3 000 markkaa ja yhdistykseen kuulumattomille 6 000 markkaa.[240]

Vuonna 1959 Veljesapu päätti lahjoittaa SS-patsaan myös kenraali Steinerille. Patsas lähetettiin kenraalille Saksaan matkustaneen Ruth Munckin mukana seuraavana vuonna.[241]

Valaja Pehrman ilmoitti lopettavansa kipsipatsaitten tekemisen vuonna 1966 perustellen päätöstä sillä, että patsaitten rikkoontumisprosentti oli liian suuri. Kieltäytyminen ei kuitenkaan ollut lopullinen, sillä 1969 patsaan muotit toimitettiin takaisin Pehrmanille, jolta tilattiin 15 patsasta, joista viisi oli valkoisia.[242]

Eteläpohjalaiset veljet pyysivät loppuvuodesta 1968 patsaan muotit vähäksi aikaa lainaksi ryhtyäkseen teettämään patsaita omassa maakunnassaan. Hanke ei kuitenkaan toteutunut. Vuodesta 1970 patsaita oli jälleen myynnissä sekä vihreäksi maalattuna että pronssinväriseksi patinoituna. Edellisen hinta oli 50 markkaa ja jälkimmäisen 100 markkaa. Kun patsaita ei tilattu suurta varastoa, veljiä muistutettiin siitä, että tilaukset oli tehtävä hyvissä ajoin, jos patsas aiottiin esimerkiksi merkkipäivälahjaksi.[243]

Pienoispatsaan valmistuksessa oli aika ajoin taukoja, ja valmistajaa jouduttiin välillä vaihtamaan. Vuodesta 1974 patsasta ryhtyi valmistamaan Helsingin Taidekuvatehdas. Myös myyntiin tarkoitetun pronssipatsaan hankkimismahdollisuutta alettiin tutkia vuonna 1974, ja Espoossa toimineen Etelä-Suomen Kestosinkitys Oy:n oli määrä ryhtyä valmistamaan pronssiin valettua patsasta. Jäsenille ilmoitettiin, että heillä oli nyt mahdollista tilata patsasta myös pronssiin valettuna hintaan 1 500 markkaa. Kipsipatsaita sai 50 markalla, mutta kun ne särkyivät helposti postissa lähetettäessä, ne olisi mieluiten tullut noutaa yhdistyksen sihteeriltä. Pronssipatsaiden valmistus ja markkinointi ei kuitenkaan vielä tässä vaiheessa näytä toteutuneen.

Vaikka Lauri Leppänen oli jo vuonna 1958 kirjallisesti luovuttanut Veljesavulle yksinoikeuden patsaaseen, hänen kanssaan tehtiin vielä 1974 uusi sopimus. Ilmeisesti tuolloinen johtokunta ei ollut tietoinen aiemman sopimuksen olemassaolosta. Uudessa sopimuksessa Leppänen antoi Veljesavulle patsaan tekijänoikeudet, sisältäen myös jäljentä-

Lauri Leppäsen muovaama Sturmmann-patsas, jota alettiin valmistaa kipsisenä vuonna 1958.

Pronssinen Sturmmann-patsas, joiden valmistaminen aloitettiin vuonna 1991.

misoikeuden. Vuosikokous oli velvoittanut johtokunnan ensi tilassa hoitamaan Leppäsen lupaaman vapaaehtoispatsasta koskevan "perintöoikeuden" saamisen yhdistykselle.[244]

Kipsipatsaita teetettiin 1970- ja 1980-luvuilla niin, että yhdistyksen sihteerillä oli niitä jatkuvasti myynnissä. Hinnat luonnollisesti nousivat valmistuskustannusten kallistuessa siten, että 1980-luvun alussa hinta oli jo 100 markkaa patsaalta. Ongelmiakin oli. Jälleen vuonna 1983 todettiin, etteivät kipsiset pienoispatsaat kestä kuljetusta. Siksi niitä ei enää lainkaan lähetetty tilaajille, vaan patsaat oli noudettava sihteeriltä. Samaan aikaan suunniteltiin uudelleen patsaitten valamista pronssiin. Vuoden 1983 vuosikokouksessa oli malliksi tehty pronssipatsas nähtävänäkin.[245]

Pronssipatsaiden valmistus ei vieläkään päässyt alkuun. Lopulta vasta 1991 johtokunnassa päätettiin, että eteläpohjalaiset etsivät valurin pronssipatsaalle. Pentti Koivisto esitteli johtokunnalle Ruotsissa kehitettyyn taidevaluprosessiin perustuneen Suomessa vale-

tun patsaan, jonka paino oli seitsemän kiloa. Patsaan hinnaksi hän ilmoitti 4 800 markkaa, josta Veljesapu saisi 200 markkaa. Patsaat numeroitaisiin. Johtokunta hyväksyi Koiviston esityksen ja päätti myös, että pronssipatsaasta tehdään myyntiesite.

Painetussa myyntiesitteessä pronssipatsaan hinta oli pudonnut johtokunnan kokouksessa esitetystä summasta 900 markalla. Sitä ilmoitettiin myytävän hintaan 3 900 markkaa, josta 200 markkaa kerrottiin tilitettävän Veljesapu ry:n avustusrahastoon. Patsasta myi suoraan Pentti Koiviston yritys Seinit Oy Seinäjoella. Valmistuspaikka oli Taidevalimo Jorma Kärkkäinen Kellokoskella.

Johtokunta oli toivonut, että pronssipatsaiden ensimmäiset numeroidut kappaleet pyrittäisiin myymään entisille puheenjohtajille. Muukin markkinointi suunnattiin nimenomaan entisille vapaaehtoisille, mikä käy hyvin ilmi myyntiesitteen tekstistä. Siinä kehotettiin jättämään muisto palveluksesta Waffen-SS:n joukoissa taideteoksena lapsille, lapsenlapsille ja sukulaisille. "Saatuasi patsaan, asetathan se kunniapaikalle kodissasi, niin seuraavatkin sukupolvet kunnioittavat tätä perinnettä."

Hinnaltaan melko kalliista pronssipatsaasta ei tullut heti myyntimenestystä. Vuoden 1992 loppupuolella Pentti Koivisto joutui kertomaan johtokunnalle, että patsaiden menekki oli ollut vähäistä. Niitä oli myyty vain tusinan verran, eikä Saksassakaan tuntunut olevan näille patsaille menekkiä. Koivisto ilmoitti pitävänsä vuoden tauon markkinoinnissa.[246]

Taukoa ei kuitenkaan pidetty, sillä helmikuussa 1993 Veljesavun jäsentiedotteessa markkinoitiin edelleen pronssipatsasta alkuperäiseen hintaan, johon lisättiin postikulut. Samalla Veljesavun todettiin saaneen vuonna 1992 pronssipatsaiden myynnistä tuloja 4 000 markkaa. Toisin sanoen patsaita oli myyty 20 kappaletta. Veljesavun kerhoja kannustettiin myymään pronssipatsaita sillä, että niille luvattiin pieni myyntipalkkio yhteistilauksia tehdessään.[247]

Muistoristi

Jo SS-Aseveljet ry:n toiminnan aikana oli harkittu erityisen muistomitalin tai muistoristin hankkimista SS-vapaaehtoisille. Hanketta ei ollut silloin kyetty ja ehditty sotaolosuhteiden takia toteuttamaan, mutta muistoristiasia nousi esille jälleen vuonna 1957. Enää ei harkittu Jääkärimerkin kaltaista tunnusta, vaan pikemminkin talvi- ja jatkosotien joukko-osastojen muistoristien kaltaista kunniamerkkiä. Tällaisia virallisiksi kunniamerkeiksi katsottuja muistoristejä alettiin myöntää Suomen rintamilla taistelleille vuodesta 1957 lähtien.

Suomalaisten SS-vapaaehtoisten muistoristin ensimmäinen numeroimaton kappale luovutettiin Ruth Munckille 1958. Vapaaherratar muistoristi rinnassaan vuoden 1960 vuosikokouksessa.

Lauri Leppäsen vuonna 1958 suunnittelema suomalaisvapaaehtoisten muistoristi.

Veljesapu sai jälleen Lauri Leppäsen suostumaan suunnittelijaksi. Hänen piirtämässään SS-vapaaehtoisten muistoristissä on rautaristin muotoinen musta pohja, jonka keskellä seisoo kullanvärinen kotka Sonnenradin päällä. Ristissä on mustavalkoinen nauha, johon on kiinnitetty hopeoitu SS-kirjaimista suunniteltu solki. Ristin takana ovat vuosiluvut 1941–1943 sekä ristin järjestysnumero.

Jo ennen kuin risti oli valmistunut, Veljesavun johtokunta informoi keväällä 1957 jäsenkuntaansa tekeillä olevasta muistorististä. Sen hinnasta ja jakopäivästä ei kuitenkaan vielä tuolloin ollut tietoa. Kultasepänliike J. A. Tarkiaisen valmistama merkki valmistui lopulta niin, että ensimmäiset muistoristit voitiin jakaa vuonna 1958.[248]

Muistoristiä varten painatettiin omistuskirja, jonka tekstin puheenjohtaja Kurvinen ja varapuheenjohtaja Roiha vahvistivat. Omistuskirjankin suunnittelussa käännyttiin

Weljesapu ry.

ANTAA TEILLE

TOISEN MAAILMANSODAN AIKANA

VUOSINA 1941–1943

Saksan sotawoimissa

PALVELLEITTEN

SUOMALAISTEN VAPAAEHTOISTEN

Muistoristin

SOLKINEEN

SEKÄ TÄMÄN OMISTUSKIRJAN

YHTEISTEN MUISTOJEN

TUNNUSMERKIKSI

No

Muistoristin myöntökirja vapaaehtoiselle. Myöntökirjasta painettiin omat versionsa myös lähimmälle omaiselle sekä sankarivainajan lähimmälle omaiselle. Nämä erosivat vapaaehtoisille annetusta myöntökirjasta mm. siten, että muistoristikuvan alle oli painettu teksti "Uskollisuus on kunniani".

kuvanveistäjä Leppäsen puoleen, ja sen allekirjoittajiksi nimettiin puheenjohtaja Kurvinen ja Karl-Erik Ladau. Sittemmin vuonna 1959 allekirjoittajiksi valtuutettiin myös Pentti Koivisto ja Yrjö Tenomaa. Muistoristin hinnaksi johtokunta päätti varsinaisilta jäseniltä 1 500 markkaa ja invalideilta 1 000 markkaa. Myös kaatuneiden omaiset saivat lunastaa ristin 1 000 markalla. Mikäli yhdistyksen jäsenet halusivat lahjoittaa muistoristin solkineen jollekin vapaaehtoispataljoonassa palvelleelle saksalaiselle, hinta oli sama kuin yhdistyksen varsinaisilta jäseniltäkin. Samalla kun päätettiin omistuskirjasta, päätettiin myös edellä mainitusta muistoristiin liitettävästä hopeisesta SS-soljesta, joita jaettiin vain yhdistyksen varsinaisille jäsenille hintaan 100 markkaa kappale. Käytännössä solkia ei riittänyt aivan kaikille, ja kun soljen valmistuskustannukset olivat korkeat, niitä ei tilattu lisää.

Maaliskuussa 1958 Veljesavun johtokunta päätti lähettää vapaakappaleet muistorististä solkineen 11:lle erityisesti arvostamalleen ja kunnioittamalleen henkilölle. Nämä henkilöt olivat Felix Steiner, Herbert Otto Gille, Kalervo Kurkiala, Rosa Köpf, Karl-Heinz Ertel, Matti Ahonen, Mauno Syvänoja, Eino Kaija, Laine-Maire Kyöstilä, Lisa Parjanen ja Seppo Backberg. Näistä Steiner ja Gille olivat saksalaisia SS-kenraaleita, Ertel suomalaispataljoonassa komppanianpäällikkönä palvellut saksalainen SS-upseeri, Köpf wieniläinen suomalaissotilaista huolehtija sekä Kyöstilä ja Parjanen (ent. Berg) suomalaisvapaaehtoisten sodanaikaisia sairaanhoitajia. Ahonen, Syvänoja, Kaija ja Backberg puolestaan olivat erittäin vaikeasti haavoittuneita SS-vapaaehtoisia. Näistä muut olivat haavoittuneet Saksan itärintamalla, mutta Backberg, joka oli SS-värväystä hoitaneen Insinööritoimisto Rataksen omistajan Harry Backbergin poika, oli haavoittunut Suomen rintamalla.[249]

Pari kuukautta myöhemmin johtokunta päätti, osittain edellisen päätöksen kanssa päällekkäin, myöntää numerojärjestyksessä 24 ensimmäistä muistoristiä järjestyksessä yhdistyksen puheenjohtajat, varapuheenjohtajat, johtokunnan jäsenet, perustajat ja virkailijat. Nämä ensimmäiset numeroitujen muistoristin saajat olivat:

Yrjö Tenomaa
Pekka Soila
Pekka Kurvinen
Heikki Mansala
Aarne Roiha
Axel Ax
Reino Rantanen
Laine-Maire Kyöstilä
Lisa Parjanen
Karl-Erik Ladau
Tauno Pohjanlehto
Olli Somersalo
Kosti Ilveskero
Niilo Kuustie
Erkki Karila
Pentti Koivisto
Olavi Vihervaara
Kalevi Haapaniemi
Aarne Lehtimäki
Alf Silfverberg
Seppo Backberg
Paavo Maunula
Sulo Suorttanen
Toivo Vainio

Suomalaispataljoonan yhteysupseerina palvelleelle Kustaa Levälahdelle luovutettiin vapaaehtoisten muistoristi Tampereella 1.11.1958 pidetyssä Veljesavun pyhäinpäiväjuhlassa. Luovuttajina ovat Pekka Kurvinen ja Karl-Erik Ladau.

Lokakuussa 1958 Veljesavun johtokunta myönsi edelleen muistoristit yhteysupseerina toimineelle everstiluutnantti Kustaa Levälahdelle, sodanaikaiselle Saksan-sotilasasiamiehelle jääkärieversti Walter Hornille sekä SS-värväystoimikunnan johtajana toimineelle hallitusneuvos Esko Riekille. Muistoristi luovutettiin myös kuudelle ansiokkaalla tavalla vapaaehtoisten hyväksi toimineelle naiselle: Marjatta Myhrberg, Alice Marie Dahl, Anita Lehtonen, Helvi Kyläkallio, Helmi Joselin-Tuhkanen ja Siiri Tuomola. Ensimmäisten yhdistyksen ulkopuolisten muistoristin saajien joukossa oli niin ikään seinäjokelainen varatuomari Ilmari Talvitie, joka oli Rintamamiesliiton hallituksen jäsenenä kunnostautunut vapaaehtoisten värväyksessä. Helmikuussa 1959 muistoristi myönnettiin ilman solkea 21 muullekin vapaaehtoisten värväykseen aikanaan osallistuneelle.[250] Vuoden 1960 vuosikokouksen jälkeen pidetyssä iltajuhlassa muistoristi luovutettiin SS-vapaaehtoistoimikunnan puheenjohtajana toimineelle akateemikko Rolf Nevanlinnalle sekä kahdelle ansioituneelle tamperelaiselle värvärille konttoripäällikkö Väinö Jalanteelle ja toimittaja Eero Rekolalle.[251] Värvärien muistoristit oli tarkoitus numeroida roomalaisin nume-

roin, kun vapaaehtoisten ristit oli numeroitu arabialaisin numeroin. Numeroinnissa oli jonkin verran horjuvuutta, ja niinpä ainakin Rolf Nevanlinna ja Helvi Kyläkallio saivat ristinsä roomalaisilla numeroilla, vaikka eivät värväreitä olleetkaan.

Värväykseen osallistuneiden palkitseminen ristillä kertoi siitä, että vapaaehtoiset arvostivat värvääjiensä työtä. Jälleen kerran voidaan nähdä yhteys jääkäriliikkeeseen, jonka parissa jääkärivärvärit olivat arvostettuja henkilöitä.

Suomalaisten vapaaehtoisten muistoristin säännöt hyväksyttiin vasta Veljesavun ylimääräisessä kokouksessa 1. marraskuuta 1958, kun ensimmäiset ristit oli jo myönnetty. Säännöissä todettiin, että toinen maailmansodan aikana, vuosina 1941–43 Saksan sotavoimissa vapaehtoisina palvelleiden Suomen kansalaisten Suomen maanpuolustushengen hyväksi tekemien ponnistusten luoman yhteishengen vaalimiseksi on perustettu Suomalaisten vapaaehtoisten muistoristi. Sitä ovat oikeutetut kantamaan Panssarikrenatööridivisioona Wikingissä palvelleet vapaaehtoiset, ja muistoristin antaa Veljesapu ry:n johtokunta.

Sääntöjä laadittaessa oli selvästi käytetty esikuvana Jääkärimerkin jakoperusteita. Niinpä määrättiin, että henkilöllä, joka sodan aikana oli tehnyt itsensä syypääksi törkeään sotilaan kunniaa loukkaavaan tekoon, ei ollut oikeutta muistoristin saamiseen. Kuitenkin jos tällainen henkilö oli erittäin ansiokkaasti osallistunut sotatoimiin vihollisen tulen alaisensa, muistoristi voitiin hänelle myöntää. Vastaava säädös oli koskenut myös Jääkärimerkin saamista.

Hyväksyttyjen sääntöjen mukaan suomalaisten SS-vapaaehtoisten lisäksi muistoristi voitiin myöntää muistoristin saantiin oikeutetun kaatuneen tai kuolleen lähimmälle omaiselle näitä ryhmiä varten laaditulla myöntökirjalla. Se voitiin luovuttaa myös sellaiselle ulkomaalaiselle, joka oli palvellut Saksan sotavoimissa samassa yksikössä ristin saantiin oikeutettujen vapaaehtoisten kanssa ja ollut yhteistoiminnassa heidän kanssaan. Edelleen johtokunta saattoi myöntää muistoristin sellaiselle henkilölle, joka on ansioitunut vapaaehtoisliikkeen aikaansaamisen tai vapaaehtoisten hyväksi.

Säännöissä määrättiin lisäksi, että muistorististä annetaan omistuskirja, jonka allekirjoittavat Veljesavun johtokunnan puheenjohtaja ja johtokunnan siihen määräämä yhdistyksen jäsen yhdessä.

Yleisten kunniamerkkisäännösten mukaan määrättiin, että muistoristiä kannetaan rinnan vasemmalle puolelle kiinnitetyssä nauhassa kunniamerkkien jäljessä, talvisodan aikaisesta toiminnasta saatu muistoristi ennen tätä ristiä. Samanaikaisesti tämän ristin kanssa ei saa kantaa jatkosodan aikaisesta toiminnasta Suomen armeijan palveluksessa saatua muistoristiä. Toisin sanoen Veljesapu halusi rinnastaa SS-vapaaehtoisten muistoristin jatkosodan joukko-osastojen muistoristeihin.

Veljesavun tuli pitää muistoristin saajista luetteloa tai kortistoa. Muistoristin kustannukset oli ristin saajan maksettava.

Veljesavulla oli toivomuksena saada SS-vapaaehtoisten muistoristi virallisesti hyväksytyksi samoin kuin vapaussodan sekä talvi- ja jatkosodan muistoristit oli hyväksytty. Niinpä yhdistys varautui muistoristin säännöissä siihen, että Veljesavun johtokunnalle säännöissä määrätyt tehtävät voitaisiin siirtää Suomen sotien 1939–1945 muistoristitoimikunnalle.[252] Tätä varten yksi muistoristi toimitettiin muistoristitoimikunnalle, ja rististä hankittiin Suomen Heraldisen Seuran lausunto. Veljesavun johtokunta valtuutti puheenjohtaja Kurvisen hoitamaan virallistamisasiaa.[253] Hanke ei johtanut tulokseen, joskin siihen palattiin vielä tuonnempana.

Samaan aikaan oman muistoristihankkeen kanssa Veljesapu pyrki järjestämään jäsenistölleen myös heidän Saksassa saamiaan kunniamerkkejä. Vaikka SS-vapaaehtoisille oli sota-aikana myönnetty melko paljon saksalaisia kunniamerkkejä, niitä kaikkia ei ollut sodan oloissa jaettu saajille, vaan myönnöstä oli todisteena lähinnä vain saatu myöntökirja taikka asetakin napinlävessä kannettu pätkä kunniamerkin nauhaa. SS-Aseveljet ry oli jo sodan aikana yrittänyt saada jäsenilleen nämä kunniamerkit Saksasta, mutta siinä ei ollut tuolloin onnistuttu. Heti sodan jälkeen ei hävinneen Saksan merkkien kantaminen Suomessa ollut kovin suotavaa, mutta olojen vähitellen vakauduttua voitiin todeta, että myös Saksassa ansaittuja merkkejä voitiin jälleen kantaa. Tämä näkemys virallistettiin, kun Suomen valtiokalenterissa alettiin vuodesta 1958 julkaista jälleen suomalaisten saamat saksalaiset kunniamerkit ensi kertaa sitten vuoden 1944.

Vuonna 1958 Veljesapu oli yhteydessä A. Tillander Oy:hyn, joka lupautui hankkimaan seuraavia saksalaisia kunniamerkkejä:

Rautaristi II lk
Itä-mitali
Sota-ansioristi II lk
Sota-ansioristi I lk
Haavoittumismerkki (musta)
Jalkaväen rynnäkkömerkki
Lähitaistelusolki
Autoilijain kunnostautumismerkki

Täysin alkuperäisen kaltaisia nämä Tillanderin välittämät merkit eivät olleet. Näistä m/57:ksi kutsutuista merkeistä oli Saksassa omaksutun kannan mukaisesti poistettu alkuperäisissä merkeissä olleet hakaristit. Tällainen poisto oli saanut liittokansleri Kon-

rad Adenauerin mukaan nimen ”konradisointi”.[254]

Vielä myöhemminkin vapaaehtoiset hankkivat saksalaisia kunniamerkkejä. Pekka Murto järjesti 1980-luvun lopussa 63 Veljesavun jäsenelle yhteensä 150 saksalaista kunniamerkkiä eräältä saksalaiselta merkkien valmistajalta.[255] Nämä merkit olivat alkuperäisen mallisia eli niissä oli kuviona niihin alun perinkin kuulunut hakaristi. Toisin kuin saksalaiset, suomalaiset saivat periaatteessa kantaa saksalaisia kunniamerkkejään niiden alkuperäisessä asussa. Tuolloinen puheenjohtaja Leo Sormunen informoi Veljesavun jäsenistöä mahdollisuudesta saada näitä kunniamerkkejä todeten, että erikoistarkoituksiin on mahdollisuus saada ”oikeita” merkkejä. Hän oletti vapaaehtoisia kiinnostavan erityisesti itärintaman taistelijoille myönnetty Ostmedaille, josta miehet olivat syksyllä 1942 saaneet vain nauhan. Omistustodistusta ei veljesapulaisilta tilattaessa vaadittu, vaan jokainen sai tilata mitalinsa omantuntonsa mukaan.[256]

Veljesavun vuosikokous 1960 antoi valtuuskunnalle ja johtokunnalle tehtäväksi valmistella kysymystä sankarivainajien omaisille annettavista muistoristeistä. Kokouksessa katsottiin, etteivät tällaisista risteistä aiheutuvat kustannukset saisi jäädä yhdistyksen kannettaviksi. Siksi päätettiin perustaa ”Kaatuneiden omaisten muistoristirahasto”, johon kunkin jäsenen tuli suorittaa vähintään 200 markkaa. Jo Tampereen vuosikokouksessa suurin osa paikalla olleista jäsenistä täyttikin tämän velvollisuutensa. Tavoitteeksi otettiin, että sankarivainajien omaisten muistoristin jako yhdistettäisiin seuraavana vuonna pidettävään SS-vapaaehtoisten 20-vuotisjuhlakokoukseen.[257]

Vaikka vuosikokouksen päätöksen sanamuotoa voisi toisin tulkita, kaatuneiden omaisille ei oltu perustamassa mitään omaa muistoristiä, vaan kysymys oli SS-vapaaehtoisten oman ristin myöntämisestä omaisille siten kuin muistoristin säännöissä mainittiin. Muistoristirahastoon kerätyillä varoilla maksettiin omaisille erityisen myöntökirjan kanssa jaetut ristit. Risti voitiin antaa yhdelle kaatuneen lähiomaisista noudattaen järjestystä: leski, vanhin lapsi, äiti tai isä. Muistoristirahastoon saatiin varoja niin nopeasti, ettei Veljesavun johtokunnan mielestä tarvinnutkaan odottaa juhlakokousta ristien jakamiseksi. Jo kesäkuussa 1960 ilmoitettiin, että veljien lahjoittamilla rahoilla ja ulkopuolisilla lahjoituksilla varoja oli saatu niin paljon, että ristien jakaminen omaisille voitiin aloittaa. Muistoristit voitiin jakaa järjestettävissä jakotilaisuuksissa, tai jos jakotilaisuutta ei voitu järjestää, muistoristi voitiin lähettää myös postitse. Samalla Veljesavun johtokunta totesi, että myös Suomen rintamalla kaatuneen SS-vapaaehtoisen omaisella oli oikeus saada muistoristi. Tällöin omaisen oli kuitenkin lunastettava risti 1 000 markalla.[258]

Vuonna 1973 Veljesavun johtokunta päätti kolmen muistoristin myymisestä keräilijöille 300 markan kappalehintaan. Vuonna 1977 puolestaan päätettiin myydä veljille toinen kappale muistoristiä ilman numerointia.[259]

Palvelusaika- ja ikälisäkysymys

Ylipäällikkö Mannerheim oli kesäkuussa 1942 käskenyt, että vuonna 1941 alkaneen sodan aikana Saksan puolustusvoimissa palvelleille tämä palvelusaika Saksan joukoissa lasketaan vastaavana palveluksena hyväksi asevelvollisuuden suorituksessa Suomessa sekä otetaan huomioon palvelusaikana ylennystä varten seuraavaan sotilasarvoon. Ylipäällikön päätös oli annettu vain vähän ennen kuin Päämaja ilmoitti suomalaiseen vapaaehtoispataljoonaan täydennyksenä otettavista noin 200 miehestä. Tällainen Päämajan Käskylehdessä julkaistu käsky ei ollut sodan jälkeen vallassa olijoitten mielestä paikallaan.[260]

Kun pääministeri J. K. Paasikivi hoiti tasavallan presidentin tehtäviä Mannerheimin ollessa sairauden takia estyneenä, puolustusvoimain komentajana toiminut kenraaliluutnantti J. F. Lundqvist saapui esittelyyn 31. lokakuuta 1945. SS-miehet jo aiemmin armeijasta erotuttanut Lundqvist esitti, että Mannerheimin vuonna 1942 tekemä SS-miesten palvelusaikaa koskeva päätös peruutetaan. Perusteluksi Lundqvist selitti, että Saksan puolustusvoimissa olleet suomalaiset olivat joko ennen Saksaan menoaan tai sieltä palattuaan suorittaneet Suomen asevelvollisuuslain edellyttämän palvelusajan, joten Saksassa suoritetun palvelusajan laskemisella ei ole heille enää mitään merkitystä. Lisäksi Lundqvist totesi, ettei Suomen puolustusvoimain kantahenkilökuntaan kuulunut enää ketään Saksassa palvellutta, joten Saksan joukoissa palvelus ei vaikuta kenenkään ylennykseen. Jälkimmäinen toteamus oli sikäli tosi, että Lundqvist oli pitänyt huolta siitä, että kaikki – tai ainakin lähes kaikki – entiset Saksan-vapaaehtoiset oli erotettu armeijasta. Vastaavasti sisäministeri Yrjö Leino oli pitänyt huolta siitä, että poliisissa palvelleet entiset SS-miehet olivat joutuneet jättämään työnsä. Armeija ja poliisi oli tältä osin "puhdistettu".

Pääministeri Paasikivi kirjoitti Lundqvistin esityslistaan: "Hyväksyn, Tasavallan Presidentin estyneenä ollessa: J. K. Paasikivi".[261]

Lundqvistin esitys ja Paasikiven päätös olivat ideologis-poliittisia sodanjälkeiseen aikaan kuuluvia toimia. Jos Mannerheimin 1942 tekemällä päätöksellä ei enää ollut käytännön merkitystä, kuten Lundqvist esitti, se olisi yhtä hyvin voitu jättää peruuttamatta. Lundqvist ja ehkä sodanaikaisiin, usein saksalaismyönteisiin mielipiteisiinsä etäisyyttä ottanut Paasikivikin halusivat Mannerheimin päätöksen peruuttamisella tältäkin pieneltä osalta nöyryyttää entisiä SS-miehiä.

Vuoden 1945 peruutus oli entisille vapaaehtoisille luonnollisesti vaikeasti hyväksyttävissä. Silloisissa poliittisesti erittäin epävarmoissa oloissa ei kuitenkaan voitu edes muodollisesti protestoida epäoikeudenmukaisena pidettyä ratkaisua vastaan. Tosiasia oli, että puolustusvoimien kantahenkilökuntaan kuuluneet entiset SS-miehet oli erotettu palveluksesta, joten Lundqvist oli saattanut totuudesta poikkeamatta todeta, ettei Saksan jou-

koissa palveleminen vaikuttanut kenenkään ylentämiseen. Sikäli Lundqvistin toteamus sen sijaan oli väärä, että ylipäälliköllä on aina oman harkintansa mukaan oikeus ylentää reservissä oleva upseeri, jos hän katsoo siihen olevan aihetta.

Todelliseksi ongelmaksi Paasikiven päätös muodostui 1950-luvulta alkaen, kun julkisissa viroissa olleet entiset SS-miehet anoivat ikälisiä. Saksan joukoissa palveltua aikaa ei lokakuun 1945 päätökseen vedoten suostuttu laskemaan ikälisään oikeuttavaksi ajaksi. Eräät entiset vapaaehtoiset valittivat asiassa korkeimpaan oikeuteen saakka, mutta tuloksetta. Tällöin Veljesapu otti asian ajaakseen.

Yhdistys kääntyi tammikuussa 1958 puolustusministeriön puoleen kirjelmällä selvittäen tarkasti vapaaehtoisliikkeen syntyä ja kiinnittäen ministeriön huomiota siihen, ettei vuoden 1945 päätöksen mukaan valtion palveluksessa olleille voitu lukea virkavuosina hyväksi ikälisää, eläkettä ja vuosilomaa varten sitä aikaa, jonka henkilö on Saksasta palattuaan palvellut reserviläisenä Suomen armeijassa, ellei hän ollut sitä ennen palvellut säädettyä vakinaista palvelusaikaa kahta vuotta. Tästä tulkinnasta oli julkisessa virassa olleille seurannut yhdestä kahteen virkavuoden menetys. Veljesapu korosti, ettei tällainen tulkinta ollut voimassa olevan oikeusjärjestyksen mukainen. Ylipäällikön vuoden 1942 päätöksen seurauksena jokainen Saksan puolustusvoimissa jatkosodan aikana palvellut suomalainen oli tuon päätöksen seurauksena saavuttanut sen edun, että palvelusaika koitui hänen hyväkseen vastaavana palveluksena asevelvollisuuden suoritukseksi Suomessa. Tätä etua ei yhdistyksen mielestä voitu millään taannehtivalla määräyksellä peruuttaa.

Veljesapu katsoi kirjelmässään, että vuonna 1945 julkaistu määräys voitiin ymmärtää ainoastaan silloisten vaikeiden olosuhteiden ja maahan kohdistuneiden ulkopoliittisten epäluulojen taustaa vastaan. Määräykseltä puuttui valtion sisäinen oikeutus. Toisenlaiseen tulkintaan oli päädytty, kun vuonna 1956 invalidikorvausten saannissa Saksan armeijan palveluksessa saatu vamma asetettiin joka suhteessa samaan asemaan kuin Suomen armeijassa saatu vamma. Niinpä Veljesapu pyysi puolustusministeriötä ryhtymään toimiin, jotta vuoden 1942 määräyksen voimassaoloaikana Saksassa suoritettu palvelus luettaisiin hyväksi laskettaessa valtion viran- ja toimenhaltijan virkavuosia. Mikäli näin ei voitaisi tehdä, Veljesapu pyysi, että ministeriö ryhtyisi toimiin vuonna 1945 julkaistun peruutuksen kumoamiseksi.[262]

Asia eteni myös valtiovarainministeriöön ja Pääesikuntaan sen jälkeen, kun SS-vapaaehtoisiin lukeutunut ylikonstaapeli Mauri Jäntti oli anonut, että sotatilan aikana Saksan puolustusvoimissa palveltu aika luettaisiin hänelle hyväksi ikälisää laskettaessa. Uudenmaan lääninhallitus pyysi valtiovarainministeriöltä ja Pääesikunnalta lausuntoa asiassa. Valtiovarainministeri I. O. Nurmela ja esittelijä Mauno Saalasti katsoivat, että virkavuosiksi laskettavaksi palvelukseksi katsotaan vain '"maan välitön palvelus". Lisäksi he viit-

tasivat vuoden 1945 päätökseen katsoessaan, ettei vapaaehtoisena Saksan sotavoimissa palveltua aikaa voitu laskea ikälisään oikeuttavaksi ajaksi.[263]

Valtiovarainministeriön kielteinen kanta osoittautui vapaaehtoisille kohtalokkaaksi. Kysymys tuskin oli porvarillisen ministeri Nurmelan henkilökohtaisesta näkemyksestä. Oletettavasti päätös oli syntynyt ministeriön virkamieskunnan, ehkä esittelijänä toimineen varatuomari Saalastin, tahdon mukaisesti, sillä päätös heijasti selkeästi kielteistä asennetta SS-vapaaehtoisia kohtaan.

Pääesikunnan lausunnossa, jonka oli allekirjoittanut sotatalousosaston päällikkö eversti Aaro Astola, viitattiin pelkästään Paasikiven tekemään vuoden 1945 päätökseen ja todettiin, ettei Saksan puolustusvoimissa palveltua aikaa voida lukea ikälisiin oikeuttavaksi palvelusajaksi.[264]

Veljesapu ei halunnut tyytyä tällaisiin epäoikeudenmukaisina pitämiinsä päätöksiin. Se pyysi asiassa lausunnot yleisesikunnan päällikkönä jatkosodan aikana toimineelta jalkaväenkenraali A. E. Heinrichsilta sekä hallinto-oikeuden professorilta Olavi Rytkölältä.

Heinrichs totesi lausunnossaan ylipäällikön katsoneen jo ennen jatkosodan alkua, etteivät suomalaisvapaaehtoiset saisi jäädä kohtuuttomasti riippuvaisiksi saksalaisesta päällystöstään. Siksi joukkoon komennettiin myös muutamia vakinaisen väen upseereja. Kun Suomessa toteutettiin liikekannallepano kesäkuussa 1941, ei Saksaan lähteneitä vapaaehtoisia edes yritetty kutsua takaisin, totesi Heinrichs. Kun pataljoona vuonna 1942 oli kärsimiensä tappioiden takia miehistötäydennyksen tarpeessa, ylipäällikkö suostui siihen, että kenttäarmeijasta lähetettiin Saksaan täydennystä. Täydennysmiesten lähettäminen osoitti Heinrichsin mukaan kiistattomasti sen, miten sotilasjohto suhtautui vapaaehtoisiin.

Ylipäällikön päätös 19. kesäkuuta 1942 oli julkaistu jo ennen täydennysmiesten valintaa. Tässä päätöksessä ylipäällikkö totesi, että Saksan sotajoukoissa palvelu lasketaan heille hyväksi kuten vastaava palvelu Suomessa. Heinrichs katsoi, että ylipäällikön ratkaisu oli monissa tapauksissa vaikuttanut täydennysmiesten lähtöpäätökseen, ei vain luvatun palvelusedun takia, vaan myös ratkaisuun rohkaisevana moraalisena tunnustuksena. Lausuntonsa lopuksi kenraali Heinrichs esitti kysymyksen, onko mahdollista taannehtivasti mitätöidä tällainen, ehkä useassakin tapauksessa kohtalokkaasti elämään ja kuolemaan vaikuttanut lupaus.[265]

Professori Rytkölä käsitteli palvelusaikakysymystä akateemiselle oikeustieteilijälle ominaisella perusteellisuudella. Hän tuli lausunnossaan siihen tulokseen, että SS-joukoissa Saksassa vuosina 1941–1943 palveltu aika on luettava vapaaehtoisille hyväksi ikälisään, eläkkeeseen ja vuosilomaan oikeuttavana palvelusaikana, mikäli sotilasviranomaiset ovat kotiuttaessaan nämä asevelvolliset sodan päätyttyä lukeneet heille tämän ajan sotapalvelusajaksi.[266]

Veljesavun omassa piirissä laadittiin kolmaskin muistio, jossa SS-vapaaehtoisia verrattiin ensimmäisen maailmansodan aikaisiin jääkäreihin. Näidenkään ei muutamin harvoin poikkeuksin ollut tarvinnut enää suorittaa Suomessa varusmiespalvelustaan, vaan heidän katsottiin jo Saksassa saaneen riittävän koulutuksen. Kun Paasikivi hyväksyi vuoden 1945 peruuttamispäätöksen, hän ei muistion mukaan tarkoittanut antaa päätökselleen takautuvaa vaikutusta. Juridisesti hallintotoimin ei voida peruuttaa kenenkään saavutettuja oikeuksia. Sellainen voi tapahtua vain perustuslaissa säädetyssä järjestyksessä annetulla lailla eikä missään tapauksessa tasavallan presidentin kabinettikäsittelyssä tehdyllä päätöksellä, jota ei edes julkaista, todettiin muistiossa. Siinä oltiin sitä mieltä, että Paasikiven peruutuspäätös on ymmärrettävä yksinomaan poliittiseksi toimeksi, jolla presidentti rauhoitti äärimmäistä vasemmistoa ja jolla ei tarkoitettu puuttua kenenkään saavutettuihin etuihin.[267]

Asiaan yritettiin vaikuttaa myös eduskunnassa. Yksitoista kansanpuolueen, kokoomuksen, maalaisliiton, ruotsalaisen kansanpuolueen ja sosiaalidemokraattien kansanedustajaa teki lakiasiainaloitteen valtion viran tai toimen haltijain palkkauksesta annetun lain muuttamiseksi. Aloitteella tähdättiin siihen, että sodassa vammautuneilla ja sotavammasairaaloiden potilaina sodan päättyessä olleilla viran tai toimen haltijoilla olisi oikeus lukea ikälisään oikeuttavaksi ajaksi sota-aikainen sotapalveluksensa tai sotavamman tai sairauden vuoksi sairaalahoidossa olemansa aika. Vastaavasti toisella aloitteella virkamieseläkkeistä annetun lain muuttamiseksi pyrittiin siihen, että kaikki sotatilan aikana sotapalveluksessa oltu aika otettaisiin huomioon eläkevuosia laskettaessa.[268]

Tällä välin myös Pääesikunta oli antanut uuden lausunnon asiassa. Eversti Reino Hirvan allekirjoittamalla kirjeellä Pääesikunnan järjestelyosasto ilmoitti, että Pääesikunnan käsityksen mukaan vuoden 1945 määräyksellä ei ollut taannehtivaa vaikutusta. Siksi kantakorttiin merkitty palvelus suomalaisessa SS-pataljoonassa oli katsottava Päämajan käskylehden 1942 mukaisesti soveltuvaksi palvelusajaksi.[269] Pääesikuntakin oli nyt siis sitä mieltä, ettei peruutuspäätöksellä voida katsoa olevan taannehtivaa vaikutusta, joten asevelvollisen kantakorttiin merkitty vapaaehtoispalvelus Saksassa on oikein merkitty palvelusajaksi Suomessa. Näin ollen SS-vapaaehtoisten palvelus Saksassa olisi pitänyt lukea palveluksena vuosilomaa ja ikälisää sekä eläkettä varten samalla tavoin kuin palvelus Suomen armeijassa.

Valtiovarainministeriön päätös Jäntin asiassa oli ollut Pääesikunnan ja professori Rytkölän kannan vastainen. Niinpä Veljesapu otti asian ajaakseen aina korkeinta hallinto-oikeutta myöten. Päätökset olivat kuitenkin yleensä SS-vapaaehtoisille kielteisiä valtiovarainministeriön kannan mukaisesti. Ainoan myönnytyksen korkein hallinto-oikeus teki kahden hakijan (Tauno Ratsula ja Björn Lönnblad) kohdalla. Heille luettiin Suo-

meen palaamisen jälkeen palveltu aika reserviläispalveluksen veroiseksi, vaikka vakinainen palvelus oli suoritettu Wiking-divisioonassa ja ilman sitä he olisivat Suomeen palattuaan olleet varusmiehiä.[270]

Kun Unto Parvilahti kirjoitti vuonna 1958 SS-vapaaehtoisten vaiheista kertovaa kirjaansa "Terekille ja takaisin", hän halusi käsitellä myös vuonna 1945 annettua peruutusta ja arvostella siinä yhteydessä eräitä silloisia korkeita sotilashenkilöitä. Veljesavun johtokunta sai tietää tämän ja vetosi Parvilahteen, jotta tämä ei saattaisi korkeita sotilashenkilöitä huonoon valoon, koska sellainen "ei vastannut tämänhetkistä tilannetta". Aivan ilmeisesti pelättiin, että julkinen kritiikki nimeltä mainittuja sotilashenkilöitä vastaan vaikeuttaisi vääryydeksi koetun päätöksen peruuttamista. Johtokunnan vetoomus tehosi ja Parvilahti jätti sotilashenkilöiden arvostelun pois kirjastaan. Oletettavasti Parvilahden kritiikki olisi kohdistunut ennen muuta kenraaliluutnantti Lundqvistiin ja vielä tuolloin palveluksessa olleeseen eversti, sittemmin kenraalimajuri Aaro Astolaan.[271]

Pitkäaikainen historiaprojekti

Jo sota-aikana SS-vapaaehtoisten yhtenä keskeisenä tavoitteena oli vapaaehtoisten historian kirjoittaminen. Kuten aiemmin on todettu, SS-Aseveljet ry:ssä oli tehty alustavia valmisteluja hankkeen toteuttamiseksi, mutta käytännön mahdollisuuksia projektin aloittamiseksi ei joistakin yrityksistä huolimatta sodan kuluessa ollut. SS-miesten sotaretken historian aikaansaaminen nousi myös ensimmäisten asioitten joukossa esille, kun vapaaehtoiset alkoivat 1950-luvun alkupuolella kokoontua. Jonkinmoinen hanke olikin vireillä, kun vasta suunnitteluasteella olleesta historiakirjasta otettiin aiemmin mainitulla tavalla ennakkotilauksia. Mitään konkreettista tästä Jukka Tyrkön haihatteluksi kutsumasta hankkeesta ei tullut.

Jotain sotaretkestä oli kuitenkin julkaistu. Heti sodan jälkeen olivat ilmestyneet vapaaehtoisjoukkoon kuuluneitten Sakari Lappi-Seppälän ja Eric Nupnaun suomalaisia SS-miehiä käsittelevät kirjat "Haudat Dnjeprin varrella" vuonna 1945 ja "Farligt spel" vuonna 1946. Niitä ei kuitenkaan voitu pitää luotettavina historiakirjoina ennen muuta siksi, että kirjoittajat pyrkivät teksteillään sodan jälkeen vallalle nousseitten poliittisten piirien suosioon. Kirjoittajat eivät näkemyksineen edustaneet vapaaehtoisten valtavirtaa, eikä heillä ollut mitään asiaa Veljesavun aseveljeystoimintaan.

Joka tapauksessa ajatus historian kirjoittamisesta eli vuodesta toiseen, ja hankkeita aineiston keräämiseksi oli pitkään vireillä. Sopivaa kirjoittajaa etsittiin niin SS-miesten omista riveistä kuin ulkopuoleltakin. Yhdistyksen johtokunta nimesi vuonna 1956 Ka-

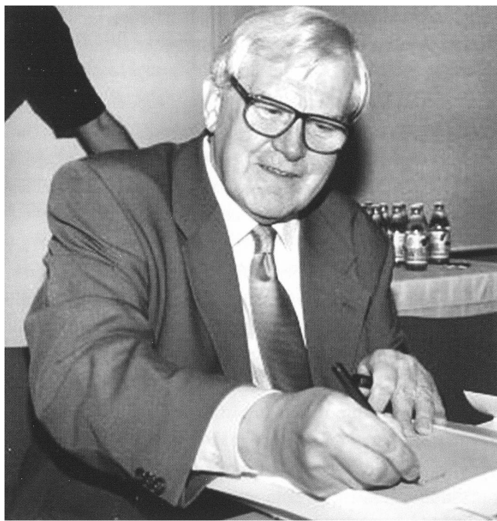
levi Haapaniemen johtaman historiikki- ja matrikkelitoimikunnan, johon kuuluivat jäseninä Seppo Siimestö ja Jouko Itälä. Syyskuussa 1956 johtokunta päätti ryhtyä hankkimaan sopivaa henkilöä keräämään materiaalia matrikkelia ja historiikkia varten. Kaikki mahdollinen materiaali on kerättävä, päätti johtokunta. Seuraavan vuoden keväällä johtokunta oli jo niin optimistinen, että se tiedusteli, ovatko veljet halukkaita ostamaan kirjoitettavan historiakirjan, jonka hinnaksi arvioitiin 1 500–2 000 silloista markkaa. Samalla johtokunta ilmoitti, että julkaisutoimikuntaan kuluivat Pekka Soila, Kalevi Haapaniemi, Alf Silfverberg ja Matti Ylikangas. Ketään varteenotettavaa kirjoittajaa ei vielä kuitenkaan ollut tiedossa.[272]

Yhtenä vapaaehtoisena SS-vapaaehtoisliikkeen historian kirjoittajaksi ilmoittautui itsekin idän sotaretkellä mukana ollut Niilo Lauttamus, joka oli kunnostautunut kirjoittamalla aiheesta kiitetyn muistelmaluontoisen romaanin ”Vieraan kypärän alla”. Se oli ilmestynyt vuonna 1957. Lauttamus kirjoitti jo sitä ennen joulukuussa 1956 Veljesavulle tarjoutuen kirjoittamaan historiikin, ottamaan vastaan aineistoa ja ohjeita sekä alistumaan yhdistyksen määräämiin suuntaviivoihin. Hän ilmoitti kustantajankin olevan tiedossa, ja hän oli valmis luovuttamaan osan tekijänpalkkioistaankin Veljesavulle. Lauttamuksen kirjoittajan kyvyt yhdistyksessä kyllä tiedettiin, mutta silti ei suinkaan ollut selvää, että hän olisi paras mahdollinen historian dokumentoija.

Niinpä puheenjohtaja Pekka Kurvinen vastasikin Lauttamukselle todeten, ettei pataljoonan historian kirjoittaminen ole aivan mutkaton juttu. Se vaatisi aikakauden olosuhteiden perusteellista tuntemista, jollaista ei silloisella rivimiehellä muistin ja henkilökohtaisten elämysten perusteella voi olla. Työ vaatisi myös laajan arkistomateriaalin läpikäymistä. Eriteltyään laajasti historiankirjoittajalta vaadittavia taitoja Kurvinen antoi Lauttamuksen ymmärtää, ettei Veljesapu ollut halukas pestaamaan tätä historian kirjoittajaksi.[273] Lauttamus jatkoikin kirjailijan uraansa hänelle tutun fiktion parissa. Häneltä ilmestyi useita sotaromaaneja, joiden aiheet olivat joko hänen SS-ajaltaan Saksasta taikka Suomen rintamalta.

Veljesavun johtokunta täydensi historiikkitoimikuntaa toukokuussa 1958. Siiten tulivat nyt kuulumaan puheenjohtaja Haapaniemen lisäksi yhdistyksen asiamies Matti Ylikangas, yhdistyksen puheenjohtaja Pekka Kurvinen sekä Alf Silfverberg, Aarne Roiha, Laine-Maire Kyöstilä, Yrjö Kaila, Pertti Backberg, Heikki Mansala, Reino Rantanen ja Jouko Itälä.[274] Näin suuren toimikunnan valitseminen kertoi siitä, että historiaprojekti oli yhdistykselle tärkeä samoin kuin siitä, että hanke haluttiin lopultakin saada kunnolla alulle.

Historian kirjoittaminen ei ollut helppo asia mm. siksi, että monet SS-vapaaehtoisten vaiheita valottavat asiakirjat esimerkiksi Valpon arkistossa olivat 1950-luvun lopul-

Professori Mauno Jokipii.

la vielä salaisia. Sopivaa, aiheesta innostunutta kirjoittajaa ei tahtonutkaan löytyä, vaikka Haapaniemen johtama historiikkitoimikunta oli haastatellut monia mahdollisia kirjoittajia. Historiikkitoimikuntaan kuulunut, itsekin jonkin aikaa SS-miehenä palvellut majuri Yrjö Kaila ilmoittautui keväällä 1958 halukkaaksi kirjoittamaan vapaaehtoisliikkeen historiikin. Historiatoimikunta ei kuitenkaan luottanut Kailankaan historioitsijan kykyihin, vaan halusi tehtävään kokeneemman historiantutkijan. Lopulta kesällä 1958 toimikunta kääntyi dosentti Mauno Jokipiin puoleen, joka oli aikeissa kirjoittaa tutkimuksen SS-vapaaehtoisliikkeestä pätevöityäkseen sillä hakemaansa Kasvatusopillisen korkeakoulun (vuodesta 1966 Jyväskylän yliopisto) historian professorin virkaan. Hanke oli esillä Veljesavun valtuuskunnan kokouksessa elokuun alussa, ja samassa kuussa Veljesavun johtokunta hyväksyi yksimielisesti Jokipiin historian kirjoittajaksi.

Jokipiin kanssa solmittiin syyskuussa 1958 sopimus SS-vapaaehtoisten historian kirjoittamisesta. Veljesapu sitoutui antamaan Jokipiin käyttöön hallussaan olevaa aineistoa, keräämään lisää materiaalia sekä kustantamaan materiaalin puhtaaksikirjoitusta ja arkiston kopiointia 150 000 markalla. Jokipii puolestaan sitoutui keräämään aineistoa,

haastattelemaan vapaaehtoisliikkeen alullepanijoita ja muita keskeisiä henkilöitä sekä kirjoittamaan historiallisen tutkielman SS-liikkeen synty- ja hajotusvaiheista sekä kirjoittamaan vapaaehtoisliikkeen historiikin yhdistyksen historiikkitoimikunnan avustamana.

Sopimus oli Veljesavulle edullinen ennen muuta siksi, että Jokipii suostui tekemään historian ilman varsinaista palkkaa, "tavallaan ilmaiseksi", koska hän halusi tutkimuksesta ansioita, jotka auttaisivat hänet saamaan hakemansa edellä mainitun professorin viran. Varmaankin ajatuksissa oli myös se, että vapaaehtoisten historiasta tulisi suurelle yleisölle markkinoitava kirja, jolloin sille saataisiin kaupallinen kustantaja, jolta kirjoittaja saisi normaaliin tapaan kirjoituspalkkionsa. Jokipiin kanssa tehtyyn sopimukseen sisältyi jossain määrin erikoinen lauselma. Siinä todettiin, että mikäli Unto Parvilahden odotettavissa oleva SS-kirja tai joku muu teos on sitä laatua, että sen julkaisemisen jälkeen Jokipiin kirjan tekeminen ei vastaa tarkoitustaan, tehty sopimus Jokipiin kanssa raukeaa.[275]

Tämä lauselma johtui siitä, että tuolloin oli tullut tietoon Parvilahden hanke kirjoittaa kirja suomalaisista SS-vapaaehtoisista. Hänen Neuvostoliitossa vankina viettämistään vuosista kirjoittamansa kirjan erinomainen menekki oli innostamassa miestä uuteen kirjalliseen yritykseen. Lisäksi tiedettiin, että Jukka Tyrkölläkin oli vastaavanlainen SS-miehiin liittyvä kirjahanke vireillä. Saadakseen viran hakuun tarvittavat ansiot tutkimuksellaan Jokipii halusi yksinoikeuden SS-vapaaehtoisten vaiheitten tutkimiseen ja niistä kirjoittamiseen, ja myös Veljesapu oli sitä mieltä, ettei "kilpailevia" teoksia tarvittaisi. Toisaalta muita kirjoittajia ei voitu estääkään aihetta käsittelemästä, sillä onhan kansalaisilla vapaus tutkia, kirjoittaa ja julkaista, mitä he haluavat.

Kuten aiemmin on todettu, Parvilahti oli sodanaikaisella toiminnallaan Berliinin yhteystoimistossa saanut joistakin SS-miehistä vihollisia ja ilmiantajia, mikä oli osaltaan johtanut hänen pidättämiseensä syksyllä 1944 ja joutumiseensa "Leinon vankina" luovutetuksi Neuvostoliittoon seuraavana keväänä. Vaikka hänen "Berijan tarhat" -kirjansa oli saanut tunnustusta, hänen hankkeensa SS-miesten vaiheita käsitteleväksi kirjaksi ei sitten enää saanutkaan kaikilta entisiltä vapaaehtoisilta kannatusta. Tosin muutamat vapaaehtoiset luovuttivat Parvilahdelle aineistoa tämän suunnittelemaa kirjaa varten, mutta Veljesavun johtokunta antoi Jokipiin kanssa sopimuksen tehtyään ymmärtää, ettei Parvilahtea ollut syytä tukea hänen kirjahakkeessaan.

Joka tapauksessa Unto Parvilahden kirja "Terekille ja takaisin" ilmestyi Otavan kustantamana loppuvuodesta 1958. Parvilahti markkinoi kirjaansa muistelmateoksena vapaaehtoisliikkeestä, ja hän toivoi sen selventävän vapaaehtoisten matkan tarkoitusta ja vaiheita. Hän lähetti kirjansa myös muutamille SS-aseveljilleen pyytäen näitä arvioimaan kirjan pistemäärällä 0–5 sekä korjaamaan kirjaan mahdollisesti jääneet virheet.[276] Vaikka Veljesavun johtokunta oli kriittinen, Parvilahdella oli myös puolustajia, jotka olivat sitä

mieltä, että tämän kirja oli Niilo Lauttamuksen kirjaan verrattavissa olevat muistelmat.

SS-vapaaehtoisten omasta piiristä Parvilahden kirjan arvosteli Yrjö Kaila Helsingin Sanomissa tyrmäten sen pahanpäiväisesti. Kaila oli itse suunnitellut SS-miesten historian kirjoittamista, ja hänen närkästyksensä taustalla näyttää olleen se, että Parvilahti sai kirjansa julkisuuteen, mutta hän ei. Niinpä Kaila kiisti, että Parvilahden kirja olisi mikään tosiasiallinen vapaaehtoisten historia. Asiassa syntyi osittain henkilökohtaisuuksiin mennyt sanomalehtipolemiikki, jossa Parvilahti vihjaisi Kaila poistetun SS-joukoista kesken kaiken ilmeisten sopeutumisvaikeuksien vuoksi. Kirjaansa Parvilahti luonnehti muistelmateokseksi tai sotilaalliseksi matkakirjaksi. Kaila jatkoi samalla mitalla todeten, että Parvilahti lähetettiin rintamalta Berliiniin kenttäpostia hoitamaan, koska hän oli pystymätön sotamieheksi.[277]

Tällaisia solvauksia kohtalokkaampaa kirjaprojektin kannalta oli se, että heti Parvilahden kirjan ilmestyttyä Mauno Jokipii ilmoitti Veljesavun kanssa tehdyn sopimuksen rauenneen siihen otetun lauselman perusteella. Ilmoitus tuntuu jälkeenpäin ajatellen oudolta siksi, ettei Parvilahden kirja ole mikään varsinainen suomalaisvapaaehtoisten historia. Joka tapauksessa Jokipiin ilmoituksen johdosta näytti siltä, että Veljesavun historiahanke oli ajanut pahasti karille. Pettynyt Veljesavun johtokunta päätti, ettei se halua olla missään tekemisissä Parvilahden kirjan kanssa. Ristiriitaisia asenteita kuvaa tuolloisen puheenjohtajan Pekka Kurvisen toteamus, jonka mukaan muutamat veljet eivät tahtoneet hyväksyä yhdistyksen kielteistä asennetta Parvilahden sinänsä myönteiseen henkeen ja hyvin kirjoitettuun teokseen ”Terekille ja takaisin”. Aikaa myöten asenteet kuitenkin pehmenivät puolin ja toisin. Kun Parvilahti luovutti talvella 1959 käytössään ollutta lähdeaineistoa Veljesavulle, yhdistys esitti hänelle kiitoksensa.[278]

Kiistely Parvilahden kirjasta johti puheenjohtaja Kurvisen syyttäviin kommentteihin Parvilahtea kohtaan. Tämä puolustautui väittämällä, ettei hänen kirjansa ollut tuottanut vapaaehtoisten asialle vahinkoa. Hän oli saanut kirjastaan tunnustusta mm. akateemikko Nevanlinnalta ja kirkkoherra Kurkialalta. Hän oli antanut Nevanlinnan, Riekin ja professori Arvi Poijärven lukea käsikirjoituksen ennen sen painoon menoa. Ilmeisesti Jokipiin roolista jokseenkin tietämätön Parvilahti oli suivaantunut maalaisliittolaisen Kurvisen osallistumisesta Ylioppilaslehdessä ”Terekille ja takaisin” -kirjasta käytyyn polemiikkiin. Parvilahti myös kiisti kaikki esitetyt väitteet, joiden mukaan hän olisi pyrkimässä johtaville paikoille Veljesavussa. Hän piti hyökkäilyä itseään vastaan epämiehekkäänä ja sopimattomana, ja sillä oli vain kylvetty aiheetonta eripuraisuutta joukkoon.[279]

Lukkiintunutta historiateostilannetta käsiteltiin Veljesavun 1959 vuosikokouksessa. Kokouksen hyväksymässä vuoden 1958 toimintakertomuksessa todettiin Jokipiin il-

moittaneen vetäytyvänsä hankkeesta, joten oltiin jälleen lähes alkuvaiheessa. Kokouksessa Jukka Tyrkkö käytti puheenvuoron, jossa hän totesi olleensa kirjoittamassa SS-vapaaehtoisista kirjaa jo jouluksi 1944. Hanke oli estynyt "väliintulleista syistä". Hän olisi ollut edelleen ilmeisen halukas osallistumaan vapaaehtoisten historian kirjoittamiseen, ja niinpä hän ehdottikin, että kirja kirjoitettaisiin useamman henkilön yhteistyönä. Samalla hän ilmoitti, että WSOY oli julkaisemassa hänen kirjoittamansa matka- ja sotareportaasin ja muistelmateoksen, joka ei suinkaan ollut loppuun saakka tutkittu ja täydellinen historiikki.[280]

Vaikka Jokipiin vaatimus yksinoikeudesta vapaaehtoisten historian kirjoittamisessa oli johtanut umpikujaan, Veljesavun johtokunta ei tarttunut Tyrkön ehdotukseen. Objektiivisen historian kirjoittamisen ymmärrettiin olevan itse mukana olleelle vaikeaa, ellei täysin mahdotonta. Joka tapauksessa Tyrkön kirja "Suomalaisia suursodassa" ilmestyi WSOY:n kustantamana 1960.

Jokipiin kanssa käytyjen neuvottelujen umpikujasta näytti olevan mahdollista päästä rahalla. Professuurin saantinsa tällä välin varmistaneen Jokipiin kanssa solmittiin lokakuussa 1959 uusi sopimus, jossa Veljesapu sitoutui maksamaan Jokipiille kirjoituspalkkion yleisesti käytetyn Paikallishistoriallisen Toimiston palkkiotaksan mukaisesti.[281] Toisin sanoen kysymyksessä olisi tyypillinen tilaustyö eikä kaupallisen kustantajan suurelle yleisölle markkinoima teos. Tieteellisestä riippumattomuudestaan Jokipii ei tietenkään ollut valmis luopumaan, joten tilaustyön luonteesta huolimatta Veljesapu ei tiettävästi mitenkään päässyt eikä pyrkinytkään vaikuttamaan kirjan sisältöön.

Historian kirjoittaminen oli Veljesavulle suuri urakka sekä aineiston keräämisessä että taloudellisesti. Yhdistys vetosi moneen otteeseen jäsenistöönsä historian lähdeaineiston saamiseksi. Historiikkitoimikunta julisti myös "jäsentenvälisen" kirjoituskilpailun muistelmakirjoitusten aikaansaamiseksi. Voittajaksi selviytyi Erkki Liukkonen kirjoituksellaan "Dolskunin joulukuu". Palkinto oli 20 000 markkaa. Toiseksi tuli Voitto Viitamäki kirjoituksellaan "Sairaalaan ja sairaalasta" saaden 10 000 markkaa ja kolmanneksi Pentti Salla kirjoituksellaan "Partioretki Miukselle" saaden 5 000 markkaa. Lisäksi toimikunta lunasti Erkki Silanterän, Jaakko Salmisen ja Antero Heikkisen kilpailukirjoitukset.[282]

Varoja historiaa varten kerättiin niin yhdistyksen omassa keskuudessa kuin sisäministeriön luvalla järjestetyllä valtakunnallisella keräykselläkin vuonna 1960. Tämä keräys tuotti 342 300 markkaa, josta historiikkirahastoon siirrettiin kaksi kolmasosaa. Muutamat yhdistyksen jäsenet kunnostautuivat keräystyössä aivan erityisesti. Jo aikaisemmissa keräyksissä hyviin tuloksiin päässyt Matti Horjamo Kangasalta keräsi yli 80 000 markkaa ja invalidiveli Sven Elmgren Varkaudesta 45 000 markkaa. Myös helsinkiläinen Erkki Maavuori ja savonlinnalainen Kalevi Viikama ylsivät hyviin keräystuloksiin.[283]

Keräysten tuotosta huolimatta historiaprojekti koetteli vakavasti Veljesavun taloutta. Sen tähden mm. avustusten jakamista oli rajoitettava. Toisaalta historian kirjoittajalle onnistuttiin saamaan ulkopuolista stipendirahoitusta, mikä osaltaan kevensi yhdistyksen taloudellista taakkaa.

Jokipii oli luvannut historiakirjan tulevan joulumarkkinoille 1963. Tutkimustyö osoittautui kuitenkin oletettua työläämmäksi, ja niinpä syksyllä 1963 asetettiin uusi tavoite. Kirjan olisi oltava joulumarkkinoilla 1964.

Historiakirjan valmistuminen viivästyi kuitenkin vuodesta toiseen. Alun perin noin 400-sivuiseksi aiotusta kirjasta paisui yli 900-sivuinen teos. Syksyllä 1966 oltiin joka tapauksessa niin pitkällä, että johtokunta saattoi valtuuttaa nimittämänsä työvaliokunnan käymään lopulliset neuvottelut kirjan kustantamisesta. Toisin sanoen kirjalle etsittiin kuitenkin kaupallista kustantajaa.

Neuvottelijoina olivat puheenjohtaja Haapaniemi, varapuheenjohtaja Ilveskero, sihteeri Vainio sekä kirjan kirjoittaja Jokipii. Työvaliokunta kävi keskusteluja useiden kustantajien kanssa, mutta kirjan kustantamisesta kiinnostuneen kustannusyhtiön löytäminen tuotti vaikeuksia. Suuret kustannustalot eivät tuntuneet olevan SS-miesten historian julkaisemisesta lainkaan kiinnostuneita. Tämä on sikäli ymmärrettävää, että aihe ei kunnolla sopinut vallitsevaan ajan henkeen. Mistään poliittisesta suojasäästä ei enää 1960-luvulla ollut tietoakaan, eivätkä SS-miehet siksi olleet mikään kaupallisia kustantajia kiinnostava aihepiiri. Neljä kustantajaa, joille kirjaa tarjottiin kustannettavaksi, ilmoittivat, ettei se kiinnosta heitä. Weilin & Göös oli ainoa kustantaja, joka suostui edes neuvottelemaan asiasta. Kun sen kanssa lopulta päästiin yhteisymmärrykseen, Veljesavun johtokunta päätti antaa kirjan sen kustannettavaksi. Kustannusyhtiön puolesta neuvotteluja oli käynyt kaupallinen johtaja Ville Repo.

Asia ei kuitenkaan ollut vielä selvä. Vuoden 1967 vuosikokouksessa puheenjohtaja Haapaniemi joutui selittämään yllättäen ilmaantuneita kustantamisvaikeuksia. Nämä vaikeudet olivat tehneet hankkeen eteenpäin viemisen hyvin vaikeaksi, kuten vuosikokousväelle kerrottiin. Kysymys oli rahasta. Asiakirjat eivät tarkkaan kerro ongelmista, mutta se käy ilmi, että Veljesapu joutui maksumieheksi Jokipiin tekijänpalkkioita maksettaessa eli tekijälle oli maksettava enemmän kuin alun perin oli sovittu, vaikka kirjoittaja tulisi saamaan palkkion myös kustantajalta myytyjen kirjojen perusteella. Kirjan ilmestymisaikataulu venyi jälleen.

Veljesavussa oltiin luonnollisesti turhautuneita kirjoitusprojektin venymiseen vuodesta toiseen ja haluttiin, että kirja ilmestyy mahdollisimman nopeasti. Jotta taloudelliset asiat saataisiin hoidetuiksi, 1967 vuosikokous valitsi eri puolilta Suomea kolmisenkymmentä tukimiestä, joiden tehtävänä oli hoitaa kirjan myyntikampanjaa.

Mauno Jokipiin kirjoittaman suomalaisen SS-pataljoonan historian myyntiesite.

Suomalaisen SS-pataljoonan historia, Panttipataljoona, ilmestyi vuonna 1968.

Lisää viivästymisiä oli edessä, sillä syksyllä 1967 näytti siltä, että historiakirjan ilmestymisen tielle oli tullut jälleen uusia ongelmia. Jokipiin käsikirjoitus oli erittäin laaja, ja Weilin & Göös halusi sitä supistettavaksi. Jokipii puolestaan oli sitä mieltä, että kustantajan vaatimat supistukset vaativat niin paljon aikaa, ettei hän kykene tekemään niitä ennen seuraavan vuoden syksyä. Lopulta jonkinlaiseen kompromissiin kuitenkin päästiin. Kustantaja suostui siihen, että sivumäärää supistettiin vain noin 50 sivua. Se tuli tehdä SS-miehille vähemmän tärkeistä asioista kuten esimerkiksi sotasensuuria käsittelevistä sivuista.[284]

Vuosikokouksessa 1968 oltiin lopulta niin pitkällä, että puheenjohtaja Haapaniemi saattoi kertoa historiakirjasta otettavan 2 300 kappaleen painos. Siitä oli tarkoitus jakaa 300 vapaakappaletta arvostelijoille ym. Kirjakauppamyyntiin meni 500 kappaletta, ja 1 500 kappaletta tuli myyntiin yhdistyksen kautta. Pidettiin tärkeänä, että kirjaa myytiin tukimiesten välityksellä myyntikustannusten säästämiseksi ja kirjan perillemenon varmistamiseksi. Kirjan myynti oli Veljesavulle vakava ja merkittävä asia kuten Haapa-

niemi korosti vuosikokousosanottajille. Vaativassa ja kauaskantoisessa myyntityössä oli siksi onnistuttava.[285]

Lopulta syksyllä 1968 saatiin pitkään vireillä ollut historiaprojekti päätökseen. Lopullinen kustannussopimus, joka ei noudattanut kustannusalan yleistä käytäntöä, allekirjoitettiin 7. marraskuuta 1968. Teoksen painokseksi sovittiin 2 800 kappaletta, joista 300 oli arvostelijankappaleita. Veljesapu suostui ostamaan vähintään 1 500 sidottua kirjaa hintaan 32,91 markkaa kappaleelta. Aiemmin maksettujen palkkioiden lisäksi Veljesapu sitoutui maksamaan näistä kirjoista Jokipiille tekijänpalkkiota 5,04 markkaa kirjalta. Veljesavulla oli sopimuksen mukaan oikeus myydä kirjaa 46 markalla, mikä oli sidotun kirjan liikevaihtoverollinen kirjakauppahinta. Weilin & Göös puolestaan sitoutui myös maksamaan Jokipiille tekijänpalkkiota kirjakauppamyynnistä, mutta Veljesapukin sai vähäisen osuuden kirjakauppamyynnin tuotosta.[286] Kirjasta tehtiin myös pehmeäkantinen nidottu versio, jotka olivat käytännössä arvostelijakappaleita.

Historiateos ilmestyi juuri ennen joulua 1968. Hanke oli tavallaan aloitettu jo 25 vuotta aikaisemmin, kun SS-Aseveljet ry oli suunnitellut historiateoksen kirjoittamista. Jokipiin projekti oli kestänyt kymmenen vuotta. Kirjoittaja luovutti kirjoitustyössä keräämänsä lähdeaineiston Sota-arkistoon.

Jokipii perusteli yhden pataljoonan laajan historian kirjoittamista mm. sillä, että tästä suomalaispataljoonasta oli ollut liikkeellä paljon sensaatiomaisia ja vääriä tietoja sekä Suomessa että ulkomailla. Hänen mielestään myös ne kaksi ja puolisataa kaatunutta, jotka pataljoona jätti Etelä-Venäjän aroille, ansaitsevat "kuolemansyyn tutkimuksen". Tutkimuksen tekemistä olivat luonnollisesti avustaneet monet tahot. Jokipii kiitti erityisesti Suojelupoliisin päällikköä Armas Alhavaa, joka järjesti tutkijan käyttöön Valpon laajan SS-materiaalin, samoin kuin hallitusneuvos Esko Riekkiä, joka luovutti hallussaan olleita pataljoonaan liittyviä papereita. Myös Veljesapu ja sen puheenjohtajat saivat Jokipiiltä kiitokset siitä, että hän oli saanut avoimen vastaanoton SS-miesten keskuudessa.[287]

Ilman ulkopuolista tukea kalliiksi tulleen historiaprojektin hoitaminen ei olisi Veljesavulta onnistunut. Puheenjohtaja Haapaniemen mukaan suojeluskuntavaroilla perustetun Urlus-säätiön isännöitsijänä toiminut jääkärieversti Per Ole Ekholm auttoi merkittävällä tavalla rahoituksen järjestämisessä, ja veljien suhteet liike-elämään tuottivat loistavan tuloksen. Kirjahanke kertoi, että SS-vapaaehtoisiin myönteisesti suhtautuneita löytyi yllättävän paljon. Aikanaan kirjan valmistuttua se luovutettiin tukijayrityksille tai niiden edustajille. Tällaisia yrityksiä olivat kirjan paperin lahjoittanut Yhtyneet Paperitehtaat sekä SOK, teknokemian tehdas Teo, G. W. Sohlberg, Suomen Tupakka, Nokia, Lohjan Kalkki ja Riihimäen Lasi.[288]

Veljesapu juhlisti "Panttipataljoona"-nimen saaneen kirjan ilmestymistä vuoden 1969 vuosikokouksensa alussa Vaasassa järjestetyllä juhlatilaisuudella. Tilaisuuteen oli kokouksen osanottajien lisäksi kutsuttu yhdistyksen jäsenten omaisia ja muita kutsuvieraita. Vaasan varuskuntasoittokunnan alkusoiton jälkeen paikalle tuotiin pataljoonan lippu soittokunnan soittaessa Tauno Pajusen "Pataljoonan marssia", joka oli syntynyt Mius-joella venäläisten tykistötulituksessa. Vaasalaisten puolesta Esko Hakala toivotti osanottajat tervetulleiksi toivoen, että historiateoksesta saatavat tulot auttaisivat entistä paremmin puutteessa olevia veljiä ja heidän perheitään. Veljesavun vuosikokouksista tutun tavan mukaan kunnioitettiin joukosta poistuneiden veljien muistoa ja soittokunnan soittaessa Narvan marssia lähetettiin seppelpartio sankarihaudoille.

Puheenjohtaja Kalevi Haapaniemi käsitteli puheessaan historiateoksen valmistumisen merkitystä. Hän oli sitä mieltä, että historiakirja tulee varmasti häivyttämään niitä epäluuloja, joita pataljoonaa kohtaan vielä oli olemassa. Samalla hän ojensi historian kirjoittajalle, professori Jokipiille SS-vapaaehtoisten muistoristin ilman solkea. Kiittäessään tunnustuksesta Jokipii kertoi historian kirjoittamiseen liittyvistä tapahtumista, mm. Saksassa tapaamistaan pataljoonalle läheisistä henkilöistä.

Varsinaisessa vuosikokouksessa Haapaniemi saattoi todeta, että pataljoonan historiakirjan koko painos oli jo käytännössä myyty. Jäljellä oli vain noin 100 kappaletta. Myyntityössä oli siis onnistuttu yli odotusten. Erityisesti oli jälleen kunnostautunut Matti Horjamo, joka yksin oli myynyt 230 kirjaa. Haapaniemi oli käynyt kustantajan kanssa keskusteluja uudesta painoksesta, ja kustantaja oli ilmoittanut, että uuden painoksen tulisi olla vähintään 1 000 kappaletta, joista Veljesavun tulisi myydä vuoden aikana puolet. Vuosikokous päätti tilata uuden painoksen näillä ehdoilla. Uuteen painokseen otettiin uutuutena vapaaehtoisten nimiluettelo, joka julkaistiin myös 700 kappaleen eripainoksena.[289]

Veljesavun edustajat puheenjohtaja Haapaniemi sekä Kurvinen, Silfverberg ja Ilveskero sekä kirjan kirjoittanut Jokipii kävivät 6. maaliskuuta 1969 ojentamassa "Panttipataljoona"-kirjan tasavallan presidentille. Veljesavulle oli ilmeinen yllätys, että presidentti Kekkonen otti yhdistyksen lähetystön vastaan presidentinlinnassa. Haapaniemi kuvasi tapahtumaa suurenmoiseksi hetkeksi. Ilveskero oli hoitanut presidentin puheille pääsyn, ja asiaan oli saattanut vaikuttaa myös Jokipii, jolla oli suhteita Kekkosen taustavoimiin. Haapaniemi piti Kekkoselle puheen kirjaa luovuttaessaan. Presidentti vastasi jo lukeneensa kirjan, sillä kustantaja oli toimittanut sen hänelle. Hän sanoi tuntevansa hyvin pataljoonan vaiheet ja pyysi välittämään terveisensä aseveljille. Kekkosen kerrotaan kirjaa vastaanottaessaan myös sanoneen: "Jos tästä tulee juttua julkisuuteen, minä tietenkin kiellän kaiken! Ymmärrättehän." Toisin sanoen ei ollut syytä kertoa julkisesti, että tasavallan presidentti oli ottanut vastaan SS-vapaaehtoisten kirjalahjaa tuovan entisten SS-miesten lähetystön.

Samana päivänä sama lähetystö kävi ojentamassa kirjan myös aseveljelle ja entiselle Veljesavun johtokunnan jäsenelle, puolustusministeri Sulo Suorttaselle sekä vuorineuvoksille Juuso Walden ja Martti Mustonen. Kaikkiin lahjoitettuihin kirjoihin oli omistustekstauksen tehnyt taiteilija Armas Järvelä. Valtiojohdon edustajien ja taloudellista tukea antaneiden lisäksi historiakirja käytiin ojentamassa myös mm. Ruth Munckille, Lauri Leppäselle, puolustusvoimain komentajalle kenraali Kaarlo Leinoselle ja Jääkäriliitolle. Kirjan saivat lahjana myös muutamat SS-invalidit. Veljesapu oli nimittäin saanut kustantajalta pienen määrä historiakirjaa vapaakappaleina. Nämä kirjat jaettiin sellaisille invalideille tai muille veljille, jotka eivät esimerkiksi taloudellisista syistä voineet hankkia kirjaa. Valtuuskunnalta pyydettiin ehdotuksia tällaisista henkilöistä.[290]

Historiakirjan uusintapainoksen ottaminen nousi esille parikymmentä vuotta myöhemmin vuonna 1988 Jokipiin aloitteesta. Kirjoittaja totesi kirjan olleen jo pitkään loppu kirjakaupoista, ja sen antikvariaattihinta oli kohonnut 500–700 markkaan. Hän ehdotti Veljesavulle koemerkintää, montako kirjatilausta olisi saatavissa yhdistyksen kautta. Johtokunta suostuikin tiedustelemaan jäsenistöltä kiinnostusta kirjan ostamiseen, mutta kävi ilmi, että ne veljet, jotka olivat historiasta kiinnostuneet, olivat sen jo hankkineet. Siksi kiinnostusta ei tuntunut olevan. Niinpä Veljesavun johtokunta ei ollut kovin innostunut uuden painoksen ottamisesta, koska kirjan kysyntä oli pientä. Se ilmoittikin kirjallisesti Jokipiille, ettei Veljesapu toistaiseksi painata pataljoonan historiasta uutta painosta.[291]

Asia nousi kuitenkin muutaman vuoden kuluttua uudelleen esille. Koska Jokipiin kirjan toinenkin painos oli 1990-luvun alkuun mennessä lähes kokonaan myyty, Veljesavussa ryhdyttiin harkitsemaan kolmannen painoksen ottamista. Pekka Soila lähetti 1991 johtokunnalle kirjelmän, jossa hän ilmoitti kirjalla olevan kysyntää, koska antikvariaateissa kirjan hinta oli noin 900 markkaa. Veljesapu oli myynyt ensimmäistä painosta 300 markalla ja toista painosta, jossa oli myös nimiluettelo, 400 markalla. Soilan mukaan kirjasta olisi tullut ottaa uusi painos. Johtokunta ei ollut heti valmis päättämään asiasta Soilan aloitteen mukaisesti, vaan asian selvittäminen annettiin puheenjohtajan tehtäväksi. Tekijänoikeuskysymyskin oli selvitettävä.[292]

Soilan aloite johti lopulta siihen, että Weilin & Göösin kanssa käytiin alkuvuodesta 1992 neuvotteluja uuden painoksen ottamisesta. Sopimukseen ei kuitenkaan päästy, sillä johtokunta piti kustantajan ilmoittamaa hintaa korkeana. Niinpä sen sijaan, että kolmas painos olisi tilattu Weilin & Göösiltä, johtokunta päätti hankkia kirjan julkaisuoikeudet Veljesavulle niin kustantajalta kuin kirjoittajalta eli Mauno Jokipiiltä.[293]

Oikeuksien saaminen Weilin & Göösiltä ei ollutkaan mikään läpihuutojuttu, vaan asiasta jouduttiin neuvottelemaan sitkeästi. Lopulta huhtikuussa 1992 Weilin & Göö-

sin, Jokipiin ja Veljesavun kesken allekirjoitettiin luovutussopimus, jolla Weilin & Göös siirsi kirjan julkaisuoikeudet Veljesavulle ja Jokipii ilmoitti hyväksyvänsä sopimuksen. Julkaisuoikeudet saatiin tällä tavoin Veljesavulle, mutta teoksen ladelman ja painofilmien käytöstä oli sovittava erikseen.[294]

Allekirjoitetusta sopimuksesta huolimatta vähään aikaan ei asiassa tapahtunut mitään. Alkuvuodesta 1995 kärsimätön Jokipii lähetti Veljesavun johtokunnalle sellaisia terveisiä, että hän haluaisi Veljesavun luovuttavan kirjan julkaisuoikeuden hänelle takaisin, koska yhdistys ei ollut ottanut kirjasta uutta painosta. Jokipiin mielestä kirjalla oli niin paljon kysyntää, että hän haluaisi painattaa kolmannen painoksen. Jokipii ilmoitti myös haluavansa lisää tekijänpalkkiota. Johtokunta ei kuitenkaan heti lämmennyt uusintapainokselle. Se totesi, että oli olemassa Jokipiin ja Weilin & Göösin kanssa tehty sopimus, jolla julkaisuoikeus oli luovutettu Veljesavulle. Sen muuttaminen vaati harkintaa ja jatkoneuvotteluja, koska asiaan liittyi Veljesapua "suuresti kiinnostavia taloudellisia aspekteja". [295]

Jokipii ei halunnut jättää asiaa sikseen vaan lähetti Veljesavulle uuden kirjeen, jossa hän esitti näkemyksiään "Panttipataljoonan" uusintapainoksen julkaisemisesta ja sen kustannuksista sekä markkinoinnista, jonka hän halusi jättää Veljesavun hoidettavaksi. Käsitellessään asiaa johtokunta totesi, ettei Veljesavulla ole halua eikä voimia kirjan markkinointiin ja myyntiin. Sen sijaan oltiin valmiita harkitsemaan julkaisuoikeuden luovuttamista Jokipiille, jolloin hän hoitaisi myynnin ja markkinoinnin sekä maksaisi Veljesavulle myyntiin perustuvan korvauksen.[296]

Jokipii ei halunnut ryhtyä kirjakauppiaaksi, joten uusintapainoskysymys palautui jälleen johtokunnan käsiteltäväksi. Syyskuussa 1995 pitämässään kokouksessa johtokunta lopulta päätti Jokipiin kanssa käytyjen neuvottelujen jälkeen ottaa "Panttipataljoonasta" 1 000 kappaleen uusintapainoksen. Jokipii oli valmis kirjoittamaan kirjaan 16 sivua uutta tietoa. Kirjaan päätettiin lisätä Veikko Elon keräämiin tietoihin perustuva vapaaehtoisten nimiluettelo. Julkaisuoikeudet säilyivät Veljesavulla, jonka tehtävänä oli myös "maksaa verot". Veljesavun maakunnallisia kerhoja katsottiin tarvittavan markkinointityöhön, ja tavoitteeksi otettiin myydä kaksi kirjaa yhdistyksen jäsentä kohti. Asian hoitaminen jätettiin silloiselle puheenjohtaja Pekka Nummelle ja varapuheenjohtaja Heikki Olssonille.[297]

Painatustarjoukset pyydettiin Gummerus Oy:ltä, ja kun ne oli saatu, johtokunta käsitteli uusintapainoskysymystä uudelleen arvioiden kirjan myynnistä mahdollisesti saatavia tuottoja ja sen markkinointimahdollisuuksia. Johtokunta päätyi varsin optimistiseen arvioon, sillä se päätti kaksinkertaistaa aiemmin päätetyn painosmäärän ja tilata 2 000 kirjaa. Tämän lisäksi puheenjohtaja Nummi ja varapuheenjohtaja Olsson tekivät vielä 200 kappaleen lisätilauksen, jonka johtokunta hyväksyi jälkikäteen.[298]

Suomalaisvapaaehtoisten henkilötietojen kerääjänä ja Pantin lunastajat -kirjan kirjoittajana ansioitunut Veikko Elo, jonka laatima miehistöluettelo liitettiin Panttipataljoonan kolmanteen painokseen.

"Panttipataljoonan" kolmas painos ilmestyi vuonna 1996 Veljesapu ry:n kustantamana. Sitä ei pantu lainkaan kirjakauppamyyntiin, vaan Veljesavun kerhot hoitivat kirjan markkinoinnin. Kuten Kaarlo Heiskanen totesi Veljesavun äänenkannattajassa Achtungissa, pataljoonan historia oli jo lähes kaikilla vapaaehtoisilla, mutta kirja antoi nuoremmalle polvelle erinomaisen käsityksen siitä, mitä pataljoonalaiset oikein olivat ja mitä he tekivät.[299]

Jokipii toteaa kolmanteen painokseen kirjoittamissaan saatesanoissa tätä painosta suunnitellun ainakin vuosikymmenen ajan. Hanketta edistääkseen hän toteaa lahjoittaneensa tekijänoikeutensakin Veljesavulle. Koska uusi painos toteutettiin kustannussyistä kuvaamalla sivut edellisestä painoksesta, korjauksia tekstiin ei ollut voitu tehdä. Veikko Elon laatima miehistöluettelo oli kuitenkin lisätty kirjaan samoin kuin Jokipiin kirjoittama historiografinen katsaus SS-pataljoonan tutkimustilanteen kehittymiseen.[300]

"Panttipataljoonan" kolmannen painoksen myynti näytti Veljesavun hallituksen alkuvaiheen epäröinnistä huolimatta sujuvan hyvin. Syyskuussa 1996 kaikkiaan 2 233 kappaleen painoksesta "oli jaettu" 2 136 kappaletta. Tämä ilmeisesti tarkoitti sekä myyntiä että kerhojen myytäväksi jaettuja kirjoja. Varastossa Tampereella oli enää 97 kirjaa. Heikki Olsson totesi painoksen markkinoinnin sujuneen vauhdilla. Hänen mukaansa tapahtui suorastaan ihme, kun toimeen tartuttiin. Varoja saivat niin yhdistys kuin työn tehneet kerhotkin. Näin hyvä tulos innoitti johtokunnan pohtimaan neljännen painoksen ottamista. Varapuheenjohtajana johtokunnan kokousta johtanut Heikki Olsson selvitti johtokunnalle lisäpainoksen ottamista kertoen, että kirjaa kohtaan tuntui edelleen olevan kiinnostusta. Johtokunnan yksimieliseksi päätökseksi tuli, että asiasta neuvotellaan rauhassa. Heikki Olssonille annettiin valtuudet hoitaa asiaa tarvittaessa muiden veljien avustuksella.[301]

Koska kirjan neljännen painoksen ottaminen sävytti sittemmin olennaisesti Veljesavun toimintaa, asiaa on syytä käsitellä myöhemmin yksityiskohtaisesti. Kolmatta painosta otettaessa Veljesapu oli hakenut verohallitukselta yleishyödyllisenä yhteisönä verovapautta. Verohallituksen päätös saatiin lokakuussa 1996, ja päätöksellä verohallitus hyväksyi Veljesavun hakemuksen. Päätöksessä yhdistyksen julkaisutoiminnasta saama elinkeinotulo katsottiin verovapaaksi vuosilta 1996–2000. Johtokunta oli kiitollinen tällaisesta päätöksestä, ja erityiskiitos kohdistui asiaa hoitaneelle puheenjohtaja Pekka Nummelle, joka päätöksen tullessa oli sairauden takia jo poissa johtokunnan työskentelystä.[302]

Yhdistyksen 1960-luku

Veljesapu päätti keväällä 1961 kokoontua vuosikokoukseensa poikkeuksellisesti Tampereelle vasta toukokuussa eli helluntaina kaksikymmenvuotisjuhlan johdosta. Olihan tuolloin kulunut jokseenkin tasan kaksi vuosikymmentä ensimmäisten vapaaehtoisten lähdöstä Saksaan. Juhlan kunniaksi tähän tilaisuuteen lähetettiin kutsu myös muutamille vapaaehtoisliikkeeseen merkittävästi vaikuttaneille yhdistyksen ulkopuolisille henkilöille. Kutsun saivat vuorineuvos Petter Forsström, kirkkoherra Kalervo Kurkiala, jääkärieversti Walter Horn, hallitusneuvos Esko Riekki, kenraaliluutnantti Hugo Österman, jääkärieverstiluutnantti Hannes Anttila ja everstiluutnantti Kustaa Levälahti. Kaikki kutsutut eivät kuitenkaan voineet saapua tilaisuuteen.

Juhlakokous oli tarkoitus aloittaa poikkeuksellisesti kokoontumalla koko joukolla Kalevankankaan hautausmaan pääportilla, josta tuli siirtyä kunniakäynnille sankarihaudoille sekä edelleen kenttäjumalanpalvelukseen. Ennakolta tietoon tullut Kalevankankaalle kokoontuminen antoi muutamalle vasemmistolehdelle aiheen kirjoittaa provokatiivisesti tapahtumasta ja väittää, että SS-miehet ovat aikeissa marssia Tampereella. Nämä lehdet vaativat otsikoissaan, että ”SS-miesten marssi Tampereella estettävä”. Elettiin edelleen poliittisesti kovin herkkää aikaa, sillä juuri samaan aikaan oli valmisteilla laajapohjainen vaaliliitto oikeuskansleri Olavi Hongan taakse tarkoituksella syrjäyttää Urho Kekkonen seuraavana vuonna järjestettävissä presidentinvaaleissa. Suomen idänsuhteet olivat arkaluontoisessa vaiheessa.

Suojelupoliisin päällikkö Alhava soitti vasemmistolehtien kirjoittelun johdosta puheenjohtaja Silfverbergille todeten, että SS-miehet siis aikovat marssia Tampereella. Lehtikirjoittelusta tietämätön puheenjohtaja hämmästyi tällaisesta väitteestä ja pyysi päästä seuraavana päivänä keskustelemaan Alhavan kanssa.

Kävi ilmi, että tamperelaisessa Tammerkoski-nimisessä kotiseutulehdessä oli julkaistu esittely Jukka Tyrkön kirjasta "Suomalaisia suursodassa". Artikkelissa mainittiin SS-miesten kokoontuvan helluntaina kautta maan Tampereelle, jossa oli tarkoitus käydä kunniakäynnillä sankarihaudoilla. Mistään marssista ei ollut kirjoitettu, mutta tamperelainen kommunistilehti oli saanut Tyrkön kirjan esittelystä aiheen provokatiivisiin otsikkoihinsa. Silfverberg selosti Alhavalle, mistä tosiasiassa on kysymys, ja Supon päällikkö ilmoitti, että Veljesapu on rekisteröity yhdistys, joka toimii sääntöjensä mukaan. Se saattoi pitää kokouksensa Tampereella.

Kun asia oli selvinnyt Alhavalle Silfverbergin selostuksen ansiosta, hän saattoi kertoa asiaa häneltä tivanneille kommunisteille, että Veljesapu ry on rekisteröity yhdistys, jolla on oikeus kokoontua ja käydä sankarihaudoilla. Alhava lisäsi tiedustelijoille, että oli paikallisen poliisin harkinnassa, annetaanko järjestön kokoontua. Vastaus ei lainkaan tyydyttänyt asiasta sensaatiota rakentaneita kommunisteja, jotka olivat sitä mieltä, että Supon olisi tullut puuttua asiaan. Masinoitiin pikaisia mielenilmauksia kuten "SS-toiminta estettävä", "SS-miesten juhlinta estettävä". Kommunistien perustaman Sodan- ja Fasisminvastainen Työ ry:n Tampereen jaosto julkaisi aikakauden poliittista retoriikkaa sisältäneen vaatimuksensa:

> *Suomalaiset SS-miehet eivät ole julkisesti peruuttaneet antamaansa valaa. Pidämme heitä edelleenkin fasisteina – SS-miehinä, jotka ovat tehneet rikoksen kansaansa ja koko ihmiskuntaa kohtaan toimimalla Hitlerin valiojoukoissa. Nyt he aikovat muodostaa joukko-osastonsa Suomen kamaralle. Se on estettävä!*
>
> *Vaadimme!*
>
> *Viranomaisten on estettävä rikollisen, lain- ja rauhansopimuksen vastaisen SS-miesjärjestön toiminta. Helluntaiksi suunniteltu SS-mieskokous on kiellettävä!*

Kommunistit ottivat yhteyttä myös sisäministeri Emil Luukkaan ja Tampereen poliisimestariin Lauri Kotkavuoreen yrittäessään saada Veljesavun kokouksen kielletyksi. Poliisimestarin puheille lähetettiin Tampereen rakennustyöläisten lähetystö vaatimusta esittämään. Niin ministeri kuin poliisimestarikin antoivat ymmärtää, että rekisteröity yhdistys voi pitää kokouksensa, mutta mitään marssilupaa SS-miehille ei anneta. Eivät he olleet sellaista pyytämässäkään.[303]

Kommunistien kampanja ei siis tuottanut tulosta. Yliampuvat vaatimukset kokouksen kieltämisestä eivät saaneet muita mukaansa.

Varmistaakseen, että kaikki menee hyvin, Silfverberg pyysi Alhavalta, että Supo lähettäisi oman edustajansa yhdistyksen vuosikokoukseen toteamaan, mitä siellä tapahtuu.

Alhava suostui hänet yllättäneeseen ehdotukseen, ja Supon edustaja oli paikalla kokouksessa mitalit rinnassaan kuten muillakin osanottajilla. Silloinen puheenjohtaja Silfverberg on muistellut Veljesavun 35-vuotishistoriikissa, että SS-vapaaehtoisten siirtyminen hautausmaan portilta sankariristille kolmijonossa sujui häiriöittä. Oli sankarivainajien muistopäivä, jolloin sankarihaudoilla kävi muitakin sankarivainajien muistoa kunnioittaneita. Todellisuudessa Veljesapu näyttää kyllä olleen varovainen. Tuolloin otetut valokuvat kertovat, että yhdistyksen seppeleen vei sankariristille kolmimiehinen seppelpartio. Ilmeisesti joku muukin kuin Supo oli tarkkailemassa Veljesavun kokousta, sillä Supon tarkkasilmäinen edustaja havaitsi, että Veljesavun vuosikokouksessa oli paikalla eräs "ulkopuolinen".[304]

Kalevi Haapaniemi, Veljesavun puheenjohtaja 1962–1969.

Vuosikokous pidettiin tutussa paikassa Liikeväen kerholla, ja samassa paikassa järjestettiin myös veljespäivällinen. Sen aikana kuultiin professori Jokipiin esitelmä vapaaehtoispataljoonan sotapäiväkirjan merkityksestä historiankirjoituksen kannalta. Sotapäiväkirja oli löytynyt vasta muutama viikko aikaisemmin. Vuosikokouksen yhteydessä järjestettiin myös muistoristien jako kaatuneiden omaisille. Kokous päätti, että puheenjohtaja Silfverberg jatkaa tehtävässään. Johtokunnan jäsenistä Olli Somersalo valittiin erovuorossa olleena uudelleen, ja uusina jäseninä johtokuntaan tulivat Aarne Lehtimäen ja Heikki Mansalan tilalle Ensio Anttila ja Pentti Liukkonen. Kaikki varajäsenet valittiin uudelleen. Kokouspaikalla oli esillä "tämän ainoan kerran" suuri kokoelma saksalaisten lehtikuvaajien Ruhpoldingissa toukokuussa 1943 vapaaehtoisista ottamia, erittäin onnistuneiksi luonnehdittuja valokuvia, joista veljillä oli mahdollisuus tilata kopioita.[305]

Vuotta myöhemmin Veljesapu kokoontui 1962 vuosikokoukseensa Helsinkiin Rakennusmestarien talon ravintolaan. Kovin suuria asioita ei 1960-luvun alun vuosikokouksissa ollut esillä, ja niinpä tämäkin kokous tyytyi lähinnä vain käsittelemään sääntömääräiset kokousasiat. Pekka Kurvisen johdolla läpi viedyssä kokouksessa puheenjoh-

taja Silfverberg kieltäytyi jatkamasta tehtävässään, ja hänen tilalleen valittiin yksimielisesti siihenastinen varapuheenjohtaja Kalevi Haapaniemi. Tämän tilalle johtokunnan jäseneksi nousi Paavo Maunula, jonka paikalle varajäseneksi valittiin Esko Markkanen.[306]

Uusi puheenjohtaja Kalevi Haapaniemi oli kirjoittanut ylioppilaaksi sota-aikana rintamalla olleita varten perustetusta valtion sisäoppilaitoksesta eli niin sanotusta Niinisalon internaatista 1947. Hän oli valmistunut työntutkijaksi 1948. Työuransa Haapaniemi teki SOK:n palveluksessa toimien SOK:n vaatetustehtaan apulaisjohtajana 1951–1955 ja johtajana 1955–1979. Sotilasarvoltaan Haapaniemi oli luutnantti, ja hänen harrastuksiaan olivat maanpuolustustyö ja Lions-toiminta.

Turun Hamburger Börsissä toukokuussa 1963 pidetty vuosikokous jatkoi Veljesavun sopuisten kokousten sarjaa. Sitä kuvattiinkin rauhalliseksi ja rakentavaksi. Jäsenmaksukin kaksinkertaistettiin yksimielisesti. Suomessa oli vuoden alussa siirrytty vanhasta markasta (vmk) nykymarkkaan (nmk), ja uudeksi jäsenmaksuksi päätettiin 10 nykymarkkaa, kannattavilta jäseniltä 20 markkaa. Puheenjohtaja ja kaikki erovuorossa olleet johtokunnan jäsenet ja varajäsenet valittiin uudestaan. Vaikka mitään suuria asioita ei ollut esityslistalla, Veljesavun siihen mennessä suurin projekti oli kuitenkin läsnä tässäkin kokouksessa. Mauno Jokipii esitteli tuolloin vireillä ollutta historiahanketta, erityisesti tutkimuksiaan Suomen ja Saksan sota-arkistoissa. Kenraali Steinerille lähetettiin vuosikokouksesta tervehdysadressi.[307]

Myös 1964 vuosikokous Helsingin Rakennusmestarien talolla vietiin läpi sopuisasti. Puheenjohtaja Haapaniemi valittiin edelleen jatkamaan tehtävässään. Johtokunnan erovuoroiset jäsenetkin valittiin uudelleen. Riveistä oli kuitenkin poistunut SS-vapaaehtoisten järjestötoimintaan alusta lähtien merkittävästi vaikuttanut Olli Somersalo, joka oli menehtynyt liikenneonnettomuudessa. Hänen tilalleen johtokunnan jäseneksi valittiin Esko Markkanen. Vuosikokous saattoi havaita, että vapaaehtoisilla oli vielä tukijoita. Kokouspöytäkirjaan merkittiin kiitos Suomen Kaapelitehtaalle siltä saadusta rahalahjoituksesta, ja samalla kokous päätti yksimielisesti esittää kiitokset yhdistyksen pitkäaikaiselle ja erittäin toimintatarmoiselle rahastonhoitajalle Schwester Laine-Mairelle.[308]

Vuoden 1964 toimintakertomuksessaan Veljesavun johtokunta totesi yksimielisyyden jäsenistön keskuudessa säilyneen hyvänä, ehkäpä parantuneenkin. Maksettujen avustusten määrä oli vuoden aikana kasvanut, kun suoranaisia historiankirjoituksesta johtuneita kuluja ei vuoden aikana ollut. Vaikka yhdistyksen maksamien avustusten määrä oli verraten pieni, johtokunta oli havainnut avuntarvitsijoiden joukon vapaaehtoisten keskuudessa olemaan kasvamaan päin. Asiasta keskusteltiin myös huhtikuussa 1965 Hotelli Aulangolla Hämeenlinnassa pidetyssä vuosikokouksessa. Johtokunta sai valtuudet ja-

kaa avustuksia invalideille ja kaatuneiden omaisille yhdistyksen omaksumien jakoperiaatteiden mukaisesti.

Kalevi Haapaniemi valittiin Aulangon kokouksessa edelleen jatkamaan yhdistyksen puheenjohtajana. Johtokunnan erovuoroiset jäsenet sen sijaan vaihtuivat. Yrjö Tenomaan tilalle valittiin Kosti Ilveskero, Toivo Jussilan tilalle Pentti Kainulainen ja Leo Heikuraisen tilalle Rainer Hallberg. Entiset varajäsenet jatkoivat. Tässä vuosikokouksessa johtokunta toi uutena asiana keskusteltavaksi ajatuksen toipilaskodin aikaansaamiseksi avun tarpeessa oleville veljille. Sikäli asia ei ollut uusi, että samansuuntainen hankehan oli ollut vahvasti esillä jo sodan aikana SS-Aseveljet ry:ssä. Vuosikokous otti ajatuksen toipilaskodista lämpimästi vastaan ja toivoi johtokunnan kehittelevän sitä mahdollisuuksien mukaan.[309]

Hanke toipilaskodista ei kuitenkaan nytkään edennyt. Jukka Tyrkkö otti asian uudestaan esille vuosikokouksessa 1971 ehdottaen, että ryhdyttäisiin toimiin oman asevelitalon hankkimiseksi asunnon tarpeessa oleville yhdistyksen jäsenille. Tyrkön ehdotuksessa ei siis ollut enää kysymys pelkästä invalidi- tai toipilaskodista kuten aikaisemmin. Vuosikokous antoi Tyrkön ehdotuksen johtokunnalle evästykseksi ja valmisteltavaksi.[310] Hanke kuivui kuitenkin kokoon.

Veljesavun vuosikokous 1966 kokoontui Porissa Hotelli Juhana Herttuassa huhtikuussa 1966. Haapaniemi jatkoi edelleen yhdistyksen puheenjohtajana. Erovuorossa olleiden johtokunnan jäsenten Pentti Koiviston, Olavi Vihervaaran ja Paavo Maunulan tilalle valittiin Jouko Ilkka, Tauno Pajunen ja Niilo Kuustie sekä uusiksi varajäseniksi Unto Hyvärisen tilalle Olavi Vihervaara ja Tauno Pajusen tilalle Martti Rajala. Johtokunta valitsi Kosti Ilveskeron yhdistyksen varapuheenjohtajaksi.[311]

Vuoteen 1966 osui tapahtuma, joka olisi voinut julkisuuteen päästessään vauhdittaa vasemmistolehdistön hyökkäyksiä ja vaikeuttaa Veljesavun toimintaa. Saksalainen Leibstandarte SS Adolf Hitlerin komentajana tunnetuksi tullut SS-kenraali Sepp Dietrich kuoli 21. huhtikuuta 1966. Hänen hautajaisiinsa Ludwigsburgissa osallistui tuhansia ihmisiä, joukossa muutamia suomalaisiakin SS-miehiä. Tämä tuli Suojelupoliisin tietoon, mutta Supossa saatettiin kuitenkin todeta, että suomalaiset olivat olleet paikalla yksityishenkilöinä "sattumalta" eivätkä Veljesavun edustajina. Niinpä asia ei antanut aihetta mihinkään toimiin. Vaikeaa hautajaisiin osallistumista olisi ollut kriminalisoidakin.[312]

Yhdistyksen toiminta saattoi jatkua normaalisti. Seinäjoella Etelä-Pohjanmaan Keskusammattikoululla pidetyssä vuoden 1967 vuosikokouksessa oli sääntömääräisten asioiden ohella jälleen esillä SS-pataljoonan pitkittynyt historiahanke. Kokous valitsi Haapaniemen edelleen puheenjohtajaksi. Erovuorossa olleen Pentti Liukkosen tilalle joh-

Mauno Kannari, Veljesavun puheenjohtaja 1969–1973.

tokuntaan valittiin Reino Forss, ja Hilpi Himangan tilalle varajäseneksi Erkki Maavuori. Uutena varapuheenjohtajana aloitti Tauno Pajunen.[313]

Tampereella ravintola Pirkanhovissa pidetyssä vuoden 1968 vuosikokouksessa puheenjohtaja Haapaniemi sai jälleen kokouksen luottamuksen ja hänet valittiin jatkamaan tehtävässään. Johtokunnan jäseniä valittaessa Kosti Ilveskeron tilalle valittiin Mauno Kannari ja Rainer Hallbergin tilalle Erkki Eloranta.[314] Varapuheenjohtajan paikalle valittiin 1968 Mauno Kannari.

Ennen vuoden 1969 vuosikokousta Kalevi Haapaniemi ilmoitti, että on aika vaihtaa miestä puheenjohtajan vakanssilla. Hän oli toiminut puheenjohtajana kuusi vuotta ja sitä ennen kymmenen vuotta johtokunnan jäsenenä ja varapuheenjohtajana. Tämän ilmoittaessaan Haapaniemi halusi kiittää erityisesti Veljesavun pitkäaikaista sihteeriä Toivo Vainiota ja rahastonhoitajaa Laine-Maire Kyöstilää heidän kiitettävästä uurastuksestaan.[315]

Vuosikokous valitsi uudeksi puheenjohtajaksi varapuheenjohtaja Mauno Kannarin, joka puolestaan kiitti väistyvää puheenjohtajaa monivuotisesta ja ansiokkaasta puheenjohtajana toimimisesta. Kannari kiinnitti Laine-Maire Kyöstilän avustamana yhdistyksen kultaisen jäsenmerkin Haapaniemen rintaan. Kannarin tilalle johtokunnan jäseneksi valittiin Erkki Maavuori, jonka tilalle varajäsenenä aloitti Harry Viinikainen. Tauno Pajunen palasi varapuheenjohtajaksi.[316]

Uusi puheenjohtaja Mauno Kannari oli valmistunut diplomi-insinööriksi 1951. Hän oli työskennellyt mm. Osuusteurastamojen tutkimuslaitoksen teknisenä johtajana ja Tuottajain Lihakeskuskunnan apulaisjohtajana. Puheenjohtajaksi valittaessa hän toimi Lihateollisuuden tutkimuskeskuksen toiminnanjohtajana, ja hänellä oli useita luottamustoimia elintarviketeollisuudessa. Kannari oli sotilasarvoltaan luutnantti.

Avustustyö

Vaikka Veljesapu ry perustettiin vasta alkuvuodesta 1955, se oli saattanut jo perustamisvuonnaan ryhtyä toteuttamaan keskeisintä toimintansa ja voinut jakaa vähäisiä avustuksia 14 puutteessa olevalle invalidille. Tämä oli mahdollista siksi, että Veljesapu oli saanut ensimmäisenä toimintavuotenaan lahjoituksina 204 910 markkaa. Kun yhdistyksen varainkeräys seuraavina vuosina tehostui, tukisummia voitiin vähitellen kasvattaa. Tämä oli erityisen tärkeää toiminnan alkuvaiheessa, sillä oli monia invalideja, jotka olivat joutuneet tulemaan toistakymmentä vuotta toimeen vaikean sotavammansa kanssa saamatta suomalaiselta yhteiskunnalta minkäänlaista tukea.

Vuonna 1956 Veljesavun myöntämien avustusten määrä nousi jo 795 860 markkaan. Avustusta saaneita henkilöitä oli yhteensä 34, ja suurimmat avustussummat olivat yli 40 000 markkaa. Järjestetyn varainkeräyksen ansiosta lahjoituksia oli tullut lähes 1,4 miljoonan silloisen markan arvosta. Kun SS-vapaaehtoiset saatiin 1956 sotilasvammalain piiriin, yhdistyksen jakamien avustusten tarve luonnollisesti väheni tuntuvasti. Vuotta 1957 kuvattiinkin yhdistyksessä välivuodeksi, sillä silloin ei järjestetty varainkeräystä, joten lahjoituksia saatiin vain noin 75 000 markkaa, ja jaettujen avustusten määrä jäi 142 500 markkaan.

Kun ottaa huomioon sen, että Suomen markan arvo oli 1950-luvulla melko huono, Veljesavun alkuaikojen taloudellinen tilanne ei suinkaan ollut erityisen hyvä. Oltiin pitkälti lahjoitusten varassa. Vuonna 1958 yhdistys sai tuolloin järjestetyn keräyksen ansiosta lahjoitusvaroja noin 430 000 markkaa, ja jossain määrin tuloja kasvattivat myös jäsenmaksut ja saadut korot. Toisaalta myös yhdistyksen menot lisääntyivät. Toimintakulut, asiantuntijalausunnot sekä muistoristeistä ja pienoispatsaista aiheutuneet kulut nousivat vuoden aikana lähes 350 000 markkaan. Kaikesta huolimatta Veljesapu kykeni jakamaan avustuksia 325 000 markan arvosta.

Vuodesta 1959 lähtien pataljoonan historiankirjoitus alkoi enenevässä määrin viedä yhdistyksen varoja. Tämä näkyi erityisesti siinä, että avustustoimintaan oli käytettävissä aikaisempaa vähemmän rahaa. Vuonna 1959 avustuksia myönnettiin 250 000 markan arvosta yhteensä 25 avustuseränä. Tilanne säilyi samankaltaisena 1960, jolloin avustuksia maksettiin 217 000 markan arvosta ja lainoja myönnettiin 60 000 markalla. Aleneva suunta jatkui 1961, kun avustuksia maksettiin noin 173 000 markan arvosta. Historiaprojektin ohella Veljesavun varoja alkoivat kysyä myös muut hankkeet. Vuonna 1962 muistoristirahastoa kartutettiin huomattavalla summalla, ja avustuksiin riitti vain 15 000 markkaa. Lainoja myönnettiin 30 000 markkaa.

Vuoden 1962 vuosikokous keskusteli avustusten jakoperusteista, mutta päätti, ettei mitään varsinaisia ohjeita avustusten jakamisesta vahvisteta. Kokous antoi johtokunnalle suosituksen menetellä avustusten jakamisessa entisen käytännön mukaisesti. Johtokunnalle kuitenkin tuotti ilmeisiä vaikeuksia arvioida sille saapuneiden avustusanomusten perusteella, ketkä todella olivat avustuksen tarpeessa. Siksi se kääntyi kiertokirjeellään jäsenistön puoleen kesäkuussa 1962 muistuttaen jo aiemmin tehdystä periaatepäätöksestä, jonka mukaan avustusanomukset pitäisi lähettää valtuuskunnan jäsenten kautta tai heidän lausunnollaan varustettuina. Johtokunta kun ei voinut tuntea kaikkien avustettavien oloja. Samalla johtokunta totesi, että avustusanomuksen saattoi tehdä kuka tahansa yhdistyksen jäsen, joka tiesi tarvetta olevan. Silloinkin anomusten tuli kulkea valtuuskunnan jäsenen kautta.[317]

Historiankirjoituksen vaatimat taloudelliset ponnistukset tuntuivat avustustyössä monien vuosien ajan. Niinpä 1963 Veljesavun myöntämien avustusten määrä oli vaatimaton 195 markkaa, seuraavana vuonna avustukset ja lainat kohosivat runsaaseen 1 800 markkaan pudotakseen 1965 jälleen 830 markkaan, mitä on myös pidettävä varsin vähäisenä. Rahanuudistuksen johdosta summien lopusta oli pudonnut kaksi nollaa. Avustusten suuruutta arvioitaessa on toki muistettava, ettei Veljesavun jäsenistölleen tarjoama tuki suinkaan ollut pelkästään suoraa raha-apua. Se oli myös edunvalvontaa viranomaisten luona sekä henkistä tukea, joka syntyi yhdistyksen yhteisöllisyydestä.

Vuosien 1966 ja 1967 avustussummat olivat 1 800 markkaa. Vertailun vuoksi 1966 kertyi jäsenmaksutuloja 2 300 markkaa ja lahjoituksia 750 markkaa (Lohjan Kalkilta). Avustuksen saajia oli vuosittain kymmenkunta, joten keskimääräinen avustus jäi alle 200 markan henkilöltä. Kun toiminta vaati omat kulunsa, yhdistyksellä ei yksinkertaisesti ollut varoja suurimittaiseen avustustyöhön. Vaikka SS-invalidien pääsy sotilasvammaeläkkeitten piiriin olikin poistanut kaikkein akuuteimman avustustarpeen, on muistettava, että vielä 1960-luvullakin sotilasvammaeläkkeet olivat varsin vaatimattomia. Suomalaisen yhteiskunnan ja erityisesti poliittisten päättäjien suhtautuminen sotaveteraaneihin ja sotainvalideihin oli varsin nuivaa, eikä tuolloin päätään nostanut, sotasukupolven uhraukset kyseenalaistamaan pyrkinyt nuoremman sukupolven parissa levinnyt poliittinen radikalismi suinkaan ollut helpottamassa asenteiden muuttumista myötämielisemmiksi.

Vuodelta 1968 johtokunta kirjasi toimintakertomukseensa, että avustuksia on jaettu poikkeuksellisen vähän, koska yhdistyksen varat "jäädytettiin" siltä varalta, että historiakirjan rahoitusjärjestelyt olisivat vaatineet lisää varoja. Tilinpäätöksen mukaan avustuksiin ja lainoihin käytettiin 155 markkaa; historiakulut olivat samana vuonna yli 5 000 markkaa.[318]

Kun pataljoonan historia saatiin painosta ja sen myynnistä oli alettu saada tuloja, myös avustustoiminta lähti kasvuun. Niinpä johtokunta totesikin, että avustuksia oli vuonna 1969 voitu jakaa enemmän kuin edellisinä vuosina, yhteensä lähes 3 000 markkaa. Suurin osa jaettiin jouluavustuksina. Johtokunta kyllä myönsi, että korotettukin summa oli tarpeeseen nähden edelleen liian pieni, mutta näinkin oli voitu antaa apua kipeimpään tarpeeseen.[319]

Veljesavun vaikeudet tietää todellista jäsenmääräänsä näkyivät vuoden 1960 toimintakertomusta laadittaessa. Enää ei yritettykään ilmoittaa yhdistyksen tarkkaa jäsenmäärää. Johtokunta totesi vain, että yhdistyksen tiedossa on 560 veljen osoitteet, ja näistä 213 oli maksanut jäsenmaksunsa. Tämän jälkeen yhdistyksen jäsenmäärästä ei muutamaan vuoteen kirjattu toimintakertomukseen mitään mainintaa. Kun jäsenmaksu oli vuosina 1961 ja 1962 edelleen 500 markkaa, ja jäsenmaksuja kertyi noin 100 000 markkaa, maksavia jäseniä oli siten noin 200. Rahanuudistuksen jälkeen 1963 tilanne säilyi samanlaisena. Jäsenmäärää ei suinkaan kasvattanut se, että jäsenmaksu kaksinkertaistettiin vuonna 1964, minkä jälkeen se siis oli 10 markkaa. Jäsenmaksutuloja kertyi vain 1 630 markkaa eli vain 163 jäsentä maksoi jäsenmaksunsa. Seuraavana vuonna maksajien määrässä tapahtui selvää nousua, kun vähän yli 200 jäsentä hoiti jäsenmaksunsa. Johtokunta sai tästä aiheen kiittää jäsenkuntaa.

Myönteinen jäsenmaksutulojen kehitys ei jatkunut pitkään, vaikka vuosikokoukset pitivät jäsenmaksun ennallaan inflaation etenemisestä huolimatta. Johtokunta joutui patistelemaan jäseniä, jotta jäsenmaksut tulisivat vastaisuudessa maksetuiksi karhuamatta. Vuonna 1968 pudottiin taas alle 200 maksajan, mutta 1969 maksajia oli jälleen noin 210.[320]

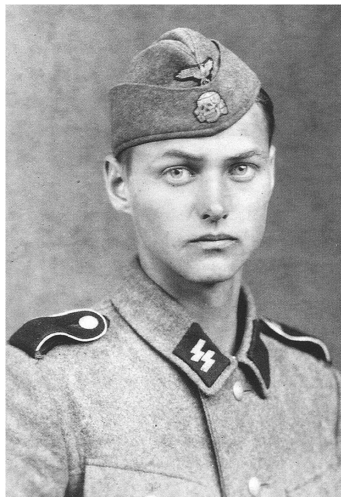
Arvioitaessa sitä, kuinka suuri osa jäsenyyteen oikeutetuista entisistä vapaaehtoisista oli mukana yhdistyksessä, on otettava huomioon, että 1960-luvulla poistuma rivistä ei vielä ollut kovin suurta. Kun 1950-luvun puolivälissä oli ollut elossa tuhatkunta miestä, seuraavan vuosikymmenen lopulla heitä oli vielä noin 930. Veljesavun jäsenmaksun maksaneita oli joukosta runsas viidennes eli vähän yli 20 prosenttia.

Veljesavun jäsenmerkki

Yhdistyksillä on tavallisesti jäsenmerkki kertomassa kuulumisesta yhteistä asiaa vaalivaan joukkoon. Kymmenen ensimmäisen toimintavuoden aikana Veljesavun jäsenet käyttivät merkkinä menneistä Saksan sotavoimissa vietetyistä vuosista melko kirjavaa valikoimaa, kuten Kalevi Haapaniemi on todennut. Läheskään kaikki eivät varmaankaan käyt-

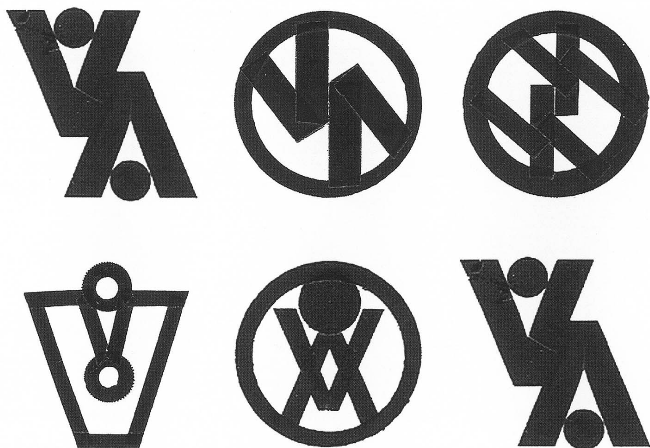
Esityksen yhteisestä asevelimerkistä vuonna 1964 tehnyt kuopiolainen Erkki Tiinus.

VA-merkin suunnitellut graafikko Pentti Hartelin.

täneet mitään yhteisiä tunnuksia. Julkisesti ei juuri ollut mahdollista käyttää 1950-luvun alussa Pohjanmaalla tehtyjä Sonnenrad-merkkejä, sillä ne olisivat hakaristiksi miellettyinä herättäneet turhaa huomiota. Lakkautetun SS-Aseveljet ry:n pääkallokuvioinen jäsenmerkki ei tietenkään tullut enää kysymykseen. Tarvittiin siis varta vasten Veljesapua varten suunniteltu merkki yhteiseksi tunnukseksi. Ensimmäiset kymmenen vuotta Veljesapu oli kuitenkin ilman omaa jäsenmerkkiä.

Merkkiasian otti alkuvuodesta 1964 esille kuopiolainen Erkki Tiinus puheenjohtaja Haapaniemelle lähettämässään kirjeessä, jossa hän ehdotti, että Veljesavulle teetettäisiin oma jäsenmerkki, josta aseveljet voisivat tunnistaa toisensa saman porukan miehiksi. Tiinuksella ei ollut esittää merkin muotoa, mutta hänen mielestään merkin olisi tullut olla halkaisijaltaan vain noin 10–11 mm. Jäsenmerkkihanke ei heti edennyt mihinkään, mutta Tiinuksen aloite johti siihen, että asiasta alettiin veljien kesken keskustella. Uudelleen jäsenmerkkikysymys oli esillä Veljesavun vuoden 1965 vuosikokouksessa, joskaan asiaa ei merkitty pöytäkirjaan. Haapaniemen mukaan vuosiko-

Luonnoksia Veljesavun jäsenmerkiksi.

kous kuitenkin valtuutti yhdistyksen johtokunnan toteuttamaan Veljesavulle yhtenäisen jäsenmerkin.

Vuosikokouksessa käydyn keskustelun innoittamana Veljesavun jäsen, graafikko Pentti Hartelin laati johtokunnalle kuusi luonnosta yhdistyksen jäsenmerkiksi. Näistä luonnoksista johtokunta valitsi helmikuussa 1966 yksimielisesti riimukirjaimista muodostetuista, ϟϟ-salamaa symboloineista kirjaimista V ja A sommitellun ehdotuksen. Nämä pronssinväriset 9 mm halkaisijaltaan olevat merkit valmisti toinen yhdistyksen jäsen, kultaseppä Vilho Jyrinki, joka sai yhdistykseltä aluksi 500 merkin tilauksen "maksimihintaan 2 markkaa kappaleelta". Jäsenistölle merkkejä myytiin viiden markan kappalehintaan.

Jäsenmerkki valmistui niin, että sen ensimmäinen kappale voitiin yhdistyksen johtokunnan päätöksellä luovuttaa Ruth Munckille Hausjärven Leponiemessä järjestetyssä Pataljoonan lipun naulaustilaisuudessa huhtikuussa 1966. Samassa kuussa pidetyssä vuosikokouksessa luovutettiin neljä muuta merkkiä: Siiri Tuomolalle, Laine-Maire Kyöstilälle, Karl-Erik Ladaulle sekä merkin suunnitelleelle Pentti Hartelinille.

Puheenjohtaja Kalevi Haapaniemi kiinnittää Veljesavun jäsenmerkin rahastonhoitaja Laine-Maire Kyöstilän rintaan Porin vuosikokouksessa 1966.

Veljesavun jäsen- ja ansiomerkkejä eri aikakausilta. Vasemmalla merkki vuodelta 1966, keskellä uudempi hopeinen merkki ja oikealla kultainen ansiomerkki, joita alettiin jakaa vuonna 1969.

Kolme vuotta jäsenmerkin valmistumisen jälkeen Veljesapu teetti kultaisen jäsenmerkin annettavaksi ansioituneelle yhdistyksen jäsenelle. Ensimmäinen kultainen jäsenmerkki kiinnitettiin eroavan puheenjohtajan Kalevi Haapaniemen rintaan vuosikokouksessa 1969.[321]

Pataljoonan lippu

Suomalainen SS-pataljoona oli saanut oman, hallitusneuvos Esko Riekin professori Carolus Lindbergin avustamana suunnitteleman lipun 15. lokakuuta 1941 pataljoonan koulutuspaikkakunnalla Gross-Bornissa järjestetyssä juhlallisessa valanvannontatilaisuudessa. Siinä olivat olleet paikalla mm. sotilasasiamies, jääkärieversti Walter Horn, hallitusneuvos Riekki ja professori Nevanlinna sekä Ruth Munck ja Siiri Tuomola. Käsin ommellun lipun oli lahjoittanut Jääkärinrouvien Yhdistys ja sen oli valmistanut Riekin suunnitelman pohjalta Suomen Käsityön Ystävät. Lippu oli naulattu Helsingin Ostrobotniallla 6. lokakuuta 1941. Neliömäisessä valkoisessa lipussa on keskellä leveä siniristi ja Suomen vaakuna. Nurkkiin jääneisiin valkoisiin kenttiin on kuvattu yläpuolelle SS-tunnus ja vapaudenristi, alapuolelle rautaristi ja jääkärimerkki.[322]

Suomalaisen SS-pataljoonan alkuperäinen lippu kuvattuna Helsingin Ostrobotnialla vuonna 1941.

Lipussa olevat tunnukset kertoivat selvästi silloisesta suomalais-saksalaisesta aseveljeydestä. Suomen lipusta omaksuttu siniristi sekä Suomen vaakuna ovat Suomen keskeisimmät valtiolliset tunnukset. Vapaudenristi ja jääkärimerkki symboloivat myös Suomen valtiollista vapautta sekä jääkäriliikettä SS-vapaaehtoisliikkeen esikuvana. Rautaristi Saksan perinteisenä sotilaallisena tunnuksena liitti lipun saksalaiseen perinteeseen, ja SS-merkki luonnollisesti kertoi suomalaispataljoonan kuulumisesta tähän sotilaalliseen järjestöön eli Waffen-SS:ään.

Pataljoonan uudelleen valmistetun lipun naulaus Leponiemessä Hausjärvellä huhtikuussa 1966. Kuvassa vasemmalta Ensio Anttila, Pentti Liukkonen, Hilpi Himanka, Vilho Jyrinki, Esko Markkanen, Kalevi Haapaniemi, Toivo Vainio, Ruth Munck, Pekka Soila, Laine-Maire Kyöstilä, Siiri Tuomola, Pekka Kurvinen, Marja-Leena Ylöstalo, Kosti Ilveskero, Alf Silfverberg, Pentti Koivisto ja Ritva Haapaniemi.

Tämä vuoden 1941 alkuperäinen lippu oli sota-aikana kadonnut, ja vaikka erinäisiä huhuja sen olinpaikasta olikin aika ajoin liikkeellä, lippua ei ole koskaan onnistuttu löytämään. Sen kohtalo onkin askarruttanut Veljesavun jäseniä vuosikymmenten ajan. Tiedetään vain, että se varastoitiin aluksi Ukrainan Amvrosijevkaan yhdessä pataljoonan soittokunnan soitinten kanssa. Ehkäpä kaikkein todennäköisimmän selityksen pataljoonan lipun kohtalosta tarjoaa Tapio Kutinlahden lokakuussa 1942 Grazista Unto Bomanille (Parvilahdelle) Berliiniin lähettämä kirje. Siinä kirjeen kirjoittaja ilmoittaa lipun "tulevan takaisin" noihin aikoihin kotiutuneen SS-Rottenführer Ilmari Härkösen matkassa. "Kyllä kai toimitat sen lähetystöön ja otat antamani kuitin pois ja teet mitättömäksi", kirjoittaa Kutinlahti Bomanille.[323] Toisin sanoen lippu oli ilmeisesti kuitattu lainaksi Suomen Berliinin-lähetystöstä, jonne se sitten loppuvuodesta 1942 asianmukaisesti palautettiin. Kun lähetystörakennus tuhoutui pahoin marraskuun 22. päivän pommituksissa 1943, pataljoonan lippu lienee tuhoutunut tuolloin lähetystön muun irtaimiston mukana.

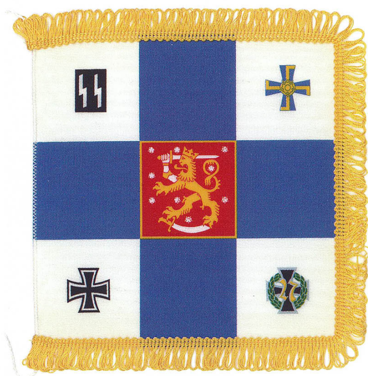

Vasta valmistunut kopio alkuperäisestä suomalaispataljoonan lipusta luovutettiin Veljesavulle Porin vuosikokouksessa 1966. Lippua ovat luovuttamassa Karl-Erik Ladau, Laine-Maire Kyöstilä ja Siiri Tuomola.

Veljesavussa lipun katoaminen askarrutti mieliä, vaikka lippu ei varsinainen yhdistyksen lippu ollutkaan. Se oli kuitenkin lippu, jonka alla suomalaisvapaaehtoiset olivat periaatteessa Saksassa taistelleet. Kun puheenjohtaja Haapaniemi työskenteli tekstiilialalla, hänen aloitteestaan päätettiin teettää uusi pataljoonan lippu. Hanketta helpotti ratkaisevasti se, että alkuperäiset piirustukset löytyivät. Uuden, alkuperäisen tavoin käsin ommellun lipun valmisti Wetterhoffin kotiteollisuuskoulun käynyt Marja-Leena Ylöstalo.

Lippu valmistui niin, että se saatettiin naulata Ruth Munckin kotona Hausjärvellä 8. huhtikuuta 1966. Tilaisuudessa oli paikalla koko Veljesavun johtokunta sekä eräitä kunniavieraita. Puheenjohtaja Haapaniemi puhui ja hänen Ritva-tyttärensä esitti tilaisuuteen kirjoittamansa runon. Naulauspäivästä on eri lähteissä erilaista tietoa; joidenkin tietojen mukaan naulaus olisi ollut vasta 15. huhtikuuta.

Porissa saman kuun lopulla pidetyn Veljesavun vuosikokouksen alussa Karl-Erik Ladau, seurassaan Laine-Maire Kyöstilä ja Siiri Tuomola, luovutti lipun juhlallisesti puheenjohtaja Haapaniemelle, joka puolestaan ojensi sen yhdistyksen sihteerille Toivo Vai-

Pataljoonan pienoislipusta vuonna 1974 valmistettu uusi painate. Sota-aikaisesta versiosta poiketen vapaudenristi on sinisellä pohjalla ja leijonan ympärillä on heraldiset ruusut.

niolle. Veljet Pentti Koskenkanto ja Simo Valio toimivat lippuvartioina. Puheenjohtaja Haapaniemi kiitti lipun luovuttajia sekä muistutti, mihin lippu aseveljiä yhdistyksenä ja veljinä velvoittaa. Tämän jälkeen lippu kannettiin pois kokoushuoneesta. Vuotta myöhemmin 1967 pataljoonan lippu oli jo kunniapaikalla Veljesavun Vaasassa pidetyssä vuosikokouksessa.[324]

SS-Aseveljet ry:n sota-aikana markkinoimia pienoislippuja oli vielä jäljellä säästyneenä yhdistyksen omaisuuden takavarikoinnista, ja Veljesapu sai tämän varaston myytäväkseen. Lippuja myytiin Veljesavun jäsenille viidellä markalla. Kun sodanaikaiset liput loppuivat, niitä tilattiin vuonna 1974 lisää Mainos Tarve Oy:ltä, ja tuolloin veljille myydyn lipun hinta oli 25 markkaa.[325]

Vaikka Veljesapu oli saanut pataljoonan lipun kopiossa tavallaan oman lippunsa, ei lipun käyttö suinkaan ollut ongelmatonta. Lipussa olevat saksalaiset tunnukset, erityisesti SS-merkki, olivat sellaisia, joita ei rohjettu pitää täysin julkisesti esillä 1960-luvun Suomessa. Lisäksi oli otettava huomioon, että lippu oli tosiasiallisesti sodanaikaisen pataljoonan eikä yhdistyksen lippu. Veljesapu alkoi kuitenkin käyttää lippua aseveljien hautajaisissa ja yhdistyksen suljetuissa tilaisuuksissa, kuten vuosikokouksissa. Vuonna 1974 Veljesavun johtokunta teki selkeän päätöksen, jonka mukaan pataljoonan lippu on yhdessä Suomen lipun kanssa käytettävissä riveistä poistuneiden veljien hautajais- ja muistotilaisuuksissa. Lippua ei kuitenkaan lähetetty ilman huoltajaa, jona toimi helsinkiläinen Tapio Kutinlahti, jonka matkat tilaisuuksiin oli maksettava.[326]

Vuonna 1975 johtokunta päätti, että Veljesavun paikalliskerhot, joita siihen mennessä oli syntynyt jo monille paikkakunnille, voivat valmistaa omalla kustannuksellaan pataljoonan lippuja johtokunnan aina erikseen antamalla luvalla. Ensimmäiseksi lupa annettiin vielä samana vuonna Etelä-Pohjanmaan kerholle.[327] Veljesavussa askarrutti kuitenkin pitkään se, provosoiko lippu joitakin yhdistyksen vastaisia toimia.

Jääkärieversti Matti Laurila naulaamassa Etelä-Pohjanmaan kerhon lippua 4.3.1978, vasemmalla Pentti Koivisto.

Suomen lippu saapuu Helsingin vuosikokoukseen 1976. Pataljoonan lippu pidettiin tilaisuudesta poissa. Edessä airuena Heimo Nissinen, lippua kantaa Erkki Heimolainen.

Lipun käyttöä alettiin vakavasti pohtia vasta yli kymmenen vuotta uuden lipun valmistumisen jälkeen, sillä sen julkisen käyttämisen pelättiin aiheuttavan mahdollisia provokaatioita tai jopa syytöksiä lipun luvattomasta käyttämisestä. Pelkoon antoi aihetta mm. se, että pataljoonan lipun siniristikuvioineen katsottiin muistuttavan valtakunnan lippua. Lisäksi oli mahdollista tulkita SS-pataljoonan lippu lakkautetun järjestön, SS-Aseveljet ry:n, tunnukseksi, ja sellaisten käyttäminen oli rauhansopimuksen mukaan kiellettyä. Se, että tällaisia asioita ylipäätään jouduttiin pohtimaan, kertoo tietenkin jotain tuolloin eletystä ajasta ja silloisesta ilmapiiristä.

Lippuasia nousi esille vuonna 1976, kun Veljesapu oli tunnuksineen saanut lehdistössä osakseen kielteistä huomiota.

Kun Veljesavun Seinäjoella pidettäväksi suunniteltu vuoden 1976 vuosikokous oli jouduttu myöhemmin kerrottavalla tavalla poliittisista syistä peruuttamaan, kokouksen peruuntumisen jälkeisissä tunnelmissa pidetyssä johtokunnan kokouksessa 23. huh-

tikuuta nousi esille kysymys, voisiko pataljoonan lippu olla läsnä seuraavassa kuussa pidettäväksi suunnitellussa vuosikokouksessa. Asiassa käytettiin peräti 36 puheenvuoroa, oltiin kiivaasti puolesta ja vastaan. Tässä vaiheessa johtokunta ei tehnyt lippuasiassa mitään päätöstä, vaan jätti juhlatoimikunnan ja sen puheenjohtajan Martti Rajalan harkintaan, tuodaanko lippu vuosikokoukseen.[328] Kun tämäkin kokous peruuntui, asiaa ei tarvinnut tuolloin enempää harkita.

Veljesavussa kyllä tiedostettiin oman lipun merkitys ja tärkeys. Siksi pataljoonan lipun käytön kieltäminen tuntui monista veljistä hyvin vaikealta hyväksyä. Siitä huolimatta jotkut yhdistyksen jäsenet ryhtyivät miettimään sitä, pitäisikö yhdistykselle hankkia aivan oma lippu ja luopua kokonaan pataljoonan lipun käyttämisestä. Pataljoonan lippuhan oli, kuten sanottu, vihitty vapaaehtoisjoukon lipuksi, ei suinkaan minkään yhdistyksen lipuksi. Niinpä yhdistyksen oman lipun suunnittelu oli monen vuoden ajan enemmän tai vähemmän aktiivisesti vireillä. Ensimmäisen kerran asia kirjattiin johtokunnan pöytäkirjaan keväällä 1977. Pataljoonan lippuun liittyi kuitenkin niin paljon tunnesiteitä, että yhdistyksessä alettiin seikkaperäisesti pohtia, millä tavoin pataljoonan lippua voitaisiin käyttää, jotta käytöstä ei koituisi yhdistykselle ongelmia. Johtokunta asetti juristiveljien Jyri Ala-Nikkolan ja Pekka Kurvisen muodostaman toimikunnan selvittämään pataljoonan lipun käyttömahdollisuuksia.[329]

Ala-Nikkola ja Kurvinen antoivat saamansa tehtävän mukaisesti johtokunnalle lausunnon pataljoonan lipun käyttämisestä yhdistyksen lippuna. Siinä asiaa tarkasteltiin Suomen lipusta annettujen määräysten valossa. Lausunnossa todettiin, että Suomen lipun käyttämistä annetun asetuksen mukaan lipun käyttämistä oli lipun vetäminen salkoon tai kantaminen kulkueessa ja käyttäminen julkisissa juhlatilaisuuksissa. Viimeksi mainittuja olivat kaikki sellaiset tilaisuudet, joihin kaikilla on mahdollisuus päästä, tai sellaiset, jotka pidetään julkisella paikalla. Jos joku ilman valtioneuvoston lupaa julkisesti käyttää Suomen lippua erehdyttävästi muistuttavaa lippua, syyllistyi rangaistavaan tekoon.

Ala-Nikkola ja Kurvinen tulivat siihen tulokseen, ettei valtioneuvosto todennäköisesti myöntäisi lupaa valtiolippua muistuttavan lipun käyttämiseen julkisesti yhdistyksen lippuna Veljesapu ry:lle, "jota nykyisinkin vielä katsotaan karsaasti". Asia tuskin parantuisi edes SS-tunnuksen poistamisella. Lausunnon antajat pitivät viisaimpana, että lippua käytettäisiin vain suljetuissa tilaisuuksissa kuten hautajaisissa ja kokouksissa ikään kuin muistoesineenä. Jos kysymys olisi niin suurista hautajaisista, että niitä pidettäisiin julkisena tilaisuutena, lippua ei tulisi käyttää. Ala-Nikkola ja Kurvinen totesivat, että näin menetellen säästettäisiin sekä niiden tunteita, jotka eivät siedä lipun näkemistä, että niiden veljien tunteita, joita lipun muuttaminen loukkaisi. Vapaaehtoisten joukon katsot-

tiin olevan jo niin pieni, että lipun julkisella kulkueessa käyttämisellä ei olisi juuri minkäänlaista merkitystä.[330]

Pohdinta pataljoonan lipun käyttämisestä kertoo siitä, miten tarkasti Veljesavussa haluttiin varoa kaikkea sellaista, jota olisi voitu käyttää yhdistystä vastaan. Toisaalta se kertoo myös siitä, että yhdistyksessä haluttiin pitää tiukasti kiinni perinteistä kuten juuri alkuperäisestä, tunnuksiltaan muuttamattomasta lipusta. Historian kieltäminen kun ei muuta itse historiaa.

Pohtiminen ei nimittäin jäänyt Ala-Nikkolan ja Kurvisen lausunnon varaan. Kun yhdistyksessä oli ilmennyt erilaisia näkemyksiä lipun käytöstä, varovainen johtokunta nimesi uuden työryhmän Esko Markkanen, Niilo Kuustie ja Erkki Eloranta laatimaan ehdotuksen pataljoonan lipun käyttämisestä. Käytännössä ehdotuksen laatiminen jäi Elorannan tehtäväksi, ja hän otti siinä huomioon, että marraskuussa 1977 eduskunnalle oli annettu lakiesitys Suomen lipun ja vaakunan käytön uudistamisesta. Toisin sanoen lakia Suomen lipusta oltiin uudistamassa. Tältä pohjalta syntyi ehdotus ”N.s. Pataljoonan lipun määrittely ja käyttöohjesääntö”.

Siinä kerrottiin Mauno Jokipiin historiakirjan pohjalta lyhyesti lipun syntyhistoria. Edelleen siinä todettiin lipusta käyvän selville, että lipulla on pyritty korostamaan asiayhteyttä jääkäriliikkeeseen ja sen perinteisiin. Kuten sotilasyksikköjen liput kautta aikojen, oli tämäkin lippu seurannut pataljoonaa eri vaiheissa niin koulutusaikana kuin rintamallakin. Siksi voitaisiin symbolisesti todeta, että tämän lipun alla syntyi aseveljeys, ja sen alla kaatuivat monet veljet. Tällä tavoin tämä lippu on muistona jäljellä oleville ja muistutuksena kaikkensa antaneista veljistä sekä veljistä, jotka haavoituttuaan tai sairastuttuaan ovat veljesavun tarpeessa.

Käyttöohje-ehdotuksessa todettiin, että lipun käyttämisessä on noudatettava niitä säännöksiä, jotka kulloinkin ovat voimassa Suomen lipusta ja sen virallisesta käyttämisestä sekä julkisesta liputuksesta muunlaisin lipuin. Vaikka kirkot ja hautausmaat ovat julkisia paikkoja, hautajaiset on yleisesti katsottu suljetuiksi tilaisuuksiksi, joten Elorannan ehdotuksen mukaan lippua oli mahdollista käyttää hautajaisissa. Muuten lipun käyttö sallitaan Veljesapu ry:n tai sen jäsenten järjestämissä suljetuissa tilaisuuksissa, joihin osallistujat on kutsuttu nimeltä, olkoot he jäseniä tai ns. kutsuvieraita. Jos jossakin tilaisuudessa epäröidään lippua käyttää, on se parempi jättää tuomatta esille. Edelleen Eloranta totesi, että lipun kantajan ja lippuvartion sallitaan käyttää pataljoonan muistoristiä tai kunniamerkkejä, mielellään yhdenmukaisuus säilyttäen. Lipusta ja sen käytöstä on vastuussa lipun haltija. Lipun kuvausta julkisuutta varten ei tullut sallia.[331]

Lippuasia puhutti ja askarrutti Veljesavun jäsenistöä toistuvasti vuosina 1977–1978, eivätkä veljet suinkaan olleet asiasta yksimielisiä. Kun johtokunta kokoontui huhtikuussa

1977, silloinen puheenjohtaja Jaakko Nortio esitti Helsingin kerhosta lähteneen ajatuksen pataljoonan lipun poistamiseksi kokonaan käytöstä. Johtokunnan jäsen Erkki Eloranta kirjasi sanatarkasti puheenjohtajan ehdotuksen lipun "hautaamisesta pankkiholviin, kunnes viimeinen meistä on kuollut ja sen jälkeen siirrettäväksi sotahistorialliseen museoon, ja tilalle suunniteltavaksi uusi Veljesapu ry:n lippu". Nortio olisi halunnut, että johtokunta päättää lipun kohtalosta heti hänen esittämällään tavalla, mutta Eloranta vaati päätöksen lykkäämistä saadakseen kysyä veljien näkemystä asiassa.[332]

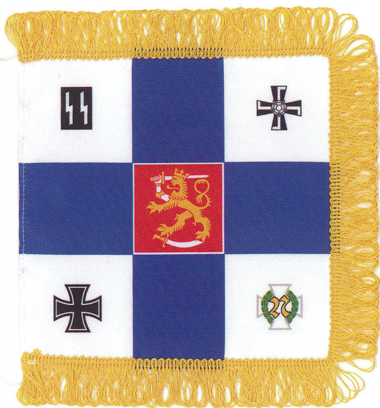
Lippuasiasta laadittiin useita raportteja ja kirjeitä. Osa veljistä puolusti voimakkaasti pataljoonan lipun käyttämistä Veljesavun suljetuissa tilaisuuksissa kuten vuosikokouksissa. Esimerkiksi Turun kerho ilmoitti yksimielisenä kantanaan, että pataljoonan lippu säilytetään sellaisenaan ja pidetään ehdottomasti esillä Veljesavun vuosikokouksissa. Kerho totesi, että omaan suljettuun vuosikokoukseensa saapuvia veljiä ei lipun esillä olo eivätkä siinä olevat symbolit ärsytä, vaan muistuttavat ajoista, jolloin veljeys syntyi, yhä jatkuakseen. Ulkopuolisille lippu ei ole tarkoitettukaan, kerho lisäsi ja ilmoitti vastustavansa uuden lipun suunnittelemista yhdistykselle.[333]

Etelä-Pohjanmaan kerho oli turkulaisten kanssa samaa mieltä pataljoonan lipun säilyttämisestä käytössä. Se totesi, että Veljesapu oli teettänyt lipun yhdistyksen rekisteröinnin jälkeen, joten se voitiin katsoa yhdistyksen lipuksi. Lipussa olevista "salamoistakaan" ei ollut koskaan ennen puhetta kuin vasta nyt yhdistyksen omassa piirissä. Eteläpohjalaiset olivatkin sitä mieltä, ettei ole olemassa mitään estettä käyttää lippua Veljesavun suljetussa vuosikokouksessa Suomen lipun rinnalla.

Kun yhdistyksen johtokunta käsitteli lippuasiaa uudelleen huhtikuussa 1977, Tampereen, Pohjanmaan ja Turun edustajat ilmoittivat kerhojensa kannanottojen mukaisesti olevansa sitä mieltä, että lippu oli säilytettävä Veljesavun käytössä. Tällä kertaa lipun käytön vastustajat saivat päätöksen siirretyksi. Vastustajiin lukeutunut Helsingin kerho ei tuonut lippua samana päivänä pidettyyn yhdistyksen vuosikokoukseen, mikä herätti kysymyksiä osanottajien keskuudessa.[334]

Turkulaiset protestoivat ehdotusta pataljoonan lipusta luopumiseksi myös siten, että heti Nortion ehdotettua lipusta luopumista Turun kerho päätti teettää käyttöönsä normaalikokoisten pataljoonan lipun, kuten aiemmin olivat tehneet Tampereen ja Etelä-Pohjanmaan veljet. Turkulaisten tarkoituksena oli käyttää lippua veljien siunaustilaisuuksissa lippuvartioineen, jos edesmennyt veli oli tällaisen toivomuksen lausunut omaisilleen tai tiedottanut kerhon johdolle. Turkulaisten lippu oli ensi kerran käytössä 4. lokakuuta 1977, kun veljet kävivät onnittelemassa Toivo Tervasta hänen 70-vuotispäivänään.[335] Kun alkuperäinen pataljoonan lippu ja siitä vuonna 1966 teetetty kopio olivat olleet ommeltuja lippuja, kerhojen teettämät liput olivat kustannussyistä painettuja kopioi-

ta. Painetuissa lipuissa oli muitakin eroja vuosien 1941 ja 1966 lippuihin verrattuna. Painetuissa lipuissa oli leijonan ympärillä heraldiset ruusut ja vapaudenristi oli sinisellä pohjalla, kun aikaisemmissa lipuissa ei ollut heraldisia ruusuja ja kunniamerkki oli mustalla pohjalla. Samoin oli pienoislipuissa, jotka palautettiin alkuperäisen kaltaisiksi vasta 2000-luvulla.

Alkuperäisen kaltaiseksi 2000-luvulla palautettu pienoislippu, jossa vapaudenristin pohja on musta ja leijonan ympärillä ei ole heraldisia ruusuja.

Helsingistä kuului toisenlaisia mielipiteitä kuin Turusta. Vilho Malmgren kirjoitti, että pataljoonan lipun käytöstä Veljesavun kaikissa tilaisuuksissa olisi luovuttava. Hänen mukaansa rajanveto julkisen ja yksityisen tilaisuuden välillä voi olla vaikeaa ja tulkinnanvaraista. Veljesavun lippuna olkoon puhdas siniristilippumme, totesi Malmgren.[336] Entinen puheenjohtaja Pekka Kurvinen oli Malmgrenin kanssa samoilla linjoilla. Hänen mielestään pataljoonan lippu tunnuksineen ei voinut olla Veljesavun toiminnan ja tavoitteiden tunnus eikä symboli, sillä lipun kautta Veljesapu oli tulkittavissa Waffen-SS:n aatemaailmaan kuuluvaksi. Lippu on historiallinen todistuskappale toisen maailmansodan aikana tapahtuneista asioista, jotka olivat olleet SS-vapaaehtoisille kohtalokkaita, kirjoitti Kurvinen. Lippu oli hänen mukaansa historiallinen muistoesine, jota ei missään tapauksessa saisi käyttää Veljesavun tilaisuuksissa pataljoonan tai yhdistyksen lippuna.[337]

Vaikka lipun käytön puolustajien laatimissa ehdotuksissa oli pyritty rajoittamaan pataljoonan lipun käyttäminen yhdistyksen suljettuihin tilaisuuksiin ja hautajaisiin, Veljesavun johtokunnan enemmistö halusi itsesensuurin hengessä olla varovainen ja noudattaa vielä tiukempaa linjaa. Se ei hyväksynyt Turun ja Etelä-Pohjanmaan kerhojen lipun käyttöä puoltavia näkemyksiä. Toisaalta esimerkiksi Eloranta ilmoitti, ettei hän ole järjestämässä Veljesavun vuosikokousta Turkuun, jollei pataljoonan lippu voi olla paikalla. Kun asiasta ei ollut varmuutta, turkulaiset ehdottivat 1978 vuosikokouksen siirtämistä Helsinkiin, mikä tapahtuikin. Siirtämiseen vaikutti lippujupakan ohella se, että

samoihin aikoihin Veljesavun Turun kerho yritettiin julkisuudessa liittää Turun seudulla tuolloin virinneeseen Pekka Siitoinin uusnatsipuuhasteluun.

Johtokunta käsitteli lippuasiaa monissa kokouksissaan ja lopulta maaliskuussa 1978 helsinkiläiset toivat kokoukseen Pekka Kurvisen, Vilho Malmgrenin sekä hallitusneuvos Mauno Satulin lausunnon, joka oli selvästi lipun käyttämistä vastaan. Tämän jälkeen johtokunta teki muodollisen yksimielisesti seuraavan päätöksen: "Käsiteltiin lippuasiaa ja todettiin, että ns. pataljoonan lipun käyttö Veljesapu ry:n tilaisuuksissa on Suomen lain vastainen ja niin ollen kiellettävä".[338]

Päätös vaikutti yksiselitteiseltä ja lopullisesta, vaikka oli selvää, etteivät läheskään kaikki yhdistyksen eivätkä edes johtokunnan jäsenet päätöstä tosiasiassa hyväksyneet. Veljesavun johtokunta ei halunnut, että pataljoonan lippua käyttämällä mahdollisesti vaarannettaisiin koko yhdistyksen toiminta. Edes ulkopuolisilta suljettuihin, yhdistyksen sisäisiinkään tilaisuuksiin ei lippua ollut tuotava näkyviin, koska oli olemassa vaara, että pahantahtoiset ulkopuoliset tahot saisivat sodanaikaisen pataljoonan lipun käyttämisestä aseen Veljesapua vastaan. Lipun käytön vastustajilla oli myös ilmiselvä tarve tehdä pesäeroa Waffen-SS:n perintöön, kenties myös tarve miellyttää tuolloisia vallassaolijoita.

Toisaalta lipun kannattajat olivat sitä mieltä, ettei lipun kieltämisessä yhdistyksen sisäisissä tilaisuuksissa ollut mieltä. Jossakin oli oltava myöntymisen raja. "Olkoon se lippu, sen mukana seistään tai kaadutaan", totesivat turkulaiset. Eivät vastustajat Veljesapua yksin lipun takia saa kaadettua, siinä täytyi olla muutakin. Jos kaadutaan, kaadutaan sitten lipun kanssa.[339] Turkulaiset pysyivät kannassaan. Kun 1978 vuosikokous oli siirretty Helsinkiin, piti seuraavan vuoden 1979 vuosikokous järjestää Turussa. Turkulaiset eivät kuitenkaan pitäneet päätöstä sitovana sen jälkeen, kun pataljoonan lippuasiassa oli tehty kielteinen päätös. Niinpä myös 1979 vuosikokous jouduttiin järjestämään Helsingissä – ilman lippua. Turun kerho puolestaan päätti toukokuussa 1978 pitää lipun aina mukana kerhon suljetuissa tilaisuuksissa.[340]

Pienoislippujen käyttämistä kielto ei näyttänyt koskevan. Talvella 1980 johtokunta nimittäin tilasi Lipputaito Oy:ltä 100 kappaletta uusia pataljoonan pienoislippuja, ja 1996 johtokunta antoi puheenjohtajalle valtuudet tilata lisää pienoislippuja varaston ollessa loppumassa.[341] Jälkimmäisen tilauksen aikaan pataljoonan lipun käyttöäkin oli jo rohjettu harkita uudelleen.

Kun lippukieltoa ei kaikissa kerhoissa tahdottu sulattaa, siitä ei aina pidettykään kiinni. Niinpä Tampereella järjestetystä vuoden 1981 vuosikokouksesta otetut valokuvat kertovat, että pataljoonan lippu oli näyttävästi esillä kokouksessa. Tamperelaiset veljet rohkenivat tällä tavoin osoittaa olevansa johtokunnan kanssa eri mieltä lipun käyttämisestä.

Ehdotukset Veljesavun omaksi lipuksi eivät saaneet riittävää kannatusta. Ehdotuksissa oli yhdistyksen jäsenmerkki kuvattuna lipun keskellä, ja tarkoitus oli, että kerhojen lipuissa olisi ollut asianomaisen maakunnan vaakuna. Lippuehdotukset suunnitteli työryhmä Nortio-Heikanen-Granroth.

Asiallisesti juridiset perusteet, joilla Veljesavun johtokunta kielsi pataljoonan lipun käyttämisen, olivat murentuneet vain muutama kuukausi kiellon jälkeen. Vuodelta 1918 ollut laki Suomen lipusta nimittäin uusittiin toukokuussa 1978, eikä uudesta laista tai sen perusteella annetusta asetuksesta löytynyt mitään sellaista, johon vedoten jonkun muun lipun käyttö olisi kielletty. Määrättiin ainoastaan, että milloin julkisessa liputuksessa Suomen lippua käytetään samanaikaisesti jonkun muun lipun kanssa, on Suomen lippu asetettava arvokkaimpaan asemaan.[342] Lippulakiuudistuksen taustalla oli poliittisen vasemmiston ihastuminen joukkokokouksissa esiteltäviin lippulinnoihinsa, joissa lukuisten järjestöjen punalippujen haluttiin esiintyvän ilman mitään lainsäädännöllisiä rajoituksia.

Kun pataljoonan lippua ei johtokunnan päätöksen mukaisesti enää käytetty Veljesavun tilaisuuksissa, Jaakko Nortio lähestyi helmikuussa 1983 yhdistyksen silloista johtokuntaa kirjeellä, jossa hän viittasi yhdistyksen puheenjohtajan kanssa käymiinsä keskusteluihin sekä Veljesavun Helsingin kerhossa tekemäänsä aloitteeseen sekä ehdotti, että Veljesavun johtokunta esittäisi vuosikokoukselle, että yhdistykselle hankittaisiin oma lippu vuosikokoukseen 1984 mennessä. Nortiolla oli esittää piirustuksetkin tulevalle lipulle. Hän oli yhdessä Oiva Heikasen ja Erkki Granrothin kanssa suunnitellut pienikokoisen ratsuväen lipun mallisen lipun, jossa olisi keskellä Veljesavun jäsenmerkki joko hopean tai valkoisen värisenä mustalla taikka sinisellä pohjalla. Lisäksi lipussa tuli olla reunahapsut.[343]

Johtokunta lähetti lippuasian lausunnolle yhdistyksen eri kerhoihin. Saatu palaute ei ollut kovinkaan myönteistä, ja niinpä maaliskuussa 1983 johtokunta päätti kerhoilta tulleiden suositusten mukaisesti lykätä yhdistyksen lippuasian käsittelyä tuonnemmaksi. Lieneekö lippukysymys ollut keskusteluissa myös Veljesavun silloisen puheenjohtajan Ensio Anttilan ja Supon edustajan välisissä keskusteluissa, joita puheenjohtaja selosti johtokunnalle. Keskustelujen sisältöä ei kirjattu pöytäkirjaan. Yhdistyksen lippuasia ei edennyt pitkään aikaan, sillä helmikuussa 1984 johtokunta päätti jälleen lykätä sen käsittelyä.[344]

Lippuasia vietti tämän jälkeen hiljaiseloa vuosikaudet. Johtokunnan päätös siitä, että pataljoonan lippua ei saa käyttää, pysyi voimassa, vaikka kentällä päätöstä ei kovin yleisesti hyväksyttykään. Yhdistyksen oman lipun hankkiminenkaan ei edistynyt, kun uudelle lipulle ei ollut riittävää kannatusta, ja yhdistyksen lippuhankkeesta luovuttiin lopullisesti vuonna 1989, kun johtokunta päätti, ettei omaa lippua valmisteta.[345] Käytännössä lipun käyttökielto peruuntui samana vuonna ilman erillistä päätöstä. Pataljoonan lippu nimittäin tuotiin "perestroikan hengessä" Jyväskylässä pidettyyn Veljesavun vuosikokoukseen.

Kesällä 1989 havaittiin, että yhdistyksen hallussa oleva pataljoonan lippu ei enää ollut niin hyväkuntoinen kuin mitä lipulta oli edellytettävä. Siksi johtokunta pyysi Suomen Käsityön Ystävät Oy:ltä tarjouksen sekä vanhan lipun korjaamisesta että kokonaan uudesta lipusta. Vanhassa lipussa erityisesti siniset osat olisi ollut vaihdettava Suomen lipun sinisiksi. Korjaus olisi maksanut yli 4 000 markkaa ja uusi käsin ommeltu lippu lähes 10 000 markkaa. Uutta lippua ei tilattu, vaan vanha korjautettiin. Lippuasia nousi jälleen esille Veljesavun johtokunnassa syksyllä 1989, kun johtokunnan tehtävänä oli hyväksyä korjauslasku. Tuolloin johtokunta päätti, että pataljoonan lippu museoidaan yhdistyksen järjestämän 50-vuotisjuhlan yhteydessä 1991. Tällä tavoin johtokunta oli omaksunut Pekka Kurvisen vuonna 1978 esittämän näkemyksen, jonka mukaan lippu oli historiallinen muistoesine.[346]

Vuonna 1990 johtokunta hyväksyi taiteilija Erik Murron laskun "6 000 markkaa pataljoonan lipun tunnuksien teosta", ja pöytäkirjaan kirjattiin, että "pataljoonan lipun museointi päätetään tulevana vuonna (1991)".[347] Erik Murto oli SS-mies Pekka Murron veli.

Lipun museointi eteni niin, että toukokuussa 1991 johtokunta antoi puheenjohtaja Sormuselle valtuudet neuvotella pataljoonan lipun luovutuksesta Sotamuseoon.[348] Sormunen kävi sekä Sotamuseossa että Mikkelin Jalkaväkimuseossa neuvottelemassa lipun tallettamisesta ja esille saamisesta. Kävi ilmi, että molemmat museot olivat halukkaita ottamaan lipun vastaan. Johtokunnan enemmistö kallistui Sotamuseon kannalle, ja puheenjohtaja sai valtuudet sopia Sotamuseon kanssa lipun luovutuksesta. Johtokunta

Vuonna 1966 naulattu pataljoonan lippu luovutettiin Sotamuseoon 12.11.1991. Lippua ovat luovuttamassa vasemmalta Kaarlo Heiskanen, Paavo Kihlberg, Erkki Heimolainen ja Tapio Sormunen. Vastaanottajat ovat Sotamuseon johtaja Markku Melkko ja Markku Palokangas.

päätti, että puheenjohtaja, Helsingin kerhon puheenjohtaja ja sihteeri käyvät luovuttamassa lipun.[349]

Pataljoonan alkuperäinen lippuhan oli kateissa, joten Sotamuseoon luovutettiin Suomessa vuonna 1966 tehty kopio. Kerhoilla oli muitakin kopioita, ja niitä oli käytetty veljien kokoontumisissa sen jälkeenkin, kun johtokunta oli kieltänyt lipun käyttämisen. Johtokunta ei milloinkaan peruuttanut määräämäänsä lipun käyttökieltoa, mutta yhteiskunnallisen ilmapiirin muuttuminen muutti myös suhtautumista pataljoonan lippuun.

Neuvostoliitto sortui samana vuonna, kun pataljoonan lippu luovutettiin Sotamuseoon ja Veljesapu vietti Saksaan lähdön 50-vuotisjuhlaa. Jo Berliinin muurin murtumisesta 1989 lähtien ilmapiiri oli muuttunut Suomessakin, ja viimeistään kommunistisen suurvallan sortuminen antoi mahdollisuuden sodan jälkeen lakkautettujen järjestöjen perinteen valimiselle. Perustettiin perinneyhdistyksiä suojeluskunnille, lotille ja AKS:lle. Samalla myös sodanaikaisten SS-vapaaehtoisten muiston vaaliminen alkoi vapautua aikaisemmista rasitteista. Tämä koski myös pataljoonan lipun käyttämistä. Lippu oli on-

Alkuperäisen mallin tyyliin, vapaudenristi mustalla pohjalla ja leijona ilman heraldisia ruusuja, valmistettu pataljoonan lippu Mikkelin Jalkaväkimuseossa SS-miesten osastolla 20.4.2012

Pataljoonan lippu oli mukana kansallisen veteraanipäivän lippulinnassa Helsingissä 27.4.1995. Kantajana Erkki Heimolainen vierellään Kosti Cande.

nistuttu museoimaan vain muutama kuukausi ennen neuvostovallan sortumista. Päätöstä tuskin olisi tehty enää seuraavana vuonna. Kun vuoden 1992 vuosikokousta suunniteltiin Lappeenrantaan, johtokunta totesi, että Helsingin kerho, joka nyt oli valmistanut itselleen lipusta oman kopion, toimittaa tilaisuuteen pataljoonan lipun ja siihen sopivan Suomen lipun. Tällä tavoin lipun käyttökieltoa ajaneet helsinkiläisetkin olivat sopeutuneet siihen, että pataljoonan lippua voitiin jälleen käyttää Veljesavun tilaisuuksissa.[350]

Pataljoonan lipun museoon luovutuksen jälkeen Veljesapu ry:n pääyhdistyksellä ei enää vuodesta 1991 ole ollut omaa lippua. Turun, Helsingin, Tampereen ja Etelä-Pohjanmaan kerhojen teettämät liput ovat olleet käytössä silloin, kun lippua on käytetty esimerkiksi vuosikokouksissa ja veljien hautajaisissa. Yksi painettu kopio pataljoonan lipusta teetettiin myös Mikkelin Jalkaväkimuseota varten. Tämä painettu lippu valmistettiin muista painetuista lipuista poiketen alkuperäisen lipun mallin mukaisesti. Pienenä yksityiskohtana on syytä mainita, että eräänlainen kopio pataljoonan lipusta oli monia vuosia esillä (ᛋᛋ-tunnus peitettynä) Saksan Koblenzissa olevassa Bundeswehrin ylläpitämässä Wehrtechnische Studiensammlung -sotamuseossa. Tämän lipun alkuperästä ei yrityksistä huolimatta ole saatu mitään varmaa tietoa. Liikkeellä on myös ollut huhuja Oslon sotamuseossa mahdollisesti olevasta suomalaisen SS-pataljoonan lipusta, mutta näihinkään huhuihin ei ole saatu minkäänlaista vahvistusta.

Veljesavussa pataljoonan lipun käyttämisestä ei enää 1990-luvulla kiistelty, vaan sitä käytettiin niin yhdistyksen vuosikokouksissa kuin esimerkiksi veljien hautajaisissa ja Ruth Munckin muistotilaisuudessa. Kansallisen veteraanipäivän tilaisuuksissa 1996 pataljoonan lippu oli muiden veteraanilippujen joukossa Helsingin Senaatintorilla Mauno Kannarin kantamana samoin kuin Finlandiatalolla näyttävällä paikalla, jossa sen kerrottiin tyylikkyydessään herättäneen ansaittua huomiota ja ihastusta.[351]

Suvantovaihe 1970-luvun alkupuolella

Veljesapu piti vuosikokoustaan huhtikuussa 1970 Turun varuskunnan upseerikerholla viimeinkin loppuun saatetun historiaprojektin sävyttämissä myönteisissä tunnelmissa. Jokipiin pikkutarkkaan työhön oltiin ilmeisen tyytyväisiä kuten myös siihen, että kirjan ensimmäinen painos oli saatu nopeasti myydyksi. Vaikka projekti oli ollut yhdistykselle taloudellisesti varsin raskas, ensimmäisen painoksen myynnin jälkeen yhdistyksen talous oli parantunut selvästi, ja syksyllä 1969 otetun toisen painoksen myynti oli paraikaa käynnissä. Historiaprojektin takia jossain määrin lamassa ollutta avustustoimintaakin oltiin taas laajentamassa historian myynnistä saatujen tulojen ansiosta.

Puolustusvoimat alkoi näinä vuosina olla näkyvästi mukana Veljesavun kokoontumisissa. Nytkin Turun varuskuntasoittokunta huolehti vuosijuhlan musiikista soittaen vapaaehtoisjoukolle tuttuja, Tauno Pajusen sovittamia ja osin säveltämiäkin marsseja. Myös paikallinen sotilaspiirin päällikkö eversti Veikko Rauhaniemi oli kutsuvieraana vuosikokouksessa. Samoin kuin puolustusvoimiin, Veljesavun suhteet olivat lähentyneet myös Jääkäriliittoon. Turun kokouksessa oli ensi kertaa läsnä Jääkäriliiton virallinen edustaja, jääkärieversti Eino Polón, joka lahjoitti Veljesavulle SS-vapaaehtoisena olleen, Suomen rintamalla kaatuneen poikansa Tauno Polónin valokuva-arkiston. Pitämässään puheessa Polón totesi kolmen vapaussodan miehenä jääkärien tehtävän olevan viittä vaille loppuun suoritettu, mutta Veljesapu ry:n piiriin kuuluva ikäluokka osoittaa vielä voimansa. Se on piirtänyt ja piirtää edelleen nimiään myös Suomen rauhanaikaiseen historiaan, sanoi tervehdyksen tuonut jääkärieversti.

Vastaavasti Veljesavun edustajat kutsuttiin vuonna 1970 ensimmäisen kerran Jääkäriliiton vuosikokoukseen. Veljesapua edustivat kokouksessa puheenjohtaja Mauno Kannari ja jääkärin poika Ensio Anttila. Jo edellisenä vuonna 1969 Veljesavun edustajat Jouko Ilkka ja Niilo Kuustie olivat käyneet Seinäjoella järjestetyssä sotainvalidiviikon valtakunnallisessa juhlassa viemässä Veljesavun tervehdyksen. Tällaiset kutsut kertoivat siitä, että Veljesavun miehiä osattiin ja uskallettiin arvostaa aseveljinä pahimpien sodanjälkeisten uhkakuvien poistuttua.

Turun vuosikokouksessa pitämässään puheessa puheenjohtaja Kannari totesi, ettei sotaretki ollut kenellekään elämän kohokohta, mutta se jätti mukana olleisiin lähtemättömät jäljet. Se loi myös veljespiirin, joka elää ja toimii yhä. Veljesavun tehtävä ei puheenjohtajan mukaan ollut päättynyt. Se ei päättynyt silloinkaan, kun järjestön voimin vihdoin saatiin pataljoonan invalidit tasavertaiseen asemaan muiden sotainvalidien kanssa. Joukossamme on yhä sellaisia, jotka tarvitsevat tukeamme, muistutti Kannari.

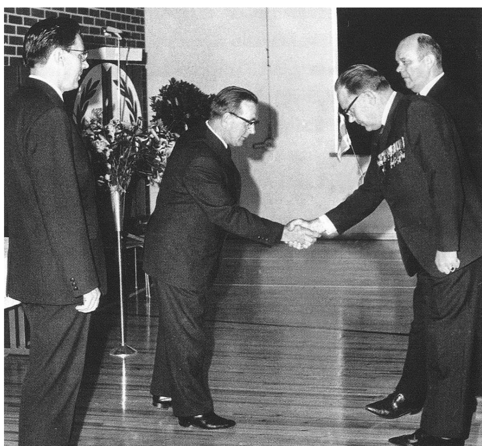
Johtokunta esitti vuosikokoukselle, että talousarvioon otettaisiin määräraha yhdistyksen tilejä vuosikaudet tehokkaasti hoitaneelle rahastonhoitajalle Laine-Maire Kyöstilälle maksettavaksi vuosipalkkioksi. Vuosikokous olisi ollut ilmeisen halukas tällaisen määrärahan pidetylle rahastonhoitajalle hyväksymään, mutta hanke ei toteutunut. Kyöstilä kiitti kyllä kauniista huomaavaisuudesta, mutta samalla hän kieltäytyi jyrkästi hyväksymästä esitettyä määrärahaa. Hän perusteli kieltäytymistään sillä, että hän oli yksi rengas vapaaehtoisten riveissä ja iloinen siitä, että saa toimia aktiivisena jäsenenä joukossa. Turun vuosikokousta leimasi erityinen yksimielisyys. Puheenjohtaja ja johtokunnan erovuoroiset jäsenet valittiin kaikki uudelleen.[352]

Vuotta 1970 sävytti myös muutaman aseveljille tärkeän henkilön Suomen-vierailu. Monille vapaaehtoisille Wienin ajoilta tuttu Rosa Köpf, "Muti", vieraili kesäkuussa puo-

Seppelpartion lähettäminen sankarihaudoille on kuulunut jokaisen Veljesavun vuosikokouksen ohjelmaan. Karl-Erik Ladau lähettämässä seppelpartiota Turussa 1970. Partion jäsenet ovat vasemmalta Leo Jätinvuori, Börje Brotell ja Joonas Heinäkari.

Seinäjoella vietettiin 28.9.1969 sotainvalidiviikon valtakunnallista avajaisjuhlaa. Veljesapu onnitteli sotainvalideja. Onnitteluja vastaanottamassa vasemmalla Martti Pihlaja ja Kosti Koivusalo, onnittelijoina Niilo Kuustie ja Jouko Ilkka.

lisonsa, Hans Köpfin kanssa Suomessa. Pariskunta tapasi vierailunsa aikana puheenjohtaja Mauno Kannarin ja Eero Talvitien. Kannari välitti "Mutin" terveiset kaikille tutuille pojille. Vierailun yhteydessä muisteltiin Hans Köpfin toimintaa Mannerheimin kamaripalvelijana.[353] Mannerheim nimittäin oli tavannut nuoren tarjoilija Köpfin ollessaan Itävallassa metsästysmatkoilla ja ihastuneena tämän ammattitaitoon oli palkannut tämän palvelukseensa. Köpf oli tullut Helsinkiin, ja hän palveli Mannerheimia vuodet 1926–1939 ja oli mukana marsalkan ulkomaanmatkoilla mm. Intiassa. Köpf oli avioitunut Suomessa, ja pariskunta oli muuttanut Itävaltaan.

Jo joulun aikaan 1969 Suomessa oli vieraillut Inkeri Gerull, joka oli hoitanut suomalaisvapaaehtoisia Breslaun sairaalassa. Hän sai Veljesavun johtokunnan päätöksellä SS-vapaaehtoisten muistoristin ilman solkea ja omistuskirjaa.[354]

Vaikka SS-aseveljet hoitivat yksityisiä yhteyksiään vanhoihin saksalaisiin tuttaviinsa, muutoin Saksan suuntaan oltiin edelleen varovaisia. Katsottiin, ettei ollut poliittisesti viisasta luoda yhteyksiä edes Wiking-divisioonan perinteitä vaaliviin organisaatioihin. Tämä kävi ilmi syksyllä 1970, kun Wiking-divisioonan saksalainen aseveljeysjärjestö Truppenkameradschaft Wiking oli lähestynyt Veljesapua kirjeellä. Varovainen Veljesavun johtokunta päätti vastata saksalaisjärjestölle olevansa puhtaasti invalidijärjestö, ja tästä syystä se ei ollut kiinnostunut yhteydenpidosta Truppenkameradschaftin kanssa. Kohteliaan vastauksen mukana lähetettiin kuitenkin "Panttipataljoona"-kirja.[355] Veljesavun kannasta huolimatta muutama suomalainen SS-mies saattoi yksityishenkilönä kuulua Truppenkameradschaftiin.

Vuonna 1971 tuli kuluneeksi 30 vuotta siitä, kun suomalainen SS-pataljoona perustettiin. Tästä syystä keväällä Tampereella pidetty vuosikokous oli 30-vuotisjuhlakokous. Yhdistys oli pyytänyt juhlapuhujaksi akateemikko Rolf Nevanlinnan, SS-vapaaehtoistoimikunnan puheenjohtajan vuosilta 1942–1943. Akateemikko käsitteli puheessaan Suomen ja Saksan sodanaikaista suhdetta, mikä oli johtanut vapaaehtoispataljoonan perustamiseen. Jääkärimajuri Otto Joki esitti kokoukselle jääkärien tervehdyksen ja sotilaspiirin päällikkö eversti Hannes Karttunen Tampereen varuskunnan tervehdyksen. Kokouksen aluksi Karl-Erik Ladau lausui kokouksen osanottajat tervetulleiksi Tampereelle sekä puhui lipulle ja vainajien muistolle.

Juhlakokouksessa puheenjohtaja Kannari valittiin yksimielisesti jatkamaan tehtävässään. Johtokunnan erovuoroiset jäsenet vaihtuivat. Erkki Elorannan tilalle valittiin Jaakko Rönnemaa, Pentti Kainulaisen tilalle Jalo Kokkila ja Erkki Maavuoren tilalle Risto Juvonen. Toisin kuin monissa yhdistyksissä, joissa samat henkilöt istuvat johdossa vuodesta toiseen, vaihtuvuus Veljesavun johtokunnassa oli alusta lähtien ollut suurta, ja 1970-luvulla alkoi tulla tavaksi, että perustettujen paikalliskerhojen ehdottamat jäsenet valit-

Seppelpartio laskemassa seppelettä kaatuneiden veljien muistolle Tampereen Kalevankankaalla 1971, vasemmalta Mauri Sartio, Sulo Silvennoinen ja Martti Rajala.

tiin pääyhdistyksen johtokuntapaikoille. Kun paikalliskerhon vetäjä vaihtui, vaihdettiin myös alueelta olevaa miestä johtokunnassa. Entiset varajäsenet valittiin Tampereella uudelleen. Hotelli Tammerissa pidetyllä juhlakokouksella oli tavallista juhlavammat puitteet, ja sitä kuvattiin mieleenpainuvaksi tilaisuudeksi.[356] Uudeksi varapuheenjohtajaksi valittiin johtokunnan järjestäytymiskokouksessa Risto Juvonen.

Veljesapu oli tavallisesti järjestänyt vuosikokouksensa ns. matalalla profiililla liiemmin kokouksistaan tiedotusvälineille tiedottamatta. Tällä kertaa vapaaehtoisia perinteisesti arvostanut Aamulehti julkaisi näyttävän, myönteisessä hengessä kirjoitetun selostuksen 30-vuotisjuhlakokouksesta. Julkisuus ei kuitenkaan suomalaisessa 1970-luvun suomettumishenkisessä ilmapiirissä ollut yksinomaan myönteistä, sillä vanhat ennakkoluulot ja poliittiset antipatiat elivät voimakkaina. Niinpä Aamulehden uutinen sai aikaan useita lehtikirjoituksia, joista monet olivat Veljesavun mielestä asiallisia ja puolueettomia, mutta joukossa oli myös kielteisiä ja Veljesavun toimintaa vääristeleviä. Esimerkiksi tamperelainen kommunistilehti kirjoitti, miten suomalaiset äärioikeistolaiset aikovat pystyttää muistopatsaan SS-miehille siitä huolimatta, että ”SS oli se voima, jolla natsien terrorivalta lujitettiin ja Saksan työväenliike hukutettiin vereen ja haudattiin keskitysleireihin.” Kommunistipuolueen vähemmistösiiven äänenkannattajassa Tiedonantajas-

sa puolestaan kirjoitettiin, miten SS-miehet olivat viettäneet Tampereella Hitlerin fasistiarmeijaan lähtönsä 30-vuotismuistohetkeä ja suunnitelleet sodassa kaatuneiden SS-miesten muistomerkin aikaansaamista.

Häväistyskirjoitukset eivät rajoittuneet äärivasemmiston lehtiin. Niinpä esimerkiksi mikkeliläisen Länsi-Savo-lehden mielipidepalstalla väitettiin, että "äärioikeistolaisuus ja vanha kunnon natsilaisuus nostaa huolestuttavassa määrin päätään Suomessa." Viimeisin selvin esimerkki oli kirjoittajan mukaan suomalaisten SS-miesten sotaanlähtöjuhlat. "Veljesapu-nimisen peitejärjestön puheenjohtaja dipl.ins. Kannari vaati puheessaan rintamamieseläkettä ja muistomerkkiä Natsisaksan joukoissa taistelleille suomalaisille kansallissosialisteille."[357] Viittaukset muistomerkkiin perustuivat siihen, että vuosikokouksessa oli epävirallisesti keskusteltu muistomerkin hankkimisesta Saksan itärintamalla kaatuneille suomalaisvapaaehtoisille.

Yhdistys sai vasemmistolehtien ohella erityisesti sensaatiolehdistössä osakseen täysin tarpeetonta julkisuutta. Puheenjohtaja Kannari korosti Veljesavun jäsenistölle sitä, että sensaatiokirjoituksista ei pidä välittää eikä hermostua, vaan sivuuttaa ne olankohautuksella. Tuli viitata siihen, että vapaaehtoisista oli laadittu historiateos, jossa asiat on selvitetty avoimesti ja asiallisesti.

Kohu ei rajoittunut pelkästään lehdistöön, sillä kommunistiedustaja Heimo Rekonen teki toukokuussa 1971 eduskunnassa hallitukselle osoitetun suullisen kysymyksen, "mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä saksalaisten SS-joukkojen kanssa Neuvostoliittoon hyökänneitten suomalaisten SS-miesten ja maamme oikeistolaisten piirien Neuvostoliiton sekä maamme etujen ja valtiosopimusten vastaisen toiminnan lopettamiseksi." Ulkoministeri Väinö Leskinen vastasi asiallisesti, ettei tiedossa ole entisten SS-miesten ulkopoliittista aktiivisuutta suuntaan taikka toiseen. Ministeri totesi, että pitäisi saada jotain lisäaineistoa, joka on kysyjän eli edustaja Rekosen tiedossa, jotta hallitus voisi asiaa tarkemmin tutkia.

Rekonen ei ministerin kehotuksesta huolimatta esittänyt lähempiä tietoja kysymyksensä väitteiden tueksi, mutta hän muistutti siitä, että Suomi oli vuonna 1947 allekirjoitetussa Pariisin rauhansopimuksessa sitoutunut hajottamaan ja kieltämään kaikki alueellaan toimivat fasistiset järjestöt, jotka harjoittavat Neuvostoliitolle vihamielistä toimintaa. Siksi hän kysyi, katsooko hallitus jälleen henkiin herätetyn SS-miesten toiminnan merkkeineen ja hakaristeineen Pariisin rauhansopimuksen ja Neuvostoliiton vastaiseksi toiminnaksi ja ryhtyykö hallitus toimiin rauhansopimuksen noudattamiseksi. Ulkoministeri tyytyi vastaamaan jäävänsä todella edelleen odottamaan Rekoselta tarkempia tietoja tämän mainitsemista uusista organisaatioista. Luonnollisesti Suomi on tekemiensä sopimusten täyttämisen kannalla, vakuutti ministeri Leskinen.[358]

Puheenjohtaja Kannari totesi Veljesavun jäsenistölle syntyneen kohun johdosta, että yhdistys on rekisteröity ja toimii täysin sääntöjensä mukaisesti, joten siinä ei ole mitään laitonta. Johtokunta kehotti kuitenkin jälleen kaikkia veljiä esiintymään maltillisesti ja asiallisesti sekä muistamaan, että yhdistyksen nimi on Veljesapu ry. Mikäli on mainittava pataljoonan nimi, "käytämme nimitystä suomalainen vapaaehtoispataljoona", totesi puheenjohtaja kiertokirjeessään.[359] Toisin sanoen Kannarin viesti oli epäsuorasti se, että kirjainyhdistelmä SS oli syytä häivyttää.

Veljesapu kokoontui vuosikokoukseensa 1972 Poriin. Kannari valittiin yksimielisesti jatkamaan puheenjohtajana. Johtokunnan varsinaisiksi jäseniksi valittiin Martti Rajala, Jouko Ilkka ja Jaakko Nortio sekä varajäseniksi Heikki Olsson, Olavi Vihervaara ja Harry Viinikainen. Varapuheenjohtajana aloitti Jaakko Nortio. Jääkäriliiton tervehdyksen vuosikokoukseen toi tällä kertaa jääkärieversti Per Zilliacus.

Vapaaehtoisilla oli tarve eri tavoin dokumentoida sodan ajan tekemisiään ja silloisia tapahtumia. Tästä oli kysymys, kun vuoden 1972 aikana alettiin Antti Nahin aloitteesta kerätä jäseniltä kirjallisia muisteluja aseveljien sotaretken aikaisista pikkutapahtumista. Tämä keräystyö jatkui vuosikausia. Aarne Kähärä lainasi nauhurin kaskujen ja tarinoiden äänittämistä varten, ja vuonna 1978 Nahi lahjoitti varoja palkintojen arpomiseksi tarinoita toimittaneiden kesken.[360]

Aulangon hotelliin Hämeenlinnaan vuosikokoustaan pitämään kokoontuneella Veljesavulla oli huhtikuussa 1973 edessään johdon vaihtuminen. Neljä vuotta yhdistyksen puheenjohtajana toiminut Mauno Kannari ilmoitti jo ennen kokousta kiertokirjeessä luopuvansa tehtävästä. Hänen tilalleen valittiin varapuheenjohtajana toiminut Jaakko Nortio. Uusi puheenjohtaja oli valmistunut filosofian maisteriksi 1951, ja hän toimi Typpi Oy:n ja Kemira Oy:n myyntipäällikkönä. Sotilasarvoltaan Nortio oli kersantti, ja hän ilmoitti harrastuksikseen talvi- ja jatkosodan historian, Lions-toiminnan sekä metsästyksen.

Aulangon kokouksessa myös Veljesavun pitkäaikainen sihteeri Toivo Vainio jätti tehtävänsä. Hän oli toiminut yhdistyksen sihteerinä 16 vuotta, ja niinpä kokous esitti hänelle erityiset kiitokset. Vainio oli ollut sihteeri, "joka kaikki muistaa ja tietää". Sekä Nortio että Vainio saivat kokouksessa Veljesavun kultaisen jäsenmerkin. Pitkäaikainen sihteeri palkittiin lisäksi teoksella "Europäische Freiwillige. Die 5. SS Panzerdivision Wiking" kiitoslauseella "Toivo Vainiolle, uskolliselle, taitavalle ja ahkeralle sihteerille 16 vuoden aikana 1957–1975 kiitollinen Veljesapu ry".

Toivo Vainio siirtyi puheenjohtajaksi siirtyneen Nortion tilalle johtokunnan jäseneksi. Muiksi uusiksi johtokunnan jäseniksi valittiin Ensio Anttilan tilalle Eino Jalas ja Reino Forssin tilalle Veikko Hallavo. Yhdistyksen uutena sihteerinä aloitti Oiva Hei-

Jaakko Nortio, Veljesavun puheenjohtaja 1973–1979.

Oiva Heikanen, Veljesavun sihteeri 1973–1991.

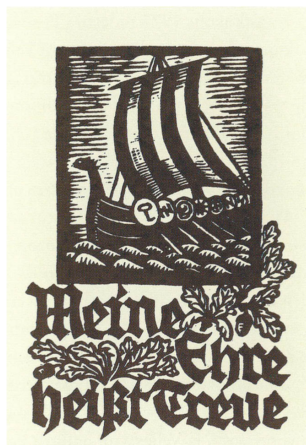
kanen.[361] Uusi sihteeri oli kuljetusalan miehiä. Hän oli toiminut TVH:n, Koulutarpeiden Keskusliike Oy:n ja Lääketukku Oy:n kuljetuspäällikkönä ja toimi vuodesta 1968 yksityisyrittäjänä.

Huhtikuussa 1974 Veljesapu kokoontui vuosikokoukseensa Helsinkiin hotelli Vaakunan ravintolaan. Kutsuvieraana oli Jääkäriliiton edustajana jääkärimajuri Juho Nurmi, ja puolustusvoimia edusti Helsingin varuskunnan päällikkö eversti Ossian Wuorenheimo. Totuttuun tapaan sääntömääräiset henkilövalinnat olivat kokouksen keskeisimmät tapahtumat. Puheenjohtaja Nortio jatkoi tehtävässään. Erovuoroisten Jalo Kokkilan ja Jaakko Rönnemaan tilalle valittiin Aarre Jylhänmaa ja Ture Ahtinen sekä toimintavuoden aikana kuolleen Eino Jalaksen tilalle helsinkiläisten edustajana Aarne Kähärä. Varapuheenjohtajana aloitti Esko Markkanen.

Vuosikokous antoi yhdistyksen johtokunnalle tehtäväksi tiedustella Saksan Liittotasavallan mahdollisesti lyöttämästä muistomitalista toiseen maailmansotaan itärintamalla osallistuneille sekä haavoittuneille mahdollisesti saatavista korvauksista. Samoin johtokuntaa evästettiin tutkimaan kesäpaikan saantimahdollisuuksia yhdistykselle. Johtokunta asettikin työryhmän Aarne Kähärä, Esko Markkanen ja Niilo Nieminen tut-

kimaan kesäpaikan hankkimisen mahdollisuutta.[362] Työryhmä ei ilmeisesti löytänyt asiaan käyttökelpoista ratkaisua, sillä kesäpaikka-ajatukseen ei Veljesavussa tämän jälkeen enää palattu.

Kuten aikaisempinakin vuosina, Veljesavun hallitus kiinnitti 1975 erityistä huomiota aktiiviseen huoltotyöhön. Vuosikertomus totesi, että tuolloin otettiin ensimmäiset yhteydet invalidiveljien saamiseksi lakisääteisen laitoshuollon ulkopuolisiin kotimaisiin tai ulkomaisiin toipilaskoteihin. Erityisen aktiivinen johtokunta oli Saksan suuntaan, ja ensimmäisiä konkreettisia tuloksia saatiinkin aikaan.

Myyntituotteeksi vuonna 1975 painatettu SS:n Meine Ehre heisst Treue -tunnuslauseella varustettu postikortti.

Vapaaehtoisten parissa elänyt toive voida lähettää invalideja kuntoutukseen tai lomalle Saksaan näytti nimittäin toteutuvan vuonna 1975. Puheenjohtaja Nortio kävi asiassa neuvotteluja saksalaisten kanssa. Yhteyshenkilönä Saksassa oli Düsseldorfissa asuva Richard Schulze, joka järjestikin kolmelle suomalaiselle aseveljelle kolmen viikon loman Bundeswehrin sosiaalitoimiston (Sozial-Werk) välityksellä. Veljet Aarne Lehtimäki, Simo Paldanius ja Mauno Syvänoja saattoivat matkustaa lokakuussa 1975 Hartzin alueen kylpyläkaupunkiin Bad Sachsaan. Tällaisten virkistysmatkojen oli määrä jatkua vuosittain.[363] Jatkoa ei kuitenkaan seurannut, joskin Reino Rantanen kävi 1976 onnistuneella toipumismatkalla Saksassa, mutta kysymys saattoi olla omatoimisesta matkasta.[364]

Jo ennen Veljesavun välittämää virkistysmatkaa muutamia SS-miehiä oli päässyt Saksan-lomille Sotainvalidien Veljesliiton kautta. Sittemmin suomalaisinvalideja kävi satunnaisesti hoitomatkoilla Saksassa, mutta Veljesavulla ei näytä olleen näiden matkojen kanssa paljonkaan tekemistä. Saksan-matkoista kyllä neuvoteltiin Valtion tapaturmatoimiston kanssa, ja siellä asialle oltiinkin oltu myötämielisiä. Tammikuussa 1986 puheenjohtaja selosti 30 prosentin invalidien hoitomatkaa johtokunnalle, ja huhtikuussa samana vuonna johtokunta totesi, että kuntoutushoidon mahdollisuudet Saksassa 1987 jäivät avoimiksi. Muita merkintöjä tällaisista matkoista ei ole. Leo Sormusen mukaan yritys Saksan virkistyslomista kaatui lopulta Valtion tapaturmatoimiston pihistelyyn, vaikka lähtijöitä olisi ollut lähes 60 veljeä.[365]

Vuosikokous 1975 pidettiin Porissa hotelli Juhana Herttuassa. Ennen kokousta johtokunta muistutti veljiä siitä, että Veljesapu oli päättänyt alkaa kerätä valokuvia veljistä "tänä päivänä". Jäseniä kehotettiin lähettämään kokoontumisissa ottamiaan kuvia yhdistykselle. Samalla johtokunta ilmoitti vuosikokouksessa myytävistä tuotteista. Luonnollisesti "Panttipataljoona"-kirjaa oli myynnissä samoin kuin aseveljien jäsenluetteloa. SS-miespatsasta myytiin sekä pataljoonan pienoislippua ja marmorijalustaista lipputankoa. Uutena tuotteena myyntiin oli tullut "Meine Ehre heisst Treue" -postikortti.[366]

Porin vuosikokoukseen osallistui noin 230 henkilöä. Mukana kutsuvieraina olivat Jääkäriliiton, Sotainvalidien Veljesliiton ja paikallisen sotilaspiirin edustajat. Johtokunnan jäseniksi valittiin erovuoroisen Jouko Ilkan tilalle Niilo Kuustie sekä kesken toimikauden kuolleen Risto Juvosen tilalle Reino Rantanen. Varajäseniksi nousivat Heikki Olsson, Harry Viinikainen ja Matti Horjamo. Kokouksessa Tauno Pajunen luovutti yhdistyksen käyttöön runsaan ja arvokkaan musiikkimateriaalin.[367]

Toimintavuoden 1975 aikana otettiin yhteyttä Sotamuseoon tarkoituksella, että museoon saataisiin SS-vapaaehtoisille oma osasto. Sotamuseo suhtautuikin hankkeeseen myönteisesti, ja Veljesavun hallitus päätti ryhtyä keräämään jäseniltään sopivaa aineistoa. Kiertokirjeessä jäseniltä tiedusteltiin sodanaikaista asua ja muita varusteita Sotamuseon näyttelyyn luovutettavaksi.[368]

"Korkeampi taho" puuttuu juhlakokoukseen

Veljesavun toiminta ei ollut herättänyt kovin merkittävää julkista huomiota vähäistä vuoden 1961 "marssikohua" ja vuoden 1971 eduskuntakyselyä lukuun ottamatta. Yhdistys oli aikanaan perustettu ilman vastalauseita, eikä sen neutraaliin nimeen ollut julkisuudessa kiinnitetty sanottavaa huomiota. Jäsenkunnassa aivan ilmeisesti ajateltiin, että vapaaehtoisten avustustyötä voitaisiin suuremmitta häiriöittä jatkaa samoin kuin keskinäistä yhteydenpitoa ja omien perinteiden vaalintaakin. Näin ei kuitenkaan ollut asian laita 1970-luvun Suomessa. Yhteiskunnallista ilmapiiriä sävytti edellisellä vuosikymmenellä alkunsa saanut poliittinen radikalismi, eikä tasavallan presidentin valinta poikkeuslailla 1974 suinkaan auttanut ilmapiirin lientymisessä. Neuvostoliiton ote Suomesta oli 1970-luvulla kenties tiukempi kuin koskaan sitten sodanjälkeisten 1940-luvun vaaran vuosien.

Tällaisessa henkisessä ilmapiirissä, "ulkopoliittisista realiteeteista" välittämättä Veljesavun johtokunta ryhtyi hyvissä ajoin jo keväällä 1975 valmistelemaan yhdistyksen seuraavan vuoden vuosikokousta. Se päätettiin pitää 3. huhtikuuta 1976 Seinäjoella vapaa-

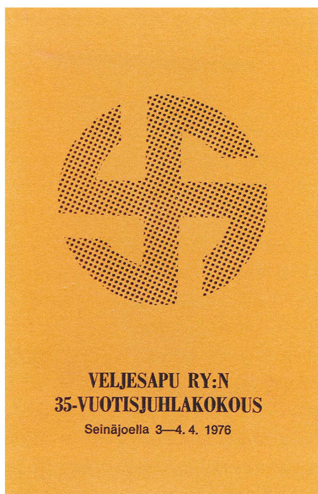
ehtoisten Saksaan lähdön 35-vuotismuiston juhlistamiseksi. Kysymyksessä oli myös Veljesavun Etelä-Pohjanmaan kerhon näytön paikka. Vuosikokousta ja siihen liittyvää ohjelmaa valmistelemaan nimettiin toukokuussa 1975 kymmenjäseninen Niilo Kuustien johtama toimikunta.[369]

Kun pohjalaiset halusivat näyttää osaamistaan, kokouksen ohjelma laadittiin tavallista juhlavammaksi. Kokouspaikaksi oli valittu Seinäjoen ammattikoulu, ja veljesillallinen oli suunniteltu järjestettäväksi hotelli Sorsanpesässä. Veljesapu oli teettänyt edellisenä vuonna "Viikingin viisuja" -C-kasetin Tauno Pajusen sovittamista vanhoista saksalaisista marsseista, ja Vaasan varuskuntasoittokunnan oli määrä soittaa näitä marsseja. Yhteislauluna oli tarkoitus laulaa pohjalaisittain tuttu "Vilppulan urhojen muistolle". Sitä varuskuntasoittokuntia oli kielletty soittamasta syystä, että laulun sanat eivät sanottavasti kunnioita entistä vihollista, tuolloista virallista ystävää. Lauantaisen kokouksen ja illanvieton jälkeen oli sunnuntaiaamuna määrä kokoontua jumalanpalvelukseen Törnävän vanhaan kirkkoon, jossa saarnaisi veli Paavo Maunula, liturgina toimisi veli Penna Konttinen ja urkurina veli Vilho Viitala.[370]

Vuonna 1975 myyntiin koostettu Viikingin viisuja C-kasetti.

Vuosikokousjärjestelyihin tuli kuitenkin odottamattomia mutkia matkaan. Jo helmikuussa oli Vaasassa ilmestynyt sosiaalidemokraattinen Pohjanmaan Kansa -lehti kirjoittanut hyvin halventavaan sävyyn suomalaisista SS-vapaaehtoisista ja Pohjanmaalla muka salaisesti järjestettävästä rahankeräyksestä SS-miehille. Lehden pakinoitsija oli epäillyt rahaa kerättävän keväällä järjestettävää SS-juhlaa varten. Aihe sosialistilehden provokatiiviseen kirjoitukseen oli epäilemättä saatu siitä, että Veljesavun pohjalaisjäsenet olivat kyselleet eräiltä paikallisilta yrityksiltä taloudellista tukea yhdistyksen vuosikokousjärjestelyihin eli ilmoitusta vuosikokouksen käsiohjelmaan. Yhdistyksen johtokuntakin oli samoihin aikoihin lähettänyt avustusanomukset kahdeksalle suuryhtiölle, mutta mistään varsinaisesta rahankeräyksestä ei suinkaan ollut kysymys. Lukuisat yritykset olivatkin antaneet ilmoituksia käsiohjelmaan. Mukana olivat mm. sanomalehdet Ilkka ja Vaa-

Veljesavun vuosikokouksen 1976 käsiohjelman kansi, jonka symboliikka antoi aiheen vaatimuksiin yhdistyksen lopettamisesta ja johti vuosikokouksen peruuttamiseen.

sa, Pohjola-yhtiöt, Hankkija, maatalouskonekauppa Labor ja vaatevalmistaja Tiklas.

Veljesavussa maakunnan pienlehden ärhentelevästä kirjoittelusta ei huolestuttu, vaan ajateltiin aikojen muuttuneen vapaammiksi niin, että SS-invalidien huollosta vastaavan yhdistyksen kokoontumisesta voitaisiin kertoa avoimesti. Niinpä Seinäjoen juhlatoimikunta päätti järjestää lehdistötilaisuuden, jossa sen oli tarkoitus kertoa lehdistön edustajille tulossa olevasta juhlakokouksesta. Samalla kutsuttiin lehdistön edustajat seuraamaan vuosikokousta. Sitä varten toimikunta lähetti alueen lehdille painattamansa kokousohjelman, jonka kansilehdelle oli kuvattu helposti hakaristiksi tulkittava Sonnenrad. Tämän kutsun sai käsiinsä myös helmikuiseen provokaatioon syyllistynyt Pohjanmaan Kansa.

Pohjanmaan Kansan päätoimittaja Alpo Tiitinen, pakinoitsijanimimerkki Vastus, ei kuitenkaan halunnut ymmärtää Veljesavun vilpitöntä ja avointa tiedottamista, vaan sai vuosikokousohjelmasta irvailun aiheen. Suomi-Neuvostoliitto-Seuran aktiiveihin kuulunut päätoimittaja oli sitä mieltä, että hänen riekkujaisiksi kutsumansa tilaisuus oli vakava kansallisia etuja vaarantava ulkopoliittinen provokaatio. Hän katsoi asiakseen ihmetellä, että Veljesavun kaltainen yhdistys ylimalkaan saa toimia, sillä sen toiminta oli kirjoittajan mukaan ristiriidassa rauhansopimuksemme kanssa. Vapaaehtoisten kokoontuminen oli lehden mukaan pelkkää itsekorostusta ja militaristista sokeutta, demonstraatio ulkopolitiikkaamme ja sen vastuunalaista johtoa sekä tasavallan presidenttiä kohtaan. Pahinta taisi olla kokouskutsussa kuvattu Sonnenrad. Varmuuden vuoksi Pohjanmaan Kansan pakinoitsija värväsi puolelleen Suomi-Neuvostoliitto-Seuran tarkoituksella saada sieltä tukea näkemyksilleen.[371]

Kun kokouksesta näytti olevan nousemassa häly, puheenjohtaja Nortio soitti 26. maaliskuuta Niilo Kuustielle ja Jouko Ilkalle käskien korjaamaan juhlan käsiohjelmaa niin, että varuskunnan soitettaviksi tarkoitetut SS-marssit jätettäisiin pois, samoin Sonnen-

rad sekä marssilaulujen sanat. Kolme päivää myöhemmin Nortio soitti uudelleen Ilkalle kysyen, onko muutokset toteutettu. Ilkka joutui vastaamaan, ettei itsepäinen Kuustie suostu mihinkään muutoksiin. Nortion soitto Kuustielle ei muuttanut tämän asennetta. Pohjalaisten tunnettuun isänmaallisuuteen luottanut Kuustie totesi vain, että turhaan te pojat siellä Helsingissä hermoilette. Vielä seuraavanakin päivänä 30. maaliskuuta Nortio otti yhteyttä Kuustiehen, mutta tämä piti päänsä.[372]

Tällä välin Suomi-Neuvostoliitto-Seuran Pohjanmaan piirijärjestö, jonka aktiiveihin päätoimittaja Tiitinenkin lukeutui, kiirehti paheksumaan SS-miesten kokoontumista maakunnassa. Piirijärjestö lähetti asiasta kirjelmän SN-Seuran puhemiehistölle, joka puolestaan lähti tässä tärkeäksi katsomassaan asiassa pääministeri Martti Miettusen puheille. Kun samoihin aikoihin oltiin viettämässä yya-sopimuksen vuosipäivää (6.4.), SN-Seuran puhemiehistö esitti pääministerille, että valtioneuvosto ryhtyisi toimiin, jotta vuosipäivän vieton yhteyteen ei tulisi SS-miesten kokoontumisen kaltaisia tilaisuuksia. Seura esitti toivomuksensa tavallaan itselleen, sillä Martti Miettunen toimi SN-seuran puheenjohtajana.

Tämä ei vielä riittänyt, vaan yhä järeämmät aseet otettiin käyttöön. Epäilemättä muistissa oli vuoden 1961 yritys, jolloin Veljesavun kokoontuminen Tampereella oli yritetty estää kotimaisella kampanjalla, mutta hankkeessa oli surkeasti epäonnistuttu. Tällä kertaa Veljesavun vastustajat halusivat onnistua. Niinpä myös sosiaalidemokraattisen puolueen pää-äänenkannattaja Suomen Sosialidemokraatti, jonka päätoimittajana oli Aimo Kairamo, kirjoitti Veljesavun vuosikokouksesta väittäen SS-miesten Seinäjoella pidettävän kokouksen olevan esimerkkinä siitä, miten vastoin yya-sopimuksen ja ETYK:in henkeä äärioikeistolaiset järjestöt ovat jälleen nostamassa päätään.[373] Tämänkään ei vielä uskottu riittävän.

Niinpä kaikkein järeimmän aseen vuoro tuli, kun Neuvostoliiton suurlähetystön kakkosmies, ministerineuvos Mihail Streltsov saapui 30. maaliskuuta aamupäivällä kello 10 ulkoministeriön poliittisen osaston päällikön Matti Tuovisen puheille. Ministerineuvos selitti, että hänellä on viralliset ohjeet tiedustella, millaisiin toimiin Suomen hallitus aikoo ryhtyä SS-miesten Seinäjoella pidettäväksi ilmoitetun kokouksen johdosta. Streltsov lisäsi yksioikoisesti, että tällainen toiminta on rauhansopimuksen vastaista, ja että hän toivoi – asiallisesti vaati – Suomen hallituksen toimia vielä saman päivän aikana. Tällainen Neuvostoliiton suurlähetystön puuttuminen Suomen asioihin johti luonnollisesti pikaiseen neuvonpitoon Suomen päättäjien kesken. Ulkoministeriö informoi Neuvostoliiton esittämästä vaatimuksesta välittömästi mm. tasavallan presidenttiä ja pääministeriä.

Neuvostoliiton ministerineuvoksen asiaan puuttuminen oli uhkavaatimuksen luontoinen ukaasi etenkin, kun siinä annettiin Suomen hallitukselle vain muutamia tunteja aikaa tehdä asiassa päätös. Kun maan tapana oli myötäillä Moskovasta tulleita "toivomuksia", ulkoministeriö ei suinkaan vitkastellut, ja siltä kuluikin vain kuusi tuntia vastauksen laatimiseen Streltsovin ukaasiin. Sinä aikana poliittisen osaston päälliköllä oli aikaa neuvotella presidentin ja pääministerin kanssa. Niinpä kello 16 Tuovinen saattoi jo ilmoittaa Streltsoville, että ulkoministeriö tulee kieltämään Veljesapu ry:n suunnittteleman SS-miesten kokouksen Seinäjoella ja tulee myös tutkimaan, olisiko järjestö rauhansopimuksen nojalla kokonaan kiellettävä. Kaikessa kiireessä ministeriön virkamiehet eivät huomanneet sitä tai välittäneet siitä, ettei ulkoministeriöllä ollut minkäänlaisia juridisia valtuuksia kieltää minkään rekisteröidyn yhdistyksen kokouksia.[374]

Elettiin syvimmän suomettumisen aikaa, ja maassa oli Martti Miettusen ns. hätätilahallitus, joten tuskin oli mikään yllätys, että johtavat poliitikot säikähtivät pahan kerran "pääkonttorin" asiaan puuttumisesta. Kaiken lisäksi Suomen vasemmistolehdissä kirjoitettiin samaan aikaan SS-miehistä keskitysleirien valvojina ja rikollisen järjestön perillisinä. Streltsovin toimista ehkä tietoinen Ilta-Sanomat otsikoi neuvostodiplomaatin ulkoministeriössä käynnin jälkeisenä päivänä "Hakaristijuhlat uhka ulkomaan suhteille". Vaikka Neuvostoliiton asiaan puuttumisesta ei julkisuudessa suoraan kerrottu, tiedotusvälineet viittasivat asian yhteydessä rauhansopimukseen, yya-sopimukseen ja presidentti Kekkoseenkin eli ne osasivat oikopäätä yhdistää Neuvostoliiton SS-miesten kokoontumisesta syntyneeseen kohuun. Olihan Neuvostoliiton suurlähettiläänä vaikutusvaltainen Vladimir Stepanov, joka oli ottanut tavoitteekseen Suomen nimellisenkin puolueettomuusaseman murentamisen. Ukaasin sanansaattaja Streltsovkaan ei ollut kuka tahansa neuvostodiplomaatti. Hän tunsi Suomen olot hyvin, sillä hän oli ollut aiemmin suurlähetystön avustajana Helsingissä ja palvellut sittemmin Neuvostoliiton ulkoministeriön Skandinavian osaston päällikkönä. Myöhemmin hän toimi Neuvostoliiton Ruotsin suurlähettiläänä.

Varsinkin ulkoministeri Kalevi Sorsa tarttui hanakasti SS-miesten kokoontumiseen. Muodollisesti yhdistysasiat kuuluivat kuitenkin sisäministerin eivätkä ulkoministerin hallinnonalaan. Sorsan asiaan puuttumisen seurauksena sisäministerin, sosiaalidemokraattien Paavo Tiilikaisen tehtäväksi tuli estää Veljesavun Seinäjoella pidettävä kokous. Hän antoi 30. maaliskuuta eli heti Streltsovin ukaasin jättämisen jälkeen Veljesavulle kehotuksen peruuttaa kokouksensa, koska kokous saattaisi vaarantaa Suomen ulkomaisia suhteita.

Veljesapu joutui tällä tavoin osapuoleksi suomettumisajalle tyypillisessä tapauksessa, jossa Suomen hallituksen päätökset olivat alisteisia Neuvostoliiton antamille määräyksille.

Sisäministerin ukaasi Veljesavulle kulki Suojelupoliisin kautta. Supon edustaja soitti puheenjohtaja Nortiolle ja kutsui tämän Ratakadulle Supon päällikön Arvo Pentin ja tarkastaja Reijo Ripatin puhutteluun. Tässä tilanteessa Supon miehet antoivat ymmärtää, että Seinäjoen kokous on peruutettava. Tilanteen vakavuuden tajunnut Nortio lupasi kutsua Veljesavun hallituksen koolle vielä samana päivänä. Pentti puolestaan lupasi soittaa yhdistyksen hallituksen kokouspaikalle varmistaakseen, että peruutuspäätös on tehty.

Tilanne oli Veljesavun kannalta varsin kriittinen. Suojelupoliisin johto oli uusittu Alhavan eläkkeelle jäätyä ajan poliittiseen henkeen sopivalla henkilöllä. Alhavan kaltaista Veljesavun puolestapuhujaa ei turvallisuuspoliisissa enää ollut. Presidentti Kekkosen uudeksi Supon päälliköksi viran pätevyysvaatimuksia muuttamalla ajama puoluepoliittisesti ansioitunut Arvo Pentti oli kuitenkin mm. Veljesavussa suurta arvostusta nauttineen Karl-Erik Ladaun RUK-kurssitoveri. Pentti oli ennen Neuvostoliiton asiaan puuttumista todennut Ladaulle, ettei mikään taho voisi estää Veljesavun vuosikokouksen pitämistä Seinäjoella. Pentti oli kuitenkin suositellut kokouspaikan vaihtamista.

Nyt ei ollut kuitenkaan enää aikaa pohtia kokouspaikan vaihtoa, sillä päätöksiä oli tehtävä nopeasti. Suojelupoliisin suullisen yhteenoton seurauksena yhdistyksen johtokunta kokoontui pahasti vajaalukuisena 30. maaliskuuta eli jo samana päivänä, kun Neuvostoliiton ukaasi jätettiin. Johtokunta päätti uhkavaatimuksen edessä peruuttaa Seinäjoen vuosikokouksen, kun vaihtoehtona kenties oli koko yhdistyksen mahdollinen lakkauttaminen. Se päätti yksimielisesti, että Seinäjoen vuosikokouksen valmistelut keskeytetään ja vuosikokous siirretään myöhemmin määrättävään ajankohtaan. Lupauksensa mukaan Arvo Pentti soitti kokouspaikalle ja varmisti, että Seinäjoen kokous on varmasti peruutettu. Supon kautta tieto peruutuksesta välittyi saman tien poliittisille päättäjille. Nortio puolestaan välitti tiedon Kuustielle Etelä-Pohjanmaalle käskien tätä peruuttamaan kokousjärjestelyt. Kaikki tämä oli tapahtunut niin, ettei Veljesavun edustajille ollut häveliäisyyssyistä sanallakaan kerrottu Neuvostoliiton asioihin puuttumisesta.[375]

Veljesavun johtokunta ymmärsi, että pohjalaisten kokousjärjestäjien harkintakyky oli pettänyt, kun he olivat painattaneet hakaristiä muistuttavan symbolin kokouksen ohjelmalehtiseen. Puheenjohtaja Nortio totesikin Helsingin Sanomille, että eteläpohjalaisille juhlan järjestäjille sattui valitettava lipsahdus, kun he olivat ottaneet kokouskutsuun auringonkehräkuvion. Se johti Nortion mukaan ilman muuta siihen, että tilaisuus oli peruutettava. On sääntö, ettei Veljesavun tilaisuuksissa saa käyttää SS-tunnuksia, sanoi puheenjohtaja, joka kuitenkin oli itse voinut ennakolta tutustua kokouskutsuun. Nortio ei tietenkään voinut mainita sanomalehdelle, että kokous oli jouduttu peruuttamaan viranomaisten – tai sikäli kuin hän tiesi Neuvostoliiton – asioihin puuttumisen seurauksena. Julkiseksi peruuttamisen syyksi sai riittää vaatimattomaan ohjelmalehtiseen painettu ku-

vio, joka tietenkin oli vain tekosyy, jolla oli voitu puuttua Veljesavun kokoontumiseen.

Julkisuuteen ministeri Tiilikainen sanoi Veljesavun juhlan ohjelmassa olevan eräitä piirteitä, jotka saivat ministeriön arvelemaan, että suunniteltuun juhlaan liittyi Suomen hyväksymän ulkopolitiikan kannalta tuomittavia piirteitä. Tämän vuoksi tilaisuuden järjestäminen, joka ei välittömästi palvele yhdistyksen tarkoitusperiä, olisi omiaan vahingoittamaan Suomen suhteita ulkovaltoihin (toisin sanoen Neuvostoliittoon). Nimenomaan hakaristitunnuksella varustettu kutsu pani ajattelemaan, että yhdistyksen toimintaa olisi syytä tutkia, totesi ministeri Tiilikainen. Ministeri lisäsi kuitenkin, ettei ministeriö aio määrätä Suojelupoliisia tutkimaan Veljesapu ry:n toimintaa, vaan tutkimuksiin ryhdytään sisäministeriön omin voimin.

Ulkoministeri Sorsa puolestaan kiiruhti kohun keskipisteeseen Seinäjoelle pitämään poliittista puhetta. Sorsa ihmetteli SS-miesten kokoontumista "tämän päivän Suomessa" ja samalla hän hämmästeli Vaasan varuskuntasoittokunnan osallistumista sellaiseen tilaisuuteen, jossa soitetaan SS-marsseja. Ulkoministeri ei selvästikään ollut selvillä Veljesavun toiminnan luonteesta tai ylipäätään SS-invalidien huoltoon keskittyneen järjestön olemassaolosta. Tai ehkä pikemminkin oli kysymys siitä, että suomalaispoliitikkojen oli yritettävä keksiä kotoisia syitä Veljesavun kokouksen estämiselle, jotta ei tarvitsisi julkisesti tunnustaa, että kokouksen kieltämispäätös oli tosiasiallisesti tehty Moskovassa tai vähintäänkin Neuvostoliiton Helsingin-suurlähetystössä. Tosiasioista huolimatta venäläisten juoksupojiksi ei ollut haluja tunnustautua.

Kielteisestä julkisuudesta säikähti myös pääesikunta, joka kiirehti kieltämään Vaasan varuskuntasoittokunnan esiintymisen tilaisuudessa. Hätäpäissään sotilaat eivät keksineet parempaa selitystä kuin sen, etteivät he muka olleet tienneet Veljesavun olevan SS-miesten veteraanijärjestö.[376]

Suomen ulkomaisia suhteita vaarantavan toiminnan tutkiminen olisi tietenkin kuulunut nimenomaan Suojelupoliisille. Siksi ministeri Tiilikaisen lausunto siitä, ettei asiaa anneta Supon tutkittavaksi, oli hämmästyttävä. Itse asiassa ministerin lausunto oli täysin vastoin totuutta. Tosiasiassa samana päivänä, kun Neuvostoliiton ukaasi jätettiin, sisäministeriön poliisiylijohtajan sijainen Kyösti Jousimaa antoi Suojelupoliisille Veljesapua koskevan tehtävän. Poliisiylijohtaja lähestyi ensin Suojelupoliisia suullisesti, mutta varmuuden vuoksi myös kirjallisesti. Hän kehotti Supoa hankkimaan selvitykset siitä, sisältyykö Veljesavun toimintaan Suomen lainsäädännön tai valtiosopimusten vastaista toimintaa. Selvitykset oli ensi tilassa toimitettava sisäministeriöön suoraan poliisiylijohtajalle. Selvitysten perusteella ministeriö päättänee, ryhdytäänkö varsinaisiin rikostutkintatoimiin tai yhdistyslain mukaisiin toimiin yhdistyksen toiminnan lopettamiseksi vai jääkö asia silleen, kirjoitti Jousimaa.[377]

Suojelupoliisi ryhtyi sisäministeriön käskemiin toimiin heti käskyn käytyä. Vaasan aluetoimiston tarkastaja Risto Toiviainen ja ylietsivä Niilo Kerttula lähtivät 2. huhtikuuta Seinäjoelle puhuttamaan Veljesavun Etelä-Pohjanmaan kerhon puheenjohtajaa Niilo Kuustietä. He saivat tältä kuulla, että Veljesavun kutsussa suurta huomiota herättänyt auringonkehrä oli ollut Wiking-divisioonan tunnus, ja kuten Kuustie sanoi, sitä oli Välimeren maissa käytetty kuvaamaan auringon jumalaa jo ennen faraoiden aikaa. Mitä itse Veljesavun kokouksen peruuttamiseen tuli, Kuustie ilmaisi olevansa pahoillaan siitä, että perustuslailla suojattua kansalaisten kokoontumisvapautta oli lähdetty rajoittamaan. Suojelupoliisin miehet eivät Kuustiesta paljon saaneetkaan irti. Tarkastaja Toiviainen lisäsi pääosastolle tekemäänsä ilmoitukseen maininnan, että Kuustie tunnettiin paikkakunnalla suoraviivaisena ja käytökseltään hieman töksähtelevänä. Poliittiselta kannaltaan Kuustie oli kuulunut kokoomukseen, mutta lienee siitä eronnut ja lukeutunee perustuslaillisiin, lisäsi Supon tarkastaja.[378]

Veljesavun tutkiminen jatkui Helsingissä. Yhdistyksen sihteeri Heikanen kutsuttiin 7. huhtikuuta Supon kuulusteltavaksi Ratakadulle. Hänelle esitetystä kahdeksan kysymyksen listasta päätellen maan turvallisuuspoliisi ei ollut kovinkaan hyvin perillä Veljesavun toiminnan luonteesta. Tämä on sikäli ymmärrettävää, että Alhavan päällikkökaudella Supo ei ollut pitänyt Veljesapua seurannassa.

Veljesavun sihteeriltä nimittäin kysyttiin, millainen on yhdistyksen kenttäorganisaatio. Oliko se järjestetty sotilaallisen organisaation luonteiseksi? Miten Veljesapu keräsi rahaa? Supon edustaja kyseli SS-filmin luonteesta. Oliko se pelkästään sotahistoriallinen? Lisäksi Heikanen joutui vastaamaan kysymyksiin, käytettiinkö yhdistyksessä SS-asepukuja ja kannettiinko vuosijuhlissa (saksalaisia) kunniamerkkejä. Oliko Sonnenrad tai hakaristi ollut yhdistyksen vuosikokouksissa esillä? Supon edustaja halusi vielä tietää, kenellä oli Seinäjoen kokouksen järjestelyvaltuudet ja koska seuraava vuosikokous aiottiin pitää. Niin ikään Heikaselta kysyttiin yhdistyksen kannattavien jäsenten määrästä.

Heikanen vastasi totuudenmukaisesti, että Veljesavulla oli kerhoja Helsingissä, Tampereella, Turussa, Porissa ja Etelä-Pohjanmaalla. Lisäksi Lahdessa oli kerho, mutta sillä ei ollut toimintaa. Veljesapua tai sen kerhoja ei ollut järjestetty sotilaallisesti, eikä yhdistyksen tarkoituksena ollut vaikuttaa valtiollisiin asioihin, vaan toimia puutteenalaisissa oloissa elävien veljien ja heidän omaistensa tukemiseksi. Filmeistä kysyttäessä Heikanen myönsi, että Veljesavulla oli yksi SS-pataljoonan vaiheita esittävä filmi, mutta se ei ollut räikeä eikä sisältänyt natsipropagandaa. Kunniamerkeistä Heikanen väitti, että Veljesavun tilaisuuksissa ei ollut aikaisemmin käytetty kunniamerkkejä. Peruuntunut kokous olisi ollut ensimmäinen, jossa kehotettiin kantamaan kunniamerkkejä. SS-miehille oli luonnollisesti myönnetty saksalaisiakin kunniamerkkejä. Saksalaiset asepuvut oli

luovutettu pois jo Hangossa kesällä 1943, sanoi Heikanen. – Heikasen vastaus kunniamerkkien kantamisesta ei täysin pitänyt paikkaansa, sillä ainakin vuoden 1961 vuosikokouskutsussa Veljesavun johto kehotti veljiä kiillottamaan prenikkansa ja saapumaan kokoukseen tummassa puvussa kunniamerkkeineen.

Suojelupoliisin edustajat saivat kuulla, että hakaristi tai auringonkehrä ei ollut aiemmin Veljesavun kokouksissa esillä. Tämä ei tarkkaan ottaen pitänyt paikkaansa, sillä ainakin Seinäjoella 1967 järjestetyssä vuosikokouksessa oli ollut suurehko styroxista valmistettu keltainen Sonnenrad kokouspaikan seinällä. Heikanen selitti, että Seinäjoen 1976 kokouksen järjestely oli jätetty yksinomaan Etelä-Pohjanmaan kerhon vastuulle. Näin hän pyrki ilmiselvästi puhdistamaan pääyhdistyksen mainetta syntyneessä tilanteessa. Pääyhdistyksellä kun ei ollut minkäänlaista kontrollia kentän toimintaan, kuten Heikanen totesi. Kun oli syntynyt epäily siitä, että Seinäjoen kokous oli tahallaan ajoitettu yya-sopimuksen vuosijuhlien aikaan, Heikaselta tivattiin, miksi vuosikokousta ei ollut pidetty yhdistyksen sääntöjen määräämään aikaan helmi-maaliskuussa. Heikanen vastasi, että kokous oli jo muutamana vuonna pidetty huhtikuussa, koska jäsenet tulevat mieluummin kokoukseen keväällä kuin talvella. Mitään yhteyttä yya-sopimukseen kokouksen ajankohdalla ei luonnollisestikaan ollut.

Suojelupoliisin edustajat tivasivat myös sitä, mitä Veljesapu oli aikonut tehdä, jotta Seinäjoen kaltaiset tapahtumat eivät toistuisi. Heikasen mukaan seuraavassa yhdistyksen johtokunnan kokouksessa oli tarkoitus käsitellä perinpohjaisesti "Etelä-Pohjanmaan tapaus". Hänen mukaansa johtokunta tulee laatimaan eräänlaisen "kaavan", jonka mukaan kerhojen toimintaa vastaisuudessa hoidetaan. Johtokunta tulee myös valvomaan, ettei vastaavaa enää tulevaisuudessa tapahdu. Kannattajajäsenistä kysyttäessä Heikanen vastasi, että tällaisia yhdistyksessä oli korkeintaan viisi. Saatuaan vastaukset kysymyksiinsä Supon edustaja antoi Veljesavulle neuvon vastaisen varalle. Hän suositteli, että johtokunta laatii vuosikokousta varten edellä mainitun ohjelmakaavion, jota järjestäjien tulee noudattaa. Samalla hän vaati, että seuraavasta johtokunnan kokouksesta toimitetaan Supolle pöytäkirjan jäljennös samoin kuin hyväksytty vuosikokouksen ohjelmakaavio.[379]

Epäilemättä seuraavan johtokunnan kokouksen pöytäkirja toimitettiin Suojelupoliisille, sillä normaalista käsin kirjoitetusta käytännöstä poiketen se kirjoitettiin koneella. Heikanen selosti tässä kokouksessa kuulusteluaan Supossa, mutta johtokunnan pöytäkirjaan tyydyttiin kirjaamaan vain, että johtokunta keskusteli Seinäjoen kokouksen peruuttamisesta johtuneista asioista.[380]

Heikasen puhuttelun lisäksi Suojelupoliisi vaati selvityksen myös Kauhavan nimismiehenä toimineelta Jyri Ala-Nikkolalta, joka oli ollut mukana Seinäjoen juhlan järjestelytoimikunnassa. Ala-Nikkola totesi, että hänet oli kutsuttu järjestelyihin mukaan,

koska hän harrasti musiikkia. Hän myönsi olleensa mukana valitsemassa juhlan musiikkiohjelmaa, joka oli julkisuudessa leimattu natsihenkiseksi marssimusiikiksi. Ala-Nikkola sanoi, että kuultuaan varuskuntasoittokunnan olevan käytettävissä hän oli ehdottanut, että pääyhdistykseltä tilattaisiin se nuotisto, jonka kapellimestari Tauno Pajunen oli sovittanut ja lahjoittanut yhdistykselle. Puheenjohtaja Nortio olikin lähettänyt tämän nuotiston Niilo Kuustielle ja Ala-Nikkola oli toimittanut sen edelleen varuskuntasoittokunnan kapellimestarille. Raportissaan Ala-Nikkola vakuutti totuudenmukaisesti, ettei mukana ollut minkäänlaista natsimusiikkia, vaan ainoastaan SS-vapaaehtoisille sota-aikana tutuksi tulleita lähinnä viihdemusiikiksi luokiteltavia kappaleita.[381] Samoja marsseja oli kuultu aikaisemmissakin Veljesavun vuosikokouksissa. Esimerkiksi Turun kokouksessa 1970 paikallinen varuskuntasoittokunta ”puhalteli meille tuttuja marsseja, jotka Tauno Pajunen oli taidolla sovittanut ja osittain säveltänytkin.”[382]

Saatuaan haluamansa selvitykset Suojelupoliisin päällikkö Arvo Pentti toimitti lausuntonsa sisäministerille. Lausunnossa kerrattiin edellä mainituissa selvityksissä esille tulleita asioita. Yhteenvedossaan Pentti totesi, ettei Veljesapu ry ollut harjoittanut lainvastaista eikä muutakaan yhdistyslain vastaista toimintaa. Vuoden 1976 vuosikokousta valmisteltaessa ja siitä ilmoitettaessa oli kuitenkin poikettu yhdistyksen aikaisemmasta käytännöstä. Kutsukirjeen ja juhlaohjelman sisältö oli saanut osittain sellaisia propagandistisia piirteitä, joiden oli katsottava olevan ristiriidassa Pariisin rauhansopimuksen 8. artiklan periaatteiden kanssa. Tämän jälkeen Pentti lisäsi lausuntoonsa, että kysymyksessä näytti olevan enemmänkin Suomen ja toisen valtion suhteisiin vaikuttava tekijä kuin suoranainen valtiosopimuksen rikkominen.[383]

Tämä viimeksi mainittu lause piti peitetysti sisällään sen ajatuksen, että Veljesapu oli onnistunut ärsyttämään Neuvostoliittoa lakia kuitenkaan rikkomatta. Tosiasiassa kriittinen asia oli Sonnenradin käyttäminen kokouskutsussa. Saksalaisperäinen musiikkiohjelma oli tietysti myös yksi ärsyttävä tekijä, eikä yhteislauluna esitettävä ”Vilppulan urhojen muistolle” suinkaan lukeutunut 1970-luvun vallanpitäjien varsinaisiin suosikkisävelmiin. Lauletaanhan siinä, että ”Se vala on koetettu puhtaana pitää; painettu on päin inhaa itää, kaikki mi jaksoi kalpaa käyttää: ja pidetään vasta, nyt sekä aina, orjuuden ies meitä koskaan ei paina!”

Huhtikuun lopussa kerrottiin julkisuuteen, että Suojelupoliisin tekemät tutkimukset olivat sisäministeri Paavo Tiilikaisen ja oikeusministeri Kristian Gestrinin punnittavina. Todettiin myös, että ministeri Tiilikaisen tarkoituksena on tiedustella tasavallan presidentin käsitystä asiasta – ikään kuin Kekkosen kantaa ei olisi jo kysytty. Sisäministeri myönsi nyt, että asiaan oli kiinnitetty huomiota myös maan rajojen ulkopuolelta, mistä syystä jupakka on ”entistä kiusallisempi”. Oikeusministeri Gestrin sen sijaan rauhoitteli

tilannetta antamalla julkisuuteen lausunnon, jonka mukaan eteläpohjalaisia kokousjärjestelijöitä ei voida rangaista, vaikka heidän toimensa saivatkin ikäviä piirteitä. Tarkoitus oli joka tapauksessa asian selvittäminen mahdollisimman pian.[384]

Kun Heikanen oli huhtikuun alussa vastannut Suojelupoliisin kysymyksiin, Supo ei lopulta löytänyt yhdistyksen toimista mitään sellaista, joka olisi ristiriidassa Suomen valtiosopimusten kanssa tai muutakaan sellaista, että yhdistystä olisi kiellettävä jatkamasta toimintaansa. Tämä oli suuri pettymys Seinäjoen kokouksesta hälyn nostaneille, jotka selvästi odottivat, että valtioneuvosto ryhtyy toimiin Veljesavun lakkauttamiseksi. Pettymystä purettiin väittämällä julkisesti Suojelupoliisin ja Veljesavun olevan läheisissä suhteissa, ja lehdistössä kirjoitettiin mm., että Supon päällikkö olisi ollut kutsuvieraana Veljesavun tilaisuuksissa.

Asia vietiin myös eduskuntaan, sillä kommunistien vähemmistösiiven turkulaisedustaja Ensio Laine tiedusteli sisäministeriltä, pitääkö hallitus oikeina julkisuudessa esitettyjä tietoja, joiden mukaan Suojelupoliisi suojelee SS-miehiä Suojelupoliisin päällikön jopa osallistuessa kutsuvieraana SS-miesten muistotilaisuuteen. Ministeri Tiilikainen vastasi, etteivät kysymyksessä esitetyt tiedot pidä Suojelupoliisin eivätkä Suojelupoliisin päällikön osalta paikkaansa. Edustaja Laine jatkoi kysymällä, ovatko SS-miesten tilaisuuksia järjestäneen Veljesapu ry:n toimet hallituksen mielestä sopusoinnussa maamme virallisen ulkopolitiikan ja maamme kansallisten etujen kanssa. Ministeri tyytyi viittaamaan niihin toimiin, joiden ansiosta Veljesavun kokoontuminen oli peruutettu.[385]

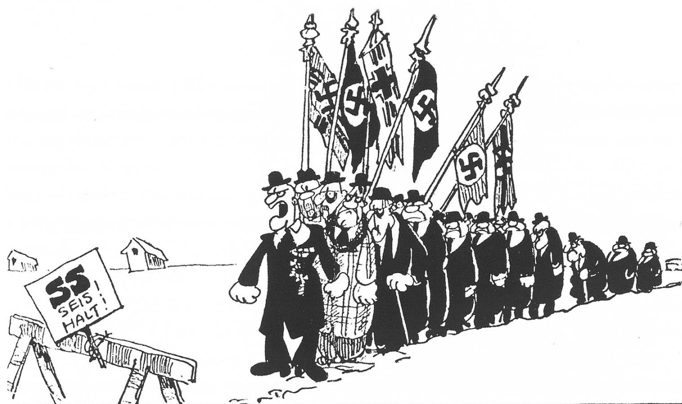
Pohjalaisten kokousjärjestäjien puolesta syntynyttä poliittista hälyä kommentoi julkisesti Seinäjoella vuosikokouksen järjestelyistä vastannut Niilo Kuustie. Hän muistutti, että Veljesavun tarkoituksena on tukea sodan aikana Saksassa haavoittuneita ja invalidiksi jääneitä suomalaisia sotilaita ja heidän omaisiaan. Hän kiisti, että juhlan järjestäminen olisi vahingoittanut Suomen suhteita muihin maihin, koska järjestö ja sen juhlaohjelma ovat täysin epäpoliittisia. Politikointi on järjestössämme kielletty, sanoi Kuustie ja jatkoi, että keskuudessamme toimii kaikkia kansalaispiirejä edustavia henkilöitä niin oikealta kuin vasemmaltakin. Apu-lehdelle antamassaan haastattelussa Kuustie lisäsi, että ”meitä on turha syyttää salahankkeitten hautomisesta – itsehän me lähetimme ohjelman tiedotusvälineille ja kutsuimme niiden edustajat mukaan.”[386]

Jonkinmoinen protesti poliitikkojen puuttumiselle Veljesavun vuosikokousjärjestelyihin oli se, että alun perin sovittuna kokouspäivänä 3. huhtikuuta Sorsanpesän Patruunakabinettiin kokoontui kymmenkunta entistä SS-miestä puolisoineen. Kaikkiaan paikalla oli kolmisenkymmentä henkilöä. Suojelupoliisi oli ajan tasalla ja sai raportin paikan päältä. Supon raportista ei käy ilmi se tosiasia, että ylietsivä Niilo Kerttula puolisoineen oli ollut Supon edustajana läsnä tässä kokoontumisessa.

Kerttula raportoi pääosastolle, että Sorsanpesässä olivat olleet SS-miehistä ainakin Niilo Kuustie ja Jyri Ala-Nikkola. Lisäksi mukana oli ollut jääkärieversti Matti Laurila. Raportin mukaan illan kuluessa syötiin illallista jokaisen kustantaessa oman osuutensa. Puheenvuoroissa muisteltiin tapahtumia elettyjen vuosien varrelta. Kerrottiin mm. suomalaisen SS-pataljoonan synnystä ja sen eri vaiheista sekä pataljoonassa palvelleiden joutumisesta välirauhan jälkeen aiheettoman painostuksen ja syrjinnän kohteiksi. Paikalla olijat olivat myös tunteneet huolta Veljesavun tulevaisuudesta. Eversti Laurila puolestaan oli muistellut omaa jääkäriaikaansa. Ylietsivä Kerttulan asenne Veljesapua kohtaan oli ilmeisen lojaali, sillä hän lisäsi raporttiinsa maininnan, että vuosikokousjuhlan peruuttamisella Veljesapu osoittaa varsin pitkälle menevää solidaarisuutta valtiovaltaa kohtaan.[387]

Poliittinen leima Veljesapuun oli joka tapauksessa lyöty. Varsinaisia poliitikkoja yhdistyksen piiristä ei kuitenkaan juuri löytynyt, joskin monet yhdistyksen jäsenet osallistuivat paikkakuntansa kunnallispolitiikkaan. Molemmat ministerinä toimineet entiset SS-miehet, Pekka Malinen ja Sulo Suorttanen, olivat kaiken lisäksi keskustapoliitikkoja, ja yhdistyksen historian kirjoittajakin lukeutui Keskustapuolueeseen, jota ei ollut tapana syyttää yya-sopimuksen vastaisesta tai ulkosuhteita vaarantavasta politiikasta. Tosiasiassa politiikkaa oli ulkopuolinen puuttuminen Veljesavun asioihin, ei se, että Veljesapu olisi politikoinut enempää sisä- kuin ulkopolitiikallakaan. Yhdistys pidättyi syntyneen kohun enemmistä kommenteista, ja sittemmin 1990 julkaistussa Veljesavun 35-vuotishistoriikissa tyydyttiin pelkästään toteamaan, että "korkeampi taho" puuttui yhdistyksen asioihin vuonna 1976, minkä takia Seinäjoelle suunniteltu ja valmisteltu vuosikokous jouduttiin peruuttamaan.[388]

Siinä kun suunniteltua kokousta myös sen peruuntumista kommentoitiin lehdistössä. Helsingin Sanomien pääkirjoituspalstalla todettiin, että iäkkäiden entisten SS-miesten kokous jäi pitämättä, kun ulkopoliittista siveyttämme valvovan paikallisen SNS:n edustajat esittivät vastalauseensa ministeritasolla. Tällaisen pienen joukon juhlimisen ei pitäisi voida vaikuttaa ulkopoliittisiin suhteisiimme, kirjoitti lehti. Provokaatio tapahtumasta tulee, jos sitä ruvetaan paisuttelemaan.[389] Etelä-Suomen Sanomat puolestaan kirjoitti, ettei se ollut kuullut Veljesavun valmistelleen vallankumousta. Vallankumouksen tekijät olivat vallan muualla ja toimivat vapaasti. Yhteiskuntaa uhattiin kumota milloin mitenkin, ja se on kovin hyvin tekemiemme valtiosopimusten, rauhansopimusten ja noudattamamme hyvän tahdon ulkopolitiikan mukaista, kirjoitti lahtelaislehti.[390] Koko kärhämän alulle pannut Pohjanmaan Kansa sen sijaan oli tyytymätön, kun Veljesapua ei lakkautettu. Se kirjoitti Supon suojelevan SS-miehiä, kun se ei saanut kokoon mitään sellaista raskauttavaa aineistoa, jonka perusteella Veljesapu ry:n toiminta olisi ristiriidassa valtiosopimustemme kanssa. Lehden päätoimittajan mielikuvitus ylti melkoisiin sfää-

Ukrainasta meidät ajettiin. Saksasta tuli lähtö. Eikö näilläkään lakeuksilla enää ole kotoista?

Kansan Uutisten pilapiirtäjän Ilmari Nykäsen piirros keväältä 1976, jolloin monet tahot halusivat lakkauttaa Veljesavun toiminnan.

reihin, kun hän kirjoitti, että Veljesavun Seinäjoen kokouksella oli yhtymäkohtia maailmanlaajuiseen neuvostovastaiseen ja rauhanvastaiseen kampanjaan sekä yritykseen tuhota edellisenä vuonna pidetyn ETY-kokouksen tulokset ja Helsingin henki.[391]

Poliitikoista ei Veljesavun puolustajia juuri löytynyt, sillä asia oli poliittisesti aivan liian arkaluontoinen, kun oli vaara tulla leimatuksi neuvostovastaiseksi, mikä oli 1970-luvulla pahimpia mahdollisia syytöksiä. Kansanedustajista ainoastaan suorapuheinen Pentti Mäki-Hakola rohkeni Vaasa-lehdessä protestoida sisäministeriön puuttumista Veljesavun kokoontumiseen. Mäki-Hakola tarttui siihen, että Suomi-Neuvostoliitto-Seura oli puuttunut ikääntyneiden, kovia kokeneiden miesten veljesjuhlaan ja "korkein taho" oli kieltänyt laulamasta Vilppulan urhojen muistolle.

Monenlaisille sananselittäjille aiottu Seinäjoen kokous antoi repostelun aiheen. Kuten tämän tapaisissa asioissa yleensä, niin tässäkin tapauksessa lehdistä voitiin lukea enemmän journalistisia mahalaskuja kuin asiaa. Olkoon esimerkkinä toimittaja Kai Varvikon tyylinäyte, joka silkassa pahantahtoisuudessaan puhuu puolestaan: "Vasemmiston, eritoten ulkoministeri Kalevi Sorsan ja sisäministeri Paavo Tiilikaisen, nopea toiminta esti auringonkehräprovokaation. Hakaristit laskettiin tunteella takaisin sametin väliin. - - Musiikista on [SS-miesten tilaisuuksissa] ateenalaiseen malliin vastannut paikallisen varuskunnan soittokunta. Näin on (yhdessä Suopon kanssa?) naurettu ja laulettu, räl-

lätty ja ryypätty. Olihan kaikilla niin mukavaa yhteisellä keihäsmatkalla vv. 1941–43."[392]

Julkisuuteen välitettiin tällä tavoin absurdia kuvaa siitä, että suomalaiset SS-vapaaehtoiset olisivat olleet Saksan itärintamalla jollain huvi- tai lomaretkellä, jonka muistelu olisi mukana olleille suurta huvia. Pelkästään heidän raskaat tappionsa kertovat siitä, että sotaretkellä oli katsottu kuolemaa silmästä silmään. Puheenjohtaja Mauno Kannari oli todennut tämän mm. Turun vuosikokouksessa 1970 pitämässään puheessa sanoessaan, ettei sotaretki ollut kenellekään elämän kohokohta, mutta se jätti lähtemättömät jäljet ja loi toimivan veljespiirin.[393]

Voidaan ajatella, että Veljesavun pohjalaisveljiltä oli harkitsematonta painattaa kokousohjelmaansa Sonnenrad, joka on helposti miellettävissä hakaristiksi. Toisaalta pelkän kuvion avulla olisi mahdollista tuomita niin Akseli Gallen-Kallelan käyttämä hakaristiornametiikka, vapaudenristissä oleva hakaristi kuin Suomen ilmavoimien lipuissa oleva kuviokin. Olipa presidentti Kekkonen vastaanottanut Suomen itsenäisyyden juhlavuonna 1967 Norjan valtion lahjana juhlivalle Suomelle kultaisen muinaisgermaanisen auringonkehrän.

Veljesapu oli kaiken lisäksi painattanut kokousohjelmansa yhdistyksen sisäiseen käyttöön. Harkitsematonta oli ollut sen lähettäminen poliittisia sensaatioita metsästäville tiedotusvälineille. Lopulta kysymys oli siitä, että Veljesapu historiallisine taustoineen sopi hyvin aikakauden poliittisessa ilmapiirissä nostatettavan poliittisen kohun aiheeksi. Kävi konkreettisesti ilmi, ettei aika ollut kypsä Veljesavun avoimeen ja vilpittömään esittelemiseen lehdistölle, sillä yhdistyksen sanomaa ei välttämättä haluttu ottaa vilpittömästi vastaan.

Suurin syy syntyneeseen kohuun olikin siinä, että Veljesavussa luotettiin hyväuskoisesti tiedotusvälineiden asiallisuuteen ja kutsuttiin nämä seuraamaan yhdistyksen vuosikokousta. Siitä sai alkunsa prosessi, joka johti lopulta Neuvostoliiton asioihin puuttumiseen, mahdollisesti jonkun suomalaistahon aloitteesta.

Tapaus-Veljesapu ei jäänyt siihen, että Seinäjoella pidettäväksi suunniteltu vuosikokous peruutettiin. Jotkut lehdet saivat aiheen kirjoittaa yhdistyksestä häväistyskirjoituksia kevättalven 1976 mittaan. Kansan Uutiset kunnostautui Veljesavun mustaajana löytäen raskauttavaksi sen, että järjestö piti yhteyttä Saksassa toimivaan Traditionsverband Wikingiin, mikä ei tosiasiassa pitänyt paikkaansa. Lehti kirjoitti siitä, miten Veljesavun ympärille ryhmittyneet SS-miehet haluavat edelleen muistella menneitä aikoja ruusunhohteisessa valossa, ja miten heille tuottaa tyydytystä syvä antikommunismi, jota järjestön puitteissa voidaan ilmentää.[394]

Kun Seinäjoen kokous jouduttiin peruuttamaan, Veljesavun johtokunta päätti 23. huhtikuuta pitämässään kokouksessa, että yhdistyksen vuosikokous pidetään Helsingis-

sä 15. toukokuuta. Oletettiin, että Arvo Pentin neuvon mukaan kokouspaikan vaihtaminen rauhoittaisi tilanteen etenkin, kun Helsingin kokous pidettäisiin matalalla profiililla siitä erikseen lehdistölle tiedottamatta. Näin ei kuitenkaan käynyt. Veljesavusta oli tullut otollinen kohde mustamaalaajille. Supon päällikkö soitti 30. huhtikuuta jälleen Nortiolle ja käski tätä saapumaan Ratakadulle. Nortion mentyä paikalle Pentti ilmoitti tilanteen jälleen muuttuneen siten, että 15. toukokuuta pidettäväksi suunniteltu kokous on peruutettava. Kun Pentti oli todennut asian viedyn sisäministeriöön ja mahdollisesti presidentille, kielto vuosikokouksen pitämisestä oli mitä ilmeisimmin tullut Supolle korkeammalta taholta, mahdollisesti Kekkoselta.

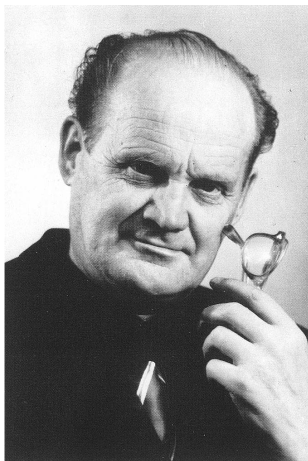
Poliisineuvos Pentin yhteydenoton johdosta Veljesavun hallitus kokoontui 5. toukokuuta Karl-Erik Ladaun luokse Tampereelle käsittelemään vuosikokousasiaa. Todettiin, että jos kokous pidetään, ajojahti Veljesapua vastaan jatkuu. Todettiin myös, että viranomaiset eivät ole antaneet Veljesavun asiassa virallista päätöstä, joten asia oli tavallaan keskeneräinen. Tilannetta kuvaa Ladaun toteamus kokouksessa: "Me emme suinkaan pelkää, mutta olosuhteet huomioon ottaen meidän on toistaiseksi oltava kuin kusi sukassa." Kunnallisvaalit olivat edessä, poliitikot miettivät aiheita omien intressiensä ajamiseksi, ja oli mahdollista, että Veljesavusta tehdään jälleen syntipukki, kun tietty taho luulee sellaisen palvelevan omia intressejään.[395]

Niinpä Veljesavun jäsenet saivat toukokuussa yhdistyksen lyhyen kiertokirjeen, jossa todettiin ainoastaan, että yhdistyksen johtokunta oli päättänyt siirtää vuoden 1976 vuosikokouksen tuonnemmaksi. Kiertokirjeessä kerrottiin johtokunnan kokoontuneen 5. toukokuuta, jolloin puheenjohtaja Nortio oli selostanut edellisen kokouksen jälkeisiä tapahtumia esittäen vuosikokouksen edelleen siirtämistä. Pöytäkirjaankaan ei kirjattu puheenjohtajan lähempiä perusteita. Selostus vakuutti johtokunnan jäsenet, sillä kokous päätti yksimielisesti, että 15. toukokuuta pidettäväksi määrätty vuosikokous siirretään toistaiseksi.[396]

Kysymys näyttää olleen siitä, että Veljesavun oletettiin olevan Supon tutkinnan kohteena. Helsingin kerhon papereissa on syyskuussa 1976 päivätty muistio, jossa Pekka Kurvisen todetaan kertoneen, että tutkimukset Veljesapu ry:tä vastaan ovat rauenneet. Ilmeisesti Supolta saatuun viestiin perustuen Kurvinen totesi, että Veljesavun jäsenet saavat olla rauhassa, mutta heidän on pysyttävä ehdottomasti asiallisella linjalla. Kurvisen mukaan pataljoonassa oloa ei saanut sotkea Veljesavun toimintaan.[397] Viimeksi mainittu vaatimus vaikuttaa erikoiselta, sillä Veljesavun olemassaolohan perustui siihen, että siihen kuuluvat miehet olivat taistelleet vapaaehtoispataljoonassa.

Veljesapu järjestönä pysyi hiljaa. Se ei halunnut lähteä julkisesti puolustautumaan poliittisia hyökkäyksiä vastaan, koska oli ilmeisen selvää, ettei yhdistyksen omilla lausun-

noilla tilannetta parannettaisi. Vanha sotaratsu Jukka Tyrkkö sen sijaan kirjoitti Uuteen Suomeen kipakan mielipidekirjoituksen "Veljesavun synkästä kohtalosta". Tyrkkö totesi, että ministeritason toimet Veljesapua vastaan osoittivat vääjäämättömästi, kuinka perustuslakiemme kunnioitus itse lainvalvojien kohdalla on puoluepolitiikan pisteidenkeruussa kadonnut. Sen enempää Suojelupoliisi, sisäministeri kuin oikeusministerikään eivät olleet löytäneet mitään raskauttavaa yhdistystä vastaan, mutta se pakotettiin jo toisen kerran peruuttamaan sääntömääräinen vuosikokouksensa. Tyrkkö totesi edelleen, että Veljesapu oli toiminut sääntöjensä ja yhdistyslain määräysten mukaisesti päästen huoltotoiminnassaan arvokkaisiin tuloksiin. Tyrkkö arveli, että Suojelupoliisille on annettu tehtäväksi tehdä tyhjästä todisteet Veljesavun lakkauttamiseksi.[398]

Ministereitä ja lainvalvojia kovin sanoin 1976 Uuden Suomen mielipidekirjoituksessaan arvostellut toimittaja Jukka Tyrkkö.

Suomessa SS-miesten leimaaminen johtui ennen muuta maan ulkopoliittisesti ongelmallisesta asemasta. Kuitenkin myös muualla ilmeni vastaavanlaista mustamaalausta. Samaan aikaan, kun Veljesavun Seinäjoen kokousasia oli 1976 esillä, kansainvälisen rotaryjärjestön presidentiksi valittiin itävaltalainen teollisuusmies Wolfgang Wick. Häntä vastaan aloitettiin ajojahti, jossa kunnostautui mm. sotarikollisten metsästäjänä tunnettu juutalainen Simon Wiesenthal. Ajojahdin peruste oli se, että Wick oli kuulunut Waffen-SS:ään. Vaikka mitään asiaperusteita ajojahdille ei ilmennyt, Wick luopui rotarien presidenttiydestä "henkilökohtaisista syistä".[399]

Rauhoittumisen vuodet 1970-luvun lopulla

Kun Veljesavun toiminnasta ei sisäministeriön, oikeusministeriön eikä Suojelupoliisin tutkimuksissa ollut löytynyt mitään epäilyttävää, saati lakien vastaista, yhdistys saattoi lopulta pitää kaksi kertaa peruuttamaan joudutun vuosikokouksensa lokakuun lopus-

sa 1976. Veljesapu kokoontui tuolloin Helsingissä hotelli Vaakunassa ja kävi rutiininomaisesti läpi sääntömääräiset vuosikokousasiat. Keväinen kohu oli jo vaimentunut, eikä julkisuudessa kiinnitetty kokoukseen mitään huomiota. Ei siitä julkisuuteen mitään tiedotettukaan. Vuosikokous valitsi Nortion jatkamaan puheenjohtajana. Veikko Hallavon tilalle johtokunnan jäseneksi valittiin Keijo Kääräinen ja varajäseneksi Matti Horjamon tilalle Erkki Eloranta. Puheenjohtaja Nortio puuttui kokouksessa yleisin sanakääntein kevään tapahtumiin todeten, että Veljesavun vastustajat yrittivät keväällä saada järjestön lakkautetuksi. Suojelupoliisi oli kuitenkin suhtautunut asiallisesti, totesi Nortio, ja eduskuntaa myöten oli jouduttu toteamaan, ettei mitään syytä Veljesavun lakkauttamiseen ollut olemassa. Johtokunta sai vuosikokoukselta evästyksen, jossa toivottiin, että todella avun tarpeessa olevista veljistä ja heidän omaisistaan saataisiin paremmin tietoa. Vuosikokous esitti myös toivomuksen, että yhdistyksen toimintaa koskevat lehtileikkeet taltioitaisiin, ja samalla muistutettiin vireillä olevasta tarinoiden keruuohjelmasta.[400]

Veljesavun vuotta 1976 sävytti julkisen kohun ohella yhdistystä syvästi koskettanut suruviesti. Vapaaherratar Ruth Munck kuoli 30. syyskuuta, ja hänen hautajaisiinsa Hausjärvellä osallistui lukuisa joukko aseveljiä. Ruth Munckin kuolema leimasi myös lokakuista vuosikokousta. Puheenjohtaja Nortio lausui hänestä kunnioittavat muistosanat.

Vapaaehtoisilla oli aiemmin mainitulla tavalla ollut tapana käydä onnittelukäynnillä Munckin syntymäpäivillä. SS-vapaaehtoisten viimeinen yhteiskäynti oli ollut elokuussa 1975, mutta vain muutama viikko ennen vapaaherrattaren kuolemaa Veljesavun kolmihenkinen lähetystö oli käynyt hänen luonaan tervehdyskäynnillä tuolloin olleen 90-vuotispäivän johdosta. Karl-Erik Ladaun aloitteesta Aamulehti julkaisi syntymäpäivänä laajan artikkelin vapaaherrattaresta. Haastateltu päivänsankari viittasi sodan jälkeen saamaansa vankilatuomioon todeten, että hänen omatuntonsa on puhdas, "maatani en ole pettänyt missään vaiheessa". Ladau puolestaan antoi vapaaehtoisten tunnustuksen Ruth Munckille:

> *Kaikki jotka vieraalla maalla tai täällä kotona joutuivat Schwester Ruthin kanssa tekemisiin, tietävät hänen toimeliaisuutensa ja jalon auttamishalunsa. Mikään pulma ei ollut hänelle ylivoimainen ja hänen toiveensa ja pyyntönsä tai käskynsä toteutettiin, sillä myös vieraat olivat oppineet arvostamaan häntä ja hänen pyyteetöntä työtään.*[401]

Schwester Ruthin kuoleman jälkeen Veljesavun vuosikokous päätti, että yhdistys vie joka vuosi elokuun ensimmäisenä sunnuntaina kukkia hänen haudalleen.[402] Tämä päätös johti yhteen kaikkein pitkäaikaisimpaan perinteeseen Veljesavun toiminnassa.

Karl-Erik Ladau, oikealla, ja Aamulehden toimittaja Olavi Vänttinen haastattelivat 90 vuotta täyttävää vapaaherratar Ruth Munckia Leponiemessä elokuussa 1976.

Aluksi vastuun Ruth Munckin muistotilaisuuden järjestämisestä otti Hyvinkäällä asunut SS-veli Vilho Jyrinki yhdessä Ritva-rouvansa kanssa. Hautausmaalla käynnin jälkeen vieraat kokoontuivat Jyrinkien luokse nauttimaan perinteiseen tapaan hernekeittoa. Näin jatkettiin toistakymmentä vuotta, kunnes 1980-luvun lopulla ruokailupaikaksi valitiin Hyvinkään Klubi, joka nimenvaihdoksistaan huolimatta pysyi vuosikausia tilaisuuden järjestämispaikkana.[403] Kun vapaaehtoisten voimat vähitellen hiipuivat, Veljesavun nuorempi polvi ryhtyi jatkamaan perinnettä. Myös Vapaussodan Helsingin Seudun Perinneyhdistyksen edustajat alkoivat 2000-luvulla osallistua muistotilaisuuteen.

Seinäjoella pidettäväksi aiotun kokouksen herättämän hälyn vuoksi Veljesapu kokoontui 1970-luvun lopun vuosikokouksiinsa "varmuuden vuoksi" Helsingissä hotelli Vaakunassa. Kun Helsingin kerholle oli kertynyt rutiinia kokousten järjestämisessä, tämä ei tuottanut ongelmia. Kokouksiin monistettiin osanottajia varten ohjelma, mutta Seinäjoen peruuntuneen kokouksen aiheuttamat ongelmat mielessä näistä ohjelmapapereista jätettiin kaikenlaiset tunnuskuviot pois. Lehdistötilaisuuden pitämistä kokousten alla tuskin harkittiinkaan. Ulkopuolisia vieraitakaan, kuten puolustusvoimien tai Jääkäriliiton edustajia, ei Veljesavun 1970-luvun lopun vuosikokouksissa nähty.

Vuoden 1977 vuosikokouksessa Helsingissä edellisen vuoden tapahtumat leimasivat edelleen veljien kokoontumista. Varovaista linjaansa vetänyt puheenjohtaja Nortio palasi menneen vuoden tapahtumiin todeten toimintavuoden olleen poikkeuksellinen "ei-toiminnallisten syiden" takia. Hän katsoi aiheelliseksi muistuttaa siitä, että yhdistyk-

sen toiminta-ajatus oli selkeästi ilmaistu säännöissä sitä 1955 rekisteröitäessä. Jotkut ulkopuoliset olivat kuitenkin pyrkineet vaikeuttamaan säännöissä määriteltyä tehtävää ja jopa estämään sen. Tämän takia Nortio vaati jäsenistöltä sisäistä kuria, jotta ulkopuolisille ei annettaisi syitä häiritä yhdistyksen toimintaa. Tällainen vaatimus oli luonnollisesti pieni vihjaus Etelä-Pohjanmaan suuntaan, jotta uusia aurinkokehrä-provokaatioita ei enää tapahtuisi.

Nortio sai edelleen jatkokauden puheenjohtajana, mutta erovuoroiset johtokunnan jäsenet vaihtuivat. Aarre Jylhänmaan, Ture Ahtisen ja Reino Rantasen tilalle valittiin Manu Korpinen, Erkki Eloranta ja Vilho Malmgren. Elorannan tilalle varajäseneksi tuli Joonas Heinäkari. Kokoukselle luettiin Karl-Erik Ladaun filosofismietteinen tervehdyssähke: "Ystävyys on hyötyä tavoittelematonta yhdessäoloa samanarvoisten kesken."[404]

Vaikka vuosikokoukset sujuivat juohevasti, vuoden 1976 vastoinkäymiset leimasivat vuosikymmenen lopulla Veljesavun toimintaa ja synnyttivät erilaisia näkemyksiä siitä, millä tavoin yhdistyksen olisi vastedes toimittava vastaavanlaisten vaikeuksien välttämiseksi. Yksi puheenjohtaja Nortion aikaansaama varotoimi oli, että Veljesavun kaikkien myyntituotteiden ilmoittelu kiertokirjeissä lopetettiin. Puheenjohtajan tarkoitus oli, ettei tullut antaa yhdistyksestä kuvaa SS-rekvisiittaa kaupittelevana järjestönä. Nortion mukaan avustustyö ja SS-pataljoona oli pidettävä kokonaan erillään toisistaan ja yhdistyksen oli keskitytttävä vain avustustyöhön. Kevään 1976 tapahtumista säikähtänyt puheenjohtaja pelkäsi, että Veljesavun vihamiehet saavat lopulta koko toiminnan lopetetuksi.

Niinpä kun johtokunnassa nousi esille eräiden saksalaisperäisten myyntituotteiden ottaminen Veljesavun myytäväksi, johtokunta ei rohjennut ryhtyä tällaisia tuotteita kaupittelemaan. Ajatuksissa oli jopa erillisen kannatusyhdistyksen perustaminen myyntituotteiden kauppaa varten. Tämä sai Erkki Elorannan ja Tauno Pajusen protestoimaan heidän liian varovaisena pitämäänsä menettelyä vastaan. Eloranta sanoi kuulleensa kentältä arvostelua varovaista johtokuntaa kohtaan. Johtokunnassa sanottiin olevan sellaisia miehiä, jotka eivät uskalla kuollakaan saappaat jalassa. Pitäisi uskaltaa myydä, mitä on hyväksytty myytäväksi, sillä eihän kenelläkään voi olla mitään sitä vastaan, että Veljesavun jäsenet kaupittelevat myyntituotteita toinen toisilleen. Pajunen säesti toteamalla, ettei Veljesavulla ollut mitään syytä panna kynttiläänsä vakan alle, kunhan toimittiin yhdistyslain mukaisesti.[405]

Rutiininomaisten vuosikokousten sarja jatkui 1978 jo tutussa paikassa ravintola Vaakunassa Helsingissä, vaikka ilmassa olikin sisäisiä jännitteitä mm. aiemmin mainittujen pataljoonan lipun käyttämisestä syntyneiden kiistojen johdosta. Entinen puheenjohtaja kuitenkin jatkoi edelleen. Niilo Kuustien tilalle johtokuntaan valittiin Jouko Ilkka ja varajäseneksi Joonas Heinäkarin tilalle Jaakko Rönnemaa. Johtokunta sai vuosikokoukselta evästyksen, jonka mukaan avustusten jaossa on pyrittävä noudattamaan aikaisem-

min omaksuttuja periaatteita antamalla taloudellista tukea vaikeimmassa asemassa oleville veljille ja heidän perheilleen.[406]

Vaikka vuosikokoukset onnistuivat hyvin ja niihin osallistui pitkälti toistasataa jäsentä, vuoden 1976 tapahtumat olivat tulehduttaneet Veljesavun sisäistä ilmapiiriä, mikä näkyi eräänlaisena hajaannuksena vuosikymmenen lopulla. Kaikki eivät hyväksyneet puheenjohtaja Nortion vetäytymistä vastuusta Seinäjoen juhlan kariutumisen jälkeen, koska puheenjohtajan katsottiin olleen täysin tietoinen tilaisuuden valmisteluista. Hänen korostetun varovainen linjansakaan ei ollut kaikkien mieleen. Kiista pataljoonan lipun käyttämisestä laukaisi lopullisesti puheenjohtajaa kohtaan yhdistyksen kentällä tunnetun epäluottamuksen, joten vuoden 1979 vuosikokoukseen mennessä oli selvää, että yhdistykselle valittaisiin uusi puheenjohtaja.[407]

SS-vapaaehtoisten yleisesti hyväksyttynä luottomiehenä alusta saakka toiminut Karl-Erik Ladau oli ollut avainasemassa vuoden 1976 vaikeuksista selvittäessä, ja monet yhdistyksessä halusivat hänet puheenjohtajaksi selvittämään niin sisäisiä ristiriitoja kuin kirkastamaan yhdistyksen ulkoista kuvaakin. Niinpä Ladau lopulta suostui puheenjohtajaksi Helsingissä pidetyssä vuosikokouksessa 31. maaliskuuta 1979. Hänet valittiin tehtävään yksimielisesti väistyvän puheenjohtajan Nortion esityksestä. Ladau tosin ilmoitti jo valintansa yhteydessä ottavansa puheenjohtajan tehtävät hoitaakseen vain väliaikaisesti. Esko Markkanen jatkoi varapuheenjohtajana. Johtokuntaan valittiin Keijo Kääriäisen tilalle Onni Eklund ja varajäseneksi Jaakko Rönnemaan tilalle Ture Ahtinen.

Väistyvä puheenjohtaja Jaakko Nortio kiitti kuuden vuoden puheenjohtajuuden aikana veljiä saamastaan tuesta ja kannustuksesta. Erityisesti hän kiitti johtokunnan jäseninä toimineita sekä rahastonhoitajaa Laine-Maire Kyöstilää ja sihteeriä Oiva Heikasta. Nortio toivoi, että vuosien saatossa voimakkaasti pienenevää aseveljien joukkoa kannustaisi jatkuvasti veljellisen auttamisen tahto: ”Tukekaamme heikompaamme sekä aineellisesti että henkisesti niin, että jokainen tuntisi kiinteästi kuuluvansa sodassa karaistuun veljespiiriin”. Kauniista sanoista huolimatta Nortion puheenjohtaja-aika jätti jälkeensä jonkinlaisen epäsovun Veljesapuun. Sitä kuvaa toisinajattelijana tunnetun Erkki Elorannan kommentti vuosikokouksen alla: ”Kun vuosikokouskiertokirjeen mukaisesti puheenjohtaja nyt jättää paikkansa ja saa kultaisen ansiomerkkinsä, niin luulen, himmentää sitä kuitenkin rivien vissi hajaannus, jota on tapahtunut aikana, jolloin olisi pitänyt tapahtua päinvastaista.” Nortio itsekin viittasi yhdistyksessä ilmenneeseen eripuraan todetessaan, ettei veljespiiriä voida pitää erimielisyydellä koossa, vaan sen on noudatettava kuria omassa keskuudessaan.

Uusi puheenjohtaja Karl-Erik Ladau oli ollut aktiivisesti mukana jo SS-Aseveljet ry:n toiminnassa sekä Veljesavun toiminnassa yhdistyksen alusta lähtien. Hän oli suoritta-

Karl-Erik Ladau, Veljesavun puheenjohtaja 1979–1980.

nut ylemmän oikeustutkinnon vuonna 1950 ja saanut varatuomarin arvon 1954. Elämäntyönsä Ladau teki vakuutusyhtiö Varman palveluksessa, ensin apulaisjohtajana ja hallintojohtajana 1953–1958, toimitusjohtajana 1958–1978 sekä hallituksen puheenjohtajana 1978–1980. Ladau oli aktiivinen myös politiikassa toimien Tampereen kaupunginvaltuutettuna vuosina 1969–1972 ja tasavallan presidentin valitsijamiehenä 1968. Sotilasarvoltaan Ladau oli majuri.

Uuteen puheenjohtajaan kohdistetut toiveet toteutuivat sikäli, että Ladaun puheenjohtajakausi oli eräänlaista rauhoittumisen aikaa Veljesavussa. Yhdistys palasi normaaliin päiväjärjestykseen, kun sisäiset jännitteet pikkuhiljaa purkaantuivat. Yksittäisistä tapauksista oli merkittävä johtokunnassa marraskuussa 1979 tehty päätös, jolla Erik Murron kesäkuussa 1943 Hangossa ja Tampereella kuvaamat filmit lunastettiin yhdistykselle.[408]

Ladau oli epäilemättä näkyvimpiä ja tunnetuimpia suomalaisista SS-miehistä. Olihan hän tunnetun vakuutusyhtiön hallituksen puheenjohtaja. Vaikka SS-miehet eivät juuri saaneet näkyviä paikkoja valtionhallinnossa, heistä nousi lukuisia merkittäviä henkilöitä suomalaisen yhteiskunnan palvelukseen. Lakkautetun AKS:n miesten on todettu miehittäneen laajasti virkapaikkoja ja talouselämän johtotehtäviä viimeistään 1950-luvulta lähtien. Huomattavasti pienempi SS-miesten joukko pärjää kuitenkin vertailussa aika hyvin. Ylipäätään jatkosodan jälkeen lakkautetuissa järjestöissä oli jäseninä henkilöitä, joilla oli paljon annettavaa kansakunnalle.

Tämän tunnusti tavallaan myös vähemmistökommunistien Tiedonantaja kirjoittaessaan vuonna 1977 siitä, miten entisiä SS-miehiä oli yritysten johtopaikoilla ja virkakoneistossa. Ladaun lisäksi kommunistilehti mainitsi Nokia Oy:n johtopaikoilla olevan Alf Silfverbergin, Tampellan apulaisjohtajan Klas-Erik Forssin, Suomen OECD-suurlähettilään Pekka Malisen, Kymen lääninasessorin Sulo Suorttasen, korkeimman hallinto-oikeuden hallintoneuvoksen Pekka Kurvisen, Keski-Suomen läänin poliisitarkastajan Tapani Linnan, Helsingin poliisin Mauri Jäntin sekä metsähallituksen metsäneuvoksen Heikki Karimaan.[409]

1970-luvun avustustyö

Veteraanien ikääntyessä ja sairauksien yleistyessä alkoi varsinkin invalidien, mutta myös muiden veteraanien avuntarve kasvaa. Kun Veljesavulla ei 1970-luvun alussa ollut historiaprojektin kaltaisia suuria, varoja vaativia projekteja, yhdistys saattoi käyttää avustustyöhön enemmän varoja kuin edellisellä vuosikymmenellä. Vuonna 1970 johtokunta päätti korottaa vuotuisen avustusmäärärahan 4 000 markkaan. Lisäys oli tarkoitus kattaa saatavilla lahjoituksilla. Tavoitteessa onnistuttiinkin, sillä lahjoituksia saatiin vuoden aikana yli 3 600 markkaa. Tehdyn päätöksen ja lahjoitusten ansiosta yhdistyksen myöntämien avustusten määrä nousi vuoden aikana jo yli 4 300 markan. "Koko tarvetta ei vieläkään pystytty täyttämään, joten työtä on edelleen tehostettava", totesi johtokunta.[410]

Avustustoiminnan tavoitteet olivat Veljesavussa korkealla, sillä oletettiin, että avustussummia voitaisiin tuntuvasti korottaa pataljoonan historiakirjan myynnistä saatavilla tuloilla. Vuoden 1970 vuosikokouksessa puheenjohtaja Kannari muistuttikin siitä, että Veljesavun tehtävä ei suinkaan ollut päättynyt. Se ei päättynyt silloinkaan, kun yhdistys onnistui saamaan pataljoonan invalidit tasavertaiseen asemaan muiden sotainvalidien kanssa. Joukossa oli edelleen tukea tarvitsevia, ja Kannari oletti, että historiakirjan tuottona voidaan vuosittain jakaa 10 000 markkaa tarpeessa olevien veljien avustamiseen, ja kirjan lopputilityksen valmistuttua summa voitaisiin jopa kaksinkertaistaa.[411]

Puheenjohtajan arvio osoittautui käytännössä aivan liian optimistiseksi. Vuonna 1971 tarkoitus oli käyttää edelleen avustuksiin 4 000 markkaa, ja johtokunta asetti jälleen itselleen tavoitteen hankkia yhdistykselle lahjoituksia, jotta toivottuun avustusmäärään yllettäisiin. Tavoite ylitettiin, sillä lahjoituksia saatiin yli 5 000 markkaa. Tämä onnistui siksi, että vuosikokouksessa eräs tuntemattomana pysytellyt veli teki 3 000 markan lahjoituksen. Loput lahjoituksista kertyivät niistä pienistä summista, joita yhdistyksen jäsenet tekivät jäsenmaksun maksamisen yhteydessä. Yhdistys saattoi jakaa avustuksia yli 5 700 markkaa, suurin osa niistä jälleen jouluna. Vaikeutena johtokunnalla oli avustusten jakamisessa alusta saakka ollut ongelma: tietojen saaminen avun tarpeessa olevista veljistä oli vaikeaa.[412]

Kun vuonna 1972 saadut lahjoitukset jäivät runsaaseen 2 600 markkaan, avustuksia pystyttiin jakamaan runsaalla 4 600 markalla. Johtokunta kutsui avustuksia vaikeuksissa oleville veljille ja heidän omaisilleen annetuiksi "lähinnä joulutervehdyksiksi" ja totesi veljesavun tarpeen olevan edelleen huomattavasti suurempi kuin mihin oli mahdollisuuksia.[413]

Avustusmahdollisuudet riippuivat vuodesta toiseen suurelta osin yhdistykselle saaduista lahjoituksista. Vuosi 1973 oli tässä mielessä jälleen hyvä vuosi, sillä Hämeenlinnassa pidetty vuosikokous tuotti ylijäämää, josta Hämeenlinnan veljet lahjoittivat yh-

distykselle 5 000 markkaa. Yhteensä lahjoituksia kertyi lähes 7 000 markkaa. Veljesapua annettiin vuoden aikana runsaat 4 200 markkaa, mutta jälleen kerran jouduttiin toistamaan, että avun tarve oli ollut ja tuli olemaan huomattavasti suurempi kuin mihin on mahdollisuuksia.[414]

Vuosikokouksen tuottama ylijäämä auttoi avustusten jakamisessa myös vuonna 1974. Yhdistys sai Helsingin kerholta 6 000 markkaa Helsingissä pidetyn vuosikokouksen ylijäämävaroja. Saatujen lahjoitusten kokonaismäärä nousi tämän ansiosta lähes 8 400 markkaan. Avustuksia kyettiin tämän johdosta jakamaan 7 100 markalla. "Veljesavun tarve on kasvanut ja todennäköisesti kasvaa edelleen", totesi johtokunta jo lähes perinteiseen tapaan.[415]

Kun yhdistyksen taloudellinen tilanne parani, veljesavun jakamisessa saatettiin olla entistä aktiivisempia. Esimerkiksi loppuvuodesta 1975 johtokunta patisti kiertokirjeellä jäseniä ilmoittamaan heti puutteessa olevan veljen tai kaatuneen veljen omaisten nimet ja osoitteet.[416] Kun vuoden aikana saatettiin lähettää ensimmäinen kolmen miehen invalidijoukko virkistyslomalle Saksaan, sitä varten saatiin Kansallis-Osake-Pankilta 3 000 markan suuruinen summa. Tämän ja muiden saatujen lahjoituksen ansiosta lahjoitusten yhteismäärä nousi 5 800 markkaan. Lisäksi useat veljet olivat maksaneet jäsenmaksun yhteydessä 20–100 markkaa huoltotyöhön käytettäväksi. Niinpä vuoden 1975 aikana yhdistys jakoi avustuksia lähes 8 900 markalla.[417]

Kun Veljesapu oli ennen muuta ja sääntöjensä mukaan yksinomaan huoltojärjestö, oli tietysti oletettavaa, että yhdistyksen varoja käytettiin ensisijaisesti huoltotyöhön. Vuonna 1975 yhdistyksen kokonaistulot olivat 9 692 markkaa, josta jäsenmaksuja oli 3 890 markkaa ja lahjoituksia 5 802 markkaa. Kun tästä jaettiin avustuksina edellä mainittu 8 900 markkaa, valtaosa tuloista käytettiin yhdistyksen sääntömääräisen tehtävän toteuttamiseen. Tuloslaskelmassa ei ollut eritelty muita kuluja, vaan ne oli kirjattu "postitus- ym. kuluina", jotka olivat vuoden aikana 4 596,36 markkaa.

Veljesavun kimppuun talvella 1976 käynyt Pohjanmaan Kansa -lehti oli ilmeisesti saanut käsiinsä yhdistyksen tuloslaskelman. Joka tapauksessa se kirjoitti reippaasti totuutta venyttäen, että Veljesavun myöntämät tukiavustukset olivat olleet suurin piirtein samaa luokkaa kuin yhdistyksen postikulut. Aikaisemmin sama lehti oli arvuutellut, miten Veljesavun keräämät rahat käytetään. Se oli esittänyt arvion, että keräysvaroilla mahdollisesti värvättäisiin jonkinlainen uusi SS-pataljoona vaikkapa Angolaan, jossa 1970-luvun puolivälissä käytiin veristä sisällissotaa.[418] Vaikka väite olisi tarkoitettu vitsiksi, se osoitti huonoa makua ajatellen sitä, että Veljesavun keräysvarat oli tarkoitettu yksinomaan yhdistyksen omaan avustustyöhön, ei mihinkään ulkopuoliseen tarkoitukseen, kaikkein vähiten mihinkään palkkasotureiden värväyspuuhiin.

Provokatiiviset lehtikirjoitukset olisi tietysti voinut jättää omaan arvoonsa, jollei niistä olisi koitunut merkittävää haittaa. Yksi aivan ilmeinen haitta oli se, että vuonna 1976 yhdistyksen saamien lahjoitusten määrä väheni tuntuvasti kielteisen julkisuuden takia. Veljesapu sai lahjoituksia vain noin 2 900 markkaa, vaikka jäsenet edelleen lahjoittivatkin pikkusummia jäsenmaksunsa yhteydessä. Ulkopuoliset yritykset alkoivat selvästi varoa kielteistä julkisuutta saanutta yhdistystä. Avustusten määrää ei kuitenkaan tarvinnut aivan samassa suhteessa laskea, sillä myönnetyt avustukset nousivat vuoden aikana 6 300 markkaan.

Saaduissa lahjoituksissa kielteisen huomion vuosi 1976 oli lopulta vain tilapäinen notkahdus, sillä 1977 Veljesapu sai yli 10 000 markan lahjoitukset. Johtokunnan tavoitteena oli saada avustuksia erityisesti jäsenkirjeiden painatus- ja postituskustannuksiin. Suurimmat lahjoittajat olivat edesmenneen Petter Forsströmin hengessä toiminut Lohja Oy, joka lahjoitti 5 000 markkaa sekä Pakastamo Oy, joka lahjoitti 3 000 markkaa. Veljesapua vuoden aikana jaettiin yli 8 300 markan arvosta. Jaetut jouluavustukset olivat keskimäärin 500 markan suuruisia.[419]

Avustusten ohella yhdistykseltä sai myös neuvoja, joilla oli suuri merkitys jäsenten toimeentuloon. Vuoden 1978 vuosikokouksen yhteydessä Veljesavun jäsenistölle jaettiin johtokunnan ohjeet eläke- ja korvausasioissa. Siinä kerrattiin osittain jo aikaisemmin annettuja ohjeita siitä, miten tulee menetellä elinkorkoa, vanhuuseläkettä ja työkyvyttömyyseläkettä haettaessa. Muistutettiin myös siitä, ketkä ovat oikeutettuja kansaneläkkeeseen ja rintamasotilaseläkkeeseen. Johtokunta korosti sitä, että kaikkia eläkkeitä ja lisiä on aina haettava. Yhdistyksen sihteeri oli käytettävissä, kun neuvoja tarvittiin.[420]

Johtokunta oli lähes vuosittain todennut, että avun tarve oli suurempi kuin voitiin täyttää. Maaliskuussa 1978 se saattoi kuitenkin kirjata pöytäkirjaansa, ettei veljesaputarvetta ole. Kysymys oli ilmeisesti juuri senhetkisestä tilanteesta; jo seuraavassa kuussa erään invalidin perheelle myönnettiin 800 markkaa. Avustuspäätöksiä tehtiin seuraavissakin kokouksissa, ja vuoden 1978 aikana myönnettiin avustuksia lopulta yhteensä lähes 9 000 markkaa. Lahjoituksia yhdistys sai suunnilleen saman määrän.[421]

Kun Veljesavun johtokunta laati vuoden 1979 tilinpäätöksen, yhdistyksellä oli takanaan 25 toimintavuotta. Rahan arvo oli tuona aikana muuttunut tuntuvasti, joten eri vuosien tilinpäätökset eivät ole kunnolla vertailukelpoisia. Joka tapauksessa yhdistyksen taseen loppusumma 1979 oli runsaat 46 800 markkaa. Yhdistyksen omaisuus oli kokonaan pankkitalletuksissa. Jäsenmaksutuotot tuottivat vuoden aikana 3 555 markkaa, saadut lahjoitukset noin 11 700 markkaa, sekalaiset tuotot eli myyntituotteista saadut tulot runsaat 1 600 markkaa sekä korkotuotot runsaat 2 200 markkaa. Veljesapua vuoden 1979 aikana jaettiin 7 750 markan arvosta. Tilinpäätöksessä mainitut postitus- ym.

kulut noin 6 000 markkaa olivat yhdistyksen toimintakuluja. Tällä tavoin ylijäämää kertyi vuoden aikana runsaat 5 400 markkaa.

Toimintakertomuksessaan vuodelta 1979 johtokunta totesi kiinnittäneensä erityistä huomiota veljien aktiiviseen huoltotyöhön sekä invalidieläkeasioihin. Veljespiirin ikääntyessä tämä työ tulee olemaan entistä tärkeämpi, totesi johtokunta. Toisin sanoen veteraanien henkinen huolto sekä jäsenistön aktivoiminen yhteiskunnan lakisääteisten palvelujen kuten kuntoutuksen hyödyntämiseen korostui yhdistyksen toiminnassa vuosi vuodelta yhä enemmän. Kun Veljesavun mahdollisuudet aineellisen tuen antamiseen olivat rajalliset, henkisen huollon järjestämiseen alettiin kiinnittää 1970-luvun kuluessa kasvavaa huomiota. Asia oli ollut esillä mm. vuosikokouksissa 1976 ja 1977. Puheenjohtaja Nortio korosti tuolloin sitä, että Veljesavun olisi toimittava niin, ettei kukaan veljistä tuntisi itseään syrjityksi ja hyljätyksi tässä maassa, sillä jokainen oli täyttänyt velvollisuutensa laillista yhteiskuntaa kohtaan. Paavo Maunula puolestaan vaati veljespiiriä pitämään yhtä, jotta kukaan veljistä ei tuntisi jäävänsä sivuun. SS-vapaaehtoisilla oli muita veteraaneja suurempi vaara suistua sivuraiteille sen vuoksi, että ympäröivä yhteiskunta saattoi kohdella heitä epäasiallisesti heidän sodanaikaisen menneisyytensä vuoksi. Niinpä Veljesavussa korostettiin sitä, että vapaaehtoiset olivat kaikissa tilanteissa toimineet virallisen Suomen antamien määräysten mukaan, niin Saksaan lähtiessään kuin sieltä palattuaankin. Sen tähden kenenkään ei olisi tullut menettää uskoa omiin tekemisiinsä.[422]

Veljesavun jäsenmäärä ei vielä 1970-luvun alkuunkaan mennessä ollut kehittynyt toivotulla tavalla. Kaikki vapaaehtoiset eivät halunneet tulla mukaan. Kun johtokunta lähetti kesäkuussa 1970 kiertokirjeen jäsenistölle, se joutui kysymään: "Veli oletko unohtanut jäsenmaksun?" Vain 154 jäsentä oli maksanut jäsenmaksunsa kesäkuuhun mennessä. Edellisenä vuonna maksaneita oli ollut 211. Johtokunta muistutti, että jäsenmaksu on vain 10 markkaa. Se oli pysynyt samana monta vuotta. Lisäksi huomautettiin, että kympin lisäksi toinenkin vapaaehtoinen kymppi olisi tervetullut avustustoimintaa varten. Vuoden lopussa saatettiin todeta 207 veljen maksaneen jäsenmaksunsa.[423]

Seuraavinakin vuosina jäsenmaksun maksaneiden määrä pysyi vähän yli 200:ssa: vuonna 1971: 229, vuonna 1972: 220, vuonna 1973: 209. Rahan arvon jatkuvan heikkenemisen takia jäsenmaksutulojen reaaliarvo laski joka vuosi. Niinpä lopulta 1974 vuosikokouksessa päätettiin nostaa vuoden 1975 jäsenmaksu 15 markkaan, kannattavalta jäseniltä 30 markkaan. Kävi ilmi, ettei jäsenmaksun korotuksella ollut käytännössä vaikutusta jäsenmaksun maksamiseen. Vuonna 1974, jolloin jäsenmaksua oli peritty 10 markkaa, maksun maksaneita oli 236. Seuraavana vuonna korotetun jäsenmaksun maksoi 261 veljeä.[424]

Lieneekö ollut vuoden 1976 poliittisen kärhämän syytä, kun jäsenmaksunsa maksaneitten määrä putosi tuona vuonna 226:een. Pudotus jatkui seuraavana vuonna 1977,

jolloin maksaneita oli vain 195. Vähennys oli ollut kahdessa vuodessa peräti 66. Käänne parempaan tapahtui jälleen 1978, kun jäsenmaksun maksoi 224 veljeä. Sama kehitys jatkui 1979, kun maksaneita oli 237.[425]

Vaikka jäsenmäärän ja jäsenmaksutulojen kehitys ei tyydyttänyt Veljesavun johtoa, suhteellisesti yhä useampi SS-vapaaehtoinen oli tullut mukaan yhdistyksen toimintaan. Niinpä vuoden 1979 lopussa elossa olleista 815 SS-miehestä 29 prosenttia maksoi yhdistyksen jäsenmaksun.

Veljesapuun oli liittynyt muutamia kannattavia jäseniä 1950-luvulta lähtien. Heidän määränsä pysyi kuitenkin pitkään hyvin pienenä. Johtokunnan pöytäkirjoihin on kirjattu vain muutama harva kannattavaksi jäseneksi hyväksytty. Vuonna 1977 heräsi ajatus siitä, että veljien omaiset voisivat liittyä yhdistykseen varsinaisiksi jäseniksi. Johtokunta pohti asiaa kahdessa kokouksessaan. Päätökseksi tuli lopulta, että omaiset voivat liittyä kannattaviksi jäseniksi, eivät varsinaisiksi jäseniksi. Nähtävästi päätös johtui siitä, etteivät yhdistyksen säännöt antaneet mahdollisuutta hyväksyä varsinaisiksi jäseniksi muita kuin entisiä Saksan-vapaaehtoisia.[426]

Rintamasotilastunnus

Vuoden 1970 vuosikokouksessa Martti Uusi-Jaakkola nosti esille kysymyksen, miten Veljesavun johtokunta suhtautuu tuolloin hyvin ajankohtaiseen rintamasotilastunnukseen. Kysyjä itse kannatti myönteistä suhtautumista ja hän kehotti johtokuntaa viemään asiaa voimakkaasti eteenpäin aseveljien yhteiseksi eduksi tulevaisuutta silmällä pitäen.[427]

Joulukuussa 1969 oli annettu asetus rintamasotilastunnuksesta, jota sittemmin ryhdyttiin yleisesti kutsumaan veteraanin rinnassa kannettavan merkin mukaan tammenlehväksi. Asetuksen mukaan tunnuksen antoi hakemuksesta sen sotilaspiirin esikunta, jonka valvontaan hakija kuului tai oli viimeksi kuulunut. Tunnus ei toistaiseksi oikeuttanut mihinkään etuihin, mutta oletettiin, että esimerkiksi rintamamiesten eläkeiän alentamissuunnitelmien toteutuessa myönnetty tunnus olisi tärkeä. Sittemmin rintamasotilastunnus tekikin mahdolliseksi haltijansa päästä tietyin edellytyksin osalliseksi rintamalisästä ja -eläkkeestä, kuntoutuksesta sekä hammashoidon ja lääkekulujen osittaisesta korvauksesta. Asetuksen mukaan tunnuksen saamiseksi hakijalla piti olla rintamapalvelusta Suomen puolustusvoimissa.

Veljesavun kannalta rintamasotilastunnusasia oli ongelmallinen erityisesti siksi, että osa aseveljistä, lähinnä Saksassa invalidisoituneet, joilla ei ollut rintamapalvelusta Suomessa, jäivät ilman tunnusta. Niinpä Veljesavun johtokunta otti Uusi-Jaakkolan esityk-

sen ajaakseen. Asian korjaamiseksi sovittiin, että miehet, jotka olivat saaneet rintamasotilastunnusanomukseensa hylkäävän päätöksen, kääntyvät Sotainvalidien Veljesliiton puoleen korjauksen aikaansaamiseksi. Veljesavun juristit Alf Silfverberg ja Pekka Kurvinen laativat asiasta kirjelmän, jonka liitteeksi otettiin jalkaväenkenraali Heinrichsin ikälisäkiistan aikana antama lausunto vapaaehtoisten asemasta ja Suomen sotilasjohdon suhtautumisesta heihin. Tämänkin asian ratkaiseminen vapaaehtoisia tyydyttävällä tavalla kesti pitkään.[428]

Niille veljille, joiden rintamasotilastunnushakemus oli hylätty, Veljesapu antoi ohjeet liittyä Sotainvalidien Veljesliiton paikallisen alaosaston jäseneksi, mikäli se haavoittumisen tai sairastumisen takia oli mahdollista. Jäseneksi liittymisen jälkeen tuli kääntyä kirjeitse kyseisen alaosaston puoleen ja pyytää sen toimia asiassa. Kun sotilaspiirin esikunnasta oli tullut hylkäävä päätös, se piti lähettää Veljesavulle ja ilmoittaa, minkä alaosaston jäsen hakija on. Veljesavussa laadittiin sen jälkeen kaikki paperit valmiiksi ja lähetettiin hakijalle, jonka tuli vain allekirjoittaa ne ja toimittaa Sotainvalidien Veljesliiton alaosastolle.[429]

Vaikka asia nähtiin Veljesavussa tärkeäksi, tunnuksen anominen ei tuntunut kiinnostavan enää niitä, joiden anomukset oli kertaalleen hylätty. Ilmeisesti ajateltiin, että tässä asiassa käy kuten ikälisäkysymyksessäkin, jossa suurikaan vaivannäkö ei ollut tuottanut tulosta. Johtokunnan pettymykseksi vain neljä veljeä kääntyi vuoden 1971 aikana yhdistyksen puoleen asiassa.[430]

Rintamasotilastunnusasia nousi Veljesavussa esille jälleen vuonna 1975, kun yhdistyksen johtokunta keskusteli tunnuksen saamisesta niille veljille, jotka eivät olleet palvelleet kotimaan rintamalla. Asiaa päätettiin selvittää.[431]

Veteraanien tunnusasia eli kuitenkin valtionhallinnossa, ja uusia ryhmiä otettiin tunnuksen piiriin. Niinpä Kalevi Sorsan hallituksen aikana vuonna 1977 säädettiin, että vuoden 1918 punakaartilaiset tulivat oikeutetuksi veteraanitunnukseen.[432] Puoluepoliittisista syistä tultiin siis absurdiin tilanteeseen, jossa maan laillista hallitusta vastaan kapinoineet luettiin sosiaalietuihin oikeutetuiksi rintamasotilaiksi, mutta Saksan joukoissa valtiojohdon hyväksyminä yhteistä vihollista vastaan taistelleet jäivät myönnettyjen etujen ulkopuolelle.

Lopulta rintamasotilastunnusasia eteni SS-vapaaehtoisten kannalta myönteisesti vuonna 1978. Tuolloin annetulla asetuksella tunnukseen oikeutettujen määrää laajennettiin siten, että myös sellaisilla sotilailla oli oikeus tunnukseen, jotka olivat osallistuneet Suomen kansalaisina vieraan vallan joukoissa sotaan Suomen silloista vihollista vastaan.[433] Toisin sanoen nyt uuden asetuksen myötä myös SS-vapaaehtoisille tuli oikeus tunnuksen saamiseen. Samaan aikaan naisille myönnettiin rintamapalvelustunnus, mi-

käli he olivat palvelleet siihen oikeuttavissa tehtävissä sodan aikana, kunhan he anoivat sitä puolustusministeriön alaiselta veteraanilautakunnalta. Naisille ei kuitenkaan tässä vaiheessa ollut tunnuksen saamisesta luvassa taloudellisia etuuksia. SS-vapaaehtoiset rintamasotilastunnuksen saajat sen sijaan pääsivät osallisiksi rintamalisästä tai rintamasotilaseläkkeestä.

Kysymyksessä oli merkittävä periaatteellinen ratkaisu SS-vapaaehtoisten kannalta. Käytännössä sen merkitys ei ollut aivan yhtä suuri, sillä Suomen rintamalla palvelleet SS-veteraanit olivat jo aiemmin saaneet rintamasotilastunnuksen siihen kuuluvine sosiaalietuineen. Asetusta muutettaessa arveltiin, että vuonna 1978 Suomessa oli elossa noin 600 entistä SS-miestä*, joista 400:lla jo oli rintamasotilastunnus. Näin ollen uudistus koskisi noin 200 miestä, joista puolet oli kansaneläkkeellä. SS-miesten pääsy tunnuksen saajiksi lisäsi 46 markan kuukausittaisen rintamalisän saajia noin sadalla, mikä kasvatti valtion sosiaalikuluja vuodessa vain noin 150 000 markalla.

Vaikka kysymys oli rahallisesti pienestä asiasta, tällainenkin vähäinen kädenojennus entisten SS-miesten suuntaan herätti puoluepoliittisista syistä julkista paheksuntaa ja arvostelua. Veljesavun toistuvasti hampaisiinsa ottaneet kommunistiedustajat tekivät Ensio Laineen johdolla eduskunnassa kirjallisen kysymyksen SS-miesten ulottamisesta veteraanitunnuksen piiriin: "On häpeällistä, että fasisminvastaisiin sopimuksiin sitoutuneen Suomen valtiovalta alkaa palkita SS-miehiä suurimmillaan 742 markan rintamasotilaseläkkeellä tai edes 49 markan rintamalisällä." Kysyjät tivasivat, aikooko hallitus perua asetuksen.

Sosiaaliministeri Olavi Martikainen viittasi sotilasvammalain uudistukseen 1956, jolloin laki oli laajennettu koskemaan myös SS-miehiä. Ministerin mukaan sosiaalivakuutusjärjestelmän tarkoituksena on turvata henkilön toimeentulo kulloinkin erikseen säädellyssä tilanteessa ja sen suomat etuudet myönnetään siitä huolimatta, että syyt henkilön toimeentulon vajavuuteen eivät aina olisi kansainvälisesti tai poliittisesti katsoen mieluisia.[434]

Eduskunnassa asiaan puuttui ärhäkästi kommunistien näkökantoja myötäillen myös sosiaalidemokraattien edustaja Ralf Friberg, joka suullisessa kysymyksessään tiukkasi hallitukselta perusteita sille, että rintamasotilastunnus ja rintamasotilaslisä myönnettiin sellaisille SS-miehille, joilla ei ole rintamapalvelusta Suomessa. Ministeri Martikainen tyytyi vastaamaan Fribergille samalla tavoin kuin asiaa tivanneille kommunisteillekin.[435]

Näkyvimmin Friberg toi kantansa julki Helsingin Sanomiin kirjoittamassaan mielipidekirjoituksessa. Hän vaati perumaan entisille vapaaehtoisille annetun oikeuden rin-

---

* Kaikkiaan vuoden 1978 lopussa oli elossa yhteensä 831 SS-vapaaehtoista Suomessa ja ulkomailla.

tamasotilastunnukseen perustellen vaatimustaan poliittisilla argumenteilla: "Suomalaiset SS-miehet olivat vapaaehtoisesti Hitlerin lippujen alla. Eivät he Uralilla ja Kaukasuksella taistelleet suomalaisen isänmaan puolesta, vaan fasismin", oli julkisuushakuisen sosialistikansanedustajan mielipide. Sen ohella, että Friberg antoi ymmärtää suomalaisvapaaehtoisten taistelleen aina Uralilla asti, hän osoitti tietämättömyyttään myös kirjoittamalla "Waffen-SS:n kauhuteoista" ja suomalaisten mukanaolosta "natsien pahamaineisissa erikois- ja valiojoukoissa". Fribergin mukaan nyt rintamalisästä osallisiksi päässeet noin 200 entistä vapaaehtoista olivat niitä, jotka eivät missään vaiheessa ehtineet tai halunneet palata Suomeen taistelemaan hädässä olevan isänmaan puolesta puhtain asein.[436] Tosiasiassa nämä 200 olivat sellaisia, jotka eivät haavoituttuaan tai sairastuttuaan enää kyenneet osallistumaan taisteluihin Suomen rintamalla. He olivat sosiaalisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevia vapaaehtoisia, joille Fribergin kaltaiset poliitikot eivät olisi suoneet edes vähäistä yhteiskunnan tukea.

Fribergin poliittisesti motivoitu ja virheellisesti perusteltu kirjoitus johti muutamiin muihin mielipidekirjoituksiin, joissa pääasiassa puolustettiin SS-miesten sisällyttämistä rintamasotilastunnuksen saajiin. Muistutettiin siitä, että Waffen-SS oli sotilaallinen rintamajoukko, ei mikään kauhutekojen tekijä, samoin kuin siitä, etteivät suomalaiset SS-miehet olleet syyllistyneet mihinkään tuomittaviin tekoihin. Näkyvimmin kansanedustaja Fribergin näkemyksiä puolusti kommunistipuolueen stalinistisen vähemmistön äänenkannattaja Tiedonantaja. Sen mukaan "Ns. Waffen SS, jonka Viking divisioonaan suomalaiset fasistit kuuluivat, harjoitti veristä terroria siviiliväestöä kohtaan natsi-Saksan miehittämillä Neuvostoliiton alueilla". Waffen-SS oli lehden mukaan murhajoukkio, ja rintamasotilastunnuspäätös oli siksi peruutettava.[437]

Kun julkisten kannanottojen taso oli Fribergin ja Tiedonantajan edustamaa luokkaa, ei ollut mikään ihme, että entiset suomalaisvapaaehtoiset joutuivat kärsimään leimaamisesta vielä pitkään.

Muistopaasi Hietaniemeen

Veljesavussa palattiin ajan mittaan moniin sellaisiin vuosikausia uinuneisiin hankkeisiin, jotka olivat olleet alustavasti vireillä jo SS-Aseveljet ry:ssä. Tampereella pidetyssä vuoden 1971 juhlakokouksessa Arvi Pösö nosti esille muistomerkin pystyttämisen Helsingin Hietaniemen hautausmaalle kentälle jääneiden aseveljien muistoksi. Tätä SS-Aseveljet ry:n perustamisestaan lähtien ajamaa vapaaehtoisten keskeisintä hanketta ei ollut ehditty toteuttaa sodan aikana, mutta nyt Pösön nostettua asian esille Veljesavun vuo-

sikokous päätti perustaa muistomerkkirahaston tarkoitusta varten. Asian edelleen kehittämiseksi valittiin toimikunta, johon tulivat tuolloinen puheenjohtaja Mauno Kannari sekä Jaakko Nortio, Kosti Ilveskero, Aarne Roiha ja Alf Silfverberg. Tampereen juhlakokouksessa luettiin myös rahaston perustamista koskeva juhlava adressi:

> *Veljesapu ry. Olemme tänään viettäessämme Saksaan lähtömme 30-vuotisjuhlaa perustaneet rahaston voidaksemme pystyttää muistomerkin kentälle jääneiden veljiemme muiston kunnioittamiseksi. Tampereella 24.4.1971.*

Veljesapu ry.
Olemme tänään viettäessämme
Saksaan lähtömme 30-vuotisjuhlaa,
perustaneet rahaston voidaksemme
pystyttää muistomerkin
kentälle jääneiden veljiemme
muiston kunnioittamiseksi
Tampereella 24.4.1971

Veljesavun muistomerkkirahaston perustamiskirjan etusivu.

Kokouksen osanottajat kirjoittivat nimensä adressiin ja maksoivat rahastoon 10 markan suuruisen lahjoituksen. Rahaa kertyi 765 markkaa. Adressin ensimmäinen allekirjoittaja ja ensimmäinen lahjoittaja oli akateemikko Rolf Nevanlinna. Lisäksi eräs tuntemattomana pysytellyt veli lahjoitti vuosikokouksessa rahastoon 3 000 markkaa, ja historian myyntitililtä siirrettiin rahastoon 2 000 markkaa. Niitä varoja, joita SS-Aseveljet oli sota-aikana muistomerkkiä varten aikanaan kerännyt, ei enää ollut käytettävissä. Varat oli vuonna 1944 takavarikoitu valtiolle, ja niistä inflaatio ja selvitysmiesten palkkiot olivat aiemmin mainitulla tavalla vieneet valtaosan.

Kun muistomerkkiasian käsittely Veljesavun kokouksessa tuli yleiseen tietoon, eräät vasemmistolehdet arvostelivat tuoreeltaan hanketta aiemmin mainitulla tavalla.

Veljesapu ry:n muistomerkkitoimikunta kääntyi Helsingin seurakuntahallinnon puoleen ja esitti, että kentälle jääneiden SS-vapaaehtoisten muistomerkki saataisiin pystyttää Hietaniemen sankarihauta-alueelle. Seurakunnassa suhtautuminen hankkeeseen oli

aluksi kielteistä, eikä hanke päässytkään toteutumaan vielä moneen vuoteen. Muistomerkin valmistelu oli kuitenkin kaiken aikaa vireillä, joskaan siitä ei suuremmin julkisuudessa puhuttu. Veljesavun pöytäkirjoihinkaan juuri ole jäänyt merkkejä hankkeen valmistelusta. Muistomerkkirahaston perustamisen jälkeen ensimmäinen lyhyt ja perin ylimalkainen maininta on toukokuulta 1973, jolloin yhdistyksen johtokunta kirjasi pöytäkirjaansa: "Kentälle jääneiden kaatuneiden veljien muistotaulu; Hietaniemeen". Tämä kertoo vain siitä, että asiasta oli johtokunnassa keskusteltu. Hankkeesta ei tämän jälkeen kuulunut mitään lähes vuosikymmeneen lukuun ottamatta sitä, että 1976 Veljesapua vastaan tehdyissä hyökkäyksissä yhdistyksen väitettiin suunnittelevan fasistista muistomerkkiä. Joulukuussa 1982 johtokunta lopulta valtuutti sihteeri Oiva Heikasen jatkamaan neuvotteluja muistopaaden pystyttämiseksi Hietaniemen sankarihauta-alueelle. Seurakunnassa oltiin edelleen vastahankaisia. Vasta kun voitiin valokuvien avulla osoittaa, että kentälle jääneitä veljiä oli siunattu Hietaniemeen, aikaisempi kielteinen suhtautuminen seurakunnassa muuttui.[438]

Niinpä tällä kertaa neuvottelut johtivat tulokseen. Helsingin evankelisluterilaisten seurakuntien hautaustoimiston johtajan kanssa käytyjen neuvottelujen jälkeen Veljesapu sai 22. helmikuuta 1983 seurakuntayhtymän hauta-asiainlautakunnalta virallisen luvan muistopaaden pystyttämiseksi Hietaniemen sankarihauta-alueelle. Jo vähän ennen kuin lopullinen lupa saatiin, Veljesapu päätti hankkia Heikki Olssonin suunnitteleman muistomerkin, jonka koko on 160 x 90 x 25 cm. Helmikuussa 1983 Turun Hopea Ky:ltä tilattiin muistomerkkiin kiinnittämistä varten Lauri Leppäsen muovailema pronssinen Sturmmann-patsas hintaan 1 900 markkaa. Tarjouspyyntöjen jälkeen muistokiven valmistajaksi valikoitui Tampereen Kovakivi Oy, jolta tilattiin mustasta graniitista valmistettu paasi hintaan 6 240 markkaa. Tähän hintaan sisältyi pienoispatsaan ja pronssikirjainten asennus paateen. Pronssikirjaimet ja risti veloitettiin lisäksi erikseen.[439]

Vuoden 1983 vuosikokouksessa sihteeri Oiva Heikanen saattoi ilmoittaa kokouksen osanottajille, että muistokivi tullaan paljastamaan, ja että siihen tulisi muistokirjoitus "Vuosina 1941–1943 Saksan sotavoimissa kaatuneiden suomalaisten vapaaehtoisten muistoksi". Vuosikokouksessa esitettiin toivomus, että muistokiveen tulisivat tämän lisäksi myös sanat "Isänmaan vapauden puolesta", mutta lopullisen tekstin päättäminen jätettiin johtokunnalle.[440]

Johtokunta otti vuosikokouksen evästyksen huomioon ja lisäsi tekstin alkuun toivotut sanat. Muistopaasi pystytettiin Hietaniemeen hyvissä ajoin ennen paljastuspäiväksi sovittua puolustusvoimain lippujuhlapäivää 4. kesäkuuta 1983. Ongelmia oli kuitenkin vielä voitettavana. Puolustusvoimat nimittäin kieltäytyi osallistumasta paljastusjuhlaan. Helsingin varuskunnan päällikkö eversti Olli Rekola ilmoitti, ettei hän katso voivansa hy-

Kentälle jääneiden suomalaisvapaaehtoisten muistopaasi paljastettiin Helsingin Hietaniemessä 4.6.1983. Muistomerkkiä ovat paljastamassa Oiva Heikanen, Laine-Maire Kyöstilä, Eero Talvitie ja Penna Konttinen.

väksyä Helsingin sotilassoittokunnan tai sen osien osallistumista tilaisuuteen eikä pyydettyä varusmiesten kunniavartiota.[441] Ilmeisesti puolustusvoimissa oli vielä muistissa vuonna 1976 syntynyt poliittinen häly siitä, kun Vaasan varuskuntasoittokunnan piti esiintyä Veljesavun vuosikokouksessa. Tällä kertaa Veljesapu sai kuitenkin hankalien neuvottelujen jälkeen Hietaniemeen puolustusvoimien kunniavartion ja rummuttajaryhmän. Paljastusjuhlasta ei katsottu voitavan kertoa julkisuudessa, vaan ajan hengen mukaisesti vaiettiin, totesi Veljesavun silloinen puheenjohtaja Ensio Anttila.

Varsinainen paljastustilaisuus hoidettiinkin siksi varsin hiljaisesti. Lehdistöä ei ollut paikalla, mutta monikymmenpäinen joukko aseveljiä kautta maan kokoontui Hietaniemen kappelin pihaan. Rainer Sormusen johdolla joukko marssi ryhdikkäästi juhlapaikalle siniristilipun hulmutessa. Pataljoonan lippua ei paikalla ollut, sillä olihan Veljesavun hallitus todennut, ettei sitä ollut luvallista käyttää. Juhlapaikalla armeijan rummut ottivat aseveljien rivistön vastaan. Trumpetilla soitetun von Bothan ”Rukouksen” jälkeen Penna Konttinen piti paljastuspuheen, jossa hän sanoi mm. seuraavaa:

Neljänkymmenen vuoden aika, joka on kulunut niistä päivistä, on ollut sekä muistamisen että kaipaamisen aikaa meille kaikille.

SS-vapaaehtoisten rivistö Hietaniemen muistomerkin paljastustilaisuudessa 4.6.1983.

Tämä tilaisuus on myöskin muistamisen ja kaipaaminen tilaisuus, kun paljastetaan sinne kentälle jääneitten muistomerkki.

Näiden neljänkymmenen vuoden aikana on paljon tapahtunut meidän elämässämme ja meidän maailmassamme.

Sekä muistaminen että kaipaaminen ovat ehtyneet, mutta eivät hävinneet.

Rumpujen soidessa Laine-Maire Kyöstilä ja Oiva Heikanen paljastivat patsaan. Trumpetti soitti Robert Cajanuksen "Hymnin", minkä jälkeen Ensio Anttila ja Sakari Miettinen laskivat seppeleen. Ensio Anttila lausui runoilijaveli Holger J. Holmin runon "Veli in memoriam":

Sinä uskoit ajan koittavan uuden
ja valmiina olit taistelemaan,
mutta niin kohtasitkin ikuisuuden
puolesta oman ja kalliin syntymämaan.

Tilaisuus päättyi trumpetilla soitettuun "Hiljaisuuteen". Veljien rivistö poistui paikalta rumpujen tahdissa. Koruton, yksinkertainen, mutta koskettavaksi kuvattu tilaisuus oli päättynyt.

Isänmaan vapauden puolesta Saksan sotavoimissa kaatuneitten suomalaisvapaaehtoisten muistomerkki.

Paljastustilaisuuden jälkeen aseveljet omaisineen kokoontuivat lounaalle, johon osallistui 110 henkeä. Lounaan aikana puhui Ensio Anttila teemasta "Ich hatt' einen Kameraden, einen Bessern finds Du nich. Ol' – aseveikko mulla sellainen, jot' parempaa et löydä lain!" Tämä saksalainen sotilaslaulu periytyy 1800-luvulta. Anttila luki myös runoilija Heikki Asunnan 3. kesäkuuta 1943 kotiin palaaville vapaaehtoisille omistetun runon, jossa näiden sotaretkeä kuvattiin ihanteelliseen sävyyn:

Te lähditte taipaleelle
pää pystyssä, hymyten.
vaikk' eess' oli raskain helle,
tie musta ja myrskyinen.
He kuolivat työnsä tehden
kuin sankarit Ateenan.
He piirsivät puhtaan lehden
maan kirjaan ja maailman.

Kautt' aikain se uhoo teistä,
se valana vakuuttaa:
– on Pohjolan paikkana seistä
ain' osana Eurooppaa![442]

Vuonna 1986 Veljesapu järjesti yhteisen kunniakäynnin Hietaniemen muistopaadella kaatuneiden muistopäivänä. Tuolloin päätettiin, että tästä käynnistä tulee jokavuotinen pysyvä tapahtuma. Samalla yhdistyksen johtokunta esitti toivomuksen, että aseveljet kävisivät muistopaadella myös puolustusvoimain lippujuhlapäivänä ja itsenäisyyspäivänä.[443]

Veljesavun ansiomerkki

Veljesapu oli antanut kultaisen jäsenmerkkinsä tunnustukseksi kahdelle aikaisemmalle puheenjohtajalleen Kalevi Haapaniemelle ja Mauno Kannarille sekä pitkään yhdistyksen sihteerinä toimineelle Toivo Vainiolle. Haapaniemi oli saanut kultamerkkinsä vuonna 1969, Kannari ja Vainio vuonna 1973. Heidän saamansa merkit olivat numeroimattomia, eikä niitä jaettaessa ollut laadittu mitään sääntöä siitä, miten yhdistyksen kultaisia jäsenmerkkejä tulisi sittemmin mahdollisesti myöntää.

Vuoden 1976 vuosikokouksessa nousi johtokunnan esittämänä esille tarve perustaa Veljesavulle ansiomerkki, joka luovutettaisiin kunniakirjan ohella yhdistyksen toiminnassa ansioituneille tai aktiivisesti toimineille henkilöille. Vuosikokous katsoi, että ansiomerkin myöntämisestä ja myöntämisen yksityiskohdista sekä tavasta päättää yhdistyksen johtokunta. Samalla päätettiin johtokunnan esityksen mukaisesti, että kunniakirjan kanssa myönnettävä Veljesavun ansiomerkki on yhdistyksen jäsenmerkki kullattuna ja numeroituna.

Toisin sanoen Haapaniemen, Kannarin ja Vainion saamat kultaiset jäsenmerkit tulivat vuosikokouksen päätöksellä olemaan Veljesavun ansiomerkkejä. Ensimmäisistä yhdeksästä numeroidulla ansiomerkillä palkittavasta henkilöstä johtokunta oli päättänyt jo tehdessään ansiomerkistä esitystä vuosikokoukselle. Nämä henkilöt olivat numerojärjestyksessä:

Heikki Mansala
Yrjö Tenomaa
Kosti Ilveskero
Pekka Soila
Pekka Kurvinen
Alf Silfverberg
Laine-Maire Kyöstilä
Niilo Kuustie
Aarne Roiha[444]

Nämä ansiomerkit jaettiin vuoden 1977 vuosikokouksessa.

Jaakko Nortio sai kultaisen ansiomerkin puheenjohtajan tehtävän jättäessään 1979. Seuraavat kahdeksan merkkiä jaettiin vuosikokouksessa 1980 sekä seuraavat kuusi merkkiä vuosikokouksessa 1981. Alkuvaiheessa oli tapana, että aikaisemman kultaisen merkin saajat kokoontuivat ennen vuosikokousta tekemään johtokunnalle ehdotuksen uusista ansiomerkillä palkittavista.[445]

Vuonna 1988 oli esillä oman erityisen jäsenmerkin teettäminen Veljesavun kannattaville jäsenille. Tällaiseksi merkiksi ehdotettiin Suomen vaakunaleijonalla varustettua pinssiä. Hanke ei toteutunut.

1980-luvun henkilövalintoja

Karl-Erik Ladau oli puheenjohtajaksi vuonna 1979 suostuessaan ilmoittanut hoitavansa tehtävää vain tilapäisesti. Niinpä seuraavassa vuosikokouksessa Turun upseerikerholla 1980 hän kertoi jättävänsä puheenjohtajan tehtävän ja suositteli seuraajakseen Ensio Anttilaa, joka valittiinkin yksimielisesti Veljesavun johtoon. Uusiksi johtokunnan jäseniksi valittiin Manu Korpisen tilalle Jalo Kokkila ja Vilho Malmgrenin tilalle Matti Horjamo, varajäseniksi Harri Viinikaisen ja Ture Ahtisen tilalle Eero Tulonen ja Jaakko Rönnemaa.[446] Turun Reserviupseerit luovutti Veljesavulle 50-vuotisjuhlamitalinsa vuosikokouksen yhteydessä.

Ensio Anttila, Veljesavun puheenjohtaja 1980–1985.

Uusi puheenjohtaja oli jääkärin poika, ja tästä syystä hän piti koko puheenjohtaja-aikansa läheistä yhteyttä Jääkäripataljoona 27:n Perinneyhdistykseen. Anttila oli valmistunut filosofian maisteriksi 1951, ja hänestä tuli Suomessa tuolloin nopeasti kehittyvän mikrofilmialan asiantuntija. Hän toimi maan johtavan mikrofilmausyrityksen Oy Rekolid Ab:n toimitusjohtajana vuoteen 1981. Musiikkia ja filateliaa harrastaneen puheenjohtajan sotilasarvo oli luutnantti.

Kun Veljesavun yhteydet jääkärien perinneyhdistykseen uuden puheenjohtajan myötä tiivistyivät, jossain vaiheessa syntyi suorastaan ajatus siitä, että Veljesapu liittyisi osastona jääkärien perinneyhdistykseen. Tämä hanke kaatui muodollisesti siihen, että perinneyhdistyksen sääntöjen mukaan yhteisöjäsenyys ei ole mahdollinen eikä suotavakaan, kuten perinneyhdistyksen puheenjohtajana toiminut kauppaneuvos Per Heinrichs totesi Veljesavun jäsenyysmahdollisuutta tiedustellessa. Niinpä varauksellinen Heinrichs ei

lämmennyt Veljesavun liittymiselle jääkärien perinteen vaalijoihin, mutta toivotti Veljesavun jäsenet henkilöjäseninä tervetulleiksi mukaan yhdistykseen, kunhan ”heidän jäsenhakemusperustelunaan on perinneyhdistyksen tarkoitusperien toteuttaminen”.[447]

Sen ohella, että kuolema korjasi vapaaehtoisten riveistä vuosittain useita veljiä, joiden muistoa kunnioitettiin vuosikokouksissa, vuotta 1980 sävytti SS-vapaaehtoistoimikunnan puheenjohtajana toimineen, suuresti arvostetun akateemikko Nevanlinnan kuolema 28. toukokuuta. Veljesavun kuusihenkinen, arvovaltainen delegaatio jätti hautajaisissa vapaaehtoisten viimeisen tervehdyksen. Lähetystössä olivat mukana puheenjohtaja Anttila, entiset puheenjohtajat Ladau, Kurvinen, Silfverberg ja Kannari sekä rahastonhoitaja Kyöstilä.

Veljesapu kokoontui vuoden 1981 vuosikokoukseensa Tammer-hotelliin Tampereelle, jossa Ensio Anttilan puheenjohtajuus sai jatkokauden. Johtokuntaan valittiin Toivo Vainion tilalle Vilho Jyrinki ja Jouko Ilkan tilalle Leo Loukko.[448]

Eteläpohjalaiset toimivat vuosikokouksen järjestäjinä vuonna 1982; edellinen yrityshän kuusi vuotta aikaisemmin oli mennyt pieleen. Siitä huolimatta eteläpohjalaiset eivät olleet kokonaan alistuneet. Kokousedustajille jaettiin monistettuina ”Vilppulan urhojen muistolle” -laulun sanat kokouksessa laulettaviksi. Seinäjoen kaupunginvaltuuston puheenjohtaja, pankinjohtaja Jussi Jouppi piti kokouksessa syvälle luotaavan ja seikkaperäisen avajaispuheen, jonka lopuksi hän kiitti SS-vapaaehtoisia näiden antamasta uhrista yhteisen isänmaamme menestykseksi ja summasi sodanaikaiset yritykset seuraavasti:

> *Me olemme yrittäneet kääntää ja muuttaa kohtalon kulkua, mutta emme ole siinä onnistuneet. Jättäessänne 1941 isänmaanne ja siirtyessänne rohkeutta ja urheutta osoittaen täysin vieraan armeijan riveihin uusiin, outoihin olosuhteisiin, joista teillä tuskin kenelläkään oli minkäänlaista mielikuvaa, te – ja me kaikki – uskoimme, että Eurooppa on sodan päätyttyä toisenlainen, turvallisempi ja parempi. Te olitte valmiit jättämään syntymämaanne, monet uhraten elämänsäkin tämän päämäärän saavuttamiseksi. Että me emme onnistuneet, ei ole teidän vikanne, ei meidän kenenkään vika. Maailmanhistoria kulkee omaa vääjäämätöntä rataansa. Sen menoon me emme kykene vaikuttamaan, emme yksityisinä ihmisinä, emmekä pienenä kansakuntana.*

Toinenkin osanottajia varmasti elähdyttänyt tervehdys vuosikokouksessa kuultiin. Sodanaikainen komppanianpäällikkö Karl-Heinz Ertel oli lähettänyt suomalaisaseveljille Saksasta tervehdyksensä, jossa hän lainasi arvostettua saksalaista historioitsijaa Ritter Wilhelm Schrammia:

Täysin sietämättömät tilanteet, puutteet ja rasitukset pystyttiin ei vain kestämään, vaan jopa voittamaan mestarillisesti. Silloin ilmeni sellaista joukkohenkeä ja jaloutta, joka vaikuttaa vielä tänäänkin. Asevelikokoontumiset kolmenkymmenen, jopa useammankin vuoden jälkeen ovat kaikkea muuta kuin vanhojen militaristien mielenosoituksia.

Rautaristin ritari, suomalaispataljoonassa komppanianpäällikkönä palvellut Karl-Heinz Ertel oli suuri Suomen ja suomalaisten ystävä.

Myös Seinäjoen vuosikokouksen henkilövalinnat sujuivat sopuisasti. Ensio Anttila jatkoi puheenjohtajana. Johtokuntaan valittiin Onni Eklundin tilalle Aimo Kaloinen.[449]

Ilkka-lehti, jonka toimituspäällikkönä oli SS-veli Martti Kaakinen, kirjoitti vuosikokouksen yhteydessä näyttävästi ja myönteisesti vapaaehtoisten kokoontumisesta. Se lainasi puheenjohtaja Anttilaa, joka puheessaan mainitsi, että Veljesavun kokoontuminen 27. vuosikokoukseensa Etelä-Pohjanmaalle on symbolinen teko. Lähtihän Etelä-Pohjanmaalta jääkäreitten kantajoukko aatteensa innoittamana saamaan sotilaskoulutusta Saksassa. Anttila totesi lehtihaastattelussa myös, että Jääkäripataljoona 27:n Perinneyhdistyksessä oli herännyt ajatus, jonka mukaan myös Veljesavun jäsenkunta voisi osallistua perinneyhdistyksen toimintaan.[450]

Puheenjohtaja Anttilan toimikautta jatkettiin edelleen Helsingissä 1983 pidetyssä vuosikokouksessa. Erkki Elorannan ja Matti Horjamon tilalle johtokuntaan valittiin Jaakko Rönnemaa ja Heikki Olsson sekä eroa kesken kauden pyytäneen Aimo Kaloisen tilalle Onni Eklund. Heikki Olssonin ja Jaakko Rönnemaan tilalle varajäseniksi valittiin Eero Talvitie ja Toivo Jussila.[451] Nyt oli jo aivan yleinen tapa, että Veljesavun maakunnalliset kerhot esittivät jäsentä pääyhdistyksen johtokuntaan, ja kun kerhon vetäjä vaihtui, vaihdettiin yleensä myös alueen edustajaa johtokunnassa. Tällä perusteella vaihtuvuus johtokunnassa oli edelleen vuosittain melko suuri.

Porissa pidetyssä vuoden 1984 vuosikokouksessa henkilövalinnat sujuivat pöytäkirjan mukaan edelleen juohevasti Ensio Anttilan lupautuessa hoitamaan puheenjohtajan tehtävää vielä yhden vuoden. Johtokuntaan valittiin Leo Loukon tilalle Veikko Kivinen ja Jaakko Rönnemaan tilalle Lars Bergius.[452]

Seppelpartio lähdössä sankarihaudoille Helsingin vuosikokouksesta 1983. Suomen lipun ohella pataljoonan lippukin on kelpuutettu mukaan. Eturivissä vasemmalta Kalervo Ahto, Sakari Miettinen, Aulis Tuhkanen. Takana seisovat vasemmalta Heimo Nissinen, Erkki Heimolainen ja Rainer Sormunen.

Kun Anttila kieltäytyi jatkamasta puheenjohtajana enää vuoden 1985 jälkeen, johtokunta alkoi etsiä yhdistykselle uutta puheenjohtajaa. Ehdokkaaksi nostettiin Tauno Ratsula, jolla oli johtokunnan yksimielinen kannatus, mutta kysyttäessä Ratsulalta suostumusta, hän kieltäytyi ehdottomasti tehtävästä. Johtokunnassa helsinkiläiset nostivat esille mahdollisena puheenjohtajana "erään entistä puheenjohtajista" eli Jaakko Nortion, mutta kun tämä ei saanut kentältä riittävästi kannatusta, puheenjohtajan etsintää päätettiin jatkaa.

Seuraavassa johtokunnan kokouksessa mielipiteet puheenjohtajavalinnassa jakaantuivat. Porin, Etelä-Pohjanmaan, Tampereen ja Turun edustajat kannattivat Leo Sormusta, helsinkiläiset, käytännössä pääkaupunkilaisia edustanut Aarne Kähärä, puolestaan Nortiota. Esimerkiksi Veljesavun yhtenäisyydestä huolta kantanut Turun seudun kerho lähetti sihteeri Heikaselle yksimielisen kannanottonsa, jonka mukaan kerhon jäsenet eivät kannata entisen puheenjohtajan valintaa, vaan antavat kannatuksensa Leo Sormuselle, jonka uskottiin saavan jakamattoman kannatuksen eri kerhoilta. Samalla turkulaiset toivoivat, ettei Sormuselle asetettaisi vastaehdokkaita miltään taholta.[453]

Erimielisyydet puheenjohtajakysymyksessä tulehduttivat erityisesti Helsingin kerhon puheenjohtajan Aarne Kähärän ja Veljesavun sihteerin Oiva Heikasen välejä, jotka olivat kärsineet jo muutamista aiemmista tapahtumista. Heikanen kiisti jyrkästi esiin nousseet väitteet, että hänellä olisi ollut jotain puheenjohtaja Anttilaa vastaan. Sen sijaan hän myönsi ottaneensa esille Kähärän maksamattomat jäsenmaksut lukuisten vuosien ajalta ja Kähärän kieltäytymisen luovuttamasta yhdistykselle Hietaniemen muistopaaden paljastustilaisuudessa kuvaamaansa videofilmiä. Heikanen syytti Kähärää myös Veljesavun omaisuuden häviämisestä, Veljesapua koskevien tietojen vuotamisesta Kansan Uutisille sekä yrityksistä perustaa uusi yhdistys, "Ryhmä Steiner", Veljesavun tilalle. Puolustautuessaan syytöksiltä Heikanen myönsi tuoneensa julki Nortion kuulumisen "määrättyyn järjestöön" eli vapaamuurareihin, minkä julkitulon Heikanen katsoi olevan varjona yhdistyksen yllä.[454]

Leo Sormunen, Veljesavun puheenjohtaja 1985–1988.

Kun Veljesavun johtokunta käsitteli puheenjohtajakysymystä helmikuussa, erimielisyydet eivät olleet laantuneet. Paikalla ollut johtokunnan jäsen kuvasi kokousta erimieliseksi ja rikkonaiseksi "huutoralliksi". Ainoana Nortion kannattajana esiintyi Helsingin kerhon edustajana toiminut Kähärä, mutta "tappeluilta vältyttiin". Niin turkulaiset, tamperelaiset kuin pohjalaisetkin olivat sitä mieltä, ettei entisiä puheenjohtajia pitäisi valita uudelleen yhdistyksen johtoon, vaan puheenjohtajuutta pitäisi kierrättää. Nortio auttoi sikäli ratkaisuun pääsemistä, että hän asetti valintansa ehdoksi sen, että hänet valittaisiin yksimielisesti.[455]

Kähärän johtamat helsinkiläiset havaitsivat jääneensä puheenjohtajakysymyksessä vähemmistöön, ja uudeksi puheenjohtajaksi valittiin Turussa pidetyssä vuoden 1985 vuosikokouksessa muodollisen yksimielisesti Leo Sormunen. Johtokuntaan valittiin Esko Markkasen tilalle Reino Rantanen ja Aarne Kähärän tilalle Kaarlo Heiskanen sekä edesmenneen Martti Rajalan tilalle Lasse Järvelin.[456] Reino Rantanen tuli Markkasen tilalle myös yhdistyksen varapuheenjohtajaksi.

Uusi puheenjohtaja Leo Sormunen oli valmistunut metsänhoitajaksi 1949, ja hän oli valmistuttuaan työskennellyt puutavaraliikkeiden vientiagentti- ja laivaustehtävissä sekä järjestöelämän ja vakuutusyhtiöiden tiedotus-, hankinta- ja osastopäällikkönä. Vuodesta 1966 Sormunen toimi puunjalostusteollisuuden kenttä- ja talouspäällikön tehtävissä vuoteen 1982, jolloin jäi eläkkeelle. Sormunen oli sotilasarvoltaan yliluutnantti, ja hänen harrastuksiaan olivat metsästys- ja kalastusurheilu sekä Lions-toiminta.

Sormunen on kuvannut puheenjohtajaksi tuloaan toteamalla, että huolella hoidetun yhdistyksen talous oli kunnossa, rutiiniasiat rullasivat vuosikausia työskennelleiden virkailijoiden tottumuksella ja jäsenkunta nukkui rauhallista talviunta.[457] Puheenjohtajan näkemys jäsenten talviunesta saa tukea vuosikokouspöytäkirjoista. Kokouksissa tyydyttiin lähinnä käsittelemään sääntömääräiset vuosikokousasiat. Suuria aloitteita ei ollut muutamaan vuoteen noussut esille. Yhdistyksen toimintakertomuksetkin noudattivat vuodesta toiseen samankaltaista niukkasanaista linjaa.

Sama linja jatkui vuoden 1986 vuosikokouksessa Lahdessa hotelli Ascotissa. Entinen puheenjohtaja sai edelleen kokouksen luottamuksen. Johtokuntaan valittiin Lars Bergiuksen tilalle Raimo Kallioinen sekä varajäseniksi Toivo Jussilan tilalle Pekka Murto ja Eero Talvitien tilalle Veikko Reunanen. Laine-Maire Kyöstilä esitteli vuosikokousedustajille valtakunnallisia suunnitelmia sotaveteraanien arvostuksen nostamiseksi varsinkin nuorten ja lasten keskuudessa sekä koulujen opetuksessa. Tämän lisäksi vuosikokous keskusteli kunniamerkkien käytöstä yhdistyksen juhlatilaisuuksissa ja päätyi esittämään, että tilaisuuksissa käytettäisiin vain yhdistyksen omaa muistoristiä.[458]

Erinäisistä mustamaalausyrityksistä huolimatta Saksan-vapaaehtoiset saivat vuosi vuodelta yhä enemmän myös tunnustusta. Lahden vuosikokouksen jälkeisessä juhlassa everstiluutnantti Veikko Simola totesi suomalaisten SS-miesten edustaneen puolentoista vuoden rintamalla olonsa aikana suomalaisen sotilaan parhaimmistoa. Hän sanoi ajan tekevän tehtävänsä ja historian osoittavan suomalaispataljoonan tarpeen suomalaisessa turvallisuuspolitiikassa vuosina 1941–1943. ”Historia edelleen kirkastaa kilpeänne”, ennusti Simola.[459]

Veljesavun vuotta 1986 sävytti tärkeä vierailu. Sota-aikana suomalaispataljoonan 1. komppanian päällikkönä toiminut SS-Hauptsturmführer Karl-Heinz Ertel vieraili Suomessa elo-syyskuussa. Hän tapasi Helsingin, Tampereen, Etelä-Pohjanmaan ja Turun kerhojen veljiä vierailun johdosta järjestetyissä tilaisuuksissa, joihin kokoontui runsaasti osanottajia. Ertel huomioitiin hänen aktiivisesta suhtautumisestaan Veljesavun pyrkimyksiin, kun puheenjohtaja Sormunen luovutti hänelle yhdistyksen kultaisen ansiomerkin.[460]

Vuoden 1987 vuosikokouksen alla puheenjohtaja Leo Sormunen ilmoitti johtokunnalle jättävänsä puheenjohtajan tehtävät terveydellisistä syistä. Kysymyksessä näyttää ol-

Suomalaispataljoonan 1. komppanian päällikkö SS-Hauptsturmführer Karl-Heinz Ertel vieraili Anita vaimoineen Suomessa syksyllä 1986 tapaamassa aseveljiään. Tämän vierailun yhteydessä Ertelille luovutettiin Veljesavun kultainen ansiomerkki.

leen "diplomaattinen sairaus", sillä Sormusta kohtaan oli esiintynyt arvostelua Helsingin kerhossa, joka oli alun perin ollut Sormusen valintaa vastaan. Eteläpohjalaiset vaativat kuitenkin Sormusta jatkamaan, ja kun asiasta oli keskusteltu johtokunnan seuraavassa kokouksessa, Sormunen ilmoitti sittenkin olevansa käytettävissä puheenjohtajaa valittaessa.[461]

Helsinkiläisiä oli jäänyt kaivelemaan se, että he eivät olleet saaneet Turun vuosikokouksessa puheenjohtajaksi haluamaansa Jaakko Nortiota. Kun 1987 vuosikokous lähestyi, kentällä oli laajaa kannatusta Pekka Nummen valitsemiseksi uudeksi puheenjohtajaksi. Nummen valintaa pidettiin muutamissa kerhoissa jo aivan selvänä, mutta vain vähän ennen vuosikokousta ainakin Etelä-Pohjanmaan ja Turun seudun veljet kuulivat hälyttäviä uutisia. Oiva Heikanen ja Laine-Maire Kyöstilä olivat käyneet Nummen luona kehottamassa tätä kieltäytymään puheenjohtajaehdokkuudesta. Helsinkiläisten tarkoitus oli edelleen saada Nortio puheenjohtajaksi. Heikasen ja Kyöstilän käynnin jälkeen Pekka Nummi olikin vetäytynyt ehdokkuudesta.

Tilanne vaikutti Veljesavun kentällä hämmentävältä. Eräitten veljien tuntoja kuvaa Pentti Koiviston yksityiskirje, jossa hän ihmetteli, onko helsinkiläisillä jälleen omat rii-

tansa, jotka ollaan tuomassa vuosikokoukseen. Koivisto totesi Nortion olleen puheenjohtajana silloin, kun olisi tarvittu kovaa ja "selkärankaista miestä" kommunisti-sosialistien temppujen vastaiskuun, mutta miehestä ei ollut siihen. Koivisto kertoo, että hänelle jäi paha maku suuhun. "Meidän tulisi varautua siihen, että uusi isku kohdistetaan meihin ja Veljesapuun, kunhan (pääministeri Kalevi) Sorsa saa taasen otteen vaalien jälkeen. Puolustusmenetelmämme pitäisi olla, ainakin hallituksella, valmiiksi harjoiteltuna, jotta tarpeen tullen se pelaisi nappia painamalla ja olisimme yhtenä miehenä asiaamme puolustamassa." Näin kirjoitti Koivisto, joka ilmoitti, ettei ainakaan hän äänestä vuosikokouksessa Nortiota.[462]

Myös Turun kerhossa huolestuttiin puheenjohtaja-asetelman saamasta käänteestä. Erkki Eloranta kutsui kerhonsa veljet hätäkokoukseen, johon oli tulossa myös Veljesavun sihteeri Heikanen. Tämän kokouksen kulusta ei ole tietoja, mutta pian Koiviston ja Elorannan ilmaiseman huolen jälkeen Leo Sormunen perui kieltonsa jatkaa puheenjohtajana. Niinpä Eloranta sai aiheen tiedottaa kerhonsa veljille, että yhteisen veljellisen sovun säilyttämiseksi Sormunen suostuu jatkamaan puheenjohtajana. "Oulussa valitsemme hänet yksimielisesti uudelleen kiitollisina."[463]

Veikko Kivinen kirjoitti puheenjohtajalle osoitetun kirjeen, jossa hän toi esille eteläpohjalaisten kannan asioihin. Pohjanmaalle oli kantautunut tietoja, joiden mukaan henkilökohtaiset ristiriidat olisivat olleet Sormusen eroilmoituksen syynä. Etelä-Pohjanmaan kerholla ei ollut mitään moittimista Sormusen toimista, päinvastoin. Kerho olisi kuitenkin ollut valmis hyväksymään johtokunnan ehdottaman uuden puheenjohtajan eli Pekka Nummen. Asia oli kuitenkin saanut ikäviä piirteitä, jotka eivät pohjalaisten mielestä sopineet veljesyhteisön piiriin. Oli toimittu salakähmäisesti. Kun Sormunen oli ilmoittanut olevansa valmis jatkamaan puheenjohtajana, Etelä-Pohjanmaan kerho oli valmis hyväksymään hänen uudelleen valintansa. Kerho esitti kuitenkin toivomuksen, etteivät tämän kaltaiset ristiriidat enää tulevaisuudessa repisi veljesjärjestöä, "vaan saisimme sovussa vanheta itse kukin ja toteuttaa niitä päämääriä, joita kerran yhteisymmärryksessä ja yksimielisesti Veljesapu r.y:lle asetettiin."[464]

Puheenjohtaja-asia ei kuitenkaan ollut vielä loppuun käsitelty. Kun vuoden 1987 vuosikokous kokoontui Oulussa, helsinkiläiset nostivat Nortion Leo Sormusen vastaehdokkaaksi. Kokous joutui ensimmäistä kertaa Veljesavun historiassa äänestämään puheenjohtajasta. Sormunen tuli valituksi uudelleen, sillä hän sai 70 ääntä Nortion kannatuksen jäädessä 29 ääneen. Äänestys heijasteli Helsingin kerhon ja muiden kerhojen välistä vastakkainasettelua, joka oli näkynyt mm. käydyssä lippukiistassa, ja osittain erimielisyydet periytyivät aina vuoden 1976 kokouskärhämistä lähtien. Johtokunnan jäsenistä ei Oulun kokouksessa tarvinnut äänestää. Ainoastaan yksi varajäsen vaihtui, kun Eero Tu-

losen tilalle valittiin Pekka Nummi.[465] Yhdistyksen varapuheenjohtaja vaihtui joulukuussa 1987, kun edesmenneen Reino Rantasen tilalle valittiin Heikki Olsson.[466]

Vuoden 1988 vuosikokouksessa Tampereella Veljesavun puheenjohtaja vaihtui Sormusesta Sormuseksi. Leo Sormusen tilalle nimittäin valittiin Tapio Sormunen. Johtokuntaan valittiin Onni Eklundin ja Reino Rantasen tilalle entiset varajäsenet Pekka Nummi ja Veikko Reunanen sekä uusiksi varajäseniksi Tauno Manni, Sakari Miettinen ja Seppo Taivalmaa.

Uusi puheenjohtaja Tapio Sormunen oli valmistunut merkonomiksi 1951. Hän palveli koko työuransa Valtion Rautateiden palveluksessa, viimeksi Helsingin asemapäällikkönä vuodesta 1977 vuoteen 1988, jolloin jäi eläkkeelle. Sotilasarvoltaan Tapio Sormunen oli yliluutnantti, ja harrastuksikseen hän ilmoitti liikunnan ja Lapin.[467]

Tapio Sormunen, Veljesavun puheenjohtaja 1988–1995.

Veljesavun 1980-luvun vuosikokousten sarja päättyi Jyväskylässä maaliskuussa 1989 pidettyyn kokoukseen. Tämän vuosikokouksen avajaissanoissaan Jyväskylän kerhon vetäjä Veikko Reunanen toi sattuvasti julki veljien yhteiset ajatukset toteamalla, että heidän nuoruutensa jäi sotakentille ja miehuutensa kului sotakorvausten maksamisessa. ”Varsinaisen elämäntehtävämme olemme suorittaneet erilaisten syytösten ja paineiden alaisina, mutta olemme tehneet kaikesta huolimatta pitkän ja raskaan elämäntyön hyvinvointi-Suomen puolesta”, sanoi Reunanen ja jatkoi, että ”on jotain suurta siinä, että saamme olla tavallisia ihmisiä, hiljaisia ja vaatimattomia puurtajia. Emme ole pitäneet melua itsestämme, toiset ovat sen tehneet meitä vastaan.” Pöytäkirjan perusteella Jyväskylän vuosikokouksessa oli kysymys varsin rutiininomaisesta kokoontumisesta, jossa Tapio Sormusen puheenjohdolla päätettiin yksimielisesti sääntömääräisistä asioista. Niin yhdistyksen puheenjohtaja kuin kaikki johtokunnan jäsenet ja varajäsenet valittiin jatkamaan tehtävissään.[468]

Sensaatiotavoittelut kuivuvat kokoon

Vuoden 1976 kokemusten takia Veljesapu oli seuraavina vuosina pyrkinyt toimimaan huomiota herättämättä. Lehdistöä ei joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta ollut kutsuttu sen kokoontumisiin eikä toiminnasta ollut muutenkaan sanottavasti tiedotettu oman jäsenistön ulkopuolelle. Vuonna 1981 yhdistyksen johto kuitenkin kertoi lyhyesti lehdistölle tulevasta vuosikokouksesta. Sensaatiolehdistöllä tuntui tuolloin olevan jälleen pulaa aiheista. Niinpä Ilta-Sanomien toimittaja Markku Salomaa kirjoitti Veljesavun vuosikokouksen alla siitä, miten viisi vuotta aikaisemmin Seinäjoella sattuneista vastoinkäymisistä oli ollut Veljesavulle vain ohimenevää harmia. Veljestoiminta oli edelleen vilkasta. Onnittelijoita ja ystäviä riitti lehden mukaan jopa Tampereella, jossa vuosikokous oli määrä pitää.

Vaikka Ilta-Sanomien kirjoituksen sävy oli Veljesapua kohtaan negatiivinen, lehti oli kuitenkin jonkinmoisen tasapuolisuuden nimissä haastatellut myös yhdistyksen puheenjohtajaa Ensio Anttilaa. Tämä totesi, ettei yhdistyksen vuosikokouksessa sallita lehtimiehiä, sillä lehdistö kuitenkin kääntää asiat aina päälaelleen. Myös yhdistyksen sihteeri Heikanen valitti Ilta-Sanomien haastattelemana sitä, että Veljesavun toiminnasta ei anneta tiedotusvälineissä oikeaa kuvaa.[469]

Vaikka tiedottaminen oli mahdollisimman niukkaa, Veljesavun johto sai yhdistyksen sisällä kritiikkiä osakseen liian avoimesta tiedottamisestaan. Turkulaisveli Erkki Eloranta ihmetteli, miksi lehdistölle pitää kertoa esimerkiksi varuskunnan päällikön osallistumisesta Veljesavun kokouksiin. Tällainen lehdistössä ollut tieto kun oli Tampereella aiheuttanut sen, että puolustusvoimain edustajan osallistuminen kokoukseen oli korkealta taholta kielletty. Tuntuu kuin se varovaisesti pala palalta Seinäjoen onnettomuuden jälkeen uudestaan koottu kokonaisuus olisi taas varomattomuudella pilattu, kirjoitti Eloranta. Hän oli myös sitä mieltä, ettei julkisuuteen olisi saanut päästää tietoa, jonka mukaan osa entisille SS-miehille annettavista lahjoituksista ja avustuksista kanavoituu Sotainvalidien Veljesliiton kautta. Olikohan verovapaita lahjoituksia liikelaitoksilta mahdollistavaa kanavaa hyvä tai edes luvallista julkistaa, kyseli Eloranta.[470]

Eloranta oli ilmeisen oikeassa ainakin Sotainvalidien Veljesliiton mainitsemisesta Ilta-Sanomissa SS-miesten yhteydessä. Veljesliitossa nimittäin säikähdettiin sen nimen nostamisesta julkisuuteen SS-vapaaehtoisista kirjoitettaessa. Liitto lähetti välittömästi Ilta-Sanomille oikaisun, jossa se väitti, että ”Sotainvalidien Veljesliitto - - ei ole ollut milloinkaan lahjoituksin avustamassa SS-miesten Veljesapu ry:tä.” Lisäksi oikaisussa todettiin Veljesliiton hoitavan vain omien jäsenyhdistystensä ja niiden henkilöjäsenten avustustoimintaa.[471]

Sotainvalidien Veljesliiton oikaisu piti muodollisesti paikkansa. Ei Veljesapu järjestönä tietenkään ollut saanut siltä mitään lahjoituksia tai avustuksia. Ainoastaan ulkopuolisten lahjoittajien varoja oli Veljesliiton kautta kanavoitu SS-invalideille, jotka olivat jäseniä myös Sotainvalidien Veljesliiton alaosastoissa. Tämäkään tosiasia ei kestänyt julkisuutta vuoden 1981 Suomessa.

TIEDONANTAJA Keskiviikko 25. 3. 1981

SUOPO:

SS-miesten juhla ei ollut rauhansopimuksen vastainen

Suojelupoliisi oli etukäteen tietoinen lauantaisesta SS-miesten kokouksesta Tampereella, mutta ei estänyt sitä, koska Suopon mielestä juhlintaan ei liittynyt mitään lain- tai Pariisin rauhansopimuksen vastaista.

Näin sanoi Suopon päällikkö Seppo Tiitinen Tiedonantajalle eilen.

Tiitinen ei osannut kertoa, miksi hallitus Suopon välityksellä viisi vuotta sitten kielsi SS-miesten tapaamisen. — Ilmeisesti silloin kyse oli enemmän julkisesta esiintymisestä, Tiitinen arveli.

□ — *Suopo ei ole havainnut mitään aatteelliseen toimintaan vivahtavaa SS-miesten juhlinnassa, Suopon päällikkö Seppo Tiitinen sanoo.*

B Takasivu

Suojelupoliisin johtajan Seppo Tiitisen Tiedonantajalle Veljesavun vuoden 1981 vuosikokouksen johdosta antamat kommentit.

Muitakin seuraamuksia vuosikokouksesta tiedottamisesta oli. Ilta-Sanomien kirjoituksen inspiroimana kommunistipuolueen vähemmistösiiven kansanedustaja Mikko Kuoppa kyseli eduskunnassa, ”miksi hallitus on muuttanut suhtautumistaan natsi-Saksan rinnalla toimineisiin SS-miehiin sallimalla SS-miesten kokoontumisen?”

Tällä kertaa sensaation rakentajat eivät onnistuneet tavoitteissaan. Veljesavun vuosikokous Tampereella oli sujunut ongelmitta, eikä nyt tullut kyselijöille tukea hallituksestakaan. Mauno Koiviston hallituksen sisäministeri Eino Uusitalo nimittäin vastasi Kuopalle todeten, että vuonna 1976 Veljesavun johtokunta oli peruuttanut yhdistyksen vuosikokouksen. Toisin sanoen ministeri muistutti, ettei hallitus ollut kokousta peruuttanut, mikä tietenkin oli vain osatotuus. Lisäksi Uusitalo saattoi todeta, että vuoden 1981 vuosikokouksen yhteydessä taikka yhdistyksen muussakaan toiminnassa ei ollut havaittu mitään sellaista, minkä vuoksi viranomaisten olisi puututtava yhdistyksen toimintaan. Hallituksen kanta ei siis ole muuttunut kyseisessä asiassa, sanoi ministeri Uusitalo.

Edustaja Kuoppa kuitenkin jatkoi kysymällä, onko entisten SS-miesten kokoontuminen hallituksen mielestä sopusoinnussa Pariisin rauhansopimuksen hengen kanssa. Uusitalo vastasi, että sikäli kuin noudatetaan valtakunnan lakeja ja Suomen tekemiä kansainvälisiä sopimuksia, toiminta on sopusoinnussa (rauhansopimuksen kanssa).[472]

Myös kommunistien vähemmistösiiven äänenkannattaja Tiedonantaja yritti jälkikäteen puuttua Veljesavun vuosikokoukseen. Se kääntyi Suojelupoliisin uuden päällikön

Seppo Tiitisen puoleen kysellen Tampereen kokouksen sallimisesta. Tiitinen vastasi Supon olleen etukäteen tietoinen SS-miesten kokoontumisesta Tampereella, mutta ei ollut estänyt sitä, koska Supon mielestä kokoukseen ei liittynyt mitään lain tai Pariisin rauhansopimuksen vastaista. Supo ei ollut aikeissa puuttua kokoukseen jälkeenpäinkään, koska saadun tiedon mukaan kokouksen yhteydessä ei ollut havaittu mitään aatteelliseen vivahtavaa toimintaa.[473]

Veljesavun puheenjohtaja Anttila ja sihteeri Heikanen kävivät vuosikokouksen jälkeen Supossa tapaamassa Tiitistä. Puheenjohtaja informoi yhdistyksen johtokuntaa Tiitisen kanssa käydystä keskustelusta, mutta keskustelun kulkua ei kirjattu pöytäkirjaan. Heikasen mukaan hän selosti Supon päällikölle pataljoonan syntyä ja vaiheita sekä Veljesavun toimintaa huoltojärjestönä.[474]

Verrattuna vuoden 1976 kohuun tämänkertainen viranomaisten kohtuullisen asiallinen suhtautuminen Veljesavun vuosikokoukseen oli ratkaisevan tärkeää yhdistyksen kannalta. Akuutti uhka yhdistystä vastaan suunnattavilta viranomaistoimilta näytti kaikonneen. Tämä näkyi mm. Etelä-Pohjanmaan SS-miesten vuosikokouksen jälkeisestä kiertokirjeestä, jossa todettiin, että aina löytyy niitä voimia, jotka pyrkivät Veljesavun toimintaa mustaamaan. Sellainen voitiin kuitenkin jättää omaan arvoonsa, sillä suomalaisten SS-miesten omatunto on puhdas, he eivät politikoi eivätkä haudo mitään kumouksellista. He muistelevat yhdessä menneitä, veljeyden syntymistä ja sen elinikäistä jatkumista, tukevat toinen toisiaan henkisesti tai taloudellisesti. ”Voimme aina seisoa pää pystyssä, kun menneitä muistellaan – vain kaatuneitten veljien muistolle päämme nöyrästi laskien.”[475]

Varovaisia kuitenkin oltiin. Vuonna 1981 ilmestyi Jaakko Korjuksen SS-miehiä käsittelevä kirja ”Otsassa kuoleman kuva”. Sen kustansi Korjuksen työnantaja, sanomalehdenkustantaja Vaasa Oy, eikä Veljesavulla ollut kirjan ilmestymisen kanssa mitään tekemistä. Kustantaja kuitenkin pyysi Veljesavulta sen jäsenluetteloa kirjaa markkinoidakseen. Marraskuun lopulla 1981 Veljesavun jäsenet saivatkin Vaasa Oy:ltä nimellään varustetun Korjuksen kirjan markkinointikirjeen, mikä monien veljien mielestä todisti siitä, että yhdistyksen jäsenluettelo todella oli annettu ulkopuolisille. Siitä seurasi hämmennystä ja närkästystäkin, sillä yhdistyksen jäsenluetteloa ei ollut tapana jakaa yhdistyksen ulkopuolelle, koska lehdistön asiattomat hyökkäykset yhdistystä vastaan olivat varsin hyvässä muistissa.

Jäsenluetteloa ei kuitenkaan ollut annettu Vaasa Oy:lle. Yhdistyksen puheenjohtaja ja sihteeri olivat tehneet keskenään päätöksen, jonka mukaan Vaasa Oy oli saanut lähettää tarjouskirjeensä sille postitustoimistolle, joka hoiti Veljesavun kiertokirjeiden postituksen. Tällä tavoin tarjous meni Veljesavun jäsenten lisäksi kaikille niille SS-miehille, joiden osoitteet olivat Veljesavun tiedossa. Korjuksen kirjaa arvostettiin Veljesavus-

sa. Se sanottiin kirjoitetun oikeassa hengessä. Ilmeisesti arvio kirjan oikeasta hengestä oli paikallaan, sillä vuoden 1976 jupakan aloittanut Pohjanmaan Kansan päätoimittaja Tiitinen tyrmäsi kirjan melko perusteellisesti.[476]

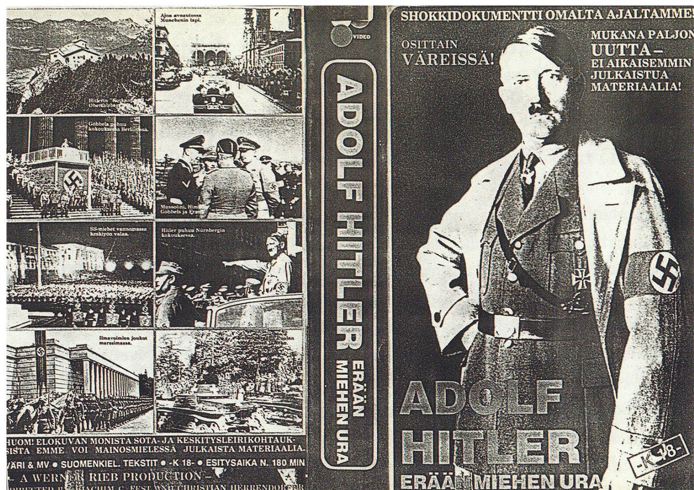
"Hitleriä myydään ja aseita kerätään"

Sotaveteraanien arvostus ei suinkaan Suomessa ollut 1960-luvulta lähtien sellainen kuin sen olisi sivistysvaltiossa pitänyt olla. Vaikka valtio piti jollain tavoin huolta veteraanien asioista, julkisessa mielipiteessä esiintyi suorastaan halventavia kommentteja veteraaneista. Tällaisia kommentteja jouduttiin kuulemaan jopa yllättäviltä tahoilta. Esimerkiksi arkkipiispa Mikko Juva sanoi vuoden 1980 kirkolliskokouksessa, "ettei ase kädessä sotaan osallistuneilla miehillä ole varaa kutsua abortintekijöitä lapsenmurhaajaksi". Arkkipiispa oli sitä mieltä, että jos abortintekijä tuntee itsensä syntiseksi naiseksi, tuntee jalkaväen joukkueenjohtaja varmasti itsensä syntiseksi mieheksi. Vertaus oli mahdollisimman tökerö, ja se herätti myös SS-veteraaneissa kielteistä huomiota.

Yleinen veteraanien arvostus kosketti luonnollisesti myös Veljesavun jäseniä, konkreettisesti ehkä vielä enemmän kuin pelkästään Suomen rintamilla taistelleita. Moneen kertaan oli käynyt ilmi, että Veljesapu ei välttämättä ollut suuren yleisön silmissä aivan tavallinen yhdistys, jonka toimintaan olisi osattu tai haluttu suhtautua neutraalisti. Monet poliittisista syistä nostatetut kohut olivat jo 1980-luvulle tultaessa tämän osoittaneet. Veljesapu yritti matalalla julkisella profiilillaan välttää toimintaansa liittyviä sensaatiouutisia, mutta yhdistyksen varsin viaton sisäinen toimintakin herätti edelleen aika ajoin huomiota, joka ei suinkaan ollut yksinomaan myönteistä.

Vapaaehtoiset olivat aikanaan taistelleet kolmannen valtakunnan sotajoukoissa, joten on ymmärrettävää, että he tunsivat historiallista mielenkiintoa Saksan silloisia oloja kohtaan. Ovathan maailman elokuvateollisuus ja kirjallisuuskin olleet poikkeuksellisen kiinnostuneita kansallissosialistista Saksaa koskevista, yleensä tosin fiktiivisistä aiheista, joten ajassa mukana eläneitten harrastus asiaan on ymmärrettävää.

Yksi ilmentymä tällaisesta mielenkiinnosta nousi esille alkuvuodesta 1985, kun Veljesavun Turun kerho oli saanut Erkki Elorannalta tämän Saksasta tuoman, amerikkalaisten pian sodan jälkeen takavarikoiman Eva Braunin filmaaman 55 minuuttia pitkän värifilmin Hitleristä ja tämän lähipiiristä. Tätä filmiä on myöhemmin esitetty ranskalaisten editoimana versiona myös Suomen televisiossa. Filmi oli kuvattu pääasiassa Hitlerin asunnossa Obersalzbergin Berghofissa, ja siinä nähtiin useita Saksan tuolloiseen johtoon kuuluneita henkilöitä vierailulla Johtajansa luona. Turun kerho teetti tästä filmis-

Veljesavun markkinoima Adolf Hitler -kasetti eli "Eva Braun -filmi" herätti julkista huomiota vuonna 1985, vaikka kysymyksessä oli pelkkä amerikkalaisilta saatu dokumentti.

tä VHS-videokasetin, ja filmi esitettiin Turun kerhon kokouksessa 6. helmikuuta 1985. Kasetista tuli myyntituote, kun Turun kerho markkinoi sitä jäsenkirjeissään. Kun jäsenkunnassa ilmeni halukkuutta ostaa tällainen kasetti, kerho ilmoitti luovuttavansa kasetin halukkaille 250 markan "lahjoitusta" vastaan. Saatava tuotto ilmoitettiin käytettävän kokonaisuudessaan maaliskuussa 1985 pidettävän Veljesavun 30-vuotisjuhlakokouksen ja juhlan järjestelykuluihin.

Turkulaisten "Eva Braun -filmi", kuten sitä kutsuttiin, herätti arvostelua Veljesavun johtokunnassa. Kysymys ei ollut siitä, että filmiä sinänsä olisi pidetty asiattomana, vaan siitä, että tällaisen filmin markkinointi Veljesavun nimissä katsottiin arveluttavaksi. Niin Ensio Anttila kuin Aarne Kähäräkin arvostelivat johtokunnan kokouksessa filmin markkinointia Veljesavun jäsenille, ja johtokunta päätti lähettää pöytäkirjan ulkopuolella paheksuvan kannanottonsa Turun kerholle.[477]

Pelko filmin vaikutuksista ei näyttänytkään olevan aiheeton. Kommunistien lehti Kansan Uutiset sai käsiinsä filmiä koskevan tiedotteen ja repäisi filmistä suuren jutun

Veljesavun vuosikokouspäivänä. Lehti oli saanut – sihteeri Heikasen mukaan Aarne Kähärältä – haltuunsa myös muita Veljesavun jäsentiedotteita. Kun Veljesavussa kerättiin juuri samaan aikaan aineistoa SS-osaston perustamiseksi Jalkaväkimuseoon, Kansan Uutisten raflaava otsikko oli laadittu muotoon: "Aseita kerätään ja Hitleriä myydään videokuvana". Kun jossakin jäsentiedotteessa oli todettu, ettei puutteessa olevia veljiä ja heidän omaisiaan löydy, lehti antoi ymmärtää, että Veljesavun puheet puutteessa elävien tukemisesta eivät pitäneet paikkaansa. Tosiasiassahan kysymys oli siitä, että Veljesavun hallituksella oli vaikeuksia selvittää tuen tarpeessa olevien osoitteita, ja siksi näitä ei löytynyt.[478]

Kansan Uutisten vetäminen mukaan Veljesavun toimintaa parjaamaan oli yhdistyksen kannalta varsin valitettavaa ennen muuta siksi, että tällä tavoin ratkottiin yhdistyksen jäsenten keskinäisiä riitoja. Kun kaikki eivät hyväksyneet Turun kerhon filmin markkinointia edes jäsenistön omassa keskuudessa, kielteistä julkisuutta hakemalla haettiin kommunistilehden kirjoittelun kautta.

Sensaatiolehden rooliaan uskollisesti vetänyt Ilta-Sanomat säesti Kansan Uutisia ja kirjoitti, miten Veljesapu kerää sotamateriaalia Jalkaväkimuseoon perustettavaa osastoa varten ja kaupittelee videoelokuvaa entisestä esimiehestään Adolf Hitleristä. Ilta-Sanomat sentään muodon vuoksi kuunteli toistakin osapuolta. Jalkaväkimuseon johtaja pani asiat oikeisiin mittasuhteisiin todetessaan, että museoon oli tulossa Veljesavulta valokuvia, kolme asepukua ja karttoja suomalaisten toiminta-alueesta. SS-miesten toiminnan esittely on perusteltua, koska he ovat osa Suomen historiaa. Samaa kertoi lehdelle mikkeliläinen kansanedustaja Mauri Miettinen.[479]

Ajatus suomalaisten SS-miesten museo-osastosta oli saanut alkunsa vuonna 1984. Yhdistyksen johtokunta keskusteli toukokuussa varusteiden ja muiden sotaretkeen viittaavien esineiden keräyksestä ja kehotti veljiä lahjoittamaan tällaisia esineitä yhdistykselle, joka aikanaan museoisi ne. Samalla johtokunta varoitti jäsenistöä yksityisistä keräilijöistä, jotka harjoittivat esineillä kauppaa sillä seurauksella, että esineet häviävät tietymättömiin.[480]

Museointihanke eteni niin, että johtokunta päätti lokakuun 1984 kokouksessaan Jalkaväkisäätiön luvalla perustettavasta museo-osastosta Jalkaväkimuseoon Mikkeliin kertomaan vapaaehtoisjoukon vaiheista toisen maailmansodan aikana. Materiaalin saamiseksi päätettiin järjestää veljien keskuudessa keräys, ja tukimiesten tehtäväksi annettiin hoitaa keräys vainajien omaisilta. Kun tällaisen museo-osaston perustaminen vaati paljon neuvotteluja ja suunnittelua, nimettiin Ensio Anttila, Oiva Heikanen ja Esko Markkanen neuvottelemaan asiasta Jalkaväkisäätiön ja Sotamuseon kanssa. Näyttelyn suunnittelutoimikuntaan nimettiin Ensio Anttila, Heikki Olsson ja Oiva Heikanen.[481]

Johtokunta kääntyi joulukuussa 1984 museoasiaan keskittyneellä jäsentiedotteella jäsenistön puoleen. Siinä kerrottiin, minkälaista aineistoa museo-osastoon haluttiin. Valokuvia tarvittiin runsaasti. Sotamuseo teettäisi suurennokset valittavista kuvista ja palauttaisi alkuperäiset lähettäjälle. Yhdistys lupasi vastata siitä, että mitään ei häviä. Kuvien lisäksi kaivattiin kaikenlaisia varusteita kuten asetakkeja, housuja, paitoja, käsineitä, jalkineita, mantteleita, maastopuseroita ja kypäränsuojia, telttoja, vöitä, reppuja, kaasunaamareita ja niiden koteloita, kypäriä jne. Edelleen museoon haluttiin asiakirjoja kuten ylennys-, loma- ja siirtopapereita, marssikäskyjä, komennustodistuksia sekä karttoja. Myös muut painotuotteet kuten kirjat, sanoma- ja aikakauslehdet sekä propagandalehtiset olivat tärkeitä, samoin kunniamerkit yms. Mikäli aseita joiltakin löytyi, nyt oli tilaisuus luovuttaa ne museoon, viestitti johtokunta.

Veljesavun tehtävänä oli valita museoon sopiva materiaali. Vaikka Sotamuseo oli luvannut auliisti apua museo-osaston perustamisessa luovuttamalla hallussaan olevaa materiaalia, ja vaikka Jalkaväkimuseo oli luvannut antaa käyttöön ammattitaitonsa ja esittelyvitriinit, hanke vaati varoja. Siksi johtokunta vetosi veljiin ja pyysi näitä lähettämään sopivaksi katsomansa summa yhdistyksen tilille.[482]

Varsin pian kävi ilmi, ettei SS-miesten museo-osaston perustaminen suinkaan kävisi yhtäkkisesti. Maaliskuussa 1985 johtokunta joutui toteamaan, että näyttelyaineistoa oli kyllä tullut, mutta vähänlaisesti, ”tietäähän sen, kun on kulunut jo useita vuosikymmeniä niistä ajoista, että luovutettavaa ei tahdo löytyä.” Erityisesti kerrottiin tarvittavan housuja, vöitä, saappaita, kenkiä, suikka, upseerin miekka (tikari?) ym. Johtokunta vetosi jäseniin, jotta nämä eivät kitsastelisi, vaan lähettäisivät aineistoa sihteerille, taikka toisivat yhdistyksen vuosikokoukseen Turkuun.[483]

Alkuvuodesta 1986 saatettiin jo kertoa, että museo-osasto valmistunee kevään 1986 kuluessa, mutta asia ei hoitunut johtokuntaa tyydyttävällä tavalla, sillä huhtikuussa johtokunta päätti panna museohankkeeseen vauhtia.[484] Johtokunnan päätös piti, ja SS-miesten osaston avajaiset pidettiin Mikkelissä 27. toukokuuta 1986. Yhdistyksen jäsenet kutsuttiin tilaisuuteen: ”Olemme odottaneet avajaisia jo vuoden, menkäämme nyt joukolla Mikkeliin”. Vaatimattomiksi kuvattujen avajaisten yhteydessä veljet tutustuivat museoon, minkä jälkeen syötiin yhteinen päivällinen Mikkelin upseerikerholla. Paikalla oli toistasataa veljeä vaimoineen, mikä kertoo siitä, että omaa museo-osastoa pidettiin tärkeänä.

Vaikka aineiston hankkimisessa oli ollut vaikeuksia ja museo-osaston perustaminen kesti kauemmin kuin oli odotettu, Veljesavun johtokunta oli lopulta tyytyväinen lopputulokseen. Tämä on sikäli ymmärrettävää, ettei suomalaisen vapaaehtoisjoukon vaiheita ollut ennen esitelty missään julkisessa museossa. Veljesapu oli kiitollinen Sotamuseolle, jonka myönteinen asenne asiaan oli tehnyt hankkeen mahdolliseksi. Johtokunta

Mikkelin Jalkaväkimuseossa avattiin 1986 SS-vapaaehtoisia esittelevä näyttelyosasto. Kuva on vuodelta 1992.

totesi, että kohtalaisen runsas esineistö ja valokuvamateriaali antoivat edustavan kuvan joukon koulutus- ja taisteluvuosista.[485]

Veljesavun rooli museo-osaston kehittämisessä ei päättynyt osaston avajaisiin, vaan yhdistyksen johtokunnan työvaliokunta jatkoi museohankkeen vaalimista. Vuonna 1993 vuosikokouksessa oli tehty aloite erityisen museotoimikunnan perustamisesta, mutta johtokunta ei erillisen toimikunnan nimeämiselle lämmennyt, vaan totesi, että työvaliokunta voi hoitaa museoasioita kuten siihenkin saakka. Tuolloin saatettiin todeta, että Jalkaväkimuseossa oli nyt hyvä päällikkö, joka on valmis hyvässä yhteistyössä kehittämään SS-miesten osastoa museossa. Veljesapu oli saanut tietää, että Sotamuseon varastossa oli melko paljon SS-miehiin liittyviä esineitä, joista saattaisi olla hyötyä Jalkaväkimuseossa.[486]

Yhdistyksen uudeksi museotoiminnan yhdyshenkilöksi nimettiin tehtävää aluksi hoitaneen Paavo Kihlbergin jälkeen Leo Sormunen. Tällöin johtokunta määritteli myös yhdyshenkilön tehtävät todeten, että tämän tuli antaa Sotamuseolle asiantuntija-apua

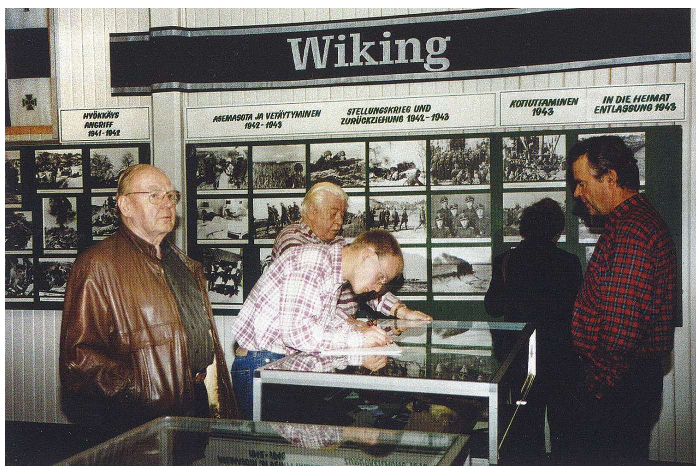
SS-vapaaehtoisasiassa, avustaa museota Jalkaväkimuseossa olevan osaston järjestelyissä ja tehdä esityksiä johtokunnalle tai työvaliokunnalle museoesineiden hankkimisesta ja muista museotoimintaan liittyvistä toimista. Yhdyshenkilön on pidettävä yhdistyksen puheenjohtaja ja johtokunta museoasioissa ajan tasalla, kirjasi johtokunta päätöksenään. Samalla puheenjohtaja Tapio Sormunen lupasi ottaa yhteyttä Sotamuseoon ja selvittää, saataisiinko sinne näyttely suomalaisista SS-miehistä, kuten museonjohtaja Markku Melkko oli alustavasti lupaillut.[487]

Vuonna 1993 Veljesapu sai museoitavaa aineistoa Ruotsista, kun sinne sodan jälkeen muuttanut SS-Aseveljet ry:n toimistonhoitaja Mika Hellemaa lähetti sodanaikaisen aseveliyhdistyksen esineistöä museoitavaksi. Veljesavun johtokunta päätti, että osa Hellemaalta saaduista merkeistä myydään. Lähitaistelusoljet myytiin 50 markalla ja SS-Aseveljien sodanaikaiset merkit 20 markalla kappale. Muut saadut merkit – Ostmedaille, haavoittumismerkki ja lähitaistelumerkki sekä SS-Aseveljet ry:n leimasin – toimitettiin museoon.[488]

Vaikka Veljesavussa oltiin tyytyväisiä Mikkeliin saatuun museo-osastoon, sinne ei kuitenkaan ollut saatu yhdistyksen mielestä aivan riittävän täydellistä kokoelmaa SS-vapaaehtoisten vaiheita koskevaa esineistöä. Niinpä vuonna 1995 laadittiin erityinen puuteluettelo toivomuksella, että jäsenistö kaikin mahdollisin keinoin kartuttaisi näyttelyesineistöä. Yhdistyksen Achtung-jäsenlehdessä julkaistussa luettelossa todettiin, että yhdistyksen museoyhdysmies Leo Sormunen oli yhdessä Heikki Raevaaran, Kosti Canden ja Olli Wikbergin kanssa tehnyt tarkastusmatkan museoon. Tällöin kaikki museotavara oli luetteloitu, ja siinä yhteydessä oli todettu, että puutteita oli niin asusteista, varusteista kuin kunnia- ja arvomerkeistäkin.[489]

Ongelmiakin oli. Vuonna 1998 veljet olivat havaitsevinaan, että Jalkaväkimuseon näyttelystä oli kadonnut useita heidän sinne antamiaan esineitä, mm. karttoja. Museo on pantava koville, päätti johtokunta.[490] Veljien esineistön kohtalo askarrutti Veljesavun johtokuntaa vielä tämän jälkeenkin. Kesällä 1998 johtokunta totesi, että oli esiintynyt tuntemattomia keräilijöitä, jotka pyrkivät tekaistuin perustein saamaan veljien jäämistöjä haltuunsa. Johtokunta päätti julkaista Achtungissa varoituksen ja menettelytapaohjeen. Oikeat paikat jäämistöille olisivat Jalkaväkimuseo tai Sotamuseo, Veljesapu tai aseveljet. Samalla toivottiin, että paikalliset aseveljet olisivat jäämistöasiassa yhteydessä omaisiin.[491]

Viimeistään 1990-luvulle tultaessa suomalaisiin SS-vapaaehtoisiin liittyvän materiaalin keräämisestä oli tullut monille harrastus, minkä Veljesavun johtokuntakin oli huomannut. Mikään ihme ei ollut, että ulkopuolisten keräilijöitten lähestyminen herätti joissakin veljissä epäilyksiä. Kaiken lisäksi tuossa vaiheessa keräilijöitten keskinäinen kateus vaikutti asiaan, kun kiinnostavaa esineistöä haluttiin omiin kokoelmiin eikä suin-

SS-vapaaehtoisten museomateriaalin inventointia Jalkaväkimuseossa 1995, vasemmalta Heikki Raevaara, Leo Sormunen, Olli Wikberg ja museonhoitaja Paavo Salovaara.

kaan kilpailevan keräilijän haltuun. Toisaalta SS-vapaaehtoisten suhtautuminen keräilyharrastukseen vaihteli suuresti. Osa näki keräilijöitten tekevän hyvää työtä tallettaessaan historiallisesti merkittävää esineistöä, osa puolestaan pyrki varjelemaan henkilökohtaista omaisuuttaan kaikilta ulkopuolisilta.

Arpajaiset 1985

Veljesavulla oli taloutensa kunnossa pitämiseksi tarve löytää uusia varanhankintakeinoja. Jäsenmaksutuotot kun eivät tahtoneet yksin kunnolla riittää avustuksiin ja toimintamenoihin. Joulukuussa 1985 yhdistyksen johtokunta keskusteli uudenlaisesta mahdollisuudesta, pienimuotoisten arpajaisten järjestämisestä, ja vei asian vuosikokouksen käsiteltäväksi. Tässä asiassa puheenjohtaja Leo Sormunen, joka oli todennut jäsenkunnan nukkuneen talviunta, on todennut ryhtyneensä herättelemään nukkuvaa karhua, ja äänekkäistä murinoista huolimatta vuosikokous hyväksyi johtokunnan esittämän arpajais-

ten toimeenpanon. Sormunen otti yhteyttä Arpajaisyhdistys ry:hyn, ja käydyssä neuvottelussa päädyttiin sopimukseen, jonka mukaan Veljesarpa 86 -nimiset arpajaiset järjestetään syksyllä 1986. Kymmenen markan hintaisia arpoja päätettiin painaa 4 500 kappaletta, ja voittoja päätettiin hankkia 15 750 markalla. Suunniteltiin, että arpajaisvoitoiksi hankittaisiin esimerkiksi matkavoittoja. Arpajaisista saatava tuotto käytettäisiin Veljesavun sääntöjen mukaisesti jäsenten huoltoapuun.

Johtokunta hyväksyi puheenjohtajan neuvotteleman sopimuksen ja valitsi arpajaispäälliköksi Reino Rantasen, joka vuorostaan valitsi itselleen kaksi apulaista. Kerhoille päätettiin tilittää niiden jäsenten myymistä arvoista 15 prosentin myyntipalkkio, joka kerhojen tuli käyttää arpajaisten edellyttämään tarkoitukseen. Arpajaislupa anottiin Uudenmaan lääninhallitukselta. Turun ja Tampereen kerhojen vastustuksesta huolimatta arpoja lähetettiin myytäväksi kaikille veljille, joiden nimi oli Veljesavun luetteloissa.

Leo Sormunen on todennut, ettei hän tiennyt arpajaisia ehdottaessaan, mihin karhunpesään hän oli päänsä pannut. Harrastelevasta puheenjohtajasta tuli arpajaisten myötä lähes päätoiminen puheenjohtaja, mutta Sormunen ei kuitenkaan ollut arvioinut veljien aktiviteettia väärin. Vaikka osa jäsenistä palautti arvat myymättöminä, arpajaiset onnistuivat Veljesavun mielestä hyvin ja täysin suunnitellulla tavalla. Onnistumiseen vaikutti olennaisesti aktiivisten jäsenten myönteinen suhtautuminen yhteiseen asiaan, kuten puheenjohtaja ja sihteeri totesivat. Arpajaisten kirjanpidollinen tuotto oli yli 27 000 markkaa, kun tavoitteeksi oli asetettu 25 000 markkaa. Päävoittona oli veli Rauni Vehasen omistaman, Salossa toimivan Vehasen Sahan lahjoittama leikkimökki.

Arpojen myynti järjestettiin tavallaan kerhojen välisenä kilpailuna, jossa tietenkin jäsenmäärältään suurimmat kerhot menestyivät parhaiten. Helsingin kerho tilitti arpoja 11 100 markalla, toiseksi tullut Etelä-Pohjanmaa 6 600 markalla, kolmanneksi tullut Tampere 5 900 markalla sekä neljänneksi jäänyt Turku 4 900 markalla. Muiden yhdeksän kerhon tilitykset jäivät 2 000 markkaan tai sen alle.

Arpajaisilla oli oma merkityksensä myös Veljesavun kerhojen toimintaan. Vaikka muutamat kerhot olivat toimineet jo pitkään, vasta arpajaisten hoitamiseksi yhdistyksessä toteutettiin varsinainen alueellinen kerhojako. Uusia kerhoja perustettiin arpajaisten hoitamiseksi niin, että jo toimineet kerhot mukaan lukien Veljesavulla oli tämän jälkeen ainakin nimellisesti 13 kerhoa. Nämä olivat jäsenmäärän mukaisessa suuruusjärjestyksessä seuraavat:

Helsinki 119
Tampere 72
Etelä-Pohjanmaa 68
Turku 55
Pohjois-Suomi 44
Pori 28
Lahti 25
Jyväskylä 24
Kuopio 22
Hämeenlinna 20
Lappeenranta 16
Kouvola 14
Mikkeli 12[492]

Yhdistys alkoi ottaa maakunnalliset kerhot huomioon muutenkin kuin arpojen myyjinä. Tästä oli selkeänä esimerkkinä kerhojen johtohenkilöiden neuvottelupäivät, jotka järjestettiin kesäkuun alussa 1989 Espoon Sotaveteraanien kesänviettopaikassa Palstarinteellä Helsingin kerhon puheenjohtajan Kaarlo Heiskasen vetämänä. Paikalla oli edustus kaikista muista kerhoista paitsi Lahdesta ja Hämeenlinnasta. Tilaisuudessa kukin paikkakunta esitteli omaa toimintaansa, siinä ilmenneitä puutteita ja aikaansaannoksia. Yhteistä oli huoli siitä, että kaikkia veljiä ei saatu mukaan toimintaan. Toisaalta voitiin myös yhteisesti todeta, että veljien jäätyä eläkkeelle aktiivisuus osallistua Veljesavun toimintaan oli lisääntynyt. Ehkäpä neuvottelupäivien tärkein anti oli se, että eri puolilta maata tulleet kerhojen osanottajat saattoivat rentoutua keskinäisen yhdessäolon merkeissä ja kilpailtaessa omaperäisissä urheilulajeissa. Niitä olivat 3-ottelu (tikka, ilmakivääri ja ilmapistooli) sekä tikkakävely, jonka sanottiin olevan "jollain lailla jäljitelmä ampumahiihdosta".[493]

Sointu-maljakot

Veljesavussa tuli 1980-luvulla ajankohtaiseksi hankkia yhdistykselle sopiva, kohtuullisen arvokas myynti- ja lahjaesine, jota yhdistys voisi käyttää lahjana onnittelukäynneillä, ja jota jäsenet voisivat ostaa vastaaviin tarkoituksiin. Luonnollisesti myyntiesineillä oli myös mahdollista kartuttaa yhdistyksen varoja. Johtokunta päätti huhtikuussa 1986 Reino Rantasen aloitteesta ostaa 50 kappaletta Iittalan valmistamia Sointu-maljakoita,

Veljesapu hankki vuodesta 1986 lahjaesineeksi Tapio Wirkkalan suunnittelemia Sointu-maljakkoja. Niitä annettiin varsinkin tasavuosia täyttäneille aseveljille.

joiden hinta oli noin 100 markkaa. Tuohon aikaan monet aseveljet alkoivat täyttää 70 vuotta, ja niinpä johtokunta totesi, että kerhot voivat ostaa näitä maljakoita yhdistykseltä syntymäpäivälahjaksi 70 vuotta täyttäville. Johtokunta korosti, ettei maljakkoa tullut panna yleiseen myyntiin, vaan se oli tarkoitettu harkinnan perusteella annettavaksi 70-vuotislahjaksi.[494]

Sointu on Tapio Wirkkalan vuonna 1979 suunnittelema 18 cm korkea ja 14 cm leveä maljakko, josta tuli aikanaan hyvin suosittu monien yhteisöjen käyttämä lahjaesine. Siihen voitiin hiekkapuhaltaa yhteisön tunnus, jolloin se voitiin suoraan yhdistää esimerkiksi lahjan antajan tai lahjan saajan taustajärjestöön. Näin teki myös Veljesapu, joka hiekkapuhallutti oman jäsenmerkkinsä maljakkoon.

Vuosien mittaan kävi ilmi, että Sointu-maljakko täytti hyvin tehtävänsä syntymäpäivien lahjaesineenä. Vuonna 1991 Veljesavun hallitus pyysi Iittalan Nuutajärven tehtaalta tarjouksen uudesta maljakkoerästä. Vuotta myöhemmin johtokunta velvoitti puheenjohtajan ja sihteerin tilaamaan maljakoita viisi laatikkoa á 12 kappaletta eli yhteensä 60 maljakkoa. Pian tehdyn tilauksen jälkeen kävi ilmi, että Iittala oli lopettamassa Sointu-maljakkojen valmistuksen. Veljesavun hallitus halusi varmistaa maljakkojen saannin toistaiseksi, ja niinpä se tilasi tammikuussa 1993 kaikki Iittalasta vielä löytyneet maljakot, noin 70 kappaletta, jotka yhdistys sai edulliseen hintaan. Kerhoille nämä myytiin 250 markan kappale. Viimeisen tilauksen yhteydessä johtokunta totesi, että yhdistyksen merkki hiekkapuhalletaan maljakoihin jo tehtaalla.[495]

Vuonna 1997 maljakoitten kysynnän todettiin hiipuneen. Käytännössä kaikki veljet kun olivat jo täyttäneet 70 vuotta, eikä 70-vuotispäivälahjoja siten enää tarvittu. Veljesavun varastossa oli vielä noin 40 hiekkapuhallettua maljakkoa, jotka päätetiin nyt myydä alennuksella. Myyntihinta oli ollut 280 markkaa, mutta nyt maljakot pantiin myyntiin 200 markalla.[496]

Videofilmi ja televisiodokumentti 1988

Veljesavussa oltiin luonnollisesti kiinnostuneita vapaaehtoisten omaan sotaretkeen liittyvästä filmimateriaalista, joka olisi osaltaan dokumentoimassa ja tallentamassa tärkeäksi katsottua historiaa. Vuonna 1986 johtokunta pohti sotaretkeä käsittelevän videon tekemistä, ja puheenjohtaja valtuutettiin keskustelemaan tällaisen videon valmistamisesta filmiasioihin perehtyneen Erkki Elorannan kanssa sekä tekijänoikeuksista puolustusvoimien kanssa. Tämän pohdinnan tuloksena Veljesapu anoi Pääesikunnalta puolustusvoimien kuvaajan Kalle Peronkosken vuonna 1943 pataljoonan kotiinpaluusta kuvaamaa filmiä, jotta se voitaisiin liittää muuhun vapaaehtoispataljoonaa kuvaavaan filmimateriaaliin. Veljesavulla oli ennestään käytössään saksalaista pataljoonan koulutusta ja taisteluja kuvaavaa filmimateriaalia samoin kuin Erik Murron kotiinpaluutilaisuuksissa kesäkuussa 1943 kuvaamaa materiaalia sekä Toivo Kaunisveden videofilmi Hietaniemen muistopaaden paljastustilaisuudesta.

Pääesikunnan koulutusosasto suostui lainaamaan Veljesavun pyytämän filmin. Tämän jälkeen Veljesapu sopi Turun kerhon "EE-Säätiön" kanssa "Aseveljeyden sankarit" -nimisen, 47 minuuttia pitkän videokasetin tuottamisesta. Siihen sisältyi puolustusvoimien kuvaama 11 minuutin pituinen osuus "Paluu Hankoon ja paraati Tampereella" sekä 16 minuuttia pitkä aseveli Kaunisveden värillinen videokuvaus "Muistopaaden paljastustilaisuus". Kasetin myyntihinta oli 280 markkaa, josta yhdistys sai 80 markkaa kappaleelta. Videokasetit tuottanut "EE-Säätiö" oli käytännössä Turun kerhoa vetäneen Erkki Elorannan varsinaissuomalaisille SS-miehille perustama epävirallinen tukiorganisaatio.

Tuolloinen puheenjohtaja Leo Sormunen on muistellut, miten Turun veljet Elorannan johdolla hoitivat ja rahoittivat videokasetin valmistuksen ja toimituksen, Sormunen itse puolestaan huolehti tilauksesta ja myynnistä, joka alkoi kesäkuussa 1987. Vuoden loppuun mennessä oli myyty 200 kasettia veljille, mikä oli tuottanut lähes 16 000 markkaa Veljesavulle. Vuoden lopulla Sormunen lähetti 25:lle videokasetin hankkineelle veljelle eri puolille maata laatimansa pataljoonan taisteluretkeä kuvaavan esitelmän. Tarkoitus oli hyödyntää videon sanomaa esitelmän avulla veteraani- ja maanpuolustusjärjestöjen tilaisuuksissa.

Mauno Jokipii oli jo syksyllä 1986 ottanut yhteyttä puheenjohtaja Sormuseen ja ehdottanut televisiodokumentin tekoa suomalaisista SS-vapaaehtoisista. Veljesavun johtokunta keskusteli asiasta maaliskuussa 1987 sen jälkeen, kun "Aseveljeyden sankarit" -video, jota markkinoitiin nimellä "Panttipataljoona", oli päätetty teettää. Johtokunta harkitsi asiaa huolella ja kallistui dokumentin teon kannalle. Veljesapu oli Jokipiin välityksellä yhteydessä TV-2:een, joka lupasi esittää syksyllä 1988 suomalaisia SS-vapaaehtoisia

Panttipataljoona-VHS-kasetin mainos vuodelta 1987.

käsittelevän ohjelman, jossa olisi pätkiä Veljesavun teettämästä videofilmistä sekä muutamia haastateltavia, joille ohjelmassa esitettäisiin "kiperiä kysymyksiä".[497]

Tämä ei ollut ensimmäinen kerta, kun suomalaisen SS-pataljoonan sotaretkestä oli tarkoitus esittää televisiodokumentti. Veljesavun hallitus oli jo alkuvuodesta 1979 todennut, että TV-2 oli tehnyt pataljoonan sotaretkestä filmin. Nortio ja Ladau olivat päässeet katsomaan sen, minkä jälkeen he olivat sopineet TV-2:n paikallisen (Tampere) johtajan kanssa, että filmiä ei esitetä, vaan se siirretään arkistoon.[498] Oletettavasti filmi oli siinä määrin asenteellinen ja totuutta säännöstelevä, etteivät Nortio ja Ladau olleet pitäneet sen esittämistä toivottavana.

Vuonna 1988 Veljesavun rooli dokumenttifilmin teossa näkyi ennen muuta siinä, keitä filmissä haastateltiin. Mukana oli viisi yhdistyksen entistä puheenjohtajaa, esiintymisjärjestyksessä Alf Silfverberg, Ensio Anttila, Pekka Kurvinen, Karl-Erik Ladau ja Pekka Soila. Mukana oli Veljesavun eteläpohjalainen aktiivi Pentti Koivisto sekä pitkäaikainen rahastonhoitaja Laine-Maire Kyöstilä. Lähinnä invalidien edustajana haastateltavana oli Antti Mäkinen ja rintamalla erityisesti kunnostautuneita vapaaehtoisia edustivat Tauno Pohjanlehto ja Yrjö Pyyhtiä. Johtokunta seurasi televisio-ohjelman valmistelua, ja lokakuussa 1988 Heikki Olsson saattoi ilmoittaa johtokunnan kokouksessa, että tv-filmin esikatselu on Tampereella 1. joulukuuta.[499]

TV-2 esitti noin 50 minuuttia pitkän dokumenttielokuvan "Panttipataljoona" 29. joulukuuta 1988. Elokuvan käsikirjoittajana ja ohjaajana oli tunnettu dokumenttifil-

mien tekijä Tapani Itäranta sekä asiantuntijana Mauno Jokipii. Veljesavussa tähän ohjelmaan oltiin ilmeisen tyytyväisiä. Voitiin todeta, että Suomessa oli jo julkisesti mahdollista kertoa vapaaehtoispataljoonan vaiheista valtakunnallisessa televisiolähetyksessä. Ajat olivat havaittavasti muuttumassa, kun Neuvostoliiton uudistuspolitiikka näytti olevan omiaan lieventämään aikaisempaa suhtautumista Suomeen, ja kotimaan politiikassakin olivat vapaammat tuulet vähitellen yleistymässä.

Soraäänittä SS-miehiä käsittelevästä tv-elokuvasta ei kuitenkaan vieläkään selvitty. Helsingin Sanomien toimittajana isänmaallisten arvojen kyseenalaistajana monessa yhteydessä kunnostautunut Jukka Rislakki ilmaisi olevansa sitä mieltä, että Veljesavun mukanaolo filmihankkeessa oli tehnyt ohjelmasta kritiikittömän jättämällä olennaisia tietoja kertomatta. Rislakin mielestä olisi pitänyt puhua sotarikoksista! Hänen mukaansa suomalaisia palveli joukko-osastoissa, jotka syyllistyivät siviilien murhiin ja sotavankien surmaamisiin. Toisin sanoen Helsingin Sanomien toimittaja kertasi vanhoja sepitteitä ja antoi ymmärtää suomalaisvapaaehtoistenkin olevan hänen mielestään sotarikollisia vastoin vapaaehtoisten vaiheita tutkineen tutkijan ja jopa Nürnbergin sotaoikeuden kantaa.[500]

Soraäänillä ei enää ollut samaa kaikua kuin edellisellä vuosikymmenellä. Niinpä vapaaehtoisten tärkeimpänä dokumenttifilminä pidettävä ”Panttipataljoona” on esitetty televisiossa uusintana, ja internetin YouTube-palvelussa sen ovat sittemmin katsoneet kymmenet tuhannet ihmiset.

Myös Ruotsin television suomenkielinen toimitus teki dokumenttiohjelman SS-Wiking-divisioonasta, ja siinä haastateltiin Ruotsissa asuvia suomalaisvapaaehtoisia Olavi Sundströmiä ja Juhani Sarasaloa. Tämä ohjelma esitettiin Suomessa huhtikuussa 1990. Ruotsalaisten ohjelma keskittyi ennen muuta vuosikymmenestä toiseen jauhettuun syyllisyyskysymykseen suomalaisvapaaehtoisten kiistäessä rikokset siviiliväestöä vastaan. Heidän lausuntojensa vastapainona olivat ohjelmassa haastatellut venäläiset, jotka tuskin kenenkään yllätykseksi syyllistivät kaikki SS-joukoissa taistelleet.[501]

Veljesavussa pidettiin tärkeänä, että vapaaehtoispataljoonan vaiheita kuvaava filmimateriaali säilyisi tulevillekin polville. Sitä varten Valtion Elokuva-arkiston kanssa neuvoteltiin vuonna 1985 sopimus Veljesavun omistamien filmien uudelleen kopioinnista ja arkistoinnista. Neuvottelut hoiti yhdistyksen elokuva-asiantuntija Kosti Cande.[502]

Julkisuutta suomalaisvapaaehtoiset saivat myös Ylistarossa, jossa paikallinen kunnanvaltuutettu, koulunjohtaja Sakari Saari teki aloitteen erään paikkakunnan metsäautotien nimeämiseksi SS-sotilaan tieksi. Vaikka Ylistaron kunnanhallitus ei lämmennyt ajatukselle, SS-Sotilaantie saatiin paikkakunnalle. Se kulkee SS-vapaaehtoisena palvelleen Jaakko Salmisen syntymäkodin ohitse.[503]

35-vuotishistoriikki

Veljesapu oli saanut kovien ponnistusten jälkeen aikaan mittavan suomalaisen vapaaehtoispataljoonan historian. Aika ajoin sen jälkeen nousi keskustelun aiheeksi myös historiikin laatiminen Veljesavun toiminnasta. Kun pataljoonan vaiheet sota-ajalta oli dokumentoitu, pidettiin asiallisena dokumentoida myös vapaaehtoisten oman yhdistyksen vaiheet. Niinpä johtokunta käsitteli vuonna 1974 Kaarlo Heiskasen aloitteesta Veljesavun 20-vuotishistoriikin tekemistä. Johtokunta oli kuitenkin tuolloin sitä mieltä, että sellainen olisi syytä tehdä vasta yhdistyksen 25-vuotispäiväksi.[504]

Kun 25-vuotispäivä aikanaan lähestyi, kukaan ei enää muistanut historiikkiasiaa, eikä hankkeesta näin ollen tuolloin tullut mitään.

Lopullinen sysäys historiikkihankkeelle tuli kesäkuussa 1987, kun vietettiin Veljesavun pitkäaikaisen rahastonhoitajan, nyt Ehrenschwesteriksi kutsutun Laine-Maire Kyöstilän 70-vuotispäiviä. Syntymäpäiville oli saapunut myös Ruotsissa asuva Axel Ax, jolla oli ollut merkittävä rooli yhdistyksen perustamisessa. Ax oli sittemmin tehnyt elämäntyönsä Ruotsin postipankin kiinteistöjen suunnittelijana, ja hänellä oli keskeinen rooli Ruotsiin muuttaneiden suomalaisten sotaveteraanien järjestötyön organisoijana. Puheenjohtaja Leo Sormunen sai houkuteltua Axin kirjoittamaan muutaman liuskan pituisen muisteluksensa perustamisvaiheesta. Kun Ax oli juttunsa kirjoittanut, johtokunta päätti laatia Veljesavun 35-vuotishistoriikin, joka ilmestyisi yhdistyksen 35-vuotispäivään mennessä. Johtokunta nimesi Kaarlo Heiskasen julkaisun toimittajaksi. Heiskanen puolestaan nimesi Laine-Maire Kyöstilän ja Reino Rantasen muiksi historiikkitoimikunnan jäseniksi.[505] Reino Rantasen kuoltua lokakuussa 1987 historiikkitoimikunta koottiin uudelleen, ja siihen valittiin Heiskasen ja Kyöstilän ohella Sakari Miettinen ja Oiva Heikanen.[506]

Historiikkiin alettiin kerätä aineistoa loppuvuodesta 1988, joilloin historiikkitoimikunta lähetti asiasta kirjeen Veljesavun entisille puheenjohtajille. Hankkeen työnimenä käytettiin veteraanien tunnettua iskulausetta "Veljeä ei jätetä". Historiikin tekeminen aloitettiin loppukesällä 1989, ja se valmistui aikataulussa vuoden 1990 vuosikokoukseen. Sen hinnaksi määrättiin 30 markkaa, ja myynti aloitettiin vuosikokouksessa, minkä jälkeen kerhot jatkoivat myyntiä.[507] Historiikki rakennettiin siten, että kukin puheenjohtajista kirjoitti lyhyesti omasta puheenjohtajakaudestaan lukuun ottamatta edesmennyttä Yrjö Tenomaata sekä Karl-Erik Ladauta, jonka puheenjohtajakaudesta kirjoitti Heikki Olsson. Lisäksi historiikki esitteli vapaaehtoisjoukosta nousseet kirjailijat sekä kymmenen tuolloin toiminnassa ollutta maakunnallista kerhoa. Tavallaan paradoksaalista oli, että sysäyksen historiikin laatimiseen antanutta Aksel Axin kirjoitusta ei hyväksytty

historiikkiin syystä, että historiikin toimittajien ja Axin näkemykset ja muistikuvat eräistä Veljesavun perustamiseen liittyvistä seikoista eivät käyneet yksiin.

Lieneekö johtunut Axin kirjoituksen pois jättämisestä, kun tällä välin Nizzaan muuttanut Ax lähestyi Veljesapua vuonna 1995 ehdottaen, että koko Veljesavun historia pantaisiin kansien väliin. Toisin sanoen hän esitti, että kirjoitettaisiin uusi historiikki tai historia vuosilta 1955–1995. Ax muistutti jälleen myös siitä, että veljestoimintaa oli ollut jo ennen yhdistyksen virallista perustamista. Axin kirjeen Achtungissa julkaissut Kaarlo Heiskanen yhtyi ajatukseen uudesta historiikista perustellen asiaa sillä, että vuoden 1990 julkaisun painos oli jo loppunut. Olisi aika saada uusi painos asianmukaisine lisäyksineen, kirjoitti Heiskanen, jonka mielestä historiikissa olisi kerrottava myös sodan aikana perustetusta ja sen jälkeen pakkokäskyllä lopetetusta SS-Aseveljet ry:stä.[508]

Yhdistyksen 35-vuotishistoriikki ilmestyi 1990. Sen kansikuvassa ovat Ruth Munck ja Karl-Erik Ladau Leponiemen portailla elokuussa 1976.

Tässä vaiheessa uuden historiikin laatiminen ei kuitenkaan näyttänyt olevan johtokunnan mielestä ajankohtaista.

Hautamerkkihanke ja joulukortti

Muutamat veteraanijärjestöt olivat hankkineet erityisen hautamerkin, joka voitiin kiinnittää veteraanin hautakiveen. Tällaisia hautamerkkejä oli esimerkiksi vuoden 1918 vapaussotureilla, sotaveteraaneilla ja sotainvalideilla. Jääkärien hautoihin on ollut tapana kiinnittää Jääkärimerkki. Näin ollen oli melko luonnollista, että oman hautamerkin aikaansaaminen otettiin esille myös Veljesavussa. Asia nousi ensimmäisen kerran keskusteltavaksi johtokunnassa joulukuussa 1988. Tuolloin johtokunta ei kuitenkaan tehnyt asiassa päätöstä, mutta siihen palattiin syyskuussa 1989. Nyt todettiin, että ”Veljesavun

Rauhaisaa Joulua
ja Onnekasta Uutta Vuotta
Veljesapu ry

Veljesavun joulukortteja alettiin julkaista vuodesta 1989.

merkkiä voi jokainen makunsa mukaan käyttää hautapaadessaan". Samalla päätettiin, että yhdistys ei ryhdy erillistä hautamerkkiä valmistamaan. Käytännössä yhdistyksen merkistä ei kuitenkaan tullut hautamerkkiä.

Samassa kokouksessa, kun johtokunta päätti hautamerkistä, se päätti myös Veljesavun joulukortista. Sihteerin tehtäväksi annettiin valokuvauttaa Hietaniemen hautausmaalla oleva SS-miesten muistopaasi ja käyttää sitä kuva-aiheena yhdistyksen joulukortissa. Kortteja päätettiin painattaa myyntituotteiksi 1 000 kappaletta. Seuraavassa kokouksessa hyväksyttiin korttiin tuleva varsin perinteinen teksti "Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta". Kortteja tuli lähettää jäsentiedotteen mukana kullekin jäsenelle sekä useita kappaleita kerhoille.[509]

Hautamerkkiasiaan palattiin lähes vuosikymmen myöhemmin vuoden 1997 vuosikokouksessa, kun Helsingin kerho oli tehnyt asiasta aloitteen. Vuosikokous päätti antaa asian johtokunnan valmisteltavaksi siten, että se käsiteltäisiin seuraavan vuoden vuosikokouksessa. Kun asia nousi johtokunnassa esille, kävi ilmi, että kukaan johtokunnan jäsenistä ei kannattanut SS-vapaaehtoisten oman hautamerkin aikaansaamista. Tätä kantaa perusteltiin sillä, että käytössä oli lukuisia erilaisia hautakivimerkkejä kuten sotaveteraani- ja rintamamiesveteraanimerkit ja sotainvalidimerkki, joita Veljesavun jäsenetkin voivat käyttää.[510]

Vaikka asia näytti saaneen lopullisen päätöksen, hallitus palasi siihen vielä vuonna 2010. Se keskusteli hautakiveen kiinnitettävän tunnuksen valmistamisesta yhdistyksen

myyntiartikkeliksi. Esillä oli vapaaehtoisten muistoristiin pohjautuva tunnus sillä erotuksella, että ristin keskellä olisi vain pelkkä kotka ilman auringonkehrätunnusta. Samaan aikaan hallitus pohti myös vapaaehtoisten muistolaatan saamista Ostrobotnian seinälle.[511] Ostrobotnian laattahanke ei toteutunut, sillä lupaa laatan kiinnittämiseen ei saatu. Sen sijaan vuoden 2017 vuosikokous valtuutti hallituksen tutkimaan mahdollisuutta muistolaatan saamiseksi Temppelikatu 4:ään, jossa toimi SS-vapaaehtoisten värväystä hoitanut Insinööritoimisto Ratas. Kesällä 2018 Temppelikatu 4:n taloyhtiön hallitus hylkäsi sille tehdyn muistolaattaesityksen.

Hautamerkkiasia sen sijaan eteni niin, että Taitolippu Oy teki mallipiirroksen hautamerkistä vuonna 2011.[512] Hanke ei Veljesavun projektina tälläkään kertaa toteutunut. Yksityisesti SS-vapaaehtoisia saatettiin joillain paikkakunnilla muistaa siten, että heidän hautakiveensä kaiverrettiin saksalainen sotilasarvo kertomaan henkilön sodanaikaisesta palveluksesta.

Häiriköitä

Lukuisat Veljesavun leimaamisyritykset vuosikymmenten mittaan olivat saaneet yhdistyksen johdon varovaiseksi julkisissa lausunnoissaan, jotta niitä ei tahallisesti tulkittaisi väärin. Välillä aseveljien välille syntyi jännitteitä siitä, että jotkut heistä esiintyivät julkisuudessa kommentoimassa sodanaikaisia tapahtumia tavalla, joka ei ollut kaikkien mieleen. Yksi tällainen ristiriitoja aiheuttanut tapahtuma sattui alkuvuodesta 1989, kun milloin skinhead-yhteyksistään, milloin äärivasemmistolaisista otteistaan tunnettu toimittaja Mark Parland järjesti Vaasassa paneelikeskustelun, jossa käsiteltiin SS-joukkojen sodanaikaista toimintaa. Parland oli myös tehnyt 45 minuuttia pitkän lyhytfilmin, jossa hän haastatteli muutamia suomalaisia SS-miehiä.

Kun Veljesavun jäseninä olevat SS-miehet esiintyivät vähintäänkin omalaatuisista mielipiteistään tunnetun Parlandin filmillä ja paneelikeskustelussa, ainakin yhdistyksen entinen puheenjohtaja Alf Silfverberg tuohtui. Hänen kritiikkinsä kohdistui ennen muuta paneelikeskusteluun osallistuneeseen ja filmissä esiintyneeseen professori Pekka Soilaan sekä Tauno Pohjanlehtoon, jota myös haastateltiin filmissä. Paneelikeskustelussa ja filmissä nousivat esille ennen muuta SS-joukkojen väitetyt sodanaikaiset rikokset ja suomalaisten mahdollinen osallistuminen niihin. Pahinta oli kuitenkin, että arvostetut Soilan ja Pohjanlehdon kaltaiset henkilöt olivat lähteneet mukaan ohjelmaan, joka tuskin saattoi olla Veljesavun kannalta millään tavoin rakentava. Ilmeisesti kysymys ei ollut ainoasta kerrasta, kun veljien välillä oli erimielisyyksiä siitä, millaisilla foorumeilla sodan-

aikaista menneisyyttä oli paikallaan käsitellä. Silfverberg nimittäin kirjoitti, että "viime vuosina on ollut hankaluuksia erään tohtorin ja professorin kanssa".[513]

Jälkien olisi pitänyt pelottaa, sillä Parland oli aiemminkin yrittänyt provosoida SS-miehiä halventavalla esiintymisellään. Vuonna 1987 hänen järjestämänsä natsismi- ja rasismiaiheinen paneelikeskustelu, jossa Pekka Soilan oli tarkoitus toimia puheenjohtajana, oli jouduttu keskeyttämään sattuneiden järjestyshäiriöiden vuoksi. Veljesavun hallitus sai aiheen varoittaa jäseniä osallistumasta "erään tahon paneelikeskusteluun".[514]

Veljesavun hallituksen varoitukset eivät kuitenkaan vakuuttaneet kaikkia jäseniä. Waffen-SS-joukkojen rikosten tutkijaksi esittäytynyt Parland järjesti jälleen helmikuussa 1989 Pasilan "rauhanasemalla" poliisien tiukasti valvoman keskustelutilaisuuden suomalaisen SS-pataljoonan vaiheista. Pekka Soila oli mukana myös tässä tilaisuudessa, ja käytyyn keskusteluun osallistui myös muutamia muita entisiä SS-miehiä. Lehtiuutisen mukaan koko "rauhanaseman" tilaisuus oli sekava Parlandin johdatteleman keskustelun rönsyillessä rotuopista ja Waffen-SS:n organisaatiosta Wehrmachtiin ja Parlandin pyrkiessä "teloittamaan" suomalaispataljoonasta tehdyn televisiodokumentin.[515]

Parland oli myös kirjoittanut Kansan Uutisiin vuonna 1988 laajan SS-joukkoja syyttelevän kirjoituksen. Siinä hän oli ihmetellyt, miksi Suomen hallitus antaa Veljesavun toimia, vaikka yhdistys ei koskaan ole sanoutunut irti "natsisymboleistaan". Provokaatioyritysten linja jatkui myöhemminkin, sillä ainakin 1993 Parland kirjoitteli hävyttömästi suomalaisista SS-miehistä ja yritti samaan aikaan saada heiltä haastatteluja. Useimmat veteraanit olivat tuossa vaiheessa jo oppineet, kenen kanssa ei kannata olla tekemisissä. Yrjö Pyyhtiä kirjoitti johtokunnalle järkyttyneenä Parlandin yhteydenotoista ja kirjoittelusta, ja niinpä Veljesavun johtokunta päätti jälleen, että on pysyttävä erossa Mark Parlandista eikä ole suostuttava mihinkään yhteistyöhön hänen kanssaan.[516]

Kun Parlandilta ilmestyi 1995 omakustanteinen kirja "Waffen-SS:n sankareita", Veljesapu julkaisi Achtungissa tärkeän tiedotuksen. Sen mukaan Veljesapu ry:llä ei ollut mitään tekemistä kirjailija Mark Parlandin julkaiseman kirjan kanssa, eikä hän ollut saanut minkäänlaista lupaa myydä sitä Veljesavun hyväksi.[517] Kirjan mainoslehtisessä ilmoitettiin kuitenkin, että myydystä kirjasta menee 50 markkaa Veljesavun Helsingin kerhon tilille ja että teosta voi kysellä kerhon sihteeriltä Erkki Heimolaiselta, joka pyrkikin markkinoimaan kirjaa jopa Veljesavun kokouksissa saamatta siihen kuitenkaan yhdistyksen lupaa.

Veljesavun johtokunnan päätöksillä Parlandista ei kuitenkaan päästy eroon. Tammikuussa 2000 tämä poliittinen yrittäjä järjesti "Isänmaan ystävien" nimissä keskustelutilaisuuden, jossa käsiteltiin hanketta muistomerkin paljastamiseksi SS-vapaaehtoisten entisillä taistelupaikoilla. Tilaisuudessa johti puhetta vihreitten radikaalisiiven poliitikkona

tunnetuksi tullut Eero Paloheimo, ja paneelissa esiintyivät Parlandin itsensä ohella SS-miehistä Erkki Heimolainen, Kommunistisen Työväenpuolueen presidenttiehdokkaana vuonna 1994 ollut Pekka Tiainen sekä mm. suomalaisista oikeistoradikaaleista järjestöistä kirjoittanut historiantutkija Henrik Ekberg.

Veljesavun johtokunta sanoutui luonnollisesti irti tällaisen sekalaisen seurakunnan paneeleista. Samalla se totesi, ettei Veljesapua ollut mitenkään informoitu tilaisuudesta saati, että siltä olisi pyydetty siihen edustajaa. Näin ollen yhdistyksen jäsen Heimolainen esiintyi siellä yksityishenkilönä. Samalla hallitus totesi jälleen, ettei pitäisi mennä mukaan tällaisiin kyseenalaisiin paneeleihin.[518] Kaarlo Heiskanen tiivisti Achtungissa useimpien veljesapulaisten näkemyksen niistä, jotka parhaansa mukaan yrittivät mustata suomalaisvapaaehtoisten maineen Waffen-SS:ssä: Heidän tuotteensa on sijoitettava mappi Ö:n puolelle, siksi p:n makuista tavaraa he tuovat julki.[519] Veljesapu myös hylkäsi Parlandin kannatusjäsenanomuksen.

Parland ei suinkaan ollut ainoa ongelmien tuottaja. Myös tunnettu naantalilainen häirikkö, Pekka Soilan omistamassa talossa vuokralaisena asunut Pekka Siitoin, joka esiintyi milloin hengentieteilijänä, milloin suomalaisena natsina, oli henkilö, jonka edesottamuksia Veljesavussa jouduttiin huolestuneena seuraamaan. Vaikka tällaiset henkilöt eivät olisi suoraan häirinneet Veljesavun toimintaa, heidän arvaamattomat lausumansa olivat vaarassa leimata sinänsä epäpoliittisen SS-vapaaehtoisten järjestönkin. Jopa aikanaan suurta huomiota herättänyttä kirjapaino Kursiivin tuhopolttoa vuonna 1977 oli yritetty käyttää SS-miesten mustaamiseen, kun tihutyön tekijä oli osoittautunut Siitoinin kaveriksi. Tihutyöllä ei ollut mitään yhteyttä Veljesapuun.

Kun Siitoinin puuhastelut yritettiin yhdistää Veljesavun Turun kerhoon, yhdistyksen 1978 vuosikokous siirrettiin Turusta Helsinkiin. Myös Seinäjoella Veljesapu yritettiin yhdistää erääseen sotamuseohankkeeseen, vaikka yhdistyksellä ei ollut mitään tekemistä sen kanssa. ”Näyttää olevan Suomessa niin kova puute natseista, että meistä pitäisi välttämättä tehdä niitä”, kirjoitti Jyri Ala-Nikkola talvella 1978.[520]

Ala-Nikkolan mainitsema sotamuseohanke tarkoitti Etelä-Pohjanmaan Maakuntamuseon yhteyteen perusteilla ollutta suojeluskunta- ja lottamuseota, joka oli joutunut poliittisen vasemmiston hampaisiin. Pohjanmaan Kansa -lehdessä SN-seuran aktiivi oli kirjoittanut perustettavasta museosta ääriainesten tukikohtana ja vaatinut seuran toimia ”sotamuistomuseon” perustamisen estämiseksi. Tiedonantaja puolestaan oli kirjoittanut, että museoon kerätään aineistoa ”suomalaisten valkokaartilaisten rosvoretkestä Neuvosto-Venäjän alueelle”. Veljesavulla ei tämän hankkeen kanssa ollut mitään tekemistä, mutta suojeluskunta- ja lottamuseon taustavoimiin kuului pari entistä SS-vapaaehtoista Pentti Koivisto ja Martti Kaakinen. Niinpä Seinäjoen Veljesapu-kokoontu-

misen estämisessä kunnostautunut Pohjanmaan Kansa sai aiheen kirjoittaa "epäluottamuksen haamujen kummittelupaikan" perustamisesta Seinäjoelle. Sama lehti jatkoi vielä 1981 puolella kirjoittamalla historian roskatynnyriä muistuttavasta museosta, jossa voi ihailla vanhoja lottapukuja, Aunuksen-retkeläisten verikauhoja sekä vanhojen SS-miesten rautasaappaita.[521]

Vähitellen hovikelpoiseksi

Kun pahimmat itäistä naapuria kohtaan tunnetut pelot alkoivat 1980-luvun lopulta lähtien haihtua, myös Veljesavusta alkoi tulla vähitellen "hovikelpoinen". Toisin sanoen Veljesavun edustajia alettiin kutsua virallisiin tilaisuuksiin kuten muitakin veteraaniyhteisöjä. Muutos tapahtui vähitellen, mutta Veljesavussa tällainen vähittäinenkin muutos pantiin joka tapauksessa mielihyvällä merkille. Vapaaehtoiset kaipasivat veteraaneina luonnollisesti samanlaista arvostusta, jota muihinkin veteraanijärjestöihin kuuluvat nauttivat.

Ensimmäistä kansallista veteraanipäivää vietettiin valtioneuvoston päätöksen mukaan vuonna 1987. Veljesapu rinnastettiin tällöin muihin veteraanijärjestöihin, ja se sai kutsun sekä veteraanipäivän valtakunnalliseen juhlaan Lahdessa että Helsingin kaupungin ja varuskunnan järjestämään juhlaan.[522]

Erityistä mielihyvää Veljesavun johtokunnalle tuotti Maanpuolustuksen Tuki ry:ltä vuonna 1994 saapunut kirje, jossa Veljesapua kehotettiin lähettämään edustajiaan puolustusvoimain komentajan Jan Klenbergin lähtöillallisille. "Tämä on ensimmäinen kerta Veljesavun historiassa, kun meitä kutsutaan näin arvokkaaseen isänmaalliseen tilaisuuteen", totesi puheenjohtaja Tapio Sormunen. Yhdistyksen edustajiksi illallisille nimettiin puheenjohtaja Sormunen avec, varapuheenjohtaja Heikki Olsson, rahastonhoitaja Laine-Maire Kyöstilä sekä Helsingin kerhon puheenjohtaja Kaarlo Heiskanen. Näistä Kyöstilä oli tilaisuudessa myös Rintamanaisten edustajana.

Osallistujat pitivät illallistilaisuutta juhlavana ja kaikin puolin onnistuneena. Eroava komentaja Klenberg lähetti Veljesavulle kiitokset osallistumisesta.[523]

Pantin lunastajat

Mauno Jokipii oli kerännyt kirjoittamaansa suomalaisen vapaaehtoispataljoonan historiaan valtavan määrän detaljitietoa suomalaisvapaaehtoisista. Hänellä oli kuitenkin ollut ongelmana täydellisen henkilöluettelon laatiminen kaikista mukana olleista, vaikka

hän julkaisikin kirjan toisessa painoksessa henkilöluettelon. Veljesavussa jouduttiin toteamaan, että Jokipiin luettelo ei ollut täydellinen.

Veljesavun jäsen Veikko Elo oli koonnut jo 1980-luvun lopulla SS-vapaaehtoisten upseeriluettelon, ja yhdistyksen johtokunta oli tuolloin lausunut Elolle kiitokset hänen työstään ja päättänyt jakaa luettelon kerhoille tarkistusta varten. Elon työn pani merkille myös Veljesavun 1989 vuosikokous, joka oli sitä mieltä, että yhdistyksen tulisi ottaa osaa niihin tutkimuskuluihin, joita Elolla oli ollut vapaaehtoistoimintaa tutkiessaan.[524]

Elo jatkoi täydellisen henkilöluettelon kokoamista, ja lokakuussa 1992 Veljesavun johtokunta totesi kokouksessaan, että Elolla on "luettelot kaikista pojista sekä kaatuneista". Johtokunta ei kuitenkaan ollut valmis hyödyntämään näitä luetteloita, sillä se päätti, ettei Veljesapu ryhdy tekemään niistä matrikkelia. Kerhot voivat niin tehdä halutessaan, kirjasi johtokunta, mutta päätti samalla myös, että puheenjohtaja keskustelee vielä Elon kanssa asiasta.[525] Seuraavana vuonna kävi ilmi, että Elo aikoi itse julkaista nimiluetteloittensa ja muun keräämänsä aineiston pohjalta kirjan. Hän ei tuhlannut aikaa hankkeeseen, ja niinpä syyskuussa 1993 Veljesavun johtokunta saattoi jo todeta, että tällainen kirja tulee myyntiin saman vuoden marraskuussa.[526]

Kirja "Pantin lunastajat" todella ilmestyi loppuvuodesta 1993. Kävi ilmi, että Veikko Elo oli tehnyt suuren työn kaikkien Saksan-sotaretkellä mukana olleiden selvittämiseksi. Hän oli myös nähnyt vaivaa Jokipiin kirjaan jääneiden virheiden korjaamiseksi. Tuloksena oli yli 300-sivuinen omakustanteena syntynyt kirja, joka sai mm. Helsingin Sanomissa myönteisen arvion. Lehdessä ilmestyneen arvostelun mukaan suomalainen vapaaehtoispataljoona oli ehkä kaikkien aikojen hurjin suomalainen sotajoukko, jonka miehiä kuitenkin kohdeltiin sodanjälkeisessä Suomessa perin epäoikeudenmukaisesti. Myös Kaarlo Heiskanen kehui kirjan Achtungissa ja piti kirjan helminä henkilöluetteloita ja vertailevia taulukoita, jotka antoivat teokselle uskottavuutta. Kritiikkiä synnyttivät lähinnä epämääräiset kuvatekstit.[527]

Myös Veljesavun johtokunta huomasi Veikko Elon teoksen suuret ansiot. Elo osallistui kutsuttuna johtokunnan kokoukseen, jossa puheenjohtaja Tapio Sormunen kiitti häntä hyvästä ja odotetusta kirjasta. Kiitoksiin yhtyi koko johtokunta.[528]

Taloutta ja jäsenasioita 1980-luvulla

Veljesavun jäsenmaksu oli 1980-luvun alussa 25 markkaa, kannattajajäseniltä 50 markkaa ja kuten alusta saakka, invalideille jäsenmaksun maksaminen oli vapaaehtoista. Tuloslaskelman mukaan vuonna 1980 jäsenmaksun maksoi 233 jäsentä, mistä kertyi 5 825

markkaa. Harvojen kannattavien jäsenten jäsenmaksuja ei eritelty, vaan ne kirjattiin kohtaan lahjoitukset, johon kohtaan kertyi runsaat 15 800 markkaa eli lahjoituksia saatiin totutuun tapaan siten, että monet jäsenet maksoivat jäsenmaksun yhteydessä ylimääräisen summan yhdistyksen tilille.

Seuraavana vuonna jäsenmaksunsa maksoi 260 jäsentä, eli jäsenmaksutuloja kertyi 6 500 markkaa. Lahjoituksia saatiin yli 10 000 markan arvosta. Näiden erien lisäksi Veljesapu sai tuloja myynnissä olleista tuotteista. Myyntitulojen määrä vaihteli vuosittain ennen muuta sen mukaan, oliko myyntiin tullut jotain uusia tuotteita vai myyntiinkö vain vanhaa varastoa. Niinpä 1980 myyntituloja oli mitättömän vähän, kun oli myyty ainoastaan pienoislippuja. Seuraavana vuonna 1981 myytiin lippujen lisäksi jäsenmerkkejä ja patsaita, joten myyntitulojakin oli yli 6 500 markkaa.

Vaikka yleiset sosiaaliset olot maassa kaiken aikaa hiljalleen parantuivat, veljesavun tarve ei veljien ikääntymisen takia vähentynyt. Vuonna 1980 yhdistys jakoi 9 400 markkaa ja 1981 jo 16 900 markkaa. Tyypillinen johtokunnan noina vuosina myöntämä avustussumma oli noin 300–500 markkaa avunsaajaa kohti. Vuonna 1981 johtokunta päätti myös tukea vähäosaisten jäsenten osallistumista Veljesavun vuosikokoukseen. Kun yhdistyksen toimintakulut pidettiin kurissa, useimmat 1980-luvun tilinpäätökset olivat selvästi ylijäämäisiä.[529]

Yhdistyksen suurimpana tuloeränä olivat vuodesta toiseen lahjoitukset. Niitä ei eritelty yksityiskohtaisesti, vaan kuten vuoden 1982 toimintakertomuksessa todettiin, yhdistys oli saanut ”vastaanottaa lahjoituksia työmme tukijoilta ja veljiltä yhteensä mk 10 052,25”. Sanamuoto toistui toimintakertomuksissa samana vuodesta toiseen, vain summat muutettiin. Niin ikään vuosittain todettiin, että useat veljet olivat jäsenmaksun yhteydessä lahjoittaneet huoltotyöhön 20–100 markan rahasumman.

Kun myyntituotteista saatava tulo jäi monina vuosina lähes olemattomaksi, lahjoitukset ja jäsenmaksut olivat useimmiten pääasialliset ja lähes ainoat tulonlähteet. Tosin yhdistyksen varallisuuden hiljalleen kasvaessa myös korkotuotot kasvoivat. Vuonna 1982 jäsenmaksun maksoi 226 veljeä. Myös veljesavun jakamisesta ja huoltotyöstä kirjattiin toimintakertomukseen vuodesta toiseen samanlaiset maininnat. Esimerkiksi vuonna 1982 todettiin, että ”vaikeuksissa oleville veljille, heidän perheilleen sekä kaatuneitten ja kuolleitten veljien omaisille jaettiin veljesapua yhteensä mk 8 778,45.” Huoltotoiminnasta oli vakiintunut toimintakertomukseen sanamuoto: ”Veljesavun jakamisen lisäksi kiinnitti johtokunta erikoista huomiota veljien aktiiviseen huoltotyöhön sekä invalidieläkeasioihin. Veljespiirin ikääntyessä tämä työ tulee olemaan entistä tärkeämpi.”[530] Vakiintuneet sanonnat kertoivat yhdistystoimintaan yleisesti kuuluvasta toimintakertomusten kaavoihin kangistumisesta sekä myös siitä, että suuria toiminnallisia muutoksia ei tapahtunut.

Vuosi 1983 ei tuonut merkittävää muutosta Veljesavun talouteen ja huoltotyöhön. Jäsenmaksun maksoi 266 veljeä, lahjoituksia saatiin lähes 13 000 markkaa, ja veljesapua jaettiin noin 6 500 markkaa. Kun toimintavuonna pystytettiin muistopaasi Hietaniemeen, yhdistyksen kulut nousivat lähes kaksikertaisiksi tavanomaisesta, ja vaikka veljesapua jaettiin vähemmän kuin edellisinä vuosina, yhdistys teki poikkeuksellisesti tappiollisen tilinpäätöksen.[531]

Veljesavun jäsenmaksu ja kannatusjäsenmaksun pysyttyä neljä vuotta samana johtokunta ehdotti samaa käytäntöä edelleen vuodelle 1984. Vuosikokouksessa oli ilmeisesti sellaista henkeä, että jäsenmaksua olisi voitu korottaa, sillä asiasta keskusteltiin. Lopputulokseksi tuli kuitenkin, että jäsenmaksut pidettiin johtokunnan esityksen mukaisesti entisen suuruisina.[532]

Lieneekö ollut Hietaniemen muistopaaden paljastuksen aikaansaaman yhteenkuuluvaisuuden tunteen ansiota, kun vuonna 1984 jäsenmaksun maksaneiden määrä nousi 283:een. Lahjoituksiakin tuli yli 14 000 markkaa. Veljesapua voitiin tämän ansiosta jakaa yli 10 000 markalla, vaikka toimintakulut olivat yli 11 000 markkaa. Muutaman vuoden tauon jälkeen myyntituotteista, pienoislipuista, jäsenmerkeistä ja muistoristeistä, kirjattiin myyntituloja.[533] Johtokunnassa alettiin olla sitä mieltä, että invalidien vapauttaminen vuosittain jäsenmaksusta ei enää olisi perusteltua. Niinpä invalidien maksuvapautuksesta haluttiin luopua, jotta kaikki jäsenet saataisiin tasa-arvoisiksi.[534] Hanke ei kuitenkaan toteutunut.

Vuonna 1985 jäsenmaksun maksoi 273 veljeä, ja lahjoituksia saatiin yli 18 000 markkaa. Veljesapuun käytettiin 11 000 markkaa. Toimintavuoden tilinpäätöksessä näkyivät panostukset Jalkaväkimuseoon suunniteltuun museo-osastoon, mikä vei tilikauden tuloksen hienoisesti miinukselle.[535]

Veljesavulla oli 1986 poikkeuksellisen vilkas toimintavuosi museo-osaston avajaisten ja järjestettyjen arpajaisten ansiosta. Tämä näkyi myös jäsenmaksun maksaneiden määrässä: 310 veljeä maksoi jäsenmaksun. Lahjoituksia saatiin lähes edellisen vuoden määrä eli yli 17 500 markkaa. Toisaalta lisääntynyt aktiivisuus lisäsi myös toimintakuluja yli 22 000 markkaan. Vaikka tilikausi jäi vähän alijäämäiseksi, veljesapua jaettiin enemmän kuin edellisinä vuosina, yli 14 000 markkaa.[536]

Kun jäsenmaksun maksajien määrä nousi vuonna 1987 yhdellä 311:een, toimintakertomuksessa todettiin ennätyksellisen määrän veljistä maksaneen jäsenmaksun. Lahjoitustenkin määrä pysyi korkeana. Se oli yli 15 600 markkaa. Vuosien 1986 ja 1987 hyvään lahjoituskertymään oli keskeisenä selityksenä se, että turkulaisveli Erkki Elorannan omistama yritys Eloros Oy lahjoitti yhdistykselle kumpanakin vuonna 5 000 markkaa.

Vuoden 1987 jäsenmaksun maksaneiden määrä oli absoluuttisesti suuri, mutta se oli suuri myös sikäli, että prosentuaalisesti elossa olleista miehistä yhä suurempi osa halusi kuulua Veljesapuun. Vuonna 1987 oli elossa 654 entistä SS-vapaaehtoista, joten jo lähes puolet eli 47 prosenttia heistä maksoi Veljesavun jäsenmaksun. Kun jäsenmaksusta vapautetut invalidivapaaehtoiset otetaan huomioon, voidaan sanoa, että yli puolet miehistä oli tavalla tai toisella mukana Veljesavun toiminnassa. Tällaista järjestäytymisastetta voidaan pitää varsin hyvänä. On otettava huomioon, että osa entisistä vapaaehtoisista asui ulkomailla eli käytännössä yhdistyksen toiminnan ulottumattomissa.

Merkittävänä tuloeränä Veljesavulle vuonna 1987 oli veli Toivo Kaunisveden äidin Anna Kaunisveden testamentissaan yhdistykselle määräämä osuus yli 40 000 markkaa. Vuoden aikana tuloja kerryttivät myös arpajaiset sekä ”Viikingin viisuja” -musiikkikasettien myynti. Nämä kaikki nostivat yhdistyksen tulot ennätykselliseen summaan, lähes 90 000 markkaan, ja tilikauden ylijäämäkin nousi yli 73 000 markkaan. Veljesapua jaettiin 9 500 markalla.[537] Kahdeksan vuotta samana ollutta jäsenmaksua nostettiin vuodelle 1988 siten, että varsinainen jäsenmaksu tuli olemaan 30 markkaa. Kannattavien jäsenten maksu pidettiin 50 markassa.[538]

Jäsenmaksun nosto ei vähentänyt jäsenmaksun maksaneiden määrää, vaan päinvastoin 1988 jäsenmaksun maksoi 322 veljeä. Lahjoituksiakin saatiin paljon, yli 16 000 markkaa. Niinpä vuoden aikana jaetun veljesavun määrä nousi uuteen ennätykseen, lähes 18 000 markkaan.[539]

Vuonna 1989 jäsenmaksun maksaneita varsinaisia jäseniä oli 310. Lahjoitusten määrä jäi nyt alle 10 000 markan. Jaetun veljesavun määräkin palautui tavanomaiselle tasolle ollen vajaat 10 000 markkaa.[540]

Vuosikokous päätti maaliskuussa 1989 tehdä pienen muutoksen seuraavan vuoden jäsenmaksuihin. Siihen saakka veljien lesket oli katsottu kannattaviksi jäseniksi ja heiltä oli peritty kannatusjäsenmaksu 50 markkaa. Nyt päätettiin, että edesmenneitten veljien leskien jäsenmaksu muuttuu samaksi kuin varsinaisilla jäsenillä eli 30 markaksi.[541]

Achtung, oma jäsenlehti

Veljesavun johtokunta – käytännössä puheenjohtaja taikka puheenjohtaja ja sihteeri yhdessä – olivat yhdistyksen perustamisesta lähtien lähettäneet vuosittain muutamia jäsenistölle osoitettuja kiertokirjeitä, joissa oli kerrottu yhdistyksen tapahtumista ja annettu mm. ohjeita invalidi- ja rintamamiesetuuksien hakemisesta. Alkuvaiheessa kiertokirjeet oli yleensä lähetetty kaikille Suomessa asuville entisille vapaaehtoisille, joiden

Kaarlo Heiskanen toimitti Veljesavun Achtung-lehteä vuosina 1993–1999.

ACHTUNG

VELJESAPU ry:n jäsen- ja tiedotuslehti. Päätoimittaja Kaarlo Heiskanen. № 1 / 20.2.1993
Ilmestyy kolme kertaa vuodessa: 20.2., 20.6. ja 20.10.

Mikkelin museo-osastomme herättää suurta huomiota

Tamperelaisia Mikkelin museossa osastomme "uusinta uutta"-osastolla. Keskellä museon johtaja, everstiluutnantti Kalevi Salovaara, vasemmalla Lasse Järvelin ja oikealla Heikki Olsson. Kuva: Eero Helminen

Mikkeli oli talvisodan ja jatkosodan päämajapaikkana. Se on ollut yli sadan vuoden ajan Suuriruhtinaskunnan, Suomen sotaväen, keisarillisen venäläisen joukon sekä itsenäisen Suomen eri joukko-osastojen varuskuntapaikkana. Yli satavuotiset varuskuntarakennukset ja -ympäristö olivat sotien jälkeiselle varuskuntavaatimukselle auttamattomasti vanhanaikaiset.

Puolustusvoimat tarjosikin aivan kaupungin keskustassa olevaa n. 6 ha:n maa-aluetta Mikkelin kaupungille. Kun kaupungilla ei ollut vaihtoon kelvollista maa-aluetta ja vielä vähemmän varoja alueen lunastamiseksi, tarjous raukesi nykyajan suunnattomaksi onneksi. Erinäisten tapahtumien jälkeen kasarmialue rakennuksineen on nyt perusteellisten rakennuskorjausten jälkeen rakennushallituksen omistuksessa kunnossapito- ja huoltovelvoittein, joten näiden suojeltujen rakennuksien pysyvyys on taattu.

Jalkaväkimuseo on sijoitettu näihin rakennuksiin. Niissä on osastottain esillä Suomen puolustusvoimain jalkaväen esineistöä viimeisimpinä talvi- ja jatkosotien aiheet sekä vielä esittely nykyarmeijan jalkaväestä. Näiden lisäksi siellä on vapaaehtoispataljoonamme tapahtumia ja esineistöä omana osastonaan. Lähes sadan neliömetrin huonetilassa on lasivitriineissä pataljoonamme sotilaspukuisia nukkehahmoja, käytännön käyttö- ja toimintavälineitä sekä arvo- ja kunniamerkkejä. Seinillä on pataljoonan perinteisiin ja toimiaikaan liittyviä merkkejä sekä matkamme vaiheita esitteleviä valokuvaryhmiä.

Parhaana osaston vetonaulana on ollut auringonkukkapeltoon rakennettu konekivääriasema. Aidot varusteet ja aseet ovat antaneet aiheita vierailijoiden monille kysymyksille.

Osastommehan perustettiin v. 1986 aluksi varsin vaatimattomiin tiloihin. Esineistöä on yritetty kerätä ja täydentää, mutta vuosikymmenien saatossa ovat meikäläisten veljien vaatetavarat hävinneet, pikku esineetkin kadonneet ja lopuista ovat keräilijät pitäneet huolen. Museonjohtaja ev.ltn. Kalevi **Salovaaran** mukaan nykyisessä tilassa on hyvät mahdollisuudet monipuoliseen esittelyyn, sen tilankäyttöä on mahdollisuus tehostaa ja meidän apumme on luonnollisesti siinä työssä ensiarvoisen tärkeä. Museolla on siihen tällä hetkellä kaikki mahdollisuudet, sen käyntimme todisti. Salovaara kertoi, että osastomme on erikoisuutensa vuoksi varsinkin ulkomaalaisille vieraille museon kiintoisimpia. Museovieraiden ikäjakauma on viime vuosien aikana nuorentunut. Niin sanottu kolmas sukupolvi, koululaiset ja nuoret aikuiset aina n. 30-ikävuoteen asti ovat kiinnostuneita katselijoita. Kun heidän vanhemmillaan ei ole ollut omakohtaista kerrottavaa, ovat he halunneet saada tietoa vaikeiden aikojen tapahtumista juuri tämän alan museosta. Naisvieraatkin kyselevät ja utelevat tietoja kaikenlaisista "vempeleistä".

Johtaja Salovaara on esittänyt toivomuksensa kehittää osastoa yleisön mieltymysten mukaiseksi. Muutostöiden jälkeen mielestämme osastomme on nyt entistä ehompi ja kiinnostavampi. Silti museo tarvitsee jatkuvasti tukeamme ja esineistöä, eikä vain käyntejä ja lupauksia. Viimeinen silaus riippuu toimistamme ja näinollen meistä itsestämme. Meidän tulee valvoa velvoitteemme mukaista perinnettä Jalkaväkiseossa, sillä **kunniamme on uskollisuus ja niistä korkein on ISÄNMAA.**

Tampereen delagaatio: E. Helminen, L. Järvelin, H. Olsson.

Achtung!

Laine-Maire huomauttaa: "Jäsenmaksuja maksettaessa on käytettävä ehdottomasti viitepankkisiirtoa, koska **tiedot maksajasta** eivät muuten välity yhdistykselle. — Aarne Pesonen Oulusta (MG-41) kaipaa pohjolan poikien aktiivista yhteydenpitoa.

Achtung-lehden ensimmäinen numero ilmestyi helmikuussa 1993.

osoitteet olivat johtokunnan tiedossa. Kiertokirjeiden levikki oli siten useita satoja kappaleita. Vähitellen 1980-luvun alussa kiertokirjeet korvattiin lähinnä vain yhdistyksen jäsenille lähetetyillä jäsentiedotteilla.

Helsingin kerhossa heräsi vuonna 1992 ajatus siitä, että Veljesavun monistetut jäsentiedotteet korvattaisiin omalla painetulla jäsenlehdellä. Yhdistyksen johtokunta käsitteli asiaa toukokuussa 1992. Se totesi, että jäsentiedotteen muuttaminen lehdeksi vaatisi niin paljon toimituksellisia ja taloudellisia resursseja, ettei se liene tarkoituksenmukaista. Kokonaan asiaa ei kuitenkaan haluttu haudata, vaan johtokunnan jäsenelle, Helsingin kerhoa vetäneelle toimittaja Kaarlo Heiskaselle annettiin tehtäväksi asian tutkiminen ja selvityksen tai mahdollisen ehdotuksen tekeminen johtokunnalle. Toistaiseksi johtokunta päätti pysyä jäsentiedotteessa, jota olisi kehitettävä informatiivisempaan suuntaan.[542]

Heiskanen toi lehtiehdotuksensa johtokunnalle lokakuussa 1992. Hän oli Veljesavun oman tiedotuslehden kannalla ja lupasi itse ryhtyä sellaista päätoimittajana toimittamaan. Ensimmäinen nelisivuinen lehti voisi ilmestyä helmikuussa 1993. Kustannuk-

sia 600 kappaleen painoksesta kertyisi 1 050 markkaa painatusajan ollessa noin yksi viikko. Heiskasen mukaan lehtinen – jota sanaa johtokunta käytti – olisi kaikkien kerhojen käytettävissä tiedonantoja ja kirjoituksia varten, ja myös valokuvat ja piirrokset olivat toivottuja.

Kustannuksia pelännyt johtokunta ei vieläkään ollut täysin vakuuttunut oman tiedotuslehden järkevyydestä, mutta se päätti antaa veli Heiskasen yrittää. Lehden nimeksi päätettiin veljille Saksan-vuosilta tuttu Achtung. Siinä voidaan nähdä samankaltaisuutta Jääkäriliiton Parole-lehden nimen kanssa.[543]

Ensimmäinen Achtung-lehti ilmestyi sopivasti Tampereella pidettävän Veljesavun 1993 vuosikokouksen alla niin, että vuosikokouskutsu voitiin välittää sen avulla jäsenistölle. Lehti päätettiin postittaa A4-kokoisissa kirjekuorissa, mikä käytäntö muodostui pysyväksi. Ensimmäisen numeron postituksen hoitivat rahastonhoitaja ja sihteeri Helsingin kerhon avustuksella.[544]

Lehden ensimmäinen vaatimaton numero tuntui täyttävän tyydyttävästi tehtävänsä, mutta parantamisen varaakin oli. Päätoimittaja Heiskanen kertoi johtokunnalle, että lehteä parannetaan niin ulkonäön kuin sisällönkin osalta. Sivumäärä lisätään kahdeksaan, lupasi Heiskanen. Tavoitteena oli julkaista kolme lehteä vuodessa, ja lehteen oltiin valmiita painamaan ilmoituksiakin, jos niistä saataisiin tuloja. Mihinkään oma-aloitteiseen ilmoitushankintaan ei kuitenkaan päätetty ryhtyä. Aktiivisiksi avustajiksi toivottiin koko jäsenkuntaa. Kirjoituksia ja kuvia kaivattiin.

Johtokunta oli syksyllä jo tyytyväinen lehteen, jonka julkaisemiseen se oli alun perin suhtautunut varauksellisesti. Päätoimittajalle annettiin veljesapuna 3 000 markkaa kiitoksena ja kulukorvauksena kahden ensimmäisen lehden toimittamisesta vuonna 1993. Vuoden 1993 kolmas ja viimeinen Achtungin numero ilmestyi jo 12-sivuisena, ja seuraavatkin numerot oli suunniteltu samansuuruisiksi. Päätoimittaja tuntui olevan lehteensä tyytyväinen, sillä hän kertoi johtokunnalle sen saaneen hyvän vastaanoton. Avustajia lehdelle kuitenkin haluttiin. ”Kaarlo kaipaa lehteen keventäviä juttuja veljiltä”, totesi johtokunta. Tyytyväinen näyttää olleen myös jäsenkunta, sillä vuoden 1994 vuosikokous antoi erikoiskiitoksen Achtungin toimittajalle Kaarlo Heiskaselle hyvin toimitetusta ja mielenkiintoisesta omasta lehdestä. Lehden todettiin olevan erinomainen veljeshengen ylläpitäjä.[545]

Lehden kehitys jatkui ripeästi, sillä vuoden 1994 ensimmäinen numero oli jo 16-sivuinen, ja Heiskanen sai johtokunnan hyväksynnän sivumäärän kasvulle. Toimittaja oli ottanut tavoitteekseen vierailla Veljesavun eri kerhoissa, joista hän kirjoitti lehdessään. Vaikka johtokunta oli tyytyväinen lehteen, se ei ollut valmis kovin paljon satsaamaan lehden toimittamiseen. Tämä kävi ilmi, kun Heiskanen toivoi saavansa paremman kame-

ran voidakseen ottaa kuvia Achtungiin. Johtokunta päätti, että mitään kameraa ei hankita: "Eiköhän Kaarlon omalla kameralla ja paikallisten veljien avustuksella saada lehteä varten riittävän hyviä kuvia".[546]

Lehtiasia oli melko usein esillä johtokunnassa, sillä lehden julkaiseminen vaati tietenkin jatkuvasti rahaa. Marraskuussa 1994 johtokunta totesi painokustannusten kaksinkertaistuneen, ja yhdistyksen maksuvalmius alkoi jo olla vaarassa, ilmoitti rahastonhoitaja Kyöstilä. Jäsenmaksutuloja saataisiin vasta seuraavan vuoden puolella, joten käteisvarojen saamiseksi olisi myytävä tarmokkaasti lippuja ja maljakoita. Heiskanen puolestaan kertoi painokulujen nousun johtuvan sivumäärän kasvusta ja painopaperin hintojen noususta, jonka vain odotettiin jatkuvan. Alkuvuodesta 1995 Heiskanen kaipaili lehden tueksi jonkinlaista tukivaliokuntaa, "lehti kun maksaa yhdistykselle aika paljon". Vuonna 1994 Achtungin kulut olivat noin 30 000 markkaa. Johtokunta keskusteli mahdollisista säästöistä, mutta tuli siihen tulokseen, että paperin laatua ei heikennetä, koska tällä tavoin saatu säästö olisi varsin vähäinen verrattuna lehden laadun laskuun. Ilmeisesti säästösyistä lehdessä julkaistu lääkäripalsta päätettiin lopettaa.[547]

Ongelmat Achtungin talouden kanssa jatkuivat. Syyskuussa 1995 johtokunta joutui toteamaan, ettei vuoden kolmatta numeroa saada ilmestymään ilman erikoisjärjestelyjä. Postimaksut olivat nousseet, ja lehden paino kuorineen oli ylittänyt 50 grammaa, mikä edelleen nosti postituskuluja. Johtokunta päätti, että vuoden kolmas numero kaikesta huolimatta julkaistaan, mutta painopaperi ja kuori yritetään saada kevyemmiksi. Säästäväinen puheenjohtaja Pekka Nummi oli sitä mieltä, että olisi tyydyttävä vain kahteen numeroon vuodessa.

Joulukuussa 1995 johtokunnassa keskusteltiin jälleen kerran lehden rahoituksesta ja sen tuomista ongelmista. Viimeisimmän numeron painatus ja postitus oli maksanut noin 12 500 markkaa, joten kolme vuotuista numeroa maksoivat lähes 40 000 markkaa, kun mukaan laskettiin postituskuorienkin hinta. Puheenjohtajan laskelmien mukaan silloisella budjetilla voitaisiin hoitaa yksi numero vuodessa. Jos julkaistaisiin kaksi numeroa vuodessa, rahoituksen lisätarve olisi noin 40 markkaa jäseneltä ja kolmella numerolla vastaavasti noin 80 markkaa.

Taloudellisista realiteeteista huolimatta päätoimittaja Heiskanen halusi pysyä jo tavaksi tulleissa kolmessa numerossa, ja hän sai johtokunnan jäseniltä kannatusta, koska Achtung oli osoittautunut jäsenistölle hyvin tärkeäksi ja oli veljesapua parhaimmillaan. Rahoituksen turvaamiseksi Heiskanen ehdotti, että jäsenmaksun yhteydessä lähetetään avustuspyyntö Achtungin rahoittamiseksi. Johtokunta hyväksyi ehdotuksen ja päätti lähettää vähintään 40 markan suuruisen Achtung-maksun jäsenmaksulomakkeen mukana.[548]

Avustuspyynnön tuloksia odoteltaessa päätoimittaja Heiskanen toivoi, että lehteen lähetettäisiin kirjoituksia vapaaehtoisten henkilökohtaisista kokemuksista. Samalla hän vakuutti johtokunnalle toimittavansa edelleen lehteä "suurella hartaudella". Johtokunta arvosti päätoimittajan hartautta ja päätti, että myös vuoden 1996 aikana pyritään toimittamaan kolme lehteä.[549]

Vuoden 1996 vuosikokouksessa Veljesavun jäsenmaksu vuodelle 1997 kaksinkertaistettiin eli nostettiin 100 markkaan Achtungin julkaisemisen turvaamiseksi. Tuntuva jäsenmaksun korotus herätti yhdistyksessä jonkin verran keskustelua ja epäilyä sen mahdollisesta vaikutuksesta jäsenmaksun maksamisen yhteydessä tuleviin lahjoituksiin. Samalla lehden painatuskulujen todettiin olevan numeroa kohti noin 14 000 markkaa ja postituskulujen noin 2 000 markkaa. Asiaa käsiteltäessä Heiskanen totesi, että Kemijärvellä painatus maksaisi vain noin 4 000 markkaa. Johtokunta tarttui tietenkin näin suurta säästöä lupaavaan tarjoukseen ja päätti, että sopimus lehden painattamisesta Kemijärvellä on toimitettava varapuheenjohtaja Heikki Olssonille, joka hyväksyy sen yhdessä työvaliokunnan kanssa. Mahdollisista painatussäästöistä huolimatta johtokunta oli jälleen kallistumassa sille kannalle, että lehdestä riittäisi kaksi numeroa vuodessa. Vuonna 1996 päätettiin kuitenkin aiemman päätöksen mukaan toimittaa edelleen kolme numeroa.[550]

Periaatteessa Achtungin toimittaja Kaarlo Heiskanen teki lehteä palkatta. Käytännössä asia ei näin ollut, sillä Heiskaselle ohjattiin veljesapuna korvaus lehden tekemisestä. Esimerkiksi syksyllä 1996 hänelle maksettiin tällä tavoin 5 000 markkaa, mikä ei tietenkään näkynyt lehden kuluissa.[551] Olennainen rooli lehden tekemisessä oli myös SS-miehen leskellä Marjatta Sulosaarella, joka hoiti Achtungin oikoluvun.

Lehden painopaikkaa ei merkitty alkuvaiheessa kuin muutamaan numeroon. Vuonna 1993 yksi lehti painettiin Nurmijärven Painopalvelu Oy:ssä ja vuonna 1996 yksi numero Lomakepainatus Oy:ssä Helsingissä. Päätoimittaja Heiskasen muutettua Kemijärvelle painopaikaksi muuttui sikäläinen Koillis-Print Oy.

Achtung-lehti oli Veljesavun johtokunnan esityslistalla lähes joka kokouksessa. Lehteen oltiin tyytyväisiä, mutta lehden tekemisen kulut puhuttivat. Johtokunta etsi edullista painopaikkaa, mutta sellaista ei ollut helposti löydettävissä. Esillä oli mm. ehdotus, että lehden julkaiseminen ja talous annettaisiin kokonaan sen toimittajan Kaarlo Heiskasen vastuulle. Heiskanen kuitenkin kieltäytyi tällaisesta vastuusta. Toukokuussa 1997 johtokunnassa oltiin jo sitä mieltä, että ainaisesta Achtungista puhumisesta olisi päästävä eroon.

Syksyllä 1997 lehdelle valittiin kolmihenkinen toimituskunta sitä hoitamaan. Kysymys ei liene niinkään ollut lehden sisällöstä, vaan sen taloudesta. Toimikuntaan, jota alettiin kutsumaan julkaisutoimikunnaksi, nimettiin puheenjohtajaksi Heikki Olsson ja jä-

seniksi Pentti Liukkonen ja Pentti Koivisto. Samalla päätettiin, että yhdistyksen puheenjohtajan on hyväksyttävä kaikki lehdestä aiheutuneet laskut. Ilmestymiskerrat lisättiin neljään, jolloin vältyttiin arvonlisäveron maksamiselta, ja lehti päätettiin lähettää maksutta veljille, mutta veljien leskien ja kannattavien jäsenten tuli maksaa tilausmaksu.[552]

Tämän jälkeen lehden taloudesta ei enää keskusteltu jokaisessa johtokunnan kokouksessa. Vuonna 1999 johtokunta kuitenkin päätti "esille tulleesta syystä" valtuuttaa puheenjohtajan tutkimaan halvempaa lehden painatustapaa ja -paikkaa.[553] Puheenjohtajan tutkimukset eivät näytä johtaneen mihinkään, mutta vielä samana vuonna esille nousi kysymys Achtungissa julkaistavista mainosilmoituksista. Asia tuli keskusteltavaksi siksi, että päätoimittaja Heiskanen oli aikaisemmasta poiketen jakanut lehden mukana mainoksia. Johtokunta ei tästä pitänyt, vaan korosti, että Achtung on tärkeä tiedotuslehti, ja jotkut johtokunnan jäsenistä olivat selvästi vastaan mainosten jakamista tai julkaisemista lehdessä. Mainoskysymys jätettiin julkaisutoimikunnan tutkittavaksi.[554]

Ennen kuin mitään uusia päätöksiä ehdittiin tehdä, lehden toimitustilanne muuttui dramaattisesti. Achtungia alusta lähtien toimittanut Kaarlo "Soke" Heiskanen kuoli 17. joulukuuta 1999. Ehkä suru-uutinen ei tullut aivan odottamatta. Jo keväällä 1996 johtokunnassa oli ollut esillä Achtungin toimittaminen, kun oli käynyt ilmi, ettei Heiskanen enää jaksa hoitaa tehtävää voimien uupuessa. Tuolloin oli todettu, että Tampereelta ehkä voisi löytyä useitakin toimittajana kysymykseen tulevia, mutta toimittajakysymys oli vielä tuossa vaiheessa jäänyt ennalleen.[555]

Kunniajäsenkysymys nousee esille

Veljesavun vuonna 1955 hyväksyttyjen sääntöjen mukaan yhdistyksen vuosikokous voi kutsua kunniajäseniksi ansioituneita henkilöitä. Sääntöjen suomaa mahdollisuutta kunniajäsenten kutsumiseksi ei ollut käytetty kolmen ensimmäisen toimintavuosikymmenen aikana.

Kysymys kunniajäsenten kutsumisesta Veljesavulle nostettiin esille 1980-luvun lopulla. Tästä joidenkin jäsenten itsetuntoa kovasti koetelleesta asiasta tuli poikkeuksellisen vaikea, ja se oli jopa vaarassa hajottaa yhdistystä. Asiakirjoista ei käy selville, kenen aloitteesta kunniajäsenkysymys otettiin alun perin esille, mutta tammikuussa 1988 Veljesavun johtokunta päätti, että yhdistykselle ei kutsuta kunniajäseniä. Päätös ei kuitenkaan ollut lopullinen, sillä asia oli vuoden aikana esillä monessa johtokunnan kokouksessa. Syyskuussa johtokunta päätti ilmeisesti ulkopuolelta tulleesta painostuksesta pyörtää aikaisemman päätöksensä. Se päätti, että seuraavassa kokouksessa nimetään vuosi-

kokoukselle esitettävä ehdokas kunniajäseneksi kutsuttavasta. Asiaa kuitenkin lykättiin kokouksesta toiseen, ja lopulta joulukuussa 1988 johtokunta päätti, ettei kunniajäsentä esitetäkään vuosikokoukselle.[556]

Tämän jälkeen kunniajäsenkysymystä ei käsitelty muutamaan vuoteen ainakaan niin, että siitä olisi tehty pöytäkirjamerkintöjä. Asia ei kuitenkaan ollut läheskään loppuun käsitelty. Alkuvuodesta 1993 entiset puheenjohtajat Pekka Kurvinen, Kalevi Haapaniemi, Alf Silfverberg ja Pekka Soila lähettivät Kurvisen aloitteesta vuosikokoukselle osoitetun esityksen kunniapuheenjohtajan ja kunniajäsenten nimeämisestä yhdistykselle. He totesivat, että esimerkiksi Schwester Ruth oli ennättänyt poistua veteraanien keskuudesta ennen kuin kenenkään mieleen oli tullut ehdottaa hänen kutsumistaan kunniajäseneksi. Kirjeen lähettäjät ehdottivat, että vuosikokous tekee päätöksen kutsua yhdistykselle kunniapuheenjohtaja ja kunniajäseniä. Lisäksi he esittivät, että vuosikokous antaisi johtokunnalle tehtäväksi valmistella ehdotus 3. kesäkuuta pidettävälle yhdistyksen ylimääräiselle kokoukselle, ketkä ansioituneet jäsenet kutsutaan kunniapuheenjohtajaksi ja kunniajäseniksi.[557]

Kun asia tuli esille vuosikokouksessa, puheenvuoroissa tuotiin esille eräitä nimiä kunniapuheenjohtajaksi ja kunniajäseniksi nimettävistä. Tämä puolestaan herätti ihmetystä osassa jäsenistöä, ja asian esille tuomisen tapaa ihmeteltiin. Tulihan kunniajäsenasia käsittelyyn kokouksessa tehtynä jäsenaloitteena eikä tavanomaiseen tapaan johtokunnan esityksenä. Näin oli mitä ilmeisimmin tehty siksi, ettei johtokunta ollut lämmennyt ajatukselle kunniajäsenten kutsumisesta.

Kuitenkin pöytäkirjan tarkastajien hyväksymän kokouspöytäkirjan mukaan Kurvisen, Haapaniemen, Silfverbergin ja Soilan ehdotus sai vuosikokouksen jakamattoman kannatuksen, ja vuosikokouksessa päätettiin, että ehdotus kunniapuheenjohtajan ja kunniajäsenten kutsumisesta käsitellään kesäkuussa pidettävässä ylimääräisessä kokouksessa. Tällainen ylimääräinen kokous oli tarkoitus järjestää Tampereella pidettävän vapaaehtoisten Suomeen paluun 50-vuotisjuhlan yhteydessä. Kunniajäsenten kutsuminen siis katsottiin ilmeisen tärkeäksi ja niin kiireelliseksi, että sitä varten haluttiin kutsua koolle yhdistyksen ylimääräinen kokous.

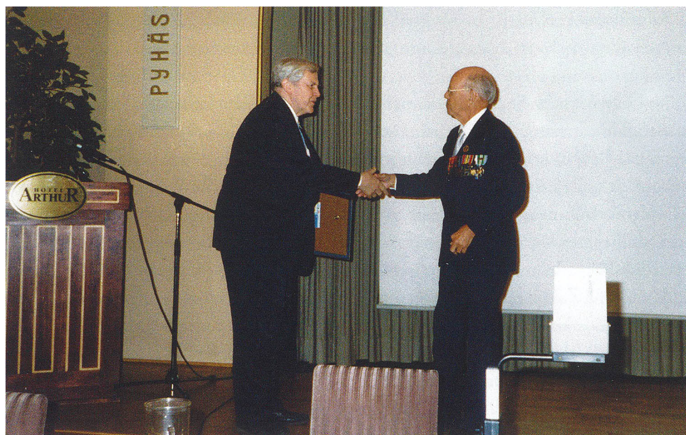
Vuosikokouksen sihteerinä toiminut Paavo Kihlberg kuitenkin kiisti, että vuosikokous olisi tehnyt hyväksytyn pöytäkirjan mukaisen päätöksen. Hän totesi, että kyseinen pöytäkirjan pykälä oli kirjoitettu uudelleen pöytäkirjan tarkastustilaisuudessa. Kihlbergin mukaan vuosikokouksen puheenjohtaja Karl-Erik Ladau oli todennut, että vain vuosikokous voi päättää kunniajäseneksi kutsumisesta. Kurvisen ym. allekirjoittamaa kirjallista aloitetta kyllä kannatettiin, ja se päätettiin antaa johtokunnan käsiteltäväksi, totesi Kihlberg, joka siis oli sitä mieltä, että kokouksen sihteerin laatimaa pöytäkirjaa oli peukaloitu.[558]

Johtokunta keskusteli vuosikokouksen jälkeen kunniajäsenasiasta vilkkaasti ja totesi, ettei ollut selvää, millaisia ansioita kunniajäseniksi kutsuttavilta olisi vaadittava. Kun vuosikokouksessa oli tehty asiaa koskeva päätös, johtokunnan oli tietenkin saatava asia johonkin tulokseen. Se päätti yksimielisesti valmistella kunniajäsenten kutsumista koskevan ehdotuksen seuraavalle varsinaiselle vuosikokoukselle. Johtokunta ei siis lämmennyt esitetylle ajatukselle, että asiaa varten järjestettäisiin yhdistyksen ylimääräinen jäsenkokous. Samalla johtokunta päätti, että yhdenvertaisuusperiaatetta noudattaen ja vuosikymmeniä vallinneen hyvän yhteishengen säilyttämiseksi johtokunta ei siinä vaiheessa esitä yhdistyksen varsinaisia jäseniä kunniajäseniksi. Toisin sanoen johtokunnan mielestä mahdollisten kunniajäsenten olisi oltava yhdistyksen ulkopuolisia henkilöitä. Tämä tuskin oli ollut aloitteen tekijöitten tarkoitus. Kunniapuheenjohtajan valintaan johtokunta päätti palata ennen seuraavaa vuosikokousta.[559]

Johtokunnan kanta ei tyydyttänyt kunniajäsenasiaa ajavia. Pekka Kurvinen, Pekka Soila ja Kalevi Haapaniemi kirjoittivat johtokunnalle katkeran kirjeen, jossa he yhdistyslakiin vedoten totesivat, että ylimääräinen kokous on pidettävä, kun yhdistyksen kokous niin päättää. Johtokunnan velvollisuus olisi siis ollut kutsua ylimääräinen kokous koolle vuosikokouksen päätöksen mukaisesti. Kirjeen allekirjoittajat vaativat johtokuntaa käsittelemään kunniajäsenasian uudelleen todeten, että Veljesapu ry:n ei sovi lähteä laittomuuden tielle, eikä kukaan saa asettaa itseään tai omaa tahtoaan vuosikokouksen päätöksen yläpuolelle. Vaatimus kertoo siitä, että kirjeen lähettäjät epäilemättä kaipasivat itselleen kunnianimitystä yhdistyksessä.[560]

Tällainen kirje hermostutti pahasti yhdistyksen puheenjohtajan Tapio Sormusen. Hän lähetti heti sen saatuaan johtokunnalle eroilmoituksensa todeten kirjeen osoittavan, että hän on kykenemätön yhdistyksen puheenjohtajaksi. Sormunen totesi menettelytavan, jolla kunniapuheenjohtaja- ja kunniajäsenasiaa oli pyritty runnomaan läpi, vaikuttavan veljesjärjestössä oudolta toimelta, joka heikensi hyvää yhteishenkeä ja vaikeutti johtokunnan ja puheenjohtajan toimintaa. Kun lisäksi jotkut jäsenistä katsoivat johtokunnan menetelleen lain vastaisesti, puheenjohtajan velvollisuus on jättää paikkansa.[561]

Johtokunta suostutteli Sormusen perumaan eroaikeensa ja palasi kunniajäsenkysymykseen syyskuussa 1993, jolloin se käsitteli asiaa pyytämiensä ja saamiensa jäsenpalautteiden perusteella. Suurin osa johtokunnan jäsenistä ilmoitti olevansa kunniajäsenten kutsumista vastaan. Kunniajäsenten valinnalla pelättiin saatavan aikaan eriarvoisuutta jäsenten kesken ja jopa yhdistyksestä eroamisia. Johtokunnan jäsen Pekka Nummi, joka myös oli periaatteessa kunniajäseniä vastaan, ilmoitti kantanaan, että Karl-Erik Ladau ehkä voitaisiin nimetä kunniapuheenjohtajaksi. Seppo Taivalmaan ehdokas kunniapuheenjohtajaksi oli Axel Ax. Käymänsä keskustelun ja saadun jäsenpalautteen perusteel-

Professori Mauno Jokipii kutsuttiin Veljesavun ensimmäiseksi kunniajäseneksi vuoden 1996 vuosikokouksessa. Veljesavun puheenjohtaja Pekka Nummi onnittelee kunniajäsentä.

la johtokunta tuli lopulta siihen tulokseen, ettei vuosikokoukselle esitetä kunniajäseniä. Lopullinen päätös lykättiin kuitenkin seuraavaan kokoukseen.[562]

Ristiriitoja aiheuttanut kunniajäsenhanke haudattiin tällä erää lopullisesti johtokunnan kokouksessa marraskuussa 1993. Johtokunta päätti keskustelun jälkeen, ettei johtokunta esitä vuosikokoukselle kunniajäseniä eikä kunniapuheenjohtajaa.[563]

Asiaan palattiin kuitenkin jälleen kahden vuoden kuluttua. Johtokunnan pöytäkirjoissa kunniajäsenasiasta nimittäin kirjattiin maininta vuonna 1995, kun lisää tekijänpalkkioita haluavalle Jokipiille väläytettiin kompensaationa kunniajäsenyyttä. Asia jätettiin johtokunnan harkittavaksi, ja seuraavan vuoden vuosikokouksen alla johtokunta päättikin esittää Jokipiin kutsumista yhdistyksen kunniajäseneksi. Helsingissä 1996 pidetty vuosikokous hyväksyi johtokunnan esityksen, ja kokouksessa Jokipiille luovutettiin kunniataulu kunniajäsenyyden merkiksi. Puheenjohtaja Pekka Nummi kertasi Jokipiin ansiot pataljoonan historian kokoamisessa ja kirjoittamisessa 1960-luvun oloissa, jolloin oli hankala käsitellä Waffen-SS:n historiaa.[564]

Veljesapu ry oli tällä tavoin saanut lähes kymmenen vuoden kiistelyn jälkeen ensimmäisen kunniajäsenensä.

Juhlien ja yleisen hyväksynnän 1990-luku

Veljesavun toiminnassa vaiherikkaaksi muodostunut 1990-luku alkoi varsin tavanomaisesti ja rauhallisesti Turussa pidetyllä vuosikokouksella, vaikka samalla vietettiin yhdistyksen 35-vuotisjuhlaa. Päiväjuhlassa oli paikalla noin 200 henkeä, ja mm. Jääkäripataljoona 27:n Perinneyhdistys oli lähettänyt tilaisuuteen kunnioittavan tervehdyksensä; Jääkäriliiton toiminta oli lopetettu vuonna 1988 kokouksessa, jossa oli vielä paikalla viisi jääkäriä. Vuosikokouksen henkilövalinnat olivat yksimielisiä: Tapio Sormunen sai jatkaa puheenjohtajana, ja johtokunnan erovuoroiset varsinaiset jäsenet valittiin niin ikään uudelleen. Ainoa muutos oli se, kun varajäseneksi tuli Tauno Mannin sijalle Aarne Pesonen.

Yhdistyksen vuotuiset rutiinit toistuivat perinteisellä tavalla. Puolustusvoimien lippujuhlapäivänä yhdistyksen edustajat kävivät laskemassa kukkakimpun ja itsenäisyyspäivänä kynttilät kentälle jääneiden muistopaadelle Hietaniemessä. Schwester Ruth Munckin haudalle käytiin laskemassa kukkakimppu elokuun ensimmäisenä sunnuntaina, ja veljien merkkipäiviä huomioitiin onnittelukäynnein, mikä oli muodostunut yleiseksi tavaksi.[565]

Vuoden 1991 vuosikokouksessa Helsingissä asiat päätettiin myös yksimielisesti. Puheenjohtaja Sormunen sai edelleen jatkoaikaa, ja kaikki erovuorossa olleet johtokunnan jäsenet valittiin jatkamaan tehtävissään. Tuolloin oli kulunut 50 vuotta vapaaehtoisten lähdöstä Saksaan, joten tasavuosikymmenet sävyttivät vuosikokouksen jälkeen järjestettyä juhlaa. Arvovaltaisten kutsuvieraiden lisäksi paikalla oli seitsemän saksalaista veljeä. Puolustusvoimain tervehdyksen esitti Helsingin sotilaspiirin päällikkö eversti Sami Sihvo, ja Sotaveteraaniliiton puolesta tervehdyksen toi liiton puheenjohtaja Simo Kärävä. Juhlapuhujaksi oli pyydetty Sotainvalidien Veljesliiton puheenjohtaja maaherra Uki Voutilainen. Rintamanaisten puolesta kokousta tervehti Sipi Tilus, jonka puoliso oli Saksan-vapaaehtoisia. Kokoukseen saapumasta estyneiltä tuli kolme tervehdyssähkettä. Esimerkiksi Tauno Pohjanlehto tervehti kuluneen puolen vuosisadan takaisessa hengessä kokoontunutta vuosikokousta ”muistelen, maistelen ja taistelen hengessä mukananne”.[566]

Johtokunnan järjestäytyessä vuosikokouksen jälkeen sihteeriksi valittiin edelleen Oiva Heikanen. Hän ei kuitenkaan sairautensa vuoksi kyennyt enää sihteerin tehtäviä hoitamaan, ja tästä syystä lokakuussa 1991 yhdistyksen uudeksi sihteeriksi valittiin Paavo Kihlberg.[567] Alusta saakka rahastonhoitajana toiminut Laine-Maire Kyöstilä jatkoi edelleen tehtävässä, samoin varapuheenjohtaja Heikki Olsson.

Suuria muutoksia henkilövalintoihin ei tullut 1992 Lappeenrannassa pidetyssä vuosikokouksessakaan. Ainoastaan johtokunnan varajäsen vaihtui, kun Sakari Miettisen tilalle valittiin Olli Partanen. Monesti kolhitun vapaaehtoisjoukon itsetuntoa todennäköisesti nostatti vuosikokouksessa juhlaesitelmän pitäneen kenraaliluutnantti Lauri Ko-

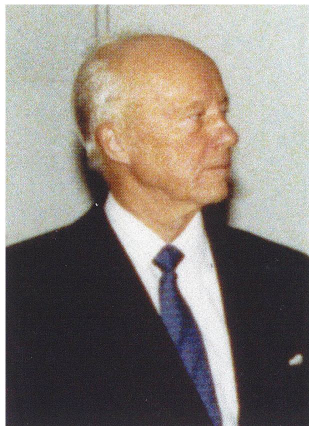
Veljesavun vuosikokous pidettiin Turussa yhdistyksen perustamisen 35-vuotismuiston merkeissä huhtikuussa 1990.

hon luonnehdinta, kun hän kuvasi suomalaispataljoonaa eliittipataljoonaksi. Vuosikokouksen yhteydessä oli ensi kertaa SS-aiheinen näyttely. Sen oli omista kokoelmistaan koonnut haminalainen Veljesavun kannattava jäsen Jari Heikkilä.

Lappeenrannan kokouksessa nousi puheenaiheeksi kannattavien jäsenten määrän kasvattaminen taikka vaihtoehtoisesti jääkäreiden perinneyhdistyksen tapaisen Veljesavun perinneyhdistyksen perustaminen. Taustalla oli luonnollisesti se tosiasia, että sota-ajan vapaaehtoiset alkoivat tulla siihen ikään, ettei heidän enää kovin pitkään katsottu voivan ottaa vastuuta yhdistyksen johtamisesta ja arvokkaiden perinteiden valimisesta. Asiasta käydyssä keskustelussa Pekka Kurvinen ja Tapio Sormunen ehdottivat asian antamista johtokunnan käsiteltäväksi. Alf Silfverberg muistutti, että yhdistyksen muuttaminen perinneyhdistykseksi vaatisi muutoksen yhdistyksen sääntöihin. Keskustelussa Seppo Taivalmaa teki ehdotuksen, että kannattaville jäsenille annettaisiin Veljesavun rintamerkki kuparista valmistettuna. Koska tämä keskustelu käytiin virallisen esityslistan ulkopuolella, vuosikokous ei tehnyt asiassa mitään päätöksiä.[568]

Ajatus perinneyhdistyksestä ei sinänsä ollut SS-veteraaneille uusi. Asiasta oli nimittäin keskusteltu Veljesavun johtokunnassa jo 15 vuotta aikaisemmin 1977. Erkki Eloranta ja Aarre Jylhänmaa olivat tuolloin esittäneet, että yhdistyksen jäsenten omaisia tulisi saa-

da toimintaan mukaan. Sillä tavoin yhdistyksen toimintaan saataisiin jatkuvuutta, sanoi Eloranta ja muistutti, että tulee aika, jolloin veteraanit eivät enää jaksa. Sitä varten tarvittaisiin nuorempia toimijoita, jotta ei tarvitsisi maksaa ulkopuolisille yhdistyksen asioiden hoitamisesta. Elorannan mukaan olisi pitänyt saada välimuoto varsinaisen jäsenen ja kannattavan jäsenen väliin. Hän ehdotti tällaisten toisen polven jäsenten nimitykseksi perhejäsen. Ehdotus ei saanut johtokunnassa täysin varauksetonta kannatusta. Epäiltiin, ettei perhejäseniä olisi kovin paljon tulossa, ja pidettiin tärkeänä sitä, että saataisiin ennen muuta elossa olevat veteraanit ymmärtämään yhdistyksen tarkoitus.[569] Niinpä hanke perhejäsenistä ei ollut 1970-luvulla edennyt.

Paavo Kihlberg, Veljesavun sihteeri 1991–2000

Perinneyhdistysasia oli sittemmin 1990-luvun aikana silloin tällöin esillä Veljesavussa. Kun Jääkäripataljoona 27:n Perinneyhdistys täytti 30 vuotta 1996, todettiin, että tämä yhdistys oli perustettu silloin, kun jääkärien keski-ikä oli ollut noin 75 vuotta. Niinpä aika alkoi olla kypsä myös Veljesavun perinneyhdistyksen perustamiselle. Kun Jääkäriliiton toiminta oli lopetettu vuonna 1988, tulisi Veljesavun aika vastaavasti täyteen joskus 2010-luvulla. Oli harkinnan paikka, olisiko perinneyhdistys tarpeellinen, kirjoitettiin Achtungissa. Uuden yhdistyksen pohjan muodostaisivat luonnollisesti vapaaehtoisten lapset sekä kannattavat jäsenet. Kummallakin taholla todettiin olevan runsaasti aktiivisia henkilöitä, joten heistä uskottiin löytyvän päteviä miehiä ja naisia perinneyhdistyksen johtoon.[570]

Yhdistyksen sisäiset jännitteet alkoivat näkyä Tampereen vuosikokouksessa 20. maaliskuuta 1993. Henkilövalinnoissa ei syntynyt avoimia erimielisyyksiä, vaan niin puheenjohtaja kuin johtokunnan erovuoroiset jäsenetkin valittiin yksimielisesti uudelleen. Tapio Sormunen oli kuitenkin kokouksen alla ollut kieltäytymässä jatkamasta puheenjohtajana ja esittänyt, että puheenjohtajuus siirrettäisiin "historiallisista syistä" Tampereelle. Puheenjohtajakysymys siirrettiin vuosikokouksen alla kerhojen käsiteltäväksi, mutta Sormusella näyttää olleen laajaa kannatusta, sillä muita esityksiä puheenjohtajaksi ei tullut. Kokouksessa nousi kuitenkin yllättäen ylimääräisenä asiana esille kunniajäsenten kut-

suminen yhdistykselle. Asiaa on selvitetty aiemmin toisaalla kunniajäsenkysymyksen yhteydessä. Tämä ilmeisen yllättäen tullut aloite oli omiaan hämmentämään kokousosanottajia, ja se johti sittemmin yhdistyksen sisäiseen eripuraan.

Toisaalta Tampereen vuosikokouksessa oli esillä niin ikään entisten puheenjohtajien Kalevi Haapaniemi, Leo Sormunen, Pekka Soila, Pekka Kurvinen ja Alf Silfverberg aloite Veljesavun museotoimikunnan perustamiseksi. Tämä oli asia, johon jäsenkunnalla ei ollut mitään vastaan sanomista. Haapaniemen ym. aloitteessa tällaiseen museotoimikuntaan tulisi nimetä edustajat johtokunnasta sekä jokaisesta alueellisesta kerhosta. Toimikunnan tehtävänä olisi kerätä saatavilla oleva ja esimerkiksi veljiltä jäänyt museotarkoituksiin soveltuva aineisto. Sen tulisi myös avustaa ja aktivoida museotoimintaa, jotta toisessa maailmansodassa Saksan asevoimissa olleista suomalaisista voitaisiin antaa totuudenmukaista tietoa kiinnostavalla tavalla. Vuosikokous päätti antaa ehdotuksen museotoimikunnan perustamisesta johtokunnan käsiteltäväksi.

Tampereen vuosikokouksessa oli esillä vielä kolmaskin kirjallinen aloite. Pekka Soila, Kalevi Haapaniemi, Pekka Kurvinen ja Leo Sormunen esittivät, että johtokunta ryhtyisi toimiin erityisen kannatusjäsensuunnitelman valmistamiseksi ja toteuttamiseksi yhdessä kerhojen kanssa. Aloitteessa todettiin, että yhdistyksen työhön ja päämääriin myönteisesti suhtautuvien keskuudessa oli kiinnostus yhdistyksen työtä kohtaan voimakasta. Siksi Veljesavun olisi perintönsä vaalimiseksi omistauduttava kannattavien jäsenten kutsumiseen yhdistyksen toimintaan. Edelleen aloitteessa todettiin, että myös suunnitelmaa erillisen yhdistyksen perustamista kannatusjäsenille olisi aihetta kehittää, jotta SS-vapaaehtoisten perintö olisi luotettavissa käsissä. Tämänkin aloitteen vuosikokous antoi johtokunnan käsiteltäväksi.[571]

Vuosikokouksen yhteydessä Veljesapu vietti Tampereella vapaaehtoisten Saksasta paluun 50-vuotisjuhlaa. Olihan tervetulojuhlakin järjestetty vuonna 1943 nimenomaan Tampereella. Kysymyksessä oli oikeastaan SS-vapaaehtoisten suurin juhla sitten sotavuosien. Juhlaväki kokoontui ennen vuosikokousta Tampere-talon pieneen saliin, jossa vallinnutta tunnelmaa kuvattiin odottavaksi, arvokkaaksi ja herkäksi. Paikalla oli lukuisia kutsuvieraita mm. Tampereen kaupungilta ja puolustusvoimista. "Varsin juhlallinen oli se hetki, kun Suomen lipun saattamana saapui juhlasaliin vapaaehtoisten oma lippu." Näin kuvasi vapaaehtoisten oma lehti lipun saapumista, eikä joitakin vuosia aikaisemmin esillä olleesta lipun käyttökiellosta ollut enää puhettakaan. Juhlapuheen piti valtiotieteen tohtori Pekka Visuri, jonka puheen pääsanoma kiteytyi ajatukseen, että sodanjälkeinen syyllisyyden kollektiivinen tuomio oli täysin epäoikeudenmukainen. Tervehdyksiä juhlassa esittivät Hämeen sotilasläänin komentaja kenraalimajuri Jaakko Aatolainen, Suomen Sotaveteraaniliiton puheenjohtaja pankinjohtaja Simo Kärävä sekä Va-

Tampereen kaupunki järjesti Saksasta paluun 50-vuotisjuhlaa viettäneille SS-vapaaehtoisille vastaanoton raatihuoneella. Eturivissä ovat vas. Heikki Olsson, Lasse Järvelin, Karl-Erik Ladau ja Sulo Silvennoinen.

paussoturien Huoltosäätiön puheenjohtaja teollisuusneuvos Antti Solja.[572] Iltajuhla järjestettiin hotelli Ilveksessä, jossa myös oli esillä kannattavien jäsenten Mika Hakanpään, Jari Heikkilän, Aarno J. Lylyn ja Hannu Varrion kokoama näyttely SS-vapaaehtoisista.

Jos jotain jäi päivän ohjelmasta kaipaamaan, niin se oli jääkärien tervehdys. Jääkäriperinteen vaaliminen oli siirtynyt toimintansa lakkauttaneelta Jääkäriliitolta Jääkäripataljoona 27:n Perinneyhdistykselle, jonka tuolloinen johto ei ilmeisesti nähnyt SS-vapaaehtoisissa jääkärien antaman esimerkin seuraajia.

Tampereen juhlan yhteydessä Karl-Erik Ladau antoi haastattelun Aamulehdelle todeten, että rankkaa sota-aikaista Saksan-reissuaan kukaan ei jälkeenpäin katunut, vaikka

Vapaaehtoisten kotimaahan paluun 50-vuotismuistoa juhlittiin 3.6.1993 kokoontumalla Pyynikin urheilukentälle Tampereelle eli samaan paikkaan, jossa puoli vuosisataa aiemmin oli järjestetty kotiintulojuhla.

rauhan tultua heidät leimattiin jopa maanpettureiksi. Leimaamisesta on jo päästy, sanoi Ladau, vaikka vieläkin on miehiä, jotka eivät mielellään puhu näistä ajoista.[573]

Vapaaehtoiset juhlistivat juhlavuotta vielä toisellakin kokoontumisella Tampereelle. Kun Saksasta paluusta oli 3. kesäkuuta kulunut päivälleen 50 vuotta, Veljesavun jäsenet oli kutsuttu Tampereen kaupungin vapaaehtoisten kunniaksi järjestämälle vastaanotolle raatihuoneelle, jossa kaupungille luovutettiin pataljoonan pienoislippu. Puheenjohtaja Sormusen mukaan tilaisuus oli yksi kohokohta suomalaisten SS-vapaaehtoisten sodanjälkeisessä historiassa. Vastaanoton jälkeen entiset SS-miehet siirtyivät Pyynikin urheilukentälle, jonne he olivat kokoontuneet puoli vuosisataa aikaisemminkin. Joukot olivat puolessa vuosisadassa harvenneet, mutta paikalla oli vielä noin 130 miestä.

Urheilukentällä järjestyttiin aluksi avoneliöön, kuten ensimmäiselläkin kerralla; nyt avoneliö vain oli tuntuvasti pienempi. Tervehdyssanat esitti Tampereen kerhon puheenjohtaja Heikki Olsson, ja puheenjohtaja Tapio Sormunen piti puheen, jossa hän muisteli 50 vuoden takaisia aikoja samalla stadionilla. Tauno Pajusen johtama partiolippukunta Tampereen Kotkien puhallinorkesteri vastasi musiikista soittaen mm. Pa-

jusen säveltämän pataljoonan kunniamarssin. Iltajuhla järjestettiin ravintola Rosendahlissa.[574]

Vuosikokouksensa 1994 Veljesapu piti Hämeenlinnan Aulangolla Keijo Kääriäisen puheenjohdolla. Edellisen vuosikokouksen jälkeen kunniajäsenkiistan takia erolla uhannut puheenjohtaja Tapio Sormunen saapui kokouspaikalle kaikki kuuden puheenjohtajavuoden aikana kertyneet paperit mukanaan tarkoituksella luovuttaa ne seuraajalleen, joksi Helsingin kerhossa oli suunniteltu Rainer Sormusta. Ennen vuosikokousta pidetyssä johtokunnan kokouksessa kävi kuitenkin ilmi, että johtokunta kannatti "jäsenistön tuella" entisen puheenjohtajan jatkamista tehtävässä. Tapio Sormusen vastaväitteet vaiennettiin toteamalla, että vuosikokoushan puheenjohtajasta päättää. Niinpä vuosikokouksessa Pekka Nummi esitti Tapio Sormusta puheenjohtajaksi, ja muunlaista puheenjohtajaratkaisua toivoneitten helsinkiläisten pysyessä hiljaa esitys hyväksyttiin yksimielisesti. Uudelleen valittu puheenjohtaja kiitti sanoen vievänsä kokoukseen tuomansa paperit takaisin.

Johtokuntaan valittiin edesmenneen Veikko Kivisen tilalle Olavi Partanen ja tämän tilalle varajäseneksi Paavo Maunula. Vuosikokousta hallitsi keskustelu johtokunnan esittämästä sääntömuutoksesta, josta tulee puhe myöhemmin.[575]

Kun yleinen ilmapiiri vapautui ja avartui, Veljesavun tilaisuuksissa alkoi yhä enemmän olla mukana ulkopuolisia esiintyjiä. Tunnettuja kansalaisia pyydettiin pitämään puheita esimerkiksi vuosikokousten yhteydessä. Tästä oli Hämeenlinnan kokous hyvä esimerkki. Tervehdyssanat kokouksessa esitti Hämeen Sanomien eläkkeellä ollut päätoimittaja Allan Liuhala, joka tosin ei ollut täysin ulkopuolinen. Hänen Kannaksella 1944 kaatunut veljensä Jorma Liuhala oli kuulunut Saksan-vapaaehtoisiin kuten hänen setänsä, niin ikään Kannaksella kaatunut Esko Liuhalakin, ja Allan Liuhala oli 1988 hyväksytty Veljesavun kannattavaksi jäseneksi. Puheessaan vuosikokouksessa Aulangolla Liuhala totesi, että suomalaisen SS-pataljoonan lipussa ei ole tahroja. "Te olette kerran taistelleet voidaksenne rakentaa. Olitte intomielisiä isänmaan ystäviä lähtiessänne. Olette myöhemmästä jälkiviisaudesta huolimatta samoja isänmaan palvelijoita edelleenkin", totesi Liuhala.

Samassa Aulangon kokouksessa puhui myös kenraaliluutnantti Erkki Rannikko. Hän totesi, että suomalaisten vapaaehtoisten lähtö Saksan SS-joukkoihin vuonna 1941 ei ollut aatteellinen vaan turvallisuuskysymys. Rannikko muistutti, että välirauha koettiin Suomessa epäoikeudenmukaiseksi. Suomessa ei talvisodan päättyessä riemuittu, kun hyökkääjä otti paljon enemmän kuin sen sotilaalliset suoritukset olisivat antaneet aihetta. Vääryydet eivät loppuneet rauhantekoon, vaan uhkaukset ja rauhansopimukseen kuulumattomat vaatimukset seurasivat toinen toistaan. Neuvostoliitto antoi kaikin tavoin ymmärtää, ettei ole aihetta tuudittautua ikuisen rauhan kuvitelmiin. Tähän yhteyteen

Kalevi Haapaniemi, Brynolf Palmgren, Alf Silfverberg ja Klas-Erik Forss vuosikokouksessa 1995.

liittyi suomalaisten vapaaehtoisten värvääminen Saksan joukkoihin, sanoi Rannikko.[576]

Vuonna 1995 Veljesapu kokoontui vuosikokoukseensa ja 40-vuotisjuhlaansa Porin Suomalaiselle Klubille. Tapio Sormunen oli jo vuosikokousta edeltäneessä johtokunnan kokouksessa ilmoittanut lopullisesti vetäytyvänsä lepoon, ja käydyssä keskustelussa johtokunta päätti yksimielisesti ehdottaa Pekka Nummea uudeksi puheenjohtajaksi. Hetken mietittyään Nummi ilmoitti olevansa valmis ottamaan tehtävän vastaan, jos vuosikokous niin päättää. Kun vuosikokouksen esityslistassa tultiin kohtaan puheenjohtajan valinta, käytti puheenjohtaja Tapio Sormunen puheenvuoron ja ehdotti puheenjohtajaksi Pekka Nummea kieltäytyen samalla olemasta käytettävänä puheenjohtajaa valittaessa. Nummea kannatettiin, eikä muita ehdokkaita, esitetty, joten Nummi valittiin yksimielisesti Veljesavun uudeksi puheenjohtajaksi. Vuosikokouksen puheenjohtajana toiminut Jalo Kokkila kiitti Tapio Sormusta ansiokkaasta ja asiallisesta, seitsemän vuotta jatkuneesta puheenjohtajakaudesta. Yhtä pitkään puheenjohtajana oli siihen mennessä toiminut ainoastaan Kalevi Haapaniemi.

Johtokuntaan valittiin Raimo Kallioisen tilalle uusina jäseninä Pekka Murto sekä puheenjohtajaksi valitun Nummen tilalle Heikki Raevaara. Juhlaesitelmän Porissa piti so-

Sulo Suorttanen ja Olavi Partanen tutustuvat Mika Hakanpään kokoamaan suomalaisvapaaehtoisista kertovaan näyttelyyn Porin vuosikokouksessa 1995.

tilaspiirin päällikkö eversti Seppo Ahtikoski, joka vertasi SS-vapaaehtoisten isänmaanrakkautta jääkäreitä elähdyttäneeseen vastuuseen isänmaan tulevaisuudesta. Iltajuhlaa kunnioitti läsnäolollaan Turun ja Porin sotilasläänin komentaja kenraalimajuri Hannu Särkiö.[577] Myös Porin vuosikokouksen yhteydessä oli SS-vapaaehtoisista kertova näyttely, jonka oli koonnut Mika Hakanpää.

Uusi puheenjohtaja Pekka Nummi oli valmistunut lääketieteen lisensiaatiksi 1949, hän oli saanut kirurgian erikoislääkärin pätevyyden 1953, ja 1966 hän oli väitellyt lääketieteen ja kirurgian tohtoriksi. Työuransa Nummi teki sairaalalääkärinä Porin, Oulun, Lappeenrannan ja Lahden keskussairaaloissa. Tasavallan presidentti oli myöntänyt hänelle professorin arvonimen vuonna 1988. Pekka Nummen erikoisharrastuksena oli sotainvaliditityö, erityisesti sotainvalidiurheilu. Hän oli itsekin jatkosodassa Suomen rintamalla haavoittunut sotainvalidi, ja hän saavutti useita Suomen mestaruuksia veteraaniurheilussa. Hänen lajejaan olivat niin pikajuoksu, alppihiihto kuin moottoriurheilukin.

Vuonna 1995 Veljesavussa pantiin erityisesti merkille yhdistyksen rahastonhoitajana alusta lähtien toiminut Laine-Maire Kyöstilä. Tasavallan presidentti myönsi tuolloin terveydenhoidon opettajana ja lääkintöhallituksen tarkastajana elämäntyönsä tehneel-

Pekka Nummi, Veljesavun puheenjohtaja 1995–1997.

le Kyöstilälle terveydenhuoltoneuvoksen arvonimen. Kyöstilä oli valittu Rintamanaisten Liiton toiminnanjohtajaksi 1983, ja hänet valittiin 1995 tämän yhdistyksen puheenjohtajaksi. Kun hän 1997 täytti 80 vuotta, Veljesapu onnitteli näyttävästi Ehrenschwesteriään Katajanokan kasinolla järjestetyssä tilaisuudessa.

Hotelli Arthurissa Helsingissä pidetyssä vuoden 1996 vuosikokouksessa tehtiin aiemmin mainittu päätös yhdistyksen ensimmäisestä kunniajäsenestä Mauno Jokipiistä. Muilta osin tämäkin kokous sujui rutiininomaisesti. Achtungin toimittaja saattoi kirjoittaa, että entiseen tapaan juhlapäivä sujui häiriöittä ja vuosikokous oli yksimielinen eikä minkäänlaisia hajääniä kuulunut. Puheenjohtaja Nummi jatkoi tehtävässään, ja johtokunnasta vaihtui vain yksi varajäsen, kun Paavo Maunulan tilalle valittiin Pentti Koivisto. Vuosikokouksen yhteyteen helsinkiläiset kannattajajäsenet olivat Olli Wikbergin johdolla järjestäneet omiin kokoelmiinsa perustuvan vapaaehtoisten sodanaikaisten aseitten ja muiden varusteiden pienoisnäyttelyn lukuisine valokuvineen, lehtileikkeineen ja esittelytauluineen. Helsingin sotilasläänin komentaja, kenraalimajuri Raimo Jokinen toi puolustusvoimain tervehdyksen, ja oman tervehdyksensä toi myös virolaisten SS-miesten edustajana Narva-pataljoonan yhdistyksen puheenjohtaja Kalju Jakobsoo. Tämä kertoi siitä, että suomalaisvapaaehtoiset olivat luoneet yhteyden niihin virolaisiin aseveljiinsä, jotka olivat 1943 vapauttaneet heidät saksan rintamalta. Yhteyttä jääkäriperinteeseen vaalittiin, kun Jääkäripataljoona 27:n Perinneyhdistyksen puheenjohtaja kenraalimajuri Sami Sihvo oli pyydetty pitämään juhlaesitelmän aiheesta "Jääkäriliike ja vuosien 1941–43 vapaaehtoiset". Sihvo näki jääkärien ja SS-vapaaehtoisten yhteyden lähinnä siinä, että kokemukset saksalaisista esimiehistä olivat molemmilla joukoilla samansuuntaiset. Sihvo sanoi Jääkäriliiton vuonna 1942 tekemään päätökseen viitaten, että Jääkäriliiton päätös ottamatta vapaaehtoisia kummipojikseen johtui siitä, ettei näiden lähtö Saksaan tapahtunut samoilla perusteilla kuin jääkärien, eikä ajankohtakaan ollut samanlainen.[578]

Vuonna 1996 tuli kuluneeksi 110 vuotta Ruth Munckin syntymästä ja 20 vuotta kuolemasta, ja Veljesapu päätti kunnioittaa hänen muistoaan suurella joukolla Hausjärven

Veljesavun johtokunta 7.2.1997 kokouksessaan Tampereen suomalaisella klubilla. Eturivissä vasemmalta Heikki Raevaara, Heikki Olsson, puheenjohtaja Pekka Nummi, Vilho Jyrinki ja sihteeri Paavo Kihlberg, takarivissä vasemmalta Pekka Murto, Achtung-lehden toimittaja Kaarlo Heiskanen, Veikko Reunanen, Olavi Partanen, Pentti Koivisto, Jalo Kokkila ja Lasse Järvelin.

vanhalla hautausmaalla. Harri Lehtinen Tampereen Kotkien soittokunnasta soitti Tauno Pajusen säveltämän patsashymnin, ja Karl-Erik Ladau piti muistopuheen. Haudalle lasketun kukkakimpun jälkeen kuultiin Taneli Kuusiston talvisodan alla säveltämä "Suomalainen rukous", minkä jälkeen nautittiin perinteinen muistolounas Hyvinkäällä.[579]

Puheenjohtaja Nummi sairastui pian Helsingin vuosikokouksen jälkeen, ja puheenjohtajan tehtäviä joutui käytännössä hoitamaan varapuheenjohtaja Heikki Olsson. Nummi myös ilmoitti, ettei hän ole enää käytettävissä puheenjohtajana. Oulun kerhon eli MG-41:n järjestämässä ja Jaakko Nortion puheenjohdolla pidetyssä vuoden 1997 vuosikokouksessa olikin tavallaan itsestään selvää, että Olsson valittiin yksimielisesti jatkamaan puheenjohtajan tehtävässä. Kemijärvelle muuttaneen ja siellä avioituneen Kaarlo Heiskasen tilalle johtokuntaan valittiin Rainer Sormunen, ja puheenjohtajaksi siirtyneen Olssonin tilalle Unto Ilmevalta. Kokouksen jälkeen pidetyssä juhlassa puhunut MG-41:n puheenjohtaja Aarne Pesonen totesi, että isänmaan rakentaminen on vielä kesken, mutta kohti valoisampaa tulevaisuutta oltiin menossa. Vapaaehtoisten lähdöstä oli kulunut jo kaksi miespolvea, ja työtä oli tehty paljon isänmaan hyväksi.[580] Johtokunta valitsi järjestäytymiskokouksessaan yhdistyksen uudeksi varapuheenjohtajaksi Jalo Kokkilan.

Heikki Olsson, Veljesavun puheenjohtaja 1997–2001.

Oulun vuosikokous 1997 sai aikaan pienen jälkinäytöksen, joka oli sinänsä merkityksetön, mutta joka kuvasti sitä, miten pienet asiat saattoivat nousta joillekin veljille tärkeiksi. Vuosikokouksen jälkeisillä veljesillallisilla osanottajille oli merkitty pöytäpaikat. Kosti Cande, joka ei ollut päässyt illallisella istumaan haluamalleen paikalle, lähetti kokousta seuranneena päivänä kirjallisen eroilmoituksen. Hän ilmoitti eroavansa Veljesavusta siksi, että yhteisillä illallisilla on käytössä karsinointi.[581] Canden eroilmoitus jätettiin johtokunnassa huomiotta.

Veljesavun puheenjohtajaksi valittu Heikki Olsson oli toiminut Fiskarsin palveluksessa myyntitehtävissä. Hän jäi 1988 eläkkeelle Fiskarsin Tampereen myyntikonttorin myyntipäällikön vakanssilta. Sotilasarvoltaan Olsson oli kersantti. Hän oli monin tavoin ansioitunut Veljesavun toiminnassa. Hän mm. suunnitteli Hietaniemeen pystytetyn kaatuneiden SS-miesten muistopaaden, ja järjesti monia "muistojen matkoja" vapaaehtoisten entisille koulutuspaikkakunnille Saksassa ja Itävallassa.

Oulun vuosikokouksen yhteydessä kokouksen osanottajilla oli mahdollisuus tutustua sotakamreeri Vilho Mäki-Hirvelän kokoamaan asepuku- ja kunniamerkkigalleriaan. Mukana oli myös osasto SS-vapaaehtoisille kuuluneita kunniamerkkejä, valokuvia ja muita muistoesineitä. Sotahistoriallisen aineiston keräämisen elämäntyökseen kuvanneen

Panssarimuseon SS-näyttelyn 1997 kokoajat, vasemmalta Jari Saurio, Pekka Kantakoski ja Seppo Taivalmaa.

Veljesavun kannattavan jäsenen Mäki-Hirvelän kokoelmat saivat varsin myönteisen arvion Achtungin toimittajalta. Vuoden 1997 aikana oli esillä toinenkin SS-miehistä kertova näyttely. Veljesavun kannattajajäsen Jari Saurio oli koonnut Parolan Panssarimuseolle mittavan suomalaisvapaaehtoisten toimintaa kuvaavan näyttelyn, jonka avajaisissa oli paikalla 20 vapaaehtoisveteraania. Hämeen Sanomat kirjoitti näyttävästi Saurion keräilyharrastuksesta ja välitti keräilijän näkemyksen suomalaisista SS-miehistä: "Kyllä suomalaisia SS-vapaaehtoisia arvostetaan nykyään paljon enemmän kuin ennen ja se on mielestäni aivan oikein, sillä kyseiset miehet palvelivat nimenomaan rintamajoukoissa. Monet palvelivat jo talvisodassa ja kaikki kotiinpaluun jälkeen vielä jatkosodassa ja osa vielä Lapin sodassakin, joten voidaan kai sanoa, että nämä miehet ovat tehneet vähintään riittävästi itsenäisen isänmaamme eteen."[582]

Uusien pienoislippujen tilaaminen tuli ajankohtaiseksi vuonna 1996. Varapuheenjohtaja tilasi Lipputaidolta 150 lippua. Tässä yhteydessä nousi esille ajatus, että Veljesavulle voitaisiin teettää myös lipun kuvion perusteella suunniteltuja standaareja. Kun kaksi mallikappaletta oli esillä johtokunnan kokouksessa, niistä valittiin tupsulla varustettu malli, jota päätettiin tilata 150 kappaletta. Pienoislippujen myyntihinnaksi päätettiin 100 markkaa ja standaarien 110 markkaa.[583] Kun uudet pienoislipusta muotoil-

Vuonna 1997 myyntiin tullut pataljoonan lipusta muotoiltu standaari.

lut standaarit vuonna 1997 saatiin, ne otettiin kiinnostuksella vastaan, totesi johtokunta.[584]

Veljesavun piirissä oli 1990-luvulla kaupan myös SS-Aseveljet ry:ltä periytynyttä aineistoa. Yhdistyksen sihteerin Oiva Heikasen kuoltua 1991 hänen hallussaan olleet SS-Aseveljien jäsenmerkit ja saksalaiset lähitaistelumerkit päätyivät silloiselle varapuheenjohtajalle Heikki Olssonille. Tämä ryhtyi myymään näitä merkkejä halukkaille ostajille kuten keräilijöille, joille merkit päätyivät varsin kohtuullisilla hinnoilla. SS-Aseveljien jäsenmerkkiä myytiin 10 markalla ja pronssista lähitaistelusolkea 100 markalla.

Tampereella pidetyssä vuoden 1998 vuosikokouksessa Olsson sai puheenjohtajan tehtävään kokouksen varauksettoman kannatuksen, kuten pöytäkirjassa todettiin. Sittemmin tosin väitettiin, että hänelle oli esitetty kokouksessa vastaehdokasta, mutta että kokouksen puheenjohtaja olisi estänyt äänestyksen asiassa. Johtokunnassa tapahtui yksi muutos, kun Pekka Murto kieltäytyi jatkamasta johtokunnan jäsenenä. Hänen tilalleen valittiin Raimo Kallioinen.

Edelleen vuosikokouksessa 1999 "useammalta taholta salista ehdotettiin" Heikki Olssonin jatkavan tehtävässä. Muita ehdotuksia ei tullut, joten Olsson valittiin jatkamaan puheenjohtajana. Johtokuntaan nousi edesmenneen Heikki Raevaaran tilalle siihenastinen varajäsen Pentti Liukkonen ja tämän tilalle uudeksi varajäseneksi Kosti Cande.[585]

Vuoden 1999 vuosikokous ja sen yhteydessä järjestetty päiväjuhla olivat Veljesavun toiminnan kannalta sikäli merkittäviä, että tuolloin saatettiin havaita yhdistyksellä olevan paljon ystäviä. Kokouksessa voitiin todeta, että koko 1990-luku oli ollut yhdistykselle varsin myönteinen, ja että se oli saanut arvostusta yllättäviltäkin tahoilta. Tämä näkyi vuosikokouspäivänä siten, että niin omia kuin vieraita saapui Helsingin Suomalaiselle Klubille niin paljon, että osa joutui istumaan eteisaulassa. Vieraina oli arvovaltaisia henkilöitä, ja Veljesapua tervehtivät eri veteraanijärjestöt, joiden veljespiiriin myös SS-vapaaehtoiset saattoivat todeta kuuluvansa. Helsingin sotilasläänin komentaja prikaa-

Tampereen vuosikokouksessa 1998 oli Mika Hakanpään järjestämä SS-vapaaehtoisia kuvaava näyttely. Eturivissä vas. Heikki Olsson, Lasse Järvelin ja Tauno Pajunen, takana vas. Aarno J. Lyly ja näyttelyn kokoaja Mika Hakanpää.

Karl-Erik Ladau ja Lisa Parjanen Veljesavun vuosikokouksessa 1999 Helsingin Suomalaisella Klubilla.

Helsingissä 1999 pidetyssä vuosikokouksessa puheenjohtaja Heikki Olsson ja rahastonhoitaja Laine-Maire Kyöstilä jakoivat yhdistyksen tunnustuksia ansioituneille, vasemmalta kultaisen jäsenmerkin saanut Rainer Sormunen, kultaisen jäsenmerkin saaneet matrikkelin kokoajat Hannu Varrio ja Mika Hakanpää sekä hopeisen jäsenmerkin sääntöuudistuksen suunnittelusta saanut Kari Ruutu.

tikenraali Ahti Vartiainen toi puolustusvoimain ja toiminnanjohtaja Jaakko Valve Suomen Sotaveteraaniliiton tervehdyksen, pääsihteeri Juhani Saari esitti Sotainvalidien Veljesliiton ja eversti Jorma Jokisalo Uudenmaan sotilasläänin tervehdyksen. Ylipormestari Raimo Ilaskiven ollessa ulkomaanmatkalla Helsingin kaupungin puolesta Veljesapua tervehti sosiaalidemokraattinen apulaiskaupunginjohtaja Antti Viinikka, joka luki Kari Ruudun kirjoittaman puheen. Viinikka myös isännöi Helsingin kaupungin SS-miehille järjestämää vastaanottoa. Juhlapuheen päiväjuhlassa piti Uudenmaan sotilasläänin komentaja eversti Jarmo Myyrä.[586]

SS-Aseveljet ry:llä oli ollut oma, rintamalla olleilta jäseniltä lahjaksi saatu puheenjohtajan nuija. Se oli sodan jälkeen joutunut kadoksiin, eikä Veljesavulla ollut omaa nimikkonuijaa ennen kuin Turun kerho oli lahjoittanut nuijan vuonna 1960. Ehkä tämä nuija oli nuijittu loppuun, sillä 1987 Seppo Taivalmaa lahjoitti yhdistykselle uuden nuijan johtokunnan Panssarimuseon vierailun yhteydessä. Syksyllä 1999 silloinen puheenjohtaja Heikki Olsson otti käyttöön itse tekemänsä puheenjohtajan nuijan. Siinä oli kuvattuna Wiking-divisioonan Sonnenrad sekä SS-merkki.[587]

Vuonna 1997 Veljesavussa palattiin 1950-luvulta periytyneeseen ongelmaan eli SS-invalidien saamatta jääneisiin korvauksiin vuotta 1956 edeltäneeltä ajalta. Asia oli jo useampaan otteeseen torjuttu niin Suomessa kuin Saksassakin, mutta kaikki eivät halunneet antaa periksi, vaikka tunnustettiinkin, että ainoa mahdollisuus korvausten saamiseksi olisi lakimuutos. Achtungissa kirjoitettiin, että sotilasvammalain epäkohta on vielä mahdollisuus korjata. Oletettiin, että Saksassa vammautuneiden asia ei olisi enää arkaluontoinen keskusteltavaksi. Siksi toivottiin, että vammautuneita edustavat järjestöt ottaisivat asian uudelleen esille ja vaatisivat valtiolta jonkinlaista hyvitystä sodanjälkeisistä kahdeksasta vuodesta, jolloin ulkomailla palvelleet eivät saaneet mitään korvauksia. Samassa asemassa SS-vapaaehtoisten kanssa olivat mm. sotavangeiksi joutuneet. Pentti Liukkosen ehdotuksesta Liukkonen, Rainer Sormunen ja Laine-Maire Kyöstilä kävivät asiasta neuvotteluja Sotainvalidien Veljesliitossa, mutta keskusteluissa todettiin, ettei Veljesliitto voi lähteä ajamaan yhden ryhmän asiaa. Vastaavassa tilanteessa oli muitakin sodassa vammautuneita. Niinpä Veljesavun johtokunta totesi, että ainoa mahdollisuus on ottaa yhteyttä eduskuntaan.[588]

Pentti Liukkonen oli pitkäaikainen Veljesavun aktiivi ja johtokunnan jäsen.

Varsinkin Pentti Liukkonen oli innokas korvausasian ajaja. Hän saattoi kertoa vuosikokouksessa 1999, että valtiokonttoriin oli toimitettu 60 hakemusta. Valtiokonttori oli tehnyt hakemusten perusteella laskelmia ja oli luvannut niiden perusteella tehdä ehdotuksen Veljesavulle. Näytti olevan mahdollisuuksia saada asia ratkaisuun, sillä sekä Laine-Maire Kyöstilä että Pentti Liukkonen kertoivat olleensa yllättyneitä asian valtiokonttorissa saamasta myönteisestä vastaanotosta. Nyt vain odoteltiin valtiokonttorin yhteydenottoa jatkotoimista.[589]

Asia siirtyi uudelle vuosituhannelle. Alkuvuodesta 2000 Liukkonen saattoi kertoa Veljesavun hallitukselle, että vammaiskorvausasia oli valtiovarainministeriön ja sosiaaliministeriön käsissä. Läpimeno vaati sotilasvammalain muutosta ja siten eduskunnan käsittelyä. Yhdistyksen hallituksessa oltiin sitä mieltä, että pitäisi ilmeisesti juntata kansanedustajia, lähinnä ryhmänjohtajia, jotta asia saataisiin etenemään. Esitettiin kysymys,

pitääkö Veljesavun olla enemmän julkisuudessa ja olisiko parannettava vapaaehtoisten kuvaa julkisuudessa. Pentti Koivisto vastasi kysymykseen todeten, ettei veljesapulaisista ole enää tiedottajiksi. Se on ammatti-ihmisten asia.[590]

Toiveet vammaiskorvausasian järjestämiseksi alkoivat vähitellen hiipua. Veljesapu otti alkuvuodesta asiassa 2000 yhteyttä tuolloiseen sosiaali- ja terveysministeri Maija Perhoon, mutta ministeri lähetti talvella 2000 Veljesavulle kirjeen, joka antoi pakit invalidien korvauksille, kuten johtokunnan kokouksessa todettiin. Veljesavun hallitus ei silti kokonaan luovuttanut. Se esitti vuosikokoukselle hyväksyttäväksi toimintasuunnitelman, jonka mukaan itärintamalla vammautuneiden aseveljien korvausasian viranomaiskäsittelyssä ilmenneistä vaikeuksista huolimatta asiaa pyritään ajamaan kaikin käytettävissä olevin keinoin. Varsinkaan Liukkonen ei halunnut vieläkään luovuttaa, vaan suunnitteli asian ajamista EU:ssa Saksan kautta. Toisaalta hän kuitenkin myönsi, että vastuu oli Suomen hallituksen, joka oli lähettänyt miehet matkaan. Oikeuskanslerin puoleen kääntymistäkin mietittiin. Kaivattiin myös jämerää kansanedustajaa ajamaan invalidien korvausasiaa.[591]

Aika oli armottomasti ajamassa korvauskysymyksen ohitse. Poliittista tahtoa suhteellisen pientä joukkoa koskevan asian järjestämiseksi ei ollut. Lisäksi on syytä todeta, että vaikka entiset SS-vapaaehtoiset pääsivät aikanaan osallisiksi yleisistä kaikille sotaveteraaneille kuuluvista sosiaalietuuksista, Veljesapu ry järjestönä ei esitetyistä päinvastaisista julkisista väitteistä[592] huolimatta ole koskaan saanut valtiovallalta minkäänlaista taloudellista tukea. Se on aina tullut toimeen jäsenistönsä ja satunnaisten lahjoittajien tuen turvin.

Sääntöuudistus 1999

Kun Veljesapu vuonna 1955 perustettiin, se määriteltiin, kuten aiemmin on todettu, yhdistyksen nimessä ja säännöissä yksiselitteisesti ja yksinomaan huoltoyhdistykseksi. Tämä oli tietenkin perustamisvaiheessa viisasta. Varsin ahtaasta sääntöjen määräyksestä haluttiin pitää kiinni vuosikymmenien ajan, sillä huoltoyhdistyksenä toimimisella katsottiin olevan mahdollista yrittää torjua Veljesapua vastaan suunnattuja hyökkäyksiä. Tosin hyökkääjät eivät juuri yhdistyksen säännöistä välittäneet, kun Veljesapua haluttiin ahdistella poliittisin perustein.

On tietenkin luonnollista, että huoltotoiminnan rinnalla Veljesavusta kehittyi alusta lähtien SS-vapaaehtoisten yhteisö, joka puutteessa olleitten veljien avustamisen lisäksi vaali jäsenten keskinäistä aseveljeyttä ja sen velvoittavia perinteitä. Tämä näkyi vuosien mittaan monella tavoin. Pidettiin kokouksia yhteisiä sotamuistoja muistellessa, kerät-

tiin sotaretkeen liittynyttä materiaalia, kuvattiin ja tallennettiin filmimateriaalia, perustettiin museo-osasto ja saatiin aikaan pataljoonan historiakirja ja matrikkeli. Alkuperäisten sääntöjen määritelmä yhdistyksen tarkoituksesta oli näin ollen tosiasiassa käytännön toimintaa ajatellen varsin puutteellinen.

Ensin Berliinin muurin murtuminen marraskuussa 1989 ja sen jälkeen Neuvostoliiton sortuminen joulukuussa 1991 olivat suuria, koko maailmaa koskettaneita ideologisia vedenjakajia. Näiden tapahtumien jälkeen ei ollut enää olemassa sitä ulkopoliittista mahtia, johon suurin osa Veljesapua vastaan suunnatuista hyökkäyksistä oli tukeutunut. Kotimainenkin kommunismi joutui ajan paineessa luomaan nahkansa ja muuntautumaan ainakin ulkoisesti uuteen kuosiin.

Näissä oloissa Veljesavussa syntyi ajatus yhdistyksen sääntöjen saattamisesta ajan tasalle. Lappeenrannan vuosikokouksessa 1992 monet osanottajat käyttivät puheenvuoroja kannattavien jäsenten määrän kasvattamiseksi tai jääkäreiden perinneyhdistyksen kaltaisen Veljesavun perinneyhdistyksen perustamiseksi. Mitään päätöksiä vuosikokous ei asiassa tehnyt. Vuotta myöhemmin Pekka Soila, Kalevi Haapaniemi, Pekka Kurvinen ja Leo Sormunen jättivät aiemmin mainitun johtokunnalle osoitetun kirjelmän, jossa he kiirehtivät kannattavien jäsenten ottamista mukaan toimintaan. Kirjelmässä todettiin myös, että suunnitelmaa kannattaville jäsenille perustettavaksi yhdistykseksi olisi syytä kehittää, jotta SS-vapaaehtoisten perintö olisi luotettavissa käsissä.[593]

Tällaiset vuosikokousaloitteet eivät heti johtaneet käytännön toimiin, mutta yhdistyksen johtokunnan kokouksessa syyskuussa 1993 käsiteltiin puheenjohtaja Tapio Sormusen laatimaa sääntöjen muutosehdotusta. Johtokunta totesi tuolloin yksimielisesti, että sääntöjen muuttaminen ja ajanmukaistaminen olisi tarpeellista. Asiaa päätettiin valmistella eteenpäin.[594]

Sääntömuutosasia oli esillä muutamassa johtokunnan kokouksessa, ja tammikuussa 1994 yhdistyksen juristijäsen ja entinen puheenjohtaja Alf Silfverberg laati oman ehdotuksensa sääntömuutokseksi. Sen mukaan yhdistyksen tarkoituspykälään (2 §) olisi tullut lisätä yksi lause: "Yhdistyksen tarkoituksena on myös vaalia vapaaehtoisliikkeen perinteitä". Silfverbergin ehdotuksen mukaan myös jäseniä koskevia määräyksiä (4 §) olisi muutettava niin, että jäseniksi pääsisivät Saksan sotavoimissa palvelleiden vapaaehtoisten lisäksi myös henkilöt, jotka kannattavat vapaaehtoisliikkeen perinteiden vaalimista. Sääntömuutoksen tullessa voimaan yhdistyksen kannattavat jäsenet siirtyisivät varsinaisiksi jäseniksi, ehdotti Silfverberg.[595]

Johtokunnassa päädyttiin myös siihen, että sääntöihin otettaisiin maininta, jonka mukaan yhdistyksen purkautuessa sen varat luovutettaisiin Sotainvalidien Veljesliitolle, kuten alkuperäisten sääntöjenkin mukaan oli tehtävä. Lisäksi haluttiin, että yhdistyksen

arkisto luovutettaisiin Sotamuseoon. Johtokunta päätti tuoda Silfverbergin laatiman sääntömuutosehdotuksen vuoden 1994 vuosikokoukseen. Jonkinmoista epävarmuutta johtokunnan jäsenet ilmeisesti tunsivat muutosehdotuksen läpimenosta, kun pöytäkirjaan kirjattiin, ettei ehdotuksen hyväksyminen tässä vuosikokouksessa ole mikään välttämättömyys, koska asia ei ole millään tavoin kiireellinen.[596]

Kun asia tuli maaliskuussa 1994 vuosikokouksessa käsittelyyn, se liitettiin vanhaan kiistaan kunniajäsenyydestä, vaikka sääntömuutoksella ei sinänsä ollut mitään tekemistä kunniajäsenyyden kanssa. Kunniajäsenasiassa aktiivinen Pekka Kurvinen ehdotti sääntömuutoksen siirtämistä, koska jäsenistö oli saanut ehdotuksen vasta kokouksessa nähtäväkseen. Samalla Kurvinen peräsi yhdistykselle kunniajäseniä tai -puheenjohtajia. Kurvisen puheenvuoron aikana pöytäkirjaan kirjattiin ääni salista: "Kaksi naista johtokuntaan, ei kunniajäseniä!" Pohjanlehto kannatti sääntömuutosasian siirtämistä ja ihmetteli, oliko vanhoista säännöistä haittaa. Pekka Nummi puolestaan puolusti johtokunnan ehdotusta todeten, että lain muutokset vaativat korjauksia sääntöihin. Nummi ehdotti vaiettavaksi kunniajäsenasiasta. Paavo Maunula puolestaan totesi, että "me vanhenemme ja poistumme". Hän oli sitä mieltä, että kannattajajäseniksi olisi saatava vapaaehtoisten poikia, vävyjä ja tyttäriä. "Kunniajäsenet ovat jo haudassa", sanoi Maunula jatkaen, ettei ollut tarvittu kunniajäsenpykäliä siihenkään saakka eikä kunniapuheenjohtajia.

Kun kokouksessa oli ehdotettu ja kannatettu sääntöuudistuksen siirtämistä, vuosikokouksen päätökseksi tuli, että sääntöjen muutos siirretään myöhemmäksi.[597] Epäilemättä kunniajäsenkysymyksen kytkeminen sääntömuutokseen oli yhtenä syynä asian siirtämiseen. Saattoi myös olla, etteivät veteraanit olleet vielä valmiita ja halukkaita ottamaan tasavertaisina jäseninä rinnalleen kannattavia jäseniä. Aseveljeyden perustalle rakentuneen klubin toiminnassa muutos olisi ollut monen mielestä liian suuri.

Johtokunta taipui muutosvastarintaisen vuosikokouksen tahtoon ja päätti toukokuussa 1994 yksimielisesti, että sääntömuutos jätetään lepäämään ja odottamaan tulevia kokouksia. Asiassa ei haluttu nostattaa minkäänlaista riitaa, ja niinpä siitä tuli vaieta toistaiseksi kokonaan niin, ettei sitä käsiteltäisi Achtung-lehdessäkään.[598] Aivan ilmeisesti johtokunta myös pelkäsi, että repivä riitely kunniajäsenasiasta puhkeaa uudelleen, mikäli sääntömuutosasiaa pidetään esillä.

Kuten Silfverbergin sääntöehdotuksesta oli käynyt ilmi, muutosta olisi tarvittu mm. yhdistyksen jäsenyysehtoihin. SS-vapaaehtoisten lukumäärä oli vääjäämättömästi vähenemässä kiihtyvällä tahdilla. Yhdistyksen perustamisajankohdan tuhannesta vapaaehtoisesta oli jäljellä alle puolet. Jos tulevaisuus aiottiin turvata, jäseniksi oli saatava muitakin kuin Saksan-sotaretken käyneitä veteraaneja. Säännöt tosin olivat alusta lähtien

tehneet mahdolliseksi kannattavien jäsenten ottamisen yhdistykseen johtokunnan harkinnan perusteella. Kannatusjäsenyys oli kuitenkin tarkoitettu lähinnä vain sellaisille henkilöille, jotka halusivat taloudellisesti tukea Veljesapua. Kannattavien jäsenten jäsenmaksu oli siksi tuntuvasti korkeampi, käytännössä ensin moninkertainen ja sittemmin kaksinkertainen, varsinaisten jäsenten jäsenmaksuun verrattuna, eikä kannattavilla jäsenillä ollut mitään sananvaltaa yhdistyksen asioista päätettäessä.

Kannattavia jäseniä oli yhdistykseen hyväksytty vuosikymmenten mittaan vain ani harvoja. Vuonna 1986 koko maassa tilastoitiin 17 Veljesavun kannattavaa jäsentä,[599] mikä oli kuitenkin huomattavasti enemmän kuin vuosikymmen aikaisemmin, jolloin heitä oli ollut viisi. Käytännössä kannatusjäsenyydellä ei ollutkaan suurta merkitystä, ei edes taloudellisen tuen kannalta. Kuvaavaa on, että vuonna 1991 Veljesavulla ei ollut kannattavista jäsenistä koko maan kattavaa luetteloa, vaan yhdistyksen rahastonhoitaja joutui kyselemään kerhoilta näiden alueella olevista kannattavista jäsenistä.[600] Kannattavan jäsenen ja lahjoittajan välinen ero oli selvästi hämärtynyt.

Kannatusjäsenasia oli ollut vain harvoin esillä johtokunnassa, sillä Veljesapu ei ollut aikaisemmin erityisen halukas laajentamaan jäsenkuntaansa SS-vapaaehtoisten ulkopuolelle. Tästä kertoi osaltaan Erkki Elorannan kannanotto vuonna 1985, kun hän oli kuullut jonkun veljen ilmoittaneen johtokunnalle erään kannattavaksi jäseneksi haluavan nimen. Elorannan mielestä kerhojen, ei yksittäisten jäsenten, olisi tullut suositella kannattavia jäseniä. Eloranta perusteli kantaansa sillä, että viidellä kympillä hankittu jäsenkortti ei olisi pelkkää kannatusta, vaan "sesam aukene" -kortti, kun ammattikeräilijä alkaa soitella veljien ovikelloja. "Älkäämme ottako joidenkin viisikymppisten takia pieniäkään riskejä, mieluummin hylätään kaikki tai lähes kaikki anomukset, kuin ryhdytään yksikään lievästikin arveluttava hyväksymään", kirjoitti rivien suljettuna pitämistä kannattanut Eloranta, ja hänen kantansa oli myös Veljesavun johtokunnan kanta useitten vuosien ajan.[601] Sittemmin, vuosia myöhemmin Elorannan kanta keräilijöihin muuttui, ja myös hän itse myi tai lahjoitti SS-aiheisen esineistönsä keräilijöille.

Suhtautuminen kannattaviin jäseniin oli alkanut vähitellen muuttua 1980-luvun loppupuolelta lähtien. Kannattaviksi jäseniksi hyväksyttiin ensin SS-vapaaehtoisten omaisia, niin leskiä kuin lapsiakin. Mukaan alkoi vähitellen tulla myös sellaisia, joilla ei ollut mitään sukulaisuussiteitä vapaaehtoisiin. Muutoksesta kertoo se, että vuosikokouksessa 1990 kirjattiin jo suorastaan toivomukseksi, että yhdistykselle pyrittäisiin hankkimaan uusia kannattajajäseniä. Johtokunta ottikin asian esille jäsentiedotteessaan todeten, että mahdollisuus kannattavaksi jäseneksi liittymiseksi ei liene yleisesti tunnettua. Samalla johtokunta toivoi, että veljet toimisivat aktiivisesti kannattajajoukon lisäämiseksi.[602]

Tämän toivomuksen mukaisesti 1990-luvun alkupuolella alettiin kannattaviksi jäseniksi hyväksyä SS-militariasta kiinnostuneita keräilijöitä sekä muita historian harrastajia. Veljesavussa nimittäin huomattiin, etteivät keräilijät ole ainoastaan riesa, vaan heidän kanssaan voitiin tehdä hedelmällistä yhteistyötä. Tuolloin kannattavaksi jäseniksi hyväksyttiin eräitä sittemmin pitkään Veljesavussa toimineita henkilöitä kuten esimerkiksi Hannu Varrio 1991, jonka setä Martti Varrio oli palvellut vapaaehtoispataljoonassa, Mika Hakanpää ja Jari Heikkilä 1992, Jari Saurio 1993, Olli Wikberg ja Kari Ruutu 1994, Kari Kuusela 1995 sekä Raimo Rosendahl 1996. Joukossa oli keräilijöitä sekä historiaharrastustensa ja yhteiskunnallisten näkemystensä vuoksi SS-liikkeen historiasta kiinnostuneita.

Kun Veljesavun johtokunta keskusteli vuonna 1992 kannatusjäsenhankinnan mahdollisesta kehittämisestä, päätökseksi tuli, ettei ole syytä ryhtyä erityistoimiin asiassa. Kun tarve jäsenkunnan kasvattamisesta ja jäsenpohjan laajentamisesta kuitenkin oli käynyt ilmeiseksi, ja kun seuraavan vuoden vuosikokoukselle oli jätetty toivomus kannattavien jäsenten hankkimisen kehittämisestä, johtokunta antoi asian Helsingin kerhon ja Kaarlo Heiskasen tehtäväksi.[603]

Kannattavien jäsenten lukumäärä lisääntyi tämän jälkeen jatkuvasti. Keväällä 1996 johtokunta antoi Pekka Murron tehtäväksi laatia kannattaville jäsenille kirje, jossa selostettiin yhdistyksen tarkoitusperiä, kannattavien jäsenten oikeuksia ja velvoitteita sekä toivotettiin heidät tervetulleiksi joukkoon. Kirjettä jaettiin kerhoille toimitettavaksi hyväksytyille kannattaville jäsenille.[604] Tällainen kirje oli merkki toisaalta kannattavien jäsenten määrän kasvusta, toisaalta myös siitä, että kannattavat jäsenet alkoivat varsinaisen jäsenkunnan ikääntyessä olla yhdistykselle yhä tärkeämpiä. Perinteen siirtäminen nuoremmalle polvelle oli alettu ymmärtää yhä paremmin.

Ketä tahansa kannattaviksi jäseniksi ei suinkaan oltu valmiita hyväksymään, sillä Veljesavussa pidettiin tärkeänä, ettei yhdistykseen pääsisi sen toiminnan kannalta epätoivottavia henkilöitä. Hyväksymisprosessi pysyi vielä 1990-luvulla periaatteessa samana kuin se oli ollut yhdistyksen toiminnan alusta lähtien. Sekä varsinaiseksi jäseneksi että kannattavaksi jäseneksi haluavalta vaadittiin kirjallinen hakemus ja kahden veteraanijäsenen suositukset, minkä jälkeen yhdistyksen johtokunta päätti hakijan hyväksymisestä. Vähitellen tästä vaatimuksesta tingittiin niin, että suosittelijoista vain toisen tuli olla veteraanijäsen. Käytännössä vaatimuksesta saatettiin joskus lipsua ja kannattava jäsen hyväksyä ilman suosittelijoita ja johtokunnan päätöstä pelkällä puheenjohtajan siunauksella.[605]

Sääntömuutosasia oli lepäämässä kolme vuotta. Toukokuussa 1997 Veljesavun johtokunta keskusteli jälleen asiasta ja totesi, etteivät veljet ole perinneyhdistyksen pe-

rustamisen kannalla. Veljesavulle voidaan saada jatkaja sääntöjä muuttamalla, jotta saataisiin kannattavista jäsenistä toimivia jäseniä yhdistykseen. Niinpä johtokunta päätti ryhtyä valmistelemaan sääntömuutosta tähän suuntaan.[606] Toisin sanoen johtokunta ei ollut lähdössä perustamaan jääkärien perinneyhdistyksen kaltaista uutta järjestöä, vaan pyrki kehittämään olemassa olevaa yhdistystä tulevaisuuden tarpeita varten.

Kari Ruutu oli ensimmäisiä nuoremman polven edustajia Veljesavun hallituksessa ja vuoden 1999 sääntöuudistuksen suunnittelija.

Asia ei tästä huolimatta nytkään edennyt ripeästi. Pentti Koivisto otti asian johtokunnassa esille marraskuussa 1998 todeten, että jäsenistö on jo niin ikääntynyttä, ettei enää tahdo löytyä ehdokkaita johtokuntaan. Niinpä olisi saatava nuorempia tilalle. Koivisto ehdotti, että Veljesavun sääntöjä korjattaisiin "nykytilannetta vastaaviksi". Laine-Maire Kyöstilä kannatti Koivistoa ja kyseli, tarvittiinko Veljesavussa niin suurta johtokuntaa kuin sillä oli. Kaikissa veteraaniyhdistyksissä pyrittiin hallituksia pienentämään, sanoi Kyöstilä. Koivisto jatkoi ehdottamalla, että Rainer Sormunen ja yhdistyksen kannattava jäsen Kari Ruutu, joka oli Helsingin kaupungin lakimies, valmistelisivat sääntöehdotuksen, joka pohjautuisi aiemmin tehtyyn vuoden 1994 sääntömuutosehdotukseen. Johtokunta päätyi samalle kannalle ja nimesi Sormusen ja Ruudun kahden miehen toimikunnan laatimaan uuden sääntömuutosehdotuksen edellisen ehdotuksen pohjalta.[607]

Tämän jälkeen asiassa edettiin ripeästi. Kari Ruutu esitteli laatimaansa sääntöehdotusta johtokunnalle helmikuussa 1999 todeten, että ehdotusta laadittaessa oli käytetty pohjana Veljesavun voimassa olevia sääntöjä, vuoden 1994 vuosikokoukselle esitettyä sääntömuutosesitystä sekä yhdistysrekisterin mallisääntöjä. Johtokunta kävi esityksen läpi pykälä pykälältä ja totesi, että tärkein muutos ehdotuksessa vanhoihin sääntöihin verrattuna on se, että kannattajajäsenyys poistuu, ja kannattavista jäsenistä tulee normaaleja, tasavertaisia jäseniä. Näin tehtäisiin mahdolliseksi mm. nuorennus yhdistyksen johtotehtävissä ja voitaisiin muutenkin aktivoida kerho- ja yhdistystoimintaa. Johtokunnan kokoa ehdotettiin pienennettäväksi ja sen jäsenten toimikautta lyhennettäväksi. Puheenjohtajan toimikaudeksi ehdotettiin kuitenkin kaksi vuotta.

Johtokunta teki muutaman pienen muutoksen Ruudun ehdotukseen ja päätti toimittaa tekstin Rainer Sormuselle, joka sai ne monistettua. Monistetut sääntöehdotukset lähetettiin Kaarlo Heiskaselle, joka postitti ne Achtungin mukana jäsenistölle. Kari Ruudulle luovutettiin Rainer Sormusen ehdotuksesta Veljesavun jäsenmerkki kiitoksena sääntömuutosehdotuksesta sekä siitä, että Ruutu oli monen vuoden ajan kuvannut Veljesavun toimintaa.[608]

Sääntömuutos tuli johtokunnan esityksenä esille vuosikokouksessa 1999. Kun muutosehdotus oli lähetetty jäsenille jo kuukautta ennen kokousta, kaikilla kokouksen osanottajilla oli ollut hyvää aikaa tutustua siihen. Rainer Sormunen esitteli asian todeten Ruudun pääasiassa laatineen ehdotuksen, mutta hänen mukaansa apuna oli käytetty myös "annosta talonpoikaisjärkeä, jota meillä on vielä jäljellä". Sormunen toivoi, että säännöt olisivat sellaiset, että ne pätisivät myös tulevaisuudessa, jotta niitä ei tarvitsisi jälleen muutaman vuoden päästä uusia. Puheenvuoron käyttänyt Kalevi Haapaniemi ehdotti muutoksia esillä olevaan luonnokseen. Hän halusi sääntöihin maininnan, että Veljesapu ei osallistu puoluepoliittiseen toimintaan. Hän oli myös sitä mieltä, että hallituksen jäsenistä vähintään puolet pitäisi olla Saksassa olleita vapaaehtoisia. Pekka Nummi oli nyt ainoa, joka oli sitä mieltä, ettei yhdistyksen sääntöjä olisi muutettava. Pekka Kurvinen puolestaan piti sääntömuutosehdotusta hyvänä.

Kokouksen puheenjohtajana toiminut Jaakko Nortio totesi yhteenvetona käydystä keskustelusta, että sääntömuutoksen vastustajia ei ollut, joten muutos hyväksyttiin yksimielisesti. Lisäksi kokous päätti Haapaniemen esityksen mukaisesti lisätä sääntöihin maininnan, ettei yhdistys osallistu puoluepolitiikkaan. Ehdotusta siitä, että puolet hallituksen jäsenistä tulisi olla Saksan-vapaaehtoisia, ei sisällytetty sääntöihin, mutta vuosikokous teki Kari Ruudun ehdottaman pöytäkirjapäätöksen, jonka mukaan vähintään puolet hallituksesta tulisi olla vanhoja vapaaehtoisia. Tällaisella päätöksellä haluttiin pitää päätösvalta alkuperäisten jäsenten käsissä, ja pöytäkirjapäätöksen muuttamisen todettiin olevan huomattavasti helpompaa kuin sääntöjen muuttaminen.[609]

Kun sääntömuutos oli käsiteltävä kahdessa peräkkäisessä kokouksessa, johtokunta kutsui yhdistyksen ylimääräisen kokouksen koolle Hyvinkäälle elokuun alussa 1999 Ruth Munckin muistotilaisuuden yhteyteen. Ainoana varsinaisena asiana Jaakko Nortion puheenjohdolla läpi viedyssä kokouksessa oli sääntömuutoksen lopullinen hyväksyminen. Asiasta käytiin keskustelu, mutta ainoaksi muutokseksi hallituksen esitykseen jäi jo edellisessä kokouksessa hyväksytty maininta kiellosta osallistua puoluepoliittiseen toimintaan. Vaikka jotkut jäsenet epäilemättä olivat mielessään sääntöuudistusta vastaan, sääntömuutos hyväksyttiin yksimielisesti, mistä kertoo sekin, että ylimääräinen kokous kesti ainoastaan kymmenen minuuttia.[610]

Hyväksytyissä säännöissä yhdistyksen toiminnan keskeisenä tarkoituksena säilyi Saksan sotavoimissa palvelleiden suomalaisten avustaminen. Lisäystä alkuperäisiin sääntöihin oli mm. veljeshengen luoman yhteenkuuluvuuden ylläpitäminen, julkaisutoiminnan harjoittaminen sekä perinne- ja museotoiminnan tukeminen. Uusiin sääntöihin otettiin myös maininta siitä, että yhdistys voi perustaa alaosastoja ja kerhoja. Olennainen muutos oli se, että yhdistyksen varsinaisiksi jäseniksi voitiin entisten vapaaehtoisten lisäksi ottaa yhdistyksen periaatetta ja tarkoitusta kannattavia henkilöitä.

Joitakin jäseniä jäi sääntömuutoksen hyväksynnänkin jälkeen kaihertamaan kannattavien jäsenten hyväksyminen tasavertaisiksi jäseniksi Saksan-vapaaehtoisten rinnalle. Vuosikymmeniä toimineen, yhteen hitsautuneen veljespiirin oli luonnollisesti vaikea käsittää sitä, että ulkopuoliset, veteraaneja tuntuvasti nuoremmat henkilöt tulevat periaatteessa ja käytännössäkin tasavertaisina veteraanien kanssa päättämään yhdistyksen asioista. Monia askarrutti se, millaista väkeä uudet säännöt yhdistykseen toisivat. Niinpä johtokunnan kokouksessa syyskuussa 1999 Jalo Kokkila kysyi, värvätäänkö kannattavia jäseniä vai annetaanko heidän tulla omasta halustaan. Vilho Jyrinki puolestaan epäili, onko todella harkittu kaikkien jäseneksi haluavien kiinnostusta SS-vapaaehtoisten asiaan. Jyrinki oli sitä mieltä, ettei pitäisi haalia sellaisia jäseniä liikaa, jotka sitten jättävät jäsenmaksunsa maksamatta. Hänen kantansa oli, että laatu korvaa määrän. Johtokunta ei antanut ainakaan pöytäkirjaan kirjattua vastausta jäsentensä kysymyksiin.[611]

Patentti- ja rekisterihallitus palautti uudet säännöt korjattaviksi tammikuussa 2000, mutta niihin vaaditut muutokset olivat muodollisia ja niin vähäisiä, että sihteeri valtuutettiin tekemään muutokset ja toimittamaan korjatut säännöt takaisin yhdistysrekisteriin. Kun tämä oli tehty, patentti- ja rekisterihallitus hyväksyi säännöt nopeasti eli 7. helmikuuta 2000. Heti sen jälkeen Veljesapu alkoi noudattaa uusia sääntöjä, ja jäsenistöä varten painatettiin sääntöjä 650 kappaletta.[612]

Kaikki ei kuitenkaan ollut niin kuin olisi pitänyt olla. Sääntöjen hyväksymisen jälkeen väitettiin, että rahastonhoitaja Kyöstilä oli toimittanut yhdistysrekisteriin puheenjohtaja Heikki Olssonin allekirjoittaman sääntöversion, jossa jäsenyysehdot eivät olleet vuosikokouksen hyväksymien sääntöjen kaltaiset. Tosiasiassa Olssonin allekirjoittaman sääntöilmoituksen oli yhdistysrekisteriin jättänyt yhdistyksen sihteeri Paavo Kihlberg. Selvästi vastoin vuosikokouksen yksiselitteistä päätöstä oli ilmoitukseen liitetyissä säännöissä jäsenyysehdot pidetty aikaisemman kaltaisina: ”Yhdistyksen varsinaisiksi jäseniksi voidaan hyväksyä Saksan sotavoimissa vuosina 1941–1943 palvelleet suomalaiset vapaaehtoiset. Kannattaviksi jäseniksi voidaan hyväksyä heidän toimintaansa tukeneet kuin myös yhdistyksen periaatteita ja tarkoitusta kannattavat henkilöt.”

Tällainen rekisteri-ilmoitus, jossa yhdistyksen jäsenet jaettiin edelleen varsinaisiin ja kannattaviin jäseniin, oli jätetty yhdistysrekisteriin ilmeisen tahallisesti. Koskaan ei käynyt täysin selvästi ilmi, kuka oli tällä tavoin halunnut sabotoida vuosikokouksen päätöksen. Virhe oletettiin kuitenkin voitavan korjata pienin kustannuksin. Näin ei kuitenkaan käynyt, sillä byrokraattinen yhdistysrekisteri vaati korjattuihin sääntöihin lisää tarkennuksia ja muutoksia. Kun asiaa käsiteltiin Veljesavun hallituksessa, Jalo Kokkila nosti esille jo aiemminkin esillä olleen perinneyhdistysasian ja epäili, että ehkä perinneyhdistys olisi nyt ajankohtainen. Joka tapauksessa ilmeisen tahallinen sääntösekaannus vaikeutti Veljesavun seuraavien vuosien toimintaa huomattavasti. Kari Ruutu uhkasi julkisuudessa jopa rikosilmoituksen tekemisellä väärien tietojen antamisesta yhdistysrekisteriin.[613]

Rahastonhoitaja Laine-Maire Kyöstilä halusi pitää kiinni siitä sääntöversiosta, joka oli toimitettu yhdistysrekisteriin, vaikka sen sanamuoto ei ollutkaan vuosikokouksen hyväksymien sääntöjen mukainen. Hän vetosi vielä tammikuussa 2001 siihen, että virallisesti voimassa olevien, yhdistysrekisterin vahvistamien sääntöjen mukaan uudet hyväksyttävät jäsenet ovat nimenomaan kannattavia jäseniä, vaikka heillä onkin samat oikeudet kuin varsinaisilla jäsenillä. Tällainen kertoi siitä, että joillakin oli vaikea luopua omaksumastaan kannasta. Toisaalta Kyöstilä oli jo lokakuussa 2000 jättänyt johtokunnan vaatimuksesta yhdistysrekisteriin uuden ilmoituksen, jossa jäsenyysehdot olivat yhdistyksen vuosikokouksessa hyväksytyn kaltaiset.[614]

Tyrmätty muistomerkkihanke

Kun Ukraina itsenäistyi vuonna 1991 Neuvostoliiton hajottua, monet suomalaisvapaaehtoisten sodanaikaiset taistelupaikat avautuivat matkailulle siten, että itärintaman veteraaneille tuli mahdolliseksi matkustaa sinne verestämään vanhoja muistoja. Veljesavussa ei kuitenkaan aivan heti innostuttu Ukrainan-matkailusta, mutta sen sijaan vuonna 1993 yhdistyksen johtokunnassa keskusteltiin Pentti Koiviston tekemästä aloitteesta Ukrainan mullissa lepäävien suomalaisten sotavainajien mahdollisesta saamisesta yhteishautaan tai jopa siirtämisestä kotimaahan. Asia oli sikäli ajankohtainen, että Suomen rintamalla rajan taakse jääneitä sotavainajia oli ryhdytty Neuvostoliiton sortumisen jälkeen etsimään ja palauttamaan kotimaan multiin.

Veljesavussa todettiin, että opetusministeriön alaisessa sotavainajien neuvottelukunnassa oli luvattu ottaa SS-vapaaehtoisten riveissä kaatuneiden asia esille. Asia oli sikälikin ajankohtainen, että Saksan ja Venäjän kesken oli tehty sopimus sotavainajien hautojen hoitamisesta ja vainajien mahdollisesta keräämisestä yhteisiin hautausmaihin. Tiedettiin,

että esimerkiksi Ukrainan Uspenskajassa on suuri hautausmaa, johon myös suomalaisia on haudattu. Veljesavussa pyrittiin siihen, että saksalaisten aloittamaan sotavainajaprojektiin saataisiin maininta myös suomalaisista vapaaehtoisista.[615]

Saksalaiset nimittäin pystyttivät vuonna 1993 Ukrainan ja Venäjän rajalla olevaan Uspenskajaan puuristin kunnioittamaan paikalle haudattuja Wiking-divisioonan sankarivainajia. Ristiin tuli saksankielinen teksti Zur Ehre der Gefallenen der ersten europäischen Panzerdivision Wiking eli Ensimmäisen eurooppalaisen panssaridivisioona Wikingin kaatuneiden kunniaksi. Suomalaisten hanke päästä mukaan projektiin ei kuitenkaan edennyt moneen vuoteen. Veljesavun johtokunta kirjasi 1995, että vapaaehtoisten sankarivainajien hautapaikkojen sijainti on opetusministeriön selvitettävänä yhteistyössä Saksan viranomaisten kanssa. Johtokunta saattoi todeta asian olevan hoidossa.[616]

Seuraavan kerran sankarivainajien asia oli esillä Veljesavussa helmikuussa 1997, tälläkin kertaa Pentti Koiviston tekemästä aloitteesta. Koivisto oli lähettänyt johtokunnalle kirjeen, jossa hän esitti, että Kaukasukselle pystytettäisiin Wiking-muistomerkki. Ajatus tällaisesta muistomerkistä oli syntynyt kansliapäällikkö Jaakko Nummisen kerrottua, että "Kazakstanissa oli paljastettu sodan muistokivi, jossa on mm. Suomen leijona". Kysymyksessä on Karagandan vankileirillä olleille suomalaisille sotavangeille vuonna 1994 Sotavangit ry:n aloitteesta pystytetty muistomerkki. Veljesavun johtokunta siirsi muistomerkkiasian työvaliokunnan pohdittavaksi.[617]

Johtokunta paneutui nyt tosissaan rintamalla kaatuneiden aseveljien hautojen löytämiseen ja Kaukasukselle pystytettävän muistomerkin suunnitteluun. Yhdistyksen edustajat kävivät 1997 opetusministeriössä keskustelemassa asiasta. Tuolloin todettiin, että tietoja kaivattiin keskushautausmaiden ulkopuolella olevista ns. rintamahaudoista, joihin on mahdollisesti haudattu suomalaisiakin. Tällaiseksi tiedettiin mm. ns. Panssarikaivanto Malgobekin lähellä, johon oli haudattu ainakin seitsemän suomalaista. Yhdistyksen pyrkimykseksi kirjattiin saada pystytetyksi hautapaikalle muistokivi tai muistokilpi, joka annettaisiin hautapaikan lähikyläläisten hoitoon. Katsottiin, että aikanaan Neuvostoliiton, Saksan ja Suomen kesken solmittu sopimus hautapaikkojen kunnossapidosta antaisi perustan tällaisille hankkeille.[618]

Hautapaikkojen kartoitushanke eteni kovin hitaasti. Lopulta tammikuussa 1998 perustettiin opetusministeriön aloitteesta Sotavainajien Muiston Vaalimisyhdistys, johon Veljesapukin liittyi mukaan maaliskuussa 1998. Laine-Maire Kyöstilä valittiin Veljesavun samoin kuin Rintamanaisten edustajana tämän yhdistyksen neuvottelukunnan jäseneksi. Yhdistyksen säännöissä ilmaistu tarkoitus on vaalia 1939–1945 sodissa menehtyneiden, Suomen alueen ulkopuolelle jääneiden sotavainajien muistoa, edistää muiden tekemää vaalimistyötä Suomessa ja ulkomailla sekä toimia erityisesti sen hyväksi,

että omaiset saisivat tietoja sotavainajien vaiheista ja hautapaikoista sekä mahdollisuuden käydä heille pystytetyillä muistomerkeillä.[619] Yhdistyksen toiminta näytti siis sen sääntöjen valossa sopivan erinomaisesti Ukrainaan haudattujen suomalaisvapaaehtoisten muiston vaalimiseen.

Sotavainajien Muiston Vaalimisyhdistyksen perustamiseen mennessä oli saatu varmistettua, että suomalaisia sankarivainajia oli haudattuna niin Uspenskajassa kuin Malgobekissakin. Tiedettiin, että Uspenskajassa on noin 8–10 metriä korkea saksalaisten muistomerkki, johon voitaisiin ajatella myös suomalaisten muistolaattaa, jos lupa Saksasta saadaan. Vaalimisyhdistys oli osoittanut olevansa myönteinen Veljesavun pyrkimyksille. Se oli valmis yhteistyöhön, jotta Uspenskajan ja/tai Malgobekin hautausmaille saataisiin suomalaisten sankarivainajien muistomerkki. Niinpä Kyöstilä saattoi kertoa Veljesavun vuosikokoukselle 1999, että tämä yhdistys hoiti myös SS-vapaaehtoisten asiaa diplomaattikanavia myöten. Oli olemassa toiveita, että myös suomalaiset saisivat saksalaisten tapaan jonkinmoisen muistolaatan tärkeimmille hautapaikoille. Vuosikokouksessa oli keräyslaatikko Ukrainan ja Kaukasuksen sotavainajien hautamuistomerkin rahoittamiseksi.[620]

Muistomerkkihankkeen tielle tuli kuitenkin omalaatuisia esteitä. Sotavainajien Muiston Vaalimisyhdistystä taloudellisesti tukenut opetusministeriö oli periaatteessa hyväksynyt muistomerkkihankkeen, mutta Suomen juutalaisyhteisö lähti nostamaan profiiliaan ja esitti julkisen vastalauseen. Yhteisön johtaja Gideon Bolotowsky ilmoitti vaativansa, että opetusministeriö peruu tukensa hankkeelta selittäen, että suomalaiset SS-miehet eivät kaatuneet Suomen vaan "väärän aatteen ja lipun" alla, eli hanke politisoitiin. Bolotowskyn mukaan sekin oli hämmästyttävää, että SS-joukoissa palvelleet ovat oikeutettuja samoihin etuuksiin kuin Suomen puolustusvoimissa palvelleet, ja hän vaati lakia muutettavaksi. Vasemmistoliiton kansanedustaja Jaakko Laakso ja sosiaalidemokraattien Liisa Jaakonsaari olivat Bolotowskyn linjoilla ja vaativat hallitusta estämään varojen käytön SS-miesten muistomerkkihankkeeseen.

Laakso väitti eduskunnassa tekemässään kirjallisessa kysymyksessä, että Waffen-SS, jonka riveissä suomalaiset palvelivat, oli luomassa edellytyksiä harjoittaa "äärimmäisen häikäilemätöntä miehityspolitiikkaa tuhoamisleireineen ja joukkoteloituksineen". Jaakonsaaren esittämän kysymyksen mukaan Waffen-SS-joukkojen "oli määrä symboloida koko Euroopan asettumista Saksan valtiojohdon tavoitteiden tueksi". Kumpikin kysyjistä paheksui sitä, että Suomen valtio antaisi rahallista tukea Ukrainaan pystytettävään muistomerkkiin. Kysymyksiin vastannut opetusministeri Suvi Lindén totesi vastauksessaan, että Waffen-SS:ssä palvelleet suomalaiset taistelivat vieraan valtion asevoimissa Suomen silloista vihollista vastaan Suomen hallituksen tekemien ratkaisujen perusteel-

la. Tämän vuoksi heidät on etuusasioissa rinnastettu Suomen puolustusvoimissa palvelleisiin. Suomalaisten SS-vapaaehtoisten ei tiedetä syyllistyneen sotarikoksiin, lisäsi ministeri Lindén. Hän saattoi kuitenkin väistää Laakson ja Jaakonsaaren kysymyksen ydinkohdan toteamalla, että Sotavainajien Muiston Vaalimisyhdistys oli päättänyt olla jatkamatta Ukrainan muistomerkkihanketta.[621]

Kokoomuksen kansanedustaja Ben Zyskowicz ilmoitti olevansa asiallisesti yhtä mieltä vasemmistoedustajien kanssa. Juutalaisten kansainvälisesti toimiva Simon Wiesenthal -keskuskin liittyi suomalaisten muistomerkkihankkeen aktiivisiin vastustajiin ja kirjoitti asiasta presidentti Martti Ahtisaarelle. Pieni Veljesapu oli saanut suhteellisen vaatimattomalle sotavainajiensa muiston kunnioittamishankkeelle todella vaikutusvaltaisia vastustajia, joiden verkostoitunut valta ulottui kautta maailman. Suotta ei Kari Ruutu kysynyt ihmeissään Ilta-Sanomissa, määrääkö juutalaisyhteisö saako sotavainajia muistaa.

Muistomerkkihankkeen puolustajana esiintyi julkisesti suomalaisen SS-pataljoonan historian kirjoittanut Mauno Jokipii, joka kehotti juutalaisia lukemaan paremmin historiansa, jotta todellinen tieto suomalaisista SS-miehistä selkiintyisi. Opetusministeriön hallitusneuvos Heikki Rosti puolestaan muistutti, että Saksan valtiokin tukee hautamuistomerkkien pystyttämistä entiseen Neuvostoliittoon. Sotavainajien Muiston Vaalimisyhdistyksen puheenjohtajan, kansliapäällikkö Jaakko Nummisen mukaan kysymyksessä on muistomerkki kaatuneille eikä sotamuistomerkki. Hänen mielestään sotavainajien muiston ympärillä ei saisi olla mitään erimielisyyttä.[622]

Juutalaisten ja entisten kommunistien kiivas vastustus oli kuitenkin säikäyttänyt Sotavainajien Muiston Vaalimisyhdistyksen, ja vain muutama päivä julkisuudessa olleiden vastalauseitten jälkeen se ilmoitti luopuvansa muistokiven pystyttämisestä kaatuneille suomalaisille SS-vapaaehtoisille. Pieni Veljesapu oli jäänyt muistomerkkihankkeineen suurten voimien puristukseen.

Veljesavulle oli tietysti pettymys, että vaalimisyhdistys vetäytyi pelkurimaisesti hankkeesta. Periksi ei kuitenkaan aiottu antaa. Puheenjohtaja Olsson sanoi Ilta-Sanomille, että suomalaiset SS-miehet hoitavat vaikka itse muistomerkin pystyttämisen, kun Sotavainajien Muiston Vaalimisyhdistys oli siitä nostatetun kohun vuoksi vetäytynyt. Olsson ihmetteli, miksi suomalaisille kaatuneille ei saa pystyttää muistomerkkiä, kun esimerkiksi Saksa on pystyttänyt useita ympäri entistä Neuvostoliittoa; tuntuu vähän ihmeelliseltä, että täällä piiskataan pientä joukkoa. Ilta-Sanomien asiasta kirjoittamassa jutussa tehtiin tällä kertaa täysin selväksi se, etteivät suomalaisvapaaehtoiset olleet missään vaiheessa osallisina sotarikoksiin.[623]

Kaarlo Heiskanen ihmetteli omalla palstallaan Achtungissa Ukrainan muistomerkkiasiassa julkisuudessa käytyä keskustelua todeten kuitenkin ylivoimaisen enemmistön

lehtikirjoituksista tukeneen Veljesapua. Jotkut yhdistystä vastaan esitetyistä hyökkäyksistä olivat törkeydessään vertaansa vailla, kuten Heiskanen totesi. Television A-studio oli kuitenkin haastatellut Heikki Olssonia, Eero Helmistä ja Mauno Jokipiitä, jotka kaikki olivat puhuneet oikeaa asiaa. Toisaalta ohjelmaan oli vedetty mukaan myös rotunsa edustajana kaikkitietävä Max Jakobsson vilauttamaan suomalaisten SS-vapaaehtoisten (muka-)ideologiaa, kirjoitti Heiskanen ja kysyi, mihin Jakobssonin rotuideologia oli hävinnyt jatkosodan lopulla. Hän kun oli Upseerikoulun 58. kurssilla, jolla palveli hänen oppilasveljinään 64 entistä SS-miestä.[624]

Mauno Jokipii arvosteli A-studion ohjelman tehnyttä televisiotoimittajaa todeten, ettei tämä esittänyt varsinaisia valheita, mutta tälle oli tärkeintä, että hän sai heittää SS-miesten silmille Simon Wiesenthalin keskitysleiritutkimukset, vaikka ne eivät Waffen-SS:ää koskekaan. Kiertotietä valehtelu siis jatkui, totesi Jokipii ja oli sitä mieltä, ettei sellaisten toimittajien kanssa kannattaisi olla tekemisissä.[625]

Puheenjohtaja Olsson lainasi Suomen Sotilas -lehteä, joka oli kirjoittanut aiheesta otsikolla ”Lyötyjä lyödään yhä”. Tässä artikkelissa tiivistettiin koko asia seuraavasti: Loppukeväästä 1999 hankkeesta nousi mittava, jopa kansainvälinen häly, kun juutalaisjärjestöt, vasemmiston ja älymystön edustajat sekä laajalevikkiset lehdet ryhtyivät puimaan asiaa. Hankkeen arvostelijat eivät ottaneet huomioon – tai pikemminkään he eivät tienneet – ns. panttipataljoonan taustoja. Näin arvostelu osui melko pahasti harhaan, kun Suomi yksiselitteisesti liitettiin natsien tekemiin hirmutöihin.[626]

Veljesavun vuoden 2000 vuosikokouksessa kielteisen käänteen saaneesta muistomerkkiasiasta puhuttiin jälleen ja korostettiin sitä, että kentälle jääneiden sankarivainajien muistomerkkiasia on tärkeä. Saksalaisten todettiin olleen aktiivisia, mutta suomalaisten osalta ei ollut edistytty. Laine-Maire Kyöstilä, joka tunsi muistomerkkiasian parhaiten, totesi, että ”hanke on murheellinen ja sitä on hoidettava diplomaattisesti”. Saksalaisilla oli pitkät perinteet tällaisten asioitten hoitamisessa ja heillä oli sitä varten oma, parikymmentä vuotta toiminut yhdistyksensä Volksbund Deutsche Kriegskräberfürsorge. Kyöstilän mukaan Veljesavun oli hoidettava asiaa suomalaisen Sotavainajien Muiston Vaalimisyhdistyksen välityksellä, mutta asiassa oli toimittava rauhallisesti. Käytännössä suomalaisten muistomerkkihanke Kaukasukselle oli kuitenkin pysähtynyt.

Keskustelun kuluessa Veikko Elo kertoi tehneensä luettelon kaatuneista, jotka on haudattu Kaukasukselle, Ukrainaan tai muualle Euroopan maihin. Kokouksessa toivottiin myös, että muistomerkki pystytettäisiin Suomeen, jotta omaiset voisivat tuoda kukkasensa muistomerkille rakkaitaan muistaessaan. Myös muistotaulua Ostrobotnian seinälle tai Hietaniemen muistopaaden yhteyteen toivottiin.[627]

Kyöstilä jäi pois Sotavainajien Muiston Vaalimisyhdistyksen neuvottelukunnasta 2001, ja lopulta vuonna 2003 Veljesavun hallitus päätti erota Vaalimisyhdistyksen jäsenyydestä, koska jäsenyydestä ei Veljesavulle ollut mitään varsinaista hyötyä, ja yhdistyksen jäsenmaksukin oli varsin suuri.[628]

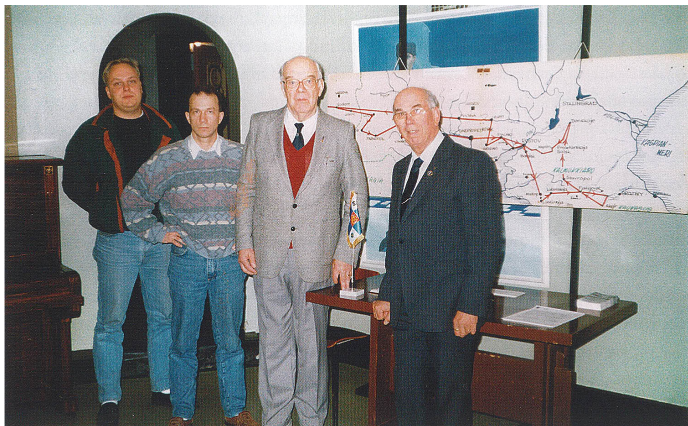
Asevelimatrikkeli ja kuvateos

Veljesavussa oli alun perin suhtauduttu suurella epäluulolla sellaisiin keräilijöihin, jotka keräsivät suomalaisvapaaehtoisiin liittyvää esineistöä. Kuten aiemmin on todettu, jäsenistöä oli muutamaan otteeseen varoitettukin tällaisista keräilijöistä. Aikaa myötenhän asenteet tässäkin asiassa alkoivat muuttua ja asian harrastajia alettiin hyväksyä Veljesavun kannattaviksi jäseniksi. Kun suojeluskunta- ja lottamuseolla Seinäjoella järjestettiin vuonna 1993 lähinnä keräilijöitten Hannu Varrion ja Mika Hakanpään laajoihin kokoelmiin perustunut suomalaisista SS-miehistä kertova näyttely, Veljesavun johtokunnassa näyttelyä kuvattiin ansiokkaaksi, ja se sai Achtungissa myönteisen arvion. Viikon ajan jopa kaksi SS-veljeä kerrallaan oli näyttelyssä selostamassa vapaaehtoisten sotaretkeä ja kertomassa näyttelyaineistosta, joka kiinnosti mm. paikallista koululaisnuorisoa.[629]

Samana vuonna johtokunnassa oli esillä kannattavan jäsen Aarno J. Lylyn esittämä hanke kuvateoksen tekemisestä vapaaehtoisista. Johtokunta oli sitä mieltä, että hanke vaatisi jonkun pätevän jäsenen tai johtokunnan valvomaan teoksen valmistumista, jotta kuvamateriaalia voitaisiin tällaiseen tarkoitukseen luovuttaa. Periaatteessa ei kuitenkaan oltu tällaista hanketta vastaan.[630] Asia nousi uudelleen esille johtokunnassa seuraavana vuonna, kun Lyly yhdessä Olli Wikbergin kanssa toivoi Veljesavulta valokuvia lainaksi, jotta niistä voitaisiin koota nelikielinen kirja SS-vapaaehtoisten sotaretkestä. ”Periaatteessa ei johtokunta liene ajatusta vastaan”, todettiin pöytäkirjassa, mutta asiaa haluttiin vielä harkita.[631]

Kuvateosasia puhutti johtokuntaa vielä uudelleen syksyllä 1994, kun kannattavaksi jäseneksi juuri hyväksytty Wikberg tiedusteli, saako hän luvan yhdessä Kari Kuuselan ja Aarno J. Lylyn kanssa kerätä valokuvia suomalaisesta vapaaehtoispataljoonasta julkaistavaan noin satasivuiseen kuvateokseen. Johtokunnan kanta oli entinen: periaatteessa ei ollut mitään hanketta vastaan, mutta provisioista olisi sovittava erikseen. Asia jätettiin työvaliokunnan hoidettavaksi.

Samassa kokouksessa, kun Wikbergin kuvateoshanketta käsiteltiin, johtokunnassa oli esillä Mika Hakanpään ja Hannu Varrion alulle panema hanke kuvamatrikkelin tekemiseksi vapaaehtoisista. Tässä oli kysymys hankkeesta, joka oli periaatteessa ollut vi-

Seinäjoen suojeluskunta- ja lottamuseossa oli kesällä 1993 esillä suomalaisvapaaehtoisista kertova näyttely. Kuvassa vasemmalla näyttelyn kokoajat Mika Hakanpää ja Hannu Varrio sekä veteraanit Jouko Ilkka ja Pentti Harju.

reillä yli kuusi vuosikymmentä. Hakanpään ja Varrion hanketta vastaan johtokunnalla ei ollut mitään sanottavaa, kunhan matrikkelin tekijöille luovutetut valokuvat palautettaisiin nopeasti takaisin.[632]

Asia ei todellakaan ollut uusi. SS-Aseveljet ry oli jo sota-aikana suunnitellut Jääkärimatrikkelin kaltaista vapaaehtoisten matrikkelin tekemistä, mutta hanke oli silloisten olosuhteiden takia jäänyt toteuttamatta. Veljesapukin oli nimennyt jo 1950-luvulla erityisen matrikkelitoimikunnan keräämään henkilötietoja aseveljistä. Hanke ei kuitenkaan ollut käytännössä edennyt. Matrikkeliasia oli noussut jälleen esille vuoden 1981 vuosikokouksessa, kun Kaarlo Heiskanen oli ehdottanut koko pataljoonan vapaaehtoisista laadittavaksi matrikkeli sekä osoiteluettelo puhelinnumeroineen. Vuosikokous jätti tuolloin ehdotuksen johtokunnan harkittavaksi.[633] Se oli käsitellyt asiaa pian 1981 vuosikokouksen jälkeen. Käydyn keskustelun tuloksena päätettiin asiaa sen kummemmin perustelematta, ettei matrikkelia ja nimiluetteloa toistaiseksi tehdä.[634]

Matrikkeliasia tuli 1994 uuteen vaiheeseen sen jälkeen, kun Veikko Elo oli julkaissut vapaaehtoisten jokseenkin täydelliset nimiluettelot. Nyt oli olemassa melko käyttökelpoinen pohja matrikkelitietojen keräämiselle. Vähäisen empimisen jälkeen sekä

kuvakirja- että matrikkelihanke saivat Veljesavun hyväksynnän. Loppuvuodesta 1994 johtokunta antoi Wikbergille luvan lainata kuittausta vastaan kuvia yhdistyksen kuva-arkistosta, ja Achtungissa julkaistiin vetoomus valokuvien saamiseksi. Mika Hakanpää puolestaan sai luvan järjestää SS-miehistä kertovan näyttelyn Porissa pidettävän 1995 Veljesavun vuosikokouksen yhteyteen. Vuonna 1996 kerhoja kehotettiin tekemään aktiivisesti työtä valokuvien saamiseksi Hakanpään ja Varrion tekemään matrikkeliin, mikä kertoi Veljesavun ottaneen matrikkeliasian omakseen.[635]

Vuonna 1999 julkaistu suomalaisten Waffen-SS -vapaaehtoisten matrikkeli 1941–1943.

Huhtikuussa 1997 johtokunta sai Hakanpäältä ja Varriolta kirjeen, joka koski matrikkelikirjan julkaisemista. Siinä kerrottiin, että matrikkelitietojen ja kuvien keräys jatkui, ja tarkoitus oli saada aineisto kerätyksi kesäkuun loppuun mennessä. Tavoitteena oli, että kirja saataisiin joulumyyntiin. Keskusteltuaan asiasta johtokunta päätti, että Veljesapu ryhtyy toimiin matrikkelin julkaisemiseksi.[636]

Johtokunta asetti toukokuussa kolmimiehisen toimikunnan, Heikki Olsson, Lasse Järvelin ja Heikki Raevaara, hoitamaan matrikkelihanketta yhdistyksen puolesta. Mauno Jokipiiltä pyydettiin matrikkeliin esipuhe, ja kirjaa päätettiin painaa 1 000 kappaletta. Johtokunta joutui samalla myös toteamaan, että matrikkelitietojen saaminen oli ollut odotettua vaikeampaa. Kuitenkin matrikkelista pyritään saamaan niin täydellinen teos kuin se myöhään aloitettuna on mahdollista.[637]

Elokuussa 1998 johtokunta päätti kuultuaan Mika Hakanpään selostuksen matrikkelitoimituksen tilanteesta, että tutkimustyö lopetetaan, vaikka aivan kaikista miehistä ei ollutkaan saatu tietoja. Matrikkelin taitto ja painaminen annettiin Gummeruksen kirjapainon tehtäväksi. Johtokunta mietti pitkään matrikkelin nimeä. Haluttiin, että, että matrikkelissa käytetään nimitystä Waffen-SS eikä pelkkää huonon kaiun saanutta SS-ilmaisua. Jalo Kokkila oli sitä mieltä, että Waffen-SS:kin olisi jätettävä pois ja käytettävä nimeä "Saksan sotavoimissa vuosina 1941–1943 palvelleet suomalaiset vapaaehtoiset". Johtokunnan enemmistö oli kuitenkin sitä mieltä, että kirjan nimeksi tuli "Suomalaisten Waffen-SS vapaaehtoisten matrikkeli".

Matrikkelin painosmääräksi päätettiin lopulta 2 000 kappaletta. Kirjan markkinointi, jonka ei oletettu olevan helppoa, suunniteltiin järjestettäväksi Veljesavun kerhojen kautta, kuten aikanaan oli tehty pataljoonan historiankin kanssa. Kirjan myyntihinta oli 160 markkaa, josta kirjaa myyvät kerhot saivat 45 markkaa ja Veljesavulle jäi 50 markkaa, kun painaminen oli maksanut noin 65 markkaa/kirja.[638]

Gummeruksen kirjapainossa painettu noin 260-sivuinen matrikkeli valmistui niin, että sitä oli saatavissa Veljesavun vuosikokouksessa 1999. Tauno Pajusen esityksestä ja kokouksen yksimielisesti kannattamana pöytäkirjaan merkittiin erityiskiitokset matrikkelin aineiston kerääjille ja painokuntoon saattajille Mika Hakanpäälle ja Hannu Varriolle.[639] Matrikkelista otettiin pieni numeroitu otos paremmilla kansilla, jota annettiin ainakin tekijätiimille. Everstiluutnantti Tapio Skog arvosteli matrikkelin Achtungissa todeten matrikkelitietojen keräämisen vaikeuden. Vaikeuksista huolimatta matrikkelista oli tullut korkeatasoinen, kirjoitti Skog.[640]

Kerhot ryhtyivät myymään matrikkelia, kuten ne olivat aikanaan myyneet "Panttipataljoonaa". Kerhojen jäsenet eivät enää juuri olleet kaikkein aktiivisimmassa myyntimiesiässä, joten 2 000 kirjan myyminen otti lujille. Syyskuussa 1999 Pentti Koivisto ehdotti johtokunnassa, että kerhot saisivat kutakin myymäänsä sataa kirjaa kohti viisi kirjaa vapaasti omaan käyttöönsä. Tämä tarkoitti sitä, että jo sovitun 45 markan myyntipalkkion lisäksi kerhot saisivat vielä lisää 800 markkaa myymistään sadasta kappaleesta. Rahastonhoitaja Kyöstilä ei tällaista järjestelyä kannattanut, mutta johtokunta päätyi kuitenkin Koiviston esittämälle kannalle. Sihteeri Paavo Kihlberg ei malttanut olla kirjaamatta pöytäkirjaan omaa kantaansa: "Kannatusta sai kuitenkin Koiviston ehdotus, joka tuli päätökseksi tässä liian hätäisesti tehdyssä ratkaisussa." Seuraavassa kokouksessa Koivisto polemisoi tätä pöytäkirjamerkintää, mutta johtokunta jätti tekstin muuttamatta.[641]

Kuvateoshanke toteutui siten, että vuonna 1996 ilmestyi Olli Wikbergin ja Kari Kuuselan kokoama kirja "Wikingin suomalaiset: suomalaiset SS-miehet kuvissa = Finnish volunteers of SS-division Wiking". Kaarlo Heiskanen arvioi kirjaa Achtungissa kuvaten sitä erinomaiseksi kuvateokseksi vapaaehtoisten sotaretkestä.[642]

Talous kohentuu

Taloudellisesti Veljesavun 1990-luku alkoi varsin perinteisisesti. Yhdistyksen tulot tulivat pääasiassa jäsenmaksuista, ja toimintakulujen rinnalla merkittävimpänä menoeränä olivat vuosittain veljille jaetut avustukset. Vuonna 1990 jäsenmaksun maksoi 290 veljeä,

mistä kertyi 8 700 markkaa, lahjoituksia tuli lähes 10 000 markkaa, ja veljesapua jaettiin 9 000 markkaa. Vuonna 1991 jäsenmaksun maksaneita oli 299, ja jäsenmaksutuloja kertyi lähes 9 000 markkaa. Veljesapua jaettiin runsaat 10 000 markkaa. Seuraavana vuonna vastaavat luvut olivat: maksaneita 286, jäsenmaksutuottoja noin 8 500 markkaa ja veljesapua 8 000 markkaa. Lahjoituksia saatiin noin 12 000 markkaa.[643]

Vuoden 1992 vuosikokouksessa rahastonhoitaja Kyöstilä ehdotti entisiä jäsenmaksuja, mutta vuosikokous hyväksyi Matti Holopaisen ehdotuksen, joka porrasti jäsenmaksut uudella tavalla. Nyt jäsenmaksuksi päätettiin veljiltä 50 markkaa, kannattavilta jäseniltä 70 markkaa sekä leskiltä 30 markkaa. Invalidit olivat, kuten olivat olleet alusta saakka, jäsenmaksusta vapaat.[644] Käytännössä kaikki invalidit eivät suinkaan käyttäneet maksuvapautta hyväkseen, vaan monet heistä maksoivat vuotuisen jäsenmaksun siinä missä muutkin jäsenet.

Jäsenmaksun nostaminen lisäsi selvästi Veljesavun jäsenmaksutuloja. Vuonna 1993 maksoi 50 markan jäsenmaksun 313 veljeä, mutta vain kolme leskeä maksoi 30 markan jäsenmaksunsa. Näistä kertyi yhteensä yli 15 000 markkaa. Ensimmäistä kertaa tilastoitiin kannattavien jäsenten maksamat jäsenmaksut. Niitä kertyi vain 4 080 markkaa eli maksajia oli alle 60. Läheskään kaikki kannattaviksi jäseniksi hyväksytyt eivät siis olleet jäsenmaksuansa maksaneet. Kyöstilä totesikin vuosikokouksessa, että kannattajajäsenmaksuja olisi pitänyt tulla yli 8 000 markkaa. Vilho Jyringin vuoden 1999 vuosikokouksessa ilmaisema pelko jäsenmaksunsa maksamatta jättävistä kannattavista jäsenistä näytti käyvän toteen.

Kun lahjoituksia kuitenkin saatiin lähes 14 000 markkaa, yhdistyksen tulot nousivat yli 33 000 markkaan. Veljesapua jaettiin 8 000 markkaa. Suurimpana kulueränä oli Tampereella järjestetty Saksasta paluun 50-vuotisjuhla, joka vei yhdistyksen varoja yli 25 000 markkaa. Myös Achtung-lehdestä oli tullut pysyvä iso kuluerä. Vuonna 1993 lehden kulut olivat lähes 12 000 markkaa.[645]

Kannattavien jäsenten osalta jäsenmaksuja kertyi 1994 enemmän kuin edellisenä vuonna, mutta kannattavia jäseniä oli myös koko ajan hyväksytty lisää. Kannatusjäsenmaksuja saatiin reilut 6 000 markkaa eli yli 80 kannattavaa jäsentä maksoi jäsenmaksun. Veljien osalta jäsenmaksukertymä pysyi ennallaan; tarkkaa maksajien määrää ei tilastoitu. Leskiltä saadut jäsenmaksut nousivat nyt yli 1 000 markan.

Vaikka veljesavun tarve näytti välillä vähän hellittävän, vuonna 1994 apua jaettiin selvästi enemmän kuin edellisinä vuosina. Nyt jaettu summa oli 14 500 markkaa. Achtungin painatus ja postitus veivät jo yli 27 000 markkaa. Kun 1995 tilinpäätöstä tarkasteltiin seuraavan vuoden vuosikokouksessa, rahastonhoitaja ilmaisi jälleen huolensa siitä, että monelta jäseneltä oli jäsenvelvoite suorittamatta. Jäsenmaksun oli maksanut 297

veljeä, 47 leskeä ja 100 kannattavaa jäsentä. Lahjoituksia oli vuoden aikana saatu runsaat 11 000 markkaa.

Veljesapuun oli 1995 käytetty 11 000 markkaa. Achtungiin puolestaan meni lähes 40 000 markkaa. Kuten aiemmin on todettu, lehden talous huolestutti johtokuntaa vuodesta toiseen. Huoli oli sikäli oikeutettu, että yhdistyksen tilinpäätös oli alijäämäinen jo kolmatta vuotta peräkkäin. Kun Achtungin tilannetta yritettiin korjata 1996 vapaaehtoista kannatusmaksua keräämällä, keräys tuotti 16 600 markkaa. Tuona vuonna veljistä peräti 343 ja kannattavista jäsenistä 113 maksoi jäsenmaksunsa. Keräys paransi jossain määrin Achtungin tilannetta, mutta yhdistyksen talous pelastui vallan muulla keinoin. Jäsenten tehokkaasti markkinoiman "Panttipataljoonan" kolmannen painoksen nettotuotto vuoden aikana oli yli 137 000 markkaa, minkä ansiosta Veljesapu teki selvästi ylijäämäisen tilinpäätöksen.[646]

Ensimmäisen kerran Veljesavun historiassa näytti siltä, että varoja riittäisi sijoitettavaksikin. Niinpä yhdistys sijoitti vuonna 1996 Merita-pankin Selecta-vakuutukseen 50 000 markkaa. Seuraavana vuonna Laine-Maire Kyöstilä totesi johtokunnalle, että yhdistyksen taloudellinen tilanne oli oleellisesti parantunut. Toimintaa vaarantamatta olisi mahdollisuus siirtää varoja pankkitililtä muutamaksi vuodeksi tuottamaan parempaa korkoa. Kyöstilä valtuutettiin yhdessä sihteeri Paavo Kihlbergin kanssa sijoittamaan 100 000 markkaa mahdollisimman tuottavasti, mutta samalla riskittömästi. Rahastonhoitaja ja sihteeri ostivat Nokian osakkeita 40 000 markalla ja sijoittivat 60 000 markkaa Meritan Optimi-rahastoon.[647]

Vaikka yhdistyksen taloustilanne näytti hyvältä, jäsenlehden talous johtokuntaa askarrutti edelleen. Achtungin taloutta yritettiin korjata reippaalla jäsenmaksun korotuksella. Vuodelle 1997 jäsenmaksu määrättiin veljille ja kannattaville jäsenille 100 markaksi, johon sisältyi Achtung-lehti. Veljien leskien jäsenmaksuksi päätettiin 50 markkaa, ja siihenkin sisältyi lehti. Tämä oli ensimmäinen vuosi, kun SS-veteraanien ja kannattavien jäsenten jäsenmaksu määrättiin samansuuruiseksi. Jäseniä Veljesavussa todettiin vuonna 1997 olevan yhteensä 567. Varsinaisia vapaaehtoisia tiedettiin olevan elossa ja yhdistyksen kirjoissa 340. Kannattavia jäseniä ilmoitettiin tuossa vaiheessa olevan jo 216 henkeä siitä huolimatta, että rahastonhoitaja oli joutunut poistamaan suuren joukon kannattavia jäseniä jäsenmaksun maksamatta jättämisen takia. Veljesapu ei pitkään maksamattomia kannattavia jäseniä listoillaan pitänyt, sillä jo yhden vuoden jäsenmaksun laiminlyönti johti kannattavan jäsenen jäsenluettelosta poistamiseen.[648]

Perustamisestaan lähtien Veljesavun ongelmana oli, ettei se tavoittanut kaikkia vapaaehtoisia. Ulkomailla asuvat olivat luonnollisesti vaikeasti löydettävissä, mutta kotimaassakin oli edelleen niitä, jotka eivät syystä taikka toisesta tulleet Veljesavun tietoon.

Kun vuonna 1997 yhdistyksen tiedossa oli 340 entistä suomalaista SS-miestä, samaan aikaan oli Mika Hakanpään luotettavan tilaston mukaan elossa 398 SS-miestä. Tämä kertoo siitä, että 58 miestä oli kokonaan tavoittamatta. Se oli lähes 15 prosenttia tuolloin elossa olleista miehistä.

Vuoden 1997 jäsenmaksu-uudistus saattoi yhdistyksen jäsenmaksutuotot aivan uudelle tasolle. Vuonna 1998 jäsenmaksutuotot nousivat yli 43 000 markkaan. Yhdistys ei enää eritellyt maksaneitten jäsenten määrää, mutta johtokunta totesi, että yhdistyksen vahvuus oli 360 veljeä, 60 leskeä ja 195 kannattavaa jäsentä. Toisin sanoen veteraanijäsenten määrä oli noussut, mutta kannattavien jäsenten määrä oli jäsenmaksujen laiminlyönnin takia laskenut. Veteraaneja oli lukujen valossa löytynyt parikymmentä lisää edelliseen vuoteen verrattuna. Achtungin kulutkin oli saatu kuriin, sillä ne olivat neljänneksen pienemmät kuin pari vuotta aikaisemmin. "Panttipataljoonan" kolmannen painoksen tuottojakin kirjattiin vielä yli 30 000 markkaa. Veljesapua oli jaettu 12 000, ja ylijäämää kertyi lähes 12 000 markkaa.

Kun 1998 alussa oli elossa 398 entistä vapaaehtoista, käytännössä lähes kaikki Suomessa asuneet kuuluivat jo Veljesapuun. Tämä kertoi siitä, että yhdistys oli onnistunut vielä 1990-luvun loppupuolella tavoittamaan siihen asti tuntemattomia veteraaneja, mutta samalla myös siitä, että veljille tarve omasta järjestöstä oli sitä suurempi, mitä enemmän ikää veteraaneille karttui. Myös matrikkelityön aikana oli löytynyt uusia veljiä, joiden olinpaikkaa ei aikaisemmin ollut tiedetty. Puheenjohtaja Olsson kävi näitä tapaaamassa, ja muutamat liittyivätkin jäseniksi.

Lieneekö johtokunnan esitys ja 1996 vuosikokouksen päätös samansuuruisesta jäsenmaksusta veljille ja kannattaville jäsenille ollut eräänlainen vahinko. Joka tapauksessa asia korjattiin vuotta myöhemmin. Vuodesta 1998 jäsenmaksut eriytettiin jälleen siten, että veljien jäsenmaksu oli 100 markkaa, kannattavien jäsenten 150 markkaa ja leskien 50 markkaa.[649]

Veljesavun talous oli saatu ainakin joksikin aikaa kuntoon, ja tästä syystä vuoden 1998 vuosikokouksessa virisi vilkas keskustelu jaettavan veljesavun määrästä. Johtokunta oli esittänyt seuraavan vuoden talousarvioon veljesapuun käytettäväksi 20 000 markkaa, mitä monissa puheenvuoroissa pidettiin aivan liian pienenä summana. Keskustelussa ehdotettiin johtokunnan esittämää 20 000 markkaa siten, että johtokunnalla olisi ylitysoikeus tarvittaessa. Myös 50 000 markkaa ja 70 000 markkaa esitettiin. Lopulta Tauno Pajunen totesi, että jäsenten on luotettava valitsemansa johtokunnan harkintakykyyn ja ehdotti talousarvioesityksessä ehdotetun 20 000 markan hyväksymistä lisättynä siten, että johtokunnalle annettiin oikeus ylittää se tarvittaessa aina 70 000 markkaan saakka.[650]

Vuosikokouksessa käyty keskustelu ei johtanut veljesavun myöntämisessä mihinkään dramaattiseen kasvuun, sillä johtokunta myönsi vuonna 1998 veljesapuna 17 500 markkaa. Se oli enemmän kuin edellisinä vuosina, mutta ei lähelläkään kokouksessa ehdotettuja suurimpia summia. Kun kannattavien jäsenten jäsenmaksuja oli vuodelle 1998 korotettu, jäsenmaksutuotot nousivat selvästi edellisestä vuodesta. Ne olivat nyt 54 000 markkaa. Nousu oli seurausta nimenomaan kannattavien jäsenten maksamien jäsenmaksujen selvästä kasvusta. Jäsenmääräksi vuonna 1998 ilmoitettiin 340 veljeä, 78 leskeä ja 197 kannattavaa jäsentä. Loppuvuodesta 1998 rahastonhoitaja oli joutunut toteamaan, että noin sata kannattavaa jäsentä oli jättänyt jäsenmaksun maksamatta, mikä kertoi siitä, etteivät kaikki jäsenyyttä hakeneet tuntuneet lopultakaan olevan kovin kiinnostuneita yhdistyksen toiminnasta.

Matrikkelin painattaminen oli Veljesavulle suuri kuluerä vuonna 1999. Johtokunta antoi rahastonhoitajalle valtuudet myydä Nokian osakkeet, jotta painolasku voitiin maksaa. Achtung ja matrikkelin aiheuttamat kustannukset veivät vuoden taloudellisen tuloksen tukevasti miinukselle. Alijäämää kertyi yli 71 000 markkaa.[651]

Suunnilleen samalla tasolla pysyttiin jäsenmaksutuloissa ja menoissa myös vuonna 1999. Jäsenmaksutulot nousivat vähän yli 55 000 markkaan, veljesapua jaettiin lähes 8 500 markkaa, ja Achtungin painatus- ja postituskulut olivat lähes 35 000 markkaa. Veljesavun jäsenmäärä oli vähitellen kasvanut, vaikka vapaaehtoisia oli kiihtyvään tahtiin poistunut riveistä. Oli kuitenkin selvää, että jossain vaiheessa jäsenistön kasvu tulisi taittumaan. Näin näytti käyvän 1999, kun veljiä oli jäseninä 318 eli 22 vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Leskien määrä oli pysynyt 78:ssa, mutta kannattavien jäsenten määrä oli kasvanut selvästi. Heitä oli nyt 237.

Kun matrikkeli oli tullut myyntiin, sen myyntitulot paransivat tilinpäätöslukuja. Matrikkelin nettotuotto vuonna 1999 oli 50 000 markkaa, ja tilinpäätös oli sen ansiosta lähes 60 000 markkaa ylijäämäinen. Rahastonhoitaja Kyöstilä saattoi todeta vuosikokousosanottajille, että yhdistyksen talous on vakaalla pohjalla, mistä on hyvä jatkaa. Kyöstilän mukaan matrikkelia oli myyty hyvin, joskin muutamilla kerhoilla oli kirjoja vielä jonkin verran myymättä.

Lopulta vuoden 2000 vuosikokouksessa Veljesavun jäsenmaksut yhdenmukaistettiin. Erkki Heimolaisen todettua, että tuolloin hyväksytyn sääntömuutoksen johdosta kaikki jäsenet olivat nyt samanarvoisia, hänen ehdotuksensa hyväksyttiin suuren yksimielisyyden vallassa. Jäsenmaksu tuli seuraavasta vuodesta lähtien olemaan kaikille jäsenille samansuuruinen 100 markkaa. Ainoa poikkeus tehtiin edelleen sotainvalidijäsenten kohdalla. He olivat perinteiseen tapaan edelleen vapaita jäsenmaksusta.[652]

Perinnematkoja

Yhtenä perinnetyön muotona entiset vapaaehtoiset alkoivat harrastaa retkiä heidän sodanaikaisen historiansa kannalta taikka muuten mielenkiintoisiin kohteisiin. Veljesapu ry ei kuitenkaan yhdistyksenä ollut innostunut matkojen järjestämisestä, vaan tällaiset retket tehtiin kerhojen tai yksityishenkilöiden aloitteesta ja järjestäminä. Yhdistyksen jäsenkuntaa oli siitä huolimatta tällaisilla matkoilla mukana eri puolilta maata.

Vuonna 1981 johtokunta oli ampunut alas vuosikokouksessa tehdyn aloitteen, jossa oli ehdotettu ryhmämatkan tekemistä Länsi-Saksaan. Kun pääyhdistys ei lämmennyt matkailulle, tamperelaiset veljet järjestivät ensimmäisen matkan Keski-Euroopan kohteisiin vuonna 1986 ja toisen heti seuraavana vuonna 1987. Ensimmäiset matkat suuntautuivat lähinnä Saksaan ja Itävaltaan kohteina mm. Stralsund, Wien, Graz ja Ruhpolding. Suunnilleen samat kohteet olivat vuorossa syys-lokakuussa 1990, jolloin matkalaiset saapuivat itäsaksalaiseen Stralsundiin lähes päivälleen samaan aikaan, kun Saksat yhdistyivät. Aarne Pesonen ja Heikki Olsson videoivat vuoden 1990 matkan, jonka aikana veteraanit pääsivät tutustumaan vanhoihin kasarmeihinsa Wienissä ja Grazissa. Matkan aikana he osallistuivat myös sodasta palanneita veteraaneja kunnioittaneeseen Ulrichsbergin muistojuhlaan Itävallassa. Paluumatkan kohteita olivat useimmille matkalla olleille tuttu Ruhpolding sekä Obersalzbergin Kehlsteinhaus eli Kotkanpesä. Münchenissä laskettiin seppele kenraali Steinerin haudalle.[653]

Sittemmin samankaltaisia matkoja järjestettiin muutamina vuosina, ja matkoista tiedotettiin kaikkien Veljesavun kerhojen jäsenille. Seikkaperäinen, matkan järjestelyistä vastanneen Heikki Olssonin laatima selostus ilmestyi tamperelaisten vuonna 1994 järjestämästä neljännestä matkasta Puolaan ja Saksaan. Sen aikana tutustuttiin veljille sodan ajalta tuttuihin kohteisiin. Ensimmäisenä vuorossa oli koulutuskeskus Gross-Born, josta oli sodan jälkeen tullut venäläisten ohjustukikohdan kasarmi Borne Sulinowo. Matkalaiset tapasivat Puolassa entisen kasarmialueensa hylättynä ja hävitettynä venäläisten miehityssotilaitten sieltä lähdettyä.

Entisen koulutuskeskuksen jälkeen matka jatkui Berliinin kautta useimmille vapaaehtoisille tuttuun Baijerin Ruhpoldingiin sekä Berchtesgadeniin. Sieltä matka kääntyi takaisin pohjoiseen, ja yhtenä tutustumiskohteena oli Saksan näyttävimpiin sotamuseoihin kuuluva Munsterin panssarimuseo sekä suomalaisjääkärien vuosien 1915–1918 koulutuspaikka Hohenlockstedt. Lopuksi matkalaiset poikkesivat Stralsundissa tutustumassa entisiin kasarmeihinsa, joihin nyt oli sijoitettu mielenterveyspotilaita.[654]

Järjestyksessä viides muistojen matka tehtiin Keski-Euroopan kohteisiin syyskuussa 1997. Tämäkin Baltian läpi tehty matka, jonka Esko Sonninen ja Kosti Cande tallensi-

Muistojen matkalaisia 1994 Gross-Bornissa suomalaispataljoonan kasarmeilla.

vat videolle, ulottui edellisten matkojen tavoin monille vapaaehtoisille tuttuihin paikkoihin. Gross-Bornissa matkalaiset löysivät mm. tuttuja kasarmeja sekä harjoituskentän, jossa he olivat vannoneet sotilasvalan, ja jossa pataljoonan lippu oli vihitty. Berliinin lähellä Zossenissa he tutustuivat Saksan armeijan sodanaikaiseen Wünsdorfin johtokeskukseen. Matka jatkui Prahan kautta Wieniin, jossa kohteina olivat jälleen vuosikymmenten takaa tutut kasarmit ja harjoituskenttä. Schönbrunnin kasarmeilla matkalaiset saivat kokea Itävallan armeijan vieraanvaraisuutta Wienin sotilaskomentajan ottaessa heidät vastaan. Paluumatkalla poikettiin jälleen Ruhpoldingissa, Obersalzbergin Kehlsteinhausissa sekä Münchenissä laskemassa seppele kenraali Steinerin haudalle. Tällä matkalla jouduttiin kuitenkin jo toteamaan, ettei tiivistempoinen, pitkä bussimatka enää kunnolla soveltunut keski-iältään 80 vuoden tienoilla oleville veljille.[655]

Tamperelaisten järjestämien muistojen matkojen ohella suomalaisvapaaehtoiset osallistuivat myös muille perinteenvaalimismatkoille. Helmikuussa 1989 oli järjestetty ensimmäi-

Suomalaisosanottajat Schackendorfin asevelitapaamisessa Saksassa 1989, takana vas. Eero Tulonen, Tauno Ratsula, Veikko Kivinen, Pentti Koivisto, Henry Lahti, Tauno Pohjanlehto, Sakari Miettinen, Oiva Heikanen, Pekka Soila, Sakari Sarpola, edessä vas. Jorma Laurikainen, Terho Toivonen, Paavo Maunula ja Sulo Suorttanen. Kuvasta puuttuvat Heikki Lapinjoki, Lauri Hirvonen ja Pekka Murto.

nen suomalaisvapaaehtoisten tapaaminen saksalaisten aseveljiensä kanssa Pohjois-Saksassa Bad Segebergin lähellä Schackendorfissa. Siellä tapaamispaikkana oli paikallinen hotelli "B 404". Tämän tapaamisen järjestäjinä olivat Veljesavun silloinen sihteeri Oiva Heikanen ja saksalaisten puolelta Erik Tilzen. Vaikka tätäkään matkaa ei järjestetty Veljesavun nimissä, siitä tiedotettiin yhdistyksen jäsenille. Paripäiväiseen tapaamiseen osallistui 17 suomalaisveljeä. Saksalaisia aseveljiä paikalla oli 22. Suomalaisten matka järjestyi Finnjetillä Helsingistä Travemündeen, jossa saksalaiset olivat busseineen vieraita vastassa. Matkan aikana tutustuttiin sekä Kieliin että Hampuriin, ja pari päivää oli varattu seurusteluun, jonka aikana suomalaiset esittivät Suomessa kuvattuja filmejä SS-vapaaehtoisten toiminnasta. Saksalaiset teettivät tilaisuuden muistoksi osallistujille posliinilautasen, jossa on kuvattuna suomalaisen vapaaehtoispataljoonan lippu sekä teksti "1. Treffen des Finnischen Freiwilligen Bataillons 18.–19.02.1989 in Schackendorf". Matkan yksityiskohdista ei Veljesavussa laadittu selostusta, mutta asiasta tiedotettiin yhdistyksen vuosikokouksessa 1989.

Saksalaiset valmistivat muistolautasen Schackendorfin tapaamisesta. Erik Tilzen vas. ojentaa lautasen tapaamisen suomalaisten puolelta organisoineelle Oiva Heikaselle.

Myös suhteita Viroon ryhdyttiin lämmittämään 1990-luvulla, kun se jälleen alkoi olla mahdollista. Elokuussa 1996 veljesapulaisia osallistui ensimmäisen kerran kutsuttuina virolaisen Narva-pataljoonan kesäpäiville Tarton lounaispuolella Elvassa. Tuolloin elettiin ensimmäisiä neuvostovallan jälkeisiä vuosia, joten suomalaisvieraatkin joutuivat tyytymään Virossa varsin alkeellisiin olosuhteisiin. Tämä vierailu avasi joka tapauksessa Veljesavun yhteydet Suomenlahden eteläpuolelle. Yhdistyksen vuosikokouksessa kevättalvella 1999 Kari Ruutu esitti virolaispataljoonan perinteiden vaalijain kutsun saapua jälleen pataljoonan kesäpäiville seuraavana kesänä. Tämän Leo Sormusen järjestämän matkan aikana suomalaiset tutustuivat moniin virolaisiin taistelupaikkoihin ja sodan muistomerkkeihin sekä paikallisiin saksalaisten rakennuttamiin historiallisiin kartanoihin. Matkalla oli rennon kesäretken tunnelmaa, mikä käy hyvin ilmi matkalla Kari Ruudun filmaamasta videosta.[656] Baltian maat olivat niiden uudelleen itsenäistyttyä otollisia paikkoja SS-miesten veljestilaisuuksien järjestämiseen, sillä siellä ei juuri ollut poliittisia esteitä tällaisille tapahtumille.

Baltian-matkat olivat tämän jälkeen veljesapulaisten lähes vuotuisia tapahtumia. Esimerkiksi vuonna 2001 pääkaupunkiseudulla asuneet jäsenet tekivät matkan Viroon ja Latviaan. Kummassakin maassa etsittiin SS-joukkojen historiaan liittyviä kohteita, erityisesti hautausmaita, jonne myös muutamia suomalaisvapaaehtoisten joukoissa palvelleita saksalaisia on haudattu. Pitkän neuvostovallan ajan hävityksen jälkeen kohteitten löytyminen ei suinkaan aina ollut helppoa.[657]

”Panttipataljoonan” neljäs painos

Mauno Jokipiin kirjoittama historiakirja oli monien alkuhankaluuksien ja taloudellisten ongelmien jälkeen osoittautunut Veljesavulle taloudellisesti hyvin kannattavaksi projektiksi. Saattoihan rahastonhoitaja Kyöstilä syksyllä 1996 todeta yhdistyksen taloudellisen tilanteen varsin hyväksi nimenomaan ”Panttipataljoona”-kirjan myynnin ansiosta. Kirjan kolmannesta painoksesta, jonka tarkka määrä oli ollut 2 233, oli tuolloin jäljellä enää alle 200 kappaletta. Lisäksi syksyn 1996 aikana saatiin verohallituksen päätös, jolla Veljesavun julkaisutoiminta hyväksyttiin verovapaaksi vuosina 1996–2000. Aktiivisena kauppamiehenä tunnettu varapuheenjohtaja Olsson saikin historiakirjan hyvästä myyntisuorituksesta aiheen alustaa johtokunnan kokouksessa mahdollisen uuden lisäpainoksen ottamisesta. Kirjaa kohtaan tuntuisi olevan kiinnostusta, ja suurimmat kirjakaupat ja kirjastot olisivat mahdollisia ostajia, sanoi Olsson. Johtokunta päätti yksimielisesti, että asiasta neuvotellaan rauhassa ”ja otetaan rahat”. Olsson sai johtokunnalta valtuutuksen hoitaa asiaa tarvittaessa muiden veljien avustuksella.[658]

Kirja-asiaan palattiin johtokunnassa seuraavan kerran vasta runsaan vuoden kuluttua. Kun kirjan kolmas painos alkoi jo olla kokonaan lopussa, johtokunta päätti selvittää uuden, neljännen painoksen hinnan. Heikki Olsson ”taustajoukkoineen” eli tamperelaisineen sai tehtäväkseen asian selvittämisen, ja johtokunta päätti palata asiaan myöhemmin. Vuoden 1997 toimintakertomuksessa johtokunta totesi, että suunnitelma ”Panttipataljoonan” neljännestä painoksesta etenee rauhaisasti: ”Tarjoukset ovat jo sisällä ja kunhan kauppiaat hieman rauhoittuvat kevätkiireistään lähdetään viemään asiaa eteenpäin. Pääkohderyhmä ovat kirjakaupat.”[659]

Koska tästä historiakirjan neljännestä painoksesta tuli eräänlainen kohtalonkysymys Veljesavulle, prosessin vaiheet on syytä käydä yksityiskohtaisesti läpi.

Asia oli esillä johtokunnassa jälleen elokuussa 1998. Olsson selosti tuolloin käymiään neuvotteluja kirjakauppojen kanssa. Hän oletti, että kirjakauppojen ohella kirjastojen hankintakeskus Kirjastopalvelu ja armeijan varuskunnat olisivat mahdollisia myyn-

tipisteitä. Jos tilattaisiin 2 000 kappaleen painos, kirjakohtainen hankintahinta laskisi huomattavasti pienempään painokseen verrattuna, kertoi Olsson. Johtokunta antoikin hänelle valtuudet neuvotella kirjakauppojen kanssa hintahaarukasta 80–100 markkaa/kirja, ja lisäksi johtokunta ohjeisti, että kirja pitäisi saada isänpäiväksi myyntiin.[660] Toisin sanoen johtokuntakin innostui uuden painoksen ottamisesta.

Hanke ei kuitenkaan edennyt johtokunnan toivomaa vauhtia. Marraskuussa Olsson joutui toteamaan, ettei kirjaa ehditä saamaan joulumarkkinoille. Niinpä johtokunta päätti Olssonin ehdotuksesta siirtää neljännen painoksen julkaisemisen vuodelle 1999. Samalla todettiin, että kirjoja kirjakauppoihin välittävä Kirjavälitys on "valtio valtiossa". Toisin sanoen eräänlaisessa monopoliasemassa olevan Kirjavälityksen välityspalkkiot olivat johtokunnan mielestä kohtuuttoman korkeat. Siksi johtokunta pyrki yhteyteen suoraan kirjakauppojen kanssa siten, että ne ottaisivat suurehkon erän kirjoja kerralla varastoonsa.[661]

Marraskuussa 1998 Olsson saattoi ilmoittaa, että kirja oli saanut kirjakaupoista kiinnostavan vastaanoton. Kirjan markkinointi oli nyt täysin erilainen kuin edellisen painoksen. "Tarkoitukseni on, että se hoidetaan kirjakauppojen välityksellä", kirjoitti Olsson. Toisin sanoen veljiä ei enää velvoitettaisi myymään kirjaa. Maaliskuussa 1999 Veljesavun vuosikokoukselle kerrottiin, että "Panttipataljoonan" neljäs painos ratkeaa keväällä 1999.[662]

Johtokunnalla oli vuonna 1999 suuria asioita käsiteltävänään. Matrikkelikirjan julkaiseminen ja yhdistyksen sääntöuudistus vaativat melkoisia ponnistuksia jo melko ikääntyneiltä johtokunnan jäseniltä. Niinpä kevään 1999 aikana historiakirjan osalta ei tapahtunutkaan mitään. Syyskuussa Olsson lopulta kertoi johtokunnalle, että Akateeminen Kirjakauppa ja Suomalainen Kirjakauppa olivat nyt alkaneet kiinnostua kirjasta, ja että kirjaa tultaisiin ehkä myymään myös internetin kautta. Mauno Jokipiikin oli kiirehtimässä kirjan painoon saattamista, sillä "hänellä on oma lehmä asiassa ojassa", kuten hallituksessa todettiin. Päinvastaisista puheista huolimatta Jokipii ei ollut luovuttanut tekijänoikeuksiaan, vaan hän oli osaltaan hyväksynyt kirjan julkaisuoikeuden siirtämisen Veljesavulle. Samalla johtokunta merkitsi tiedoksi, että Veljesapu oli saanut verohallitukselta vapautuksen mahdollisen neljännen painoksen myyntituoton tuloverosta ja arvonlisäverosta. Mitään konkreettista päätöstä neljännen painoksen painamisesta johtokunta ei tehnyt.[663]

Lopulta tammikuussa 2000 johtokunta sai Gummeruksen kirjapainolta pyydetyn tarjouksen "Panttipataljoonan" neljännen painoksen painamisesta. Tarjous oli laskettu 1 000, 1 500 ja 2 000 kappaleen suuruisille painoksille. Johtokunta ei ottanut tarjouk-

seen minkäänlaista kantaa, vaan siirsi koko asian yhdistyksen julkaisutoimikunnan – Heikki Olsson, Pentti Koivisto, Pentti Liukkonen – hoidettavaksi.[664]

Tällä välin historiakirjan kirjoittaja Mauno Jokipii ilmaisi harmistumisensa kirjan painatuksen ja samalla tietenkin kirjoituspalkkioiden viivästymisestä. Hän uhkasi jopa peruuttaa Veljesavun saaman yksinoikeuden kirjan julkaisemiseen ja hoitaa itse painatuksen Gummeruksen kanssa. Professori otti yhteyttä Aarne Kähärään ja totesi, että kuluneet kirjat oli hävitetty kirjastoista, ja kirjan painokset olivat loppu kirjakaupoista. Jokipii korosti tehneensä historiallisen arvokkaan työn pyyteettömästi ja antanut julkaisuoikeuden ilmaiseksi Veljesavulle. Viimeksi mainittuja väitteitä vastaan on tietenkin mahdollista esittää vastaväitteitä. Jokipii oli aikanaan saanut poikkeuksellisen hyvän taloudellisen sopimuksen, kun sekä kustantaja että Veljesapu olivat maksaneet hänelle palkkiota. Julkaisuoikeuden Veljesavulle luovuttaja ei ollut Jokipii, vaan Weilin & Göös, sillä kustannussopimuksilla julkaisuoikeudet siirtyvät käytännössä aina kustantajalle, kuten tässäkin tapauksessa oli käynyt.

Jokipii ei kuitenkaan lähtenyt peruuttamaan Veljesavun yksinoikeutta kirjaan, sillä julkaisutoimikunta teki ehdotuksensa johtokunnalle, joka päätti maaliskuussa 2000 toimikunnan esityksen mukaisesti, että kirjasta otetaan 2 000 kappaleen painos. Tällöin Gummeruksen kirjapainon painaman kirjan kappalehinnaksi tuli 42 markkaa, ja kirjaa päätettiin myydä kirjakaupoille 110 markalla, jolloin Veljesapu olisi saanut 65 markkaa kirjalta. Kirjoittajan palkkiota ei laskelmissa mainittu. Edelleen päätettiin, että puheenjohtaja Heikki Olsson ja Lasse Järvelin hoitavat kirjojen jakelun yksinomaan kirjakaupoille, ja että myynti hoidetaan kokonaan kirjakauppojen kautta. Veljesapu ei siis tällä kertaa myisi lainkaan kirjoja. Päätös tarkoitti näin ollen sitä, että kirjan markkinointi jäisi pelkästään Tampereen kerhon – taikka käytännössä puheenjohtaja Olssonin – huoleksi.[665]

Tosiasiassa kirjasta otettu painos oli lopulta tuntuvasti suurempi kuin päätetyt 2 000 kirjaa. Olsson nimittäin osti kirjapainolta painetuista ylijäämäarkeista sidottuja kirjoja hyvin halpaan hintaan ilmeisesti useita satoja kappaleita. Kun reilusti yli 2 000 kirjaa vaati suuren varastotilan, Olssonin ei auttanut muu kuin ajaa autonsa ulos omakotitalonsa tallista ja varastoida myytävät kirjat sinne.

Heinäkuussa 2000 Veljesavun hallitus saattoi lyhyesti todeta, että ”Panttipataljoonan” neljäs painos on valmis. Tampereen kerho hallinnoi kirjan myynnin, ja sitä tarjotaan kirjakauppoihin, kirjasi hallitus. Tämä kirjaus oli kohtalokas ennen muuta Tampereen kerholle, joka ei varsinaisesti ollut kirjan myymiseen sitoutunut. Achtung-lehti julkisti neljännen painoksen valmistumisen näyttävästi ja korosti historiateoksen merkittävyyttä oikean tiedon levittäjänä. Kirjaa oli painettu ensimmäisestä painoksesta lähtien

yhteensä jo 6 000 kappaletta. Tieteellisen tiedon levittäminen ja sen omaksutuksi saattaminen on myös kunnianosoitus sotaveteraaniemme erästä merkittävää joukkoa kohtaan, kirjoitti Achtung lisäten, että Veljesavun veteraanien tuskin tarvitsee ryhtyä teettämään kirjasta viidettä painosta.[666]

Lokakuussa samana vuonna puheenjohtaja Olsson kertoi yhdistyksen hallitukselle, että Tampereen kerho oli myynyt 2 000 kappaleen painoksesta noin 500 kirjaa. Loput kirjat annetaan kirjakauppojen myytäväksi syystä, että muut kerhot olivat haluttomia kirjaa myymään. Kirjan tilitykset kulkevat Tampereen kerhon kautta, sanoi Olsson ja ilmoitti muiden kerhojen voivan tilata kirjoja Tampereelta, ja myydyistä kirjoista oli kerhoille luvassa palkkio. Sekä Veljesavun että Tampereen kerhon puheenjohtajana toiminut Olsson puhui kuitenkin tosiasiassa omasta eikä Tampereen kerhon roolista kirjamarkkinoinnissa. Hallitus vaikutti tyytyväiseltä tilanteeseen ja korosti kirjakauppamyynnin tärkeyttä. Varoittaviakin ääniä kuultiin. Hallituksen jäsen Mika Hakanpää painotti verovapaudesta johtuvaa kirjamyyntiin liittyvän kirjanpidon tärkeyttä.[667]

Käytännössä Tampereen kerho ei hoitanut kirjan myyntiä, vaikka johtokunnalle näin kerrottiin. Myynnistä huolehti lähes yksin yhdistyksen ja Tampereen kerhon puheenjohtaja Olsson. Myyntituloja tosin ohjattiin Tampereen kerhon tilille. Olsson tiettävästi myi omaan laskuunsa neljännen painoksen "häntiä" eli niitä kirjoja, jotka painettiin yli virallisesti sovitun 2 000 kappaleen. Tällaiset järjestelyt olivat omiaan aiheuttamaan sekaannusta, mikä 2000-luvun alkuvuosina johti pitkällisiin ja suurelta osin tuloksettomiin selvittelyihin.

Vähän sen jälkeen, kun kirjan neljäs painos oli ilmestynyt, Mauno Jokipii lähestyi Veljesavun hallitusta kirjeellä, jossa hän aluksi ilmaisi tyytyväisyytensä siitä, että uusi painos oli saatu aikaan. Samalla hän kuitenkin arvosteli sitä, ettei kirjaa tuntunut olevan saatavissa mistään, vaikka hän oli keskustellut kirjamyynnistä puheenjohtaja Olssonin ja eräiden muidenkin hallituksen jäsenten kanssa. Jokipii oli tyytymätön siihen, ettei kirjaa ollut lähetetty kirjakauppoihin myyntitiliin hänen ehdottamallaan tavalla. Myös kirjastoille, joista ensimmäinen painos oli kulunut loppuun, kirjaa pitäisi markkinoida. Saatavuus kirjakaupoista olisi erityisen tärkeää, koska joulumyynti oli jo alkanut, korosti Jokipii, joka oli myös sitä mieltä, että kirjaa tarvittaisiin myyntiin torjumaan Waffen-SS:ää vastaan esitettäviä hyökkäyksiä. Maine on tärkeämpi kuin raha, totesi pataljoonan historian kirjoittaja.[668]

Veljesavussa "Panttipataljoonan" neljännen painoksen myyntiin jouduttiin palaamaan vielä monta kertaa 2000-luvun puolella.

Veteraaniyhdistyksestä perinneyhdistykseksi 2000–2018

Uuteen aikaan vuonna 2000

Vuosituhannen vaihtuminen oli vedenjakaja myös Veljesapu ry:n toiminnassa. Pian sen jälkeen yhdistyksen uudet säännöt tulivat lopullisesti voimaan, ja ne tekivät aiemmista kannattavista jäsenistä täysivaltaisia yhdistyksen jäseniä. Uudet säännöt myös laajensivat muodollisesti yhdistyksen tarkoitusta, kun perinteen vaaliminen tuli olennaiseksi osaksi sääntömääräistä toimintaa. Johtokunta muuttui nimeltään hallitukseksi uudistetun yhdistyslain mukaisesti. Samaan aikaan hallitukseen valittiin ensimmäiset sellaiset jäsenet, jotka eivät olleet palvelleet SS-miehinä. Vuosituhannen vaihde oli myös vaihdos jäsenlehti Achtungin päätoimittajan paikalla. Kysymyksessä oli siis melkoinen murros Veljesavun toiminnassa.

Sääntömuutoksen valmistelu ja hyväksyminen oli kestänyt pitkään, ja se oli askarruttanut monia jäseniä. Nuorempien tulo yhdistykseen ymmärrettiin kyllä välttämättömäksi, jos perinteitä haluttiin edelleen vaalia. Toisaalta luopuminen oli monille veteraaneille ymmärrettävästi vaikeaa. Yhteiset kokemukset rintamalla sota-aikana ja lähes puolivuosisatainen yhdessäolo omassa yhdistyksessä oli hionut vapaaehtoisista veljiä, joilla oli pitkälti samat arvot ja tavoitteet. Uusi, jäsenkunnaltaan laajeneva yhdistys saatettiin kokea jollain tavoin uhaksi sille intiimille veljeydelle, joka oli ilmennyt mm. siinä, että yhdistyksen vuosikokouksissa veljet oli tapana jaoitella istumaan komppanioittain. Tällaisista peloista kertoi esimerkiksi Laine-Maire Kyöstilän hallituksen kokouksessa ilmaisema pelko: Kun uusien sääntöjen mukaan myös kannattajajäsen saa kokouksissa äänestää, voi syntyä vallankaappaus![669]

Uusissa, vuonna 1999 hyväksytyissä säännöissä oli paljon vanhaa. Yhdistyksen tarkoituksena oli edelleen avustaa taloudellisissa vaikeuksissa olevia jäseniään veljesavustuksia jakamalla. Sen tuli toimia Saksan sotavoimissa palvelleiden suomalaisten yhdyssitee-

nä, ja sen tuli toimia näiden perinteiden vaalijana, mikä oli säännöissä uutta, mutta mitä käytännössä oli tehty jo vuosikymmeniä. Sääntöihin oli myös otettu julkaisutoiminnan harjoittaminen, perinne- ja museotoiminnan tukeminen sekä kokous- ja esitelmätilaisuuksien sekä juhlien järjestäminen. Uusien sääntöjen mukaan Veljesapu voi myös perustaa alaosastoja ja kerhoja. Tällä virallistettiin tapahtunut tosiasia eli kerhojen syntyminen eri puolille maata.

Yhdistyksen jäsenyydestä uudet säännöt totesivat, että yhdistyksen jäseniksi voidaan hyväksyä Saksan sotavoimissa palvelleiden lisäksi heidän toimintaansa tukeneet ja yhdistyksen periaatetta ja tarkoitusta kannattavat henkilöt. Myös hallituksen kokoonpanoon oli tehty muutos. Varajäsenistä luovuttiin, ja määrättiin, että hallitukseen kuuluu vuosikokouksessa valitut puheenjohtaja sekä viidestä kahdeksaan jäsentä. Hallituksen jäsenten toimikaudeksi määrättiin vuosikokousten välinen aika. Hallituksen puheenjohtaja määrättiin valittavaksi kahdeksi vuodeksi ja muut jäsenet kahdeksi vuodeksi siten, että puolet heistä on vuosittain erovuorossa.

Tampereella Ilves-hotellissa pidetty vuoden 2000 vuosikokous vietiin läpi jo uusien sääntöjen mukaan, vaikka sääntöepäselvyyttä yhdistysrekisterissä ei vielä ollutkaan lopullisesti selvitetty. Lähinnä säännöt vaikuttivat hallituksen jäsenten määrään sekä siihen, että nyt entiset kannattavat jäsenet olivat yhdistyksen täysivaltaisia jäseniä, joita voitiin valita hallitukseen. Yhdistyksen oli myös valittava Achtungille uusi päätoimittaja edesmenneen Kaarlo Heiskasen tilalle.

Veljesavun johtokunta oli pohtinut toimittajakysymystä ennen vuosikokousta ja todennut, että kirjapaino Koillis-Print, jossa lehteä oli viimeksi painettu, saattoi tehdä seuraavan numeron siellä jo olevasta aineistosta. Uudeksi päätoimittajaksi oli esillä muutamia nimiä, mutta hallitus jätti päätoimittajakysymyksen Heikki Olssonin johtaman julkaisutoimikunnan pohdittavaksi. Julkaisutoimikuntakaan ei onnistunut tekemään esitystä uudesta päätoimittajasta, mutta johtokunnan seuraavassa kokouksessa Olssonin tehtäväksi annettiin jatkaa aloitettuja keskusteluja Veljesavun kannattavan jäsenen toimittaja Pekka Ruusukallion kanssa. Aktiivisena maanpuolustusmiehenä tunnettu Ruusukallio oli eläkkeellä Aamulehdestä, ja hän oli toimittanut useita maanpuolustusjulkaisuja, mm. Parole-lehteä, Reserviläinen-lehteä ja Pirkan Viestiä. Vuosikokoukseen mennessä uudesta toimittajasta oli jo käytännössä päätetty. Ruusukallio esitteli itsensä kokousväelle kertoen mm. julkaisseensa toistakymmentä kirjaa. Veljesavun hallitus vahvisti Ruusukallion valinnan toukokuussa, ja Achtungin toimittajana hän saattoi aloittaa syksyllä 2000.[670]

Syksyllä kävi kuitenkin yllättäen ilmi, ettei Ruusukallio halunnut ottaa päätoimittajan vastuuta Achtungista. Hän ilmoitti voivansa toimia vain lehden toimittajana ja kokoajana.[671] Hallitus ei heti löytänyt uutta päätoimittajaksi nimettävää, ja niinpä asia rat-

kesi käytännössä siten, että ensimmäisen Ruusukallion toimittaman lehden ilmestyessä lehden päätoimittajaksi oli merkitty Veljesavun puheenjohtaja Heikki Olsson. Hänen nimensä oli ollut päätoimittajan paikalla jo parissa Kaarlo Heiskasen jälkeen ilmestyneessä numerossa.

Jaakko Nortio valittiin vuoden 2000 vuosikokouksen puheenjohtajaksi, ja hän toivoi kokouksen sujuvan uusien sääntöjen mukaan entisessä veljeshengessä. Näin myös tapahtui. Tosin yhdistyksen puheenjohtajasta oltiin vähällä joutua äänestämään.

Pekka Ruusukallio, Achtung-lehden toimittaja 2000–2001.

Helsingin kerho oli päättänyt saada vaihdoksen puheenjohtajan paikalla, ja niinpä Erkki Heimolainen esitti kerhon puolesta uudeksi puheenjohtajaksi Rainer Sormusta. Porilainen Jalo Kokkila puolestaan käytti pöytäkirjan mukaan hyvin perustellun puheenvuoron, jossa hän ehdotti, että Heikki Olsson jatkaisi vielä ainakin yhden kaksivuotiskauden uusien sääntöjen mukaisesti. Uudella hallituksella kun oli useita keskeneräisiä tärkeitä asioita hoidettavanaan, jotka Olsson parhaiten tuntee. Keskeneräisillä asioilla tarkoitettiin lähinnä vireillä ollutta historiakirjan neljännen painoksen ottamista.

Ennen kuin äänestykseen jouduttiin, Rainer Sormunen ilmoitti vetäytyvänsä puheenjohtajaehdokkuudesta. Kokouksen puheenjohtaja kiitti häntä veljellisestä ja veljeskunnan yhtenäisyyden kannalta rehdistä teosta. Voitiin todeta, että Heikki Olsson oli yksimielisesti valittu jatkamaan puheenjohtajana.

Uusien sääntöjen mukaan oli myös päätettävä hallituksen jäsenten lukumäärästä. Vanhan johtokunnan ehdotuksena esitettiin, että hallitukseen valittaisiin sääntöjen sallima enimmäismäärä eli kahdeksan jäsentä, joista viisi olisi varsinaisia ja kolme entistä kannattavia jäseniä. Johtokunnan esitys hyväksyttiin, ja Jalo Kokkila esitti johtokunnan esityksenä hallituksen jäseniksi Kosti Cande, Rainer Sormunen, Lasse Järvelin, Pentti Liukkonen ja Raimo Kallioinen varsinaisista sekä Mika Hakanpää, Jari Heikkilä ja Kari Ruutu entisistä kannattavista jäsenistä. Kun Cande ja Kallioinen kieltäytyivät, heidän tilalleen ehdotettiin Jalo Kokkilaa ja Brynolf Palmgrenia. Näin hallitus saatiin yksimielisesti valituksi. Veljesavun hallitukseen tuli nyt ensi kerran muita kuin Saksan-sotaretken tehneitä henkilöitä.[672]

Mika Hakanpää, Veljesavun sihteeri 2000–2002 ja varapuheenjohtaja 2011–2016.

Vaikka entinen puheenjohtaja jatkoi, sekä varapuheenjohtaja että sihteeri vaihtuivat vuosituhannen vaihteessa. Uudeksi varapuheenjohtajaksi valittiin Rainer Sormunen. Yhdistyksen sihteerin tehtäviä ansiokkaasti vuosikymmenen ajan hoitanut Paavo Kihlberg luopui terveydellisistä syistä sihteerin tehtävästä. Hän kuoli muutamaa kuukautta myöhemmin. Hänen tilalleen valittiin Pentti Liukkonen, mutta tämä erosi hallituksesta jo syksyllä 2000 niin ikään terveydellisiin syihin vedoten. Uudeksi sihteeriksi ehdotettiin hallituksen kokouksessa Järveliniä ja Palmgrenia, mutta näiden kieltäydyttyä tehtävään valittiin Mika Hakanpää. Myös työvaliokunta uudistettiin siten, että siihen kuuluivat puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja sihteeri.

Vanhoista nimityksistä varsinainen jäsen ja kannattava jäsen näytti olevan käytännössä vaikea päästä eroon. Niinpä vallankumousta yhdistyksessä pelännyt Laine-Maire Kyöstilä tiedusteli useampaan kertaan hallitukselta, miten entiset kannattavat jäsenet ja varsinaiset jäsenet erotellaan toisistaan. Kari Ruutu yritti selittää, että uusien sääntöjen mukaan yhdistyksellä oli nyt vain jäseniä ja kunniajäseniä. Asia ei kuitenkaan tuntunut olevan vanhalle jäsenistölle aivan selvä. Ruutu joutui mm. protestoimaan sitä, että Lasse Järvelin oli kokouksessa toistuvasti esittänyt, ettei lakia ja yhdistyksen sääntöjä tarvitse jäseniä eroteltaessa noudattaa.[673]

Saksalaisvierailusta syntyy kohu

Veljesavussa oli 1990-luvulla selvästi kuviteltu, että vanhat poliittiset ennakkoluulot Waffen-SS-joukoissa palvelleita kohtaan olisivat hyvää vauhtia haihtumassa. Tämä oli kuitenkin väärä luulo, sillä monet tahot pyrkivät negatiivisella tavalla mystifioimaan kaikkea, mikä liittyi sodanaikaiseen Saksaan. Hollywoodin filmiteollisuus oli kehittänyt Hitleristä, hänen hallinnostaan ja SS-joukoista kestoaiheen tuottavaan kauhuleffabisnekseensä, ja sen tuottamat elokuvat muokkasivat tehokkaasti mielialoja myös Suomes-

Helsingin kerhon vieraina vuonna 2000 olleet saksalaisaseveljet kävivät isäntiensä kanssa kunnianosoituksella sankarihaudoilla. Veteraanit marssivat lippuineen Hietaniemen hautausmaalle. Suomen lippua kantaa Olavi Ahola vieressään oikealla Kalevi Haapaniemi, pataljoonan lippua Brynolf Palmgren, vierellään Samppa Tilus (vas.) ja Pentti Koivisto, josta oikealla takana Leo Sormunen.

sa. Vanhat poliittispohjaiset kaunat ja hyökkäyksetkään eivät olleet kadonneet, vaikka Neuvostoliiton sortumisen oli oletettu tasapuolistavan suomalaista keskustelua. Suomen juutalaisyhteisökin löysi pienestä Veljesavusta arvostelun kohteen, kuten Ukrainan muistomerkkikysymyksessä nähtiin.

Veljesapu joutui törmäämään näihin tosiasioihin jälleen kesällä 2000. Kysymys ei varsinaisesti ollut pääyhdistyksestä, vaan Helsingin kerhosta, mutta tiedotusvälineet ja suuri yleisö eivät osanneet tai halunneet erottaa kerhojen toimintaa pääyhdistyksen toiminnasta. Käytännössä Veljesapu sotkeentui syntyneeseen kohuun sen jäsenten ryhtyessä riitelemään keskenään.

Kohu syntyi siitä, että Saksassa vuonna 1967 perustetun kenraali Steinerin komentaman III. SS-Panssariarmeijakunnan joukoissa palvelleiden perinneyhdistyksen, Kameradenwerk Korps Steiner e.V., nelisenkymmentä jäsentä vieraili heinäkuun alussa Suomessa Veljesavun Helsingin kerhon vieraina. Tämän vierailun historia liittyy suomalaisten SS-miesten Viron-vierailuihin. Helsinkiläiset olivat järjestäneet vuonna 1999 ensimmäisen Viron-vierailunsa Narva-Joensuun alueelle. Siellä pidettiin virolaisten metsäveljien ja SS-veljien yhteinen juhla Elvan urheiluopistolla, ja mukana oli myös saksalaisia vete-

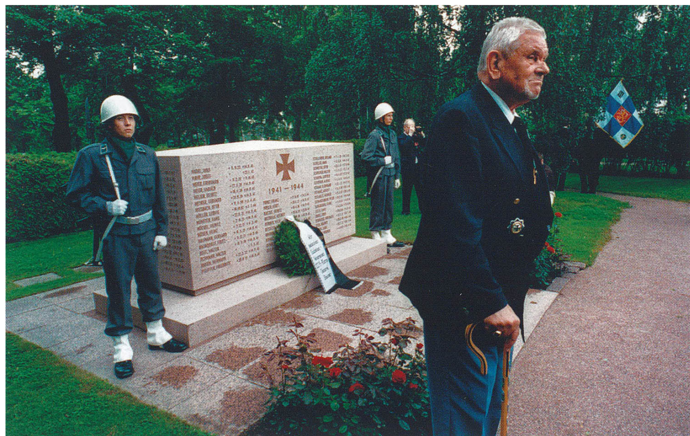

Erkki Heimolainen ja Ordensgemeinschaft der Ritterkreutzträger e.V:n puheenjohtaja, Bundeswehrin eversti evp Wolfram Kertz.

raaneja. Saksalaisveljien järjestämässä iltajuhlassa Kosti Cande soitti sodanaikaisia saksalaisia marssilauluja, joita Saksassa ei juuri sodan jälkeen ollut ainakaan julkisesti kuultu. Saksalaisveteraanit kuuntelivat vanhoja tuttuja marsseja tippa silmässä, ja Kameradenwerk Korps Steinerin puheenjohtaja Kurt Meyer kysyi, saavatko saksalaiset tulla seuraavana vuonna vierailulle Suomeen. Heidät toivotettiin luonnollisesti tervetulleiksi.

Saksalaiset olivat siis oma-aloitteisesti halunneet tulla Suomeen tervehtimään sodanaikaisia aseveljiään. Helsingin kerho, jonka puheenjohtajana toimi tuolloin Rainer Sormunen, oli syksyllä 1999 päättänyt yksimielisesti toimia vierailun isäntänä. Nimensä mukaisesti Kameradenwerk Korps Steiner edusti Saksan asevoimissa kenraali Steinerin alaisena palvelleita veteraaneja. Heinäkuun alussa 2000 tapahtuneella vierailulla oli mukana myös Rautaristin ritareiden järjestön Ordensgemeinschaft der Ritterkreutzträger e.V:n edustajia, myös sen puheenjohtaja, Bundeswehrin eversti evp Wolfram Kertz. Saksalaisvieraat olivat siis niin sodanjälkeisessä Bundeswehrissä kuin sodanaikaisessa Waffen-SS:ssäkin palvelleita veteraaneja.

Vieraat kävivät laskemassa seppeleet Hietaniemen sankariristille, Mannerheimin haudalle, kaatuneiden saksalaisten muistomerkille sekä suomalaisten SS-miesten muistopaadelle. Lisäksi he laskivat seppeleen kenraali Erik Heinrichsin haudalle Kulosaaressa.

Korps Steinerin puheenjohtaja Kurt Meyer puhuu saksalaissotilaiden haudalla Hietaniemessä heinäkuussa 2000.

Tämä selittyy sillä, että Heinrichsilla olisi Rautaristin ritariristin saaneena ollut oikeus kuulua Rautaristin ritareiden järjestöön. Hietaniemen muistomerkeillä oli puolustusvoimien asettama kunniavartio. Saksalaisten pitämissä puheissa, jotka tallentuivat Kari Ruudun vierailusta tekemään filmiin, korostettiin suomalaisten ja saksalaisten sodanaikaista aseveljeyttä sekä erityisesti vapautta, jota sodalla puolustettiin. Saksalaisille veteraaneille oli epäilemättä miellyttävä kokemus, että Suomessa – samoin kuin uudelleen itsenäistyneessä Virossa – sodanaikaisista asioista voitiin puhua jokseenkin avoimesti toisin kuin heidän kotimaassaan, jossa historiasta pyrittiin pyyhkimään pois kokonainen aikakausi ikään kuin historiallinen todellisuus siitä joksikin muuttuisi.

Ilta-Sanomat teki suomalaisten ja saksalaisten veteraanien kohtaamisesta ison kuvitetun jutun, jossa lainattiin mm. Kameradenwerk Korps Steinerin puheenjohtajaa Meyeria, joka sanoi Hitlerin taistelleen Stalinia vastaan, jotta Eurooppa säästyisi kommunismilta. Tämä aate elähdytti myös SS-joukkoihin liittyneitä vapaaehtoisia, hän sanoi. Taistelimme Euroopan puolesta, lastemme puolesta, Meyer totesi Ilta-Sanomien jutussa. Kari Ruutu puolestaan totesi, että nämä taistelijat pelastivat Euroopan läntisen osan aasialaisten bolševikkien ylivallalta. Tätä sankaritekoa ei saa koskaan unohtaa, sanoi Ruutu Ilta-Sanomien jutussa.[674]

Suomalaisten ja saksalaisten veteraanien yhteisesiintyminen oli uutta, sillä kuluneina vuosikymmeninä Veljesapu ei ollut luonut järjestötason yhteyksiä Saksassa toimiviin perinnejärjestöihin. Olihan Truppenkameradschaft Wikingin yritykset yhteistyöstä vuonna 1970 torjuttu. Yksityisesti eräät Veljesavun jäsenet olivat toki pitäneet yhteyksiä saksalaisiin aseveljiin. Esimerkiksi toukokuussa 2000 Niedernhallissa Baden-Württenbergissä oli ollut muutamia suomalaisvapaaehtoisia Wiking-divisioonan 50-vuotisjuhlassa.[675] Pidättyminen näkyvästä ja kiinteästä yhteistyöstä saksalaisten kanssa oli tietenkin ollut varovaisen viisasta politiikkaa suomettumisen vuosikymmeninä, jolloin Saksan-suhteita olisi voitu käyttää lyömäaseena yhdistystä vastaan. Olot olivat kuitenkin muuttuneet, tai niiden voitiin kuvitella muuttuneen. Saksa oli yhdistynyt, ja saksalaiset perinneyhdistykset olivat omassa maassaan täysin laillisesti toimivia veteraanijärjestöjä, joten mitään laillista tai edes poliittista estettä yhteydenpidolle suomalaisten ja saksalaisten välillä ei olisi pitänyt olla. Näin ei kuitenkaan todellisuudessa ollut asian laita.

Hietaniemen hautausmaalla tapahtuneen kunnianosoituksen nosti julkisuuteen Helsingin juutalaisen seurakunnan puheenjohtaja Gideon Bolotowsky, joka oli pari vuotta aikaisemmin ollut aktiivisesti tyrmäämässä suomalaisten sotavainajien muistomerkkiä. Hän väitti suomalaisten SS-miesten kuuluneen rikolliseen järjestöön ja paheksui sitä, että puolustusvoimat oli asettanut kunniavartion sankarihaudalle seppeleenlaskun ajaksi. Näkemyksensä Reuterin uutistoimiston kautta maailmalle levittänyt aktiivinen Bolotowsky ilmoitti vievänsä asian ainakin ministeritasolle. Tällainen vaikutusvaltaisen tason paheksunta sai säikäytettyä puolustusministeri Jan-Erik Enestamin, joka vaati selvitystä asiassa, ja pääesikunta antoi lausunnon, jonka mukaan "se ei tiennyt" saksalaisveteraanien osallistumisesta tilaisuuteen.

Ainoa rehdisti toiminut oli Helsingin varuskunnan päällikkö prikaatikenraali Ahti Vartiainen, jonka kanssa sankariristin kunnianosoituksesta oli sovittu. Hän totesi julkisesti, että puolustusvoimien keskeinen tehtävä on vaalia kaatuneiden muistoa ja kunnioittaa veteraanien tekemää työtä. Asiassa oli toimittu niin kuin ennenkin ja varmaan vastakin tehdään. Mitään virhettä ei ollut tapahtunut, vaan oli toimittu olemassa olevan ohjeistuksen mukaan. Veljesavun veteraanit ovat taistelleet Suomen puolesta sekä rajojemme ulkopuolella että Suomen rintamalla, sanoi Vartiainen. Jos heillä on vieraita mukanaan, se on heidän asiansa.[676]

Korps Steinerin vierailu, josta Helsingin kerho tiedotti kiertokirjeessään, oli jo ennakolta herättänyt kummastusta joissakin Veljesavun jäsenissä. Ainakin entinen puheenjohtaja Jaakko Nortio ja Tauno Pajunen oudoksuivat kerhon ohjelmamonisteesta ilmi käynyttä vierailua jo keväällä 2000.[677] Saattoi olla, että joillekin tällainen aseveljeyden

vaaliminen oli vielä poliittisesti epäilyttävää. Toisaalta pahennusta saattoi herättää myös se, että Helsingin kerho, eikä pääyhdistys oli vierailun isäntänä.

Saksalaisvierailusta seurasi vilkas lehdistökeskustelu, johon osallistuivat niin vierailuun ymmärtäväisesti suhtautuvat kuin lähinnä vasemmistoradikaalit propagandistit. Asia sai kansainvälistäkin julkisuutta uutistoimistojen levittäessä tietoa Suomessa syntyneestä kärhämästä. Saksassa SS-veteraanien julkaisema Die Kameradschaft -lehti julkaisi tekstiä ja kuvia saksalaisveteraanien Suomen-vierailusta, jossa sekä kerrottiin itse vierailusta että ihmeteltiin Suomen juutalaisten asiassa nostamaa hälyä todeten, etteivät juutalaiset olleet joutuneet sota-aikana Suomessa millään tavoin vainotuiksi. Kari Ruutu luonnehti saksalaisjulkaisussa syntynyttä hälyä kaiuksi synagogasta.[678]

Julkinen keskustelu Suomessa osoitti, että suomalaisilla SS-miehillä oli paljon ymmärtäjiä, jotka kunnioittivat heidän sodanaikaista panostaan, mutta myös kiivaita vastustajia, jotka näkivät heidät suorastaan pahan symbolina. Kirjoittelu asiasta jatkui lehdistössä aina vuoden 2001 puolelle saakka. Yksi kirjoitus nousi monien joukosta esille siten, että siitä syntyi jälkiseuraamuksia. Kaunokirjailija, aikansa radikaali Anja Snellman kirjoitti joulukuun lopussa 2000 Helsingin Sanomissa väittäen suomalaisten SS-miesten puheenjohtajan Kari Ruudun sanoneen Mannerheimin patsaalla sodanaikaiseen juutalaisten tuhoamiseen viitaten, että ”tätä sankaritekoa ei saa koskaan unohtaa”. Snellman oli lainannut Ilta-Sanomien artikkelia liittäen Ruudun sanat juutalaisten tuhoamiseen.

Varatuomari Ruutu vastasi muutama päivä myöhemmin saman lehden palstoilla kiistäen koskaan puhuneensa Mannerheimin patsaalla tai Hietaniemessä taikka sanoneensa missään muuallakaan juutalaisten tuhoamista sankariteoksi. Samoin hän kiisti Snellmanin väitteen, että hän olisi SS-miesten perinneyhdistyksen tai Veljesavun puheenjohtaja. Ruutu ilmoitti pitävänsä Snellmanin kirjoituksessaan esittämää väitettä rikoslain mukaisena herjauksena.

Snellmanin ja Ruudun yhteenotto ei jäänyt näihin kirjoituksiin. Snellman vastasi Ruudulle ja muutti alkuperäistä väitettään niin, että Ruutu olikin Ilta-Sanomien mukaan sanonut SS-joukkoihin viitaten, että nämä sotilaat pelastivat Euroopan läntisen osan aasialaisten bolševikkien ylivallalta, eikä tätä sankaritekoa saa koskaan unohtaa. Snellman myös väitti SS-miesten ideologiaa perverssiksi ja heidän tekojaan raakuuksiksi.[679]

Ruudun uudessa vastauksessa korostettiin sitä monien historioitsijoiden havaintoa, että puna-armeija oli kesällä 1941 hyökkäysryhmityksessä valmiina hyökkäämään Keski-Eurooppaan. Saksan ja sen puolella taistelleiden sota oli siksi kamppailua kommunistisen diktatuurin leviämisen estämiseksi. Ilta-Sanomien siteeraama lausunto tuli siten ymmärrettäväksi, totesi Ruutu. Asia ei jäänyt lehtikirjoitusten varaan, sillä virallinen syyttäjä nosti Snellmania vastaan kunnianloukkaussyytteen tämän kirjoituksista. Samal-

la syytettynä oli Helsingin Sanomien vastaava päätoimittaja Janne Virkkunen, joka oli sallinut Snellmanin kirjoituksen julkaisemisen lehdessään.

Vantaan käräjäoikeus tuomitsi huhtikuussa 2002 Anja Snellmanin sakkoihin Kari Ruudun kunnian loukkaamisesta ja Janne Virkkusen niin ikään sakkoihin painovapauden tuottamuksellisesta väärinkäyttämisestä.[680] Hovioikeus vahvisti raastuvanoikeuden tuomion, mutta tuomio ei kuitenkaan jäänyt voimaan, sillä korkein oikeus kumosi vuonna 2006 äänin 3–2 Snellmanille ja Virkkuselle määrätyt sakot. Myös korkeimmassa oikeudessa katsottiin, että Ruudun sanomaksi väitetty virke oli irrotettu asiayhteydestä. Lukija oli siis voinut ymmärtää lauseen niin, että Ruutu olisi hyväksynyt joukkotuhon. Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan Snellmanin ”kirjoitus ei kuitenkaan sisältänyt täsmällisiä väitteitä eikä antanut kuvaa harkituista kannanotoista.”[681]

Ennen kuin tämä prosessi oli käyty, Veljesavun hallitus kävi heinäkuun 2000 tapahtumista kiivaan keskustelun. Todettiin, että saksalaisvierailusta noussut mediakohu oli aiheuttanut yhdistykselle vahinkoa, mutta samalla todettiin kaiken tapahtuneen voimassa olevan lain mukaisesti. Veljesapu ei halunnut asiaa enempää penkoa, vaan totesi sen loppuun käsitellyksi.[682]

Yhdistyksen sisäinen henki alkoi kuitenkin rakoilla pahemman kerran. Kaiken taustalla oli sääntöuudistus, joka muodollisesti yksimielisistä päätöksistä huolimatta ei ollut miellyttänyt kaikkia. Kannattavien jäsenten tulo varsinaisiksi jäseniksi oli liikaa varsinkin rahastonhoitaja Kyöstilälle, jolla puolestaan oli suuri vaikutusvalta otettaan yhdistyksestä menettäneeseen puheenjohtaja Olssoniin. Yhdistyksen hallituksen jäsenet saattoivat havaita Kyöstilän tosiasiassa johtaneen yhdistystä. Hän istui kokouksissa Olssonin vieressä ja piti huolta siitä, että tämä hoiti kokousasiat rahastonhoitajaa tyydyttävällä tavalla.

”Panttipataljoonan” neljännen painoksen ottaminen oli niin ikään hoitunut näennäisen yksimielisesti, mutta lopulta hankkeen takana olivat olleet vain jotkut tamperelaiset muiden vetäytyessä ainakin kirjan markkinoinnista. Nyt myös saksalaisveteraanien vierailusta syntynyt häly oli kiristämässä yhdistyksen sisäistä tunnelmaa. Tästä kertoi se, että puheenjohtaja Olsson oli kieltänyt kirjoittamassa Achtungissa sanaakaan saksalaisvierailusta. Olsson ei pitänyt siitä, että vierailun järjestäjinä olivat helsinkiläiset ja hänet oli yhdistyksen puheenjohtajana jätetty kokonaan sivuun. Hän antoi Turun Sanomille vierailua rajusti arvostelevan lausunnon, jossa hän totesi, että vierailua oli aktiivisimmin puuhaamassa muuan kannattava jäsen, joka itse ei ole edes sotaveteraani. ”Tämä sakemannien osuus huoletti meitä jo etukäteen, ja siitä oli hallituksessa ankara kalabaliikki”, lausui Olsson ja vakuutti, että asiaan palataan vielä. Veljesavun puheenjohtaja paheksui myös sitä, että Hietaniemessä oli ollut paikalla armeijan kunniavartio.

Ilta-Sanomissa Olsson hyökkäsi saksalaisvieraita vastaan väittäen näiden munanneen itsensä. Kaikki olisi sujunut fiksusti, jos saksalaiset olisivat pitäneet suunsa kiinni. Tänne on turha tulla politikoimaan ja heittämään iskulauseita, sanoi Olsson, jonka mukaan Veljesavussa alkaa selvittely hankkeen takana olleiden henkilöiden osalta. Puheenjohtajaa rauhallisemmin asian otti Ilta-Sanomien tavoittama Helsingin kerhon Erkki Heimolainen, joka kuittasi kohun olankohautuksella. Puhukoot, mitä puhuvat, totesi Heimolainen.

Ristiriidat olivat luettavissa puheenjohtaja Olssonin lokakuussa 2000 ilmestyneeseen Achtungiin kirjoittamissa puheenjohtajan sanoissa. Ketään erikseen nimeämättä Olsson kirjoitti, että ennen Veljesavussa oli ollut sanan julistajia, pappisveljet Paavo Maunula ja Penna Konttinen, nyt oli vain sanan kuristajia. Hänen mielestään tuntui siltä, että tällaiset eivät tunne sodassa olleiden oloja ja tekoja, pääasia tuntuu olevan vain oma etu ja tuijotus siihen. Joukon henki oli nyt vaakalaudalla, kirjoitti Olsson ja vaati, että rikkaruohot on ajoissa poistettava. Kiipeilijät eivät voi, eikä heillä ole oikeuttakaan määräillä yhdistykselle kuuluvista asioista, kirjoitti puheenjohtaja.[683]

Sanamuodoista päätellen oli selvää, että Olssonin kritiikki kohdistui entisiin kannattaviin jäseniin, joiden nousua yhdistyksen asioista päättävään hallitukseen hänen oli erittäin vaikea hyväksyä. Etenkin Kari Ruutua kohtaan Olsson näytti tuntevan suurta antipatiaa. Puheenjohtajan kritiikin taustalla olivat nimenomaan kesäisen saksalaisvierailun tulehduttamat suhteet.

Helsingin kerho reagoi Olssonin kirjoitukseen lähettämällä hänelle paheksuntansa Veljesavun jäseniin kohdistuvien erittäin loukkaavien ja täysin perustelemattomien syytösten johdosta. Tämän johdosta kerho vaati, että puheenjohtaja vastaa kirjallisesti siihen, ketä hän kirjoituksessaan oli tarkoittanut. Kerho halusi nimet ja perustelut esille. Myös julkaisemassaan tiedotteessa Helsingin kerho totesi puheenjohtaja Olssonin moittineen Helsingin kerhoa ja sen jäseniä erittäin rumalla tavalla ilmoittaen jopa, että seppeleen lasku Hietaniemen muistopaadelle oli suuri virhe. Helsingin kerho katsoi, että tällainen lausunto loukkaa syvästi sankarivainajien muistoa ja heidän omaisiaan. Olsson ilmoitti, ettei hän vastaa Helsingin kerhon kirjeeseen.[684]

Samaa kuin Helsingin kerhon hallitus vaati Kari Ruutu Veljesavun hallitukselle osoittamassaan kirjeessä. Ruutu meni vielä paljon pidemmälle sikäli, että hän vaati hallituksen toimituttamaan puolueettomalla asiantuntijalla yhdistyksen tilinpäätöksen, kirjanpidon ja hallinnon tarkastuksen vuosilta 1998–2000. Perusteluna vaatimukselleen Ruutu totesi, että tiedusteltaessa hallituksen kokouksessa puheenjohtajalta ja rahastonhoitajalta ”Panttipataljoonan” myyntihintaa, kumpikaan ei sitä muistanut. Hallitus oli joutunut kehottamaan heitä virkistämään muistiaan seuraavaan kokoukseen mennessä.

Ilmeisesti 77-vuotiaan puheenjohtajan ja 83-vuotiaan rahastonhoitajan muisti ei enää ollut terävimmillään.

Ruutu oli tuohtunut myös siitä, että Olsson oli päätoimittajana ilmoittanut sensuroivansa kaikki Achtungiin tarjottavat kirjoitukset. Ruutu oli sitä mieltä, että jokaisella jäsenellä tuli ilman ennakkosensuuria olla oikeus omalla nimellään kirjoittaa yhdistyksen lehteen. Hän katsoi, ettei Olssonia tule hyväksyä Achtungin päätoimittajaksi.[685]

Hallitus kävi marraskuussa keskustelun Ruudun kirjeestä, mutta keskustelun lisäksi kirjeestä ei seurannut muuta kuin että se päätettiin liittää pöytäkirjan liitteeksi.[686]

Jo ennen tuota keskustelua Ruutu oli ilmoittanut hallitukselle, että Helsingin kerho rekisteröidään yhdistysrekisteriin omana yhdistyksenään, "joka toimii Veljesapu ry:n alla". Huolimatta sivulauseessa ilmaistusta alistuksesta tarkoituksena oli mitä ilmeisimmin jonkinlainen irtiotto Olssonin johtamasta pääyhdistyksestä. Helsingin kerho perusteli omia sääntöjään sillä, että rahastonhoitaja Kyöstilä oli todennut, että koska monilla kerhoilla oli huomattavia varoja mm. kirjamyynnistä, olisi niillä suotavaa olla myös omat säännöt. Helsingin kerho julkaisi sääntöluonnoksen omassa tiedotteessaan, ja tarkoitus oli, että säännöt hyväksytään kerhon vuosikokouksessa helmikuussa 2001. Tilanne Veljesavussa kuitenkin muuttui, eikä Helsingin kerhoa lopultakaan rekisteröity.[687]

Sopuisamminkin asiat olisi voitu hoitaa

Sääntöuudistussotku oli esillä Veljesavun hallituksessa tammikuussa 2001, jolloin todettiin, että yhdistysrekisteritoimiston sääntöihin vaatimat muutokset olivat lähinnä kosmeettisia eivätkä vaikuttaneet oleellisesti sääntöjen sisältöön. Kyöstilä ei kuitenkaan ollut tyytyväinen. Hän vaati, että sääntöihin on saatava pykälä, jossa määritellään hallituksen kokoonpano siten, että puolet hallituksen jäsenistä on SS-miehiä ja että yhdistyksen puheenjohtajan tulisi olla SS-mies. Tämän johdosta koko sääntöasia pitäisi uudelleen viedä seuraavan vuosikokouksen käsittelyyn. Hallitus ei kuitenkaan kannattanut Kyöstilän esitystä, vaan hänet velvoitettiin tekemään sääntöihin vain yhdistysrekisterin vaatimat muutokset.

Asian käsittely hallituksessa johti laajempaan keskusteluun yhdistyksen tilasta. Brynolf Palmgren huomautti, että tärkeämpää kuin säännöt ja sääntöpykäliin tuijottaminen on henki, joka yhdistyksessä vallitsee. Mika Hakanpää puolestaan esitti harkittavaksi, että kun henki yhdistyksen hallituksessa on huono, eikö olisi viisainta koko hallituksen ja puheenjohtajan erota. Sen jälkeen vuosikokous valitsisi uuden puheenjohtajan ja hallituksen, jolloin lähtökohta uuden hallituksen työlle olisi parempi kuin lukuisten ristiriitojen

vaivaamassa hallituksessa. Vaikka Hakanpään ehdotusta kannatettiin, hallitus ei tehnyt asiassa mitään päätöstä.

Sen sijaan keskusteltiin mahdollisuudesta muuttaa Veljesavun toiminta perinneyhdistystoiminnaksi. Jalo Kokkila viittasi Vapaussodan Perinneliiton puheenjohtajan Timo Siukosaaren Vapaussoturi-lehdessä julkaistuun kirjoitukseen perinneyhdistystoiminnasta ja suositteli hallituksen jäsenille sen lukemista. Kun Helsingin kerhossa oli lähdetty suunnittelemaan kerhon rekisteröintiä ja oli julkaistu jopa oma Feuerkeil-niminen lehti ja alettu siten valmistella mahdollista lähtemistä omille teille, Hakanpää painotti sitä, että oli Veljesavun jatko mikä hyvänsä, voimat tuli keskittää siihen, että SS-miesten yhdyssiteenä olisi yksi yhdistys ja sillä yksi lehti.

Feuerkeil

Tulikiila - Veljesavun Helsingin osaston tiedote 1/2001

Aseveljet vieraanamme

Nelisenkymmentä Kameradenwerk Korps Steinerin jäsentä vietti viime heinäkuussa pari päivää Suomessa Helsingin kerhon vieraana. Syötiin yhteinen lounas Lohjalla, käytiin Rainer Sormusen luona viettämässä grilli-iltaa, kunnioitettiin suomalaisten ja saksalaisten sankarivainajien muistoa Hietaniemen hautausmaalla ja juhlittiin "Kameradschaftsabendissa". Paitsi kenraali Steinerin miehiä, mukana oli heidän puolisoitaan ja perinteen vaalijoita sekä Rautaristin ritareiden puheenjohtaja, Bundeswehrin eversti evp. Wolfram W. Kertz.

Molempien yhdistysten säännöt ja tarkoitusperät ovat Saksan viranomaiset hyväksyneet eikä niillä ole mitään tekemistä uusnatsien tms. kanssa.

Tapahtuma sai tavattoman paljon julkisuutta, joka pääosin oli myönteistä. Reuterin tietotoimiston koko maailmaan lähettämässä uutisessa Helsingin kerhon puheenjohtaja antoi oikeaa tietoa suomalaisista SS-veteraaneista. Juutalaisen seurakunnan esimieskin ilmoitti hyväksyvänsä aseveljien tapaamisen seppeleenlaskuineen, mutta piti Puolustusvoimien asettamaa kunniavartiota perusteettomana. Ao. kenraali totesi kuitenkin MTV:ssä, että asiassa oli menetelty ohjeiden mukaan ja näin tehtäneen vastakin.

Sen sijaan Veljesavun puheenjohtaja Heikki Olsson moitti Helsingin kerhoa ja sen jäseniä mm. Turun Sanomissa erittäin rumalla tavalla ja ilmoitti jopa, että seppeleen lasku veljiemme muistopaadelle Hietaniemessä oli suuri virhe. Tällainen lausunto loukkaa syvästi sankarivainajiemme muistoa ja heidän omaisiaan.

Kari Ruutu

Helsingin kerho julkaisi 2001 oman Feuerkeil-lehtensä. Lehden ilmestyminen rajoittui tähän numeroon.

Keskustelu asiasta jatkui Helsingin kerhon asioiden puimisella. Palmgren totesi Helsingin kerhon jakaantuneen kahteen leiriin, joista toinen ei osallistu kerhon kokouksiin. Hänen arvostelunsa kohdistui nimeltä mainitsematta Kari Ruutuun, joka juristina oli juuttunut sääntöjen pykäliin niin, että yhdistyksen varsinainen toimintaperiaate unohtuu, kuten Palmgren totesi. Kaikki oli saanut alkunsa Helsingin kerhon kesällä järjestämästä tapahtumasta eli saksalaisvierailusta ja puheenjohtaja Olssonin siitä Turun Sanomille antamasta lausunnosta. Tilanne oli niin paha, että sitä tuskin voidaan anteeksi pyytämällä korjata, sanoi Palmgren. Keskustelu päättyi siihen, että Hakanpää toisti kehotuksensa, että hallitus harkitsisi eroa työrauhan saavuttamiseksi. Itse Hakanpää noudatti esittämäänsä erokehotusta ja lähetti heti hallituksen kokouksen jälkeen eroilmoituksen, jolla hän ilmoitti eroavansa Veljesavun hallituksesta ja sihteerin tehtävistä. Eroaan hän perusteli työtehtävillään ja hallituksessa vallitsevilla ristiriidoilla.[688]

Puheenjohtaja Heikki Olsson pahoitti mielensä tästä hallituksen kokouksesta kirjoittaen, että kokous oli vertaansa vailla värikkyydessään. Kokouksen äänekkyyteen vii-

taten Olsson totesi, ettei sellaista ollut kuultu aikaisempina vuosikymmeninä. Muutosten aika on edessä, jos varsinainen veljeskunta ajetaan nurkkaan eivätkä kannatusjäsenet kunnioita heitä. Sääntömuutokseen epäilevästi suhtautuneen puheenjohtajan mielestä oli itsestään selvää, että yhdistyksen perusjäsenet kuuluvat ykkösluokkaan ja kannatusjäsenet kakkoseen.[689]

Erityisesti helsinkiläisten julkaisema Feuerkeil eli Tulikiila -lehti taikka -tiedote oli merkki siitä, että Veljesapu on vähällä hajota. Lehdestä suunniteltiin jatkuvasti ilmestyvää, mikä näkyy mm. siitä, että julkaistun lehden numero oli 1/2001. Tosiasiassa lehden ilmestyminen jäi tähän yhteen numeroon, koska valta pääyhdistyksessä vaihtui ja näytti olevan toivoa sovun löytymisestä. Kari Ruudun mukaan tosiasiallista aikomusta erota Veljesavusta helsinkiläisillä ei ollut, mutta pelkkä uhkaaminen vaikutti siihen, että pääyhdistyksessä oli otettava helsinkiläisten näkemykset todesta. Feuerkeil oli luonnollisesti sisältönsäkin puolesta helsinkiläisten lehti, ja siihen kirjoittivat niin kerhon puheenjohtaja Kari Ruutu kuin kerhon sihteeri Olli Wikbergkin. Kirjoittajina esiintyivät myös Rainer Sormunen ja Kosti Cande. Lähettipä eteläpohjalainen Pentti Koivistokin lehteen tervehdyksensä, mikä kertoi siitä, että helsinkiläisillä oli kannatusta muuallakin maassa.

Koivisto oli tosiasiassa Helsingin kerhon irtiottoyrityksen vankka tukija. Hän lähetti tammikuussa 2001 aseveljille kiertokirjeen, jossa hän totesi Veljesapu ry:n joutuneen sukupolvenvaihdoksen toteuttamisen mukanaan tuomaan vakavaan kriisiin. "Yhdistystämme on johtanut kolmen kuluneen vuoden ajan diktaattorin valtuuden omaksuneet puheenjohtaja ja rahastonhoitaja", kirjoitti Koivisto. Hänen mielestään laajapohjainen, demokraattinen johtokunnan toimintahalu oli tukahdutettu, mistä oli seurannut, että päätöksenteon laajentamista kannattavat voimat mm. Helsingin kerhossa olivat ryhtyneet toimiin yhdistyksen olemassaolon pelastamiseksi. Koivisto vaati Veljesapua suuntautumaan enemmän sosiaaliseen suuntaan ja korosti sitä, että SS-aseveljeys on yksi merkittävä virstanpylväs kansamme kansainvälistymisen tiellä.[690]

Veljesavun hallitus kokoontui seuraavan kerran maaliskuussa, jolloin poissa olivat useimmat "toisinajattelijat" eli Rainer Sormunen, Pentti Liukkonen, Mika Hakanpää ja Kari Ruutu. Vajaalukuinen hallitus ei käsitellyt suurimpia erimielisyyden aiheita, mutta puheenjohtaja Olsson ilmoitti tässä kokouksessa pyytävänsä eroa kesken kaksivuotisen puheenjohtajakauden terveydellisiin syihin viitaten. Samoin Liukkonen oli lähettänyt oman eroilmoituksensa. Mahdolliset muut eronpyynnöt esitetään vuosikokouksessa, totesi hallitus. Sääntöasiassa puheenjohtaja Olsson oli pyytänyt helsinkiläisen varatuomari Matti Norrin lausunnon sääntöjen valmistelussa sattuneista "lipsahduksista ja epätäsmällisyyksistä", kuten todettiin. Sääntöjen tarkistusasia päätettiin esittää vuosikokoukselle.[691]

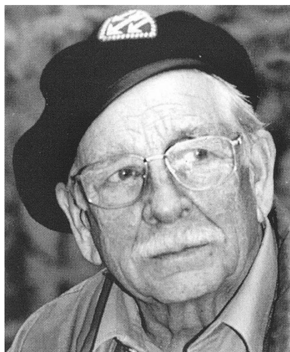

Veljesavun hallitus 2001. Eturivissä vas. Raimo Rosendahl, Laine-Maire Kyöstilä, Jalo Kokkila ja puheenjohtaja Matti Konkola, takana vas. Mika Hakanpää, Brynolf Palmgren, Jari Heikkilä, Lasse Järvelin ja Kari Ruutu.

Norrilta saadun lausunnon ydin oli siinä, että siinä ehdotettiin hallituksen puheenjohtaja ja puolet hallituksen jäsenistä valittaviksi "perusjäsenten" eli SS-veteraanien keskuudesta. Toisin sanoen ulkopuolinen juristi oli pantu arvovallallaan tukemaan puheenjohtajan ja rahastonhoitajan näkemystä eriarvoisista jäsenistä. Nimettömäksi jäävä yhdistyksen jäsen arvosteli ankarasti tällaisen määräyksen ottamista sääntöihin, sillä se jakaisi jäsenet ensimmäisen ja toisen luokan kansalaisiin. Samalla yhdistyksen toiminta lamaantuisi, kun toimintakykyisen hallituksen valinta saattaisi käydä mahdottomaksi.[692]

Tämä varatuomari Norrilta pyydetty selvitys johti jälkiselvittelyihin. Loppuvuodesta 2001 Veljesavun hallitus totesi, että selvitys oli pyydetty silloisen hallituksen tietämättä. Koska selvitykseen liittyi Norrin lasku 2 800 markkaa, selvitystyön tilanneen puheenjohtaja Olssonin katsottiin ylittäneen valtuutensa. Tämän todetessaan hallitus ei kuitenkaan päättänyt mistään toimista summan vaatimiseksi Olssonilta.[693]

Viimeistään kesällä 2001 oli käynyt selväksi, ettei Heikki Olsson jatkaisi Veljesavun puheenjohtajana koko kaksivuotiskautta 2000–2002. Tuolloin yhdistyksessä alkoi vilkas pohdinta siitä, kenestä tulisi hänen seuraajansa, joka valittaisiin Olssonin jäljellä olevak-

Matti Konkola, Veljesavun puheenjohtaja 2001–2003.

si kaudeksi eli yhdeksi vuodeksi. Näitä pohdintoja on ilmeisesti käyty eri kerhoissa. Helsingin kerhon pohdinnat kesällä 2001 antavat kuvan siitä, millaisessa tilanteessa uutta puheenjohtajaa etsittiin. Kerhon puheenjohtaja Ruutu oli sitä mieltä, että uudeksi puheenjohtajaksi pitää saada "keulakuva", jonka taakse koko jäsenistö voi mennä. Kerhossa oltiin sitä mieltä, että puheenjohtajaksi on saatava sellainen henkilö, joka ei pyri hoitamaan itse kaikkea, vaan ottaa muut mukaan toimintaan ja päätöksentekoon. Sanottiin, että puheenjohtajan tehtävänä ei ole esimerkiksi myydä kirjoja, vaan jakaa työt. Todettiin myös, että Veljesavussa oli vuosikausia ollut julkaisutoimikunta ja työvaliokunta, mutta puheenjohtaja ei ollut kutsunut niitä kertaakaan kokoon. Puheenjohtajaksi halukkaita Helsingin kerhosta ei löytynyt, vaikka Kähärä esitti Kari Ruutua tehtävään. Tämä kieltäytyi kunniasta ja oli sitä mieltä, että puheenjohtajan oli edelleen oltava SS-veteraani.[694]

Vuoden 2001 vuosikokous kokoontui huhtikuussa Ruudun puheenjohdolla jossain määrin kireissä tunnelmissa Helsingin Suomalaisella Klubilla. Kokouspöytäkirjan ja Achtung-lehden mukaan kokous sujui kuitenkin verraten sopuisasti. Kun Olsson ilmoitti jättävänsä paikkansa, yhdistyksen uudeksi puheenjohtajaksi valittiin Matti Konkola. Hallituksesta erovuoroisiksi arvottiin Jalo Kokkila ja Mika Hakanpää. Pentti Liukkonen ja Rainer Sormunen olivat pyytäneet eroa. Erovuoroisten ja eroa pyytäneiden tilalle valittiin Jalo Kokkila, Mika Hakanpää, Kosti Cande ja Raimo Rosendahl. Aikaisemmista hallituksen jäsenistä jatkoivat Lasse Järvelin, Brynolf Palmgren, Jari Heikkilä ja Kari Ruutu. Edelliseen puheenjohtajaan tyytymättömät Hakanpää ja Ruutu siis jatkoivat puheenjohtajavaihdoksen jälkeen hallituksen jäseninä.

Vuosikokous keskusteli myös sääntöasiasta. Lähinnä Kyöstilän ja Järvelinin ajama malli, jonka mukaan yhdistyksessä olisi edelleen kahdenlaisia jäseniä, ja että hallituksen puheenjohtaja ja neljä hallituksen jäsentä valittaisiin Wiking-divisioonan veteraanien joukosta, ei saanut kannatusta. Niinpä vuosikokous päätti muodollisen yksimielisesti, että jo kertaalleen hyväksyttyjä sääntöjä ei muuteta. Samalla päätettiin Kari Ruudun sovitteluesityksen mukaisesti, että pyritään periaatteessa valitsemaan hallituksen puheenjoh-

taja ja neljä hallituksen jäsentä veteraaneista ottaen kuitenkin huomioon heidän ikänsä ja kuntonsa, jota tehtävän menestyksellinen hoitaminen edellyttää.

Turkulaissyntyinen Matti Konkola oli Saksan-sotaretkellään ainoana koko joukosta käyttänyt ”salanimeä”. Hän oli esiintynyt sukunimellä Tuominen. Jääkäreissähän oli aikanaan ollut monia vastaavalla tavalla menetelleitä. Sodan jälkeen Konkola loi uran teollisuuden tarvitsemia muoviraaka-aineita ja kemikaaleja hankkivassa ja jakelevassa helsinkiläisessä Telko Oy:ssä, jossa hän toimi huoltopäällikkönä. Sotilasarvoltaan Konkola oli alikersantti. Kokemusta yhdistystoiminnasta Konkolalla ei juuri ollut, ei etenkään yhdistyksen johtamisesta.

Uusi puheenjohtaja Konkola totesi kokouksen jälkeen, että Saksassa sotineitten keski-ikä alkoi olla noin 80 vuotta, eivätkä voimat enää riitä asioitten hoitamiseen ilman nuorempien jäsenten apua. ”Näin ollen meidän kaikkien on ymmärrettävä, että nyt on edessä sukupolven vaihdos”, totesi Konkola osoittaen sanansa luonnollisesti niille, jotka olivat suhtautuneet sääntömuutokseen epäilevästi tai torjuvasti. Hän totesi, että vuosikokous oli torjunut yhdistyksen rahastonhoitajan innolla ajaman esityksen, että sääntöjä muutettaisiin taas siten, että Veljesavussa olisi kahdenlaisia jäseniä. ”Jäsenemme eivät siis ole ensimmäisen ja toisen luokan kansalaisia, vaan kaikki ovat samanarvoisia”, totesi puheenjohtaja Konkola.[695]

Kun hallitus järjestäytyi vuosikokouksen jälkeen, se valitsi varapuheenjohtajaksi Jalo Kokkilan, sihteeriksi edelleen Mika Hakanpään, eikä vaihdosta tapahtunut rahastonhoitajan paikallakaan, sillä Laine-Maire Kyöstilä valittiin jatkamaan tehtävässä. Achtungin nimelliseksi päätoimittajaksi nimettiin uusi puheenjohtaja Matti Konkola.[696]

Positiivisiakin asioita tapahtui vuosien varrella. Toukokuussa 2001 TV-1 lähetti tunnin pituisen ohjelman suomalaisista SS-vapaaehtoisista ”Tsetseniasta Karjalan kannakselle”. Siinä haastateltiin kahdeksaa miestä sekä sairaanhoitajana toiminutta Lisa Parjasta. Ohjelman oli tuottanut Kari Ruutu, ja sitä pidettiin myönteisenä vapaaehtoisten asialle. Parasta entisille vapaaehtoisille taisi olla se, että ohjelma sai myönteistä julkisuutta lehdistössä. Esimerkiksi Helsingin Sanomat kirjoitti, etteivät suomalaiset SS-miehet ole syyllistyneet mihinkään sotarikoksiin. Apu-lehti teki SS-miehistä pitkän jutun, ja Ilta-Sanomat julkaisi näyttävästi Lisa Parjasen haastattelun. Puolustusvoimain lehti Ruotuväki puolestaan ylisti asiallisessa jutussaan SS-vapaaehtoisia uusina jääkäreinä.

Maisteri Kimmo Kontion asialliset kirjoitukset niin Ruotuväessä kuin Karjala-lehdessä osoittivat, ettei menneitten vuosikymmenien parjauskampanja ollut kaikkialla tuottanut tulosta. Vaikka puheenjohtaja Konkola näki edellä mainitulla tavalla SS-miesten saaman julkisuuden myönteisenä, tosiasiassa myös perinteisiä tölväisyjä esiintyi.[697]

Juhani ja Britt-Marie Valo, Veljesavun sihteeri ja rahastonhoitaja 2002–2007.

Vuoden 2002 vuosikokous näyttää pöytäkirjan mukaan sujuneen ongelmitta, sillä kokous vahvisti tilinpäätöksen ja myönsi yksimielisesti vastuuvapauden hallitukselle ja muille tilivelvollisille. Henkilövalinnatkin sujuivat ainakin muodollisen yksimielisyyden vallassa. Kun Matti Konkola oli valittu vain Olssonin jäljellä olevaksi kaudeksi eli yhdeksi vuodeksi, 2002 oli valittava hallituksen erovuoroisten jäsenten ohella myös puheenjohtaja. Matti Konkola, joka oli ilmoittanut voivansa jatkaa puheenjohtajana, valittiin edelleen seuraavaksi kahdeksi vuodeksi. Erovuoroiset Heikkilä, Järvelin, Palmgren ja Ruutu valittiin jatkamaan. Erostaan ilmoittaneen Hakanpään tilalle valittiin Ann-Marie Ilveskero, josta tuli ensimmäinen nainen Veljesavun hallitukseen. Rahastonhoitaja Kyöstilähän ei ollut hallituksen jäsen.

Vuoden 2002 vuosikokouspöytäkirjaa lukiessa voisi kuvitella, että Veljesavussa oli kaikki hyvin. Tämä saattaisi kuitenkin olla väärä kuvitelma. Hallituksen järjestäytyminen kertoi siitä, ettei ristiriidoista ollut päästy. Hallitus piti järjestäytymiskokouksensa poikkeuksellisesti puhelinkokouksena, ja tällöin varapuheenjohtajaksi valittiin Kari Ruutu sekä hallituksen ulkopuolisiksi sihteeriksi Juhani Valo ja rahastonhoitajaksi Britt-Marie Valo. Pöytäkirjasta ei käy ilmi, ovatko kaikki hallituksen jäsenet osallistuneet näiden päätöksien tekoon. Joka tapauksessa kukaan mainittuihin luottamustehtäviin valituista ei ollut SS-veteraani; Valon pariskunta oli liittynyt yhdistykseen vuonna 2001.

Juhani Valo esitteli itsensä Achtungissa kertoen vanhempiensa olleen isänmaallisia hämäläisiä ja isän kuuluneen suojeluskuntaan. Itse Valo kertoi olevansa paitsi Veljesavun myös jääkärien perinneyhdistyksen ja vapaussodan perinneyhdistyksen jäsen. Valon hallituksen kokouksessa esittelemät SS- ja jääkäritatuoinnit olivat vahvistamassa käsitystä hänen yhteiskunnallisesta ajatusmaailmastaan. Samoin Britt-Marie Valo kertoi vanhempiensa ja isovanhempiensa olleen aktiivisia sotaveteraanitoiminnassa, isoisänsä kuuluneen vapaussodassa Saariston vapaajoukkoon ja isänsä olleen mukana talvi- ja jatkosodassa. Tällainen perhetausta luonnollisesti vakuutti Veljesavun uuden sihteerinsä ja rahastonhoitajansa isänmaallisuudesta ja sopivuudesta tehtävään.

Vuosikokouksessa valitun hallituksen ensimmäinen varsinainen kokous pidettiin huhtikuun lopulla, ja sitäkin kutsuttiin järjestäytymiskokoukseksi. Muutamat "myöhäisheränneet" hallituksen jäsenet olivat nimittäin ruvenneet väittämään puhelinkokousta laittomaksi, eikä ollut vaikea arvata, kuka tämän operaation takana oli, kirjoitti puheenjohtaja Konkola. Sopu ei enää ollutkaan rikkumaton. Kokouksen alussa päätettiin, että kokouksessa ei äänestetä. Jalo Kokkila, joka ilmeisesti tiesi, ettei häntä enää valita varapuheenjohtajaksi, kieltäytyi tehtävästä. Sen jälkeen käytiin pitkä ja värikäs keskustelu. Pöytäkirjan mukaan keskustelun aikana ilmeni varsin ristiriitaisia tietoja tapahtumien kulusta koskien siihenastista rahastonhoitajaa Kyöstilää. Kosti Canden päiväkirjamerkinnät eivät olleet muiden osallistujien hyväksyttävissä, kirjattiin pöytäkirjaan selittämättä tarkemmin, mistä merkinnöistä oli kysymys.

Kokous, jonka osanottajia pöytäkirjassa ei mainita, muutti puhelinkokouksen valintoja sikäli, että Ruudun sijasta varapuheenjohtajaksi valittiin Ann-Marie Ilveskero. Juhani Valon valinta sihteeriksi vahvistettiin. Rahastonhoitajan tehtävistä päätettiin siten, että Kyöstilä jatkaa vuoden 2002 loppuun, ja Britt-Marie Valo aloittaa rahastonhoitajana vuoden 2003 alusta. Keskustelun kuluessa Kosti Cande oli marssinut ulos kokouksesta siitä syystä, että hallituksen muut jäsenet eivät hyväksyneet äänestystä. Cande ilmoitti myös jättävänsä eronpyynnön hallituksesta. Kaiken lisäksi myös vasta uudelle kaudelle valittu puheenjohtaja Konkola ilmoitti, ettei hän ole terveydellisistä syistä enää käytettävissä puheenjohtajana kuin vuoden loppuun tai mahdollisesti vuosikokoukseen saakka.[698]

Tämänkään kokouksen päätökset eivät pitäneet. Kun hallitus kokoontui seuraavan kerran kesäkuussa, edellisen kokouksen päätökset julistettiin laittomiksi, kun tärkeissä kysymyksissä ei vastoin normaalia menettelytapaa ollut äänestetty. Toisin sanoen Cande sai kantansa läpi, ja hallituksen henkilövalinnat tehtiin sinä vuonna jo kolmannen kerran. Nyt varapuheenjohtajaksi valittiin Kari Ruutu kuten puhelinkokouksessakin, sihteeriksi Juhani Valo ja rahastonhoitajaksi Britt-Marie Valo. Laine-Maire Kyöstilä oli viestittänyt, ettei hän ole käytettävissä tämän hallituksen rahastonhoitajana. Näin rahastonhoitaja

Kosti Cande, Veljesavun puheenjohtaja 2003–2005.

vaihtui kesken kalenterivuoden. Kyöstilän kausi rahastonhoitajana oli jatkunut 47 vuotta eli Veljesavun perustamisesta lähtien. Kysymyksessä oli kunniakas kausi yhdistyksen luottamustehtävässä, joka olisi voinut päättyä paremmissa tunnelmissa, jos vaihdos rahastonhoitajan paikalla olisi tapahtunut vähän aikaisemmin.[699]

Vuoden 2003 vuosikokouksella oli edessään puheenjohtajan valitseminen, sillä Matti Konkola oli myös Achtung-lehdessä ilmoittanut eroavansa hallituksesta terveydellisistä syistä. Siksi hänen jäljellä olevaksi toimikaudekseen oli valittava uusi puheenjohtaja. Vuosikokous valitsi yksimielisesti Kosti Canden uudeksi puheenjohtajaksi Konkolan jäljellä olevaksi kaudeksi eli yhdeksi vuodeksi. Hallituksen muista jäsenistä erovuorossa ollut Jalo Kokkila ilmoitti vetäytyvänsä hallituksesta. Hänen tilalleen valittiin Harri Honkanen, ja puheenjohtajaksi siirtyneen Canden tilalle valittiin Pekka Karras. Erovuorossa olleet Ann-Marie Ilveskero ja Raimo Rosendahl valittiin jatkamaan hallituksessa.[700]

Puheenjohtajaksi valittu pietarilaisen isän ja ukrainalaisen äidin poikana Viipurissa syntynyt Cande oli tehnyt elämäntyönsä elokuvayhtiöitten filmipäällikkönä Helsingissä. Hän oli jo nuorena miehenä toiminut elokuvateatterin vahtimestarina Viipurissa. Sodan jälkeen hän ryhtyi eri yhtiöiden palveluksessa ollen hoitamaan elokuvien tuontia ulkomailta ja välittämään niitä elokuvateattereille. Hän jäi 1986 eläkkeelle Adams Filmin filmipäällikön tehtävästä. Venäjän kielen taitoista Candea käytettiin myös tulkkina, mm. ETYK:in seurantakokouksen aikana 1985 hän toimi Mihail Gorbatsovin henkivartijoiden tulkkina. Jalkapallo oli Canden suuri harrastus koulupojasta lähtien. Sotilasarvoltaan Cande oli luutnantti.

Cande kiitti vuosikokousta tultuaan valituksi arvokkaalle puheenjohtajan paikalle ja totesi olevansa valinnastaan ylpeä. Samalla hän muistutti siitä tosiasiasta, että edelleen osa suomalaisista oli sitä mieltä, että suomalaisvapaaehtoiset olivat "sotarikollisia", koska olivat palvelleet kaksi vuotta hakaristin varjossa, kuten Cande sanoi. Hän oli pahoit-

tanut mielensä siitä, etteivät kaikki hyväksyneet SS-miesten käyntiä aseveljien haudoilla kunnioittamassa heidän muistoaan. Tällainen muistaminen saatettiin kääntää käsittämättömäksi "natsien" palvomiseksi, ja samalla televisio suolsi omaa totuuttaan sotavankien käsittelemisestä.

Cande halusi puheenjohtajaksi tultuaan lopettaa kaikenlaisen sooloilun yhdistyksessä. Hän ilmoitti hallitukselle, että kaikkien Veljesapua tai suomalaisia SS-vapaaehtoisia yleisesti koskevien asioiden on kuljettava hänen kauttaan hallituksen käsiteltäviksi. Samalla hän totesi, että jäsenistöllä on oikeus tehdä ehdotuksia Veljesavun toiminnan parantamiseksi tai korjaamiseksi. Puheenjohtajana Cande ei kuitenkaan halunnut valtuuttaa ketään sooloilemaan sen enempää kotimaassa kuin ulkomaillakaan. Tällaiseen kannanottoon johti se, että Canden mukaan Veljesavussa oli viime vuosien aikana syntynyt tilanteita, joita ei demokratian nimessä ollut voitu hyväksyä.[701]

Vuosi 2003 oli Veljesavussa jälleen juhlavuosi. Tulihan tuolloin kuluneeksi 60 vuotta SS-vapaaehtoisten kotiinpaluusta. Veteraanit olivat kuitenkin jo niin ikääntyneitä, että mitään suuria juhlallisuuksia ei katsottu voitavan järjestää. Siksi hallitus päätti, että juhlavuotta juhlitaan vuosikokouksen yhteydessä Turussa. Näin tehtiin, ja vuosikokouksen jälkeen järjestettiin iltajuhla Turun upseerikerholla. Musiikkiesitysten ohella juhlassa esiintyivät sotilasläänin komentaja kommodori Bo Österlund, joka toi puolustusvoimain tervehdyksen, ja virolainen SS-pataljoona Narvan veteraani Ants Teder, joka piti juhlaesitelmän aiheesta SS-pataljoona Narva itärintaman taisteluissa.[702]

Juhlavuotta vietettiin myös Ruth Munckin muistotilaisuuden yhteydessä elokuun ensimmäisenä sunnuntaina Hyvinkäällä järjestetyssä tilaisuudessa. Kenraalimajuri Jaakko Aatolainen piti juhlassa puheen, jota Veljesavun hallituksessa kuvattiin niin hyväksi puheeksi, ettei sellaista ollut kuultu ennen. Ennen juhlaa oli Veljesavun ensimmäisen kultaisen merkin saaja Kalevi Haapaniemi yhdessä Laine-Maire Kyöstilän kanssa laskenut perinteiseen tapaan seppeleen Ruth Munckin haudalle Hausjärvellä.[703]

Juhlatilaisuudet pitivät Veljesavun kiinni perinteissä kaikista yhdistyksen sisällä velloneista erimielisyyksistä huolimatta. Veteraanien perintö oli velvoittava vaalimisen kohde, josta ei voitu tinkiä silloinkaan, kun keskinäiset riidat olivat repimässä järjestöä.

Käytännön asioissakin saatiin aikaan rakentavia päätöksiä. Veljesavun arkisto oli ollut vuosikaudet enemmän tai vähemmän tuuliajoilla ja osittain hajallaan. Pitkäaikaisen sihteerin Oiva Heikasen sairastumisen jälkeen vuodesta 1991 se oli pääosin sijoitettu Erkki Heimolaisen omakotitalon pannuhuoneeseen Helsingissä, ja Heimolaiselle oli maksettu korvausta arkiston hoidosta. Kun Mika Hakanpää valittiin Veljesavun sihteeriksi vuonna 2000, osa arkistosta siirrettiin Heimolaiselta ja rahastonhoitaja Kyöstilältä hänen luokseen, mutta oli selvää, ettei laajaa arkistoa voitu säilyttää sihteerin yksityistilois-

sa. Mauno Jokipii oli ponnekkaasti ajamassa sitä, että Veljesavun arkisto siirrettäisiin Sota-arkistoon, jossa jo oli hänen "Panttipataljoonan" kirjoittamisen yhteydessä keräämänsä aineisto. Hallitus ei kuitenkaan innostunut julkisesta arkistosta yhdistyksen papereitten sijoituspaikkana todennäköisesti siksi, ettei haluttu kenen tahansa pääsevän niihin käsiksi. Pelättiin ilmeisen oikeutetusti sitä, että joku ulkopuolinen käyttäisi Veljesavun asiakirjoja johonkin sensaation rakentamiseen.

Veteraanisukupolven miehet kuten Tauno Pajunen ja Eero Helminen sekä Kosti Cande tultuaan valituksi puheenjohtajaksi pitivät erittäin tärkeänä, että yhdistyksen arkisto saataisiin kootuksi yhteen, arkistotilaksi sopivaan paikkaan. Tällaista tilaa etsittiin pitkään, ja edelleen myös arkiston luovuttamista esimerkiksi Sotamuseoon tai Sota-arkistoon suunniteltiin, mutta mikään esillä ollut vaihtoehto ei ollut näyttänyt käyttökelpoiselta. Pentti Koivisto neuvotteli 1998 arkiston sijoittamisesta Seinäjoen Suojeluskunta ja Lotta Svärd -museoon, mutta tämä hanke ei toteutunut. Ratkaisu löytyi lopulta Canden ja Jari Saurion välisissä keskusteluissa, joiden tuloksena arkistolle löydettiin vuonna 2003 asianmukainen sijoituspaikka Panssarimuseon tiloista Parolasta. SS-aiheisten näyttelyjen järjestäjänä kunnostautunut yhdistyksen jäsen Jari Saurio oli ilmoittanut ottavansa arkiston siellä vastuulleen, ja Veljesavun hallitus suostui ilomielin tällaiseen järjestelyyn, joka ratkaisi yhdistystä vaivanneen pitkäaikaisen ongelman. Saurio nimettiin arkistosta vastaavaksi yhteyshenkilöksi.[704]

Etenkin puheenjohtaja Cande tuntui olevan tyytyväinen. Hänellä oli ollut puheenjohtajaksi tultuaan aihetta valittaa Veljesavun homman olleen hajallaan. Hallitusten ja vuosikokousten pöytäkirjoja ei tuntunut löytyvän mistään, eikä omaisuudesta ei ollut inventaariota. Nyt tilanne oli parantunut, kun oli saatu arkisto Parolaan, jossa sitä hoiti Jari Saurio, "erittäin pätevä kaveri".[705]

Rakentavista asioista huolimatta ristiriidat Veljesavun sisällä jatkuivat ja johtivat uusiin henkilöristiriitoihin. Marraskuussa 2003 yhdistyksen hallituksen käsiteltävänä olivat syytökset, joiden mukaan Helsingin kerhon sihteerinä toiminut Olli Wikberg olisi anastanut valokuvia Veljesavun hallintaan kuuluneista albumeista. Syytökset olivat saaneet alkunsa Erkki Heimolaisen puheenjohtaja Candelle lähettämästä kirjeestä. Kari Ruutu kertoi hallituksen kokouksessa nähneensä anastetuiksi epäiltyjä, historiallisesti ja rahallisestikin arvokkaita kuvia Wikbergillä, ja kokoukselle kerrottiin Heikki Olssonin myöntäneen Wikbergille käyttöluvan Veljesavun valokuviin. Asiaan sotkettiin pari saksalaistakin, Kameradenwerk Korps Steinerin kunniapuheenjohtaja Georg Diers ja Baltia-yhdysmies Wilhelm Tieke.

Saadakseen kiusallisen asian pois päiväjärjestyksestä puheenjohtaja Cande ehdotti erityisen vanhempainneuvoston nimeämistä käsittelemään esitettyjä vakavia syytök-

siä. Tämä Canden nimeämä vanhempainneuvosto, jonka jäsenet yhtä lukuun ottamatta olivat SS-veteraaneja, kokoontui tammikuussa 2004 käsittelemään asiaa. Kokouksesta syntyi yli seitsensivuinen, tiheästi kirjoitettu pöytäkirja, jossa tultiin siihen tulokseen, että Olli Wikbergiin kohdistuvat anastusväitteet ovat täysin perättömiä ja tämän mainetta loukkaavia.[706]

Vanhempainneuvoston päätös ei suinkaan lopettanut ristiriitoja. Kari Ruutu oli kieltäytynyt tulemasta kuultavaksi vanhempainneuvoston kokoukseen, koska hän piti salassa tapahtunutta neuvoston jäsenten valintaa yhdistyslain vastaisena ja Stalinin Neuvostoliiton mallin mukaisena salaisena tutkintaelimenä. Hän myös arvosteli puheenjohtaja Canden toimintaa puolueelliseksi sekä toisti Wikbergiä vastaan esittämänsä syytökset.

Kuvakiista ei ollut ainoa riidan aihe. Helsingin kerhon puheenjohtajana toimineen Ruudun sekä pääyhdistyksen ja puheenjohtaja Canden välejä oli jo edellisenä vuonna hiertänyt epäselvyys Erkki Heimolaisen Helsingin kerhon tililtä pääyhdistyksen tilille maksamasta 2 500 euron summasta. Maksajan oikeustoimikelpoisuus oli hänen ikänsä ja terveydentilansa vuoksi kyseenalainen, mutta joka tapauksessa asiaa jouduttiin selvittelemään. Asiaa ei suinkaan selventänyt se, että Kähärän ja Heimolaisen välisessä Kähärän nauhoittamassa puhelinkeskustelussa oli ollut puhetta siitä, että kuvien ottaja maksaisi Veljesavulle juuri tuon mainitun summan mukaisen korvauksen kuvista.[707]

Henkilöiden välinen jännitys näkyi vuoden 2004 vuosikokouksen alla henkilövalinnoista keskusteltaessa. Jo etukäteen erovuorossa olleet Kari Ruutu ja Brynolf Palmgren ilmoittivat, etteivät he ole käytettävissä hallituksen jäseniä valittaessa. Myös Kosti Cande ilmoitti tuolloin jättävänsä puheenjohtajuuden. Hallitus keskusteli vuosikokouksen alla mahdollisista ehdokkaista ja päätti esittää Palmgrenin tilalle Jari Sauriota ja Ruudun tilalle Kalevi Haapaniemeä. Nämä ehdotukset näyttävät olleen yksimielisiä. Sen sijaan hallitus ei ollut yksimielinen siitä, ketä ehdotetaan uudeksi puheenjohtajaksi. Pekka Karrasta ehdotettiin hallituksessa ”tulevan ylimenokauden” puheenjohtajaksi. Hän olisi ensimmäinen puheenjohtaja, joka ei olisi SS-mies. Ruudun mielestä olisi tullut selvittää, pitäisikö puheenjohtajan olla edelleen SS-mies. Tässä yhteydessä Ruutu viittasi Veljesavun vuosikokouksen vuonna 2001 tekemään päätökseen, jolla oli periaatteessa päätetty, että puheenjohtajan tuli olla SS-mies. Hallitus joutui äänestämään puheenjohtajaehdokkaasta Karraksen saadessa neljä ääntä, kahden pidättyessä äänestämästä ja yhden ollessa vastaan.[708]

Veljesavussa jo lähes tavaksi tulleella tavalla päätetyt asiat pyörrettiin vuosikokoukseen mennessä. Kun hallitus kokoontui seuraavan kerran, Cande protestoi Ruudun mielipidettä siitä, että hallituksen puheenjohtajan tulisi olla SS-mies. Missään sääntöjen kohdassa ei tällaista edellytetä, sanoi Cande. Kun uuden hallituksen koostumusta pohdit-

tiin uuden kerran, hallitus päätti kuitenkin yksimielisesti esittää vuosikokoukselle, että Cande jatkaisi puheenjohtajana seuraavan kaksivuotiskauden. Vuosikokous hyväksyi hallituksen esityksen. Hallituksesta pois jääneen Kari Ruudun tilalle varapuheenjohtajaksi hallitus valitsi Pekka Karraksen, joka nimettiin myös yhdistyksen palkattomaksi toiminnanjohtajaksi.[709]

Näidenkään valintojen jälkeen ristiriidoista ei päästy eroon. Canden valintansa jälkeen Achtungissa 2003 esittämä toivomus, että hän puheenjohtajana rakentaisi siltaa yhdistyksessä vallitsevan eripuran ylitse, ei toteutunut. Tuskin puheenjohtajavalinta oli ehditty tehdä, kun Cande lähetti hallituksen jäsenille 30. huhtikuuta päiväämänsä eronpyynnön puheenjohtajan tehtävästä. Eronpyyntö johtui "erään toisen jäsenen väärästä ja pitkäkestoisesta oma-aloitteisuudesta". Eräällä toisella jäsenellä Cande tarkoitti Kari Ruutua. Tällä kertaa syynä oli se, että Vapaussoturi-lehdessä oli julkaistu Ruudun kirjoitus Kameradenwerk Korps Steinerista. Kirjoituksen yhteydessä oli julkaistu myös Steinerin kuva, jonka alla olleessa tekstissä oli mainittu kuvan heikon laadun johtuvan siitä, että alkuperäinen kuva on anastettu Veljesavun kansiosta ja korvattu halvalla kopiolla. Cande pahoitti tästä kuvatekstistä mielensä ja lähetti Vapaussoturiin oikaisun, jossa hän totesi, että kysymyksessä olevat albumit eivät ole Veljesavun vaan Erkki Heimolaisen omaisuutta. Tällä toteamuksella Cande tiivisti asian ytimen: oli riidelty asiasta, joka ei oikeastaan Veljesavulle kuulunutkaan. Kuvien katoaminen jäi ainakin tällä erää selvittämättä.

Hallituksen seuraavaan kokoukseen mennessä eroilmoituksensa jättänyt puheenjohtaja oli jo rauhoittunut ja ilmoittikin kokouksen alussa peruuttavansa eronpyyntönsä. Asia ei kuitenkaan ollut sillä selvä, sillä Lasse Järvelin toi kokoukseen Tampereen kerhon esityksen. Siinä todettiin Ruutuun viitaten, ettei aktiivisesti mukana ollutta jäsentä voida erottaa jäsenyydestä. Tamperelaiset eivät halunneet sysätä kokonaan sivuun istuvaa puheenjohtajaakaan. He olivat tehneet hallitukselle jossain määrin erikoisen esityksen, jonka mukaan "Cande toimisi puheenjohtajana taustalla hoitaen mm. ulkosuhteet ja hallituksen kokoukset taas johtaisi varapuheenjohtaja Karras teknisenä johtajana". Tampereen kerhon mukaan sen esitys oli tehty "yhdistystä muuten uhkaavien ongelmien ratkaisemiseksi".

Hallitus kävi pitkän keskustelun puheenjohtajakysymyksestä. Sen kuluessa Cande myönsi toimineensa hätiköidysti eroilmoituksen lähettäessään. Sovittiin, että Cande jatkaa puheenjohtajana. Samalla Karras kuitenkin ilmoitti, että toimintamalli olisi siitä eteenpäin se, että hän (Karras) hoitaisi puheenjohtajuuden vaatimat käytännön tehtävät "tavallaan pääministerinä ja Cande toimisi ikään kuin presidenttinä". Samalla hallitus totesi, että ongelmia aiheuttaneeseen jäseneen eli Ruutuun suhtaudutaan "vetäytyvästi". Puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan tehtävänjakoa täydennettiin hallituksen

puhelinkokouksessa muutamaa päivää myöhemmin. Silloin hyväksyttiin Canden esitys, että Pekka Karras nimitetään varapuheenjohtajan tehtävän lisäksi Veljesavun palkattomaksi toiminnanjohtajaksi.[710] Käytännössä tämä tarkoitti mm. sitä, että Karras toimi puheenjohtajana hallituksen kokouksissa.

Ristiriitojen keskellä Veljesavun hallitus hoiti myös normaaleja yhdistysasioita. Vuosittain käsiteltiin luonnollisesti yhdistykselle tulleet avustushakemukset ja niiden perusteella myönnettiin veljesapua perinteiseen tapaan. Vuodesta toiseen sitä jaettiin lähes samoille henkilöille, joiden katsottiin olevan avun tarpeessa. Sen lisäksi nousi esille myös muita konkreettisia asioita. Vuonna 2004 päätettiin, että Jyrki Forss tekee yhdistykselle internet-sivut. Palattiin myös aiemmin esillä olleeseen SS-vapaaehtoisten hautamerkkiasiaan. Siitä oli keskusteltu Tampereen kerhossa, ja Veljesavun hallitus päätti tutkia jääkärien hautamerkkiä ja perusti sitä varten erityisen toimikunnan.[711]

Yhdistyksen normaaleihin toimintatapoihin pääseminen ei vieläkään näyttänyt olevan mahdollista. Kävi ilmi, ettei valokuva-asiakaan suinkaan ollut loppuun käsitelty. Kaikki tosin eivät tienneet, mistä kuvista ja miksi kulloinkin riideltiin. Aarne Kähärä nosti syksyllä 2004 valokuva-asian uudelleen esille ja vaati hallitusta selvittämään kiistanalaisten albumien omistusoikeuden. Kähärä kutsuttiin hallituksen kokoukseen, jossa hän sai tarkastella albumeja. Tuolloin hän totesi, etteivät ne ole hänen omaisuuttaan. Samalla hallituksen kokous joutui pohtimaan Erkki Heimolaisen mahdollista omistusoikeutta albumeihin. Sitä varten kokoukseen oli kutsuttu Tapio Sormunen, joka selvitti Veljesavun arkiston ja albumien vaiheita. Lopulta hallitus päätti Kähärän ja Sormusen selonteot kuultuaan, että valokuva-albumit ovat Veljesavun maksamia, eivätkä valokuvat olekaan Heimolaisen vaan Veljesavun omaisuutta. Heimolainen oli vain säilyttänyt niitä omakotitalossaan yhdistyksen muun arkiston yhteydessä. Tällä tavoin kiistanalaisten kuvien omistusoikeudesta tultiin päinvastaiseen päätökseen kuin Canden saman vuoden keväällä ilmoittama kanta.[712]

Kokonaan valokuva-asia ei vieläkään ollut loppuun käsitelty. Vaikka Kari Ruudun syytökset oli ärhäkän päättäväisesti torjuttu, Veljesavun hallitus epäili, että Achtung-lehteä toimittaneen Wiking-Divisioona Oy:n hallussa olisi Veljesavulle kuluvia valokuvia. Hallitus katsoi, ettei Wiking-Divisioona Oy:n internetsivuille käytettyjen, Veljesavulta tulleiden alkuperäisten valokuvien omistusoikeus ollut siirtynyt yhtiölle. Hallitus epäili, että Kari Kuuselalle tai Olli Wikbergille oli jäänyt Veljesavun alkuperäiskuvia, joita oli käytetty ansiokkaitten SS-miehiä käsittelevien teosten yhteydessä. Kuvista lähetettiin kirjallinen tiedustelu Wiking-Divisioona Oy:lle.[713] Vastauksesta ei ole tietoa.

Objektiivisena kannanottona valokuvakiistaan on pidettävä Mika Hakanpään Veljesavun hallitukselle tammikuussa 2004 osoittamassa kirjeessä esittämää näkemystä, joka

ei sinänsä anna selvitystä siihen, kuka mahdollisesti on yhdistyksen kuva-albumeja käsitellyt. Hakanpää totesi, että saatuaan yhdistyksen sihteerinä vuonna 2001 haltuunsa yhdistyksen arkistomateriaalin ja valokuva-albumit hän havaitsi albumeista poistetun alkuperäisiä liimattuja valokuvia, jotka oli korvattu valokuvakulmilla kiinnitetyillä reprokuvilla. Hakanpää oli nähnyt albumit vuonna 1998 kerätessään aineistoa yhdistyksen julkaisemaa matrikkelia varten, ja tuolloin alkuperäiset kuvat olivat vielä olleet paikallaan. Hakanpää oli informoinut yhdistyksen hallitusta asiasta jo 2001, mutta asia ei silloin kiinnostanut läsnä olevia hallituksen jäseniä, kuten Hakanpää totesi.[714] Toisin sanoen juridista selvyyttä valokuvien kohtalosta ei koskaan saatu, joskin monille Veljesavun toimijoille jäi asiasta oma vakaa käsityksensä.

Veljesapu-Perinneyhdistys ry

Veljesavussa oli moneen kertaan keskusteltu mahdollisuudesta perustaa erityinen perinneyhdistys pääyhdistyksen rinnalle jatkamaan SS-vapaaehtoisten perinteiden vaalimista. Hanke ei ollut toteutunut, vaan perinneyhdistyksen perustamisen sijaan Veljesavun sääntöjä oli muutettu aiemmin mainitulla tavalla. Sääntöuudistus ei ollut kuitenkaan lopettanut keskustelua perinneyhdistyksen tarpeellisuudesta. Asia oli jälleen esillä Veljesavun hallituksessa maaliskuussa 2004, kun Tampereen kerho oli tehnyt asiassa aloitteen. Tamperelaisilla oli esikuvanaan Vapaussoturien Huoltosäätiön rinnalle vuonna 1993 perustettu Vapaussodan Perinneliitto. Esillä oli myös perustetun Akateemisen Karjala-Seuran Perinneyhdistyksen tarjoama malli: entisten AKS-läisten yhdistys Kerho 22 ry oli sääntöjä muuttamalla muutettu perinneyhdistykseksi. Ukrainan muistomerkkiasia oli kesken, ja perustettava perinneyhdistys olisi ehkä viemässä sitä eteenpäin, ja veljien korkea ikäkin puolsi perinneyhdistystä, totesivat tamperelaiset. Asiaa tutkitaan ja hoidetaan edelleen, päätti hallitus.

Kun asiaa pohtinut Veljesavun hallitus ei tuntunut perinneyhdistysasialle lämpenevän, Tampereen kerhon aloite tuli Tauno Pajusen esittämänä käsiteltäväksi vuoden 2004 vuosikokouksessa. Vuosikokous ei kuitenkaan ollut valmis päättämään perinneyhdistyksen perustamisesta, vaan kirjasi pöytäkirjaan yhdistyksen hallituksen tutkivan edelleen asiaa. Joitakin kannanottoja perinneyhdistyksen puolesta kuultiin samoihin aikoihin muualtakin kuin Tampereelta. Kun Aarne Kähärä oli syksyllä 2004 kuultavana Veljesavun hallituksessa, hän totesi aikaisempien puheittensa mukaisesti, että tässä vaiheessa olisi hyvä "panna piste Veljesavulle" ja jatkaa toimintaa perinneyhdistyksenä.[715]

Puheenjohtaja Cande oli muuta hallitusta valmiimpi perinneyhdistyksen perustami-

seen. Hän piti tamperelaisten aloitetta perinneyhdistyksestä mainiona, tulevaisuuteen tähtäävänä ideana, joka piti ratkaista sekä tunteella että järjellä. Canden mukaan kymmenen vuoden kuluttua suomalaisia SS-miehiä olisi elossa 2–3 veljeä. Perinteitä olivat jo vuosien ajan ylläpitäneet uudet, nuoret jäsenet, "jotka vaivoja ja rahoja säästämättä ovat keränneet ja säilyttäneet rikkinäisiä voiastioitamme, kuluneita nenäliinoja, nuuskineet Viron, Liettuan, Latvian, Saksan ja Ruotsin kirpputoreja saadakseen ruosteisen pistimen jne. Valitettavasti me alkuperäiset emme arvosta heitä oikealla tavalla. Heistä jokainen tuntemani osaa kertoa meidän pataljoonastamme enemmän kuin kukaan meistä. - - Kiitän heitä vielä elossa olevien pataljoonan ja divisioonan miesten puolesta", kirjoitti Cande.[716]

Vuonna 1999 hyväksytyt Veljesavun säännöt eivät selvästikään tyydyttäneet kaikkia. Niillä säännöillä ei varsinaisesti ollut luotu perinneyhdistystä, vaikka niissä olikin perinteen vaaliminen määritelty Veljesavun yhdeksi tehtäväksi. Kun perinneyhdistysajatus eli kaiken aikaa jäsenistössä, kuten tamperelaisten aloite ja Kähärän puheenvuorokin osoittivat, varapuheenjohtaja Karras laati syksyllä 2004 esityksen yhdistyksen uusiksi säännöiksi. Veljesavun hallitus päätti lokakuussa ottaa Karraksen sääntöehdotuksen jatkokäsittelyyn.[717]

Asia tuli esille vuoden 2005 vuosikokouksessa, jossa uudet säännöt esiteltiin kokouksen osanottajille. Uudet säännöt muuttivat puheenjohtajan toimikautta sekä hallituksen jäsenten erovuoroisuutta ensimmäisellä kerralla. Myös yhdistyksen uudesta nimestä tuli päättää. Vuosikokous hyväksyi sääntömuutoksen, mutta nimestä ei lopullisesti päätetty, vaan hallitus valtuutettiin jatkamaan nimiasian käsittelyä keskuudessaan ja ottamaan tarvittaessa huomioon yhdistysrekisterin kannan asiassa.[718] Saamansa valtuutuksen mukaisesti hallitus pohti sääntöihin tehtäviä tarkistuksia kesäkuussa 2005. Tuolloin hallitus päätti, että yhdistyksen uudeksi nimeksi otetaan Veljesapu Perinneyhdistys ry. Samalla päätettiin hakea yhdistysrekisteriltä sääntöjen ennakkotarkastusta sekä esittää uudet säännöt 2006 vuosikokouksen hyväksyttäviksi.[719]

Kun säännöt oli ennakkotarkastettu yhdistysrekisteritoimistossa ja niihin vaaditut lukuisat muutokset oli tehty, säännöistä päätettiin lopullisesti vuoden 2006 vuosikokouksessa. Tällä kertaa yhdistyksen tarkoitus ja toiminnan laatu käsiteltiin säännöissä aikaisempaa yksityiskohtaisemmin. Yhdistyksen tarkoitukseksi määriteltiin Saksan sotavoimissa toisen maailmansodan aikana vuosina 1941–1943 palvelleiden suomalaisten Waffen-SS vapaaehtoisten epäpoliittisena yhdyssiteenä oleminen, heidän yhteisten etujensa valvominen sekä taloudellisissa vaikeuksissa olevien vapaaehtoisten ja heidän perheittensä avustaminen. Edelleen yhdistyksen tarkoituksena todettiin olevan edistää ja tarvittaessa avustaa oikean tiedon levittämistä eri nimillä tunnetusta suomalaisesta va-

paaehtoispataljoonasta. Lisäksi yhdistys toimii vuonna 1944 lakkautetun SS-Aseveljet ry:n sekä Veljesapu ry:n perinteiden vaalijana.

Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys jakaa veljesavustuksia, ylläpitää veljeshengen luomaa yhteenkuuluvuutta, harjoittaa julkaisutoimintaa, tukee alansa perinne- ja museotoimintaa, järjestää kokouksia ja esitelmätilaisuuksia sekä virkistystoimintaa, suorittaa tarkoitukseensa liittyviä tutkimuksia ja selvityksiä, voi kuulua jäsenenä yhdistyksiin, jotka ovat lähellä sen toimintaa sekä voi perustaa rekisteröimättömiä alaosastoja. Sääntöjen mukaan yhdistyksen jäseneksi voidaan hyväksyä Saksan sotavoimissa 1941–1943 palvelleet suomalaiset SS-vapaaehtoiset ja heidän toimintaansa tukeneet sekä yhdistyksen tarkoitusta kannattavat henkilöt. Yhdistys voi hyväksyä kannattajajäseneksi suomalaisen oikeuskelpoisen yhteisön tai yksityishenkilön.[720]

Sääntöihin jouduttiin tekemään muodollisia muutoksia vielä loppuvuodesta 2006. Sääntömuutos rekisteröitiin patentti- ja rekisterihallituksessa 19. joulukuuta 2006, ja yhdistyksen hallitus saattoi kirjata sääntömuutoksen seuraavassa helmikuussa.[721]

Jotkut käsittivät nimenmuutoksen ja sääntömuutoksen johdosta, että Veljesapu ry:n tilalle oli perustettu uusi yhdistys Veljesapu-Perinneyhdistys ry. Näin ei kuitenkaan ollut, vaan vuonna 1955 perustettu, 50 vuotta täyttänyt yhdistys vain muutti nimeään ja sääntöjään. Samalla sen luonne muuttui käytännössä entistä selvemmin perinneyhdistykseksi, mistä kertoi myös samanaikainen veteraanien osuuden väheneminen yhdistyksen hallituksessa. Samanaikainen veteraanisukupolven väistyminen ja nuoremman sukupolven nousu jäsenistön selväksi enemmistöksi saattoi monen nuoremmankin jäsenen mielessä muuttaa yhdistyksen tavallaan muuksi kuin mitä oli ollut se veteraaniyhdistys, johon aikanaan oli liitytty. Muutos oli kuitenkin väistämätön, joskaan tosiasiassa vuoden 2006 sääntömuutoksella ei asiallisesti saatu aikaan mitään merkittävää parannusta vuoden 1999 sääntöihin. Konkreettisin muutos oli yhdistyksen nimen pidentäminen Perinneyhdistys-sanalla, joka tietenkin selvensi yhdistyksen luonnetta, mutta samalla teki nimen aikaisempaa kankeammaksi.

Epäselvyydet historiakirjan markkinoinnissa

Vaikka useimmista Veljesavun vuosikokouspöytäkirjoista saa sopuisan kuvan, kun lähes kaikki asiat päätettiin yksimielisesti, pinnan alla kuohui. Tästä oli kertonut mm. se, että vasta valittu puheenjohtaja Konkola lähestyi toukokuussa 2001 rahastonhoitaja Kyöstilää kirjallisesti vaatien Veljesavun omaisuuden inventointia mukaan lukien myytävät kirjat. Puheenjohtaja piti erityisen huolestuttavana sitä, että "Panttipataljoonan" neljän-

Veljesavun vuosikokous järjestettiin 22.3.2002 Seinäjoella. Tervehdyssanat lausui Pentti Koivisto, vasemmalla Tauno Pajunen, oikealla rovasti Erkki Kuparinen.

nen painoksen myynnistä ei ollut tietoja. Myyntiä hoitanut Heikki Olsson oli kieltäytynyt selvittämästä asiaa Konkolan sitä pyytäessä. Nyt puheenjohtaja vaati rahastonhoitajaa toimimaan pikaisesti ja selvittämään niin kirjojen myynnin kuin yhdistyksen taloudellisen tilanteenkin.[722]

Tällainen pyyntö kertoi siitä, että uusi puheenjohtaja oli joutunut ensi töikseen huomaamaan historiakirjan myynnin tilityksissä olevan vakavia ongelmia. Konkola ei saanut rahastonhoitajaltakaan tyydyttävää selvitystä, ja niinpä asian puiminen jatkui. Vuoden 2002 vuosikokousasiakirjoihin liitettiin kirjelmä, joka on aivan ilmeisesti Pentti Koiviston kirjoittama, vaikka asiakirjoihin liitetystä paperista puuttuukin allekirjoitus. Teksti on kovasanaista vanhan veteraanin purkausta Veljesavun asioiden hoidosta. Koivisto kirjoittaa, että hänen on ollut erittäin ikävä seurata, kuinka aseveliyhdistyksen varoja on häikäilemättömästi kavallettu, pihistetty taikka rosvottu. Hänen mukaansa on aivan sama, mitä sanoja käytetään, kun todellisuudessa kirjojen markkinointi ja kontrollin puuttuminen on antanut kaikkeen tilaisuuden.

Koivisto muistutti johtokunnan päätöksestä, jossa päätettiin, että Olsson ja Järvelin hoitavat historiakirjojen markkinoinnin yksinomaan kirjakauppiaille. Jos päätöstä olisi noudatettu, olisi kaikki kirjat laillisesti laskutettu, ja valvonta olisi ollut helppo hoitaa. Maksusuoritukset olisivat tulleet Veljesavulle, eikä kenenkään muun, kerhon tai yksityisen, tilejä olisi voitu käyttää "lypsämiseen". Koiviston toivomus oli, että vuosien 1998–2001 tilit saataisiin oikean tilintarkastajan jälkitarkastamiksi ja mahdolliset väärinkäytökset esille, jotta hallitus voisi päättää jatkotoimista. Koiviston mukaan asiat pyrittiin peittämään ja vanhentamaan siten, ettei esimerkiksi Jalo Kokkila evp-pankinjohtajana joutuisi taloudelliseen vastuuseen.

Koivisto oli huomattavasti sävyisämmin vaatinut ammattitilintarkastajaa jo 1999 Achtungiin lähettämässään kirjoituksessa. Siinä hän oli todennut puheenjohtaja Olssonin ansiot, sillä tämä oli tehnyt pääosan yhdistyksen töistä. Siitä oli seurannut stressiä, paineita ja kulumista, kuten Koivisto kirjoitti. Kukaan ei voi kantaa suurempaa kuormaa kuin kohtuudella voidaan edellyttää. Kaikissa järjestöissä on vanhanaikaisuutta ja jälkeenjääneisyyttä kuten Veljesavussakin, oli Koivisto todennut ja korostanut sitä, että yhdistyksen liikevaihdon noustessa satoihin tuhansiin markkoihin, sille olisi saatava ulkopuolinen ammattitilintarkastaja. Asioiden tulisi olla tarkoin kohdallaan – mitä ne eivät tällä hetkellä ole, oli ollut Koiviston viesti, mutta sitä ei ollut yhdistyksessä haluttu kuunnella.[723]

Koiviston kannanotot osoittivat tilanteen tulehtuneisuuden. Kun puheenjohtaja Konkola oli kesällä 2001 pyytänyt kirjallisesti rahastonhoitaja Kyöstilältä seuraavaan hallituksen kokoukseen selvityksen Veljesavun taloudellisesta tilasta, hän ei toivomaansa selvitystä saanut. Seuraavaan kokoukseen saapunut Kyöstilä ei ollut sairauteensa vedoten selvittänyt asiaa, mutta hän kertoi, että Veljesavun taloudellinen tilanne on hyvä. Inventaarion tekemiseen tarvittiin kerhojen ilmoitusta niiden hallussa olevasta yhdistyksen omaisuudesta, sanoi Kyöstilä. Tämän johdosta hallitus velvoitti kerhoja, joilla on sellaista yhdistyksen omaisuutta, jota ei ole vielä tilitetty, selvittämään asian hallituksen seuraavaan kokoukseen mennessä. Erikseen korostettiin sitä, että tämä oli erityisen tärkeää Tampereen kerhon osalta, joka yksin oli hoitanut pataljoonan historian neljännen painoksen myyntiä. Järvelin lupasi hoitaa inventaarion tekemisen entisen puheenjohtajan Olssonin kanssa.[724]

Konkola kirjoitti Achtungissa loppuvuodesta 2001 ihmeteltävän sitä, että "Panttipataljoonaa" myydään kirjakaupoissa alle sadalla markalla. Aikanaan oli sovittu, että myynnistä huolehtii Tampereen kerho, joka tilittää Veljesavulle sata markkaa kappaleelta. Käytännössä myynnin oli hoitanut yksi henkilö (Olsson), kirjoitti Konkola, ja häneltä oli toistuvasti pyydetty ja vaadittu selvitystä asiasta. Sitä ei kuitenkaan ollut kaikilta osin saatu. Hallitus jatkaa asian selvittelyä, samoin tamperelaiset, vakuutti puheenjohtaja.[725]

Helmikuussa 2002 Järvelin kertoi hallituksen kokouksessa historiakirjan myynnin senhetkisen tilanteen ja esitti Tampereen kerhon kannan, jonka mukaan kirjan myynti tulisi julistaa loppuun saatetuksi. Hallitus hyväksyi Järvelinin esityksen ja totesi, että historiakirjan onnistunut myynti oli tuottanut yhdistykselle noin 200 000 markkaa painolaskun ollessa vain noin 102 000 markkaa. Kirjoja todettiin tuossa vaiheessa olevan jäljellä 240 kappaletta. Näytti siis siltä, että kirjan myynti oli sittenkin onnistunut hyvin.[726]

Siltä ilmeisesti näytti Veljesavun vuoden 2002 vuosikokouksessakin, sillä Tampereen kerhoa suorastaan kiitettiin sen tekemästä mittavasta myyntityöstä. Kaikki ei kuitenkaan ollut niin hyvin, kuin saattoi joidenkin silmissä näyttää. Kävi nimittäin ilmi, että Heikki Olsson ei ollutkaan tilittänyt yhdistykselle kaikkia myymiään historiakirjoja. Yhdistyksen saatavat Olssonilta olivat huomattavat. Asia oli esillä hallituksen kokouksessa toukokuussa 2003. Tuolloin todettiin, että jäljellä olleet "Panttipataljoona"-kirjat oli nyttemmin siirretty Olssonilta Mika Hakanpäälle, ja Lasse Järvelin esitti hallitukselle tilitysasioiden eli saatavien perimisen Olssonilta "jättämistä sillensä", koska jäljellä olevien kirjojen arvo riitti korvaamaan Veljesavulle aiheutuneen taloudellisen vahingon. Hallitus hyväksyi Järvelinin esityksen.[727]

Taas näytti siltä, että kirjanmyyntiasia olisi loppuun käsitelty. Näin ei kuitenkaan ollut, sillä seuraavassa hallituksen kokouksessa todettiin, että neljännen painoksen loppuerästä oli myyty 432 kappaletta Suomalaiselle Kirjakaupalle alehintaan. Hallituksen jäsen Jari Heikkilä oli jo vuonna 2001 laskenut, että Veljesavulle oli koitunut tästä 21 600 markan eli noin 3 600 euron tappio. Tuolloinen hallitus ei kuitenkaan ollut käsitellyt asiaa, vaan tappioiden toteamisen sijaan vuosikokous 2001 oli antanut kiitokset yhdistyksen taloudenhoidosta. Kun asia nyt tuli hallituksessa esille, todettiin, ettei asialle enää voida tehdä mitään konkreettista. Aiempi hallitus oli käsitellyt asiaa "hyvässä uskossa". Oikeusjuttua asiassa hallitus ei halunnut nostaa, sillä, kuten Järvelin totesi, Veljesapu on "veitsenterällä julkisuuden suhteen Suomessa", joten oikeusjutut eivät olisi toiminnalle eduksi. Koska Heikki Olssonin terveys oli jo erittäin huono, hallitus päätti ottaa yhteyttä Olssonin omaisiin todeten, että jos se ei auta, Veljesapu tulee kääntymään poliisin puoleen.[728]

Veljesavussa laskettiin, että Olssonin pankkitilille oli ohjattu "Panttipataljoonan" myyntituloja noin parisataatuhatta markkaa eli yli 30 000 euroa. Syyskuussa 2004 hallitus pohti jälleen kerran asiaa todeten, ettei Olssonin omaisilta ollut saatu asiaan selvyyttä. Pekka Karras oli sitä mieltä, että kysymyksessä on kavallus, ja hallitus päätti tehdä asiassa tutkintapyynnön poliisille.[729] Tällaista pyyntöä ei kuitenkaan koskaan tehty. Kohun keskiössä ollut Heikki Olsson oli niin sairas, ettei häneltä voitu enää saada mitään lisäselvitystä asiassa. Ennen kuin prosessissa päästiin eteenpäin, Olsson kuoli 19. heinäkuuta 2005. Kuvaavaa tilanteelle oli, että Olssonin omaiset eivät halunneet Tam-

pereen kerhoa entisen puheenjohtajan hautajaisiin, mistä syystä kerho ei suostunut toimittamaan pataljoonan lippua siunaustilaisuuteen, vaan se oli tuotava muualta. Kerho lähetti silti hautajaisiin adressin, jossa todettiin, että estyneenä saapumasta aseveljen ja entisen puheenjohtajan hautajaisiin, kerhon jäsenet halusivat kuitenkin kunnioittaa hänen muistoaan.[730]

Historiakirjan neljännen painoksen myyntiepäselvyydet nousivat yhdistyksen hallituksen esityslistalle jälleen toukokuussa 2005 Kosti Canden kirjeen johdosta. Taustalla oli eräiden naisjäsenten "erottaminen" Tampereen kerhosta, jonka Cande epäili olevan kytköksissä kirjamyyntiin. Lasse Järvelin oli antanut ymmärtää, ettei Eila Rajalan, Hilkka Sartion ja Ritva Kekkosen ollut enää syytä osallistua kerhon kokouksiin. Kaksi ensin mainittua olivat SS-miesten leskiä ja Kekkosen veli oli palvellut vapaaehtoispataljoonassa. Tampereen kerho katsoi naisten antaneen pääyhdistykselle harhaanjohtavia tietoja Tampereen kerhosta. Tällaiset totuuden vastaiset tiedot olivat kerhon mukaan vaikuttaneet mm. Kosti Canden Achtungiin kirjoittamaan pääkirjoitukseen, jossa kovin sanoin arvosteltiin tamperelaisia SS-miehiä. Asiaa käsitellessään Veljesavun hallitus päätti kuitenkin olla avaamatta kirja-asiaa uudelleen, koska se oli hallituksessa jo kahdesti päätetty loppuun käsitellyksi. Kun kirjoista ei ollut mitään kirjanpitoa, kukaan ei kykenisi todistamaan, ketkä kirjoja ovat saaneet myytävikseen, ketkä ovat tilittäneet rahoja, eikä kirjojen myyntihintaa enempää kuin lahjoitettujen kirjojen määrääkään tiedetty.[731]

Hallituksen päätös ei tälläkään kertaa ollut lopullinen, vaan hallitus palasi kirjanmyyntiasiaan lokakuussa 2005 Kosti Canden asiaa koskevan uuden kirjeen johdosta. Tällä kertaa päätettiin selvittää paikalliskerhojen tilien juridiset omistajat ja kerhojen vastuuhenkilöt. Tampereen kerholle päätettiin lähettää kirje, jossa todetaan, ettei kerho ole tilittänyt Veljesavulle kirjamyynnistä saatuja tuloja. Samalla hallitus halusi selvityksen siitä, paljonko Tampereen kerho on valmis tilittämään Veljesavulle. Cande jatkoi tämän jälkeenkin kirjelmöimistään asiassa. Hän vaati Tampereen kerhoa Olssonin jälkeen vetäneeltä Lasse Järveliniltä tietoa siitä, mistä Tampereen kerhon tilillä olleet varat, joita kerho oli käyttänyt matkoihin, lahjoihin, kukkiin, ravintolaan jne., olivat kertyneet. Canden kirjelmän takaa paistoi epäilys, että "Panttipataljoonan" myynnistä kertyneitä, pääyhdistykselle kuuluvia varoja olisi päätynyt Tampereen kerhon tilille. Että näin oli tapahtunut, todisti myös tamperelainen Tauno Pajunen, joka jo vuonna 2002 vakuutti kirjallisesti, että historiakirjan myynnistä kertyneitä tuloja oli ohjattu Tampereen kerhon tilille, vaikka ne olisi pitänyt tilittää pääyhdistykselle. Tampereen kerho ei ollut Pajusen mukaan millään tavoin osallistunut kirjan myyntiin, jonka oli hoitanut Olsson yksinään. Canden esittämän syytöksen mukaan Tampereen kerho oli Olssonin jälkeen kerhon puheenjohtajaksi valitun Järvelinin puheenjohtajakaudella tuhlannut Veljesa-

vun varoja noin 10 000 euroa.[732] Kirjamyynnistä oman kertomansa mukaan kirjaa pitäneen Ritva Kekkosen mielestä vajaus kirjatileissä johtui siitä, että Tampereen kerhon jäsenet jättivät tilittämättä tai maksamatta saamiaan kirjoja.

Kun asiaa selviteltiin syksyn mittaan, Veljesavun hallitus saattoi todeta joulukuussa, että yhdistyksen saatavat Tampereen kerholta olivat markoissa ilmaistuina lähes 60 000 mk. Tampereen kerhon tilillä puolestaan oli 5 000 euroa. Hallitus päätti, että Tampereen kehon varat kuuluvat Veljesavulle ja ne on siirrettävä Veljesavun tilille. Samalla hallitus päätti, että kaikkien paikalliskerhojen tilit lopetetaan vuoden 2006 alussa. Päätöstä muutettiin tammikuussa 2006 siten, että Tampereen kerhon tuli luovuttaa vain puolet varoistaan pääyhdistykselle. Loput oli mahdollista käyttää kerhon hyväksi.[733]

Vuosikokous käveli kuitenkin osittain hallituksen ylitse. Se päätti kyllä äänestyksen jälkeen, että paikalliskerhojen tilit ovat yhdistyksen tilejä. Samalla se kuitenkin päätti, jälleen äänestämällä, hyväksyä Raimo Rosendahlin esityksen, että paikalliskerhojen tilejä ei lakkauteta, vaan ne voivat budjetoida menonsa etukäteen, ja niillä on oikeus rahan käyttöön tositteita vastaan. Achtungissa julkaistu kokousselostus kertoo kerhojen tilejä koskevan asian käsittelystä: ”Pitkähkön ja monipolvisen keskustelun jälkeen päästiin pari kertaa äänestämällä ratkaisuun, jossa todettiin näiden alueellisten kerhojen tileillä olevien varojen olevan Veljesapu ry:n rahaa. Äänestystä edelsi vielä niin istuvan puheenjohtajan (Pekka Karras) kuin yhdistyksen sihteerin (Juhani Valo) ja rahastonhoitajankin (Britt-Marie Valo) painostusluontoinen ilmoitus, että he eivät jatka tehtävissään, ellei vuosikokous päädy ratkaisuun, jossa paikallisten kerhojen tileillä olevien rahojen päätetään olevan Veljesapu ry:n rahaa”. Suuri osa kokousedustajista oli ilmeisen tietämätön, mistä oikeastaan oli kysymys, ”eikä heitä kokouksessakaan selvästi informoitu”, kuten Achtungissa todettiin.”[734]

Vuosikokouksen päätöksestä huolimatta Veljesavun hallitus päätti kesäkuussa 2006 paikalliskerhojen tilien lopettamisesta ja tileillä olevien varojen siirtämisestä Veljesavun tilille. Kerhoja kehotettiin ottamaan yhteyttä pääyhdistykseen, jos kuluja syntyy, toisin sanoen, jos kerhot tarvitsevat varoja toimintaansa. Esimerkiksi hautajaisseppelekulut luvattiin hoitaa automaattisesti. Kentälle lähetetyssä kirjeessä hallitus totesi kerhojen tilien olevan juridisesti pääyhdistyksen omaisuutta. Samalla kerhot määrättiin toimittamaan ajan tasalla olevat tiliotteet sekä arkistonsa pääyhdistykselle. Paikalliskerhojen tilit oli lopetettava ja varat siirrettävä Veljesavun tilille.[735]

Hallituksen pöytäkirjaan kirjattu päätös tilien lopettamisesta herätti hämmennystä kerhoissa sekä muutamissa hallituksen jäsenissä, jotka joutuivat ihmettelemään, eikö vuosikokouksen päätös ollutkaan pätevä. Hallituksen pöytäkirjaan kirjatun sanamuodon takana ollut puheenjohtaja Karras joutui selittelemään, että vuosikokouspäätös on

yhdistyslain nojalla pätevä. Hallituksen päätös tilien lakkauttamisesta oli hänen mukaansa periaatteellinen ja toteutettavissa myöhemmin.[736]

Kentältä tuli hallitukselle osittain hyvinkin ankaraa palautetta, jossa hallitusta syytettiin Veljesavun hajottamisesta, kun se lähtee vaatimaan kerhojen rahoja itselleen. Syytösten keskipisteessä ollut Tampereen kerho oli luonnollisesti kaikkein nyrein, mutta esimerkiksi Kouvolan/Kymenlaakson kerhoa johtanut, entinen Veljesavun hallituksen jäsen Jari Heikkilä epäili, että hallitukselta on kadonnut maalaisjärki, kun se näytti yrittävän hajottaa sääntömuutoksella aikaansaadun perinneyhdistyksen alkumetreillä. Tampereen kerho totesi Veljesavun kestäneen koossa ulkoisista uhkista huolimatta ja kysyi, onko nyt tarkoitus hyökätä yhdistyksen sisältä jäljellä olevien paikalliskerhojen kimppuun oikeustoimilla uhkailemalla ja murtaa sillä tavoin koko yhdistys.[737]

Varsin selvästi kentän mielipiteistä kertoo Etelä-Pohjanmaan kerhon Veljesapu-Perinneyhdistykselle osoittama kirje, jossa kerho ilmoitti, ettei sillä ole rahavaroja. Samalla kerho ilmoitti pitävänsä hallituksen vaatimusta tilien lopettamisesta erittäin loukkaavana. Kerho oli sitä mieltä, ettei kerhojen toiminta voi aiheuttaa yhdistyksen hallituksen uhkaamia rikosoikeudellisia toimia sen vapaan valtion lakien mukaan, jossa veteraanien ansiosta saamme elää. Mikäli asian käsittely ei pääty, kerhon puheenjohtaja Mika Hakanpää ja sihteeri Sinikka Juutilainen pyysivät kirjaamaan itsensä ja Etelä-Pohjanmaalla elävät aktiiviset veteraanit eronneiksi yhdistyksestä.[738]

Paikalliskerhojen tilien lopettaminen oli saanut alkunsa "Panttipataljoonan" neljännen painoksen myynnistä syntyneistä erimielisyksistä, joita ei suinkaan ollut ratkaistu Veljesavun hallituksen sen suuntaisista päätöksistä huolimatta. Kesällä 2006 tilintarkastaja Jorma Laakso kutsuttiin hallituksen kokoukseen, jossa päätettiin erityistilintarkastuksen tekemisestä yhdistyksessä. Samalla hallitus velvoitti paikalliskerhoja toimittamaan tiedot hallinnassaan olevista tileistä, ja mikäli näin ei tapahdu, hallitus varautui tekemään talousrikostutkintapyynnön erityistilintarkastuksen yhteydessä.[739]

Velvoite ulotettiin siis koskemaan kaikkia kerhoja, vaikka varsinainen ongelma koski ainoastaan Tampereen kerhoa. Hallitus kävi asiasta vilkkaan keskustelun syyskuussa 2006. Tuolloin Kimmo Toivola esitti vanhojen virheiden yliviivaamista, mikäli ne ovat johtuneet siitä, ettei kenttää ollut ohjeistettu varojen käytössä. Hänen mukaansa vanhoja penkomalla hajotetaan yhdistys, eikä penkominen auta asiaa. Lisäksi Veljesavun paikalliskerhoille lähettämän kirjeen sanamuoto oli Toivolan mukaan herättänyt paheksuntaa. Puheenjohtaja Karras puolusti laatimansa kirjeen sanamuotoa, jossa oli mainittu sanktiot tilitietojen toimittamatta jättämisestä.[740]

Hallituksen käsitellessä kirjamyyntiasiaa marraskuussa 2006 puheenjohtaja Karras totesi, ettei tamperelaisen Heikki Olssonin toimiminen Veljesavun puheenjohtajana kir-

jamyynnin aikana tehnyt kirjarahoista Tampereen kerhon rahoja. Karraksen näkemys oli, että asia saatetaan ratkaisuun joko viranomaisten toimesta tai seuraavassa vuosikokouksessa.[741]

Asian yhdistyksen sisällä saaman suuren huomion vuoksi yhdistyksen hallitus kutsui tammikuussa 2007 koolle paikalliskerhojen keskustelutilaisuuden, jossa kuultiin myös tilintarkastajia. Paikalla olivat Turun, Tampereen, Hämeenlinnan ja Hamina-Kouvolan kerhojen edustajat. Kutsutuista kerhoista Helsingin, Porin, Etelä-Pohjanmaan ja Oulun kerhojen edustajilla oli este. Tilaisuudessa hallitus informoi osanottajia hallituksessa tuolloin esillä olleesta Hietaniemen muistomerkin laajentamishankkeesta. Kerhojen edustajat puolestaan arvostelivat yhdistyksen hallitusta erityisesti taloudellisten asioitten hoitamisessa, ja muistomerkin laajentamistakin pidettiin liian kalliina. Toivottiin läpinäkyvyyttä hallituksen toimiin, ja pisimmälle taisi mennä nimettömäksi jäänyt osanottaja, joka totesi, että ”laiva (Veljesapu) on mennyt karille, huomaako puheenjohtaja sen?” Tilaisuuden lopuksi tilintarkastaja Jukka Kaski totesi, ettei kaikkea saada tutkittua, mutta syyttelyt ja jälkipuheet pyritään lopettamaan. Samalla hän toivoi paikalliskerhojen veteraaneilta ja aiemmilta toimijoilta lisätietoja yhdistyksen toimintahistoriasta.[742]

Erityistilintarkastuksen pitänyt Jorma Laakso esitti vuoden 2007 vuosikokouksessa tarkastuskertomuksensa. Sen mukaan Veljesavulla oli saatavia yhdistyksen rekisteröimättömältä Tampereen kerholta 10 378,55 euroa. Samalla tilintarkastaja totesi, että Veljesavun hallitus ei ollut ryhtynyt konkreettisiin toimiin asiassa, vaikka ”Panttipataljoonan” tilitykset olivat loppuneet jo 2001. Hallituksen toiminta oli ollut jossain määrin moitittavaa. Tarkastuskertomuksen kuultuaan vuosikokous päätti yksimielisesti siirtää Tampereen kerhon tilille jäädytetyt varat kokonaisuudessaan pääyhdistyksen tilille. Tilillä olevien varojen ja mainitun saatavien määrän erotuksen vuosikokous päätti periä vastuullisilta, ja periminen jätettiin vuosikokouksen valitseman hallituksen tehtäväksi.[743]

Vuoden 2007 vuosikokouksessa valittu uusi hallitus pehmensi Veljesavun aikaisempaa tiukkaa kantaa kerhojen tiliasiassa. Se noudatti vuosikokouksen päätöstä ja lopetti Veljesapu ry -nimikkeellä olleet paikalliset tilit. Asiasta informoitiin paikalliskerhojen vastuuhenkilöitä niin, että tileillä olevat varat voidaan siirtää toisille tileille, jotka jäävät paikallisten kerhojen käyttöön. Samalla paikallista toimintaa luvattiin tarpeen vaatiessa tukea pääyhdistyksestä.[744]

Kirjamyynnin taloudelliset epäselvyydet jäivät tavallaan lopullisesti selvittämättä. Tampereen kerho joutui syytettyjen penkille lähinnä siksi, että Veljesavun puheenjohtaja, Tampereen kerhon puheenjohtaja ja ”Panttipataljoonan” neljännen painoksen markkinoija olivat yksi ja sama henkilö – Heikki Olsson. Tampereen kerho näyttää olettaneen, että Veljesavun hallitus oli tehnyt Olssonin kanssa kirjojen myyntisopimuksen. Tosia-

siassa mitään tällaista sopimusta ei ollut tehty, vaan Olsson oli yhdistyksen puheenjohtajana ottanut kirjamyynnin tehtäväkseen. Hän oli myös aktiivisesti ajanut uuden painoksen ottamista Mauno Jokipiin häntä tähän toistuvasti patistaessa. Niin Olsson kuin Jokipiikin näkivät uuden painoksen ottamisessa hyvän taloudellisen bisneksen. Kun kirjamyynnistä kertyneitä tuloja oli tilitetty Tampereen kerhon tilille, näytti varsinkin Helsingistä katsottuna siltä, että Tampereen kerho oli syyllinen syntyneisiin epäselvyyksiin. Tämä korostui sillä, että Olsson oli ottanut tosiasiassa kirjasta suuremman painoksen kuin mitä hallitus oli päättänyt ja myynyt näitä "häntiä" omaan laskuunsa. Kun Olssonin terveydentila samaan aikaan heikkeni, hänen kykynsä selviytyä monimutkaisista tilityksistä vaikeutui. Missään vaiheessa ei näytä noussen esille se, maksoiko Veljesapu tai mahdollisesti Heikki Olsson vuoden 2007 alussa kuolleelle Jokipiille hänelle kuuluvan kirjoituspalkkion neljännen painoksen myynnistä.

Syytön ei suinkaan ollut Veljesavun hallituskaan. Se oli kirjannut epämääräisesti sen, miten historiakirjan myynti hoidetaan. Hallitus myös totesi toistuvasti kirjamyynnin olevan loppuun selvitetty, vaikka tosiasiassa epäselvyyksiä oli edelleen runsaasti. Kun epäselvyyksiä lopulta yritettiin selvittää, se tehtiin sikäli taitamattomasti, että syytökset kohdistettiin Tampereen kerhoon, jonka syyllisyys näyttää pääosin rajoittuneen siihen, että kerho antoi ohjata kirjan myyntituloja omalle tililleen. Kerho ryhdistäytyi vasta vuonna 2002, kun asia oli noussut yhdistyksessä puheenaiheeksi. Sen jälkeiset yhdistyksen toimet puolestaan olivat lähes pelkästään juridisesti motivoituja. Inhimillisille tekijöille ei annettu sitä painoa kuin niille olisi pitänyt silloisessa tilanteessa erityisesti vastuuhenkilöiden ikä ja terveydentila huomioiden antaa.

Saksalaisvierailut jatkuvat

Kesällä 2000 kohua Suomessa aiheuttanut Kameradenwerk Korps Steiner e.V. oli jälleen seuraavana vuonna tulossa Suomen-vierailulle. Mukana oli nyt saksalaisten lisäksi myös ranskalaisia ja belgialaisia yhdistyksen jäseniä. Tälläkin kertaa Helsingin kerho huolehti vierailun ohjelmasta, mutta nyt saksalaiset olivat tavallaan koko Veljesavun vieraita, sillä saksalaisten vierailusta kerrottiin jo etukäteen Achtungissa, ja sitä selostettiin lehdessä myös jälkeenpäin. Mukana oli saksalaisia veteraaneja, mutta myös nuorempia asianharrastajia sekä entisten SS-miesten omaisia. Vuoden 2001 vierailuohjelmaan Suomessa kuului käynti Panssarimuseolla Parolassa, illanvietto Santahaminan upseerikerholla sekä kunniakäynti ja seppeleenlaskut Hietaniemessä. Vierailunsa aikana saksalaiset palkitsivat yhdistyksensä kultaisella merkillä suomalaisia yhteistyökumppaneitaan. Tiedotusvälineissä tätä

vierailua ei enää osattu noteerata. Tuskinpa vierailusta julkisesti juuri mitään tiedotettiinkaan. Saksalaiset matkustivat edellisen vuoden tapaan Helsingistä edelleen Viroon ja Latviaan. Viron Maarjamaalla Korps Steinerin ryhmä laski seppeleen saksalaisten ja virolaisten kaatuneiden muistomerkille. Virolainen SS-Narva-pataljoonan veteraani, everstiluutnantti Harri Rent totesi puheessaan Steinerin armeijakunnan viivyttäneen syksyllä 1944 puna-armeijan etenemistä niin, että kymmenettuhannet virolaiset ehtivät paeta länteen.

Helsingin sotilasläänin komentaja kenraalimajuri Ahti Vartiainen ei matkansa takia voinut osallistua saksalaisten vierailuun, mutta hän lähetti heille kirjallisen tervehdyksensä, joka julkaistiin Die Kameradschaft -lehdessä. Samassa numerossa ilmestyi Kari Ruudun artikkeli saksalaisten Suomessa käynnistä. Kenraali Vartiainen kiitti edellisenä kesänä saamastaan Steinerin kultaisesta ansiomerkistä ja kertoi isänsä taistelleen jatkosodassa mm. Kiestingin ja Uhtuan rintamilla yhdessä saksalaisten aseveljien kanssa. Muuten kohtalona olisi ollut likvidointi tai näännyttäminen Siperian pakkotyöleireillä.[745]

Vierailuperinne jatkui edelleen vuonna 2002. Saksalaisveteraanit saapuivat 11. syyskuuta lentäen Suomeen, ja ohjelmassa oli yhteinen illanvietto Kameradschaftsabend, jonka aikana kenraalimajuri Vartiainen esitti lämpimän tervehdyksensä. Seuraavana päivänä oli kunniakäynti Hietaniemessä sekä vesibussiajelu, minkä jälkeen saksalaiset matkustivat jälleen Viroon sekä palasivat sieltä 18. syyskuuta Suomeen lentääkseen Saksaan. Veljesavun hallitus keskusteli suhtautumisesta saksalaisiin vieraisiin, ja se totesi Helsingin kerhon jäsenten olevan yksityishenkilöinä järjestämässä vierailuun liittyviä tilaisuuksia. Kun tämäkin vierailu toteutui matalalla profiililla, se ei aiheuttanut julkista kohua. Veljesavun hallitus otti jälkikäteen myönteisen kannan vierailuun, mutta oli kuitenkin niin varovainen, että päätti alistaa yhdistyksen lopullisen kannan seuraavan vuosikokouksen ratkaistavaksi. Samalla hallitus korosti, että sen mielestä vierailuilla vaalittiin vain puhdasta aseveliyhteyttä, eikä se halunnut minkäänlaisen politiikan olevan mukana näissä yhteyksissä. Varovaisuudesta kertoo se, ettei Achtung julkaissut vierailusta muuta kuin Kari Ruudun lyhyen ennakkojutun sekä puheenjohtaja Konkolan maininnan, jossa hän totesi olevan erinomaista, että vanhoihin aseveljiin pidetään yhteyttä ja kehitetään yhteistyötä heidän kanssaan.

Yhdistyksen sihteeri Juhani Valo tosin kirjoitti jälkikäteen Achtungissa saksalaisten vierailusta todeten, että hänelle ja hänen rahastonhoitaja-vaimolleen jäi vierailusta hyvä mieli. Yhteinen illallinen tuntui suuren perheen kohtaamiselta, ja tilaisuudet Hietaniemen hautausmaalla muistuttivat veljistä, jotka lepäävät Ukrainan mullissa ja Kannaksen kivikoissa. He edesauttoivat uhrillaan vapautemme säilymistä, kirjoitti Valo, joka ilmoitti vaimonsa kanssa olevansa Kameradschaft-veljeyden sekä ehdottomasti suomalaisten ja muiden eurooppalaisten SS-veteraanien ja heidän järjestöjensä yhteistyön kannalla.

Kun saksalaisvierailu tuli Veljesavun vuosikokouksessa keskusteltavaksi, kokous totesi, ettei yhdistys "tee politiikkaa", vaan kunnioittaa muita eurooppalaisia veljiä aseveljinä, ja yhteyksiin heidän vastaavien järjestöjensä kanssa suhtaudutaan myönteisesti. Saksan-suhteet vahvistettiin asiallisesti vuosikokouksen hyväksymässä vuoden 2002 toimintakertomuksessa, jossa todettiin ns. ulkosuhteiden ylläpidon eli Kameradschaft-toiminnan kuuluminen kertomusvuoden tapahtumiin. Samoin hyväksytyssä vuoden 2003 toimintasuunnitelmassa todettiin, että yhteydenpitoa ulkomaisiin veteraaneihin ja heidän kerhoihinsa tiivistetään, jotta nuorempi jäsenistö pääsisi yhteyteen eri maiden vastaavien yhdistysten kanssa. Puheenjohtaja Konkolan mielestä vanhasta aseveljeydestä saksalaisten kanssa ei tullut irtisanoutua, vaikka joillekin oli jäänyt kyyristelyn ajasta vanha levy päälle.[746]

Kun suhteet Kameradenwerk Korps Steineriin oli siihen saakka hoidettu Helsingin kerhon ja yksityishenkilöiden nimissä, suhteet alkoivat nyt hoitua pääjärjestön kautta. Korps Steiner oli jakanut kultaisia ansiomerkkejään useille suomalaisille 2000-luvun alussa, mutta puheenjohtaja Olssonin kielteisen kannan johdosta Veljesavulla ei järjestönä ollut mitään roolia näiden merkkien jakamisessa. Muutos tapahtui Olssonin luovuttua puheenjohtajan tehtävästä. Niinpä saksalaisyhdistys kääntyi vuonna 2003 Veljesavun puoleen tiedustellen, keille suomalaisille voitaisiin myöntää Kameradenwerkin ansiomerkit. Veljesavun hallitus suositteli Kosti Candea ja Veikko Eloa. Toukokuun kokouksessa puheenjohtaja Cande ojensi Elolle Kameradenwerkin kunniakirjan ja kultaisen ansiomerkin tunnustuksena Elon tekemästä arvokkaasta työstä suomalaisten SS-miesten kohtalon selvittämiseksi. Saman vuoden syksyllä Veljesavun hallitus esitti, että Kameradenwerk Korps Steinerin kultainen ansiomerkki vuonna 2004 annettaisiin Olli Wikbergille kirjasta "Wikingin suomalaiset", jonka Wikberg oli kirjoittanut yhdessä Kari Kuuselan kanssa. Puheenjohtaja Canden mukaan kirja levitti oikeaa tietoa suomalaisista SS-veljistä maailmalle.[747]

Yhteydenpito Korps Steinerin miehiin jatkui tämän jälkeenkin. Yhdistyksen kunniapuheenjohtaja Georg Diers vieraili Suomessa kesäkuussa 2006. Hän kävi yhdessä puheenjohtaja Karraksen ja Kosti Canden kanssa kunniakäynnillä Hietaniemen sankarihaudalla, ja hänelle ojennettiin Veljesavun lahjana Tali–Ihantalan taisteluista kertova video.[748] Saksalaisyhteistyöstä oli tällä tavoin tullut osa koko Veljesavun toimintaa. Näin ei kuitenkaan jatkunut pitkään. Veljesavun vuoden 2007 hallitusvalintojen jälkeen saksalaisyhteyksien hoitaminen näytti siirtyvän kokonaan pois yhdistyksen hallitukselta. Kun Tapio Skogille, Pekka Karrakselle ja Juhani Valolle ojennettiin seuraavana vuonna Korps Steinerin kultaiset merkit, Veljesavun silloinen puheenjohtaja Unto Ilmevalta joutui julkisesti toteamaan, ettei yhdistyksen hallituksella ole mitään osuutta tähän Korps

Korps Steinerin kunniapuheenjohtaja Georg Diers (oik.) vieraili Suomessa kesäkuussa 2006. Puheenjohtaja Pekka Karras vasemmalla, Diersin ja hänen poikansa kanssa kunniakäynnillä Hietaniemessä suomalaisvapaaehtoisten muistomerkillä. Mukana oli myös kuvan ottanut Kosti Cande.

Steinerin merkkien jakamiseen tai siihen, ketkä niitä saavat. Jaon perusteita oli kysyttävä Kosti Candelta, kirjoitti puheenjohtaja.[749] Toisin sanoen Veljesavun väistynyt johto hoiti yhteydet saksalaisiin ohi yhdistyksen hallituksen.

Muutaman vuoden tauon jälkeen Veljesavun hallituksen ja Korps Steinerin yhteydet palautuivat. Tähän vaikutti ilmeisellä tavalla Kari Ruudun vuoden 2007 lopussa Saksaan lähettämä kirje, jossa hän selvitti Veljesavussa ilmenneitä sekaannuksia ja yhdistyksen "bolsevikkisen sihteerin" tapausta.[750] Suhteet saksalaisiin alkoivat tämän jälkeen jälleen kulkea yhdistyksen hallituksen kautta.

Yhdistyksen hallituksen jäsen Jyri Koskivaara osallistui kahden muun yhdistyksen jäsenen kanssa Korps Steinerin asevelitapaamiseen Fuldan lähellä Kalbachissa Saksassa heinäkuussa 2010, ja samassa kuussa Korps Steinerin jäseniä saapui jälleen vierailulle Suomeen. Seuraavana vuonna Korps Steinerin edustajat olivat taas Suomessa yhdessä Belgian flaamilaisen Sint-Maartenfonds -veteraanijärjestön kanssa. Veljesapu järjesti 2011 heinäkuun lopussa kesäretken Viron Sinimäelle ja Narvaan. Pataljoonan lippu

Sinimäen taisteluiden muistomerkillä Virossa 30.7.2011. Kosti Cande (vas.) saksalaisen SS-veteraani Gerhard Sellinin ja virolaisten aseveljien seurassa.

oli mukana, kun suomalaiset laskivat seppeleen yhdessä Korps Steinerin kanssa Maarjamaan hautausmaalla Tallinnassa. Sinimäellä retkeläiset osallistuivat Sinimäen taistelun 67-vuotisjuhlallisuuksiin yhdessä virolaisten veteraanien sekä Steinerin joukkoihin kuuluneiden kansallisuuksien veteraanien kanssa. Viroon siirretty Narva-pataljoona oli syksyllä 1944 joutunut Sinimäellä ankariin taisteluihin hyökkäävää puna-armeijaa vastaan. Vierailun päätteeksi tutustuttiin Narvan kaupunkiin. Vuonna 2014 Koskivaara vieraili jälleen Veljesapu-Perinneyhdistyksen edustajana Korps Steinerin asevelitapaamisessa sekä Rautaristin ritareiden järjestön vuosittaisessa kokoontumisessa. Koskivaara oli paikalla myös Korps Steinerin 50-vuotisjuhlakokouksessa 2017 viemässä terveiset saksalaisille aseveljille. Tuolloin todettiin, että kokoontuminen oli harventuneen saksalaisen veteraanijoukon viimeinen tapaaminen.[751]

Uusia kunniajäseniä

Kunniajäsenkysymys oli aikaisempina vuosina kuumentanut tunteita Veljesavussa. Yhdistyksen uusituissakin säännöissä oli maininta siitä, että Veljesapu voi kutsua kunniajäseniä, joten oli odotettavissa, että kunniajäsenasiaan palattaisiin. Vuonna 2001 jäsenistöltä tulikin hallitukselle ehdotus, jonka mukaan Karl-Erik Ladau tulisi kutsua Veljesavun kunniapuheenjohtajaksi. Koska säännöt tunsivat vain kunniajäsenen, mutta ei kunniapuheenjohtajaa, hallitus päätti kutsua Ladaun yhdistyksen kunniajäseneksi erityisesti ottaen huomioon hänen sota-aikaiset ansionsa. Seinäjoella maaliskuussa 2002 pidetty vuosikokous hyväksyi yksimielisesti hallituksen esityksen Ladaun kutsumisesta Veljesavun kunniajäseneksi. Hänestä tuli järjestyksessä toinen kunniajäsen Mauno Jokipiin jälkeen.[752] Kun Ladau vuonna 2006 täytti 90 vuotta, Veljesapu lahjoitti hänelle pronssisen Sturmmann-patsaan hopeisella laatalla.

Kun hallitus käsitteli loppuvuodesta 2002 sille tehtyä esitystä Laine-Maire Kyöstilän kutsumiseksi kunniajäseneksi, hallitus ei lämmennyt asialle. Kyöstilän todettiin jo olevan Ehrenschwester eli kunniasisar, joten kunniajäsenyyden katsottiin antavan tavallaan kaksinkertaisen kunnianimityksen.[753]

Kunniajäsenkeskustelusta ei tälläkään kertaa selvitty vähällä. Veljesavun hallituksessa nousi maaliskuussa 2003 esille pöytäkirjassa nimeltä mainitsemattoman henkilön kutsuminen kunniajäseneksi. Hallituksen esityslistan mukaan kysymys oli Veikko Elon ja Lisa Parjasen elämäntyön palkitsemisesta, mutta tosiasiassa kysymys oli siitä, että Laine-Maire Kyöstilä haluttiin kunniajäseneksi. Lisa Parjanen palkittiin yhdistyksen kultaisella ansiomerkillä ja Veikko Elo "erityisellä huomionosoituksella". Erityisesti Kyöstilän kunniajäsenyyttä ilmoitti vastustavansa Kosti Cande, jonka suhde Kyöstilään ei ollut erityisen lämmin. Olihan Kyöstilä ollut Canden arvostelun kohteeksi joutuneen väistyneen puheenjohtajan Heikki Olssonin tukija.

Kyöstilän kutsumisesta kunniajäseneksi oli tehty hallitukselle esitys ja kerätty jopa 57 jäsenen allekirjoittama adressi hänen kunniajäsenyytensä puolesta. Tämän lisäksi oli kirjattu puhelimitse saatuja esityksen puoltoja, ja mm. Porin kerho oli yksimielisesti ollut puoltamassa Kyöstilän kunniajäsenyyttä. Kymenlaakson kerho oli aktiivisesti kunniajäsenyyden kannalla, ja Turun kerho lähetti 12 allekirjoittajan esityksen samasta asiasta. Canden johtama hallitus pysyi kuitenkin lujana ja päätti kunniajäseneksi ehdotetun henkilön palkitsemisesta muulla tavalla. Samalla se tosin päätti pyytää kunniajäsenkysymyksessä evästystä vuosikokoukselta. Kyöstilän kunniajäsenyyttä vastustivat erityisesti helsinkiläiset veljet, jotka olivat pitkään olleet katkeria siitä, ettei Kyöstilä ollut osallistunut juuri millään tavalla Helsingin kerhon toimintaan.

Puheenjohtaja Pekka Karras ojentaa Sturmmann-patsaan 90 vuotta täyttävälle kunniajäsen Karl-Erik Ladaulle Tampereen Suomalaisella Klubilla kesäkuussa 2006, vasemmalla Laine-Maire Kyöstilä.

Vuosikokous käveli hallituksen ylitse ja kutsui huhtikuussa 2003 Laine-Maire Kyöstilän Veljesavun kolmanneksi kunniajäseneksi. Tällöin Candekin oli siirtynyt nimitystä kannattavien joukkoon. Jonkin verran kiusallista lienee ollut, kun yhdistyksen puheenjohtaja joutui vain vähän tämän jälkeen antamaan vakavat moitteet uudelle kunniajäsenelle tämän toiminnasta rahastonhoitajana koskien Veljesavun aiempaa taloudenpitoa ja perimättömiä jäsenmaksuja.[754]

Kun kunniajäsenten kutsumisessa oli pää avattu, jatkoa seurasi vuoden 2004 vuosikokouksessa. Tällöin Veljesavun kunniajäseniksi kutsuttiin peräti neljä henkilöä. Börje Brotell ja Yrjö Pyyhtiä kutsuttiin kunniajäseniksi sotilaallisista ansioistaan. Kalevi Haapaniemi ja Tapio Sormunen saivat vastaavan kunnian pitkäaikaisesta toiminnastaan Veljesavun hallituksessa. Samassa yhteydessä vuosikokous teki jossain määrin erikoisen päätöksen. Puheenjohtaja Canden esityksestä kesäkuussa 1944 kaatunut Kalevi Könönen palkittiin postuumisti kunniajäsenyydellä sotilaallisista ansioistaan.[755]

Kunniajäsennimitykset jatkuivat, kun olivat alkuun päässeet. Vuoden 2006 vuosikokous nimitti Veikko Elon Veljesavun kunniajäseneksi. Elo oli tehnyt suuren työn vapaaehtoisten nimiluettelon laatimalla ja "Pantin lunastajat" -kirjan kirjoittamalla. Hän oli

omasta mielestään joutunut Veljesavun Achtung-lehdessä kaltoin kohdelluksi, ja tästä hyvästä kunniajäsenyys oli ainakin jonkinlainen hyvitys.

Veljesavun kunniajäsen, terveydenhuoltoneuvos Laine-Maire Kyöstilä.

Samalla kertaa kun Elo kutsuttiin kunniajäseneksi, vuosikokouksen pöytäkirjaan kirjattiin, että Pekka Karras palkittiin muistoristillä ja kunniakirjalla.[756] Tämä muistoristipäätös oli sikäli erikoinen, että muistoristin jakamisesta laadittujen sääntöjen mukaan ristin myöntämisestä päätti Veljesavun hallitus, ja se voitiin myöntää yleensä vain SS-veteraaneille. Tällä kertaa oli tehty poikkeus. Kosti Cande oli hallituksen sivuuttaen myöntänyt ristin Karrakselle omalla päätöksellään. Kun Cande ojensi ristin vuosikokouksessa, paikalla olleet hallituksen jäseniä myöten hämmästyivät, ja tällaista myöntämistä ihmeteltiin kentälläkin. Esimerkiksi Tampereen kerho kummeksui muistoristin myöntämistä Karrakselle kysellen, onko muistoristin myöntöperusteisiin tehty muutoksia niin, että yksityishenkilö voi myöntää sen Veljesavun nimissä sellaiselle, joka ei ole palvellut Saksan sotavoimissa. Kerho huomautti, ettei jääkärien perinneyhdistyskään jaa jääkäriristejä puheenjohtajilleen; Karras oli valittu puheenjohtajaksi 2005. Asia nousi esille yhdistyksen hallituksessa, jossa muistoristin saanut Karras puolusteli päätöstä sillä, että vuosikokouksen yhdistyksen ylimpänä elimenä tekemä päätös on lopullinen. Tapahtuneen tilanteen eteen joutunut yhdistyksen hallitus antoi äänestyspäätöksellä 2–1 oman hyväksyntänsä Karraksen saamalle muistoristille Seppo Salorannan ja Carl Wallgrenin ollessa puolesta, Jari Saurion ollessa vastaan; Jyri Koskivaara ja Kimmo Toivola eivät osallistuneet kokoukseen. Cande oli tullut kokoukseen varta vasten hoitamaan asian, vaikka hän ei ollut enää hallituksen jäsen. Karraksen muistoristin myöntökirjaa ei allekirjoittanut Cande eikä kukaan hallituksen jäsenistä, vaan sen allekirjoittivat Tapio Sormunen ja Laine-Maire Kyöstilä.[757]

Tämän kaltaiset asiat kertoivat siitä, että asioiden hoitaminen Veljesavussa oli muuttunut osittain sooloiluksi, kun päätöksiä tehtiin hallituksen ulkopuolella, eikä kaikkien vuosikokoukselle esitettävien asioiden valmistelu tapahtunut hallituksessa, kuten yhdistyslain ja yhdistyksen sääntöjen mukaan olisi tullut menetellä.

Keskustelua muistorististä

SS-veteraanien muistoristiasia oli hoidettu 1960-luvun alun päätöksillä, mutta vuosituhannen vaihteessa nousi esille kysymys, tarvitaanko vielä uusia muistoristejä. Johtokunta päätti selvittää tarpeen. Tämän selvityksen jälkeen päätettiin toukokuussa 2000 ottaa muistorististä "uusi painos". Kysymys ei suinkaan ollut siitä, että muistoristiin oikeutettujen määrää oltaisiin oltu lisäämässä, vaikka Veljesavun jäsenyysehtoja oli juuri muutettu niin, että kuka tahansa yhdistyksen tarkoitusperien mukaan toimiva henkilö voitiin hyväksyä jäseneksi. Pöytäkirjaan kirjattiin, että alkuperäisen päätöksen mukaan muistoristiä voivat tilata jäsenet, kaatuneiden omaiset ja värvärit. Käytännössä jäsenillä tarkoitettiin vanhoja jäseniä eli Saksan-vapaaehtoisia. Muistoristin hinnaksi määrättiin 250 markkaa. Sotainvalidien Veljesliiton kunniamerkkiosasto hoiti niiden myynnin ja toimitukset. Jotta muistoristien valmistus ja jakelu pysyisivät hallinnassa, Mika Hakanpää painotti muistoristien numeroinnin tärkeyttä jakelun yhteydessä.[758]

Muistoristien tilauksia tuli noin 70–80, ja ne suunniteltiin tilattaviksi alkuperäiseltä valmistajalta J. A. Tarkiaiselta. Asia kuitenkin pitkittyi, eikä tilauksesta tullut mitään, kun suuremmat asiat veivät Veljesavun luottamushenkilöiden ajan. Asiasta keskusteltiin muutamaan otteeseen, ja asiaan palattiin yhdistyksen hallituksessa vuonna 2002. Tuolloin todettiin, että Tarkiaisella ei enää ollut muistoristien valmistamiseen tarvittavaa stanssia, ja uuden stanssin valmistaminen tulisi niin kalliiksi, että muistoristin kappalehinnaksi tulisi jopa 100 euroa. Niinpä ennen tilausta oli selvitettävä, mitkä olisivat ristin valmistuksen todelliset kustannukset. Samalla pelättiin, että muistoristi päätyisi Eurooppaan kauppatavaraksi.[759]

Kun hallitus palasi muistoristiasiaan loppuvuodesta 2002, se päätti hakea ristille virallista tunnustusta ja rekisteröintiä.[760]

Muistoristejä joka tapauksessa valmistettiin Jari Heikkilän aloitteesta ja Kosti Canden vastustuksesta huolimatta Hyrsky Oy:llä 2000-luvun alussa. Painevalutekniikalla valmistetut ristit teetettiin alihankkijalla Virossa, ja ne jaettiin SS-miehille muutaman ristin päätyessä keräilijöille. Osa risteistä numeroitiin (1001–1059), mutta osa jäi numeroimatta. Käytännössä muistoristien myöntämisestä ei enää pitkään aikaan ollut pidetty luetteloa, vaikka sellaisen pitämisestä aikanaan oli päätetty. Viimeisen valmistuserän ristien myönnöt ja myynnit jäivät kokonaan kirjaamatta. Mika Hakanpään arvion mukaan SS-muistoristejä on valmistettu kaikkiaan noin 700–800 kappaletta, joista SS-miehille on päätynyt noin 500, kaatuneiden omaisille noin 30, värväreille noin 30, sairaanhoitajille 3, SS-miehinä 1944–1945 olleille 2 sekä muille tahoille kuten saksalaisille esimiehille noin 15. Parisensataa ristiä on myyty kaksoiskappaleina SS-miehille ja keräilijöille.[761]

Asiassa ei muilta osin päästy eteenpäin, sillä 2002 tehtyä hakemusta ristin virallistamiseksi eli kanto-oikeuden saamiseksi sotilaspuvussa ei ollut hyväksytty. Kysymys oli Veljesavun hallituksessa esillä jälleen keväällä 2004. Tuolloin keskusteltiin muistorististä myytävänä tuotteena, mutta hallituksessa ilmaistiin näkemys, jonka mukaan myyntituotteeksi sitä ei pitäisi valmistaa. Ostajilla ei kuitenkaan olisi ristin kanto-oikeutta, koska se oli yksiselitteisesti haluttu rajata vain SS-miehiin. Niinpä suunniteltiin uudelleen anomuksen tekemistä muistoristin saamiseksi virallisesti kannettavien kunniamerkkien joukkoon. Samana vuonna ristejä päätettiin tilata lisää 50 kappaletta.[762]

SS-vapaaehtoisten muistoristi, 2000-luvun alun valmiste.

Mika Hakanpään vaatimuksesta ristit tuli numeroida 1001–1050, jotta voitaisiin selvittää, kenelle ne on myyty. Samalla ristit haluttiin erottaa selkeästi vanhemmista eristä. Ristejä teetettiin 59 kappaletta, ja lisäksi niitä valmistettiin pieni osa numeroimattomina. Numeroimattomat kappaleet oli tarkoitettu lähinnä veljien käytettäviksi ilman muita kunniamerkkejä esimerkiksi Veljesavun omissa tilaisuuksissa. Alkuperäiset noin 500 vuoden 1958 muistoristiä oli valmistettu magneettisesta metallista eli raudasta. Vuonna 1974 valmistetuissa sadassa ristissä materiaali oli sama. Vuodesta 1983 lähtien ristit oli tehty ei-magneettisesta metallista. Ensimmäisessä ja kolmannessa valmistuserässä ristien maalaus on mattaa, toisessa kiiltävä. Kolmas erä tehtiin ilman SS-solkea, koska soljen valmistamisen katsottiin tulevan erittäin kalliiksi. Kolmannen erän suuruus 1983 oli noin 100 kappaletta. Kaikissa valmistuserissä voidaan erottaa lähinnä numeroinnista johtuvia variaatioita.

Puuhastelu muistoristin kanssa herätti jäsenistössä arvostelua. Tiukimman kannan taisi ottaa Tampereen kerho, joka marraskuussa 2002 tuomitsi jyrkästi suunnitelman ylimääräisten ristien valmistamisesta. "Se loukkaa syvästi meitä Wiking-veteraaneja ja olisi tämän historiaan perustuvan muistoristin totaalinen häpäisy", kirjoittivat tamperelaiset. Heidän mukaansa muistoristi on suoraan verrattavissa tammenlehvään ja divisioonien muistoristeihin. Siihen ei ollut oikeutta muilla kuin Suomen hallituksen 1941 ja 1942 värväämillä vapaaehtoisilla. "Josko sitä on aikanaan jaettu Nevanlinnalaisille y.m. olkoon sen hetken tulkinta". Tamperelaisten tiukka muistio jatkui: "(Muistoristin) jäljentämistä

himoitsevat kenties jotkut liikemieskeräilijät ja n.s. kuolinpesien ryövääjät, joista meitä on varoitettukin. Halukkaat voivat sen sieltä ostaa! Muistoristin jäljentely ja sen varjolla keinottelu ei voi olla yhdistyksellemme tarkoituksenmukaista."[763]

Uutta hakemusta muistoristin virallistamiseksi ei lopulta tehty, sillä vuonna 2004 todettiin, että 1999 jätettyyn virallistamishakemukseen ei ollut vieläkään saatu vastausta. Hallitus valtuutti Canden ja Karraksen käymään ottamassa selvää asian silloisesta tilasta. Jonkinlainen selvyys saatiinkin, sillä lokakuussa 2004 Veljesavun hallitus päätti, että muistoristin virallistamisasiaa ei jatketa.

Tällaiseen päätökseen oli johtanut Canden ja Karraksen käynti Sotainvalidien Veljesliitossa. Siellä oli todettu, että muistoristien virallistamishakemuksia oli tehty satoja, mutta niistä oli hyväksytty ainoastaan sellaiset, joista voitiin selkeästi osoittaa taistelupaikka ja joukko-osasto. Niinpä esimerkiksi Talin–Ihantalan muistoristiä ei ollut hyväksytty. Kävi myös ilmi, että puolustusvoimien mielestä SS-vapaaehtoisten muistoristi ei täyttänyt ulkonäöltään ja yksityiskohdiltaan viralliselta muistoristiltä vaadittavia ominaisuuksia. Merkin sanottiin olevan heikkotasoinen hyväksyttyihin muistoristeihin verrattuna. Ehkäpä Lauri Leppänen ei ollut niin hyvä kunniamerkkisuunnittelija kuin kuvanveistäjä. Karras totesi myös SS-miesten muistomerkin saamaan laajaan vastustukseen viitaten, että virallinen muistoristi saisi aikaan samankaltaisen reaktion kuin eräät muutkin Veljesavun toimet.[764]

Asia sai tavallaan muodollisen päätöksen, kun muistoristitoimikuntana toimiva Sotainvalidien Veljesliiton hallitus käsitteli asiaa joulukuussa 2004 ja totesi, ettei Veljesliitto pidä realistisena ajatusta SS-vapaaehtoisten muistoristin virallistamista jatkosodan muistoristiksi. Päätös annettiin Veljesavulle tiedoksi kirjallisesti.[765]

Muistoristi puhutti Veljesavun hallitusta jälleen loppuvuodesta 2005, kun oli käynyt ilmi, että muistoristin muotilla oli teetetty lisää ristejä. Hallitus palautti mieleen, että Lauri Leppänen oli luovuttanut muistoristin oikeudet Veljesavulle. Niinpä yksityishenkilöllä ei ollut oikeutta teettää muistoristiä sen enempää kuin Sturmmann-patsastakaan omaan lukuunsa ilman yhdistyksen lupaa. Kun asiaa oli käsitelty vuosikokouksessa 2006, Achtungissa epäiltiin, ettei yhdistyksellä ole esittää asiakirjaa, jolla Lauri Leppänen olisi luovuttanut yhdistykselle oikeudet muistoristiin ja Sturmmann-patsaaseen.[766] Tosiasiassa luovutukset oli tehty, patsaan osalta jopa kaksi kertaa.

Vuonna 2006 Veljesavun hallitus pani eräänlaisen päätepisteen muistoristiasialle päättämällä, että Veljesapu ei enää teetä muistoristejä. Jos joku haluaa sellaisia, niiden on oltava erilaisia, ja ne teettää Veljesavun perinneyhdistys.[767] Päätöksen tausta jää epäselväksi, sillä Veljesavun säännöt oli juuri uudistettu, ja erillisen perinneyhdistyksen perustamisesta oli luovuttu.

Jäsenlehti puhuttaa

Kari Kuusela, Achtungin toimitussihteeri vuodesta 2001.

Veljesapua askarruttanut Achtung-lehden talous ja lehden toimittaminen askarruttivat yhdistystä edelleen 2000-luvun puolella. Kemijärveläinen Koillis-Print oli painanut lehteä vuoden 2000 puoliväliin, minkä jälkeen painatus siirrettiin toimittaja Ruusukallion kotipaikkakunnalle Tampereelle Kirjapaino Hermes Oy:hyn. Painopaikka vaihtui jälleen kesken vuotta 2001, kun Achtungin painaminen siirrettiin Kajaaniin, jossa sitä painoi Kainuun Sanomat Oy.

Tällä välin oli lehden toimittajakin vaihtunut. Pekka Ruusukallion lyhyenä toimittaja-aikana Achtung oli ilmestynyt typografisesti ehkä historiansa korkeatasoisimpina numeroina. Ruusukallio pyrki selvästi laajentamaan lehden aihepiiriä ahtaasti SS-vapaaehtoisiin keskittyvästä muuhunkin maanpuolustusperinteeseen. Ongelmana oli kuitenkin se, että Ruusukalliolla ei ollut kunnon kontaktia SS-miehiin, ja hänellä oli siksi vaikeuksia saada lehteen sen keskeisimpään aihepiiriin keskittyviä juttuja. Lisäksi Ruusukallio oli leimautunut Heikki Olssonin mieheksi, joka oli tullut tehtäväänsä Olssonin suosittamana, ja joka joutui ottamaan vastaan määräyksiä puheenjohtajana ja nimellisenä päätoimittajana toimineelta Olssonilta. Ruusukalliolla ei tavallaan ulkopuolisena ollut mahdollisuuksia saada veljiltä julkaistavia tekstejä samalla tavoin kuin edeltäjällään. Niinpä Veljesavussa nähtiin, että lehden toimittajaa oli vaihdettava samalla, kun yhdistyksen puheenjohtaja oli vaihtunut, ja epäilemättä Ruusukallio näki asian samalla tavoin.

Ansiokkaista suomalaisia SS-miehiä esittelevistä teoksistaan tunnetun Kari Kuuselan omistama Wiking-Divisioona Oy teki kesällä 2001 Veljesavulle tarjouksen Achtungin tekemisestä siten, että yritys huolehtisi toimitustyöstä, sivunvalmistuksesta ja painattamisesta sekä hoitaisi lehden arkiston. Tarjouksen mukaan Veljesavun tehtäväksi jäi postitusrekisterin ylläpito sekä joka numerossa ilmoitettavien tietojen toimittaminen Kuuselalle. Wiking-Divisioona Oy:n tarjouksen taustalla oli Kuuselan tuttavuus Kari Ruudun ja eräiden muidenkin Veljesavun miesten kanssa. Kuuselan muistikuvan mukaan häneen otti kuitenkin lehden tekemisessä virallisesti yhteyttä Veljesavun puheenjohta-

ja Matti Konkola. Kun asiasta neuvoteltiin, nousi esille mahdollisen toimitusneuvoston perustaminen lehdelle. Kuusela ei tällaisesta ajatuksesta pitänyt, ja niinpä toimitusneuvosto jäi perustamatta.

Wiking-Divisioona Oy:n tarjous oli esillä Veljesavun hallituksessa heinäkuussa 2001, ja tarjous päätettiin hyväksyä kulumassa olleen vuoden osalta. Samalla todettiin, että yhdistyksen sihteeri Mika Hakanpää hoitaa lehden postituksen Seinäjoella talkootyönä ja neuvottelee postimaksut. Vuosina 2000–2001 lehti oli postitettu Tampereelta. Lehden arkisto päätettiin keskittää Kuuselalle. Lehden painos oli 700 kappaletta, ja hallitus totesi, että lehteä ei voinut tilata, vaan lehti seurasi Veljesavun jäsenyyttä. Irtonumeroitakin myytiin vain jäsenille, ja vanha kielto mainosten julkaisemisesta pidettiin voimassa. Vuoden lopussa hallitus teki Kuuselan kanssa uuden sopimuksen, joka oli voimassa toistaiseksi. Sen irtisanomisaika oli puoli vuotta puolin ja toisin.[768]

Achtungin asioihin jouduttiin palaamaan syksyllä 2002, sillä Hakanpään jäätyä pois sihteerin tehtävästä lehden postitus oli järjestettävä uudestaan. Uuden sihteerin ollessa haluton tehtävään postitus päätettiin hoitaa Erkki Heimolaisen luona Espoossa talkootyönä. Kun lehteä jäi postituksessa yli parisensataa kappaletta, irtonumeroitten myyntiin päätettiin suhtautua toisin kuin aikaisemmin. Sihteeri velvoitettiin selvittämään irtonumeromyyntiä Akateemisen Kirjakaupan, Suomalaisen Kirjakaupan tai Lehtivälityksen kautta. Samalla päätettiin, että lehden voi tilata olematta Veljesavun jäsen.[769] Irtonumeromyynti ei koskaan toteutunut. Achtungin postitus hoidettiin pääkaupunkiseudulta vuosina 2002–2007, minkä jälkeen lehden postituksesta alkoi huolehtia yhdistyksen sihteeriksi 2007 valittu Jari Saurio Hämeenlinnasta.

Kun Wiking-Divisioona Oy ryhtyi huolehtimaan lehden toimittamisesta, se huolehti myös painopaikan valinnasta. Vuosina 2004–2018 lehteä painoi Mainiopaino Oy Vantaalla. Vuoden 2018 loppupuolella lehden painaminen siirtyi Helsingin Painopalvelut Oy:lle.

Siinä kun erilaiset riidat vaivasivat Veljesapua, ei sen lehti Achtungkaan kokonaan säästynyt polemiikilta. Lehteä toimittanut Kari Kuusela kirjoitti alkuvuodesta 2002 Jalkaväkimuseota suututtaneen kirjoituksen. Kuuselan mukaan museon suhtautuminen SS-miehiin ei ollut ongelmaton, sillä huhujen mukaan SS-miesten esineistöä oli jopa kadonnut ja lahjoitettua aineistoa olisi jäänyt luetteloihin merkitsemättä. Kuusela epäili myös Jalkaväkimuseon kiinnostusta SS-miesten asiaan, koska suomalaispataljoona ei ollut "museon aiheen mukaista suomalaista jalkaväkeä vaan saksalaista".[770]

Jalkaväkimuseon johtaja Reijo Mäkeläinen pahoitti mielestä tällaisesta kirjoituksesta ja totesi esitettyjen väitteiden olevan perättömiä. Mäkeläinen ilmoitti myös, että suomalaisia SS-vapaaehtoisia esittelevä näyttely tulee päättymään museossa. Kuusela puo-

lestaan totesi, että hänen kirjoituksensa perustui veteraaneilta saatuihin tietoihin. Kun Veljesavun hallitus käsitteli asiaa, se katsoi Kuuselan esittäneen vain oman näkemyksensä, ja näin ollen Kuusela sai itse vastata "omien viestiensä sisällöstä". Veljesavulla ei ollut mitään osuutta kiistan syntyyn, korosti hallitus, vaan yhdistys halusi parantaa suhteitaan Jalkaväkimuseoon. Puheenjohtaja Konkola otti tehtäväkseen ottaa yhteyttä museonjohtaja Mäkeläiseen.[771]

Suhteita Jalkaväkimuseoon yritettiin parantaa myös sihteeri Juhani Valon kirjeellä Mäkeläiselle, ja tämä ilmoittikin olevansa valmis jatkamaan SS-miesten näyttelyä ja säilyttämään näyttelyesineet, jos Veljesapu on valmis positiiviseen yhteistyöhön ja lopettaa parjaavat kirjoitukset lehdessään. Veljesapu puolestaan lähetti varapuheenjohtaja Kari Ruudun Mikkeliin tapaamaan museonjohtajaa, ja tapaamisen aikana Ruutu saattoi omana mielipiteenään todeta, että esineistö oli kokonaisuudessaan tallessa. Raportoidessaan asiasta Veljesavun hallitukselle Ruutu kritikoi vahvasti Kuuselan toimintaa ja toivoi hallituksen ohjeistavan Kuuselaa vastaisen varalta. Veljesavun hallituksen käsitellessä Ruudun kritiikkiä puheenjohtaja Cande ilmoitti keskustelleensa asiasta Kuuselan kanssa. "Kritiikki käsiteltiin ja lehti jatkaa ilmestymistään kuten tähänkin asti."[772] Tosiasiassa Mikkeliin toimitetusta museaalisesta aineistosta ei ollut kattavaa kirjanpitoa, joten kenelläkään ei ollut täyttä selvyyttä siitä, mihin museotarkoitukseen kerättyä aineistoa oli lopulta joutunut.

Museo-osastoasiaan jouduttiin palaamaan vielä vuonna 2005. Veljesavun hallitus päätti, että Pekka Karras, Jari Heikkilä, Lasse Järvelin ja Jari Saurio käyvät selvittämässä, mitä Veljesavun omistamia esineitä Jalkaväkimuseossa on.[773] Tämän käynnin tuloksena museon varastosta löytyi jokin määrä SS-materiaalia, joka inventoitiin yksityiskohtaisesti ja toimitettiin Veljesavun arkiston yhteyteen Parolaan.[774] Lisäksi Mikkeliin jäänyt materiaali inventoitiin ja liitettiin yhdistyksen kirjanpitoon. Toisin sanoen Mikkelissä oleva aineisto on Veljesavun hallinnoimaa lukuun ottamatta Ulf-Ola Olinin materiaalia, joka on lahjoitettu Jalkaväkimuseolle. Inventoinnin jälkeen museolle on lahjoitettu vielä jonkin verran muutakin SS-miehiin liittyvää esineistöä, joka ei ole Veljesavun kirjanpidossa.

Museoaineistoon liittyvien epäselvyyksien taustalla oli myös se tosiasia, että museoaineistoa koottaessa sitä oli "jäänyt matkalle". Toisin sanoen veteraaniveljet olivat toimittaneet esineistöä yhdysmiehille, joiden olisi tullut lähettää esineet edelleen museoon. Kaikkea ei kuitenkaan ollut toimitettu, vaan aikaa myöten veteraanien lahjoittamia esineitä jopa päätyi kauppatavaroiksi yleiseen myyntiin. Toisin sanoen museoesineiden keräys oli hoidettu jossain määrin huolimattomasti.

Kari Ruudun kritiikki Achtungin toimittamista kohtaan jatkui. Maaliskuussa 2004 hän arvosteli sitä, ettei lehdessä ollut kerrottu keitä tunnistettaviksi julkaistuissa kuvissa

esiintyneet henkilöt olivat. Kävi ilmi, että syynä oli lähinnä keräilijöiden välinen kateus: ei haluttu auttaa muita keräilijöitä kertomalla henkilöiden tunnistamisesta, jota tehtiin vain Wiking-Divisioona Oy:n tarpeisiin. Suurempi ongelma kuitenkin näyttää olleen, että Achtungin kustannukset olisi pitänyt mitoittaa Veljesavun rahatilanteen mukaisesti. Toisin sanoen lehden julkaiseminen rasitti kovasti yhdistyksen taloutta, ja toimittajan toivottiin ottavan kustannukset huomioon.[775]

Kielteiset asiat eivät pystyneet kätkemään sitä tosiasiaa, että yhdistyksen jäsenistö oli Achtungiin varsin tyytyväinen. Puheenjohtaja Cande totesi tämän vuonna 2003 kirjoittaessaan, että Achtung on niitä asioita, joista ei voida tinkiä. Cande oli kysellyt useilta siskoilta ja veljiltä mielipidettä lehdestä, ja kaikki olivat vastanneet, että lehti oli erittäin hyvin toimitettu, kiitos Kari Kuuselan. Lehti oli viimeinen linkki monille veljille, joilla ei ollut enää voimia käydä kokouksissa ja tavata aseveljiä. Lehden teko kuitenkin maksaa, totesi Cande, eikä Veljesavulla ollut ulkopuolisia tukijoita, joten lehtimaksua oli korotettava.[776]

Hallitus oli kuitenkin todellisuudessa ilmeisen tyytymätön Achtungin aiheuttamiin kustannuksiin. Se totesikin Veljesavun maksavan ylihintaa Achtungista. Suunniteltiin osittaista palaamista jäsentiedotteiden laatimiseen, ja myös yhteistyötä Vapaussoturi ja Parole -lehtien kanssa pohdittiin. Tällaiset pohdinnat haluttiin pitää hallituksen sisäisinä asioina.[777] Puheenjohtaja Cande neuvotteli Vapaussoturi-lehden kanssa läheisestä yhteistyöstä kaikessa hiljaisuudessa, mutta neuvotteluissa ei päästy periaatteellisia pohdintoja pidemmälle. Muistivihkoonsa Cande kirjoitti keväällä 2004 keskusteluistaan Vapaussoturi-lehden päätoimittajan ja Vapaussodan Perinneliiton puheenjohtajan kanssa varsin yleisin sanakääntein.[778]

Achtungin mahdollinen lakkauttaminen oli esillä Veljesavun hallituksessa syksyllä 2004. Hallituksen enemmistö näytti kuitenkin olevan sillä kannalla, että jäsenistö kokee lehden tärkeäksi, eikä sitä saisi lakkauttaa. Cande epäili rahojen riittävyyttä. Karaksen kanta oli, että jäsenmaksutuloilla ei kyettäisi tekemään enempää kuin kaksi lehteä vuodessa, ja Cande ehdotti Wiking-Divisioona Oy:n kanssa solmitun sopimuksen muuttamista niin, että lehden ilmestymiskertoja olisi vain kaksi. Pöytäkirjaan kirjattiin, että Kari Kuuselaa ei irtisanota, mutta Veljesavun rahatilanne ei riitä kuin kahden lehden julkaisemiseen vuodessa. Jos rahavaroja saadaan lisää, päätöstä voidaan tarkistaa.[779]

Yhdistykselle selvisi vuonna 2005 tavallaan uudelleen, ettei Achtungista tarvitse maksaa arvonlisäveroa, kun se on aatteellisen yhdistyksen jäsenlehti. Niinpä lehden julkaisemista päätettiin jatkaa ja neuvotella uusi sopimus Wiking-Divisioona Oy:n kanssa. Neuvoteltavan sopimuksen lisäksi hallitus toivoi päätoimittaja Canden keskustelevan toimitussihteeri Kuuselan kanssa lehden sisällöstä, mm. valokuvien tunnistuskyselyistä

ja Olli Wikbergin tekemistä veljien hautapaikkoja koskevista kyselyistä, jotka eivät Canden mukaan palvele Veljesavun asiaa. Samalla hallitus päätti, että kaikki veljiä koskevat valokuvatunnistustiedot on toimitettava Veljesavun tietoon. Jos lehdessä mainostetaan ulkopuolisten tuotteita, on palstatila sitä varten ostettava Veljesavulta, päätti hallitus.[780]

Kun Kosti Cande jätti Veljesavun puheenjohtajan tehtävät, hän jatkoi edelleen Achtungin päätoimittajana. Puheenjohtajan vaihtuessa jälleen vuonna 2007, uusi hallitus katsoi, että Cande voi edelleen jatkaa päätoimittajana. Hallitus asetti kuitenkin tiukan ehtonsa: hallituksen tuli saada tarkastaa päätoimittajapalstan teksti ennen painamista. "Jos tämä ei toteudu, päätoimittajasta päätetään uudelleen", päätti hallitus.[781] Tällaiseen päätökseen vaikutti Canden aikaisempi kirjoittelu Achtungin päätoimittajan palstalla, erityisesti huhtikuussa 2007 julkaistu terävä arvostelu Tampereen kerhon raha-asioita kohtaan. Oli oletettavissa, ettei Cande suostuisi palstansa ennakkotarkastukseen; hän kutsuikin hallituksen päätöstä sensuurin raskaaksi moukariksi.[782] Niinpä Achtungin päätoimittajaksi merkittiin vuodesta 2007 Veljesavun uusi puheenjohtaja Unto Ilmevalta.

Uusi hallitus kiinnitti muutenkin huomiota Achtungin sisältöön ja kutsui toimitussihteeri Kari Kuuselan hallituksen kokoukseen keskustelemaan lehdessä julkaistujen tunnistuskuvien tietojen ilmoittamisesta, sota-ajan artikkelien uudelleen julkaisemisesta, hautapaikkatietojen toimittamisesta yhdistykselle sekä lehden tekoon liittyvästä sopimuksesta ja sen sisällöstä. Kuusela ei kutsua noudattanut, vaan oli sitä mieltä, että asioista ei ole "kauheasti tarvetta keskustella". Hän vastasi sähköpostilla hallituksen tiedusteluun. Tunnistuskuvia oli hänen mukaansa saatu vain parilta, kolmelta henkilöltä, joiden kanssa toimitussihteeri oli sopinut, että vain kuvien toimittajat saavat hyötyä kuvien tiedoista. Pitkään lehdessä kuulutettuja hautapaikkatietoja ei ollut toimitettu yhdistykselle, koska ne olivat vain Olli Wikbergin tiedossa. Konkolan puheenjohtajakaudella tehty sopimus oli olemassa, kertoi Kuusela. Sota-ajan juttujen uudelleen julkaisemisen esti hänen mukaansa tekijänoikeus. Kun hallitus oli kysynyt lehden arkistomateriaalista, Kuusela totesi, ettei hän ole koskaan nähnyt edeltäjiensä aikaista aineistoa.[783]

Toimitussihteerin sähköpostiselvitys ei hallitusta tyydyttänyt, ja hallitus joutui toteamaan, että toimitussihteeri oli jo jonkin aikaa suhtautunut hyvin penseästi päätoimittajan ja hallituksen lehdestä ja sen sisällöstä esittämiin toiveisiin. Niinpä hallitus pyysi alkuvuodesta 2008 Kuuselalta kirjallista selvitystä aiemmin mainituista asioista sekä siitä, miksi yhdistyksen ilmoituksia ja palstoja jätetään julkaisematta tai muokataan ilman lupaa. Kuusela vastasi, ettei hän rupea mihinkään kirjeenvaihtoon.[784] Tilanne oli luonnollisesti hallituksen kannalta ongelmallinen varsinkin, kun hallituksen puheenjohtaja oli Achtungin päätoimittaja, jolla oli juridinen vastuu ja periaatteellinen päätösvalta lehdestä. Luonnollisesti aineiston saamisessa lehteen oli omat ongel-

mansa, jotka vuosien mittaan vain korostuivat. Avustajia ei juuri ollut, kun kysymys oli melko kapean aihepiirin julkaisusta, ja muutamat aikaisemmat avustajat olivat jättäneet lehden Veljesavun sisäisten erimielisyyksien takia. Käytäntö vakiintui sellaiseksi, että Kuusela toimitti lehteä varsin itsenäisesti konsultoiden lähinnä vain yhdistyksen sihteerin Jari Saurion kanssa.

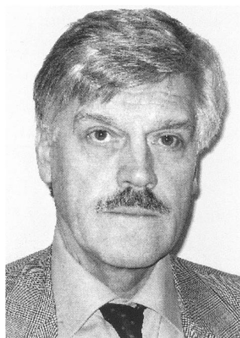
Henkilösuhteita ja henkilövalintoja

Veljesapu kokoontui vuoden 2005 vuosikokoukseensa Hotelli Arthuriin Helsinkiin 2. huhtikuuta. Ilmassa oli edellisten vuosien ristiriitojen aiheuttamaa sähköisyyttä, joskin hallituksen esittämät tilinpäätös ja toimintasuunnitelma hyväksyttiin keskustelutta muodollisen yksimielisesti. Kun tultiin esityslistan kohtaan, jossa oli valittava yhdistykselle puheenjohtaja, Kosti Cande ilmoitti, että hän jättää puheenjohtajan tehtävät. Kun joillakin kokouksen osanottajista oli valtakirjoja poissa olevilta jäseniltä, kokouksessa syntyi kiistaa valtakirjojen käyttöoikeudesta puheenjohtajavaalissa. Lopulta kokous päätti, ettei valtakirjalla äänestämistä hyväksytä, vaan henkilön pitää olla fyysisesti läsnä äänestyksessä. Tämän jälkeen yhdistyksen puheenjohtajaksi ehdotettiin Pekka Karrasta, joka myös valittiin tehtävään äänestyksettä. Valtakirjojen käyttöä aikoneet olivat todenneet jäävänsä vähemmistöksi, kun valtakirjoja ei hyväksyttäisi. Karraksesta tuli Veljesavun ensimmäinen puheenjohtaja, joka ei ollut SS-veteraani.

Vuonna 1948 syntynyt Karras on koulutukseltaan oikeustieteiden kandidaatti. Hän on työskennellyt mm. verohallinnossa sekä Pohjola-yhtiöissä. Vuodesta 1987 Karras toimi hammaslääkäripalveluita tuottavan Plusterveys-konsernin hallintojohtajana. Hänellä oli luottamustehtäviä Suomen Lakimiesliitossa sekä harrastuksensa johdosta Suomen Ampumaurheiluliitossa.

Vuosikokous käsitteli yhdistyksen sääntöjen muuttamista, mutta lopullisesti sääntöjä ei saatu hyväksytyksi. Esimerkiksi nimikysymys jäi edelleen avoimeksi. Achtungissa kokouksen kulkua arvosteltiin sekavahkoksi, mikä paljolti johtui huonosta valmistelusta. Vaikka kysymyksessä piti olla yhdistyksen 50-vuotisjuhlakokous, tunnelma ei yltänyt kovinkaan juhlavaksi. Kokous kyllä päätti supistaa hallituksen jäsenmäärää siten, että hallitukseen kuuluu puheenjohtaja ja viisi jäsentä. Hallituksen jäsenten toimikaudesta päätettiin, että se on aluksi vuoden mittainen, minkä jälkeen erovuoroiset valitaan arvalla. Puheenjohtajan lisäksi hallitukseen valittiin Jyrki Forss, Kalevi Haapaniemi, Jari Heikkilä, Lasse Järvelin ja Jari Saurio.[785] Hallitus valitsi keskuudestaan varapuheenjohtajaksi Jyrki Forssin.

Iltajuhla sujui vuosikokousta mallikkaammin. Juhlaesitelmän Veljesavun vuosikymmenistä piti everstiluutnantti Tapio Skog, ja Jääkärisäätiökin oli ottanut Veljesavun tasavuosijuhlan huomioon. Säätiön tervehdyksen iltajuhlaan toi säätiön puheenjohtaja kenraalimajuri Sami Sihvo. Kokoustilan yhteyteen oli koottu pienimuotoinen näyttely Veljesavun viidestä vuosikymmenestä.[786]

Pekka Karras, Veljesavun puheenjohtaja 2005–2007.

Vuosikokouksessa 2006 lopullisesti hyväksyttyjen uusien sääntöjen mukaan yhdistyksen puheenjohtajan toimikausi oli edelleen kaksi vuotta. Muiden jäsenten toimikausi sen sijaan rajattiin yhteen vuoteen. Seuraavassa vuosikokouksessa huhtikuussa 2006 hallituksen koostumus muuttui yhdistyksen sisällä käytyjen kiistojen seurauksena tuntuvasti, sillä puheenjohtaja Karraksen lisäksi aiemmista jäsenistä ainoastaan Jari Saurio jatkoi hallituksessa. Muiksi hallituksen jäseniksi valittiin Jyri Koskivaara, Seppo Saloranta, Kimmo Toivola ja Carl G. Wallgren. Entisiä vapaaehtoisia hallituksessa edusti enää Wallgren.[787] Varapuheenjohtajaksi valittiin Jyri Koskivaara.

Veljesapu-Perinneyhdistyksen sisäinen tilanne oli ollut pitkään tulehtunut, milloin mistäkin syystä. Kun vuoden 2007 vuosikokous kokoontui Helsingin Suomalaiselle Klubille, pinnalla olivat Tampereen kerhon epäselvyydet historiakirjan markkinoinnissa. Vaikka asia saatiin vuosikokouksessa tavallaan päätökseen, siitä aiheutuneet ristiriidat heijastuivat muihinkin kokouksen käsittelemiin asioihin. Tämä näkyi selvästi yhdistyksen puheenjohtajaa ja hallituksen jäseniä valittaessa. Kokouksen ilmapiiri oli sähköinen, eivätkä veteraanit paikalla olleiden mukaan olleet koskaan aikaisemmin käyttäneet ääntään niin kuin tässä kokouksessa, vaikka tiukkoja kokouksia oli ollut aikaisemminkin.

Kokousta oli edeltänyt aktiivinen pohjustus eri kerhoissa, sillä monet katsoivat yhdistyksen puheenjohtajan toimien vaarantavan yhdistyksen yhtenäisyyden. Oli olemassa merkkejä siitä, että yhdistyksestä eroaisi huomattava joukko veteraaneja ja nuorempiakin jäseniä, jos siihenastinen meno jatkuisi. Pahinta oli ilmeisesti se, että monet kerhojen jäsenet mielsivät yhdistyksen sisäisten talousselvitysten tekemisen niin, että heitä oltiin syyttämässä varkaiksi. Lisäksi puheenjohtajan ei katsottu kunnioittavan veteraaneja, eikä puheenjohtajan julkista esiintymistä SS-koppalakissa välttämättä pidetty asiallisena. Pahinta kuitenkin taisi olla, että Karras oli avoimesti ryhtynyt tukemaan politi-

koimaan ryhtyneitä yhdistyksen sihteeriä ja rahastonhoitajaa. Niinpä eri maakunnista värvättiin sekä veteraaneja että nuorempaa polvea vuosikokoukseen siltä varalta, että puheenjohtaja- ja hallituskysymyksessä jouduttaisiin äänestämään. Puheenjohtajan vaihdosta haluavat olivat tulleet siihen tulokseen, että vaihto on mahdollinen ainoastaan, jos Karraksen vastaehdokkaaksi saadaan veteraanisukupolven mies, jollaisen taakse joukko voisi ryhmittyä.

Myös toinen osapuoli oli varautunut puheenjohtajavaaliin ja äänestyksiin vastaavalla tavalla, ja niinpä Achtung-lehti saattoi todeta, että kokouksessa erotti asiat hyvin eri tavalla näkevät "puolueet". Lehden mukaan rintamalinja kulki paikalliskerhojen ja Helsingin keskusjohdon välillä.[788]

Pekka Karras oli laatinut vuosikokoukseen hallituslistan, toisin sanoen luettelon henkilöistä, jotka hän halusi puheenjohtajana johtamaansa hallitukseen. Lisäksi Karraksen ehdoton vaatimus oli, että yhdistyksen sihteerinä ja rahastonhoitajana toiminut Valon pariskunta, jota vastaan oli esiintynyt arvostelua, jatkaisi tehtävissään. Laine-Maire Kyöstilä esitti kokouksessa Karraksen listan ja Kosti Cande ilmoitti sitä kannattavansa. Monet kokousedustajat pitivät tällaisia henkilökytkentöjä eräänlaisena kaappausyrityksenä.

Kokouksessa tehtiin valittavasta puheenjohtajasta kaksi ehdotusta. Edellä mainitun esityksen mukaan puheenjohtajana tulisi jatkamaan Pekka Karras. Toisessa ehdotuksessa puheenjohtajaksi esitettiin veteraanipolvea edustanutta Unto Ilmevaltaa, joka oli etukäteen antanut suostumuksensa puheenjohtajaehdokkaaksi. Tilanne oli sikäli erikoinen, että äänestykseen mentäessä kummallakin puheenjohtajaehdokkaalla oli esitettävänään oma hallituslistansa. Oltiin siis ikään kuin valitsemassa pääministeriä, joka kokoaa oman kabinettinsa ympärilleen. Karraksen hallituslistalla olivat Ilkka Hemmilä, Jyri Koskivaara, Olavi Töyry, Carl Wallgren ja Kare Vartiainen. Ilmevallan puheenjohtajuutta kannattavien listalla olivat puolestaan Pekka Kääriäinen, Jouko Laitinen, Seppo Saloranta, Jari Saurio ja Erkki Tiinus.

Puheenjohtajasta äänestettiin suljetulla lippuäänestyksellä, ja ennen äänestystä Karras varmuuden vuoksi tarkisti osanottajalistasta kaikkien äänioikeuden. Ilmevalta voitti Veljesavun tulevaisuuden kannalta ratkaisevan tärkeän äänestyksen äänin 28–22. Tämän tarkoitti käytännössä myös sitä, että hänen hallituslistansa henkilöt valittiin yhdistyksen hallitukseen.[789] Puheenjohtajaehdokkaiden kannatus näyttää pääpiirteissään jakaantuneen siten, että pääkaupunkiseutulaisten enemmistö oli Karraksen takana ja maakuntien miehet äänestivät suurimmaksi osaksi Ilmevaltaa. Karraksen kannattajat olivat sitä mieltä, että tämä oli tarmokkaasti puuttunut yhdistyksessä esiintyneisiin epäkohtiin. Vastustajat puolestaan pitivät asioihin puuttumista liiankin tarmokkaana ja jopa veteraaneja loukkaavana.

Yhdistyksen hallitus onnittelukäynnillä 31.1.2009 Lahden upseerikerholla puheenjohtaja Unto Ilmevallan täyttäessä 90 vuotta. Vasemmalta Sirkka-Liisa ja Unto Ilmevalta, Jouko Laitinen, Seppo Saloranta, Jari Saurio ja Pekka Kääriäinen.

Tällä tavoin Veljesavun hallitus vaihtui niin, että ainoastaan Salovaara ja Saurio entisistä hallituksen jäsenistä jatkoivat uuden hallituksen jäseninä. Puheenjohtajaksi palasi kahden vuoden tauon jälkeen SS-mies, Unto Ilmevalta, ja hallitukseen valittiin toinenkin SS-mies Erkki Tiinus. Samalla myös tilintarkastajat vaihdettiin. Yhdistyksen hallitusta muusta kuin tilinpidosta arvostellut Jukka Kaski ei enää jatkanut yhdistyksen tilintarkastajana. Ilmevalta oli puheenjohtajaksi valittaessa jo 88-vuotias, mutta ikäisekseen vielä varsin hyväkuntoinen. Kun puheenjohtaja tammikuussa 2009 täytti 90 vuotta, yhdistys osti hänelle lahjaksi hopeisen Suomi-75-kynttilänjalan.

Vuosikokouksen valintoja on mahdollista pitää kokouksen tuomiona Karraksen puheenjohtajana Kosti Canden myötävaikutuksella ajamalle kovalle linjalle mm. talousepäselvyyskysymyksessä. Yhdistystoiminnasta oli monien jäsenten mielestä tullut enemmän juridiikkaa kuin harrastustoimintaa. Vuosikokouksen kanta puheenjohtajakysymyksessä ei kuitenkaan estänyt sitä vaatimasta Tampereen kerhoa korvaamaan pääyhdistykselle aiheuttamansa taloudellisen vahingon. Monin tavoin merkittävän vuosikokouksen eräiden päätösten toimeenpano lykkääntyi yllättävän ongelman takia. Puheenjohtajana toi-

mineella Olli Wikbergillä ja sihteerinä toimineella Raimo Rosendahlilla oli osittain erilainen näkemys kokouksen kulusta. Näkemysten yhdenmukaistaminen kesti puoli vuotta, sillä hallitus sai kokouksen puheenjohtajan allekirjoittaman, pöytäkirjantarkastajien hyväksymän vuosikokouspöytäkirjan vasta lokakuun alussa 2007.

Vuosi 2007 ei merkinnyt muutoksia ainoastaan yhdistyksen hallituksessa. Vuosikokoukselle nimittäin ilmoitettiin, että yhdistyksen sihteeri, pari vuotta aiemmin Kosti Canden aloitteesta Veljesavun kultaisella ansiomerkillä palkittu Juhani Valo ja tämän puoliso rahastonhoitaja Britt-Marie Valo olivat eronneet tehtävistään 4. maaliskuuta 2007. Asia todettiin myös vuosikokoukselle esitetyssä edellisen vuoden toimintakertomuksessa, jossa eron syyt selitettiin varsin kryptisin sanakääntein. Siitä käy ilmi, että sihteeri ja rahastonhoitaja olivat harjoittaneet aktiviteetteja, jotka eivät millään tavalla liittyneet Veljesapuun eivätkä haitanneet Veljesapua. Näistä aktiviteeteista oli jaettu jäsenistön keskuuteen nimettömiä kirjeitä ja kopioita, jotka sihteeri ja rahastonhoitaja olivat ilmeisesti kokeneet kunniaansa loukkaavina. Joka tapauksessa he harkitsivat jatkotoimia kunnianloukkauksen, muiden haittojen ja menetysten arvioimiseksi sekä mahdollisten korvausten vaatimiseksi.[790]

Moitteettomasti tehtävänsä yhdistyksessä hoitaneiden sihteerin ja rahastonhoitajan eroon johtanut asia oli ollut yhdistyksen hallituksen käsiteltävänä jo tammikuussa 2007. Tuolloin pöytäkirjaan kirjattiin yhdistyksen sihteerin sitoutuneen poliittisen yhdistyksen jäsenyyteen ja esittäneen mielipiteensä julkisesti. Kentällä sihteerin näkemyksiä oli ihmetelty. Puheenjohtaja Karras totesi kuitenkin, että Veljesapu-Perinneyhdistys on epäpoliittinen yhdistys, jonka jäsenet ovat vapaita esittämään mielipiteitään, ellei yhdistyksen sääntöjä rikota eikä yhdistyksen ulkopuolinen toiminta sodi maan yhteiskuntajärjestelmää tai demokratiaa vastaan. Hallitus päätti, että sihteeri voi jatkaa tehtävässään normaalisti.

Juhani Valo selvitti näkemystään kirjallisesti todeten, että hän oli kokenut pahaksi uhaksi sosiaaliturvan, vanhustenhoidon ja työpaikkojen alasajon, minkä hän oli päätellyt johtuvan sijoittajien ahneudesta. Sijoittajille ei riitä mikään, vaikka ympäristö tuhoutuu, kirjoitti Valo. Hän ilmoitti lähteneensä taistelemaan ahneuden politiikkaa vastaan omilla keinoillaan.[791] Tästä syystä Valon pariskunta oli liittynyt Kommunistisen Työväenpuolueen jäseniksi ja aktiivisiksi toimijoiksi. Juhani Valon marxismi-leninismiä ylistävät kirjoitukset, varsinkin kaupunkipartisaaneja ylistävä ja porvarit koiriksi leimaava runo "Puolueen sotilas" kyseisen pienpuolueen Työkansan Sanomat -nimisessä lehdessä oli omiaan hämmästyttämään ja ärsyttämään monia Veljesavun jäseniä.[792]

Erottuaan sihteerin tehtävästä Valo lähestyi Veljesapu-Perinneyhdistystä pitkällä kirjeellä selvittäen yhteiskunnallisia näkemyksiään. Katkelma kirjeestä antaa kuvan siitä, mistä oli kysymys:

Arvokkaan henkisen tiedon ohella on tärkeintä tajuta ja ymmärtää se nykyään "läntiseksi arvomaailmaksi" nimitetty, mitä nykyiset USAn, Israelin, WTO:n, CIA:n, IMF:n ja EU:n ja NATOn sekä myötäseuraajat Suomen johtajat meille tuputtavat ja toimia itse sekä valistaa kanssaihmisiään toimimaan moista riistoa, ryöstöä ja tuhoamista vastaan. Meidät halutaan palauttaa torpparilaitoksen aikaan ja asemaan. Jokaisen meistä tulisi suojella itseämme moista vastaan.[793]

Valon pariskunta sai eronsa jälkeen tunnustusta niin Kosti Candelta kuin Pekka Karrakseltakin.[794] Suuri osa jäsenistöstä näyttää vain ihmetelleen tilannetta. Monille veteraaneille Veljesavun toimihenkilöiden päätyminen kommunismin kannattajiksi oli täysin käsittämätöntä ja suorastaan loukkaavaa. Jotkut purkivat Sakari Haikalan tavoin tunteitaan. Haikala onnitteli Ilmevaltaa puheenjohtajuudesta ja ilmoitti olevansa raivostunut Veljesapuun pesiytyneestä "viidennestä kolonnasta".[795]

Karras lähetti Veljesavun toimijoille sähköpostiviestin kiittäen eli käytännössä syyttäen "autonomisia toimijoita" siitä, ettei yhdistyksellä ollut enää sihteeriä eikä rahastonhoitajaa. Karraksen mielestä Valon pariskuntaa arvostelleita kannanottoja voitaisiin tarkastella rikoslain pykäliä silmäilemällä.[796]

Huhtikuussa 2007 Juhani ja Britt-Marie Valo ilmoittivat eroavansa Veljesapu-Perinneyhdistyksestä. He keskittyivät toimimaan Kommunistisessa Työväenpuolueessa, sittemmin vuonna 2006 muodostetussa Suomen Työväenpuolueessa, joiden ehdokkaina he olivat useissa vaaleissa. Heidän saamansa kannatus jäi marginaaliseksi. Esimerkiksi eduskuntavaaleissa 2007 Britt-Marie Valo sai kuusi ja Juhani Valo kahdeksan ääntä. Helsingin Sanomien mukaan he olivat pääkaupungissa vähiten kannatusta saaneet ehdokkaat.[797] Nimeä Ibrahim käyttänyt Juhani Valo aktivoitui myös Arabikansojen ystävyysseurassa ja Palestiinan solidaarisuusryhmässä sekä oli järjestämässä muslimien mielenosoituksia Helsingissä.

Puheenjohtajaksi vuonna 2007 valittu Unto Ilmevalta oli syntyperäinen lahtelainen. Oltuaan mukana suojeluskuntatoiminnassa hän oli suorittanut vapaaehtoisena varusmiespalveluksensa sekä palvellut rintamajoukoissa talvisodassa. Oltuaan lyhyen aikaa vakinaisessa palveluksessa Ilmevalta lähti Saksaan kesäkuussa 1941. Hän haavoittui Ukrainassa 1942 menettäen oikean jalkansa polven alapuolelta. Miehen sota päättyi siihen ja alkoi pitkä sairaalakierros. Sodan jälkeen Ilmevalta valmistui teknikoksi Helsingin teknillisestä koulusta, ja hän toimi Lahden vesilaitoksen käyttömestarina 1949–1980. Sittemmin Ilmevalta oli aktiivinen sotainvalidien luottamustehtävissä. Hänen harrastuksiaan olivat palveluskoiratoiminta, kalastus ja ammunta. Hän pelasi mm. veteraanien is-

Unto Ilmevalta, Veljesavun puheenjohtaja 2007–2009.

Jari Saurio, Veljesavun sihteeri vuodesta 2007.

tumalentopalloa ja menestyi veteraanisarjan ampujana. Ilmevallan suomalainen sotilasarvo oli vääpeli.

Tultuaan valituksi puheenjohtajaksi Ilmevalta pahoitteli sitä, että vuosikokouksesta oli puuttunut yhteinen asevelihenki, joka niissä oli vallinnut aikaisemmin. Hän osoitti sanansa myös eronneille sihteerille ja rahastonhoitajalle. Heille oli sattunut, kuten rautateilläkin joskus tapahtuu: vaihteet oli väännetty väärin ja juna joutui väärälle raiteelle. Uusi puheenjohtaja muistutti, että Veljesavussa ei tulla koskaan hyväksymään kommunismia, sillä sen aatesuunnan edustajat yrittivät sodan jälkeen kaikin keinoin painaa SS-miehiä maan rakoon tai lähettää Siperiaan, kuten Parvilahdelle kävi. Emme ole natseja emmekä kommunisteja, vaan suomalaisia, jotka rakastavat tätä vapaata isänmaatamme, kirjoitti Ilmevalta.[798]

Järjestäytymiskokouksessaan yhdistyksen hallitus valitsi varapuheenjohtajaksi Seppo Salorannan, sihteeriksi Jari Saurion ja rahastonhoitajaksi Pekka Kääriäisen. Tällä tavoin vuoden 2007 aikana oli toteutettu yhdistyksen yli 50-vuotisen historian suurin muutos. Yhdistyksen nimi ja säännöt oli muutettu, puheenjohtaja oli vaihdettu ja hallitus oli suu-

Veljesavun hallitus 2007 Panssarimuseolla Parolassa, vasemmalta Jouko Laitinen, Jari Saurio, Seppo Saloranta, puheenjohtaja Unto Ilmevalta, Pekka Kääriäinen ja Erkki Tiinus.

relta osin uusittu. Myös sihteeri, rahastonhoitaja ja tilintarkastajat oli vaihdettu. Tehdyt henkilövalinnat johtivat siihen, että pitkään jatkuneet ristiriidat yhdistyksen sisällä saatiin vähitellen loppumaan, ellei kokonaan, niin ainakin suurimmalta osin.

Arvostelua hallitus tosin sai osakseen. Erityisesti Karraksen tukijana esiintynyt Cande esitti hyvin rankkaa kritiikkiä uutta hallitusta kohtaan, mutta hallitus veti omaksumaansa linjaa määrätietoisesti. Canden raju kirjallinen purkaus alkuvuodesta 2008 merkittiin hallituksen pöytäkirjassa tiedoksi, ja asia oli sillä erää loppuun käsitelty.[799]

Henkilöristiriidat tosin jatkuivat eräänlaisena myrskynä vesilasissa. Keväällä 2008 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallitus sai Kosti Canden kirjallisen eroanomuksen, jossa tämä ilmoitti pyytävänsä eroa yhdistyksestä sen tähden, että Kari Ruutu, joka välillä oli eronnut yhdistyksestä, oli jälleen liittynyt jäseneksi. Hallitus myönsi eron Kosti Candelle.[800] Entiset kaverukset eivät tahtoneet mahtua samaan yhdistykseen. Candelta eronpyyntöjä oli tullut ennenkin.

Kaiken kahinan keskellä Veljesapu-Perinneyhdistys järjesti vuonna 2007 yhdessä Parolan Panssarimuseon ja Mikkelin Jalkaväkimuseon kanssa Panssarimuseolla yhdistyk-

sen sihteerin Jari Saurion kokoaman SS-Obersturmführer Ulf-Ola Olinin henkilöhistoriaan liittyvän näyttelyn. Tämä suomalaisvapaaehtoinen oli palvellut ensin suomalaispataljoonan riveissä sekä sen jälkeen SS-divisioona Wikingin panssarijoukoissa aina toisen maailmansodan päättymiseen asti. Yksi vuoden aikana tehdyistä päätöksistä oli se, jolla halukkaille yhdistyksen jäsenille tilattiin Sotaveteraani-lehti. Veljesapu-Perinneyhdistys oli aikonut liittyä jäseneksi Sotaveteraaniliittoon, mutta esteenä olivat liiton säännöt, joiden mukaan jäseneksi liittyvän yhteisön tuli olla veteraanijärjestö.[801]

Uuteen alkuun sensaatioväitteistä huolimatta

Vuoden 2007 jälkeen yhdistyksen sisäinen tilanne rauhoittui pääosin. Palattiin aikaan, jolloin avustus- ja perinneasiat nousivat jälleen hallituksen kokousten keskeisimmiksi kysymyksiksi, ja hallituksen sisäinen henki pysyi yhtenäisenä. Myös vuosikokoukset rauhoittuivat. Tästä oli jo hyvänä esimerkkinä Turussa huhtikuussa 2008 järjestetty Kari Ruudun puheenjohdolla läpi viety vuosikokous, jossa pahoja ristiriitoja ei noussut esille. Henkilövalinnat tehtiin yksimielisesti, ja kaikki hallituksen jäsenet valittiin tehtäviinsä uudelleen. Niin ikään hallituksen sisällä entiset varapuheenjohtaja, sihteeri ja rahastonhoitaja jatkoivat tehtävissään. Sen verran ristiriidat kuitenkin muistuttivat vielä olemassaolostaan, ettei hallitus saanut pitkään yhdistystä hiertäneessä Tampereen kerhon tilitysasiassa aikaan lopullista päätöstä Turun kokouksessa. Kun asiaa ei ollut mainittu kokouskutsussa, siitä ei voitu päättää. Asiasta käyty keskustelu nosti vielä vanhat asenteet esille. [802]

Keväällä 2008 Veljesapu-Perinneyhdistys sai pitkän odotuksen jälkeen sihteeri Jari Saurion ansiosta omat internet-sivut, joista hallitus sai myönteistä palautetta. Osoitteeseen www.veljesapu.fi oli kerätty sekä ajantasaista tietoa että mennyttä historiaa. Kuten Saurio sivustoa esitellessään totesi, se toimi samalla yhdistyksen "näyteikkunana" ulkomaailmaan sekä tiedotus- ja yhteydenpitokanavana jäsenille.

Ruth Munckin muistotilaisuus oli jatkunut vuosittaisena perinteenä. Sen lisäksi heinäkuussa 2008 yhdistyksen edustajat osallistuivat Wiking-Narva-veteraanitapaamiseen Elvassa Virossa. Yhdistyksen kustantama oma kesätapaaminen järjestettiin niin ikään heinäkuussa Panssarimuseolla, jossa järjestettiin myös yhdistyksen sihteerin kokoama SS-Aseveljet ry:n historiasta kertova näyttely. Kesätapaamiseen osallistui parisenkymmentä yhdistyksen jäsentä. [803]

Unto Ilmevallan puheenjohtajuus oli alun perin suunniteltu väliaikaiseksi. Hänestä tuli siirtymäkauden puheenjohtaja siinä mielessä, että hänen puheenjohtaja-aikanaan

Vuotuiset Ruth Munckin muistotilaisuudet Hausjärvellä ovat pitkä perinne. Vuonna 2009 vapaaherratarta olivat muistamassa Unto Ilmevalta, Pekka Kääriäinen, Laine-Maire Kyöstilä, Ilmari Ojala ja Pentti Liukkonen. Paikalla ovat myös pataljoonan lippu Raimo Rosendahlin ja Vapaussodan Helsingin seudun perinneyhdistyksen lippu Kaarina Lindbergin kantamina.

Lahden vuosikokoukseen 18.4.2009 osallistuneet SS-veteraanit. Vasemmalta Åke Kelin, Timo Nurmi, Klas-Erik Forss, Brynolf Palmgren, Eero Hurtig, Ilmari Viljaranta, Kosti Cande, Pentti Liukkonen, Unto Ilmevalta, Aarne Pesonen, Sakari Haikala, Leo Nissinen, Pentti Pälviä, Lasse Järvelin. Kuvasta puuttuu paikalla myös ollut Uuno Ström. Tämä oli viimeinen vuosikokous, jossa oli mukana näin monta SS-miestä (15).

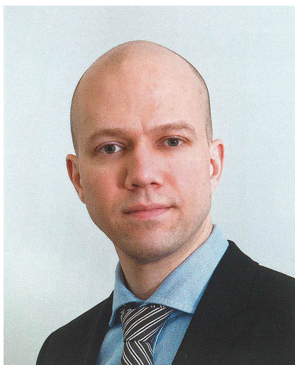
yhdistyksen toiminta rauhoitettiin ja vakiinnutettiin. Hyvissä ajoin ennen Lahdessa huhtikuussa 2009 pidettävää vuosikokousta Ilmevalta ilmoitti luopuvansa puheenjohtajan tehtävästä todeten olevansa viimeinen Waffen-SS-Schütze Veljesavun puheenjohtajan paikalla. Ilmevalta muistutti, että kaksi vuotta aikaisemmin hänelle oli tullut jäsenistöltä pyyntö ryhtyä puheenjohtajaehdokkaaksi. Hän kertoi haranneensa vastaan, mutta tulleensa loppujen lopuksi siihen tulokseen, että veljiä ei jätetä. "Tulin valituksi puheenjohtajaksi ja silloiset syyt puheenjohtajan vaihdokseen on haudattu ja jäävät historiaan", kirjoitti Ilmevalta.[804]

Lahden vuosikokous jatkoi osaltaan Veljesapu-Perinneyhdistyksen toiminnan rauhoittamista. Puheenjohtajaksi valittiin yksimielisesti siihenastinen rahastonhoitaja, toimitusjohtaja Pekka Kääriäinen, josta oli tuleva yhdistyksen pitkäaikaisin puheenjohtaja. Kääriäisen tilalle hallituksen jäseneksi palasi Jyri Koskivaara muiden hallituksen jäsenten jatkaessa hallituksessa. Toiminnan rauhoittamista merkitsi varsinkin vuosikokouksen päätös siitä, että Tampereen kerhon tilittämättä jääneiden kirjamyyntitulojen perintää vastuullisilta ei jatketa, koska osa vastuuhenkilöistä oli jo edesmennyt. Väistyvälle puheenjohtajalle Unto Ilmevallalle ojennettiin yhdistyksen kiitoksena pronssinen Sturmmann-patsas.[805]

Järjestäytymiskokouksessaan hallitus valitsi varapuheenjohtajaksi edelleen Seppo Salorannan ja sihteeriksi Jari Saurion. Uudeksi rahastonhoitajaksi valittiin Jyri Koskivaara. Puheenjohtaja Kääriäinen valtuutettiin vakiintuneen tavan mukaan toimimaan jäsenlehti Achtungin päätoimittajana.[806] Lahden vuosikokouksen yhteydessä oli esillä sihteeri Jari Saurion kokoama Veljesavun, Jari Heikkilän, Jouko Laitisen sekä Saurion oman kokoelman esineistöön perustunut vapaaehtoisiin liittyvä näyttely.

Yhdistyksen uusi puheenjohtaja on SS-mies Keijo Kääriäisen poika ja koulutukseltaan kauppatieteen maisteri. Hän on Lammin Sahti Oy:n, Bryggeri Helsingin ja Bryggeri Helsinki in Berlinin perustaja. Kääriäisellä työ ja harrastukset yhdistyvät, sillä hän ilmoittaa harrastuksikseen Veljesavun ohella olutseuratoiminnan. Hän on Suomen Sahtiseuran ja aiemmin myös Pienpanimoliiton puheenjohtaja. Tämän lisäksi miehen harrastuksiin kuuluu hirvenmetsästys, lentäminen ja maanpuolustustyö. Kääriäinen on sotilasarvoltaan majuri.

Yhdistyksen toiminta vuoden 2009 aikana keskittyi uuden matrikkelin tekemiseen, avustustyöhön sekä perinteisten tilaisuuksien järjestämiseen. Tämän lisäksi yhdistyksen hallitus pyrki hoitamaan myös yhdistyksen suhteita ulospäin. Merkittävää oli hallituksen tervehdyskäynti puolustusministeri Jyri Häkämiehen luona huhtikuussa. Ministerille luovutettiin "Panttipataljoona"-kirja omistuskirjoituksin sekä pataljoonan pienoislippu. Jyri Koskivaara osallistui yhdistyksen edustajana Virossa järjestettyihin tilaisuuksiin,

Jyri Koskivaara, Veljesavun varapuheenjohtaja 2006–2007 ja rahastonhoitaja vuodesta 2009.

Pekka Kääriäinen, Veljesavun rahastonhoitaja 2007–2009 ja puheenjohtaja vuodesta 2009.

Veljesavun edustajat vierailivat puolustusministeri Jyri Häkämiehen luona 14.4.2009 ja luovuttivat hänelle pataljoonan pienoislipun sekä Panttipataljoona-teoksen, vasemmalta Häkämies, Unto Ilmevalta, Pekka Kääriäinen, Jouko Laitinen ja Jari Saurio.

Vuosikymmenestä toiseen aseveljien velvollisuutena on ollut jättää jäähyväiset rivistä poistuneille. Leo Jätinvuoren siunaus oli Karunan kirkossa 2009. Veljesavun viimeistä tervehdystä ovat jättämässä Raimo Rosendahl ja Seppo Saloranta vasemmalla sekä paikallisien veteraanien edustajat. Jätinvuoren siunaustilaisuutta varjosti papin antama kielto tuoda pataljoonan lippu kirkkoon.

ja puheenjohtaja Kääriäinen valtuutettiin osallistumaan Itävallan Ulrichsbergissä maailmansotien muistokivellä (Ulrichsberg Heimkehrer- und Europagedenkstätten) pidettäväksi suunniteltuun muistotilaisuuteen. Viimeksi mainittu tilaisuus kuitenkin peruuntui, kun ei voitu taata osanottajien "turvallisuutta". Muistojuhla järjestettiin Ulrichsbergin sijasta Klagenfurtin lähellä. Veljesapu oli teettänyt pataljoonan leijonalla sekä suomen- ja saksankielisellä tekstillä "Kotiin palanneiden ja kentälle jääneiden suomalaisten vapaaehtoisten muistoksi" -varustetun suomalaisvapaaehtoisten muistolaatan. Tuomas Hyrskyn puhtaaksi piirtämän ja helsinkiläisen ES-Merkintä Oy:n valmistaman A5-kokoisen messinkilaatan kiinnittäminen Ulrichsbergin kappeliin jäi itävaltalaisten huoleksi.

Taustalla oli Ulrichsbergissä vuodesta 1958 jatkunut perinne, jossa kunnioitetaan sodasta palanneita veteraaneja. Tarkoitusta varten perustettu järjestö Ulrichsberggemeinschaft on järjestänyt muistotilaisuuksia paikkakunnalla, ja muutama suomalainen SS-mieskin oli yksityishenkilönä osallistunut tapahtumaan aiempina vuosina. Ensimmäisenä suomalaisena puhujana tilaisuudessa oli ollut Paavo Maunula vuonna 1989, ja

Maunula oli paikalla myös 1990. Veljesavun pahaksi onneksi vuoden 2009 tapahtuma kuitenkin kiellettiin, kun sitä vastaan oli noussut Itävallan sodan muistamiseen liittyvästä traumaattisesta perinnöstä johtuneita poliittisia vastalauseita. Klagenfurtin muistojuhlaan osallistunut puheenjohtaja Kääriäinen saattoi matkan jälkeen todeta, että Suomessa veteraaneja pidetään sankareina, mutta saksalaisella kielialueella vasemmisto ja vihreät pitävät veteraaneja ”rikollisina ja murhaajina”, joiden kimppuun jopa hyökätään.[807]

Veljesavun vuotta 2009 sävytti jälleen pitkästä aikaa pienimuotoinen lippuselkkaus. SS-veteraani Leo Jätinvuoren siunaustilaisuudessa Karunan kirkossa 11. huhtikuuta siunauksen toimittanut pappi Kalle Elonheimo oli määrännyt pataljoonan lipun poistettavaksi siunaustilaisuudesta. Tämä antoi Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallitukselle aiheen lähettää asiasta kysely Turun piispalle. Lisäksi päätettiin laatia uusi ohjeistus lipun käytöstä. Ohjeistus tarkoitettiin paikallisille toimijoille sekä yhdistyksen toimihenkilöille tilanteisiin, jossa lippua käytetään. Pääohje oli, että lippua ei saa käyttää julkisesti ilman yhdistyksen hallituksen suostumusta.

Käytössä oli neljä keskenään identtistä lippua Tampereella, Turussa, Helsingissä ja Seinäjoella. Paikalliset kerhot olivat ne valmistuttaneet. Pääyhdistyksellähän ei omaa lippua enää ollut, sillä sehän oli jo lähes parikymmentä vuotta aikaisemmin luovutettu Sotamuseoon. Hallituksen laatimissa ohjeissa todettiin, että lippu oli pyritty toimittamaan joukosta poistuneen SS-veteraanin siunaustilaisuuteen, ja lippu on aina esillä yhdistyksen vuosikokouksessa sekä vuosittaisessa Ruth Munckin muistotilaisuudessa.

Ohjeen mukaan omaisilta on aina tiedusteltava lupa lipun tuomisesta siunaustilaisuuteen. Samoin on kysyttävä siunauksen toimittajalta, voiko lippu olla läsnä toimituksessa. Jos lippua halutaan käyttää paraateissa veteraani- ja maanpuolustusjärjestöjen lippulinnassa, lupa tuli pyytää paraatin järjestävän sotilasläänin esikunnasta. Yhdistyksen omissa tilaisuuksissa lipun käyttö ja esilläpito on avoimempaa, koska kysymyksessä on suljettu yksityistilaisuus.[808]

Tultaessa 2010-luvulle aikaisemmat pataljoonan lippuun liittyvät kiistat näyttivät aikojen muututtua historiallisilta erikoisuuksilta. Niin ulkopuolisesta kuin yhdistyksen sisäisestäkin sensuuriajattelusta oli suurelta osin päästy eroon. Tästä kertoi varsin konkreettisesti se, että vuonna 2012 suomalaisen vapaaehtoispataljoonan lippu oli Arto Pulkin kantamana mukana puolustusvoimain lippujuhlapäivän valtakunnallisessa paraatissa maanpuolustusjärjestöjen lippulinnassa. Samoin lippu oli mukana vuoden 2017 paraatissa Martti Vakkalan kantamana. Jääkärilippua kannetaan perinteisesti valtakunnan lipun rinnalla valtakunnallisen paraatin kärjessä, mutta lopulta myös ”uudet jääkärit” saivat paikkansa maan merkittävimmissä maanpuolustuksen katselmuksissa. Pataljoonan lippu osallistui Jyri Koskivaaran kantamana myös valtakunnalliseen vapaussodan päät-

Puolustusvoimain lippujuhlapäivän paraati 4.6.2012 Helsingissä. Pataljoonan lippu oli mukana maanpuolustusjärjestöjen lippulinnassa kantajana Arto Pulkki.

tymisen satavuotismuiston juhlamarssiin Helsingissä 16. toukokuuta 2018. Samoin lippu oli Marko Nikkasen kantamana mukana Lauri Törnin perinneyhdistyksen 3. joulukuuta 2018 järjestämällä Osasto Törnin perustamisen 75-vuotispäivän kunniakäynnillä Malmin hautausmaalla.

Ajoittaisten selkkausten rinnalla Veljesapu oli mukana rakentavissa projekteissa. Yksi tällainen oli Hausjärvellä kotiseututalo Koskelassa elokuussa 2010 järjestetty näyttely Ruth Munckin toiminnasta suomalaisten sotilaiden mukana kahdessa maailmansodassa. Näyttelyn järjestivät yhdessä Hausjärvi-Seura ja Veljesapu-Perinneyhdistys, jonka puolesta esineistöä näyttelyyn järjesti yhdistyksen sihteeri Jari Saurio. Näyttelyn avajaiset järjestettiin perinteisen Ruth Munckin haudalla käydyn kunnianosoituksen yhteyteen siten, että osallistujilla oli mahdollisuus olla mukana näyttelyn avajaisissa.[809]

Yhdistyksen hallinnossa tapahtui 2010-luvulla muutamia muutoksia. Vuosikokous 2010 pidettiin Katajanokan kasinolla sen kunniaksi, että 55 vuotta aikaisemmin samassa paikassa oli päätetty Veljesavun perustamisesta. Tuossa kokouksessa viimeinen-

Helsingissä Ostrobotnialla 2011 pidettyyn vuosikokoukseen osallistuneet vapaaehtoiset. Edessä Kosti Cande ja Matti Konkola, takana Mauno Pesonen, Klas-Erik Forss, Laine-Maire Kyöstilä, Aarne Kähärä, Jalo Kokkila, Åke Kelin (Kokkilan takana), Carl Wallgren ja Unto Ilmevalta.

kin SS-mies Erkki Tiinus jäi hallituksesta, ja Mika Hakanpää palasi hallitukseen muutaman vuoden tauon jälkeen. Jari Saurio oli koonnut kokouksen yhteyteen pienimuotoisen näyttelyn yhdistyksen 55-vuotiaasta historiasta. Seppo Saloranta jättäytyi hallituksesta vuonna 2011, ja hänen tilalleen valittiin Marko Nikkanen. Mika Hakanpää valittiin varapuheenjohtajaksi. Vuoden 2011 kokouksessa yhdistys sai jälleen kolme uutta kunniajäsentä, kun Unto Ilmevalta, Vilho Jyrinki ja yhdistykselle eroilmoituksensa 2008 jättänyt Kosti Cande kutsuttiin kunniajäseniksi. Tässä vuosikokouksessa oli vielä paikalla yhdeksän SS-veteraania sekä heidän sairaanhoitajansa Laine-Maire Kyöstilä. Mika Hakanpää jäi 2016 hallituksesta, ja hänen tilalleen valittiin Jari Oksman, joka valittiin myös hallituksen varapuheenjohtajaksi. Seuraavana vuonna 2017 Jouko Laitinen jättäytyi hallituksesta, ja tilalle valittiin Mikko Rautiainen.

Veljesapu-Perinneyhdistyksen vuosikokouksen pitopaikaksi vakiintui 2010-luvulla yhdistyksen puheenjohtajan Pekka Kääriäisen omistama, Helsingissä sijaitseva panimoravintola Bryggeri. Vuoden 2016 vuosikokouksessa toimittaja Maarit Tyrkkö piti vuosiko-

kousesitelmän vapaaehtoispataljoonan sodanaikaisesta kirjeenvaihtajasta ja SS-Aseveljet ry:n sihteeristä otsikolla "Tuntematon isäni Jukka Tyrkkö". Kari Kuusela ilmoitti vuosikokouksessa olevansa sitä mieltä, että yhdistyksen tulisi harjoittaa aktiivisempaa julkisuuspolitiikkaa nettisivuja päivittämällä ja Facebook-ryhmä muodostamalla. Kuuselan puheenvuorossa toivottiin myös yhdistyksen hallituksen jäsenten parempaa tavoitettavuutta, suomalaisvapaaehtoisten vaiheisiin liittyvien tasavuosien huomioimista sekä aktiivista tiedottamista lehdistötiedotteita julkaisemalla. Kuuselan arvostelu kohdistui myös Ruth Munckin muistotilaisuuteen, koska se ei hänen mukaansa ollut perinteiden vaalimista.

Veljesavun hallitus käsitteli esitettyä kritiikkiä. Se päätti, ettei Facebookiin toistaiseksi lähdetä. Yhdistyksen nettisivut päätettiin sen sijaan päivittää. Lehdistötiedotteille hallitus ei nähnyt tarvetta, ja perinteiset Ruth Munckin muistotilaisuudet päätettiin edelleen järjestää. Vuoden 2016 muistotilaisuus vapaaherrattaren haudalla oli ensimmäinen, jossa ei ollut paikalla enää yhtään SS-veteraania. Hallitus palasi Facebook-asiaan vuonna 2017, kun hallituksen jäsen Mikko Rautiainen varasi Facebook-sivun yhdistyksen nimellä. Tavoitteena oli oman Facebook-ryhmän perustaminen suljettuna yhteisönä. Vuoden 2016 aikana päätettiin Achtungin painosmäärän pudottamisesta 600 kappaleesta 400 kappaleeseen. Kun yhdistyksen jäsenmäärä oli noin 300, painoksesta jäi edelleen riittävästi jäännösnumeroita, katsoi hallitus, joka pyrki päätöksellään pienentämään lehden kustannuksia.[810]

Yksityiskohtana 2016 vuosikokouksen seurauksista voidaan mainita, että Kosti Cande ilmoitti sen jälkeen jälleen kerran eroavansa yhdistyksestä. Lähinnä hän oli tyytymätön kokouspaikkaan. Yhdistyksen hallitus kirjasi eroilmoituksen siitä huolimatta, että sitä ei ollut tehty kirjallisena eikä Cande ollut muodollisesti liittynyt uudelleen jäseneksi edellisen eroilmoituksensa jälkeen.[811]

Vuoden 2017 vuosikokous sujui varsin perinteisesti. Vuosikokousesitelmän piti professori Martti Turtola aiheenaan Mannerheim, josta hän oli julkaissut kirjan edellisenä vuonna. Kokouksessa oli paikalla viisi SS-veteraania. Samoin vuosikokous 2018 vietiin läpi totuttuun tapaan. Esitelmöitsijänä oli Antti Matikkala, PhD, joka kertoi korkeiden suomalaiskunniamerkkien myöntämisestä saksalaisille SS-upseereille. Yhdistyksen hallitus saattoi todeta vuosikokousesitelmän olleen hyvä. Vuoden 2018 aikana Veljesavun Facebook-sivusto avattiin ja saatiin tällä tavalla uusi kanava yhdistyksen asioista tiedottamiseen. Samalla alettiin uudistaa ja päivittää nettisivuja.

Yhdestä Veljesapua vaivanneesta kestoaiheesta ei 2010-luvullakaan päästy. Televisiossa esitettiin marraskuussa 2011 suomalaisten ja saksalaisten yhteistyötä toisen maailmansodan aikana kuvannut ohjelma "Hitlerin kätyrit". Siinä tutkijana esiintynyt Boris Salomon, joka tosiasiassa oli toimittaja eikä suinkaan tutkija, esitti omintakeisia väitteitään

suomalaisten SS-miesten siviileihin kohdistuneista surmatöistä. Ohjelmassa haastateltiin myös Kosti Candea. Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallitus totesi ohjelman käsitelleen suomalaisten SS-vapaaehtoisten asiaa melko hataralla pohjalla. Ohjelman virheistä huolimatta yhdistyksen hallitus päätti olla ottamatta siihen julkisesti kantaa. Muitakin pesän likaajia oli edelleen liikkeellä. Jo vuotta aikaisemmin oli ilmestynyt Antero Holmilan "Holokausti"-kirja, joka pyrki syyllistämään suomalaisvapaaehtoisia mm. perin kiistanalaiseen Sakari Lappi-Seppälän "Haudat Dnjeprin varrella" -kirjaan tukeutuen.[812]

Vuonna 2017 alkoi julkisuudessa teologi André Swanströmin alulle panema suomalaisten SS-miesten syyllistäminen, josta tuli ehkä törkein tähän joukkoon kohdistunut sodanjälkeinen mustamaalausyritys. Näin oli siksi, että niin Yleisradio, Helsingin Sanomat kuin eräät muutkin tiedotusvälineet antoivat Swanströmin väitteille kritiikitöntä julkisuutta, jota vielä Kansallisarkiston asiassa tekemä selvitys oli tukemassa. Esitetyissä syytöksissä keskityttiin heppoisin perustein leimaamaan suomalainen vapaaehtoisjoukko fasisteiksi tätä yleiseksi haukkumasanaksi muuttunutta käsitettä mitenkään määrittelemättä. Samalla väitettiin suomalaisjoukon tehneen sotaretkensä aikana törkeitä sotarikoksia. Näkemyksiään Swanström toi julki ennen muuta 2018 ilmestyneessä "Hakaristin ritarit" -kirjassaan.

Väitteensä fasistisuudesta Swanström perustaa siihen, että monet värväytyneistä ilmoittivat palvelussitoumuksissaan puoluekannakseen IKL:n. Samalla hän arvostelee voimakkaasti Mauno Jokipiin "Panttipataljoona" -kirjassaan esittämää erittelyä miesten puoluejakautumasta samoin kuin sitä, ettei Jokipii tuo esille suomalaisvapaaehtoisten sotarikoksia. Pääosin alle 20-vuotiaat nuorukaiset olivat siis kirjoittajan mielestä kuuluneet "väärään puolueeseen" – ikään kuin alle äänestysikäisten puoluekanta olisi tuossa vaiheessa jo vakiintunut ja hyväksyttävä isänmaallisuus olisi määriteltävissä sen mukaan, mitä puoluetta nämä olivat mahdollisesti kannattamassa. Aina on ollut tiedossa, että SS-miesten enemmistö lukeutui poliittiseen oikeistoon. Swanström, joka luonnehtii itseään epäpoliittiseksi henkilöksi, on jopa sitä mieltä, että sellaisetkin SS-miehet, jotka eivät ottaneet kantaa puoluepolitiikkaan, olivat demokraattista parlamentarismia vastaan.[813]

Tutkijana Mauno Jokipiitä on yritetty, hänen kuolemansa jälkeen, syyttää siitä, että hän teki tutkimuksensa yhteistyössä Veljesavun kanssa, mikä syytösten mukaan johti yhdistyksen näkökohtien korostumiseen teoksessa. Tällaiset vihjailut ovat Jokipiin kaltaista itsenäistä tutkijaa kohtaan tietenkin kohtuuttomia. Jokipiitä ei henkilönä eikä tutkijana suinkaan voida pitää oikeistolaisena, saati oikeistoradikaaleja näkemyksiä edustavana.

Swanströmin tavoin muutamat muutkin ovat luokitelleet SS-vapaaehtoisten isänmaallisiksi kuvatut motiivit äärioikeistolaisiksi pyrkien tällä tavoin kiistämään oikeistolaisten mahdolliset hyväksyttävät tarkoitusperät. Vapaaehtoisten veteraanitoimintakin on jos-

kus haluttu leimata poliittisella poltinmerkillä, mihin sodanaikaisen Saksan yksiselitteinen demonisointi on tarjonnut mahdollisuuden. Kun on syyttävässä sävyssä väitetty Veljesavun pyrkineen suuntaamaan vapaaehtoisten muistelua SS-miehille edulliseen suuntaan, on ikään kuin lausuttu itsestään selvyys. Tällainen omalle joukolle myönteisten asioiden korostaminen ja muisteleminen on ominaista kaikille veteraani- ja perinnejärjestöille.

Mahdollisimman suurta julkisuutta hakeneen Swanströmin todistamattomat väitteet saivat laajempaa huomiota, kun Simon Wiesenthal -keskus näki hyväksi käyttää tämän näkemyksiä omien tarkoitustensa ajamiseen. Keskuksen Jerusalemin-toimiston johtaja Efraim Zuroff kirjoitti alkuvuodesta 2018 Suomen presidentille vaatien tutkimusta suomalaisten SS-sotilaiden osuudesta juutalaisten kansanmurhaan Ukrainassa. Vaatimus ei Simon Wiesenthal -keskuksen aiemman toiminnan valossa ollut yllättävä. Sen oli aiemminkin todettu levittäneen vääriä tietoja esimerkiksi pahamaineisen Josef Mengelen kuolemasta, koska Mengelen vuosikymmenestä toiseen jatkunut metsästys oli sille taloudellisesti kannattavaa.[814]

Simon Wiesenthal -keskuksen väitteillä on niiden tarkoitushakuisuudesta huolimatta ollut merkitystä lukuisissa tapauksissa, joissa valtiot, erityisesti Saksa ja Itävalta, ovat maksaneet huomattavia korvauksia väitetyistä sota-aikaisista menetyksistä. Niinpä myös suomalaisiin SS-miehiin kohdistuneen vaatimuksen motiivina saattoi olla yritys jonkinlaisen taloudellisen hyödyn saamiseen. Efraim Zuroff oli aloittanut vuonna 2002 operaation "Viimeinen mahdollisuus", joka on tarjonnut rahallisia palkkioita natsirikollisten kiinnijäämiseen johtavia tietoja vastaan. Tällainen kannustus ilmiantoihin – tosiin taikka epätosiin – on saattanut olla yksi syy siihen, että Swanströmin väitteiden kaltaisia syytöksiä esiintyi yhä 2010-luvulla. Lisäkannustusta antoi Suomen antifasistinen komitea, joka julkaisi 2012 suomeksi Zuroffin "Operaatio viimeinen mahdollisuus" -kirjan, johon Zuroffin suomalainen yhdysmies dosentti Johan Bäckman on kirjoittanut alkusanat.

Veljesapu-Perinneyhdistyksen puheenjohtaja Pekka Kääriäinen informoi tammikuussa 2018 tasavallan presidenttiä siitä, mikä oli totuus Wiesenthal-keskuksen kirjelmöimässä suomalaisten osuudessa Ukrainan tapahtumiin. Swanströmin sensaatiohakuiset väitteet saivat joka tapauksessa perin tulkinnanvaraisiin lähteisiinsä nähden kohtuuttoman suuren huomion tiedotusvälineissä. Valtioneuvoston kanslia puolestaan antoi Kansallisarkiston tehtäväksi totuuden selvittämisen. Myös kohun liikkeelle laskija Swanström värvättiin mukaan selvittämään, pitivätkö hänen toistuvasti esittämänsä väitteet paikkaansa, "kun hanke hänen sivuun jättämisestään olisi kiinnittänyt huomiota", kuten Kansallisarkiston pääjohtaja Jussi Nuorteva asian ilmaisi.[815]

Kun Kansallisarkisto pyysi Veljesapu-Perinneyhdistykseltä sen omaa aineistoa tehtävän selvitystyön tueksi, yhdistys lupasi sitä toimittaa. Samalla yhdistyksen hallitus jou-

tui keskustelemaan myös siitä, onko tehtävä selvitystyö varmasti puolueeton siinä mukana olevien tutkijoiden taustat ja heidän intressinsä huomioon ottaen.[816]

Samalla Veljesavun hallitus saattoi todeta Swanströmin kirjassa esitettyjen hataralla pohjalla olevien asioiden perustuvan pitkälti kirjoittajan omiin olettamuksiin, johtopäätöksiin ja tulkintoihin. Teoksessa nähtiin monia asioita esitetyn siten, että asiat ja tapahtumat, joissa suomalaisvapaaehtoiset ovat olleet mukana, on irrotettu asiayhteydestään. Hallitus oli edelleen sitä mieltä, että kirja on koottu niin, että ensin on oltu jostain asiasta jotain mieltä ja sitten alettu koota aineistoa asian ympärille. Niinpä teos ei kestä kriittistä tarkastelua. Suomalaisia on teoksessa syyllistetty asioista, joissa he eivät ole olleet mukana tai eivät ole voineet vaikuttaa niihin mitenkään.[817]

”Hakaristin ritarit” sai myös suomalaisvapaaehtoisten taustan ja sotaretken tuntevilta asiantuntijoilta murskaavaa kritiikkiä. Iltalehden toimittaja Juha Muurinen näki Swanströmin ”paljastukset” oikeassa valossa kirjoittaessaan tämän oikaisseen mutkia suomalaisia SS-miehiä syyllistäessään. Swanströmille riittää se, että joku tai jotkut ovat olleet lähellä jotain tapahtumapaikkaa, kirjoitti Muurinen. Mitään uutta hänen kirjassaan ei ollut tullut ilmi.[818]

Kari Kuusela totesi Achtungissa ja Suomen Sotilas -lehdessä julkaistuissa arviossaan Swanströmin esiintyvän myytinmurtajana, mutta hänen tekstinsä olevan paikoin aivan jostain muusta kuin viileän tutkijan kynästä lähtöisin. Waffen-SS-vapaaehtoisen nimeäminen fasistiksi ei ole tiedettä varsinkaan, kun termi on jäänyt määrittelemättä. Huomiotta jää, että SS-mieheksi haluava on varmasti pohtinut, mitä paperiin kirjoittaa, jotta esiintyisi mahdollisimman edullisessa valossa ja pääsisi mukaan, huomautti Kuusela. Hän totesi, ettei ajatus suomalaisten hakeutumisesta SS-miehiksi fasistisen maailmankatsomuksen takia yksinkertaisesti ole totta. Swanström arvostelee Mauno Jokipiin ”Panttipataljoonaa” siitä, että Veljesapu rahoitti kirjan tekemistä. Kuusela muistutti, että kun ”Veljesapu rahoitti, Jokipii tutki ja kirjoitti tarkoittaa myös sitä, että Swanströmillä on ollut käytettävissään aikaisemman tutkijan keräämä laaja arkistoaineisto, jonka pohjalta spekuloida.” Jokipii ei ole peitellyt mitään, mutta ei ole kertonut suomalaisten sotarikoksista siksi, ettei ole sellaisia löytänyt. Suomalaisten SS-miesten valtaosan fasistisuutta ja sotarikoksiin syyllistymistä koskevat väitteet jäävät kirjassa pelkiksi spekulaatioiksi. Olisiko niin, että tälläkin kertaa on kyseessä pelkästään raflaavin väittein tehty kirjan markkinointi, joka viime sotiin liittyvissä teksteissä on nykyään valitettavan yleinen, kysyi Kari Kuusela.[819]

Myös Jukka Knuuti käsitteli Suomen Sotilaassa ”Hakaristin ritarit” -kirjaa todeten, että ”tutkimuksessaan” Swanströmillä on ollut valmiina lopputulos: suomalaiset ovat syyllistyneet juutalaisten joukkoteloituksiin. Kirjoittaja uskoo mieleisiinsä ja jättää uskomatta ennalta määriteltyyn lopputulokseen sopimattomiin lähteisiin.[820]

Kylkirauta-lehdessä Swanströmin kirjan arvioi Pekka Holopainen todeten tämän tutkimuksen vahvistavan yleisen olettamuksen: ”totuus” on rakennettavissa – kun oikein kovasti yrittää. Suomalaisten sotarikoksiin syyllistämiseen riittää se, että heidän olisi pitänyt tietää alueella tapahtuneen sotarikoksia. Mitään tarkempaa todistetta suomalaisten osallistumisesta ampumisiin ei kirjassa ole, totesi Holopainen. Oikeistolainen kansallismielisyys näyttää sellaisenaan tehneen SS-joukkoihin hakeneesta fasistin, kansallissosialismin intomielisen kannattajan ja sitä kautta useissa tapauksessa myös potentiaalisen sotarikollisen, kirjoitti Holopainen todeten, että yleisesti ottaen tutkimus ei tuo esiin mitään uutta. Swanströmin löydökset sotarikoksista perustuvat epämääräisiin kuulopuheisiin ja yksittäisiin heittoihin SS-miesten henkilökohtaisessa kirjeenvaihdossa.[821]

Samoilla linjoilla oli Sampo Ahto Sotilasaikakauslehdessä. Hän totesi Jokipiin olevan yksi suomalaisen historiantutkimuksen suurista miehistä, mutta Swanströmin työssä hänelle on varattu konnan rooli. Sellainen poismenneen kunniallisen miehen panettelu on hävettävää luettavaa. Sotarikollisteemastaan Swanström ei saa käytännössä irti muuta kuin holokaustikirjallisuudessa esitetyn toistoa. Fasistiksi leimaaminen osoitti Ahdon mukaan, että ainakin ”ajatusrikollisina” suomalaisia SS-miehiä tutkimuksessa pidetään. Fasisti-käsitettä käytettiin Neuvostoliitossa kaiken kielteisen oikeistolaisuuden yleissymbolina, ja sellaisena se on jäänyt elämään lännessäkin ”antifasistisissa” piireissä, muistutti Ahto ja totesi sen vievän Swanströmin esittelemässä muodossa ajatukset harhateille.[822]

Professori Ohto Manninen puolestaan totesi, että historiantutkimuksen kriittisyys- ja laatukriteerejä Swanströmin teos ei täytä.[823]

Toisenlaisia näkemyksiä ovat esittäneet Kansallisarkiston selvitystyön tekijät. Selvityksen johtajaksi valitun Lars Westerlundin omakustanteena 2017 julkaisema kirja ”Circus Collani” nimittäin on Swanströmin kanssa osittain samoilla linjoilla. Westerlund on nostanut esiin mm. vapaaehtoisten alkoholinkäyttöä ja bordelleissa käyntejä ikään kuin tämän kaltaiset asiat olisivat olleet jollain tavoin historiallisesti relevantteja pataljoonan vaiheiden ja sodankäynnin kannalta. Myös Westerlund pyrkii väittämään vääräksi Jokipiin laskelmia vapaaehtoisten puoluekannasta. Tavallaan suomalaisten synniksi hän lukee kirjassaan myös sen, että nämä joutuivat näkemään rintaman takana juutalaisten ja sotavankien teloituksia.

Kansallisarkiston tekemää selvitystä Swanströmin aloittamasta kohusta kuvaa omalla tavallaan se, että arkisto piti selvityksestä tiedotustilaisuuden Jerusalemissa jo toista kuukautta ennen kuin selvitys julkaistiin Suomessa. Kun riippumattomaksi mainostettu selvitys lopulta 8. helmikuuta 2019 julkaistiin Suomessa, kävi ilmi, että kysymyksessä oli menneiltä ajoilta tuttu, valtion varoilla tehty nollatutkimus, joka ei kunnolla vas-

tannut mihinkään kysymykseen. Suurella rahalla koottu selvitys nimittäin tyytyi kirjaamaan toisarvoisia yksityiskohtia ja toistelemaan aiemmin tiedettyjä asioita sekä päätyi seuraavaan jokseenkin mitäänsanomattomaan, pelkkien olettamusten ja tekijöiden ennakkoasenteiden varassa olevaan johtopäätökseen:

> *Selvityksen perusteella on ilmeistä, että suomalaiset SS-vapaaehtoiset osallistuivat hyvin todennäköisesti SS-Divisioona Wikingin eri yksiköiden suorittamiin surmaamisiin ja väkivaltaisuuksiin niin juutalaisia kuin siviilejä ja sotavankejakin kohtaan vuosina 1941–1942. On kuitenkin todettava, että käytössä ollut lähdeaineisto ei anna riittävän yksityiskohtaisia tietoja yksittäisten tapahtumien tarkaksi arvioimiseksi. Päiväkirjoista ja muista asiakirjoista ei yleensä ilmene sitä, kuka toimi käskynantajana eikä liioin sitä, ketkä kaikki osallistuivat surmaamisiin tiedossa olevissa tapauksissa. Selvää on, että käskynantajat olivat kesän 1941 hyökkäyssodan alkuvaiheessa sodassa saksalaisia upseereita, sillä suomalaiset eivät muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta olleet saaneet sotilasarvoaan vastaavaa asemaa SS-Divisioona Wikingissä.*[824]

Toisin sanoen Kansallisarkiston selvitys, jota tekemässä oli suomalaisvapaaehtoisiin kielteisesti suhtautuneiksi tunnettuja henkilöitä, aluksi syyllisti nämä, ja vasta sen jälkeen joutui vastentahtoisesti toteamaan, ettei käytännöllisesti katsoen mitään todisteita tästä ole löydetty. Tällä tavoin epämääräisellä syyllistämisellä tarjottiin myyviä mainoslauseita metsästäville tiedotusvälineille aihe otsikkoihin, joilla suomalaiset SS-miehet yksiselitteisesti syyllistettiin. Näin Veljesavun hallituksen epäily selvitystyön puolueettomuudesta näytti osoittautuvan oikeaksi, ja samalla perinneyhdistyksen halukkuus toimittaa aineistoaan Kansallisarkistoon luonnollisesti lopahti.

Suotta ei Veljesapu-Perinneyhdistyksen puheenjohtaja Pekka Kääriäinen tuoreeltaan selvityksen julkistamistilaisuuden jälkeen todennutkaan, että Kansallisarkiston selvitys ei tuonut esille mitään uutta. Kun kysymyksessä on sotarikosselvitys, pitäisi osata myös vastata, oliko niitä vai eikö niitä ollut, totesi Kääriäinen. Siihen vastausta ei tullut. Jätettiin edelleen epäilys, että kaikki yli 1 400 suomalaisvapaaehtoista ovat sotarikollisia. Ilmeisen tarkoituksellisesti jätettiin myös mainitsematta, että tiukasti sotarikoksia tutkinut Nürnbergin sotarikostuomioistuin antoi aikanaan puhtaat paperit Wiking-divisioonalle.[825]

Historiantutkija, puolustusministeri Jussi Niinistö ja professori Timo Vihavainen käsittelivät tutkimusta tuoreeltaan blogeissaan todeten, ettei mitään uusia todisteita suomalaisten syllisyydestä ollut löydetty. Niinistö ilmaisi pitävänsä epäoikeudenmukaisena sitä, että heidän päälleen jälleen heitetään epäilyksen varjo ilman todisteita. Vihavainen

puolestaan totesi, että suomalaisia pyritään väkisin tunkemaan natsi-ideologian apureiksi vastoin sen valtavan lähdeaineiston todistusta, joka sodistamme on saatavissa. Peräänkuuluttaen suhteellisuutta Vihavainen totesi, että ellei tällaisia asioita ymmärrä eikä halua ymmärtää, kannattaa harrastaa jotakin muuta kuin historiaa.

Wiesenthal-keskus sen sijaan oli saanut Kansallisarkistolta haluamansa kaltaisen, mieleisensä raportin. Efraim Zuroff ilmaisikin tuoreeltaan tyytyväisyytensä Suomen viranomaisilta saamaansa selvitykseen. Se oli hänen mukaansa "esimerkki ainutlaatuisesta ja esimerkillisestä kansalaisrohkeudesta".[826]

Kaiken kaikkiaan suomalaisten SS-miesten suhtautuminen juutalaisiin on ollut ns. mediaseksikäs asia jo vuosikymmenien ajan. Kuten fasistiksi leimaamalla myös antisemitistiksi haukkumalla on ollut helppo syyllistää milloin mitäkin varsinkin, kun jätetään ottamatta huomioon, ettei juutalaisvastaisuus vielä 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla suinkaan rajoittunut Saksan natseihin. Vaikka esitettyjen väitteiden tueksi ei ole kyetty esittämään minkäänlaista luotettavaa faktatietoa, joku asiaan innostunut on nostanut kysymyksen esille kerta toisensa jälkeen. Jukka Tyrkkö oli selvittänyt asian melko selvästi jo vuonna 1971:

> *Niin kuin meillä Suomessa ei ole mitään juutalaiskysymystä – heidän lukumääränsä täällä lienee suunnilleen sama kuin mustalaisten, noin 4.500 henkeä – emme me suomalaiset sotilaat lähteneet Saksaankaan juutalaisia ampumaan.*
>
> *Juutalaiskysymys oli kärjistynyt vain Saksassa, jossa seemiläisvaikutus keisarivallan aikana oli todella kasvanut voimakkaasti.*
>
> *Vapaaehtoisillamme enempää kuin suomalaisilla yleensä ei ole mitään tekemistä muutamien täältä Baltiaan pakkoluovutettujen juutalaisten kanssa.*
>
> *Vapaaehtoispataljoonamme taholta tehtiin saksalaisille siellä alun perin selvästi, etteivät siviilijuutalaiset ole meidän vihollisiamme emmekä me siis osallistu mahdollisiin toimenpiteisiin heitä vastaan. Tämän kantamme saksalaiset esimiehemme ymmärsivät eivätkä esittäneet siinä suhteessa mitään pakotteita.*
>
> *Yksikään suomalainen SS-mies ei nostanut asettaan ainoatakaan juutalaista vastaan. Se on todenmukaisesti kiistetty jyrkästi. - -*[827]

Veljesapu oli julkisuudessa monesti myös myönteisessä mielessä. Puheenjohtaja Pekka Kääriäinen antoi tammikuussa 2017 Helsingin Sanomille haastattelun isänsä Keijo Kääriäisen kokemuksista Saksan itärintamalla. Samalla hän saattoi oikoa julkisuudessa esiintyneitä vääriä käsityksiä Veljesavun luonteesta. "Olemme poliittisesti sitoutumaton yhdistys, johon hyvämaineiset asiasta kiinnostuneet Suomen kansalaiset toivotetaan ter-

Marko Nikkasen suunnittelemat VA-solkiset nahkavyöt tulivat myyntiin 2012.

Jari Saurion suunnittelema vapaaehtoisten kotiinpaluun 70-vuotispäivää juhlistava muistolautanen tuli myyntiin 2013.

Wiking-mukeja valmistettiin vuonna 2012 Veljesavun myyntituotteiksi. Samanlaisia mukeja oli markkinoinut Tampereen kerho jo 1990-luvulla.

vetulleiksi", totesi Kääriäinen kiistäen käsityksen, että Veljesapu olisi mikään ääriainesten järjestö.[828]

Aika ajoin esille nousseista sensaatiomaisista väitteistä huolimatta Veljesapu-Perinneyhdistyksen toiminta rauhoittui 2010-luvulla normaaliksi yhdistystoiminnaksi. Nyt nousi esille erityisesti erilaisten myyntituotteiden valmistuttaminen, millä toisaalta tehtiin yhdistyksen asiaa tunnetuksi, toisaalta hankittiin sille varoja. Vuonna 2012 tilattiin myyntiin Marko Nikkasen suunnittelemia mustia nahkavöitä. Vöissä oli helsinkiläisen Sporrongin valmistama solki, jossa oli kuvattuna mustalla pohjalla hopeinen VA-tunnus. Samaan aikaan tilattiin Jari Saurion suunnittelemia vapaaehtoisten kotiinpaluun 70-vuotispäivää juhlistamaan tarkoitettuja muistolautasia, jotka valmisti kangasalalainen Grafo Oy. Samalta valmistajalta tilattiin myös Wiking-kahvimukeja. Samanlaisia mukeja oli 1990-luvulla teettänyt Tampereen kerho.[829]

Vuosina 2014–2016 yhdistys pyrki saamaan muistolaatat 14 sellaiselle Saksan itärintamalla kaatuneelle, joille ei ollut minkäänlaista muistomerkkiä oman kotikuntansa hautausmaalla. Sitä varten lähestyttiin kirjeitse useita seurakuntia. Joissakin tapauksissa asioiden todettiin olevan kunnossa, joissakin tapauksissa seurakunnalle lähetetty kirje sai seurakunnan pohtimaan asian kuntoon saamista. Ruokolahdella, Mikkelissä ja Rääkkylässä yhdistys sai luvan muistokiven asentamiseen tai kaatuneen nimen kaivertamiseen olemassa olevaan muistopaateen. Veljesapu osallistui Viitasaarella ns. Kenraalikivellä 28.

Viitasaaren muistolaattahankkeen isä Tauno Kinnunen, oikealla, seurassaan pataljoonan lipun tilaisuuteen tuonut Marko Nikkanen ja SS-vapaaehtoisveteraani Sakari Lahtinen.

Viitasaarella Keski-Suomessa 28.5.2017 paljastettu suomalaisvapaaehtoisten muistolaatta.

SS-miesten muistokiven paljastusjuhlaan 10.6.2018 Ylihärmässä osaa ottaneita vapaaehtoisten jälkeläisiä vas. Pasi Syynimaa, Kaarlo Haukkala, Jukka Haukkala, Sakari Lahtinen, Leena Kuikka, Jarmo Korpela ja Pertti Ilkka.

toukokuuta 2017 paljastetun Tauno Kinnusen aikaansaaman suomalaisvapaaehtoisten muistolaatan pystytykseen toimittamalla pataljoonan leijonan piirroskuvan laatan kaiverruksen pohjaksi. Lisäksi yhdistys kustansi paljastustilaisuudessa 40 hengen kenttälounaan. Pataljoonan lippu oli tilaisuudessa paikalla hallituksen jäsenen Marko Nikkasen järjestämänä. Samoin paikalla oli SS-veteraani Sakari Lahtinen. Vuoden 2017 aikana digitoitiin Veljesavun arkistoon vuosien kuluessa lahjoitetut, eri muodoissa olleet dokumenttitallenteet ja -nauhoitteet. Sotavahinkosäätiö tuki digitointityötä.

Kesäkuussa 2018 paljastettiin Ylihärmän Yliluoman kylässä SS-miesten muistokivi näköetäisyydelle SS-mies Esko Haukkalan syntymäkodista. Hankkeen puuhamiehenä olivat Pasi Syynimaa sekä Jukka ja Kaarlo Haukkala. Veljesapu-Perinneyhdistys oli mukana muistomerkkihankkeessa alusta saakka. Muistokiveen kiinnitettyyn graniittilaattaan on kaiverrettu vapaaehtoisten leijonakäsivarsitunnus sekä vuosiluvut 1941–1943. Mika Hakanpää paljasti muistokiven, ja SS-veteraani Sakari Lehtinen toi tähänkin tilaisuuteen SS-miesten tervehdyksen. Etelä-Pohjanmaan kerhon lippu oli paikalla. Ylihärmän muistomerkin paljastaminen liittyi virinneeseen hankkeeseen, jolla Etelä-Pohjanmaan alueen kerhotoimintaa päätettiin aktivoida vapaamuotoisena perinnetyönä.[830]

Yhdistyksen toiminnan rinnalla 2010-luvulla yleistyivät suomalaisiin SS-miehiin liittyvien kirjojen ja opinnäytteiden tekeminen. Monet tekijät kääntyivät yhdistyksen puoleen lähinnä taloudellista tukea anomalla ja pyynnöllä saada käyttää yhdistyksen arkistomateriaalia tutkimus- ja kirjoitustyössään. Monia asialliseksi katsottuja hankkeita myös tuettiin. Yhdistys oli mukana myös erinäisissä muissa SS-vapaaehtoisiin liittyvissä hankkeissa. Vuonna 2015 Veljesapu-Perinneyhdistys tuki SS-miehenä palvelleen Mauri Sartion Sturmgeschütz-rynnäkkötykin kunnostustyötä Panssarimuseossa.

Yhdistyksen historiahankkeet ja uusi matrikkeli

Veljesavun uuden historiikin kirjoittaminen oli ollut esillä muutamaan otteeseen sen jälkeen, kun yhdistyksen 35-vuotishistoriikki oli vuonna 1990 ilmestynyt. Asia ei kuitenkaan ollut edennyt. Kun yhdistyksen perustamisen 50-vuotispäivä lähestyi, hallitus otti asian jälleen esille. Se perusti toukokuussa 2004 Olli Wikbergin johdolla toimivan seitsenjäsenisen historiikkitoimikunnan. Sen tehtäväksi annettiin laatia 50-vuotishistoriikki samoin perustein kuin oli tehty yhdistyksen 35-vuotishistoriikkikin. Tämän julkaisun oli määrä valmistua vuonna 2005.[831] Kun historiikki ei oletuksista huolimatta valmistunut, Veljesavun hallitus pani kesällä 2006 päätepisteen hankkeelle.[832]

Vuonna 2015 yhdistyksen hallitus teki uuden päätöksen historiikkiasiassa. Tuolloin otettiin tavoitteeksi, että kirja SS-vapaaehtoisten yhdistystoiminnan 75-vuotisista vaiheista ilmestyisi vuonna 2019.

Ennen kuin tähän hankkeeseen ryhdyttiin, esille nostettiin SS-vapaaehtoisten matrikkelin uudistaminen. Veljesavun vuonna 1999 julkaisema suomalaisten SS-miesten matrikkeli oli otettu jäsenistössä vastaan hyvin ja sen painos oli myyty loppuun. Tietojen keräämisen vaikeus oli matrikkelia toimitettaessa ollut tiedossa, ja sikäli oli ymmärrettävää, etteivät tiedot henkilöistä olleet täydelliset, kun matrikkeli oli kaiken lisäksi jouduttu kokoamaan varsin lyhyessä ajassa. Niinpä matrikkelia toimittamassa ollut Mika Hakanpää esitti hallitukselle loppuvuodesta 2008, että loppuun myydystä matrikkelista tehtäisiin uusi painos, koska vanhan matrikkelin tiedoissa oli virheitä ja vanhasta matrikkelista puuttuivat useitten miesten kuvat. Hakanpää oli vähitellen oma-aloitteisesti täydentänyt matrikkelitietoja mm. ulkomaille muuttaneiden suomalaisten SS-miesten osalta.

Hallitus suhtautui myönteisesti Hakanpään esitykseen ja päätti, että Veljesapu-Perinneyhdistys kustantaa matrikkelista uuden painoksen. Matrikkelin toimittamista varten perustettiin työryhmä, johon valittiin Hakanpään lisäksi Jouko Laitinen, Jari Saurio, Raimo Rosendahl ja Mikko Uola.[833] Tällä tavoin Hakanpää oli aloittamassa yhdis-

Matrikkelin tekijät vas. Mika Hakanpää, Raimo Rosendahl, Mikko Uola, Jari Saurio ja Jouko Laitinen.

tyksen suurinta 2000-luvun projektia, jonka vaatima työmäärä tuskin oli kenenkään tiedossa hankkeeseen lähdettäessä.

Jari Saurio saattoi loppuvuodesta 2009 matrikkelihanketta Achtungissa esitellessään todeta, että uutta täydentävää aineistoa oli kertynyt valtavasti. Tietoa oli kerätty arkistoista ja yksityislähteistä kuten sotilaskantakorteista, hakemuksista Saksaan, Berliininkirjeenvaihdosta, Grazin täydennyskomppanian asiakirjoista sekä miesten henkilökohtaisesta kirjeenvaihdosta, päiväkirjoista ja haastatteluista. Vaikka tietoa oli paljon, ongelmana oli hajanaisten tietojen ristiriitaisuus, ja siksi asiat oli pyrittävä tarkastamaan mahdollisimman monesta lähteestä oikean tiedon saamiseksi. Tätä varten jouduttiin pyytämään virkatodistukset useista sadoista miehistä. Edellisestä matrikkelista puuttumaan jääneitä kuvia löytyi runsaasti niin vapaaehtoisilta itseltään kuin heidän omaisiltaankin. Kuvia löytyi myös niiden lomakkeiden liitteinä, jotka miehet olivat täyttäneet Saksaan pyrkiessään.[834]

Käytännössä pääosan matrikkelitiedoista keräsivät Hakanpää, Laitinen ja Saurio. Työ osoittautui erittäin vaikeaksi, sillä oli monia SS-vapaaehtoisia, joista tietoja ei ollut saatavissa juuri lainkaan. Varsinkin eräiden ulkomaille muuttaneiden osalta tuli eteen on-

gelmia, ja myös kaikkien kuvien löytämisessä oli omat haasteensa. Useiden vuosien aikana vapaaehtoistyönä tehty matrikkeli ilmestyi 2 000 kappaleen painoksena alkuvuonna 2013 niin, että se oli myynnissä tuolloin pidetyssä yhdistyksen vuosikokouksessa. Käytännössä uusi matrikkeli oli paljon enemmän kuin edellisen matrikkelin uusi painos. Se oli kokonaan uusi teos SS-vapaaehtoisista. Everstiluutnantti Tapio Skogin myönteinen arvostelu matrikkelista ilmestyi Sotaveteraani-lehdessä. Muukin kritiikki ja palaute oli pääosin asiallista, jos ei oteta huomioon asiaan kuuluvia pikkuasioihin kajoamisia. Matrikkelikirjan myyntikin sujui odotetusti.

Uspenskajan muistomerkki

Edellisellä vuosikymmenellä poliittisiin syihin kaatunut Ukrainan muistomerkkihanke nousi jälleen esille vuonna 2006, kun Veljesavun jäsen Timo Rentto lähestyi yhdistyksen hallitusta asialla. Rentto oli ylläpitänyt suhteita saksalais-ukrainalaiseen yhdistykseen, jonka tavoitteena oli pystyttää kaatuneiden SS-miesten muistomerkki Ukrainaan. Veljesavun hallitus keskusteli Renton kirjeen pohjalta muistomerkkiasiasta, mutta siinä näytti olevan monia epäselvyyksiä. Ei tiedetty, oliko hauta-alue virallinen hautausmaa vai omistiko alueen joku yksityinen. Uspenskajaan haudattujen suomalaisten määräksi oli arvioitu 34, mutta ei ollut mitään varmuutta, että hautamuistomerkkiin tulisivat oikeat nimet, sillä ei ollut varmaa tietoa siitä, ketä sinne on haudattu. Hallitus totesi saksalaisten suunnitteleman muistomerkin maksavan 11 000 dollaria, josta suomalaisten osuus olisi 500 euroa. Näillä tiedoilla hallitus päätti maksaa 500 euroa Ukrainaan tulevasta muistomerkistä ilman vainajien nimiä.

Tässä yhteydessä puheenjohtaja Karras otti esille ajatuksen, että Hietaniemen hautausmaalle saataisiin kaatuneiden SS-miesten muistokiven yhteyteen kaksi erillistä laattaa, joissa olisivat kaikkien 256 Saksan itärintamalla kaatuneen suomalaisen SS-miehen nimet. Hietaniemen puutarhurit olivat käyneet tutustumassa sijoituspaikkaan, ja kustannusarvio pyydettiin kokemäkeläiseltä Peipohjan Kiviveistämöltä. Marraskuussa 2006 Karras lähetti Veljesapu-Perinneyhdistyksen nimissä kirkkohallitukselle anomuksen, jossa pyydettiin lupaa lisäkiven pystyttämiseksi Hietaniemeen. Mustasta graniitista tehtävän kiven piirustukset olivat tuolloin jo valmiina.[835] Kirkkohallitus ilmoitti siirtävänsä asian Helsingin seurakuntayhtymän käsiteltäväksi. Seurakuntayhtymältä ei saatu koskaan mitään vastausta, ja siksi uuden kokoonpanon saanut Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallitus päätti vuonna 2007, että kalliina pidettyä Hietaniemen hautausmaan muistomerkin laajennushanketta ei toteuteta.[836]

Ukrainan Uspenskajassa paljastettiin 2007 siellä käydyissä taisteluissa kaatuneiden muistomerkki. Muistomerkillä vas. Pekka Karras, Kosti Cande, Pekka Kääriäinen ja Eero Nyström.

Uspenskajan muistomerkkihanke sen sijaan eteni. Renton kirjoitus Uspenskajan hautausmaasta julkaistiin Achtungissa, ja siitä kävivät ilmi hautausmaan historia sekä saksalaisten yritykset sen kuntoon saattamiseksi. Vuonna 2004 Saksassa oli perustettu erityinen hoitoseura, Verein für gemeinsamen Erhalt der Krigsgräber in Uspenskaja, jonka tarkoituksena on huolehtia paikalle 1990-luvulla pystytetyistä kolmesta rististä ja ylläpitää hautausmaata. Tarkoitus oli, että paikalle pystytettäisiin muistomerkki, johon tulisivat kaikkien paikalle haudattujen sankarivainajien nimet. Hankkeen toteuttamiseen tarvittiin kuitenkin varoja.[837]

Myönteisesti Ukrainan muistomerkkihankkeeseen suhtautunut Veljesavun hallitus nimesi syksyllä 2007 vietettävään muistomerkin paljastustilaisuuteen edustajikseen Kosti Canden ja Pekka Kääriäisen. Lopulta suomalaisia oli 11. syyskuuta 2007 järjestetyssä paljastustilaisuudessa kuusi henkilöä, suurin edustus saksalaisten jälkeen. Veljesavun virallisiksi edustajiksi todettiin jälkikäteen Cande sekä tämän avustajakseen valitsema Pekka Karras. Tilaisuudessa oli paikalla myös suomalaispataljoonan lippu, vaikka sitä ei muistomerkin paljastusseremoniassa saatukaan symboliensa takia käyttää.[838]

Tällä tavoin Ukrainaan oli saatu muistomerkki, jossa muistetaan alueella kaatuneita suomalaisia SS-vapaaehtoisia. Saksalainen hoitoyhdistys julkaisi myös nimikirjan Us-

penskajan hautausmaahan haudatuista 846 vainajasta. Vaikka vastaava hanke herätti Suomessa julkisia vastalauseita vain muutama vuotta aikaisemmin, Uspenskajan muistomerkki saatiin lopulta aikaan ilman hälyä.

Keväällä 2012 Suomen Sotilas -lehti järjesti ryhmämatkan Ukrainaan. Matkan aikana matkalaiset kävivät tutustumassa paitsi Kiovaan myös Uspenskajan hautausmaahan sekä Mius-linjan taistelumaastoon Venäjän puolella rajaa. Matkalle osallistui useita Veljesavun jäseniä, mm. puheenjohtaja Pekka Kääriäinen. Mukana oli myös SS-veteraani Kosti Cande. Venäläisten sodan jälkeen hävittämälle Uspenskajan hautausmaalle pystytetylle muistomerkille laskettiin yhdistyksen seppele.[839]

Uspenskaja, ukrainaksi Uspenka, sijaitsee Itä-Ukrainassa Luhanskin alueella, joka vuonna 2014 alkaneessa Ukrainan sodassa jäi ns. venäläisten separatistien alueelle. Heti sodan alussa venäläiset tuhosivat lähellä olleen raja-aseman. Hautausmaan ja muistomerkin kuntoa on mahdollisuuksien mukaan pyritty seuraamaan myöhemminkin, ja muistomerkin on sanottu olevan kunnossa, joskin hautausmaa on heinittynyt.

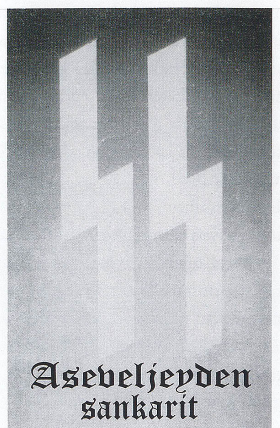
Yhdistyksen talous ja jäsenasiat

Kun Veljesavun vuosikokous vuonna 2000 käsitteli yhdistyksen taloutta, rahastonhoitaja Kyöstilä totesi tuloslaskelman osoittavan ylijäämää edellisenä vuonna ilmestyneen matrikkelin ensimmäisen painoksen hyvän menekin ansiosta. Yhdistyksen talous on vakaalla pohjalla, sanoi rahastonhoitaja. Tällaisesta optimistisesta arviosta huolimatta vuosikokous ei sivuuttanut tilinpäätöskeskustelua tyypillisellä hiljaisuudella, sillä Pentti Koivisto tiedusteli, miksi myymättömiä kirjoja ei ollut kirjattu erikseen tilinpäätökseen. Puheenjohtaja Olsson tyytyi vastauksessaan viittaamaan vuosikymmenien mittaiseen käytäntöön. Lopulta tilinpäätös ja vastuuvapaus hallitukselle myönnettiin yksimielisesti. Yksimielisiä oltiin myös jäsenmaksuasiassa. Erkki Heimolainen totesi, että sääntöuudistuksen ansiosta kaikki yhdistyksen jäsenet olivat nyt samanarvoisia. Niinpä hän ehdotti, että jäsenmaksu kaikilta jäseniltä olisi 100 markkaa. Ehdotuksen todettiin saaneen laajaa kannatusta, eikä muita ehdotuksia tullut. Sen lisäyksen vuosikokous kuitenkin teki, että se totesi invalidijäsenten olevan edelleen jäsenmaksuista vapautettuja.[840]

Vuonna 2000 Veljesavun jäsenmaksutuotot olivat yli 53 000 markkaa, ja lahjoituksia saatiin lähes 9 000 markkaa. Veljesapuun yhdistys käytti lähes 30 000 markkaa, mutta toimintakulut nousivat sitäkin suuremmiksi eli yli 31 000 markaksi. Achtungista selvittiin välivuotena, jolloin kaksi numeroa toimitettiin ilman palkattua toimittajaa, runsaalla

26 000 markalla. Tilinpäätös painui kuitenkin yli 9 000 markkaa alijäämäiseksi, sillä "Panttipataljoonan" neljännen painoksen painatuskuluja oli siirtynyt vuodelle lähes 12 000 markkaa.

Uskollisena periaatteelleen, että jäsenet jakaantuivat edelleen eri ryhmiin, rahastonhoitaja kirjasi vuonna 2001 tulleet jäsenmaksut ryhmiin "veljet", "lesket" ja "muut". Veljien jäsenmaksuja kertyi 22 400 markkaa, leskien 5 300 markkaa ja muiden 19 100 markkaa. Summista on pääteltävissä, että veljistä 224 maksoi jäsenmaksunsa, leskistä 53 sekä muista 191. Veljien suhteellinen osuus jäsenkunnasta oli hyvää vauhtia vähenemässä. Heidän osuutensa oli enää alle puolet.

Vuonna 2004 teetetty DVD ja video "Aseveljeyden sankarit".

Kun vuonna 2001 tuli lahjoituksia yli 8 600 markkaa, tuottoja kertyi yhteensä yli 55 500 markkaa. Achtungin aiheuttamat kulut nousivat uuden toimittajan aloitettua reilusti yli 40 000 markan. Myönnetyn veljesavun määrä laski runsaaseen 10 000 markkaan eli lähes kolmasosaan edellisvuotisesta. Kirjanpidossa varainhankinta pelasti kuitenkin vuoden tuloksen lähes 50 000 markkaa ylijäämäiseksi. "Panttipataljoonan" ja matrikkelin myynnistä kun kirjattiin yli 48 000 markan tulot kirjojen keskinäistä suhdetta kuitenkaan erittelemättä. Vuoden 2001 aikana Veljesapu sai testamenttilahjoituksen. Edellisenä vuonna edesmennyt yhdistyksen tamperelaisjäsen Olavi Mainelakeus oli muistanut Veljesapua jälkisäädöksessään.

Veljesavun sijoitusten kirjanpitoarvot olivat vuosina 2000–2001 kumpanakin 115 000 markkaa, ja yhdistyksen maksuvalmius vaikutti olevan hyvä, sillä pankkitililläkin oli rahaa 100 000 markan verran.[841]

Euroihin siirryttäessä vuonna 2002 jäsenmaksuun tehtiin vain pieni pyöristys. Jäsenmaksuksi päätettiin 20 euroa, joka muuntokurssin mukaan oli 118,91 markkaa.[842] Jäsenmaksutuloja kertyi yli 9 000 euroa. Siitä veljien osuus oli runsaat 44 prosenttia ja muiden runsaat 55 prosenttia. Leskiä ei enää eroteltu erikseen. Lahjoitusten osuus vuonna 2002 oli huomattava. Niitä saatiin yli 12 000 euroa. Kulupuoli oli hallinnassa Achtungin ollessa selvästi suurin kuluerä. Lehti jaettiin vuoden aikana 588 osoitteeseen. Veljesapua ei vuoden aikana myönnetty kuin 300 euroa. Mikään ei kunnolla selitä näin rajua avustusten pudo-

tusta. Sitä ei selitetty yhdistyksen vuosikertomuksessakaan. Ilmeisesti perusteltuja avustusanomuksia ei tullut. Historiakirjan ja matrikkelin tuottoja kirjattiin vajaat 3 000 euroa.[843]

Vuosikokouksessa 2003 keskusteltiin jäsenmaksun suuruudesta. Ilmeisesti edellisenä vuonna päätettyä 20 euron jäsenmaksua pidettiin melko suurena, sillä Kari Ruutu ja Kosti Cande joutuivat selittämään, että jäsenmaksu oli varsinaisesti Achtung-lehden kustannukset kattava lehtimaksu. Samalla todettiin, että yhdistyksen hallitus suhtautuu myönteisesti SS-veteraanien jäsenmaksusta vapauttamiseen tapauskohtaisesti vuodeksi kerrallaan, mikäli hallitus saa perustellun esityksen. Tällaisin evästyksin vuosikokous pysytti jäsenmaksun 20 eurona.[844]

Vuotta myöhemmin 2004 puheenjohtaja Cande perusteli vuosikokoukselle jäsenmaksun nostamisen tarvetta. Ilmeisesti mitään suurempaa vastarintaa ei esiintynyt, kun jäsenmaksu päätettiin yksimielisesti nostaa puolitoistakertaiseksi eli 30 euroksi. Korotustarvetta oli aiheutunut niin Achtungin kuluista kuin toimintakulujen kasvamisestakin. Jaetun veljesavun määrä näytti laskeneen pysyvästi, sillä vuoden 2003 aikana sitä oli jaettu vain 600 euroa. Merkittäviä tuottoja ei jäsenmaksujen lisäksi ollut, sillä kirjojen ja muiden myyntituotteiden myynnistä kertyi enää joitakin satoja euroja.[845]

Toiminta vaati rahaa, mutta jäsenet olivat kuitenkin entistä haluttomampia maksamaan koko ajan nousevaa jäsenmaksuaan, sillä vuoden 2004 jäsenmaksutuotto kasvoi vain noin kymmenenyksellä. Yhdistyksen jäsenmäärää ei kerrottu toimintakertomuksessa, mutta Achtung-lehti todettiin lähetetyn 496 osoitteeseen. Parissa vuodessa vähennystä oli tullut yli 90 osoitetta. Veteraaneja poistui rivistä vuoden 2004 aikana 26. Eräitä muita lienee karkottanut yhdistyksen sisällä vallinnut eripura. Hallitus laski, että 40 leskeä, 73 nuorempaa ja 73 vanhempaa veljeä oli jättänyt jäsenmaksunsa maksamatta. Toisaalta lahjoituksia saatiin yli 2 000 euroa. Vuoden 2003 alijäämä oli ollut lähes 5 500 euroa. Jäsenmaksun nostolla luku hiukan kaunistui, mutta miinukselle jäätiin yhä yli 1 500 euroa. Suurimpana kulueränä oli luonnollisesti vuodesta toiseen Achtung-lehti. Veljesavun määrä pysyi edelleen vaatimattomana 600 eurona. Jäsenmaksujen ja lahjoitusten lisäksi suurin tuloerä oli vuonna 2004 myyntiin tulleesta ”Aseveljeyden sankarit” -videosta ja DVD:stä saadut myyntitulot yli 2 000 euroa.[846]

Vuosi 2005 ei suuresti muuttanut Veljesavun taloutta. Veteraaneja poistui riveistä 25, ja Achtung postitettiin enää 477 osoitteeseen. Jäsenmaksujen maksamisessa tapahtui hienoinen parannus. Veljesapua ei vuoden aikana myönnetty lainkaan, kun toimintakertomuksen mukaan ei tullut yhtään anomustakaan.[847] Vuoden aikana yhdistyksen taloudellinen tilanne puhutti hallitusta, sillä talouskehitys oli jonkin verran huolestuttava. Lokakuussa todettiin, että maksamattomia jäseniä oli 133, mikä tarkoitti noin 4 000 euron suuruisten tulojen menetystä. Helsingin kerho kompensoi osaltaan menetyksiä lahjoi-

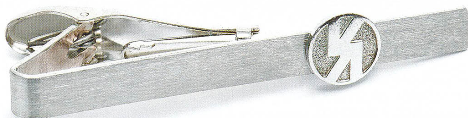
Silkkisolmiot brodeeratulla VA-logolla vuodelta 2006.

Jari Heikkilän suunnittelema suomalaispataljoonan hihaleijonalla varustettu kahvimuki. Mukin taustapuolella oli pataljoonan tunnus III/(finn.) "N" sekä peiteluku 46785 ja VA-logo.

tuksillaan. Tilanteen kohentamiseksi yhdistykselle suunniteltiin myös uusia myyntiartikkeleita kuten solmioita ja tulitikkuaskeja Veljesavun logolla. Samalla harkittiin Veljesapu-mukin teettämistä, veljesavun kalvosinnappeja sekä kaulariipusta ja VA-kahvilusikoitakin suunniteltiin. Sturmmann-kipsipatsasta oltiin taas teettämässä, jos löydetään valmistaja ja tiedetään patsaille ostaja.[848]

Yhdistys myönsi sääntöjensä mukaista taloudellista apua jäsenkunnalleen käytännössä vain silloin, kun kentältä tuli asiaa koskevia anomuksia. Se että vuonna 2005 anomuksia ei ollut tullut, kertoi siitä, ettei yhdistyksen hallitus eivätkä kerhot välttämättä olleet kovin aktiivisia avustustarpeen selvittämisessä. Tämä johti jonkinlaiseen kritiikkiin. Esimerkiksi Tampereen kerho kyseli, onko Veljesavun alkuperäinen idea veljien tukemisesta muutettu vain seppeleeksi arkulla? Kerho ilmaisi olevansa sitä mieltä, että veljiä tulee auttaa heidän elossa ollessaan. Samalla kerho ilmoitti pitävänsä käsittämättömänä sitä, että toimintavuonna 2005 käytettiin enemmän rahaa ulkomaanyhteyksien ylläpitämiseen kuin veljien auttamiseen.[849]

Vuoden 2009 lopulla myyntiin tullut hopeinen VA-solmioneula.

Uusia myyntiartikkeleja saatiin markkinoille pian. Maaliskuussa 2006 VA-solmio oli esiteltävänä hallituksen kokouksessa. Sitä tilattiin kahta mallia, joissa hattulalaisen Toiminimi Leatikin brodeeraaman VA-merkin halkaisija oli kahdenlainen. Seuraavana vuonna teetettiin Jari Heikkilän suunnittelemia pataljoonan leijonalla varustettuja kahvimukeja. Muitakin suunnitelmia oli. Hallitus suunnitteli myyntituotteeksi Viikingin viisuja -CD-levyä, jossa Tauno Pajusen johtama orkesteri soittaa sota-ajan musiikkia. Tämä hanke ei toteutunut.

Uusia tulonlähteitä yhdistys tarvitsikin, sillä jäsenmaksutulot laskivat jälleen tuntuvasti vuonna 2006. Achtung jaettiin 477 osoitteeseen, nettovähennystä edellisestä vuodesta 19 osoitetta. Myyntituotteet tuottivat yli kolminkertaisesti sen, mitä edellisenä vuonna, joten yhdistyksen talous näytti jäsenmäärän hiipumisesta huolimatta varsin tyydyttävältä.[850]

Veljesapu-Perinneyhdistyksen toiminnan normalisoinut 2007 vuosikokous nosti yhdistyksen jäsenmaksun 35 euroon. Vaikka jäsenmäärä oli edelleen laskussa, jäsenmaksutulot kääntyivät selvään nousuun. Tarkastellessaan tilannetta vuonna 2007 yhdistyksen hallitus oli tavallaan optimistinen. Vaikka veteraaneja oli kaiken aikaa poistunut rivistä, lisää nuorempaa jäsenistöä oli saatu mukaan. Ilahduttavaa oli, että vapaaehtoisten jälkeläisiä useammassa polvessa oli hakeutunut yhdistyksen jäseniksi. Tämä kertoi siitä, että perinteiden jatkaminen oli koettu tärkeäksi myös perhepiirissä. Kun jäsenmaksuseurantaan oli vuoden aikana kiinnitetty erityistä huomiota, työ oli tuottanut tulosta. Achtungin postituslistalla vähennykset kuitenkin jatkuivat: lehti meni enää 393 osoitteeseen, joista 112 oli SS-veteraaneja, 38 veteraanien leskiä ja 243 muita jäseniä.[851]

Veteraanien järjestäytymisaste oli edelleen ikääntymisestä huolimatta – tai siitä johtuen – pysynyt korkeana. Vuonna 2007 oli elossa enää 144 entistä vapaaehtoista, joten

lähes 80 prosenttia heistä sai jäsenlehden, mitä voidaan pitää osoituksena siitä, että heitä pidettiin Veljesavun jäseninä.

Vaikka paperilla olleiden jäsenten määrä oli vähentynyt, kun jäsenmaksuseurantaa oli tehostettu, tilanne oli tervehtynyt sikäli, että jäsenmaksutuotot nousivat vuonna 2007 lähes 12 000 euroon. Tampereen kerhon pakkotilitys pääyhdistykselle, yli 5 200 euroa, oli myös omiaan parantamaan yhdistyksen tilinpäätöslukuja. Muilla kerhoilla tilitettäviä varoja ei juuri ollut. Toisaalta vuoden aikana oli ollut myös merkittäviä kuluja, Achtungin jälkeen suurimpana Kosti Canden ja Pekka Karraksen osallistuminen yhdistyksen kustantamina Uspenskajaan pystytetyn muistomerkin paljastustilaisuuteen.[852]

Jäsenmaksutulot olivat vuosittain yhdistyksen suurin tuloerä. Kun uusia myyntituotteita tuli myyntiin, saattoivat myyntituotot joinakin vuosina yltää lähelle jäsenmaksutuottoja. Toisaalta uusien myyntituotteiden hankinta luonnollisesti rasitti vastaavasti menopuolta. Kun uusi matrikkeli tuli myyntiin 2013, tuotemyynti nousi lähes 40 000 euroon, millä katettiin matrikkelin toimittamisesta aikaisempina vuosina aiheutuneita kuluja. Kun korkotuotot pysyivät alhaisen korkokannan takia lähes olemattomina, yhdistys sijoitti varojaan sijoitusrahastoihin, joista oli toivoa saada edes jonkinlaista tuottoa. Yhdistyksen jäsenmäärä oli ristiriitojen repiminä vuosina heitellyt eräiden eroamisten takia, mutta 2010-luvulla jäsenmäärä pysyi melko vakiona. Vuonna 2010 jäseniä oli 373 henkeä, joista veteraaneja 56. Tästä luvusta tultiin seuraavina vuosina vähän alaspäin, mihin vaikutti luontainen poistuma sekä jäsenmaksunsa laiminlyöneiden erottamiset. Myös muutamia omaehtoisia jäsenyyden lopettamisia tapahtui. Vuoden 2017 lopussa jäsenmäärä oli 303, joista veteraaneja 12 ja veteraanien leskiä 14. Vuosikokous 2018 päätti nostaa kymmenen vuotta samana pysyneen yhdistyksen jäsenmaksun 40 euroon. Korotuksen taustalla olivat entiseen tapaan Achtung-lehden kustannukset, ennen muuta postimaksujen kallistuminen ja yleinen kulurakenteen kasvu. Korotus hyväksyttiin toteamalla Achtungin olevan korkeatasoinen lehti.

Veljesapu-Perinnyhdistyksen suuri 2010-luvun taloudellinen projekti oli suomalaisvapaaehtoisten yhdistystoiminnan 75-vuotishistorian aikaan saaminen. Ulkopuolisen rahoituksen saaminen hankkeeseen ei ollut helppoa. Esimerkiksi Jane ja Aatos Erkon Säätiö hylkäsi yhdistyksen tukihakemuksen. Yksityishenkilöltä saatiin vuoden 2018 aikana tukisumma projektia varten.[853]

Vuosittain myönnetyn veljesavun määrä oli 2000-luvulla verraten vaatimatonta. Veteraanien lukumäärä oli ratkaisevasti vähentynyt, ja julkisen sosiaalihuollon palvelut olivat kehittyneet niin, että avun tarve oli jatkuvasti pienentynyt. Yhdistykselle tuli yleensä vuosittain vain muutama anomus, jotka hallitus harkitsi huolellisesti ja pyysi tarvittaessa lisäselvityksiä. Aiheelliseksi katsotuissa tapauksissa apua myönnettiin, useimmiten

veteraanien tai heidän leskiensä terveydentilasta aiheutuviin kustannuksiin. Vuotuisten avustusten kokonaismäärä vaihteli tavallisesti 500 ja 2 500 euron välillä. Luonnollisesta poistumasta johtuen 2010-luvulla avustusten merkitys väheni ratkaisevasti. Viimeisimpiin avustettaviin kuului erään vapaaehtoisen leski, jonka vanhuudenpäiviä Veljesapu tuki vuosittain pienellä summalla. Jäsenmäärä vuonna 2018 pysytteli jo vakiintuneessa noin kolmensadan henkilön tuntumassa. Vuoden lopussa jäseniä oli 297, joista SS-veteraaneja 9 ja veteraanien leskiä 10.

Veljesavun kerhojen toiminta

Vuonna 1955 perustetun Veljesavun jäsenet asuivat ympäri maata. Kun oma yhdistys katsottiin käytännössä tärkeäksi keskinäisen yhteydenpidon kannalta, kerran vuodessa vuosikokoukseen kokoontuminen ei kunnolla täyttänyt keskinäisen yhteydenpidon tarvetta. Sotaretken yhteiset kokemukset ja muistot yhdistivät miehiä, eikä kaikille suinkaan riittänyt, että aseveljet tapasivat vain vuosikokouksessa. Matkat kokouspaikkakunnille saattoivat olla pitkät, eikä kaikilla jäsenillä ollut mahdollisuuksia osallistua. Lisäksi oli niitä, jotka eivät syystä tai toisesta liittyneet yhdistyksen jäseneksi, mutta joille aseveljien keskinäinen kanssakäyminen oli silti tärkeä asia. Mitään virallista alue- tai paikallistason toimintaa perustetulla Veljesavulla ei ollut, sillä perustettu yhdistys oli lähes ensi töikseen päättänyt, että sille ei perusteta paikallisosastoja. Kuitenkin sen ohella, että Veljesapu perustettiin valtakunnalliseksi suomalaisten SS-miesten järjestöksi, varsin pian osoittautui olevan tarvetta myös paikallisille kokoontumisille.

Kun yhdistys oli vuonna 1955 aloittanut toimintansa, aikaisemmille eri paikkakunnilla tapahtuneille epävirallisille kokoontumisille saatiin entistä vankempi perusta. Voitiin sanoa, että kokoonnuttiin rekisteröidyn yhdistyksen nimissä, vaikka paikallistoiminta ei pitkään aikaan Veljesavun virallista toimintaa ollutkaan. Muutamille paikkakunnille, jossa asui useita SS-vapaaehtoisia, alettiin perustaa maakunnallisia tai paikallisia osastoja taikka kerhoja. Ne olivat epävirallisia yhteisöjä, joilla ei ollut yhteisiä sääntöjä eikä toimintatapoja, ja niiden toiminta muotoutui kunkin seudun olosuhteiden mukaisesti. Pääyhdistys hyväksyi hiljaisesti paikalliskerhojen perustamisen ja aikaa myöten niistä tuli puolivirallinen osa Veljesapua.

Ensimmäisinä tällaisia kerhoja olivat perustamassa eteläpohjalaiset, tamperelaiset, ja porilaiset. Heidän kerhotoimintansa alkoi jo vuosina 1955 tai 1956. Turussa aloitettiin kerhotoiminta pari vuotta myöhemmin. Kaikkialla kerhotoiminnan alkua on vaikea määritellä, sillä toiminta saattoi olla varsinkin alkuvaiheessa niin epävirallista ja or-

Veljesapulaisia kokoontui satunnaisesti Lapissakin. Suomessa 1944 kaatuneen Erich Hannuksen sisaren Pia Lahtisen mökillä Kemijärvellä heinäkuussa 1991 ovat vas. Onni Kotala, Vilho Kellokumpu, Jorma Laitinen, Pia Lahtinen, Tauno Pajunen ja Vilho Sinkkilä.

ganisoimatonta, ettei pidetty mitään pöytäkirjoja tai laadittu muitakaan dokumentteja, joista toiminnan aloittaminen kävisi ilmi.

Helsingissä, joka on pääyhdistyksen kotipaikka, paikallinen kerhotoiminta sai alkunsa vasta vuonna 1971. Lahdessa kerhotoiminta alkoi 1976, Keski-Suomessa 1983, Oulussa 1984 ja Kymenlaaksossa 1988. Kaikilla näilläkään paikkakunnilla kerhotoiminta ei kehittynyt niin pitkälle, että sitä voitaisiin pitää säännöllisenä. Aseveljien kokoontumisia saattoi olla esimerkiksi vain pari kertaa vuodessa. Melko säännöllistä kokoontuminen oli esimerkiksi Oulussa, jossa toimi vuodesta 1984 sikäläisten SS-miesten kerho MG-41. Oululaisten kokoontumiset eivät olleet mitään virallisia istuntoja, vaan "lämpimiä perhepiiritapauksia", kuten niitä Achtung-lehdessä kuvattiin.[854] Kerho piti kuukausikokouksia, ja toiminnan on sanottu keskittyneen syrjässä olevien veljien etsintään ja majan manalle menneiden luettelointiin.

Kerhotoimintana pidettävän toiminnan lisäksi SS-miehet järjestivät eräillä paikkakunnilla satunnaisia kokoontumisia. Joku asiasta innostunut saattoi koota lähiseudun aseveljiä yhteisiin epävirallisiin tapaamisiin.

Kerhojen järjestäytymisessä olennaisia tapahtumia oli pataljoonan historiakirjan myynti sekä erityisesti vuonna 1985 järjestetyt Veljesavun arpajaiset. Historiakirjaa myytiin kerhojen välityksellä, ja arpojen myynti organisoitiin kokonaan siten, että myynti jätettiin kerhojen tehtäväksi. Arpajaisten aikaan todettiin, että maassa toimi peräti 13 Veljesavun kerhoa. Edellä mainittujen paikkakuntien ohella kerho sanottiin olevan myös Hämeenlinnassa, Kuopiossa ja Mikkelissä. Tosiasiassa aktiivisesti, säännöllisesti ja jatkuvasti toimiviksi kerhoiksi jäivät suurimpien paikkakuntien kerhot.

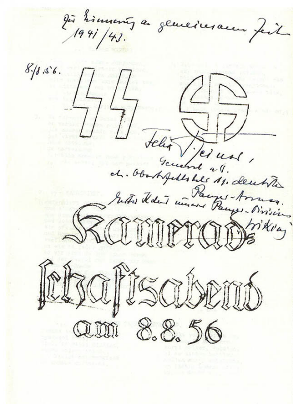
Muutamassa suurimmassa kerhossa toiminta kehittyi järjestäytyneeksi ja jokseenkin säännölliseksi SS-veljien yhteistoiminnaksi. Siihen alkoivat aikaa myöten ottaa osaa myös kannattavat jäsenet, kunnes se Turussa ja Helsingissä lopulta jäi täysin nuoremman sukupolven vastuulle.

Pitkien etäisyyksien Pohjois-Suomessa ei varsinaista SS-miesten kerhotoimintaa päässyt syntymään. Kuitenkin myös Lapissa aseveljet kokoontuivat satunnaisesti keskinäisiin tapaamisiinsa. Erityisesti nuoremman polven Hannu Varrio oli järjestämässä tällaisia tapaamisia, ja kun Kaarlo Heiskanen muutti 1990-luvulla Kemijärvelle, myös hän aktivoi paikallisia aseveljiä. Lapin alueen suurin tapaaminen oli syyskuussa 1998, kun 35 henkeä kokoontui Kuukiurun lomakylässä Kemijärvellä.[855]

Etelä-Pohjanmaan kerho

Etelä-Pohjanmaalla, kuten muuallakin maassa, SS-aseveljien yhteydenpito oli sodan jälkeen sattumanvaraista. Kokoonnuttiin pienissä ryhmissä ilman mitään tarkempaa ohjelmaa ja muisteltiin menneitä aikoja, kuten tällaisissa kokoontumisissa mukana ollut Jouko Ilkka on todennut. Tuolloin muistot olivat vielä hyvin läheisiä, sillä olihan sodasta kulunut vain muutamia vuosia. SS-aseveljillä oli sellaisia muistoja ja kokemuksia, joita ei muilla veteraaneilla ollut. Olivathan he taistelleet Saksassa, sen jälkeen Suomen rintamalla ja jotkut vielä Lapin sodassakin entisiä aseveljiä vastaan. Muisteltavaa siis oli.

Kun aikaa kului, Etelä-Pohjanmaan aseveljien kokoontumiset muuttuivat vähitellen järjestelmällisemmiksi. Miehet alkoivat kokoontua alueittain suuremmalla joukolla asevelitilaisuuksiin, joissa oli jo erilaista ohjelmaakin. Tämä tapahtui aikana, jolloin veljet olivat hakeutuneet työelämään tai jatkamaan kesken jäänyttä koulutusta sekä perustivat perheen. Edelleen Jouko Ilkkaa lainaten, elämä alkoi vakiintua rauhattoman sodan ja sodanjälkeisten vuosien jälkeen.[856]

Steinerin vierailun kunniaksi 8.8.1956 Seinäjoella järjestetyn Kameradschaftsabendin monistetun ohjelman etusivu kenraalin itsensä signeeraamana.

Etelä-Pohjanmaan veljistä Pentti Koivisto Seinäjoelta, Paavo Maunula Lapualta sekä Niilo Kuustie Ilmajoen Koskenkorvalta olivat aktiivisesti mukana Veljesapua vuonna 1955 perustettaessa. Kun valtakunnallinen yhdistys oli perustettu, toiminta Etelä-Pohjanmaallakin sai vakiintuneemmat muodot. Aluksi ei tosin puhuttu maakunnallisesta kerhosta, vaan käytettiin ilmaisua Etelä-Pohjanmaan piiri. Vuonna 1956 piirin alueella asui 90 entistä SS-vapaaehtoista.

Etelä-Pohjanmaan piirin ensimmäisten vuosien toiminnasta ei ole jäänyt paljoakaan kirjallisia lähteitä. Joka tapauksessa Pentti Koivisto lähetti heinäkuussa 1956 eteläpohjalaisille veljille kiertokirjeen, joka kertoo siitä, että Veljesavun keskeisin tehtävä, veljien avustaminen, oli tuolloin ajankohtainen asia myös Etelä-Pohjanmaalla. Kun sotilasvammalain soveltaminen oli laajennettu koskemaan myös entisiä SS-miehiä, heidän leskiään ja kaatuneiden omaisia, Koivisto kehotti pitämään huolta korvauksien anomisesta. Jos jollakulla oli epäselvää, miten korvauksia anotaan, piti ottaa yhteyttä Koivistoon, joka oli valmis opastamaan korvausanomusten laatimisessa.

Tässä Etelä-Pohjanmaan aseveljien yhdessä ensimmäisistä kiertokirjeistä Koivisto muistutti myös tulossa olevasta Ruth Munckin 70-vuotispäivästä ja hänelle annettavasta lahjapatsaasta. Niiden, jotka halusivat olla mukana onnittelijoiden joukossa, tuli lähettää 500 markkaa yhdistyksen rahastonhoitajalle Laine-Maire Kyöstilälle. Pentti Koivistolla oli myös kerrottavana, että kenraali Felix Steiner oli saapumassa vierailulle Suomeen. Eteläpohjalaiset olivat päättäneet yrittää saada pidetyn kenraalin vierailemaan omassa maakunnassaan.[857]

Elokuun alussa 1956 pohjalaisaseveljet saivatkin tietää, että heidän pidetty sodanaikainen komentajansa saapuu Seinäjoelle 8. elokuuta. Hotelli Kinossa järjestettiin veljesilta, Kameradschaftsabend, jonka yhteydessä syötiin yhteinen ateria. Tilaisuutta varten monistettiin vapaaehtoisille tuttuja sota-ajan lauluja salamoilla ja Sonnenradilla kuvitettuun vihkoseen. Laulut eivät suinkaan olleet poliittisia, vaan menneiltä vuosilta tuttuja sotilasmarsseja ja iskelmiä. Kenraali Steiner sai kuulla laulettavan niin Vaasan mars-

Kenraali Steinerin Suomen-vierailu sai monet hänen entisistä alaisistaan tulemaan tapaamaan pidettyä komentajaansa. Kuvassa Seinäjoella järjestetyssä tapaamisessa mukana olleita Etelä-Pohjanmaan SS-vapaaehtoisia. Istumassa neljäntenä oikealta on värvärinä kunnostautunut Iisakki Nikkola, Steiner seisomassa hänen takanaan, Nikkolasta oikealle värväri Lauri Koivisto.

sin kuin SS-Marschiert -marssinkin "Wir kämpfen für Finnland, wir kämpfen für Freiheit." Steinerin vierailun merkityksestä kertoi se, että paikalle saapui kymmenittäin vieraita niin vapaaehtoisia puolisoineen kuin sodanaikaisia värväreitäkin, heidän joukossaan mm. pitkäaikainen kansanedustaja Iisakki Nikkola.[858]

Etelä-Pohjanmaan piirin aktiivisuudesta ei juuri ole tietoja Steinerin vierailun jälkeiseltä ajalta. Oletettavasti miehet ovat edelleen kokoontuneet pienissä piireissä, ottaneet osaa Veljesavun valtakunnallisiin kokouksiin ja pitäneet toisiinsa yhteyttä eri tavoin. Kerho-nimitystä alettiin Etelä-Pohjanmaalla käyttää vasta 1970-luvulla. Kuitenkin muutamia koko maakunnan yhteisiä asevelitapaamisia järjestettiin jo sitä ennen. Esimerkiksi marraskuussa 1964 vaasalaiset veljet järjestivät Etelä-Pohjanmaan piirin veljesillan Vaasan upseerikerholla. Tämän tilaisuuden, johon myös rouvat olivat tervetulleita, ohjelma oli arvokas. Aseveli Matti Teräväinen esitti kuvaamansa filmin, orkesteri soitti, ja Vaasan varuskunnan päällikkö käytti puheenvuoron. Mukaan mahtui myös aseveljien esittämää ohjelmaa.[859]

Vuonna 1965 Pentti Koivisto, Niilo Kuustie ja Tauno Pajunen sopivat, että Etelä-Pohjanmaan ja Hämeen (nyk. Pirkanmaan) veljet viettävät yhteistä pikkujoulua Tam-

pereella. Ohjelmassa oli mm. Karl-Erik Ladaun tervehdyspuhe sekä Etelä-Pohjanmaan veljien tervehdys.[860]

Vasta vuonna 1966 eteläpohjalaisten asevelitoimintaan tuli jonkinmoista järjestäytymistä. Tämä johtui siitä, että monet veljet alkoivat noihin aikoihin täyttää 50 vuotta, ja heitä haluttiin onnitella yhteisesti koko maakunnan aseveljien voimin. Olisi ollut työlästä joka kerta kerätä varat syntymäpäivälahjoihin samoin kuin rivistä poistuneiden seppeleisiin. Tästä syystä perustettiin aseveljien yhteinen käyttörahasto, josta tällaiset menot voitiin hoitaa. Aluksi kaikilta veljiltä kerättiin 10 markkaa tähän rahastoon, jonka varat talletettiin Jouko Ilkan hoitamalle pankkitilille.[861]

Vuosina 1970 ja 1972 vuosipäivälahjarahasto, kuten sitä kutsuttiin, vaati täydentämistä. Veljien merkkipäiviä oli alkanut olla tiheään, ja Etelä-Pohjanmaalla oli vakiintunut tavaksi, että jokaiselle 50 vuotta täyttävälle annettiin lahjaksi Lauri Leppäsen SS-Sturmmann-patsas. Jouko Ilkka toivoi lähettämissään kiertokirjeissä, että jokainen voisi vointinsa mukaan lähettää rahastoon kymmenestä viiteenkymmeneen markkaan.[862] Sittemminkin tätä lahjarahastoa täydenneltiin tarpeen mukaan.

Luonnollisesti Veljesavun päätehtävä eli avun tarpeessa olevien veljien avustaminen kuului Etelä-Pohjanmaan piirin toimintaan vuodesta toiseen. Monina sodanjälkeisinä vuosikymmeninä toimitettiin ruoka- ja vaatepaketteja sekä rahaa tuen tarpeessa oleville aseveljille ja heidän perheilleen. Sotasokean aseveljen Matti Ahosen valmistamat harjat markkinoitiin alueen kauppaliikkeiden kautta myyntiin. Yhteyttä veljiin pidettiin kirjeitse sekä käymällä heidän luonaan.

SS-pataljoonan historiankirjoitus aktivoi myös Etelä-Pohjanmaan veljiä. Helmikuussa 1968 Seinäjoella pidettiin Etelä-Pohjanmaan SS-aseveljien talvikokous erityisesti juuri historiaprojektin takia. Pentti Koivisto piti tervehdyspuheen, sen jälkeen katsottiin suomalaisten SS-vapaaehtoisten filmi vuosilta 1941–1943, ja päätteeksi Koivisto, Kuustie ja Ilkka selostivat Mauno Jokipiin historiakirjan tuolloista vaihetta. Tilaisuudessa, johon kehotettiin ottamaan naiset mukaan, nautittiin kahvia, makkaraa ja olutta.[863]

SS-pataljoonan filmiä esitettiin noihin aikoihin yleisesti veljien kokoontumisissa. Eteläpohjalaiset yhdysmiehet päättivät kokouksessaan, että filmin vuokra veljien käyttöön oli 250 markkaa, johon sisältyi kaksi esityskertaa. Veljesavun jäseniltä ei kuitenkaan saanut periä katselumaksua, vaan asia oli hoidettava ns. lahjoittajajäsenten avulla. Vaikka filmi ei mitään arkaluontoista sisälläkään, oli sen esittäminen jopa Pohjanmaan oloissa jossain määrin säädeltyä, jotta turhia huhuja ei leviäisi. Sitä sai esittää ulkopuolisille suljetuille piireille. Kun Seinäjoen veljet olivat maksaneet esitettävänä olevan 460 markkaa maksaneen filmikopion, Seinäjoelta tuli aina tulla filmin mukana esittäjä, jonka matkakulut oli korvattava.[864]

Yhteisiä koko maakunnan käsittäviä kokoontumisia Etelä-Pohjanmaan veljillä ei vielä 1960-luvullakaan juuri ollut. Vähitellen tavaksi vakiintui se, että vuosittain järjestettiin kahdesta kolmeen asevelitilaisuutta vuodessa. Sen lisäksi kokoonnuttiin syntymäpäiville, joskus joku veli kutsui toisia veljiä vierailulle muuten vain, ja tietenkin kokoonnuttiin veljien hautajaisiin, joita 1960-luvulta lähtien alkoi olla yhä useammin.

Kun "Panttipataljoona"-kirja loppuvuodesta 1968 valmistui, siitä tuli uudenlainen Veljesavun jäseniä aktivoinut tekijä, kun kirjan myynti oli järjestettävä. Etelä-Pohjanmaan osuus ensimmäisen painoksen markkinoinnista oli 200 kappaletta. Niistä "Seinäjoen poikien" vastuulle jäi 60 kirjaa, ja muut kirjat jaettiin yhdysmiehille eri puolille maakuntaa.[865]

Eteläpohjalaiset vaalivat Saksan-suhteita ennen kuin muualla ryhdyttiin luomaan yhteyksiä entisiin aseveljiin. Suomalaisvapaaehtoisten kouluttajana Saksassa toiminut Emil Grabow oli 1960-luvun lopulla vieraillut Pentti Koiviston luona Seinäjoella. Kun hän tuli uudestaan vierailulle kesäkuussa 1974, Jussin Kestikartanossa Ilmajoella järjestettiin 9. kesäkuuta kerhon tilaisuus, jossa Grabow oli kunniavieraana. Hänelle luovutettiin Sturmmann-patsas, katsottiin Panttipataljoona-filmi sekä soitettiin ja laulettiin sota-ajalta tunnettuja lauluja. Illallisen aikana Grabow piti puheen. Kun Jouko Ilkka kutsui veljiä tähän tilaisuuteen, hän korosti sitä, että saksalaisvieraalle on ainutkertaisen suuri elämys nähdä suomalaisia aseveljiä ja todeta, että näillä on saumaton, hyvä aseveljeys, joka vuosikymmenet sitten luotiin suurilla sotakentillä.[866]

Vuonna 1976, kun Veljesavun vuosikokouksen järjestäminen oli annettu eteläpohjalaisten tehtäväksi, puhuttiin jo yleisesti Veljesavun Etelä-Pohjanmaan kerhosta. Mitään johtokuntaa tai hallitusta kerholle ei kuitenkaan ollut nimetty. Kerhossa valittiin vuosikokousjuhlallisuuksien järjestelyä varten juhlatoimikunta, johon kuuluivat Jyri Ala-Nikkola, Paavo Koivuvaara, Pentti Koivisto, Martti "Manne" Kaakinen, Jouko Ilkka, Paavo Jouppila sekä puheenjohtajana Niilo Kuustie.

Tämä toimikunta päätti teettää sittemmin kohua aiheuttaneen ja vuosikokouksen peruuttamiseen johtaneen ohjelmalehtisen. Siihen kerättiin ilmoituksia maakunnan liikelaitoksilta. Ilmoitusten hankinta jaettiin toimikunnan jäsenten sekä muutaman muun veljen kesken. Sanomalehti Ilkan toimituspäällikkönä toimineen Manne Kaakisen tehtävänä oli aineiston painatusasuun saaminen, ja toimikunnan kokousmuistiossa todettiin erikseen, että veli Pentti (Koivisto) toimittaa Mannelle Sonnenradin kuvan. Toisin sanoen arvaamatonta kohua aiheuttaneen kuvion käytöstä päätettiin yhteisesti juhlatoimikunnassa, ja tuskin kukaan osasi siinä vaiheessa ajatella, mitä päätöksestä seuraisi.[867]

Kun vuosikokous sitten oli jouduttu peruuttamaan, muutama Etelä-Pohjanmaan kerhon mies kokoontui kesäkuun alussa 1976 pohtimaan tilannetta. He päättivät laskuttaa

käsiohjelmaan saadut ilmoitukset ja lähettää myöhemmin käsiohjelman maksaneille. Samoin kerho päätti laskuttaa vuosikokouksen peruuttamisesta aiheutuneet kulut Veljesavulta. Tässä kokouksessa päätettiin myös, että veljien siunaustilaisuuksissa ei enää lasketa aurinkokehrän mallisia havuseppeleitä, mikä siihen saakka näyttää olleen kerhossa tapana. Uuteen käytäntöön siirryttiin veli Pentti Viitasen siunaustilaisuudessa, jossa laskettiin tavanomainen havuseppele mustin nauhoin ja "Kunniani on uskollisuus" -tekstein.[868]

Kun Etelä-Pohjanmaan maanpuolustusjärjestöjen neuvottelukunta perustettiin vuonna 1975, kerho kutsuttiin heti alusta lähtien mukaan sen toimintaan. Neuvottelukunnassa kerhoa edustivat Jouko Ilkka ja Niilo Kuustie.

Etelä-Pohjanmaan kerholla oli 21. elokuuta 1977 suuri juhlapäivä. Kerho nimittäin osallistui tuolloin Etelä-Pohjanmaan maakunnalliseen Suomen itsenäisyyden 60-vuotisjuhlaan runsain joukoin. SS-aseveljet osallistuivat juhlamarssiin muiden marssijoiden joukossa. Marssirivistön kärjessä marssi Suomen lippua kantaen SS-vapaaehtoisiin kuulunut Paavo Jouppila, ja lippuvartiossa olivat aseveljet Reino Hautamäki ja Aulis Juutilainen. Kaiken lisäksi lippulinnan johtajana marssi Niilo Kuustie.

Kun maakunnallinen juhla oli päättynyt, kerhon jäsenet puolisoineen siirtyivät Ilmajoelle Jussin Kestikartanoon yhteiseen veljesiltaan. Ruokailun jälkeen saapuivat liput saliin, ja Jyri Ala-Nikkola oli järjestänyt tilaisuuteen marssimusiikkia. Paavo Maunula lausui muistosanat edesmenneiden veljien muistolle, ja puheita pitivät niin Niilo Kuustie kuin Pentti Koivistokin. Tähänkin tilaisuuteen oli saatu saksalainen kunniavieras, neljännessä komppaniassa palvellut Erik Tilzen.[869]

Sittemmin eteläpohjalaisten vieraina kävi useampiakin saksalaisia aseveljiä. Arvostettu rautaristin ritariristillä palkittu Karl-Heinz Ertel vieraili kerhon tilaisuuksissa 1982 ja 1986. Jälkimmäisellä kerralla pidetyssä tilaisuudessa oli mukana myös Veljesavun puheenjohtaja Leo Sormunen.

Kun pataljoonan lipun käyttö nousi puheenaiheeksi Veljesavussa, Etelä-Pohjanmaan kerho teki kantansa täysin selväksi pääyhdistykselle. Niilo Kuustie välitti Veljesavun sihteerille Oiva Heikaselle kerhon näkemyksen, jonka mukaan Veljesapu oli teettänyt lipun yhdistyksen rekisteröinnin jälkeen, joten se voitiin katsoa yhdistyksen lipuksi. Kerho huomautti, että lipussa olevat salamat eivät olleet aiheuttaneet mitään puhetta ennen kuin nyt Veljesavun omassa piirissä. Ainakaan ei ole mitään estettä käyttää lippua suljetuissa vuosikokouksissa Suomen lipun rinnalla, joten lipun tuli eteläpohjalaisten mukaan olla mukana vuoden 1977 vuosikokouksessa. Hätiköidyiltä päätöksiltä lippuasiassa tuli välttyä, jotta Veljesavun toimintaan ja veljeyteen ei pääse syntymään säröjä, jotka olisivat mieleen niille piireille, jotka kaivavat isänmaallisen yhteiskuntamme perustuksia, todettiin Etelä-Pohjanmaan kerhon kannanotossa.[870]

Etelä-Pohjanmaan kerhon lipun naulaus 4.3.1978. Yksi naulaajista oli vapaaehtoisten arvostama professori Mauno Jokipii (kesk.). Vasemmalla Pentti Koivisto ja oikealla Niilo Kuustie.

Kun kerhon näkemys lippuasiassa sivuutettiin, eikä lippua tuotu 1977 vuosikokoukseen, Etelä-Pohjanmaan kerho hankki oman lipun. Tarvittava pääyhdistyksen lupa lipulle oli saatu jo 1975, ja tuolloin oli ollut tarkoitus, että lippu saataisiin Seinäjoella 1976 pidettävään vuosikokoukseen. Kokous peruuntui, eikä lippuakaan ollut ennätetty saada valmiiksi. Lopulta kerhon hankkima lippu naulattiin Seinäjoen Maakuntatalosäätiön juhlasalissa 4. maaliskuuta 1978. Lipputangon ja leijonanupin teetti Pentti Harju Etelä-Pohjanmaan keskusammattikoululla. Naulauksessa käytetyt hopeoidut naulat lahjoitti Niilo Kuustie. Naulaustilaisuuteen kutsuttiin kerhon arvostamia kutsuvieraita kuten jääkärieversti Matti Laurila, vapaaehtoisten värvärinä kunnostautunut kauppaneuvos Lauri Koivisto sekä professori Mauno Jokipii. Naulaustilaisuuden jälkeen oli kerhon veljesilta Seinäjoen seurakuntakeskuksessa.[871] Veljesillan pääesiintyjänä oli professori Jokipii. Hän kertoi ajallisesti kaukaisemmasta suomalaissotilaitten sotaretkestä kaukana oman maan rajojen ulkopuolella. Professorin aiheena nimittäin oli Suomen kaarti Turkin sodassa vuosina 1877–1878.

Lippuasia tuli uuteen vaiheeseen vuonna 1983, kun Veljesavun johtokunta oli kieltänyt pataljoonan lipun käyttämisen ja helsinkiläiset ehdottivat oman lipun hankkimista

yhdistykselle. Etelä-Pohjanmaan kerho käsitteli yhdistyksen lippuasiaa perusteellisesti kokouksessaan helmikuussa 1982. Kerho tuli siihen yksimieliseen päätökseen, että johtokunta oli velvoitettava toimimaan siten, että uusi veljiä yhdistävä lippu on mahdollisimman pian yhdistyksen käytettävissä. Toisin sanoen eteläpohjalaiset olivat useista muista poiketen sillä kannalla, että yhdistykselle on teetettävä oma lippu. Samassa kokouksessa kerho päätti kuitenkin myös, että pataljoonan lippu tuodaan veljien siunaustilaisuuksiin, "kuten he eläissään ovat toivoneet". Omaisten toivomus oli tietenkin otettava huomioon.[872]

Kerho osallistui Seinäjoen sotilaspiirin järjestämiin maanpuolustusjuhliin, joihin se aina sai kutsun. Kerho piti läheistä yhteyttä eteläpohjalaisen maanpuolustushengen kunniavanhukseen jääkärieversti Matti Laurilaan. Sen ohella, että Laurila oli kunniavieraana kerhon tilaisuuksissa, kerho onnitteli häntä hänen 85-vuotispäivänään 14. tammikuuta 1980 ja oli mukana Laurilan kunniaksi Seinäjoen ammattikoululla järjestetyssä syntymäpäiväjuhlassa. Eversti Laurilan siunaustilaisuuteen ja hautaukseen Lapualla 5. elokuuta 1983 osallistui 15 SS-aseveljeä.

Kerhon kannalta merkittävä juhlatilaisuus oli myös Jyri Ala-Nikkolan 60-vuotispäivä 11. helmikuuta 1984. Tuolloin aseveljet kokoontuivat Jussin Kestikartanoon, jossa päivänsankarille ojennettiin pataljoonan pienoislippu. Päivänsankari oli säveltänyt teoksen kaatuneiden ilmajokelaisten aseveljiensä muistolle. Ala-Nikkolan tytär lausui teoksen sanat, toinen tytär soitti pianoa ja säveltäjä itse viulua.

Vain runsas pari viikkoa syntymäpäiväjuhlien jälkeen kerho järjesti asevelitilaisuuden sotilaspiirin tiloissa. Kerhon vieraana oli veli Paavo Koivuvaaran ystävä, nimeltä mainitsematon saksalainen aseveli, joka oli palvellut Wiking-divisioonan Westland-rykmentissä ja haavoittunut Malgobekissä syksyllä 1942. Hän oli joutunut sotavankeuteen ja kärsimään viisi vuotta kaivostöissä Siperiassa.

Kerhon suhteet paikallisen sotilaspiirin esikuntaan olivat hyvät. Puolustusvoimain 50-vuotisjuhlavuonna 1968 eteläpohjalaiset onnistuivat pyrkimyksissään saada ylennykset SS-joukoissa palvelleille aliupseereille. Sotilaspiirin päällikölle esitettiin, että maakunnassa olevat aliupseeriaseveljet ylennettäisiin seuraavaan aliupseeriarvoon. Tällä tavoin 15 veljeä sai ylennyksen.

Myös rintamasotilastunnuksen luovutuksessa näkyi sotilaspiirin johdon myötämielisyys kerhoa kohtaan. Sotilaspiirin edustaja majuri Leo Kairikko kiinnitti 17. maaliskuuta 1986 kerhon järjestämässä asevelijuhlassa tammenlehvän 40 aseveljen rintaan. Samassa tilaisuudessa veljet saivat myös ns. veteraanipassin. Tammenlehvän saaminen lämmitti veteraaneja aivan erityisesti. Pentti Koivisto totesi tilaisuudesta kirjoittaessaan veteraanien tuntevan kiitollisuutta puolustusvoimia kohtaan tästä huomaavaisuudesta. "Me asevel-

Tammenlehvien jakotilaisuus Etelä-Pohjanmaan kerhossa 1986, oikealla kameraan päin Sakari Latva-Panttila.

jet saimme ensimmäisen kerran jotakin mieltämme lämmittävää anomatta ja pyytämättä. Annamme tälle tammenlehvälle suuremman arvon kuin arvaattekaan."

Etelä-Pohjanmaan SS-veteraaneille luovutettiin vuonna 1968 myös sininen risti, jonka Paavo Koivuvaara Vapaussoturien Huoltosäätiön maakunnallisena toimijana oli heille järjestänyt.

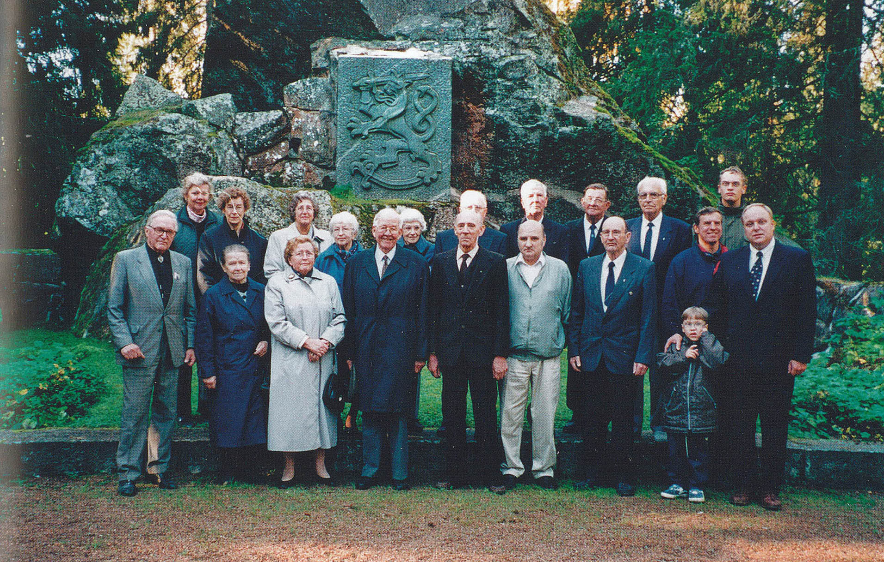
Viimeistään 1980-luvun alussa Veljesavun Etelä-Pohjanmaan kerho, jonka jäsenmäärä oli yli 60, järjestäytyi niin, että kerhoa vetämään valittiin erityinen toimikunta. Siihen kuuluivat puheenjohtajana Pentti Koivisto, jäseninä Paavo Koivuvaara, Niilo Kuustie, Paavo Jouppila ja Leo Loukko sekä sihteerinä Jouko Ilkka. Toimikunta joutui heti tositöihin, kun kerho sai järjestettäväkseen Veljesavun vuosikokouksen 1982. Tällä kertaa kokoontumiselle ei haettu julkisuutta kuten oli tehty kuusi vuotta aikaisemmin. Vuosikokous järjestettiin hotelli Aapossa 20. maaliskuuta. Vaikka julkisuudesta tingittiin, ohjelmasta ei kuitenkaan tingitty. Edellisellä yrittämällä pahennusta herättänyt "Vilppulan urhojen muistolle" komisti päiväjuhlaan laaditun laulumonisteen kantta, ja mukana oli myös veljille Saksan rintamalla tutuksi tulleita lauluja. Kokouksessa pitämässään tervehdyspuheessa Pentti Koivisto korosti sitä, että Veljesavun johdon ja sen jäsenten tulisi aina olla valmiina puolustamaan niitä aseveljiä, joita ryhdytään SS-asian tiimoilta ahdistamaan taikka syrjimään. "Me tiedämme jokainen missä me suomalaiset olemme olleet ja mitä vastaan me olemme taistelleet – vapaan Euroopan puolesta kommunismia vastaan."

Kun vuosikokous oli pidetty, kerho saattoi todeta kokouksen sujuneen hyvin, ja osanottajat olivat olleet tyytyväisiä. Suurta painoa ei kannattanut panna sille, että Pohjanmaan Kansa otti tälläkin kertaa asiakseen arvostella kokousta. Se moitti Seinäjoen kaupunginvaltuuston puheenjohtajan Jussi Joupin kokouksessa pitämää puhetta. Lieneekö onnistuneen kokouksen ansiota, että kerhon toimikunta päätti aloittaa syksyllä 1982 kerhon kokoontumisen koemielessä joka toinen kuukausi.[873]

Onnistuneen vuosikokouksen jälkeen kerhon toiminta jatkui yhteisinä kokoontumisina, joskaan mitään säännönmukaisia tilaisuuksia ei edelleenkään järjestetty. Esimerkiksi marraskuussa 1984 kerho kokoontui Lapualla Tiitun tilalla pidettyyn asevelijuhlaan. Siellä Esko Annala kertoi omakohtaisista kokemuksistaan partiomatkasta saksalaisten mukana Muurmannin radalle vuonna 1942. Lokakuussa 1988 Veljesavun puheenjohtaja Tapio Sormunen vieraili kerhon tilaisuudessa, jossa Jouko Ilkka kertoi Suomen ilmavoimien pommikoneiden toiminnasta talvi- ja jatkosodassa. Ilkka oli ollut ilmavoimien konekivääriampujana molemmissa sodissa sekä vielä ns. Lapin sodassa syksyllä 1944.[874]

Etelä-Pohjanmaan kerhon seuraavien vuosien ohjelmaan kuului vierailu Porissa 1992. Matkalla tutustuttiin ensin Mika Hakanpään keräämiin kokoelmiin, ja sen jälkeen oli tapaaminen porilaisten aseveljien kanssa Porin Suomalaisella Klubilla.[875] Syksyllä 1993 Seinäjoen Suojeluskunta- ja Lotta Svärd -museolla oli aiemmin mainittu Mika Hakanpään ja Hannu Varrion kokoama SS-miesten muistonäyttely. Samaan aikaan museolla oli esillä vapaussodan 75-vuotisnäyttely. SS-näyttely oli suuri tapaus kerhon toiminnassa etenkin, kun se sai osakseen suurta myönteistä huomiota ja kiinnostusta. Näyttelyssä kävi muutama tuhat henkilöä. Kerho jakoi veljille viiden päivän ajalle vuorot, joiden aikana entiset vapaaehtoiset päivystivät näyttelypaikalla kertomassa siitä, miten he kokivat sotaretkensä Saksan itärintamalla. Ensin päivystivät Jouko Ilkka ja Reino Hautamäki, seuraavana päivänä Pentti Koivisto ja Paavo Suutala, sitten Pentti Harju ja Einari Myllymäki, heidän jälkeensä Paavo Maunula ja Esko Annala sekä viimeisenä päivänä Jouko Ilkka uudelleen.[876]

Rivit harvenivat ja ikä alkoi painaa veteraaneja. Kerhon kokous huhtikuussa 2000 oli eräänlainen vahdinvaihdon paikka. Pentti Koivisto ilmoitti, ettei hän ole enää käytettävissä Veljesavun hallituksen jäsenenä. Kun Pentti Harjukin kieltäytyi ottamasta pääyhdistyksen hallituspaikkaa, Porista Seinäjoelle muuttanutta Mika Hakanpäätä ehdotettiin eteläpohjalaisten edustajaksi hallitukseen. Ehdotus sai kerhon kokouksen yksimielisen kannatuksen. Samassa kokouksessa vaihdettiin myös Etelä-Pohjanmaan kerhon vetäjää. Hakanpää valittiin tähänkin tehtävään.[877] Vuonna 1995 edesmenneen Jouko Ilkan jälkeen kerhon sihteerin tehtäviä oli ryhtynyt hoitamaan Sinikka Juutilainen, vapaaehtoisiin lukeutuneen Aulis Juutilaisen leski.

Etelä-Pohjanmaan kerhon jäseniä Suomen sodan aikaisella Napuen taistelupaikalla Isossakyrössä 23.9.2000. Eturivissä Risto Knaapi (opas), Aini Viitamäki, Alli Haukkala, Pentti Koivisto, Paavo Viitala, Martti Viitala, Leo Loukko, Seppo Jarimo, Jere Hakanpää (pikkupoika) ja Mika Hakanpää, takarivissä Tiina Koivisto, Sinikka Juutilainen, Elsa Suonto, Aili Koivuvaara, Kaarina Toivonen, Terho Toivonen, Esko Haukkala, Niilo Rinne, Kauko Suonto ja Pauli Jarimo.

Kerhon toiminta jatkui Hakanpään ja Juutilaisen vetämänä entiseen tapaan, joskin rivien harventuminen harvensi myös yhteisiä tilaisuuksia. Vielä 2000-luvulla kerho kuitenkin kokoontui noin kaksi kertaa vuodessa, ja veljien siunaustilaisuuksissa käytiin laskemassa seppele ja hoidettiin liput kirkkoon. Vuonna 2004 kerhossa oli 14 veljeä sekä suuri joukko aktiivisia leskiä. Nuorempia jäseniä oli vain muutama, joten jo tuolloin oli selvää, että kerhon toiminta päättyy, kun maakunnan viimeinenkin veteraani on saatettu haudan lepoon.[878]

Eräänlaista kerhon alasajoa merkitsi myös se, kun Veljesapu vaati kerhojen varat pääyhdistykselle. Etelä-Pohjanmaan kerho valtuutti Hakanpään tai Juutilaisen luovuttamaan mahdollisesti jäljellä olevat varat Veljesapu ry:lle toiminnan päättyessä. Samassa kokouksessa kerho lahjoitti kerhon arkiston ja lipun Mika Hakanpään yksityiseen arkistoon ja museokokoelmaan. Käytännössä kerholta ei luovutettavia varoja paljoakaan löytynyt, sillä viimeisellä varoilla kerho kustansi jäsenilleen aterian. Kesäkuussa 2009 kerho tilitti Veljesapu ry:n tilille 192,95 euroa.[879]

Etelä-Pohjanmaan kerhon viimeinen kokoontuminen 7.8.2008. Seinäjoella pidetyssä tilaisuudessa olivat mukana myös Veljesavun puheenjohtaja Unto Ilmevalta ja rahastonhoitaja Pekka Kääriäinen sekä hallituksen jäsen Jouko Laitinen. Kerhon toiminta alkoi uudelleen vuonna 2018.

Etelä-Pohjanmaan kerhon viimeinen kokoontuminen oli ollut kesällä 2008, kun kerhon jäsenet kokoontuivat Seinäjoella Rinneravintola Joupiskassa 7. elokuuta. Paikalla olivat myös Veljesavun puheenjohtaja Unto Ilmevalta ja rahastonhoitaja Pekka Kääriäinen. Ensin syötiin lounas kerhon viimeisillä rahoilla, ja sen jälkeen kokoontuneet 19 henkilöä nousivat vuorenrinnettä ylös metsän keskelle tutustumaan kuntoreitin varrelle rakennettuihin korsuun ja taisteluhautoihin. Laadittua pöytäkirjaa lainaten: Siellä metsän keskellä ulkona Veljesapu-Perinneyhdistys ry:n puheenjohtaja Unto Ilmevalta kertoi yhdistyksen nykyisestä tilanteesta ja totesi sen rauhoittuneen viime aikojen hämmingeistä.[880]

Tampereen kerho

Tampereen kerho kuului Veljesavun vanhimpiin ja aktiivisimpiin kerhoihin. Tampereella oli sikäli erityinen asema SS-vapaaehtoisten varhaisimmassa järjestötoiminnassa, että vapaaehtoisten tulojuhla oli 1943 järjestetty Tampereella, ja se oli ollut myös SS-Aseveljet ry:n emojärjestön Rintamamiesliiton kotipaikka. Kun Tampereen seudulla lisäksi asui

SS-vapaaehtoisten pyhäinpäiväjuhlaan Tampereelle kokoontui 1.11.1958 vapaaehtoisia ja heidän ystäviään. Vasemmalla Esko Riekki ja Walter Horn puolisoineen, pöydän oikealla puolella Karl-Erik Ladau, Pekka Kurvinen, Heikki Kuistio, Ruth Munck ja Kustaa Levälahti. Etualalla Yrjö Tenomaa.

lukuisia aktiivisia SS-miehiä, ei ollut mikään ihme, että kerhotoiminta kaupungissa aloitettiin varsin pian Veljesavun perustamisen jälkeen 1950-luvun puolivälin tienoilla. Valitettavaa on, että Veljesavun Tampereen kerhon arkisto ei ole säilynyt. Ainakaan sitä ei ole ollut mahdollista saada tämän historian lähdeaineistoksi. Siksi Tampereen kerhon esittely jää tässä pakosta varsin pintapuoliseksi. Tampereen kerho totesi syyskuussa 2006, että kerhon arkisto oli ollut Heikki Olssonin hallussa ja se oli vielä hänen eläessään haettu hänen asunnoltaan. Kerho epäili, että arkisto on mahdollisesti viety Helsinkiin. Oliko Olsson tuolloin henkisesti siinä kunnossa, että hän tiesi, mikä oli hänen omaansa ja mikä yhdistyksen omaisuutta, kyseli kerho.[881]

Veljesavun 35-vuotishistoriikissa Heikki Olsson käsittelee lyhyesti Tampereen kerhon vaiheita. Hänen mukaansa jo sodanjälkeisenä aikana, jolloin mitään virallista yhdistystä ei ollut, jonkinlaista toimintaa Tampereella pyörittivät Karl-Erik Ladau, Tauno Pajunen, Jukka Tyrkkö, Olavi Vihervaara, Martti Rajala, Harry Viinikainen, Aarre Vuokko ja Eero Helminen.

Veljesavun perustamisen jälkeen yhteiset kokoontumiset oli jo helpompi järjestää, ja tiedetään, että tamperelaisia aseveljiä kokoontui vuonna 1956 Karl-Erik Ladaun johdol-

la ravintola Tuotannon Ministeri-kabinetissa. Samana vuonna oli toinenkin suurehko kokoontuminen kenraali Steinerin vierailun yhteydessä. Steiner saapui Tampereelle 6. elokuuta, jolloin hän tapasi entisiä alaisiaan Teatteriravintolassa.

Säännöllisemmät kokoontumiset Tampereella alkoivat vuonna 1957 vakuutusyhtiö Tarmon tiloissa veljien Tauno Pajunen ja Eero Helminen toimiessa isäntinä; Helminen oli vakuutusyhtiön piiritarkastaja. Tämän kokoontumispaikan tilat ja tarjoilumahdollisuudet olivat kuitenkin rajalliset, eikä suuren joukon kokoontuminen siellä ollut mahdollista. Niinpä kerhon kokoontumiset siirrettiin vuoden 1957 lopulla Rakennusmestariyhdistyksen kerhotiloihin eli tamperelaisittain rapparikerholle, joka tunnettiin paikallisten vapaamuurarien kokoontumispaikkana. Siellä vietettiin kerhon ensimmäinen suurehko illanvietto 3. joulukuuta 1957 pikkujoulutunnelmissa.

Vuonna 1958 Tampereen kerhossa sai alkunsa vuosia jatkunut perinne eli kerhon pyhäinpäivän juhla. Oikeastaan tämä perinne oli alkanut jo ennen Veljesavun perustamista. Kuten aiemmin on todettu, SS-vapaaehtoisilla oli jo 1950-luvun alkuvuosina tapana kokoontua pyhäinpäivän tienoilla Tampereella yhteisiin kokouksiinsa. Vuoden 1958 pyhäinpäivän juhlasta tiedetään, että tilaisuuden vetäjänä toimi Karl-Erik Ladau, juhlapuhujana oli professori Rolf Nevanlinna sekä sotilasedustajana everstiluutnantti Heikki Kuistio, joka tuolloin toimi Tampereen itäisen sotilaspiirin päällikkönä. Pyhäinpäivän juhlan yhtenä keskeisenä puuhamiehenä ja majoitusmestarina toimi Olavi Vihervaara.

Vuonna 1963 Martti Rajala ja Heikki Olsson alkoivat hoitaa Tampereen kerhon tiedotustoimintaa puhelimitse. Sen ohella, että jäsenistölle lähetettiin tiedotteita kirjeitse, yhteydenpito puhelimitse toimi tehokkaana kokoonkutsujana tilaisuuksiin yli 20 vuoden ajan. Kerho sai sponsorin puhelinkulujen kattamiseen, ja myös alkuaikojen kiertokirjeisiin saatiin aina kustantaja, kuten Heikki Olsson on kirjoittanut. Sponsoreita ei ole mainittu, mutta epäilemättä yhtenä taloudellisena tukijana on ollut Ladaun johtama vakuutusyhtiö Varma.

Tampereen kerhon pikkujoulutilaisuudet muuttuivat vuodesta 1965 säännöllisiksi. Niitä pidettiin milloin Tampereen Suomalaisella Klubilla, Tampere-laivalla, ravintola Rusthollissa, Linnasalissa tai Ruotsalaisella Klubilla. Vuodesta 1973 klubin kuukausikokoukset pidettiin pelkästään joko Suomalaisella tai Ruotsalaisella Klubilla.

Muutamasta säilyneestä Tampereen kerhon kutsusta käy ilmi, että erityisesti vuosittain marras-joulukuussa järjestetty pikkujoulujuhla kokosi veljiä perheineen yhteen. Vuonna 1966 Karl-Erik Ladau ja Tauno Pajunen kutsuivat veljiä vaimoineen, morsiamineen sekä sukulaisineen ja tuttavineen Suomalaiselle Klubille pikkujoulua viettämään. Osallistujilta perittiin pieni osanottomaksu, ja jokaisen tuli tuoda pukin konttiin korkeintaan kahden markan arvoinen paketti. Vuotta myöhemmin kutsujina olleet Tauno Pajunen ja

Martti Rajala muistuttivat kutsussaan, että viime vuosina oli muodostunut tavaksi kerääntyä joulun alla yhteen. Tälläkin kertaa illanvieton paikkana oli Suomalainen Klubi. Samat miehet olivat kutsujina myös 1969, ja paikkakin oli sama. Tällä kertaa tilaisuudessa esitettiin vapaaehtoispataljoonan vaiheista kertova filmi.

Vuosina 1968 ja 1970 Martti Rajala kutsui Pirkanmaan aseveljet pikkujouluun Laivaravintola Tampereeseen Laukontorin rantaan. Rajala oli järjestäjänä edelleen 1971, jolloin yhteistä veljesiltaa vietettiin joulun alla Aitolahden Rusthollissa, jonne kaupungista oli linja-autokuljetus. Tilaisuus oli ilmeisen onnistunut, sillä seuraavana vuonna tätä Rutshollin pikkujoulua muisteltiin sanoin "meillä kaikilla oli niin mukavaa". Pikkujoulupaikka muuttui kuitenkin 1972 entisen suojeluskuntatalon Ratinanlinnan juhlasaliksi. Kutsun lähettivät Heikki Olsson ja Martti Rajala, jotka muistivat mainita, että koska kysymyksessä oli suljettu tilaisuus, omat eväät olivat sallittuja. Toisin sanoen Ratinanlinna ei ollut anniskeluravintola.[882]

Veljesavun Tampereen kerhon pitkäaikainen aktiivi Matti Horjamo.

Kuten pääyhdistys Veljesapu ja muut kerhot myös Tampereen kerho pyrki avustamaan heikompiosaisia veljiä mahdollisuuksiensa mukaan. Tässä työssä kunnostautuivat erityisesti muutamat kerhon jäsenet. Esimerkiksi taksiautoilijana toiminut Matti Horjamo teki pyyteetöntä työtä jakamalla niin rahallista kuin henkistäkin tukea. Rakennusmestari Keijo Laitinen puolestaan tarjosi johtamillaan työmailla monille aseveljille töitä aseveljeyden perusteella. Tällä oli merkitystä aikana, jolloin SS-miehiä katsottiin karsaasti monilla työpaikoilla.

Tampereella sai joskus 1960-luvulla alkunsa tapa, että kerho lahjoitti rannekellon 50 vuotta täyttävälle kerhon jäsenelle. Kellot rahoitettiin hattukeräyksellä, ja kellon sai jokainen, joka piti syntymäpäiväjuhlansa ja kutsui aseveljet juhliin. "Olivat muuten kovia juhlia", kirjoittaa Olsson. Tällä tavalla kerho jakoi noin 45 lahjarannekelloa.

Säännölliset kokoontumiset, lämminhenkiset perhejuhlat, yhteiset pikkujoulujuhlat, monet yhteiset retket eri puolille Suomea sekä kerhon järjestämät Saksan ja Itäval-

Suomalaispataljoonan 1. komppanian päällikkö Karl-Heinz Ertel vieraili Suomessa syksyllä 1986 käyden usealla paikkakunnalla tervehtimässä aseveljiään. Karl-Heinz Ertel, keskellä, seurassaan Tampereen miehet Eero Helminen (vas.) ja Heikki Olsson.

lan -matkat olivat omiaan rakentamaan Tampereen kerhoon hengen, joka Olssonin mukaan piti yllä todellista aseveljeyttä. Samaan henkeen kuuluivat luonnollisesti riveistä poistuneiden veljien siunaus- ja muistotilaisuudet havuseppeleineen ja asiaan kuuluvine lippuineen.

Ensimmäisiä Tampereen kerhon retkiä oli vuorokauden pituinen laivaristeily Helsingistä marraskuussa 1986. Tuohon aikaan oli tapana tehdä tällaisia Suomenlahden-risteilyjä, joilla ei poikettu missään satamassa, suljetussa Virossa kun elettiin vielä neuvostoaikaa. Vain pari viikkoa risteilyn jälkeen Tampereen kerho vietti Suomalaisella Klubilla perinteistä pikkujouluaan. Kutsujina olivat Heikki Olsson ja Lasse Järvelin.[883]

Tampereen kerhon vuosiohjelmasta tietoja on säilynyt hyvin vähän. Tiedetään, että 1970-luvulla kuukausikokoukset pidettiin joka kuukauden ensimmäisenä keskiviikkona Ruotsalaisella klubilla iltaisin klo 19. Siellä järjestettiin ainakin vuoden 1975 pikkujoulukin. Seuraavalta vuosikymmeneltä tilaisuuksista on hiukan enemmän tietoja. Syksyn 1988 ohjelma kertoo, millaisista aktiviteeteista oli kysymys. Tilaisuudet olivat Suomalaisella Klubilla kuukauden ensimmäisenä torstaina klo 15. Syksyn neljästä veljesillasta

vain yhdestä on mainittu ulkopuolinen esitelmä. Majuri Matti Kuusi esitelmöi lokakuussa YK-joukoista. Veljesiltojen lisäksi kerholla oli muutakin ohjelmaa. Syksyllä 1988 se vieraili niin Turun Laivastoasemalla kuin Satakunnan Lennostossakin.

Kuukausikokoukset jatkuivat jokseenkin säännöllisesti siten, että keväällä oli tavallisesti viisi ja syksyllä kolme tai neljä kokousta. Tapana oli, että ruokailu aloitettiin kello 12 ja varsinainen kokous tuntia myöhemmin. Esitelmöitsijöistä on vain harvoin tietoja. Marraskuussa 1991 esitelmän piti Aamulehden toimittaja Kalervo Heinonen, ja marraskuussa 1992 Rauno Sulonen Pirkanmaan Sinibareteista kertoi YK-joukkojen toiminnasta. Saman vuoden syysohjelmassa oli myös retki Ladaun huvilalle Aitolahdelle sekä Wiking-divisioonasta kertovan videon katselua. Marraskuussa 1992 Tampereen kerho matkusti Helsingin kerhon vieraaksi kuuntelemaan radiotoimittaja Paavo Noposen esitelmää. Syyskuussa 1996 kerho kuuli kapteeni Olavi Saarimäen esitelmän venäläisistä sukellusveneistä Suomenlahdella.[884]

Aamulehti ryhtyi vuodesta 1995 julkaisemaan yhdistyksille tarkoitettua Muistilista-palstaa, ja Tampereen kerho käytti tilaisuutta hyväkseen. Useimmiten palstalla julkaistiin vain ilmoitus lounaskokouksen ajasta. Ulkopuolisista esiintyjistä on edelleenkin vain harvoja mainintoja. Vuoden 1995 esitelmöitsijöitä Tampereen kerhossa olivat ylikomisario Martti Salander, dosentti Pirkko Rommi ja everstiluutnantti Tauno Lahdenperä. Vuonna 1997 komisario Bruno Silekoski puhui kerhon jäsenille partisaaneista, seuraavana vuonna hallintojohtaja Jorma Kotisaari esitelmöi Normandian maihinnoususta, ja yhdessä kuukausikokouksessa katsottiin video Valkeakoskella pidetystä kirkkokonsertista. Tämän jälkeen lounaskokousten ohjelmasta ei ilmoitettu, ja 2000-luvun alkuvuosina Aamulehden Muistilistalla oli enää harvoin mainintaa Veljesavun kerhon kokoontumisista.

Alkuvaiheessa Tampereen kerholla ei ollut varsinaista puheenjohtajaa. Vuosina 1955–1971 kerhoa vetivät ”toimeksi saaneina” Karl-Erik Ladau, Tauno Pajunen ja Martti Rajala. Vuosina 1972–1983 Rajala toimi kerhon puheenjohtajana, ja varapuheenjohtajana oli Heikki Olsson, joka nousi puheenjohtajaksi 1984, ja varapuheenjohtajana toimi Lasse Järvelin. Mitään sihteeriä kerholla ei ollut, sillä Olsson hoiti käytännössä lähes kaikki sihteerille kuuluvat tehtävätkin. Jäseniä Tampereen kerhossa oli parhaimmillaan 1980-luvulla noin 70, ja luonnollisesta poistumasta huolimatta jäsenmäärä pysyi korkeana vielä 1990-luvullakin. Vuonna 1991 kerhossa oli 68 jäsentä. Kerhon vetäjät Heikki Olsson ja Lasse Järvelin näyttivät olleen tyytyväisiä toimintaan. Vuonna 1991 he nimittäin saattoivat todeta kerhon jäsenien aktiivisuuden ja uskollisuuden kuukausikokouksia kohtaan olleen erittäin myönteinen. Osallistumisprosentti oli heidän mukaansa kärkisijoilla koko maan kerhot huomioon ottaen. Tästä kertoo sekin, että kerhon pikkujoulussa 1994 oli perheenjäsenet mukaan lukien paikalla yli 60 osallistujaa.[885]

Tampereen kerholaisia Karl-Erik Ladaun 80-vuotissyntymäpäivillä 1996. Sodanaikaisella Zündapp KS 750 -moottoripyörällä saapunut Heikki Olsson tekee ilmoitusta päivänsankarille, taustalla vas. Aarno Lyly, Alpo Anjala ja Olavi Sallinen.

Kun Veljesavussa alkoi 1990-luvun lopulta lähtien ilmetä aiemmin mainittuja ristiriitoja, ne koskettivat läheisesti Tampereen kerhoa. Olihan kerhon puheenjohtaja samanaikaisesti myös Veljesavun puheenjohtaja. Erityisesti "Panttipataljoonan" neljännen painoksen markkinointiin liittyneet epäselvyydet olivat vaikuttamassa kerhon sisäisiin henkilösuhteisiin.

Kun helsinkiläiset suunnittelivat vuosituhannen vaihteen tienoilla oman kerhonsa rekisteröintiä, tämän esimerkin innoittamina myös tamperelaiset suunnittelivat omaa irtiottoaan pääyhdistyksestä. Tampereella syntyi hanke Nordland ry -nimisen yhdistyksen perustamiseksi. Sen tarkoitukseksi määriteltiin Suomesta Saksan sotavoimiin koulutukseen lähteneiden vapaaehtoisten vaiheiden tallentaminen. Suunnitellun yhdistyksen tuli kerätä asiaan liittyvää tietoutta ainutlaatuisesta valtioiden välisestä sopimuksesta, jonka avulla Suomi sai mahdollisuuden taistella vapaudestaan. Sääntöluonnoksessa tulkittiin historiaa toteamalla, että vuonna 1941 oli odotettavissa kommunistijohtoisen Neuvostoliiton uusi suurhyökkäys maahamme sen valloittamiseksi ja tuhoamiseksi. Suomella ei ollut aseita eikä tarvittavia ruokavarastoja.[886]

Samoin kuin oman yhdistyksen rekisteröinti Helsingissä sammui alkuunsa, tamperelaistenkin suunnitelma omasta rekisteröidystä yhdistyksestä kuivui kokoon varsin nopeasti.

Yhdistyksen ja kerhon puheenjohtajan Heikki Olssonin ote asioista alkoi etenevän sairauden vuoksi livetä viimeistään vuonna 2001. Kerhossa todettiin, että puheenjohtaja ei enää kokouksissa vastannut kysymyksiin yhdistyksen hallituksen asioiden käsittelystä. Kun kerhon 16 jäsentä kokoontui 1. marraskuuta 2001 normaaliin kuukausikokoukseensa, Olsson ilmoitti kieltäytyvänsä jatkamasta kerhon puheenjohtajana. Kun kukaan muukaan ei suostunut ottamaan kerhon puheenjohtajan tehtävää, sovittiin, että Olsson jatkaa puheenjohtajana vuoden loppuun, mutta hänen on myös vuoden loppuun mennessä selvitettävä Veljesavun kanssa "Panttipataljoonaan" liittyvät epäselvyydet. Samalla kerho totesi, että kirjan myyntiin liittyvät asiat kuuluvat Veljesavulle, joka oli sopinut myynnistä Olssonin kanssa. Tampereen kerho ei myöntänyt tietävänsä myynnistä muuta kuin erilaisia huhuja.[887]

Kerhon kokouksista laadittiin muistiot, jotka kuitenkin ovat kerhon arkiston mukana kadonneet. Tammikuussa 2002 pidetyn kokouksen muistio on kuitenkin säilynyt Veljesavun arkistossa. Muistio kertoo, että kokouksen avasi kerhon vanhin jäsen Tauno Pajunen, joka esitti, että kerhon toimintaa pyrittäisiin "kaikista hankaluuksista" huolimatta jatkamaan. Tämän jälkeen Heikki Olsson ilmoitti, ettei hän enää toimi puheenjohtajana kerhon kokouksissa. Lasse Järveliniä ehdotettiin kerhon uudeksi puheenjohtajaksi, mutta Järvelin kieltäytyi. Hän suostui vasta, kun Tauno Pajunen lupautui toimimaan puheenjohtajan tukimiehenä. Niinpä kerho totesi, että Järvelin toimii siitä lähtien puheenjohtajana, ja kerhon "vanhimmaksi", jonka tehtävänä on auttaa puheenjohtajaa, valittiin Pajunen. Nyt kerholle katsottiin tarvittavan myös sihteeri. Tehtävään valittiin Ritva Kekkonen, joka oli jo aiemmin avustanut Olssonia kerhon asioiden hoidossa. Rahastonhoitajaksi nimettiin Eila Rajala.

Pajusen avauspuheenvuorossaan mainitsemat hankaluudet liittyivät ennen muuta kirjamyynnin epäselvyyksiin. Asia nousi esille kokouskeskustelussa, jolloin Olsson kertoi kirjoja olevan vielä myymättä. Hänen mukaansa mm. Tampereen Kirjakauppa ja Akateeminen Kirjakauppa eivät olleet maksaneet saamiaan kirjaeriä. Kokous ei kuitenkaan näytä piitanneen Olssonin selityksistä, sillä puheenjohtajana toiminut Pajunen totesi, ettei kirjamyynti kuulu Tampereen kerholle, vaan se on Veljesavun ja sen hyväksymän myyjän eli Olssonin välinen asia. Kuitenkin tamperelaiset ja muutkin Veljesavun jäsenet haluavat tietää, miten asia on hoidettu ja onko siinä epäselvyyksiä. Kun tuli esille, että Olssonille oli aiheutunut kuluja myyntityöstä, kerho totesi myös tällaisten kulujen kuuluvan Veljesavun ja Olssonin välisiin asioihin. Samalla kerho totesi, ettei sille ole koskaan esitetty kirjamyynnistä mahdollisesti tehtyjä sopimuksia.

Kerho siis pyrki irtisanoutumaan kirjamyynnin epäselvyyksistä. Kuitenkin kerho käytti mielellään sen tilille ohjattuja kirjanmyyntituloja omaan toimintaansa. Nämä varat piristivät esimerkiksi tamperelaisveljien merkkipäivien muistamista, mikä ei tietenkään sinänsä ollut Veljesavun toiminnan vastaista.

Kuten koko Veljesavussa, myös Tampereen kerhossa jäsenistö alkoi 2000-luvulle tultaessa olla jo melko ikääntynyttä. Tämän totesi myös Tauno Pajunen vuonna 2002 sanoessaan, että olisi aiheellista saada nuorempaa polvea jäseniksi, jotta kerhon toiminta pystyisi jatkumaan – "ehkä vielä kuolemamme jälkeenkin". Samalla Pajunen toivoi, että nimityksestä kannattajajäsen luovuttaisiin ja kaikista käytettäisiin nimitystä Veljesavun jäsen. Tällainen ehdotus kertoi siitä, ettei Veljesavun sääntömuutoksella jo kolme vuotta aiemmin 1999 toteutettu jäsenten tasavertaisuus ollut kunnolla ulottunut vielä Tampereelle saakka.[888]

Hajanaiset tiedot Tampereen kerhon toiminnasta kertovat, että sen kokouksia alettiin pitää palvelutalo Viola-kodissa, jossa Tauno Pajunen asui. Siellä pidettiin mm. kerhon pikkujoulujuhla 2. joulukuuta 2004. Siellä pidettiin myös kerhon kokous 26. lokakuuta 2005, jolloin käsiteltiin Kosti Canden Achtungiin kirjoittamaa pääkirjoitusta. Siinä Cande oli kovin sanoin arvostellut Veljesavun tamperelaisia jäseniä. Kokous totesi, että pääkirjoituksen kirjoittajalle oli toimitettu oikeiden tietojen lisäksi täysin totuuden vastaisia asioita. Näiden totuuden vastaisten tietojen levittäjien kerho katsoi löytyvän sen omasta piiristä. Syytöksillä tarkoitettiin mm. kerhon sihteeriä Ritva Kekkosta ja rahastonhoitaja Eila Rajalaa. Kerho totesi olevansa valmis oikaisemaan valheelliset kohdat tarvittaessa. Samalla kerho totesi pitävänsä tärkeänä tietää, oliko Canden kirjoittama Achtungin pääkirjoitus Veljesavun kannan mukainen, ja siksi se pyysi yhdistykseltä kirjallista vastausta.[889]

Kirjallista vastausta ei saatu, vaan Veljesavun puheenjohtaja sulki Tampereen kerhon tilin vuonna 2006, minkä johdosta kerhon tilanne luonnollisesti vaikeutui huomattavasti. Tilannetta ei suinkaan parantanut se, että kerhon kantavista voimista monet olivat jo niin huonossa kunnossa, etteivät he enää pystyneet osallistumaan kerhon kokouksiin tai sen asioiden hoitamiseen. Pauli Nummelin yritti kuitenkin Veljesavun vuoden 2006 vuosikokouksen alla vaikuttaa puheenjohtaja Karrakseen. Nummelin oli pahoillaan siitä, ettei kerhon rahastonhoitaja Eila Rajala ollut suostunut antamaan mitään tietoja kerhon tilien käytöstä eikä kertomaan syytä, miksi tili oli suljettu. Tilin sulkeminen tuotti kerhon toiminnalle vaikeuksia, totesi Nummelin, jonka mielestä asia pitäisi hoitaa täysin avoimesti, tutkia tilit ja siirtää varat oikeisiin kohteisiin. Hänen mielestään tilien sulkemiset ja tilitietojen salaamiset ovat arveluttavia keinoja yhteisössä, joka jatkaa toimintaansa tulevaisuudessakin. Jokainen pakkotoimi jäsenkerhoja kohtaan on

Liput saapuvat vuosikokoukseen Tampereen Suomalaiselle Klubille 26.4.2014. Suomen lippua kantaa Jussi Häyrynen ja pataljoonan lippua Aarno Lyly ja airuena Maija Häyrynen.

omiaan haittaamaan yhdistyksemme tarkoitusta ja sen periaatteita, kirjoitti Nummelin, jonka mukaan Helsinki ei suurella jäsenmäärällään voi käytännössä yksin määrätä, mitä yhdistyksessä tehdään.[890]

Pääyhdistyksen päätös kerhon varojen siirtämisestä pääyhdistykselle vuonna 2006 oli joka tapauksessa entisestään vaikeuttamassa kerhon toimintaa, ja se sammuikin käytännössä jo 2000-luvun ensimmäisellä kymmenellä. Eräänlainen yritys kerhon toiminnan jatkamiseksi uusin voimin tehtiin 2010-luvun alkupuolella, kun Veljesavun vuosikokous 2014 järjestettiin Tampereella. Käytännössä kerhon toiminta ei kuitenkaan enää pysyvästi elpynyt.

Turun seudun kerho

Erkki Eloranta, Turun seudun kerhon monivuotinen vetäjä ja kunniapuheenjohtaja.

Turussa, kuten monilla muillakin paikkakunnilla, SS-aseveljien epävirallisia kokoontumisia oli järjestetty sodanjälkeisinä vuosina silloin tällöin, mutta kuten Pauli Riikonen on todennut, tapaamiset olivat pääasiassa vain muutamien turkulaisten keskeisiä tarinailtoja. Mitään järjestynyttä asevelitoimintaa Turussa ei ollut moniin vuosiin.

Vasta Veljesavun perustamisen jälkeen kokoontumiset ja tarinaillat alettiin organisoida aikaisempaa järjestelmällisemmin. Vuosina 1956 ja 1957 turkulaiset SS-miehet kokoontuivat jo melko säännöllisesti, kerran kuukaudessa, mutta ongelmana oli aluksi se, ettei maaseudulla asuviin veljiin saatu sellaista yhteyttä, että he olisivat suuremmassa määrin innostuneet osallistumaan yhteisiin kokouksiin. Lopulta alkusyksystä 1958 heräsi ajatus, että myös Turun ympäristön aseveljet olisi koottava Veljesavun toiminnan piiriin. Pääasiallisena julki lausuttuna tarkoituksena oli yhteisesti toimien tukea heikoimmassa asemassa olevia invalideja ja kaatuneiden omaisia. Oli tietenkin selvää, että kokoontumisten taustalla oli myös ja ehkä ennen kaikkea tarve keskinäiseen seurusteluun ja vanhojen muisteluun.

Ensimmäinen kuuden miehen joukko kokoontui Porista Turkuun muuttaneen Erkki Elorannan kotona Turun Käsityöläiskadulla syksyllä 1958 keskustelemaan paikallisten SS-miesten kerhon perustamisesta. Tuosta tilaisuudesta tuskin laadittiin minkäänlaista pöytäkirjaa, ja vaikka olisi tehtykin, siihen olisi todennäköisesti kirjattu hyvän tavan mukaisesti vain asialliset päätökset. Joka tapauksessa tiedetään, että tapaamisessa keskusteltiin siitä, ketkä veljet kutsutaan perustettavaan kerhoon. Erkki Eloranta on paljon myöhemmin, vuonna 1993, valottanut ensimmäisessä tapaamisessa käytyjä keskusteluja värikkääseen, jopa kansanomaiseen tapaansa. Elorannan tekstiä on syytä lainata sanatarkasti:

”Kävimme nimiä läpi, nimiä esittelivät luonnollisesti turkulaiset veljet, itsehän olin vasta tänne muuttanut ja en tuntenut tai tiennyt veljistä näillä seuduilla. Muistan sel-

keästi kuin tämän päivän, kuinka 'punakynä' kävi monen esille nimetyn veljen kohdalla. Kuka oli 'riitainen rähjä', kuka oli epäluotettava poliittisesti, kuka mistäkin syystä. - - tiivistin kantani, että jokainen, jonka nimi ja osoite saadaan selville, kutsutaan mukaan, siitä huolimatta, että joku 'kuorsaa, joku runkkaa, joku rähjää, joku kännissä märhää' – olemme samassa hengessä lähteneet matkaan aikoinaan, ja näin on meidän hyväksyttävä köyhät ja rikkaat ilman karsinoimista."[891]

Loppuvuodesta 1958 kokoontui valitun väliaikaisen toimikunnan kutsusta 15 miestä Elorannan naapurustoon ravintola Killan kabinettiin Turkuun. Elorannan puheenjohdolla kokoontuneet miehet keskustelivat ensimmäiseksi yhteisten kokousten tarpeellisuudesta, ja yksimieliseksi päätökseksi tuli, että kokouksia tullaan järjestämään säännöllisesti sodanaikaisen yhteenkuuluvaisuuden tunteen jatkamiseksi ja lujittamiseksi. Miehet sopivat, että kokoonnutaan Killan kabinetissa joka toinen sunnuntai kello 14, ja he valitsivat toimikunnan järjestämään kokoontumiset Veljesavun seuraavaan vuosikokoukseen saakka. Tähän toimikuntaan valittiin Ture Ahtinen, Erkki Eloranta, Toivo Jussila, Markus Julla, Sakari Vainio ja Pauli Riikonen. Suunniteltiin myös kokousten järjestämistä silloin tällöin Salossa. Kokousten ohjelmaan haluttiin sisällyttää Veljesapua koskevat asiat, eri elämänaloilta pidettävät esitelmät ja alustukset, pataljoonaa kuvaavan filmin esittäminen jne. Keskusteltiin myös oman juhlan järjestämisestä ja vierailuista teollisuuslaitoksiin.[892]

Seuraavaan kokoukseen Turun seudun aseveljet kutsuttiin jo painetulla kutsukortilla. Siinä kerrottiin keskusteltavan esille tulleista kysymyksistä. Ohjelmaan kului myös SS-veljiin kuuluneen autokatsastusmies Toivo Jussilan alustus "Herrasmies liikenteessä". Esitys havainnollistetaan rainakuvin, kertoi kutsu. Tässä turunseutulaisten toisessa kokouksessa olivat muina asioina kunniamerkkien ja muistoristien yhteistilaus sekä Elorannan informaatio Lauri Leppäsen veistämän SS-miespatsaan hankkimisesta.[893]

Kokoukset jatkuivat Killan kabinetissa talvikauden 1959. Niissä paneuduttiin mm. invalidikorvauksiin sekä erityisen SS-juhlan järjestämiseen 8. helmikuuta Hamburger Börsissä, jonne kutsuttiin aseveljet naisineen sekä "asiaamme ymmärtäviä ystäviä". Juhla ei ehkä ollut luonteeltaan kovin vakava, sillä painetun ohjelman mukaan sen nimenä oli "laᛋᛋkiais-iᛋᛋtujaiset". Asiaa tilaisuudessa kuitenkin kuultiin, sillä Helsingistä saapunut Aarne Roiha esitti katsauksen Veljesavun toimintaan, ja tilaisuuteen kutsuttu Unto Parvilahti piti puheen. Välillä katsottiin värielokuva kenraali Steinerin käynnistä Suomessa sekä jaettiin SS-vapaaehtoisten muistoristejä. Tilaisuuteen oli saapunut muutamia SS-veljiä myös Porista ja Helsingistä. Huhtamäki-Yhtymä, Kupittaan Savi Oy sekä Lauroma Oy olivat tukeneet tilaisuuden järjestämistä. Asevelihengen elähdyttämän juhlan todettiin onnistuneen erinomaisesti, ja sikälikin juhla onnistui hyvin, että siitä ker-

Turun seudun kerhon laskiaisjuhlassa 1959 on muistoristiä saamassa Erkki O. Käppi, jakajina Meeri Ahtinen ja Jouko Itälä, oikealla Tauno Mäkinen.

tyi voittoa 65 000 markkaa, joka luovutettiin Veljesavulle invalidien avustamiseen.[894] Jokin väärinkäsitys juhlan tiimoilla kuitenkin ilmeni, kun useimmat porilaiset päättivät olla siihen osallistumatta.[895]

Kun Veljesavun vuosikokous oli pidetty Seinäjoella maaliskuun alussa 1959, turunseutulaiset kokoontuivat jälleen sen jälkeen valitsemaan uutta toimikuntaa, johon valittiin Erkki Eloranta, Pekka Murto, Henrik Noopila, Erkki Törmä, Ture Ahtinen ja Sakari Vainio sekä varalle Jaakko Rönnemaa ja Pekka Soila. Tässä kokouksessa päätettiin, että siitä lähtien toiminta tapahtuu nimellä Veljesapu ry:n Turun seudun kerho.[896] Johtokunnan, joksi toimikuntaa ryhdyttiin kutsumaan, valinta oli sikäli erikoinen, että sen toimikausi oli aluksi vain puoli vuotta, jonka jälkeen kolme jäsentä erosi ja heidän tilalleen valittiin uudet.

Laskiaisjuhlasta aiheutuneet väärinkäsitykset näyttävät liittyneen epäilyksiin turkulaisten eriseuraisuudesta Veljesavun sisällä. Kerho nimittäin puhdistautui epäilyksistä selvittämällä kirjallisesti toimintaansa pääyhdistykselle todeten seisovansa Veljesavun virallisen johdon takana ja tukena niin, että mitkään ulkopuolelta mahdollisesti tulevat esitykset eivät tule vaikuttamaan toimintaan. ”Emme hyväksy mitään poliittisia kannan

määrittelyjä tai keskusteluja toimintamme piirissä", kirjoitti Turun seudun kerho, joka halusi tuomita kaikki hajottavat pyrkimykset Veljesavun sisällä. Edelleen kerho ilmoitti hyväksyvänsä varauksetta johtokunnan ja puheenjohtaja Kurvisen näkemyksen historiikkiasiassa. Kerho ilmaisi myös olevansa tyytyväinen, kun Toivo Jussila oli sen edustajana valittu Veljesavun hallitukseen, jolloin Turussa oli mahdollista pysyä asioiden tasalla, eikä syntyisi sellaisia väärinkäsityksiä kuin laskiaisjuhlan järjestelyissä oli tapahtunut.[897] Todennäköisesti joitakin Veljesavussa oli ärsyttänyt kiistellyn Parvilahden esiintyminen turkulaisten juhlassa samoihin aikoihin, kun pääyhdistyksessä oli keskusteltu kriittisesti hänen "Terekille ja takaisin" -kirjastaan.

Kerhon uudeksi kokoontumispaikaksi valittiin vuonna 1959 Hamburger Börsin kabinetti. Kokouskutsut lähetettiin kaikille varsinaissuomalaisille SS-miehille, joiden osoite oli kerhon tiedossa riippumatta siitä, olivatko nämä Veljesavun jäseniä. Tällä tavoin osoitteita kertyi 60, ja kokouskutsujen laajempi postitus nosti kokousten osallistujamäärää, kuten sihteerinä toiminut Pekka Murto totesi laatimassaan kerhon toimintakertomuksessa.[898]

Vaikka laskiaisjuhlan tiimoilla oli ollut joitakin väärinkäsityksiä, Turun seudun kerhon kokemukset juhlan järjestämisestä olivat niin myönteiset, että saman vuoden pyhäinpäivänä päätettiin järjestää uusi juhla "syyϟϟkeϟϟtit". Hamburger Börsin juhlasalissa järjestetyn tilaisuuden ohjelmassa oli mm. Pekka Soilan puhe, yhteisillallinen, näyttelijä Alpo Viikan huumoria, yhteislaulua sekä "amerikkalaismallinen huutokauppa", johon oli saatu arvokkaita lahjoituksia. Kerholaisilla näytti olevan hyvät suhteet paikalliseen elinkeinoelämään, sillä lahjoituksia tekivät mm. Kupittaan Savi Oy, Maamiesten Kauppa Oy, Leino-Tuote Oy, Turun Verka Oy ja Teräs Oy. Juhlasta kertyi ylijäämää yli 21 000 markkaa.[899]

Kerhon kokouspaikka muuttui jälleen loppuvuodesta 1959. Marraskuun lopussa kokoonnuttiin hotelli Maakunnan kabinetissa, jossa kuultiin pankinjohtaja, varatuomari Pertti Aulavuon esitelmä "Waffen-SS:n muodostelmista toisessa maailmansodassa". Tällä kertaa kokoukseen osallistui jo muitakin kuin SS-veteraaneja. Kerhon johtokunta nimittäin kertoi kokouskutsussa kutsuneensa tilaisuuteen eräitä kerhon toimintaa tukeneita henkilöitä. Samalla johtokunta ilmoitti, että veljillä oli myös oikeus kutsua mukaan asialle myötämielisiä ystäviään – ei kuitenkaan naisia. Kokouksessa hyväksyttiin Pekka Soilan ja Pekka Murron laatimat menettelytapaohjeet. Sellaisia katsottiin tarvittavan, jotta esimerkiksi kerhon varojen käytöstä ei syntyisi tulkintaerimielisyyksiä ja väärinkäsityksiä.

Menettelytapaohjeissa kerhon tarkoitus määriteltiin samalla tavoin kuin pääyhdistyksen säännöissäkin. Samoin kerhon jäsenyys oli rajattu toisen maailmansodan aikana Saksan asevoimissa palvelleisiin Turun seudulla asuviin suomalaisiin vapaaehtoisiin. Jä-

senmaksuja kerho ei kantanut. Kerhon asioita hoitamaan tuli helmi-maaliskuussa pidettävässä vuosikokouksessa valita vuodeksi kerrallaan johtokunta, johon kuului puheenjohtajan lisäksi kuusi varsinaista ja kaksi varajäsentä. Kertyneiden varojen käyttämisestä päätti kerhon kokous. Muutoin ohje noudatti pääasiassa normaalia yhdistyskäytäntöä.[900]

Kerhon kokoukset jatkuivat jo muodostuneella rutiinilla. Niissä oli joskus eräitä kohokohtia, kuten ravintola Killassa maaliskuussa 1960 järjestetyssä vuosikokouksessa. Kokouksen yhteydessä nimittäin Börje Brotell luovutti pääyhdistys Veljesavun käyttöön tarkoitetun puheenjohtajan nuijan. Luovutuspuheessaan Brotell totesi symbolisesti erittäin arvokkaalle lahjalleen pitkää ikää, jonka hän toivoi kestävän "meidän olemassaolomme loppuun saakka ja joka lopulta, kunnia-arvoisena, oikeita päätöksiä tehneenä patriarkkana nostettaisiin vitriiniin säilytettäväksi esimerkkinä ja muistona muille kertoakseen miten joukko isänmaataan ihannoivia suomalaisia miehiä sodan verisitein liittonsa lujittaneina, rauhan palattua yhteenkuuluvina ahersivat uhrautuvin sydämin haavoittuneitten veljiensä ja kaatuneitten veljiensä omaisten hyväksi." Sittemmin kerrottiin nuijan saaneen hyvän vastaanoton Tampereella pidetyssä vuosikokouksessa ja tuottaneen kiitokset kerholle.[901]

Turun seudun kerhon ensimmäisenä puheenjohtajana toimineen Erkki Elorannan jälkeen puheenjohtajaksi valittiin 1960 Toivo Jussila. Myös hänen puheenjohtajakautenaan jatkui kerhon juhlaperinne. Kerhon "la߳kiais-i߳tujaiset" järjestettiin ravintola Killassa helmikuussa 1961. Kuten ennenkin, juhliin olivat myös naiset tervetulleita, toisin kuin kokouksiin.

Laskiaisjuhlan jälkeen seuraava kokoontuminen oli kerhon vuosikokous. Erkki Eloranta valittiin uudelleen puheenjohtajaksi, sihteerinä jatkoi Pekka Murto ja rahastonhoitajana Sakari Vainio. Selostaessaan kiertokirjeessään veljille kerhon toimintaa Eloranta kertasi kerhon periaatteet, sillä ilmeisesti ne eivät olleet jokaiselle täysin valjenneet. Kerho on epäpoliittinen eikä kerää jäsenmaksuja, eikä kerholla ole varsinaisesti jäseniä lainkaan, totesi puheenjohtaja. Vuodeksi kerrallaan valitaan johtokunta toteuttamaan kokousten päätöksiä ja suunnittelemaan toimintaa kokouksessa kävijöiden viihtyisyydeksi. Varojen käytöstä kerholla ei ole oikeus päättää, ellei kokouskutsussa ole siitä mainittu. Kerhon kokouksissa voi käydä jokainen veli, kuului hän jäsenenä Veljesapuun tai ei. Kerhon kokouskutsut todettiin lähetettävän kaikille seudun aseveljille, joiden osoitteet olivat kerhon tiedossa.

Vaikka kerhon toimintaan osallistuminen ei edellyttänyt Veljesavun jäsenyyttä, Eloranta totesi, että jokaisen SS-miehen velvollisuus olisi kuulua jäsenenä "omaan humaaniseen järjestöömme" ja jäsenmaksunsa maksamalla tukea toimintaa invalidien auttamiseksi sekä SS-vapaaehtoisten historian saamiseksi lopulta valmiiksi.[902]

Kevätkauden 1961 jälkeen Turun seudun kerhon toimintaa oli määrä jatkaa entiseen tapaan ja järjestää juhla taas saman vuoden syksyllä. Veljet saivat kuitenkin marraskuussa puheenjohtaja Elorannan kirjeen, jossa hän totesi, että valitettavien yhteensattumien johdosta kerhon johtokunta on päättänyt luopua syyskauden kokousten ja juhlan järjestämisestä.[903]

Mitä yhteensattumia Turussa oli ollut? Ei yhtään mitään. Yhteensattumat olivat vallan muualla. Kesti yli vuoden ennen kuin veljet saivat seuraavan kerran postia johtokunnalta ja selvitystä "yhteensattumista". Heidät kutsuttiin "pitkän lepokauden" jälkeen kokoukseen 27. tammikuuta 1963 ravintola Kiltaan sen johdosta, että Turku oli saanut tehtäväkseen järjestää Veljesavun valtakunnallisen vuosikokouksen saman vuoden maalis-huhtikuun vaihteessa. Eloranta selvitti kokouksessa pitämässään puheessa syitä siihen, miksi kokoontumiset oli syksystä 1961 lähtien peruttu.

Ensin puheenjohtaja viittasi kokousväsymykseen, joka oli aiheutunut liian tiheään järjestetyistä kokoontumisista. Sen jälkeen hän pääsi varsinaiseen asiaan. Tampereella 1961 järjestetyn vapaaehtoisten 20-vuotisjuhlakokouksen alla kommunistilehdistö oli vaatinut kokouksen ja juhlan kieltämistä ja muutenkin ottanut SS-miehet kohteekseen. "Oliko määrätyillä tahoilla jo silloin tietoa niistä suurista ja vaikeista tapahtumista, joita tuleman piti, ja oliko meidänkin asiamme vetäminen tapetille juuri niitä 'loiskiehuntoja'. Tosin silloin vielä emme tällaista sanaa tunteneetkaan", kysyi Eloranta. Loiskiehunnalla Eloranta viittasi Kekkosen marraskuussa 1962 pitämään ulkopoliittiseen puheeseen, jossa presidentti arvosteli ulkopoliittisia vastustajiaan.

Kun tuli syksy 1961, saatiin "huolestuttavia uutisia idästä, me täällä, ja jotkut Havaijilla". Toisin sanoen puhkesi ns. noottikriisi, jolla Neuvostoliitto varmisti Kekkosen uudelleenvalinnan vuoden 1962 presidentinvaalissa. Tässä tilanteessa poliittisia vaikeuksia pelännyt kerhon johtokunta oli yksimielisesti päättänyt siirtää kokousten pidot ja juhlat toistaiseksi. Tällä tavoin "yhteensattumat" saivat aikaan pitkän tauon kerhon toiminnassa. Eloranta perusteli taukoa myös sillä, että kerho on epäpoliittinen. Kokousten pitäminen ei olisi poliittisesti rikkinäisenä aikana ollut kerhoa elvyttävää, koska kerhon jäsenissä oli miltei kaikkien puolueiden kannattajia. Tästä syystä "kippis"-sanojen välissä olisi voitu käydä teräviä keskusteluja politiikasta, mikä tuskin olisi edesauttanut yhteenkuuluvaisuuden tunnetta. Mitä kerho olisi pahimmassa tapauksessa voinut saada aikaan viattomilla kokoontumisillaan, jos määrätyt piirit olisivat vetäneet ne vääristeltyinä tapetille, kysyi Eloranta.[904]

Kerhon toiminta näytti lähtevän uuteen vauhtiin, kun se sai järjestettäväkseen Veljesavun vuosikokouksen 1963. Vaikka kysymyksessä oli suljettu tilaisuus, kerho haki poliisimestarilta kirjallisesti luvan kokouksen ja sen jälkeen pidettävän juhlan järjestämiseen

Turun kerhon veljiä kokouksessaan joskus 1960-luvulla. Etuoikealla Börje Brotell.

sekä vielä erikseen arpajaisten järjestämiseen juhlan yhteydessä. Valittiin Toivo Jussilan johtama juhlatoimikunta hoitamaan kokouksen ja erityisesti juhlan järjestelytoimia.

Vuosikokous ja juhla oli tarkoitus pitää maaliskuun lopussa, mutta puhjenneet lakot siirsivät tilaisuuden helatorstaihin 23. toukokuuta. Järjestelytoimikunnan jäsenille jaettiin tehtävät, jotka kertovat Veljesavun alkuaikojen juhlajärjestelyistä. Jussila toimi juhlan johtajana tehtävänään yksin ratkaista juhlan aikana mahdollisesti eteen tulevat ennakolta arvaamattomat asiat. Sakari Vainio hoiti illalliskorttien myynnin, Reino Pekkarinen arpajaiset. Erkki Eloranta hoiti ohjelmajärjestelyn juhlassa sekä kuulutuksen. Ture Ahtinen, Leo Jätinvuori ja vaihtomiehenä Börje Brotell ottivat juhlaan saapuvat vieraat ovella vastaan varmistaen, että kaikilla on illalliskortti, jakavat naisille neilikat sekä kiinnittävät ne. Ohjeeksi annettiin, että neilikan kiinnittämiseen piti saada lupa, eikä lievää törkeämpi väkivalta ollut toivottavaa. Vastaanottajien oli juhlan aikana huolehdittava "epäselvien" rauhoittamistoimista ennen kuin ravintolan vahtimestarin on puututtava asiaan.

Juhlapöytiin sijoitettiin pienoisliput, isot liput saliin omalle paikalleen. Juhlasali avattiin klo 18.45, ja klo 19 tilaisuus alkoi pianomusiikilla, jonka jälkeen kuultiin Pekka Soilan tervehdyssanat. Illallinen alkoi klo 20, ja sen aikana tanskalainen Bent Agerin orkesteri soitti musiikkia. Illallisen jälkeen oli Tamaran ja Leenan tanssiesitys sen jäl-

keen tanssia orkesterin tahdittamana. Illan mittaan esiintyivät lisäksi tanskalainen taikuri Wigge Jahn, lausuja Veikko Uusimäki sekä näyttelijä Alpo Viika, joka lauloi ja laulatti. Välillä myytiin arpoja. Tarjoilu loppui klo 1.15, ja juhla päättyi klo 2.00 mennessä. Arpajaispalkinnot oli saatu lahjoituksina, ja niitä oli kertynyt melko paljon. Päävoittona oli pölynimuri, oli nailonpuseroita, nailonpaitoja, sukkia, yöpaita, kerrasto, naisten lomapuku, lomahousuja, suklaarasia, hedelmä- ja säilykekori, kiinalainen käsin ommeltu taideliina ym.[905]

Vuosikokous sujui ilmeisen hyvin, mutta Turun seudun kerhon toiminta ei kokouksen jälkeenkään virkistynyt. Hiljaiseloa kesti aina kevääseen 1965, jolloin kerho osoitti jonkinmoisia virkistymisen merkkejä. Nyt vauhti ei kuitenkaan ollut niin kova kuin alkuaikoina. Keväällä kokoonnuttiin kerran kuulemaan selostusta vuosikokouksesta ja Veljesavun historiankirjoituksen senhetkisestä tilasta. Syksyllä kokoonnuttiin kerran kuulemaan Pekka Soilan kertomusta Espanjan-matkastaan ja tapaamisestaan Espanjaan muuttaneen Unto Parvilahden kanssa. Samalla päätettiin jatkaa kerhon omien juhlien sarjaa. Pikkujoulujuhla järjestettiin 20. marraskuuta.[906]

Vuonna 1966 kerho kokoontui pari kertaa keväällä ja kerran syksyllä. Kokouksissa kuultiin esitelmiä tai järjestettiin tutustumiskäyntejä. Salossa maaliskuussa järjestetyssä kokouksessa kuultiin mm. 22 vuotta latinalaisessa Amerikassa olleen veli Valle Vainion värikäs kertomus ”olostaan ja toimistaan lännen mailla”. Syksyllä 1966 kerho kävi tutustumassa Oiva Rintamäen johtamaan Munkkilan koelaitokseen Paimiossa.[907]

Kerhon asiakirjoissa ei ole mainintoja kokoontumisista vuonna 1967. Huhtikuussa 1968 kerho kokoontui keskustelemaan osanotosta Veljesavun vuosikokoukseen, ja saman vuoden syksyllä kokoontumisen aiheena oli tuolloin ilmestynyt Mauno Jokipiin kirjoittama historia sekä sen markkinointi. Seuraavan kerran kerho kokoontui tammikuussa 1970 kuuntelemaan Pekka Soilan kertomusta matkareitiltään Helsinki–Moskova–Habarovsk–Tokio–Helsinki. Samassa kokouksessa pohdittiin myös Veljesavun vuosikokouksen järjestämistä, sillä kerho oli saanut jälleen vuosikokousjärjestelyt hoitaakseen huhtikuussa 1970.

Vuosikokouksen järjestäminen oli kerholle aina paljon työtä aiheuttava hanke. Oli hankittava tilat, sovittava tarjoilut, hankittava ohjelma, järjestettävä arpajaiset, löydettävä tukijat, yritettävä selvittää majoituspaikat jne. Huhtikuussa 1970 kaikki hotellipaikat Turusta oli varattu, joten toispaikkakuntalaisia veljiä kehotettiin yöpymään turkulaisten veljien luona, elleivät sitten poliisin pahnoille halunneet päätyä. Tukijoita onneksi löytyi. Ainoa, joka kieltäytyi tukemasta, oli Auran Panimo Oy. Se ei vastannut esitettyyn kysymykseen, oliko kieltäytyminen taloudellista vai periaatteellista. Eloranta tiedotti asiasta jäsenistölle olutyhtiön kieltäytymisestä kehottaen päättelemään ja asennoitumaan sen

mukaisesti.[908] Turun varuskunnan upseerikerholla järjestetyn illallisen illalliskorttiin saatiin Lahden oluen mainos tekstillä ”parhaisiin hetkiin”. Lisäksi illalliskortissa todettiin, että paikalle oli tultava juhlamielellä puvun ollessa vapaa.

Kuten edellisessäkin Turussa järjestetyssä vuosikokouksessa, itse vuosikokouspäivän järjestelyt vaativat hyvin yksityiskohtaisen tehtävien jaon isäntäkerhon edustajien kesken sen varmistamiseksi, että kaikki sujuu mallikkaasti. Tämän lisäksi Eloranta kutsui omistamansa metallihyllytehdas Elorosin kirjelomakkeella kokoukseen Turun varuskunnan komentajan sekä radion ja television. Jälkimmäiset eivät liene osallistuneet. Turun Sanomien toimittaja ja kuvaaja sentään olivat paikalla, sillä lehti julkaisi Veljesavun vuosikokouksesta jutun ja näyttävän kuvan, jossa näkyvät varatuomari Karl-Erik Ladau, vapaaherratar Ruth Munck, varuskunnan päällikkö eversti Veikko Rauhaniemi, rouva Terttu Ladau ja Veljesavun varapuheenjohtaja Tauno Pajunen.

Turun Sanomien uutinen kertoi, että toista sataa miestä niistä, jotka välirauhan turvattomina aikoina lähtivät Saksaan pahimman varalle, oli kokoontunut vuosikokoukseensa. Erityisesti lehti mainitsi Schwester Ruthin todeten hänen olleen mukana sairaanhoitajana jo jääkärien matkassa. Lehti pani merkille jääkärieversti Eino Polónin kokouksessa esittämän jääkärien tervehdyksen sekä seppeltervehdyksen lähettämisen sankarihaudoille:

> *Seitsemästi haavoittunut, tarunomainen kapteeni, nykyisin tamperelainen varatuomari Karl-Erik Ladau piti puheen lipulle, joka Narvan marssin soidessa tuotiin saliin. Börje Brotell Turusta, Leo Jätinvuori Sauvosta ja Juuso Heinäkari Muurlasta lähtivät viemään seppeltervehdystä sankarihaudalle. Varatuomari Ladau luonnehti tervehdyksen kuuluvan vaiennetuille veljillemme Turun sankarihaudassa, mutta samalla se kuuluu kaikille isänmaan puolesta kaatuneille.*[909]

Tällainen uutisointi Veljesavun vuosikokouksesta kertoo, että lehdistössä oli niitä, jotka arvostivat Veljesavun veljien sodanaikaista toimintaa. Samoihin aikoihin toisaalla lehdistössä voitiin esittää kovin toisenlaisia mielipiteitä.

Turun seudun kerhon omassa vuosikokouksessa toukokuussa 1970 siihenastinen puheenjohtaja Erkki Eloranta pyysi eroa, ja hänen tilalleen valittiin Jaakko Rönnemaa. Sihteerinä aloitti Lars Bergius.

Vuosikokouksesta oli kertynyt ylijäämää, josta osa siirrettiin pääyhdistykselle. Kerhon varat karttuivat myös omien jäsenten lahjoituksista. Kun pääyhdistys huolehti apua tarvitsevien veljien avustamisesta, kerholla oli mahdollisuus käyttää varojaan hyväksi näkemiinsä kohteisiin. Niinpä kerho päätti syksyllä 1970, että ”vanheneville veljille” hanki-

taan lahjaksi SS-miespatsas, mikäli näillä ei sellaista ennestään ole.[910]

Kerhon toiminta Turussa järjestetyn pääyhdistyksen vuosikokouksen jälkeen oli melko verkkaista. Alkuvuodesta 1971 kerho vieraili Uudenkaupungin autotehtaalla puheenjohtaja Rönnemaan järjestämällä matkalla. Muuten toiminta rajoittui veljien 50-vuotispäivien viettämiseen, joita noihin aikoihin oli runsaasti. Johtokunta pahoitteli hiljaiseloa ja kehotti veljiä miettimään, olisiko syytä valita ripeämmät miehet kerhoa vetämään. Vuosikokousesitelmän piti jälleen ahkerasti matkustellut Pekka Soila, joka kertoi kerholaisille matkastaan Kaukasukselle.[911]

Vuosikokous ei kerhon johtoa vaihtanut, ja entinen johto saikin vauhtia toimintaan. Kun kerho kokoontui lokakuussa 1972, se päätti ryhtyä kokoontumaan hotelli Maakunnan kabinetissa joka kuukauden toinen tiistai. Kerhon talous yritettiin saada kuntoon kerhoilloissa kiertävän säästöpossun avulla, johon veljet saattoivat lahjoittaa sopivaksi katsomansa summan kerhon toiminnan tukemiseksi. Joulukuussa 1972 järjestettiin upseerikerholla kerhon pikkujoulujuhla.[912] Säästöpossusta tuli sittemmin pitkäaikainen tapa pitää kerhon talous tasapainossa.

Kokouspaikka vaihteli, mutta tiistaikokouksista pidettiin kiinni melko säntillisesti. Vuonna 1974 kerho vaihtoi puheenjohtajaa, kun tehtävään äänestettiin Ture Ahtinen. Lieneekö puheenjohtajan vaihdos tai jokin muu syy vaikuttanut siihen, että vuosi 1974 oli taas kokoontumisten kannalta hiljaisempi. Veljet näyttävät kokoontuneen kerran syksyllä ja järjestäneen joulujuhlan joulukuussa. Sama tahti jatkui seuraavana vuonna. Kun kerho kokoontui vuosikokoukseensa maaliskuussa 1976, se valitsi puheenjohtajakseen alkuaikojen aktiivinsa Erkki Elorannan.

Kerhon vuosikokouksessa suunniteltiin osanottoa Seinäjoella pidettävään vuosikokoukseen, mutta sitä kokousta ei pidettykään. Vuosikokouksen peruuttaminen antoi ajattelemisen aihetta Turussakin. Kerhon jäsenet kutsuttiin tiedotustilaisuuteen 3. huhtikuuta, jolloin Eloranta alusti aiheesta "Mitä tapahtui ja miksi?" Ennen tiedotustilaisuutta pitämässään kokouksessa kerhon johtokunnan sihteeriksi valitsema Börje Brotell oli laatimassaan pöytäkirjassa vähäsanainen. Käytetyissä puheenvuoroissa todettiin jonkinlaisen työtapaturman sattuneen Seinäjoen veljille.[913]

Turun seudun kerho oli säikähtänyt noottikriisiä vuonna 1961 ja keskeyttänyt toimintansa pitkähköksi aikaa. Samankaltainen vaikutus näyttää olleen Seinäjoen vuosikokouksen aiheuttamalla hälyllä. Kerhon kokoontumisesta ei ole merkkejä ennen kuin maaliskuussa 1977, jolloin Eloranta ja Brotell kutsuivat veljet Turun Reserviupseerikerhon järjestämään tilaisuuteen kuulemaan Jukka Tyrkön esitelmää Lauri Törnistä.[914] Tyrkkö julkaissut vuonna 1975 kirjan "Lauri Törnin tarina: vapaustaistelijan vaiheita Viipurista Vietnamiin".

Kerhon jäsenet, joita 1977 oli 65, olivat kyllä osallistuneet aktiivisesti pääyhdistyksen toimintaan, ja Veljesavun johtokunnan turkulaisjäsen Erkki Eloranta oli myös 1. huhtikuuta 1977 siinä johtokunnan kokouksessa, jossa puheenjohtaja Jaakko Nortio nosti esille pataljoonan lipun poistamisesta käytöstä. Kun Turun seudun kerhon jäsenet keskustelivat lippuasiasta keskuudessaan, he päättivät yksimielisesti olla sitä mieltä, että lippu on säilytettävä sellaisenaan ja pidettävä esillä Veljesavun vuosikokouksissa. Tämä saatettiin kirjallisesti pääyhdistyksen tietoon. Kuten aiemmin on todettu, Turun seudun kerho päätti tilata oman lipun. Sitä varten järjestettiin rahankeräys kerhon jäsenten keskuudessa, ja päätettiin, ettei kenellekään paljasteta lahjoittajien nimiä tai lahjoitettuja summia. Samalla myös päätettiin hankkia kopio ns. pataljoonan filmistä.[915] Rahaa keräykseen tuli 3 750 markkaa, mikä ylitti selvästi lipun hankintakustannukset.

Turun seudun kerho ei missään vaiheessa hyväksynyt pataljoonan lipusta luopumista ja sen tallettamista museoon. Erkki Eloranta tiivisti oman ja ilmeisesti kerhonkin näkemyksen kirjoittaessaan kerhonsa veljille maaliskuussa 1978:

> *- vaikka me kuinka "siistisimme kasvojamme", on naivia odottaa niiden tahojen muuttavan käsityksiään meistä, jotka nytkin meitä lehtien palstoilla pitävät. Kun nämä toimenpiteet kiirivät kuitenkin ihmisten tietoon, saa häveten selitellä jos jotakin. Jos yhdistys joskus lakkautetaan, kyllä se tapahtuu sitten oli meillä muistona aseveljeyden syntymisestä lippu taikka ei. Kyllä varovaisuus on hyve, mutta ei pitäisi silti myydä kunniaa hernerokasta. Meine Ehre heisst Treue.*[916]

Kun pääyhdistys oli kieltänyt pataljoonan lipun käytön, Turun seudun kerho laati omat menettelytapaohjeensa lipun käyttämisestä. Sen mukaan kerhon puheenjohtajalla oli oikeus luovuttaa lippu sellaiseen käyttöön, jonka hän katsoi soveliaaksi. Lippua voitiin pitää esillä kerhon suljetuissa tilaisuuksissa sekä perhejuhlissa. Samoin lippua voitiin käyttää siunaus- ja hautaustilaisuuksissa veljen toivomuksen ja omaisten suostumuksen mukaisesti.[917] Kun pääyhdistyksessä sittemmin suunniteltiin Veljesavulle omaa lippua, Turun seudun kerho ei innostunut asiasta, vaan se halusi pysyä "vanhalla linjalla", kuten pöytäkirjaan kirjattiin. Pääyhdistykselle lähetettiin kerhon kannanotto, jossa yhdistystä kehotettiin keskittymään veljiä yhdistävään muistomerkkihankkeeseen ja siirtämään lipun suunnittelu toistaiseksi.[918]

Vuonna 1981 kerho ryhtyi toimiin sen varmistamiseksi, että jokainen kerhon jäsen, joka halusi pataljoonan lipun siunaustilaisuuteensa, sen myös saisi. Sitä varten kerho otti käyttöön kirjan, johon kirjattiin muistiin ne veljet, jotka tällaisen toivomuksen esittivät. Kun nimi oli kirjassa, kerho otti kuolemantapauksen jälkeen yhteyttä omaisiin tiedus-

tellen, saavatko kerhon jäsenet tulla siunaustilaisuuteen lipun kanssa. Muutamassa viikossa kirjaan kirjattiin useita nimiä.[919]

Lieneekö ollut syynä lippuasia taikka joku muu, kun kerhon toiminta aktivoitui huomattavasti toimintavuonna 1977. Kerhoiltoja järjestettiin viisi, mutta suunniteltu Veljesavun vuosikokouksen järjestäminen Turussa peruuntui. Kerhon taloustilannekin oli keräyksen ansiosta kohentunut, joten kerho saattoi jakaa omistakin varoistaan veljesapua toimintavuoden aikana. Puheenjohtajana jatkoi Erkki Eloranta, varapuheenjohtajana oli Reino Pekkarinen, sihteerinä edelleen Börje Brotell ja rahastonhoitajana Toivo Juslenius. Samat miehet jatkoivat myös kerhon vuoden 1978 vuosikokouksen jälkeen.[920]

Marraskuussa 1979 kerho järjesti laivaseminaarin Tukholman-laivalla, ja seuraavana vuonna 1980 turkulaiset saivat taas järjestääkseen pääyhdistyksen vuosikokouksen. Kysymyksessä oli Veljesavun 25-vuotisjuhlakokous. Kokouksen alla Oiva Aulanko lahjoitti Erkki Elorannalle puheenjohtajan nuijan toivomuksella, että Eloranta vielä monta kertaa tarttuisi nuijan visaiseen varteen ja löisi asioita lukkoon jämerillä otteillaan. Aulangon mukaan nuijan tuli jäädä Elorannan omaisuudeksi hänen puheenjohtajakautensa päättyessä.[921]

Turkulaiset ottivat vuosikokouksen järjestääkseen, koska Veljesavun uuden puheenjohtajan Karl-Erik Ladaun kanssa saatiin lippuasiassa aikaan sellainen kompromissi, jonka turkulaiset saattoivat hyväksyä. Juhlakokous oli jälleen suuri ponnistus Turun seudun kerholle. Kokouksesta ja sitä seuranneesta juhlasta saatiin arvokas tilaisuus, jossa Jääkäriliittoa edusti liiton johtokunnan jäsen jääkärikapteeniluutnantti Siivo Peltonen. Kutsuvieraina olivat paikalla myös Lounais-Suomen Sotilasläänin esikuntapäällikkö eversti Martti Hyvärinen, Turun Reserviupseerien puheenjohtaja majuri Matti Elonheimo sekä Varsinais-Suomen Sotainvalidipiirin toiminnanjohtaja Arvi Korhonen. Tervetulotilaisuus järjestettiin Turun upseerikerholla ja vuosikokous pidettiin Turun sotilaspiirin luentosalissa, jossa myös esitettiin elokuva suomalaisvapaaehtoisten sotaretkestä. Iltajuhla järjestettiin upseerikerholla.

Vuosi 1980 oli kaiken kaikkiaan kerholle aktiivisen toiminnan aikaa. Joka kuukauden ensimmäisenä keskiviikkona kokoonnuttiin kesäaikaa lukuun ottamatta. Osassa kokoontumisia kuultiin jokin esitelmä. Tämän lisäksi kerhon jäsenet osallistuivat Turun Reserviupseerikerhon ja Turun Kadettipiirin tilaisuuksiin. Vuonna 1982 kerhossa todettiin olevan 56 jäsentä.

Sama aktiivisuus jatkui seuraavina vuosina. Miehet alkoivat lähestyä eläkeikää, ja aikaa yhteisiin kokoontumisiin löytyi aikaisempaa paremmin. Kerhoiltoja järjestettiin kuukausittain kesäkautta lukuun ottamatta. Niissä kuultiin esitelmiä, katseltiin elokuvia tai vietettiin aikaa muuten yhdessä ollen. Maaliskuussa 1982 järjestetyssä kerhoillas-

sa oli paikalla terävämuistinen jääkärikapteeniluutnantti Peltonen kertomassa jääkärimuistoistaan. Iltaa kuvattiin unohtumattomaksi.

Vuoden 1982 vuosikokouksen lähestyessä kerhon puheenjohtajana 17 vuotta toiminut Erkki Eloranta totesi tällaisen ajan olevan enemmän kuin elinkautinen. Siihen aikaan oli Veljesavussa mahtunut niin tyyntä kuin myrskyäkin. Eloranta oli koettanut säilyttää oman linjansa, tärkeimpänä päivänpolitiikan pitäminen ovien ulkopuolella, yhteishengen vaaliminen sekä aineellisen ja muun tuen hankkiminen niitä tarvitseville veljille tai heidän perheilleen.[922]

Pitkään kerhoa palvelleet toimihenkilöt vaihdettiinkin 1982. Puheenjohtajana aloitti Jaakko Rönnemaa, sihteerinä Lars Bergius ja rahastonhoitajana Oiva Aulanko. Elorannalle myönnettiin kerhon kunniapuheenjohtajan arvo. Hän sai kerhon kevätkokouksessa kunnioittavan kiitoksen mittaamattomasta työstä, jota hän taloudellisiakaan arvoja säästämättä oli kerhon hyväksi tehnyt. Uusi puheenjohtaja sai jälleen Oiva Aulangolta tämän valmistaman puheenjohtajan nuijan vanhan nuijan jäädessä kunniapuheenjohtajalle.[923]

Turkulaiset avasivat vuonna 1983 suhteet toisiin kerhoihin. Syyskuussa Helsingin kerhon edustajat vierailivat Turussa, ja lokakuussa turunseutulaiset matkasivat Poriin sikäläisen kerhon vieraiksi. Porilaiset tekivät vastavierailun Turkuun lokakuussa 1984. Kun joulukuussa 1983 tuli kuluneeksi 25 vuotta kerhon ensimmäisestä kokoontumisesta, joulukuun kerhoilta pidettiin tavallista juhlallisemmissa tunnelmissa. Kunniapuheenjohtaja Eloranta loi katsauksen yhdistyksen ja kerhon vaiheisiin. Esitelmöitsijäksi oli saatu tunnettu asekätkijä ja kotimaahansa eläkevuosiksi palannut Yhdysvaltain armeijan eversti Paavo Kairinen.

Kerhon toiminta oli sikäli vakiintunut, että jo monen vuoden ajan se oli kokoontunut säännöllisesti alkuperäisen tiistain sijasta joka kuukauden ensimmäinen keskiviikko. Erkki Eloranta oli ollut keskeinen kokoava persoona, jonka aktiivisuuden varaan toiminta suurelta osin perustui. Vaikka Eloranta oli jäänyt pois puheenjohtajan tehtävästä, hän vaikutti taustalla erityisesti kerhon taloudellisena tukijana. Hänen jälkeensä valitut puheenjohtajat eivät olleet hänen tavallaan pitkäaikaisia kerhon johdossa. Niinpä Rönnemaa jätti puheenjohtajan tehtävät kaksivuotiskauden jälkeen 1984, ja hänen tilalleen valittiin sihteerinä toiminut Lars Bergius. Uudeksi sihteeriksi valittiin Manu Korpinen.

Vuoden 1985 tapauksiin Turun seudun kerhossa kuului sittemmin valtakunnallistakin huomiota saaneet Eva Braunin filmaaman värielokuvan esittäminen helmikuun veljesillassa. Erkki Eloranta oli jälleen ollut puuhamiehenä, kun tämä tuolloin vielä julkisesti esittämätön ja ”arkaluontoinen” filmi saatiin kerhossa esitettäväksi ja aikanaan myös videokasettina myytäväksi.

Niin Turun seudun kerhon kuin koko Veljesavunkin toiminnassa merkittävän roolin saaneen Erkki Elorannan "säätiöstä" tuli sittemmin merkittävä toiminnan tukija. Tämä "säätiö", jota ei suinkaan kerhon papereissa kirjoitettu lainausmerkkeihin, sai alkunsa vuonna 1985. Erkki Eloranta perusti tämän erikoislaatuisen tukielimen 13. helmikuuta 1985. Sen säännöissä todetaan, että säätiön tarkoituksena on tukea Turun seudun kerhon toimintaa, esimerkiksi vuosikokousten järjestelykustannuksissa, matkakuluissa kerhovierailujen yhteydessä sekä helpottamalla taloudellisissa vaikeuksissa olevien veljien osallistumista yhteisiin tilaisuuksiin. Rahastonsa kartuttamiseksi säätiö ottaa vastaan lahjoituksia omilta veljiltä ja ulkopuolisilta yrityksiltä sekä yhteisöiltä ja liikelaitoksilta.

Säätiöllä oli isännistö, jonka muodostivat kerhon kulloinenkin puheenjohtaja, sihteeri ja rahastonhoitaja. Isännistön kokoonkutsujana ja puheenjohtajana toimi säätiön perustaja. Vuosikokous pidettiin huhti-toukokuussa kunakin vuonna. Säätiön perustajan halutessa vetäytyä syrjään säätiön johdosta hänellä oli oikeus valita seuraajansa. Jos perustaja kuolee ennen kuin seuraaja on valittu, isännistön tehtävänä oli valita isännöitsijäksi sopivaksi katsottu kerhon jäsenenä oleva veli. Säätiölle saaduista varoista tai sen suorittamista maksuista ei tehty kerholle yksityiskohtaisia selvityksiä. Isännistö oli vaitiolovelvollinen lahjoituksista ja lahjoittajista. Perustamisen yhteydessä säätiölle avattiin pankkitili, jolle talletettiin 1 200 markkaa, mikä oli kertynyt Elorannan hankkimien "Eva Braun" -kasettien myynnistä. "Olkoon tämä hedelmällinen siemen ja kasvun alku."[924]

Elorannan tuki ei suinkaan rajoittunut säätiön perustamiseen. Samassa kuussa hänen yrityksensä Eloros Oy täytti 20 vuotta. Juhlan kunniaksi yhtiö lahjoitti Veljesavulle 10 000 markkaa, josta 4 000 markkaa pääyhdistykselle ja 6 000 markkaa Turun seudun kerholle. Vastaanottaessaan lahjoitusta puheenjohtaja Bergius piti kerhon kokouksessa puheen:

> *Me kaikki tiedämme varsin hyvin, kuka on kerhomme loistavan taloudellisen tilamme luoja ja kartuttaja. Ilman häntä me taitaisimme olla heikommilla niin toiminnallisesti kuin taloudellisestikin. Teille ei varmaankaan ole epäselvää, kenestä energia-miehestä on kysymys.*[925]

Turun seudun kerho sai järjestettäväkseen Veljesavun vuosikokouksen jälleen vuonna 1985. Vuosikokous- ja vuosijuhlajärjestelyt olivat aina suuri ponnistus, mutta turkulaiset selvisivät jälleen hyvin järjestelyistä, vaikka kysymyksessä olikin Veljesavun 30-vuotisjuhlakokous. Tunnustus järjestelyjen onnistumisesta tuli antaa sille, jolle se kuului. Kerhon puheenjohtaja Bergius teki näin ja totesi, että juhlan kaikinpuolinen järjestely oli katsottava "yhden miehen taiteelliseksi luomukseksi". Pääarkkitehtina toiminut Erkki

Eloranta oli tehnyt suuren työn kerhon hyvän maineen säilyttämiseksi. Mikään ei kangerrellut, aikataulut pitivät, osanottajat olivat tyytyväisiä, ja ohjelman suorittajat olivat parhaasta päästä.[926] Turkulaisten pettymykseksi pataljoonan lippua ei kelpuutettu kokoukseen ja juhlatilaisuuteen. Suomen lippu sentään oli paikalla.

Elorannan keskeinen rooli kerhon toiminnassa jatkui. Kunniapuheenjohtaja ohjaili kerhon toimintaa taustalla, joskus johti sitä edestäkin. Kun kerhon hallituksen vaihdos vuonna 1986 oli edessä, Eloranta tunnusteli etukäteen ehdokkaat ja käytännössä valitsikin heidät jo ennen kerhon vuosikokousta. Puheenjohtajaksi nousi Raimo Kallioinen, sihteeriksi pitkän tauon jälkeen Pekka Murto sekä rahastonhoitajaksi Sakari Vainio. Samalla Eloranta halusi tarkistettavan kerhon menettelytapaohjeen ehdottamallaan tavalla. Lähinnä muutokset koskivat kerhon varojen käytöstä päättämistä. Samalla todettiin, että "E. E. säätiön" yksityisesti hankkimat ja jakamat varat jäävät kerhon kokouskäsittelyn ulkopuolelle. Kerhon vuosikokous hyväksyi yksimielisesti Elorannan ehdotukset.[927]

Kun Lars Bergius selvitti viimeisen puheenjohtajavuotensa tapahtumia, hän totesi kerhon toiminnan olevan aktiivista siitä huolimatta, että miehet olivat vanhentuneet 30 vuotta siitä, kun Veljesapu perustettiin. "Nyt kun elämälle asetettu työtaakka useimpien kohdalla on ohimennyttä aikaa, sitä tiiviimmin asettukaamme riveihimme yhteisissä ponnisteluissa, meille aina niin rakkaan kerhomme toiminnoissa ja yhteenkuuluvaisuuden tunnossa", kirjoitti Bergius. Kerhon aktiivisuus olikin kiitettävä. Kuukausikokoukset pidettiin säännöllisesti, ja niihin osallistui keskimäärin 10–11 veljeä. Tavanomaisten kokoontumisten ohella oli vierailuja eri kohteisiin. Syyskuussa 1985 kerho tutustui Eloros Oy:n uuteen tuotantolaitokseen Piikkiössä, ja tammikuussa 1986 kerho vieraili Helsingissä sikäläisen kerhon vieraana.[928]

Vuoden 1986 tapahtumista kenties merkittävin oli Karl-Heinz Ertelin vaimonsa kanssa elokuussa tekemä Suomen-vierailu. Sen aikana Ertelin pariskunta vieraili Turun seudun kerhon vieraina ensin Naantalissa ja seuraavana päivänä Turun Svenska Klubbenilla. Vuoden aikana järjestetyt Veljesavun arpajaiset sujuivat kerhon osalta hyvin. Vaikka kerho oli alun perin vastustanut arpajaisten järjestämistä, se täytti arpojen myyntivelvoitteensa verraten hyvin.[929]

Vuoden 1987 puolella Elorannan aktiivisuus jatkui. Hän ilmoitti etukäteen Turun seudun kerhoon kuuluville, että vuosikokouksessa valitaan kerhon puheenjohtaja ja sihteeri edelleen jatkamaan. Näin tietenkin tapahtui. Eloranta oli myös mukana pääyhdistyksen uutta puheenjohtajaa pohjustettaessa. Hän saattoi kertoa ennen vuosikokousta turkulaisille, että Pekka Nummi tultaisiin valitsemaan tehtävään Oulussa pidettävässä Veljesavun vuosikokouksessa. Siellä Elorannan säätiö lupautui maksamaan kaikkien Turun seudun veljien illalliskortit. Turun seudun kerho saattoi Pekka Nummen puheenjoh-

Turun seudun jäsenten kerhon 30-vuotisjuhlakokous upseerikerholla 8.12.1988. Henkilöt vasemmalta Reino Mäkeläinen, Erkki Eloranta, Sakari Vainio, Heikki Vähämaa, Hilkka Vähämaa, Lars Bergius, Raimo Kallioinen, Ture Ahtinen, Raimo Kiviluoto, Pekka Murto, Leo Jätinvuori, Jorma Holmberg, Tauno Mäkinen, Urho Vähämaa, Olof Jakobsson (takana), Jaakko Rönnemaa, Alpo Myllykangas, Veikko Nepponen, Johannes Seppänen, Risto Myllärniemi (Pori) ja Esko Markkanen (Helsinki).

tajuutta tukevan kantansa kirjallisesti pääyhdistyksen tietoon vuosikokouksen alla.[930]

Nummen puheenjohtajuus ei tuolloin toteutunut Helsingin kerhon välistävedon takia. Turkulaiset olivat omalta osaltaan vaikuttamassa siihen, että puheenjohtaja Leo Sormunen saatiin suostutelluksi jatkamaan tehtävässä. Aktiivisena oli jälleen Eloranta, jota ainakin useille veljille soitellut Heikki Olsson moitti "tempuista" puheenjohtajakysymyksessä. Eloranta puolestaan kiisti toimineensa millään tavoin väärin. Veljesavun pitäisi olla demokraattinen yhdistys, jossa vallitsee demokratiaan kuuluva valinnan vapaus, kuittasi "johtajaperiaatetta" omassa kerhossaan noudattanut Eloranta.[931]

Turun seudun kerho vietti 30-vuotisjuhlaansa Turun upseerikerhon Turku-kabinetissa 8. joulukuuta 1988. Kerhon juhlavuoteen oli tavanomaisten kuukausikokousten lisäksi kuulunut "E. E.-säätiön" kustantama tutustumismatka Panssariprikaatiin Parolaan, jossa veljet saivat nähdä taistelunäytöksen sekä tutustuivat Panssarimuseoon. Turkulaisia oli mukana Helsingin kerhon järjestämällä vierailulla Russarön linnakesaarella ja Drags-

vikissa pataljoonan Hankoon tulon 45-vuotismuiston johdosta. Olipa kaksi Turun seudun kerhon veljeä mukana Saksan Schackendorfissa suomalaispataljoonan saksalaisten aseveljien järjestämässä veljestapaamisessa helmikuussa 1989.[932]

Kerhon varuskuntavierailut jatkuivat seuraavana vuonna. Kerhon syyskauden avajaiset 1989 järjestettiin vierailemalla syyskuussa Gyltön linnakkeella Korppoossa. Loppuvuotta sävytti turkulaisten järjestettäväksi jälleen annettu Veljesavun vuoden 1990 vuosikokous, jonka järjestelytoimikuntaa johti kuten aina ennenkin Erkki Eloranta. Vuosikokouksessa julkistettiin Veljesavun 35-vuotishistoriikki, jonka Eloranta säätiöineen lahjoitti kaikille kerhon alueella olleille veljille.

Vuosikokous onnistui kaikesta päätellen erittäin hyvin. Järjestelyihin oli panostettu vaivoja ja rahaa säästämättä, ja niinpä kerhon puheenjohtaja Kallioinen kiitteli vuolaasti järjestelyissä mukana olleita. Vuosikokoukseen osallistui 105 veljeä ja muita juhlavieraita oli suunnilleen saman verran. Kerhon toiminnassa ei näkynyt ainakaan väsähtämisen merkkejä, sillä tavanomaisten kuukausikokousten lisäksi vuoden 1990 ohjelmaan kuuluivat mm. pankkivierailu Turun Seudun Osuuspankissa ja vierailu Jalkaväkimuseossa Mikkelissä. Vuonna 1990 Turun seudun kerho aloitti myös pitkän perinteen: jokaisen upseerikerholla järjestetyn kuukausikokouksen yhteydessä syötiin wieninleike. Perinne alkoi siitä, kun upseerikerho ilmoitti, että kokousten yhteydessä on ruokailtava. Tämän johdosta puheenjohtaja Kallioinen päätti, että kaikki kerholaiset syövät wieninleikkeen.[933]

Vastustuksetta ruokailu ei kerhon ohjelmistoon tullut. Niinpä alkuvuodesta 1991 kerhossa suunniteltiin kokoontumispaikan muuttamista siitä huolimatta, että upseerikerho oli muodostunut veljille kotoisaksi. Pakkoruokinta kun ei ollut kaikille mieleen. Kallioinen yritti kyllä selittää, että Wienerschnitzel on ihan syötäväksi kelpaava ruoka, ja häneltä liikeni ymmärrystä myös upseerikerhon kannalle, jonka mukaan ravintolan pito ei kannata, jos asiakkaat eivät syö. Siihen saakka juomapuoli oli ilmeisesti tuottanut riittävästi, mutta veljien ikääntyessä juomien menekki oli vähentynyt, joten vajaus oli korvattava syömisellä. Puheenjohtaja saikin veljet vakuuttuneiksi ruokailun välttämättömyydestä, ja jo helmikuussa 1991 hän saattoi ilmoittaa ruokailun kuuluvan seuraavankin kokoontumisen ohjelmaan. Asia nousi kuitenkin esille maaliskuussa pidetyssä kerhon vuosikokouksessa, jossa siihen päätettiin palata jälleen syksyllä. Ilmeisesti wieninleikkeen syöntiin hiljaisesti alistuttiin, koska merkintöjä asiaan palaamisesta ei ole löytynyt, vaan perinne on säilynyt lähes kolme vuosikymmentä.

Toinen kerhon perinne juonsi paljon pidemmältä ajalta. Syksyn ensimmäinen kokoontuminen oli saunapäivä. Upseerikerhon saunan lauteilla otettiin kunnon löylyt, minkä jälkeen kukin nautti kerhon antimista haluamansa. Tämän perinteen alkamista ei voi asiakirjoista varmistaa. Saunapäivä jäi kuitenkin vähitellen pois ohjelmistosta

2000-luvun alussa, kun jäsenistö vanheni niin, ettei saunominen enää innostanut aikaisemmalla tavalla.

Kallioinen oli ennen 1991 vuosikokousta ilmoittanut, että kerhon menestyksellinen johtaminen oli käynyt hänelle vaikeaksi, koska hän asui Loimaalla, ja lisäksi henkilökohtaiset asiatkin vaikeuttivat tehtävän hoitoa. Ilmoitus ei tehonnut kerhon vuosikokouksessa, jossa koko aikaisempi johtokunta valittiin jatkamaan.[934]

Kerhon vierailukäynnit jatkuivat vuonna 1991. Kohteina olivat Raision Tehtaat, jonne Raisio-Yhtymän johtokunnan jäsen Veikko Nepponen järjesti veljille tutustumismatkan, sekä Porin Prikaati, jonne toinen Nepponen, prikaatin komentaja eversti Olli Nepponen, toivotti veljet tervetulleiksi.

Monessa yhteydessä taustarahoittajana toiminut "Erkki Elorannan säätiö" lopetettiin vuonna 1992. Kerhon vuosikokouksessa Eloranta selvitti säätiönsä toimintaa vuodesta 1985 todeten sillä olleen menoja yli 41 000 markkaa. Tämä oli koostunut lähinnä erilaisista kerhon jäsenille suunnatuista tarjoiluista, kuljetuksista ja pienistä lahjoista. Varansa säätiö oli saanut valmistamiensa videokasettien sekä hoitamansa pääyhdistyksen valmistamien pienoislippujen, patsaitten, muistoristien yms. myynnin provisioista. Lahjoitusten osuus eli Elorannan oma panos oli ollut 12 500 markkaa. Tilillä olevat rahat Eloranta oli päättänyt käyttää siten, että hän tarjosi säätiönsä varoilla veljille ja kuukausikokouksessa oleville vieraille kohtuulliset ruuat ja juomat sekä lahjoitti kerholle 750 markkaa.[935]

Eloranta ei suinkaan piilotellut osuuttaan kerhon hyväntekijänä, vaan toi mielellään julki kiistämättömät ansionsa kerhon toimintojen rahoittajana, yhdistyksen Turussa pidettyjen vuosikokousten järjestäjänä, filmien teettäjänä, erilaisten myyntituotteiden markkinoijana jne. Kaikki kerholaiset eivät Elorannan jatkuvasta esilläolosta pitäneet, ja syksyllä 1993 Salossa pidetyssä kerhon kokouksessa, jossa Eloranta ei ollut paikalla, tyytymättömyys häneen purkautui – todennäköisesti muutaman ryypyn jälkeen – avoimeksi arvosteluksi, jossa kritikoitiin mm. Elorannan saamaa kerhon kunniapuheenjohtajan arvoa. Arvostelu tuli tietenkin Elorannan korviin, eikä vastaiskua tarvinnut pitkään odottaa.

Elonranta laati kerholle kirjallisen kannanoton, jonka hän luki kerhon kokouksessa lokakuussa 1993. Siinä hän jälleen kerran toi esille ansionsa kerhon syntyvaiheissa sekä sen jälkeen. Hän katsoi arvostelun ainakin osaksi syntyneen siitä, että hän oli joutunut sijoittamaan Turun upseerikerholla pidetyssä vuosikokouksen jälkeisessä juhlassa osan veljistä pääsalin sijasta kabinetteihin, kun tilaa ei ollut. "Vetosin ennakkoilmoittamattomuuteen jne., tuloksetta. Tämän jälkeen pinna ei enää pitänyt, vaan toivotin menemään sinne mistä ovat maailmaan tulleetkin", kirjoitti Eloranta itseensä kohdistuneeseen arvosteluun sydämistyneenä.[936]

Turun seudun kerhon jäseniä Kastelholman museolla Ahvenanmaalla 3.9.1992, vasemmalta Johannes Seppänen, Tauno Manni, Ture Ahtinen, Leo Jätinvuori, Olof Jakobsson, Pekka Murto, Jorma Holmberg ja Holger Holm.

Kerhon vuoden 1992 ohjelmaan kuului matka ”merta edemmäs” eli Ahvenanmaalle. Maarianhaminassa asui SS-veli Holger Holm, joka ei hankalan matkan takia päässyt käymään Turussa järjestetyissä veljeskokoontumisissa. Tämän johdosta kerho päätti matkustaa syyskuussa 1992 Maarianhaminaan. Paikalla oli yhdeksän veljeä. Kerho ei perinteisesti ollut kokoontunut joulukuussa, mutta 1992 tehtiin poikkeus, ja silloin sai alkunsa toinen ruokailuun liittyvä perinne. Kerho nautti joulukuun tapaamisessaan wieninleikkeen sijasta upseerikerhon joululautasen. Ensimmäisellä kerralla joululautasesta nauttimassa oli myös Turun sotilaspiirin päällikkö eversti Olavi Simola, joka kertoi veljille puolustusvoimien organisaatiosuunnitelmista, mikä tarkoitti mm. sotilaspiirien lakkauttamista. Joulukuun kokousperinne ei jatkunut vielä vuosittain, vaan vakiintui vasta vähitellen.

Veteraanien aktiivisuus oli parhaimmillaan heti eläkkeelle jäämistä seuraavina vuosina eli käytännössä 1980-luvulla. Seuraavan vuosikymmenen alkupuolella nuorimmatkin veljet täyttivät 70 vuotta, ja tämä alkoi näkyä myös yhteisiin tilaisuuksiin osallistu-

misessa. Kerhon johtokunta totesi vuoden 1992 vuosikertomuksessaan, että mitään hälyttäviä uutisia veljien terveydestä ei ollut kuulunut, mikä oli ilahduttavaa, mutta samalla oli huolestuttavaa, että noin puolet joukosta ei ollut antanut minkäänlaista elonmerkkiä itsestään. Kolme vuotta oli kuitenkin saatu viettää ilman surunviestejä kerhon riveistä.

Seuraavana vuonna surunviestejä sitten tulikin. Kerhon pitkäaikainen rahastonhoitaja Sakari Vainio kuoli heinäkuussa 1993, ja hänen tilalleen valittiin kesken vuoden Tauno Manni.[937] Sekä veljien poistuminen rivistä että jäljelle jääneiden ikääntyminen johti vuonna 1995 kerhon johtokunnan toteamukseen, ettei voida kokonaan välttyä sellaiselta vaikutelmalta, että kerhonkin askel on alkanut jo hieman painaa. Kerhon osoitelistalla olevien miesten määrä putosi 1995 jo reilusti alle viidenkymmenen.

Kun pataljoonan lippu oli päässyt pannasta, Turun seudun kerho toi 1990-luvun alkupuolella jo avoimesti ja säännöllisesti lippunsa veljien hautaustilaisuuksiin aina kun hautajaisista tieto saatiin. Näin oli kyllä tehty lippukiellon aikanakin, mutta ainakin jossain määrin julkisuutta kaihtaen. Pataljoonan lippu oli läsnä myös Turussa 4. elokuuta 1994 tapahtuneessa Mannerheim-patsaan paljastustilaisuudessa muiden veteraani- ja järjestölippujen mukana.

Kaarlo Heiskanen esitteli Turun seudun kerhon toimintaa Achtungissa loppuvuodesta 1994. Päätoimittaja oli vieraillut kerhon kokouksessa ja saattoi ihailla kerhon taloudellista tilaa. Edelliseltä vuodelta oli kertynyt voittoa 1 600 markkaa, ja omaisuutta oli 11 000 markkaa. Samassa kokouksessa oli paikalla Turun ja Porin sotilasläänin komentaja kenraalimajuri Hannu Särkiö, joka ilmaisi ilonsa siitä, että sai olla kovia kokeneen soturijoukon keskellä.[938]

Veljesavussa herätti vuonna 1993 ristiriitoja kysymys kunniajäsenten kutsumisesta yhdistykselle ja sitä varten pidettävästä ylimääräisestä kokouksesta. Turun seudun kerhokin joutui ottamaan kantaa kiistanalaiseen asiaan kokoontuessaan kuukausikokoukseensa Salossa toukokuussa. Kerhon puheenjohtaja Kallioinen selosti Pekka Kurvisen Tampereen vuosikokouksessa esille nostamaa ehdotusta. Turun seudun kerho oli yksimielisesti sitä mieltä, että mitään ylimääräistä kokousta kunniajäsenasiassa ei tarvita.[939]

Turun seudun kerho ei olemassaolonsa aikana ollut läheskään kaikesta pääyhdistyksen kanssa samaa mieltä. Jyrkin ristiriita oli ollut aikanaan pataljoonan lipun käyttämisestä. Kun Veljesapu päätti vuonna 1996 ottaa ”Panttipataljoonasta” kolmannen painoksen ja velvoittaa kerhot myymään sitä, Turun seudun kerho esitti yksimielisesti ”haisevan vastalauseensa” hankkeelle. Mikään ei auttanut, ja niinpä kerho alistui ylhäältä päin tulleeseen määräykseen ja ryhtyi myymään kirjoja, jo kolmannen kerran.[940]

Kun kerhon johtokunta kokoontui vuosikokoukseensa maaliskuussa 1996, edessä oli puheenjohtajan vaihdos. Raimo Kallioinen pääsi lopulta irti puheenjohtajan tehtävästä,

kun Pekka Murto valittiin kerhon puheenjohtajaksi sekä samalla myös jatkamaan sihteerin tehtävässä. Rahastonhoitajana jatkoi Tauno Manni, ja Kallioinen jäi hallituksen jäseneksi. Ilmeisesti uusikaan puheenjohtaja ei erityisemmin halunnut kerhon vetäjän tehtävään, sillä hän valitti ensimmäisessä toimintakertomuksessaan toiminnan jatkamisen entisissä muodoissaan käyvän yhä vaikeammaksi veljien ikääntyessä. Kun kukaan ei ollut halukas siirtymään Kallioisen tilalle puheenjohtajaksi, sihteerin oli alettava hoitaa myös puheenjohtajan tehtäviä.[941]

SS-vapaaehtoisten järjestötoiminnan kannalta oli valitettavaa, että heidän järjestönsä hyväksyttiin "hovikelpoiseksi" varsin myöhään, suuren osan veljistä jo poistuttua elävien kirjoista. Turun seudun kerhon kohdalla tämä hyväksyminen näkyi 1990-luvulla siinä, että kerho tai sen edustajat kutsuttiin aikaisempaa useammin erilaisiin maanpuolustusta sivuaviin tapahtumiin. Esimerkkinä voidaan mainita veteraanipäivän juhlallisuudet 1996, jolloin pataljoonan lippu oli mukana lippulinnassa, Turun veteraanilehdon vihkimistilaisuus 4. elokuuta 1996 ja Suomen marsalkka Mannerheimin muistotilaisuus Turun sankarihaudoilla 28. tammikuuta 1997. Vuoden 1997 alkupuolella Turun seudun kerhossa oli 39 jäsentä. Tuolloin kirjattiin ensimmäistä kertaa toimintakertomukseen, että keholla oli lisäksi neljä kannattajajäsentä, toisin sanoen neljä Veljesavun varsinaissuomalaista kannattavaa jäsentä. Kunniapuheenjohtaja Erkki Eloranta poistui rivistä vuoden 1996 aikana.[942]

Vuoden 1996 puheenjohtajavaihdos oli vain tilapäinen. Kallioinen palasi kerhon johtoon vuoden kuluttua, Murto jatkoi sihteerinä ja Manni rahastonhoitajana. Sama kolmikko jatkoi myös vuosina 1998–2000. Johtokunta ei ollut pitänyt 1997 yhtään varsinaista kokousta, ja niinpä saatettiinkin todeta, että kerhon toiminnan ei enää tarvinnut olla niin virallisluontoista kuin toimintaohje edellytti. Niinpä kuukausikokousten ohella kerhon toimintaa sävyttivät vuosittain useitten veljien hautajaiset. Poistuma rivistä alkoi selvästi kiihtyä, kun keski-ikä lähenteli 80 vuotta.

Vuonna 2001 Turun seudun kerhossa tehtiin historiaa johtokuntaa valittaessa. Puheenjohtajaksi valittiin Raimo Rosendahl, rahastonhoitajaksi Kari Nummila ja sihteerinä jatkoi Pekka Murto. Johtoryhmän varamieheksi valittiin Raimo Kallioinen. Valinnan jälkeen Murto käytti puheenvuoron, jossa hän totesi, että nyt valittiin ensimmäisen kerran nuoren polven edustaja johtokuntaan. Tosiasiassa heitä valittiin kaksi, sillä niin Rosendahl kuin Nummilakin olivat aiempia kannattajajäseniä. Murto osoitti kiitoksensa väistyvälle puheenjohtaja Kallioiselle tuoden esiin hänen suuret ansionsa puheenjohtajakautenaan. Kokouksessa ilmeni tiettyä epävarmuutta uuden puheenjohtajan suhteen – hänestä ei oletettu tulevan pitkäaikaista puheenjohtajaa hänen taajaan toistuvien Venäjän matkojensa takia.[943]

Henkilövaihdoksista huolimatta kerhon toiminta jatkui hyvin vakiintuneissa uomissa. Rosendahlin puheenjohtajakauden ensimmäinen merkittävä tapahtuma oli Veljesavun vuosikokouksen järjestäminen Turussa 2004. Se pidettiin perinteiseen tapaan kerhon vakiintuneessa kokoontumispaikassa upseerikerholla. Paikalla oli 90 veljesapulaista ja kutsuvierasta. Viimeinenkin SS-mies jäi pois Turun seudun kerhon johtokunnasta 2004, kun Pekka Murto luopui sihteerin tehtävistä ja hänen tilalleen valittiin Pertti Törni. Samana vuonna edellinen puheenjohtaja Raimo Kallioinen menehtyi äkilliseen sairauteen. Vuonna 2006 Törnin tilalla sihteerinä aloitti Esa Taberman. Rahastonhoitajan paikalla tapahtui muutos vuotta myöhemmin, kun Kari Nummilan tilalle valittiin Antti Rantanen.

Turun kerho teetti 2009 vapaaehtoisten tunnuksin korostettuja oluttuoppeja sekä kahvimukeja.

Vielä 2006 kerhoon kuului 18 SS-aseveljeä. Veljien leskiä jäsenluettelossa oli kolme sekä muita jäseniä 21. Veteraanien osallistuminen kokouksiin oli kuitenkin alkanut ratkaisevasti harveta. Niinpä 2006 vuosikokouksen osanottajalistaan kertyi vain yhdeksän nimeä, joista veteraaneja olivat vain Pekka Murto ja Börje Brotell. Kerhon kyseisen vuoden aktiviteetteihin kuului kuukausiesitelmien ohella SS-mies Eino Sainion hautamuistomerkin paljastus Salon Helisnummen hautausmaalla. Saksan rintamalla saatuun keuhkotautiin sodan jälkeen kuollut Sainio oli jäänyt hautaamatta sankarihautaan. Muistomerkki oli saatu aikaan Salon veljesapulaisten aloitteesta Salon Seudun Kivihuolto Oy:n taloudellisella tuella. Kerho teetti vuonna 2009 Wiking-divisioonan tunnuksilla varustettuja kahvimukeja ja oluttuoppeja.[944]

Turun seudun kerhon toiminta siirtyi pääyhdistyksen tavoin perinnelinjalle 2000-luvun ensimmäisellä kymmenellä. Veteraanien lukumäärän harveneminen ja heidän kuntonsa heikkeneminen johti siihen, että kuukausikokouksiin osallistui lähinnä vain nuoremman polven henkilöitä. Viimeisinä SS-veljinä kerhon kokouksiin osallistuivat Pekka Murto ja varsinkin Börje Brotell, joka oli mukana vuonna 2009 tapahtuneeseen kuole-

Turun seudun kerhon kokous Turun upseerikerholla 2010-luvulla. Kuvassa vasemmalla puolella pöytää edestä Pasi Anttila, Harri Nevalainen, Jouni Sillanmäki, Harri Patrikka, Matti Rajasaari, Mikko Uola ja kerhon vetäjä Raimo Rosendahl. Oikealla puolella pöytää edestä Juha Levänen, Esa Taberman, Risto Rönnemaa, Anne Järvinen, Kari Nevala, Mikko Vento ja Janne Laine.

maansa saakka. Turun kerho on poikennut useimmista muista Veljesavun kerhoista siinä, että se on jatkanut säännöllisesti toimintaansa sen jälkeenkin, kun veteraanit eivät enää ole voineet osallistua sen toimintaan. Saunominen on jäänyt, mutta wieninleikeperinne on jatkunut kuukaudesta ja vuodesta toiseen Raimo Rosendahlin johdolla. Kuukausikokouksissa pidetyistä esitelmistä ovat pääasiassa vastanneet kerhon puheenjohtaja ja sihteeri. Heinäkuussa 2014 kerho teki pääyhdistyksen tukeman retken Viroon Sinimäen taistelujen 70-vuotismuistojuhlaan.

Helsingin kerho

Vaikka monilla paikkakunnilla oli 1950-luvulta lähtien perustettu enemmän tai vähemmän säännöllisesti kokoontuvia Veljesavun kerhoja, helsinkiläiset veljet eivät vielä 1960-luvun loppuun mennessä olleet perustaneet omaa kerhoaan. Joitakin yhteisiä

Helsingin seudun vapaaehtoisia 1960-luvulla, vasemmalta Kaarlo Heiskanen, Kosti Cande, Erkki Viitasalo ja Ermo Raappana.

SS-miesten palavereja pääkaupungissa oli kyllä 1950-luvulla pidetty. Kaarlo Heiskasen mukaan helsinkiläisveljet kokoontuivat aina silloin tällöin Katajanokan upseerikerholla, Oltermannin Killassa taikka ravintoloitsijana tunnettua "Roihan Arskaa morjenstamassa" ravintola Klippanissa.[945] Veljesavun perustamisen jälkeen ja varsinkin 1960-luvulla helsinkiläisten yhteydenpito kuitenkin kutistui olemattomiin, kuten Aarne Kähärä on muistellut. Ilmeisesti pääyhdistyksen suurelta osin Helsinkiin keskittynyt toiminta vaikutti siihen, että mitään pääkaupungin paikalliskerhoa ei ollut saatu aikaan.

Vuonna 1971 SS-vapaaehtoiset kokoontuivat Tampereelle Veljesavun järjestämään juhlakokoukseen muistelemaan sitä, että heidän Saksaan lähdöstään oli kulunut 30 vuotta. Tilaisuuteen osallistuneet helsinkiläiset huomasivat, että Tampereen veljet olivat omassa kerhossaan hoitaneet yhteydenpidon toisiinsa erinomaisesti. He saattoivat todeta, että siellä oli mm. lahjoitettu yhteisesti komea rannekello kaikille 50 vuotta täyttäneille veljille. Tamperelaisveljien tarjoama esimerkki aktivoi helsinkiläisiä pohtimaan läheisemmän aseveliyhteistyön aikaansaamista myös pääkaupunkiseudulla.

Pohdinnat johtivat siihen, että Eino Jalas kutsui veljiä yhteiseen kokoukseen Katajanokan Kasinolle 15. marraskuuta 1971. Paikalle saapui 23 veljeä, ja kokouksessa pohdittiin, kuinka mukaan saataisiin vielä useampia veljiä. Päätettiin lähettää kutsukirje uuteen tilaisuuteen, ja osanottajilta kerättiin rahat postimaksuja varten. Jalas, Kähärä ja Esko Kuusela allekirjoittivat pääkaupunkiseudun veljille osoitetun kutsun, jossa kerrottiin aikomuksena olevan perustaa Veljesavun Helsingin osasto tiiviimmän toiminnan aikaansaamiseksi. Lähimpänä tavoitteena oli noin sadan joulupaketin lähettäminen invalideille tai muuten puutteessa oleville veljille. Seuraava kokous oli 7. joulukuuta, ja paikalla oli edelleen sama määrä veljiä kuin ensimmäisellä kerrallakin. Nyt päätettiin, että seuraavan kerran kokoonnutaan lähempänä kaupungin keskustaa, jotta saataisiin enemmän väkeä mukaan.

Uusi kokous pidettiin ravintola Elitessä Eteläisellä Hesperiankadulla. Siellä keskusteltiin mm. siitä, miten veljet voisivat parhaiten säilyttää henkilökohtaista, pataljoonan vaiheista kertovaa esineistöään Sotamuseota varten. Mitään päätöksiä tässä kokouksessa ei tehty, vaan asia jätettiin hautumaan. Miehiä ymmärrettävästi askarrutti se, mitä tapahtuisi heidän arvokkaille esineilleen, jos ne lahjoitettaisiin pois. Jonkinlainen yhteisymmärrys syntyi kuitenkin siitä, että jokainen kerää talteen hallussaan olevan materiaalin, ja kun saataisiin takuu siitä, ettei materiaali joudu vääriin käsiin, se lahjoitettaisiin yhteiseen kokoelmaan.

Jouluksi 1971 helsinkiläiset keräsivät tavaralahjoituksia, joita yhteisvoimin pakattuina lähetettiin invalideille ja muuten puutteessa oleville veljille. Seuraavankin kerran 19 Helsingin veljeä kokoontui Elitessä 4. tammikuuta 1972. Nyt kokouksessa oli jo ohjelmaakin, kun Pekka Soila kertoili Siperiaan tekemästään matkasta. Muutenkin tämä kokous oli jo virallisluontoisempi kuin aikaisemmat kokoontumiset, sillä kokouksessa valittiin toimikunta vetämään toimintaa ja päätettiin perustaa Veljesavun Helsingin alaosasto.[946]

Helsingin osaston ei tarvinnut kovin syvällisesti pohtia omia sääntöjään. Käytettävissä oli Turun seudun kerhon vuonna 1959 hyväksymä menettelytapaohje, joka omaksuttiin pääkaupungissa lähes sellaisenaan. Turun seudun kerhon kohdalle kirjoitettiin vain Helsingin alaosasto, ja joitakin kohtia turkulaisten ohjeesta jätettiin pois, joten helsinkiläisten säännöistä tuli varsin yksinkertaiset.[947]

Perustetun Helsingin alaosaston perustamiskokouksessaan valitsemaan toimikuntaan tulevaa toimintaa koordinoimaan kuuluivat puheenjohtajaksi valittu Eino Jalas, sihteerinä Aarne Kähärä, rahastonhoitajana Oiva Heikanen ja muina jäseninä Erkki Maavuori ja Sakari Miettinen. Perustava kokous keskusteli myös järjestetystä jouluavustuskeräyksestä ja tulevasta avustustoiminnasta. Puheenjohtaja ja rahastonhoitaja saivat varojen käyttöoikeuden. Kokousten mielenkiintoisiksi saamiseksi päätettiin, että jokainen

veli omalta osaltaan ja omalta ammattialaltaan kutsuu kokoukseen jonkun asiantuntijan kertomaan kokemuksistaan.[948]

Toimikunta kokoontui ensimmäiseen kokoukseensa Aarne Kähärän luokse 9. tammikuuta. Merkittävin tuolloin päätetty asia oli, että jokaista Helsingin seudun 50 vuotta täyttävää veljeä muistetaan kukkalähetyksin ja mukaan liitetään jäljennös saksalaisen taiteilijan grafiikanlehdestä, joka kuvaa symbolisesti Wiking-divisioonan nimeä. Seuraavassa toimikunnan kokouksessa nimi Helsingin alaosasto päätettiin muiden kerhojen esimerkin mukaisesti muuttaa Helsingin kerhoksi.[949]

Kerhon ensimmäiseksi säännöllisesti kokouspaikaksi valittiin Laulumiehet-ravintola Hietaniemenkadulla. Keväällä 1972 järjestettyjen kokoontumisten ohjelmasta ei ole tietoa säilynyt. Syksyn 1972 ensimmäinen, Antti Penttilän järjestämä kokoontuminen oli poikkeuksellisesti Obbnäsin (myöh. Upinniemi) laivastotukikohdassa, jonne kerho järjesti bussikuljetuksen. Varuskunnassa saunottiin, minkä jälkeen osanottajilla oli ruokailu upseerikerholla.[950]

Syksyn toisen kokouksensa Helsingin kerho aloitti tutustumiskäynnillä Helsingin liikenteen valvontakeskukseen Nervanderinkadulla. Kokous jatkui Laulumiehissä, jossa Aarne Kähärä selvitti ajokorttirekisteriin sekä ajokorttiasetukseen ja sen soveltamiseen liittyviä asioita. Marraskuun alun kokouksessa ohjelmana oli pataljoonan filmin esittäminen. Kuukausikokousten, joihin veljien omaisetkin olivat tervetulleita, lisäksi kerho järjesti marraskuussa pikkujoulujuhlan, johon kutsuttiin veljet vaimoineen ja lapsineen. Joulupöydän illalliskortista perittiin 22 markkaa hengeltä, ja yli jäävät varat ilmoitettiin käytettäviksi heikompiosaisten auttamiseen. Pikkujoulujuhlassa oli myös ohjelmaa. Oli arpajaiset, tanssia orkesterin säestyksellä, joulupukki sekä amerikkalainen huutokauppa. Juhla onnistui yli odotusten: "Söimme hyvin ja toiset joivatkin", orkesterikin oli hyvä ja lattia liukas.[951]

Kerhon toisena toimintavuonna 1973 kerhon kuukausikokoukset jatkuivat, mutta niistä ei pidetty tarkkoja pöytäkirjoja, eivätkä sihteerin kokoontumisista laatimat ylimalkaiset muistiot suurestikaan avaa kokousten ohjelmaa. Joka tapauksessa kerho kokoontui vuoden aikana kymmenen kertaa, ja pikkujouluakin vietettiin edellisen vuoden tapaan. Kun kerhon ensimmäinen puheenjohtaja Eino Jalas kuoli 1973, sihteeri Kähärä siirtyi kerhon puheenjohtajaksi ja Kaarlo Heiskanen ryhtyi sihteeriksi. Jo seuraavana vuonna Tapio Sormunen tuli kerhon sihteeriksi tehtävästä vapautusta pyytäneen Heiskasen tilalle. Vuoden 1974 suuri ponnistus Helsingin kerholla oli Veljesavun vuosikokouksen järjestäminen huhtikuussa. Oli järjestettävä kokousosasottajien vastaanotto kokouspaikan hotelli Vaakunan ala- ja yläaulassa, kutsuvieraat oli ohjattava pöytään, oli huolehdittava rintamerkeistä, pienoislipuista, arpajaisista yms. Osalle osanottajista

oli järjestettävä kotimajoitus. Tarvittiin lippuvartio ja seppelpartio. Kuljetus Kaunialan sotavammasairaalasta kokouspaikalle oli hoidettava. Kokous oli filmattava ja valokuvattava. Sinänsä itsestään selvät tehtävät vaativat paljon työtä, mutta vuosikokous onnistui hyvin ja tuotti 6 800 markkaa, joka luovutettiin pääyhdistykselle. Melko hyvään tuottoon vaikutti se, että Helsingin kerho kääntyi lukuisten yritysten puoleen pyytäen avustusta vuosijuhlan järjestelyyn.

Kerhon kokoontumisia oli vuoden 1974 aikana yksitoista. Syksyn 1974 suuri tempaus, jollaiseksi sitä mainostettiin, oli kerhon järjestämä pässijuhla syyskuussa. Veli Oiva Tuominen oli lahjoittanut juhlaan pässin ja tykötarpeet eineeksi. Juhlaan osallistui 57 veljeä ja heidän omaistaan. Vuoden aikana alettiin kuitenkin huomata, että veljet osallistuivat kokouksiin varsin passiivisesti. Kerhon kiertokirje lähetettiin 128 veljelle, joista vain noin 12–15 prosenttia osallistui yhteisiin rientoihin. Yhtenä syynä epäilemättä oli se, että kuukausikokouksiin ei saatu järjestettyä sellaista ohjelmaa, jota kerhoa perustettaessa oli suunniteltu. Kokouksista laadittujen niukkojen muistioitten mukaan kokoukset ovat olleet pääosin pelkkää keskinäistä yhdessäoloa.[952]

Passiivisuus oli nähtävästi ohimenevää, sillä 1975 Helsingin kerhon toiminta näytti jo olevan melko vilkasta. Kuukausikokoukset jatkuivat niin, että kokoontumisia oli yksitoista. Harald Jyrkänkallio esitti Veljesavun kokouksista ottamiaan filmejä, fysiologian professori Matti Bergström kertoi kuntoasioista, parin vuoden takainen Upinniemen-vierailu uusittiin, ja edellisen vuoden pässijuhlien sijasta nyt vietettiin hirvipeijaisia. Vuonna 1976 Seinäjoen peruutetun kokouksen jälkeen helsinkiläiset joutuivat taas hoitamaan Veljesavun vuosikokousjärjestelyt. Tämä tosiasia vilkastutti kerhon toimintaa muutenkin. Nyt kerho kokoontui jo 12 kertaa, ja vietettiin mm. kerhon viisivuotisjuhlaa. Kerho näytti aktivoituvan myös Veljesavun puheenjohtajakysymyksessä, kun levisi huhu, että puheenjohtaja Nortio olisi luopumassa tehtävästä 1977. Huhu oli ennenaikainen, mutta Helsingin kerho viitoitti oman näkemyksensä yhdistyksen puheenjohtajakysymyksessä. Keskeinen kriteeri oli, että Veljesavun puheenjohtajan tuli kerhon mielestä olla helsinkiläinen. Hänen tuli olla myös riittävän arvovaltainen eli akateemisesti sivistynyt. Toisaalta kerho katsoi, että joku muu myös riittävän aktiivinen jäsen voisi tulla kysymykseen puheenjohtajana, jos hänellä on taustalla esimerkiksi Pekka Kurvisen tai Alf Silfvebergin juridinen tuki.[953]

Vuodelta 1975 on olemassa tiedot kerhon tuolloisen toimikunnan kokoonpanosta; edellisinä vuosina toimikunta oli kokoontunut vain harvakseen. Puheenjohtajana toimi edelleen Aarne Kähärä, varapuheenjohtajana ja sihteerinä Erkki Heimolainen, rahastonhoitajana Oiva Heikanen sekä muina jäseninä Harald Jyrkänkallio ja Tapio Kutinlahti. Seuraavana vuonna sihteeriksi valittiin Sinikka Niemi ja toimikuntaan Jyrkänkallion

tilalle Ahti Setälä. Edesmenneen Kutinlahden sekä Setälän tilalle tulivat vuonna 1977 Reino Rantanen ja Eino Hakanen. Kerhoiltoja järjestettiin nyt kuukausittain joka kuukauden ensimmäisenä keskiviikkona. Kerholla oli vuoden aikana kolme juhlaakin. Huhtikuussa järjestettiin hotelli Vaakunassa vuosijuhla, jossa oli veljiä omaisineen noin 80 henkeä. Syysjuhlaan Laulumiehissä osallistui 20 henkeä, ja pikkujouluun noin 40 henkeä.[954] Veljesavun tämänkin vuoden vuosikokous järjestettiin Helsingissä.

Kun Helsingin kerho oli toiminut viisi vuotta, sen postituslistoilla oli noin 120 pääkaupunkiseudulla asuvaa veljeä. Aktiivisesti kokouksiin osallistuvia oli tosin edelleen vain pieni osa näistä. Paljon oli kuitenkin tehtävää, sanoi kerhon pikkujoulutilaisuudessa 1976 puhunut puheenjohtaja Kähärä, joka sanoi uskovansa, että yli 30 vuotta aikaisemmin sidottu aseveljeys olisi säilyttämisen arvoinen. ”Nyt jos koskaan tarvitsemme jälleen veljen auttavan käden.”[955]

Edelleen 1978 Veljesavun vuosikokous pidettiin Helsingissä, joten helsinkiläisille tilaisuuden järjestäminen alkoi muodostua rutiiniksi. Tätä vuotta sävytti Veljesavussa puhjennut kiista pataljoonan lipun käyttämisestä, ja siinä kiistassa Helsingin kerholla oli keskeinen rooli, vaikka asiasta ei paljon kerhon asiakirjoissa olekaan mainintoja. Helmikuussa kerho kuitenkin kirjasi Pekka Kurvisen kannan, jonka mukaan pataljoonan lippu on pelkkä historiallinen muistoesine. Tämän mukaisesti Helsingin kerho päätti yksimielisesti, että lippua ei käytetä. Tämän päätöksen jälkeen kerhon puheenjohtaja Kähärä kirjoitti varmemmaksi vakuudeksi muistion, jossa hän painotti sitä, että Veljesavulla ei ollut pataljoonan lipun käyttöoikeutta. Kähärä oli jopa sitä mieltä, että toista mieltä olevat, siis lipun käyttökieltoa rikkovat, olisi mahdollista erottaa yhdistyksestä, koska nämä vahingoittavat yhdistystä lippua käyttämällä.[956] Lippujupakka oli osaltaan syynä siihen, että 1979 vuosikokousta ei pidetty alkuperäisten suunnitelmien mukaan Turussa, vaan helsinkiläiset joutuivat järjestämään sen jo viidettä kertaa perätysten.

Helsinkiläisten kuukausikokousten ohjelmasta ja kerhon vierailuista on varsin vähän kirjattua tietoa. Muutama hajatieto kertoo, että esimerkiksi vuonna 1980 kerho kävi Kansallisteatterissa katsomassa Ilmari Turjan näytelmän ”Jääkäri Ståhl”, keskusteli Wilhelm Tieken kirjasta ”Das Finnische Freiwilligen-Bataillon der Waffen-SS” sekä kuunteli lentomestari Ilmari Juutilaisen esitelmän, joka mitä ilmeisimmin käsitteli sodanaikaista lentotoimintaa. Joulujuhlasta oli tullut jo perinne.

Kokoukset jatkuivat vuodesta toiseen suuremmitta muutoksitta. Vakiintunut kantajoukko oli yleensä paikalla, mutta kerhon vetäjät kaipasivat parempaa aktiivisuutta. Helsingissä oli joka tapauksessa helpompi saada nimekkäitä ja asiantuntevia esitelmöitsijöitä kuin muilla kerhopaikkakunnilla. Helmikuussa 1981 Helsingin kerho sai vieraakseen Mannerheim-ristin ritarin, everstiluutnantti Ahti Vuorensolan. Tämä kertoi kuukausi-

Helsingin kerhon jäseniä kunnianosoituksella Hietaniemen hautausmaalla itsenäisyyspäivänä 1981. Lyhtyä laskee kerhon puheenjohtaja Aarne Kähärä. Ruskeassa takissa kerhon pitkäaikainen sihteeri Erkki Heimolainen.

kokouksessa ritareista yleensä sekä heidän teoistaan ja persoonistaan. Kuukautta myöhemmin toiminnanjohtaja Alvar Sandström Sotainvalidien Veljesliitosta piti esitelmän invalidien korvausasioista. Veljesavun jokavuotiseen tapahtumaan, Ruth Munckin muistotilaisuuteen, helsinkiläiset osallistuivat tunnollisesti vuodesta toiseen. Heillä oli Hausjärvelle lyhyt matka, joten muistotilaisuus olikin tavallaan Helsingin kerhon hoitamien järjestelyjen varassa. Näin oli myös vuonna 1981. Marraskuussa kerhon kokouksessa oli esillä Jaakko Korjuksen kirja "Otsassa kuoleman kuva". Itsenäisyyspäivän ohjelmaan kerholla kuului muistokäynti ja kynttilöiden sytytys Hietaniemen sankarihaudalla. Kerholla oli myös naistoimikunta, joka kokoontui miesten kerhosta erillään.

Vaikka kerhon ohjelma hoitui vuodesta toiseen samankaltaisten teemojen ympärillä, aika ajoin kerhon ohjelmaa sävyttivät tavallisuudesta poikkeavat tapahtumat. Vuoden 1982 lokakuussa Helsingin kerho teki laivaristeilyn Tukholmaan, jossa tavattiin Ruotsissa asuvia veljiä. Kesäkuussa 1983 kerholaiset olivat muiden veljesapulaisten mukana paljastamassa SS-miesten muistopaatta Hietaniemessä mieleenpainuvassa tilaisuudessa.

Siitä lähtien kerhon itsenäisyyspäivän kynttilät sytytettiin muistopaadella, josta tuli veljien pyhiinvaelluspaikka, kuten kerhon 1983 toimintakertomus totesi. Muistopaadella käytiin myös kaatuneiden muistopäivänä muistelemassa kaatuneita aseveljiä.

Lokakuussa 1984 kerho kävi jälleen Kansallisteatterissa. Nyt seurattiin Antti Tuurin näytelmän "Mannerheim Puolassa" esitystä. Seuraavan vuoden vuosikokouksessa kerhon vetäjä vaihtui. Lähes alusta saakka kerhon puheenjohtajana toimineen Aarne Kähärän tilalle valittiin Kaarlo Heiskanen. Erkki Heimolainen jatkoi kerhon sihteerinä.

Kerhon uusi puheenjohtaja muisteli sittemmin Kähärän oivallisesti järjestämiä vierailuja esimerkiksi Turun seudun kerhossa, Upinniemessä ja Sotamuseossa. Laajan tuttavapiirinsä kautta Kähärä sai kuukausikokouksiin arvovaltaisia esitelmöitsijöitä, ja kerhon jäsenet saivat rikastuttaa tietomääräänsä elämän eri aloilta.[957]

Kähärän luopuminen puheenjohtajan tehtävästä ei tosin sujunut kovin mallikkaasti, vaan ero oli riitojen tulos. Temperamenttiset veljet ottivat asioihin kantaa joskus hyvinkin suorasukaisesti. Veljesavun johtokuntaan kuulunut Kähärä syytti kerhon rahastonhoitajana vuoteen 1983 toiminutta Oiva Heikasta tilinpidon epäselvyyksistä ja kirjanpidon hävittämisestä. Kähärän ja Heikasen välinen ristiriita alkoi tuntua jo pääyhdistyksen johtokunnan kokouksissakin niin, että puheenjohtaja Anttilan oli puututtava asiaan toteamalla, ettei johtokunnan kokouksista saa tulla kahden helsinkiläisen välisten riitojen selvittelypaikkaa. Kun Heikanen oli myös pääyhdistyksen sihteeri, Kähärä syytti tätä myös siitä, ettei suurimman kerhon eli Helsingin kerhon ääntä ollut millään tavoin saatu kuuluville yhdistyksen johtokunnassa. Lisäksi Heikanen oli Kähärän mukaan lähtenyt junttaukseen saadakseen tahtonsa läpi yhdistyksen puheenjohtajaa valittaessa. Hän syytti sihteeriä myös siitä, että yhdistyksen johtokunnan pöytäkirjoja ei ollut luettu seuraavissa kokouksissa sekä siitä, että Veljesavulle lahjoitetuista esineistä ei ollut esitetty mitään luetteloa.

Samalla kerhon eroavana puheenjohtajana Kähärä kiitti kerhonsa veljiä aseveljeydestä ja avusta, mutta moitti heitä samalla heikosta aktiivisuudesta: "Olen usein näissä Laulu-Miehen tiloissa istunut melkein yksin odottaen veljiä kokouksiin. Monta kertaa olen joutunut miettimään kerhon tulevia kohtaloita salin ammottaessa tyhjyyttä." Kähärän mukaan veljespiirissä vallitsi ihmeellinen epämiellyttävä ilmapiiri.[958] Kysymyksessä oli mm. yhdistyksen puheenjohtajan valintaan liittyvä ristiriita, jota on käsitelty jo pääyhdistyksen tapahtumien yhteydessä.

Kerhon henkilösuhteet olivat pahoin tulehtuneet. Heikanen vastasi kirjallisesti Kähärän syytöksiin kerholle lähettämällään muistiolla. Siinä Heikanen muistutti, että Helsingin kerhon mielipide ei aina voita Veljesavun kokouksissa. Väitetystä puheenjohtajajunttauksesta Heikanen vaati todisteita sekä totesi, että puheenjohtaja ja sihteeri olivat

allekirjoittaneet kaikki Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat. Omaisuusluetteloa Veljesavulla ei ollut ollut 30 vuoteen, kirjoitti Heikanen, joka myös vaati Nortiolta kirjallista todistetta tämän väitteestä, että hänestä oli puhuttu valheita.[959]

Helsingin kerhon ristiriidat aikaisemman puheenjohtajansa kanssa jatkuivat. Syksyllä 1986 kerhon puheenjohtaja Heiskanen ja sihteeri Heimolainen vaativat Kähärältä kirjallisesti filmimateriaalia, jonka he katsoivat olevan Veljesavun omaisuutta, mutta jota Kähärä piti omanaan.[960]

Ikävät ristiriidat jatkuivat edelleen 1990-luvun alussa, jolloin Helsingin kerho vaati entiseltä puheenjohtajaltaan Kähärältä tämän hallussa olevaa kerhon omaisuutta. Kerho peräsi suurta määrää valokuvia, kerhon kokousten pöytäkirjoja ja vuosikertomuksia sekä muuta erittelemätöntä kerhon omaisuutta ja vaati Kähärää palauttamaan ne määräpäivään mennessä. Kähärä luovuttikin Helsingin kerhon asiakirjoja saamansa määräyksen jälkeen.[961]

Kun kerhoa vetänyt Kaarlo Heiskanen oli muuttanut Kemijärvelle, Helsingin kerhon uudeksi puheenjohtajaksi valittiin Rainer Sormunen 1996. Johdon vaihtuminen ei sanottavasti vaikuttanut kerhon kokouksiin ja niiden ohjelmaan. Seuraavat poiminnot ohjelmasta perustuvat lähinnä dokumenteista saatuihin hajatietoihin.

Vuonna 1988 kerho järjesti tutustumismatkan Russarön linnakesaarelle. Syyskuussa 1989 professori Hannu Soikkanen esitelmöi kerhon kuukausikokouksessa aiheesta ”Suuri maailmanpolitiikka II maailmansodan ympärillä ja sen aikana”. Seuraavassa kuussa agronomi Heikki Fontell kertoi useista työmatkoistaan Kiinaan otsikolla ”Kiina kehityksen tiellä”. Joulukuussa Kaartin Pataljoonan komentajan tehtävästä eläkkeelle jäämässä ollut everstiluutnantti Tapio Skog esitteli kerhon jäsenille pataljoonaansa. Syksyllä 1990 Helsingin hovioikeuden eläkkeellä ollut presidentti Heikki Mälkki kertoi uudesta yhdistyslaista ja sen vaikutuksesta Veljesavun sääntöihin. Monia kirjoja talvi- ja jatkosodasta kirjoittanut kirjailija Eino Pohjamo puolestaan kertoi Lapin sodasta, ja topografikunnan päällikön, insinöörieversti Heikki Fredrikssonin esitelmän aiheena oli nykyaikainen kartoitus.

Kerhon kokouksissa pidetyt muistiot eivät kerro kaikesta ohjelmasta. Kaarlo Heiskanen on muistellut, että kerhossa vierailivat mm. STT:n urheilutoimittaja Tauno Jorasmaa, silmälääkäri Yrjö Aantaa, työvoimaministeriön tiedotuspäällikkö Jouko Mäkipaasi, oopperaohjaaja Yrjö Kostermaa ja voimistelunopettaja Kalevi Römpötti. Sotilaista Heiskanen mainitsee kenraaliluutnantti Yrjö Yliriskun sekä everstit Vilho Tervasmäen ja Väinö Kangaspunnan. Kerho vieraili jalkaväki- ja ilmailumuseoissa sekä oli mukana Tampereen kerhon pikkujoulussa 1985.[962]

Tammikuussa 1991 veli Kaj Duncker kertoi kartoin ja omin piirroksin, miltä Kaukasus näytti tykkimiehen silmin. Maaliskuussa 1991 naulattiin Helsingin kerhon hankki-

Helsingin kerhon lipun naulaus 5.3.1991 Laulumiehet-ravintolassa. Paikalla oli 25 veljeä ja sisarta (heistä kuvassa 20). Kuvassa vasemmalta Vilho Jyrinki, Kosti Cande, Pekka Soila, Erkki Maavuori, Tapio Sormunen, Tauno Ratsula, Laine-Maire Kyöstilä, Lasse Nevanlinna, Alf Silfverberg, Kaarlo Heiskanen, Sakari Sarpola, Kalevi Haapaniemi, Ensio Anttila, Sakari Miettinen, Heikki Raevaara, Leo Sormunen, Erkki Heimolainen, Mauri Jäntti, tuntematon, tuntematon.

ma pataljoonan lippu. Toisin sanoen jyrkästi ajetusta lippukiellosta oli jo Helsingin kerhossakin Berliinin muurin kaatumisen jälkeisissä tunnelmissa luovuttu. Huhtikuussa 1991 maisteri Juha Espo kertoi palvelustaan suomalaisessa YK-pataljoonassa Namibiassa. Toukokuussa Tapio Skog valotti virolaisten vapaaehtoisten kohtaloita toisessa maailmansodassa. Veli Olavi Liesinen, joka oli ainoa Saksan itärintamalla vangiksi jäänyt sotavankeudesta palannut suomalainen SS-mies, kertoi vangiksi joutumisestaan ja kokemuksistaan kolmen vuoden sotavankeusaikana. Joulukuussa kerho vietti 20-vuotisjuhlaansa kerhon naisten järjestämässä pikkujoulussa.

Vuoden 1992 ohjelmassa oli mm. majuri Börje Sjögrenin esitelmä II maailmansodan lentäjä-ässien kerhosta otsikolla "Vanhat kotkat kohtaavat jälleen". Kesällä Helsingin kerhon jäseniä kävi tamperelaisten veljien vieraina katsomassa Pyynikin kesäteatterissa Sam Sihvon "Jääkärin morsiamen".

Vuonna 1993 Helsingin kerhon kokoontumiset siirrettiin Laulumiehistä Kampin palvelukeskukseen. Ikääntyneille kerholaisille paikka oli sopiva sikäli, että siellä saattoi ruokailla eläkeläishinnalla. Kerhon aktiivisuutta kokouspaikan muuttaminen ei vähentänyt. Vuoden 1993 aikana eversti Matti Lukkari esitelmöi huhtikuun kokouksessa asekätkennästä, josta hän oli kirjoittanut kirjan jo lähes kymmenen vuotta aikaisemmin. Kirjasta oli ilmestynyt uusi, aikaisempaa avoimemmin tapahtumista kertova painos 1992. Toimittaja Pertti Tuominen kertoi toukokuussa ajautumisestaan saksalaisten palvelukseen syksyllä 1944, ja toukokuussa kerho kävi lisäksi tutustumassa Kaartin Pataljoonan kunniakomppaniaan Santahaminassa. Syksyllä everstiluutnantti Markku Iskanius kertoi kokemuksistaan Afganistanissa.

Tammikuussa 1994 Helsingin sotilasläänin komentaja, kenraalimajuri Raimo Jokinen kertoi Helsingin kerhossa puolustusvoimien ajankohtaisista kuulumisista sekä Helsingin sotilasläänin merkityksestä pääkaupunkiseudulla. Huhtikuussa 1994 komisario Olavi Mannonen muisteli hopeamitalisaavutustaan Melbournen olympiakisojen 5-ottelussa. Toukokuussa kerholla oli tilaisuus seurata Kaartin soittokunnan harjoituksia. Saman vuoden syksyllä everstiluutnantti Ilmo Kekkonen esitelmöi SS-divisioona Nordista, kerho teki retken Marskin majalle Lopelle, Heimopataljoona 3:n komppanianpäällikkönä toiminut Aarne Laakso kertoi tästä pataljoonasta, ja vuosina 1944–1945 SS-miehenä palvelleen eversti Niilo Lappalaisen aiheena oli Valkeasaari kesäkuussa 1944.

Vuonna 1994 Helsingin kerho pyrki parantamaan toimintaansa lähettämällä jäsenistölleen mielipidekyselyn kerhon toiminnasta. Aktiiviset kokouksissa kävijät vastasivat, ja 90 prosenttia vastaajista piti kerhon ohjelmarunkoa hyvänä ja 10 prosenttia tyydyttävänä. Kerhon vetäjät saattoivatkin olla tyytyväisiä tulokseen. Lisää matkoja toivoi 27 prosenttia ja lisää tutustumiskäyntejä 53 prosenttia vastaajista. Myös pikkujoulujuhlan tarpeellisuudesta kysyttiin. Sitä piti tarpeellisena 70 prosenttia, ja 30 prosenttia kannatti sen jättämistä pois ohjelmasta. Kerhon johto tulkitsi pois jättämistä kannattavien olevan sitä mieltä, ettei kerhon ikärakenne enää puolla pikkujoulujuhlan tapaisten tilaisuuksien järjestämistä. Kerhon tarpeellisuudesta kaikki vastaajat olivat yksimielisiä: kerhon oli jatkettava toimintaansa. Vetäjät myönsivät, että kerhossa pidetyt esitelmät olivat suurelta osin sotilaallisia, eivätkä naisjäsenet tunteneet aihepiiriin suurtakaan kiinnostusta. Oli kuitenkin otettava huomioon, että SS-vapaaehtoiset olivat mieleltään sotilaita, joten sotilaalliset aiheet olivat heidän sydäntään lähellä.[963]

Kevätkaudella 1995 professori Ohto Manninen esitelmöi vuoden 1944 rauhanneuvotteluista Moskovassa. Saman vuoden syksyllä Tapio Skogin aiheena oli "Itämeri 1945" eli lähinnä Baltian evakuointi. Tammikuussa 1996 kapteeni Timo Koukkari kertoi puolustusvoimien ajokalustosta. Helmikuussa majuri Juha Tammikivi valotti omien tutki-

Pekka Soilalla, Laine-Maire Kyöstilällä ja Kalevi Haapaniemellä on hauskaa Helsingin kerhon pikkujoulussa 1990-luvulla.

mustensa tuloksia. Hän oli Maanpuolustuskorkeakoulun diplomityössään tutkinut pakkokeinoja sotilasjohtamisessa. Huhtikuussa kerhon vieraana oli maisteri Päivi Koivisto Sydäntautiliitosta.

Helmikuussa 1997 Viron Suomi-Poikien toiminnanjohtaja Raul Kuutma oli kerhossa esitelmöimässä Viron vapaussodasta. Huhtikuussa ohjelmassa oli vuonna 1944 SS-mieheksi värväytyneen Kenneth Henrikssonin esitelmä "Pitkä taival vapauteen". Tämä vuosi oli kerhon toiminnassa sikäli merkittävä, että tuolloin valittiin kerhon johtokuntaan, kuten sitä nyt kutsuttiin, ensimmäisen kerran jäsen, Kari Ruutu, veteraanien ulkopuolelta. Rainer Sormunen jatkoi edelleen kerhon puheenjohtajana.[964] Sihteerin tehtäviä hoiti johtokunnan ulkopuolinen Olli Wikberg.

Lyhytaikaisen kokoontumispaikan Kampin palvelukeskuksen jälkeen kerhon kokouspaikkana toimi vuodesta 1993 Kaartin Pataljoonan sotilaskoti Taivallahdessa, jossa kokoonnuttiin joka kuukauden toisena tiistaina. Esimerkiksi 1997 syyskuussa kerhon kantaviin voimiin kulunut everstiluutnantti Skog piti esitelmän hyökkäyksestä Kannakselle 1941. Sotalentäjänä tunnettu Kyösti Karhila kertoi syyskuussa Osasto Kuhlmeysta kesän 1944 torjuntataisteluissa. Varsinaisten kuukausikokouksien lisäksi kerhon jäsenillä alkoi

Helsingin kerhon jäseniä ravintola Kuusihokissa 28.5.1998, takana vasemmalta Samppa Tilus, Tapio Sormunen, Tauno Ratsula, Eero Pajari, Erkki Heimolainen, Kosti Cande, edessä vasemmalta Jouko Nurminiemi, Jouko Laitinen, ja Olli Wikberg.

olla tapana kokoontua kuukauden viimeisenä keskiviikkona vapaamuotoisiin iltakokouksiin ravintola Andaluciaan, joka sijaitsi Töölössä entisessä suojeluskuntatalossa. Näissä iltakokouksissa ei ollut mitään erityistä ohjelmaa, vaan ne olivat aseveljien keskinäistä yhdessäoloa.[965] Samalla tavoin Helsingin veljien epävirallisena kesäisenä kokoontumispaikkana oli Espoon sotaveteraanien Palstarinne-niminen kesänviettopaikka Nuuksiossa.

Seuraavana keväänä kokousohjelma jatkui samaan tahtiin. Helmikuussa 1998 esitelmöitsijänä oli Helge Seppälä, maaliskuussa jälleen Matti Lukkari, huhtikuussa Sami Sihvo ja toukokuussa Ritva Seppänen.

Kun neuvostovalta oli sortunut ja Viro uudelleen itsenäistynyt, suomalaisille SS-miehille oli avautunut mahdollisuus pitää yhteyttä virolaisiin aseveljiinsä. Helsingin kerho teki ensimmäisen Viron-matkansa 1996, jolloin tutustumiskohteina olivat mm. Emajoella elokuussa 1944 käytyjen taistelujen muistomerkki ja Viron vapaussodan museo. Seuraavana vuonna kerho sai Suomen-poikien Perinneyhdistykseltä kutsun osallistua Voitonpäivän juhlallisuuksiin 23. kesäkuuta. Kutsun tarkoituksena oli myös saada tukea Tallinnan Metsäkalmiston kehittämiseksi Suomen-poikien hautausmaaksi ja suomalais-virolaisen aseveljeyden muistomerkiksi.

Veljesavun Helsingin kerhon edustajia saksalaisine vieraineen Lohjan Karstun seuratalolla vuonna 2000, vasemmalta Rudolf Gabler, Uudenmaan sotilasläänin komentaja eversti Jarmo Myyrä, Kari Ruutu, Kristiina Nikander, Säde Sormunen, Rainer Sormunen ja Karl-Heinz Lichte.

Viron-matkat yleistyivät niin, että Helsingin kerhossa oli 1990-luvun lopulla tullut jo tavaksi käydä kesäisin kiertomatkalla Virossa. Kun vuoden 1999 matkalle Narvan suunnalle oltiin lähtemässä, tiedettiin jo etukäteen, että virolaisen SS-joukko-osaston, Narva-pataljoonan, juhlassa Elvassa tavattaisiin myös saksalaisia aseveljiä. Saksalaisten aseveljien vierailu Helsingissä kesällä 2000, mikä oli vähällä hajottaa Veljesavun, oli saanut alkunsa, kuten aiemmin on kerrottu, tästä helsinkiläisten ja saksalaisten tapaamisesta Virossa kesällä 1999. Alun perinkin näyttää olleen tarkoitus, että saksalaiset ovat nimenomaan Helsingin kerhon vieraina. Kerho nimittäin kirjasi syyskuussa 1999 pöytäkirjaansa, että kenraali Steinerin johtaman yksikön aseveliyhdistys on tulossa Suomeen tarkoituksella tutustua suomalaisiin aseveljiin.[966]

Toukokuussa kerho kertoi jäsenilleen kulumassa olleen vuoden ohjelmasta ja totesi kesän huipentumaksi Korps Steinerin vierailun. Asiasta kerrottiin etukäteen myös jäsenlehti Achtungissa. Vierailu alkoi Kameradschaftsabendilla Lohjalla Karstun seuratalolla Rainer ja Säde Sormusen vieraina. Kohua aiheuttaneita seppeleenlaskuja seurasi vesibussiajelu ja yhteinen illanvietto Santahaminan upseerikerholla. Parin Suomessa vietetyn yön jälkeen saksalaiset jatkoivat matkaansa Tallinnan ja Narvan kautta Riikaan.[967]

Helsingin kerhon miehiä Hanikan retkeilyalueella Espoon Soukassa kesällä 1998, vasemmalta Kari Ruutu, Tauno Ratsula, Kosti Cande, Olli Wikberg ja Jouko Nurminiemi.

Rainer Sormusen puheenjohtajakauden lopulla Helsingin kerhossa kuultiin helmikuussa 2000 professori Leena Tuuteri-Pulkan esitelmä siviiliväestön terveydenhuollosta Itä-Karjalassa 1941–1944. Esitelmä perustui hänen 1998 julkaisemaansa kirjaan "Tuhat päivää Itä-Karjalassa". Pian tämän jälkeen Helsingin kerhon vetäjät vaihtuivat. Rainer Sormunen ja Erkki Heimolainen jättivät kerhon nuorempiin käsiin. Kerhon puheenjohtajana aloitti vuonna 2000 Kari Ruutu ja sihteerinä toimi edelleen Olli Wikberg. Vaikka vetäjät olivat nuorempaa polvea, he vakuuttivat tarkoituksena olevan jatkaa kerhon perinteistä linjaa ja pyrkiä palvelemaan jäsenkuntaa niin hyvin kuin mahdollista. Uusien vetäjien suunnitelmissa oli mahdollisuuksien mukaan rekisteröidä kerho viralliseksi yhdistykseksi, mikäli sen nähdään olevan edullista ja palvelevan paremmin kerhon tarkoitusperiä. Uusien vetäjien myötä myös kokouspaikka muuttui. Kerho alkoi kokoontua Helsingin Suomalaisella Klubilla. Kevät- ja syyskauden esitelmätilaisuuksien lisäksi kerho oli aloittanut jo 1990-luvun lopulla erityisten kesäpäivien viettämisen Hanikan retkeilyalueella Espoon Soukassa.[968]

Veljesavun piirissä virinneet erimielisyydet johtivat vuonna 2001 Helsingin kerhon julkaiseman Feuerkeil-lehden julkaisemiseen, kuten pääyhdistyksen kohdalla on ker-

rottu. Tarkoituksena oli, että Helsingin kerho olisi tarvittaessa rekisteröity omaksi yhdistykseen, jolla olisi kuitenkin ollut side Veljesapuun. Tätä varten Kari Ruutu laati Wikingin Aseveljet -nimisen yhdistyksen säännöt. Niissä suunnitellun yhdistyksen tarkoitukseksi määriteltiin toimiminen Saksan sotavoimissa toisen maailmansodan aikana palvelleiden suomalaisten perinteiden ja yhteishengen vaalijana ja heidän yhdyssiteenään. Yhdistyksen oli määrä valvoa jäsentensä etuja sekä avustaa vaikeuksissa olevia jäseniään ja heidän perheitään. Sääntöluonnoksessa todettiin, että yhdistys voi toimia Veljesapu ry:n pääkaupunkiseudun ja Uudenmaan osastona. Jäsenikseen perustettava yhdistys olisi ottanut Saksan sotavoimissa toisen maailmansodan aikana palvelleita suomalaisia vapaaehtoisia ja heidän toimintaansa tukeneita kuin myös yhdistyksen periaatetta ja tarkoitusta kannattavia henkilöitä.[969]

Suunnitellun yhdistyksen tavoitteet olivat siis hyvin samankaltaiset kuin Veljesavunkin sen jälkeen, kun yhdistyksen säännöt oli vuonna 1999 uudistettu. Pieni ero voidaan havaita siinä, että uudessa yhdistyksessä Saksassa palvelleita vapaaehtoisia ei olisi rajattu vuosina 1941–1943 palvelleisiin, vaan ainakin teoriassa mukaan olisivat tulleet mm. syksyllä 1944 saksalaisjoukkoihin liittyneet suomalaiset.

Helsingin kerhoa ei lopulta rekisteröity, vaan sen toiminta jatkui toistaiseksi entiseen tapaan. Niinpä tammikuussa 2002 kultiin kerhon jäsenen Pertti Tuomisen esitys Reichswehrin ja puna-armeijan salaisesta yhteistyöstä maailmansotien välisenä aikana. Helmikuussa Kari Kuuselan ammattitaidosta kiitosta saaneen esitelmän aiheena olivat Wehrmachtin panssarit Suomessa.[970]

Kerhossa näytti olevan kaikki hyvin, ja niinpä maaliskuussa 2002 pidetty kerhon vuosikokous sujui 25 jäsenen läsnä ollessa leppoisasti, kuten kerhon kokouspäiväkirjaan on merkitty.[971] Huhtikuussa puheenjohtaja Ruutu kertoi saksalaisvieraiden tulosta saman vuoden syyskuussa. Ajatukseen kerhon rekisteröinnistä ei näytä kerhossa palatun, sillä Matti Konkolan valinta Veljesavun puheenjohtajaksi oli rauhoittanut kuumenneita tunteita. Niinpä Helsingin kerho pohti lokakuun 2002 kokouksessaan Achtungin taloutta ja keskusteli yhdistyksen jäsenmaksun saamisesta sellaiselle tasolle, että lehden ilmestyminen voidaan turvata. Kerhon kokousten keskustelunaiheet liikkuivat muutoinkin pääyhdistyksen käytännön tapahtumissa. Tammikuussa kerhossa kannettiin huolta Veljesavun ja myös Helsingin kerhon arkistoista ja niiden säilyvyydestä. Kerhossa pidettiin tärkeänä arkistojen saamista tutkijoiden käyttöön.

Kolmannen valtakunnan historiasta kiinnostunut kerhon puheenjohtaja Ruutu piti helmikuussa 2003 esitelmän Obersalzbergissa, puretun Berghofin vieressä sijaitsevasta hotelli Türkenistä ja tuon alueen sodanaikaisesta historiasta. Kovin aktiivista kerhon toiminta ei näyttänyt olevan, sillä vuoden 2003 toimintakertomuksen mukaan kerhon

hallitus kokoontui vuoden aikana vain kerran, ja "varsinaista järjestettyä ohjelmaa ei kokouksissa viime aikoina ole ollut".

Pinnan alla muhineet ristiriidat eivät päätyneet kerhon kokouspäiväkirjoihin, mutta vuosina 2003–2004 pidettiin monta kerhon kokousta, joissa tyydytään vain mainitsemaan osanottajat. Maaliskuussa 2004 Kari Ruutu esitti kokouksessa saksalaisen filmin sota-aikaisesta lentotoiminnasta, mutta jo seuraavassa kuussa kerhon johto vaihtui. Kerho nimittäin piti vuosikokouksensa 4. huhtikuuta. Tuolloin kerhon puheenjohtajaa valittaessa puheenjohtajiksi ehdotettiin Pekka Karrasta, Mika Aitalaaksoa ja Kari Ruutua. Näistä Karras kieltäytyi, ja Ruutukin ilmoitti vetäytyvänsä ehdokkuudesta. Tällä tavoin Helsingin kerhon uudeksi puheenjohtajaksi valittiin Mika Aitalaakso. Kosti Cande ilmoitti samalla jäävänsä pois kerhon hallituksesta, ja Olli Wikberg putosi hallituksesta äänestyksessä. Tällä tavoin Helsingin kerhon hallitukseen tulivat kuulumaan Aitalaakso puheenjohtajana sekä jäseninä Pekka Karras, Jyrki Forss, Rainer Sormunen, Ilari Langinkoski ja Samppa Tilus. Kerhon rahastonhoitajana toiminut Britt-Marie Valo luopui tehtävästä perustellen eroaan sillä, että hän oli pääyhdistyksen rahastonhoitaja.

Toukokuussa 2004 Helsingin kerho kokoontui eräänlaisissa kriisitunnelmissa Veljesavun puheenjohtajan Canden ilmoitettua eroavansa yhdistyksestä Kari Ruudun kanssa syntyneen kiistan johdosta. Ruutu ei ollut kokouksessa paikalla, ja Cande selosti kantaansa syntyneisiin, yhdistyksen valokuvakansioita koskeviin erimielisyyksiin. Puheenjohtaja Aitalaakso totesi, ettei Helsingin kerho ota kantaa Veljesavun jäsenyyteen, vaan henkilöt saavat erota halutessaan. Niinpä kerhon kokous ei toimi inkvisitiona ketään vastaan, sanoi Aitalaakso. Toisaalta kerhon puheenjohtaja arvosteli sitä, ettei Cande ollut esittänyt eroanomustaan ja sen syitä Veljesavun vuosikokouksessa, ja samalla hän pelkäsi Canden menettelyn saattavan johtaa Veljesavun jakaantumiseen.

Kerhon jäsenet käyttivät asiassa puheenvuoroja. Karras oli sitä mieltä, että Ruutua ei olisi erotettava yhdistyksestä, koska erottamista mahdollisesti seuraavassa oikeudenkäynnissä Ruutu voittaisi ja Veljesavun rahat menisivät hukkaan. Haapaniemi sanoi "kiven kaatuvan Veljesavun päälle" ja toivoi asiassa rakentavaa tulkintaa. Aitalaakso totesi Canden pyytäneen eroa paitsi puheenjohtajuudesta myös Helsingin kerhosta, mutta pyysi tätä vielä harkitsemaan asiaa, jotta Veljesavulle ja yhteiselle asialle ei aiheutettaisi enempää vahinkoa. Rakentavasti asiaan suhtautumaan pyrkinyt Haapaniemi ehdotti, että keskustelu asiasta lopetetaan ja kiinnitetään huomio seuraavana vuonna vietettävään Veljesavun perustamisen 50-vuotisjuhlaan.[972] Kuten aiemmin on todettu, Cande peruutti tämän eroilmoituksensa.

Vuoden 2004 ensimmäisen ohjelmallisen kokouksensa Helsingin kerho piti syyskuussa, kun kommodori Georgij Alafuzoff piti mahtavan esitelmän, kuten kirjattiin, Venä-

Helsingin kerho kunnianosoituksella Hietaniemessä itsenäisyyspäivänä 2004. Kuvassa vasemmalta kerhon puheenjohtaja Mika Aitalaakso, Carl Wallgren, Juhani Valo, Juhani Lekola, Jyri Koskivaara, Pipsa Valo, Kalevi Haapaniemi, Jouko Nurminiemi, Ilkka Hemmilä, Olli Wikberg.

jän politiikasta ja tulevaisuuden näkymistä. Lokakuussa 2004 kerho pohti jälleen sisäisiä asioitaan. Erkki Heimolainen kertoili ensin yksityiskohtia sotaretkeltään, mutta sen jälkeen nousivat uudelleen esiin jo pääyhdistyksen kohdalla todetut valokuva-albumit ja niiden omistusoikeus. Kerho ei päässyt kiistanalaisessa asiassa mihinkään ratkaisuun. Sen sijaan kokouspäiväkirjaan kirjattiin, että ilmassa väreili selittämätöntä historian siipien havinaa syystä, että Veljesapu täyttää 50 vuotta keväällä 2005.

Kerhossa ei tätä 50-vuotisjuhlaa erityisemmin vietetty, mutta vuoden 2005 aikana kerhossa pidettiin useita asiantuntijaesitelmiä. Everstiluutnantti Skog esitelmöi syyskuussa Itäisestä merisodasta 1900-luvulla. Eversti Erkki Nordbergin aiheena olivat lokakuussa Naton ja EU:n nopean toiminnan joukot. Marraskuussa everstiluutnantti Helge Seppälä esitelmöi aiheesta "Itsenäisyyspäivä 6.12.1939". Veljesavun rahastonhoitaja Laine-Maire Kyöstilä oli paikalla kerhon kokouksessa toukokuussa 2005, jolloin hänelle ojennettiin kunniajäsenyyskirja.

Samakaltainen esitelmälinja jatkui 2006 puolella, jolloin Jyri Koskivaara otti vetovastuun kerhon kokoontumisista. Varsinaisesta kerhon johtokunnasta luovuttiin. Eversti Matti Lukkari puhui helmikuussa kerholaisille Suomen pojista ja Mannerheimista.

Helsingin kerhossa kuultiin esitelmöitsijöitä säännöllisesti 2000-luvullakin. Kerhon vetäjä Jyri Koskivaara luovuttaa kuukausikokouksessa helmikuussa 2007 esitelmän pitäneelle eversti Pekka Holopaiselle yhdistyksen standaarin.

Kerho kokoontui jokseenkin säännöllisesti tammi-toukokuussa ja syys-joulukuussa. Osanottajien määrä kuitenkin hiipui niin, että paikalla saattoi olla vain alle kymmenen osanottajaa. Yli kahteen vuoteen kerhon kokouspäiväkirjaan ei merkitty mitään kokousten ohjelmasta tai kokouksissa käsitellyistä asioista. Seuraava tieto kokousesitelmästä on vasta syyskuulta 2008, jolloin dosentti Jussi Niinistö esitelmöi jääkäri Antti Isotalosta, josta hän oli julkaissut tutkimuksen samana vuonna. Kuukautta myöhemmin luennoitsijana oli dosentti Heikki Tala, jonka aiheena oli Suomen lipun synty.

Tämän jälkeen tiedot kokousesitelmistä ovat hyvin luettelonomaiset. Joulukuussa 2008 muusikot Kari Mentula, Markku Seppälä ja Martti Suuntala esittivät kerhon kokouksessa sota-ajan musiikkia. Helmikuussa 2009 Heidi Saarijärvi esitelmöi pro gradu -tutkimuksestaan SS-miesten sodanjälkeisestä sijoittumisesta yhteiskuntaan. Tapio Skogin esitelmän aiheena huhtikuussa 2009 oli "Viipuri sodan kourissa". Kuukautta myöhemmin Kari Kuusela piti jälleen esitelmän Wehrmachtin panssareista Suomessa. Tapio Skog oli vuorossa taas lokakuussa 2009, kun hän puhui vuosina 1899–1902 käydys-

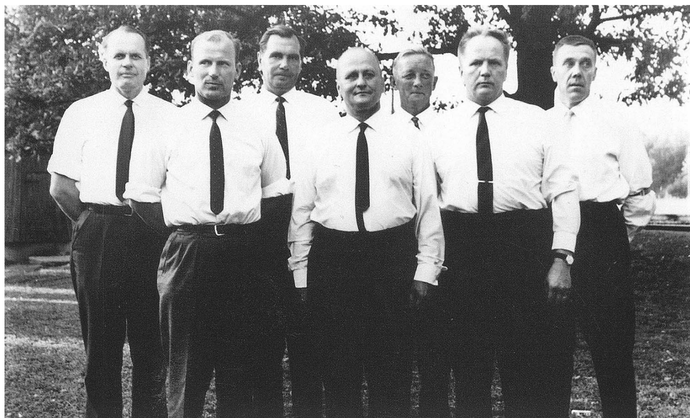
tä buurisodasta. Kyberturvallisuusasiantuntijana tunnetun kapteeni Jarmo Limnellin aiheena oli "Mikä Suomea uhkaa?". Opetusneuvos Ilmari Ojala piti maaliskuussa 2010 esitelmän Mannerheimin 75-vuotispäiviin liittyvistä tapahtumista.

Helsingin kerhon kokoontumiset jatkuivat 2010-luvulla Jyri Koskivaaran johdolla. Osanottajamäärä hiipui sikäli, että kokoontumisissa oli paikalla suunilleen kahdesta kahdeksaan kerhon jäsentä. Useimmiten kokoontumiset olivat keskinäistä seurustelua. Aktiivisiin jäseniin kuluivat puheenjohtaja Koskivaaran ohella Kosti Cande, Pekka Karras, Ann-Mari Ilveskero, Jouko Laitinen, Jouko Nurminiemi, Johan Salo ja Markku Korpinen. Aika ajoin kerhon vieraskirjaan kirjattiin myös asiantuntevia esitelmiä. Tällaisia olivat mm. Tapio Skogin "Maailman parhaat lentäjät" joulukuussa 2011 ja "Stalinin vaikutus talvisotaan" joulukuussa 2013, Jari Oksmanin "Helsinki 1918" helmikuussa 2012 ja "Pohjan Pojat" toukokuussa 2015. Mikko Rautiaisen aiheena oli "Die deutsche Infanteriegruppe in WK 2" lokakuussa 2016 ja "Nordafrika 1940–43" marraskuussa 2017. Tapio Koskimies esitelmöi tuoreen väitöskirjansa aiheesta marraskuussa 2016 otsikolla "Suomen sotilasstrateginen asema 1944–55". Eversti Sampo Ahto puhui kerholaisille aiheesta "Miten Stalin ja Hitler suunnittelivat sotansa 1939–40" joulukuussa 2016 sekä Suomen itsenäistymiseen johtaneista tapahtumista marraskuussa 2017. Lokakuussa 2017 kerholaiset katsoivat videoita Panzerregiment 5:n historiasta ja kokoontumisista Saksassa 1980- ja 90-luvuilla. Janne Helin esitelmöi Venäjän sotilaallisesta voimasta maaliskuussa 2017, Kari Kuusela Saksan armeijan jalkaväen ryhmätaktiikasta tammikuussa 2018 ja Sampo Ahto Akateemisesta Karjala-Seurasta joulukuussa 2018.

Veteraaneista viimeisimmät kerhon kokouksiin osallistuneet olivat Kosti Cande ja Aarne Kähärä. Joulukuussa 2011 kerho vietti Canden 90-vuotispäivää, ja joulukuussa 2016 kerholaiset nauttivat kakkukahvit Canden 95-vuotispäivän merkeissä. Päivänsankari osallistui tällöin viimeisen kerran kerhon kokoukseen. Samassa yhteydessä, kun kerho kävi seppeleenlaskulla Hietaniemessä 4. kesäkuuta 2017, se järjesti keskuudessaan Canden muistotilaisuuden.[973]

Hämeenlinnan kerho

Samalla tavoin kuin muillakin paikkakunnilla Hämeenlinnan seudulla asuneet veljet pitivät Veljesavun alkuvuosikymmeninä vain löyhästi yhteyttä keskenään. Epävirallista toimintaa paikkakunnalla oli jo 1950-luvulla, mutta organisoidusti toimivaa kerhoa kaupunkiin ei saatu pitkään aikaan. Yhdistyksen vuoden 1965 vuosikokous Aulangolla oli ensimmäisiä hämeenlinnalaisjäseniä yhteen koonneita tilaisuuksia. "Mitään sen kum-

Hämeenlinnan seudun veljiä kokoontuneena Reino Suonion 50-vuotissyntymäpäiville 2.8.1963. Kuvassa vasemmalta Onni Eklund, Pentti Liukkonen, Erkki Karila, päivänsankari Reino Suonio, Jali Mikkola, Aarre Lehtimäki ja Seppo Taivalmaa

mempaa kerhoa ei silloin eikä nykyisinkään Hämeenlinnassa ole ollut", kirjoitti Seppo Taivalmaa Veljesavun vuonna 1990 ilmestyneeseen historiikkiin.

Taivalmaa oli kuitenkin arviossaan ehkä turhan vaatimaton Hämeenlinnan seudun veljien toimintaa kuvatessaan, sillä hämeenlinnalaiset olivat avanneet oman pankkitilinsä jo 1969. Siihen saakka oli kerätty hautausmaan portilla rahaa lakkiin, jotta saatiin aseveli kunnialla hautaan. Perinne kokoontua kaatuneiden muistopäivänä laskemaan kukkia kaatuneiden ja kuolleiden haudoille oli alkanut varhain. Kun toiminnasta ei pidetty mitään pöytäkirjoja, tiedot vuotta 1988 edeltäneestä toiminnasta ovat perin vähäiset. Taivalmaan mukaan hämeenlinnalaisilla oli vain yksi kokous vuodessa. Silloin tarkastettiin tilit ja sovittiin, kuka toimii kokoonkutsujana.

Kokoonkutsujina toimivat tavallisesti Veljesavun valtuuskuntaan tai johtokuntaan kuuluneet hämeenlinnalaiset veljet. Kun johtokunnan jäseninä 1960-luvulta lähtien olivat mm. Pentti Liukkonen, Erkki Karila ja Reino Forss, he näyttävät olleen myös aktiivisia paikkakuntansa veljien yhteistoimintaa hoidettaessa.[974]

Kirjallisia lähteitä Hämeenlinnan kerhon toiminnasta alkaa olla vasta vuodesta 1988, jolloin Taivalmaa valittiin kokoonkutsujaksi eli "vetäjäksi", kuten hän itse tehtävän-

sä määritteli. Tuolloin paikallistoiminta laajeni myös Riihimäelle, jossa asuneet veljet liittyivät mukaan kerhon jäseniksi. Sinänsä kokoontumiset eivät vuonna 1988 poikenneet aikaisemmasta. Jäsenmaksu kerättiin vuosittain, ja sillä hoidettiin niin merkkipäivämuistamiset kuin kukkalaitteet kaatuneiden muistopäivänä, jolloin alun perin oli tapana laskea kukkavihko jokaisen SS-miehen haudalle. Vuonna 1989 tätä perinnettä muutettiin niin, että yhteinen kukkalaite laskettiin vain sankaripaadelle. Samana vuonna aloitettiin uusi käytäntö viedä pyhäinpäivänä kynttilä kaikkien veljien haudoille. Samalla sytytettiin sankaristillä kynttilä vieraille maille haudattujen veljien muistolle.[975]

Hämeenlinnan kerhon vetäjä Seppo Taivalmaa sytyttää kynttilän vieraille maille haudattujen veljien muistolle Ahveniston sankarihautausmaalla Hämeenlinnassa.

Vähitellen kerhon toimintaan alkoi tulla lisää aktiviteetteja. Hämeen Sanomien päätoimittaja Allan Liuhala kutsui veljet tutustumaan lehtitaloonsa lokakuussa 1988 ja tarjosi heille lounaan. Päätoimittaja oli lämmin aseveljien asian tukija. "Liuhala on mukana kaikesta sydämestään", saattoi Taivalmaa kirjoittaa Veljesavun 1994 vuosikokousta järjestettäessä.[976] Vuonna 1988 Kanta-Hämeessä todettiin asuvan 22 SS-miestä.

Vuoden 1989 vierailuohjelmassa Hämeenlinnan kerholla oli käynti Jääkäripatteriston perinnehuoneessa tammikuussa. Tuolloin perinnehuoneeseen luovutettiin pataljoonan pienoislippu. Myös Hämeen Jääkäripataljoona sai pienoislipun. Toukokuussa veljien vierailukohteena oli Perttulan erityisammattikoulu, kun Veljesavun johtokunta piti siellä kokouksensa. Perttula oli varsin luonnollinen vierailupaikka SS-vapaaehtoisille, sillä laitoksella oli ollut oma vahva roolinsa vapaaehtoisten värväyksessä. Maisteri Reidar Hedman oli toiminut tämän isänmaallisena tunnetun laitoksen johtajana – nimi oli tuolloin Perttulan kasvatuslaitos. Hedman oli värvännyt Saksaan lähtijöiksi kahdek-

Hämeenlinnan kerhon edustajat olivat tutustumassa Hämeen Sanomiin 1988. Vasemmalta Björn Lönnblad, Aimo Kaloinen, vierailun isäntänä toiminut päätoimittaja Allan Liuhala, Seppo Taivalmaa, Jaakko Korpinen, Pentti Liukkonen ja Veikko Hallavo.

san miestä mukaan lukien oman poikansa. Kerhon käynnin muistoksi Perttulaan luovutettiin pataljoonan pienoislippu. Perttulaan tutustumisen ja siellä nautitun lounaan jälkeen veljet siirtyivät vielä Parolanummelle tutustumaan uuteen sotilaskotiin sekä uusimpiin panssarivaunuihin Panssarikoulun vaunuhallilla.

Vuosi 1989 oli kaiken kaikkiaan vilkkaan toiminnan aikaa, sillä vielä oli vuorossa käynti Helsingin kerhon vieraina. Pääkaupungissa tutustumiskohteena oli Kaartin Pataljoona, ja osa veljistä kävi vielä katsomassa Tuntemattoman sotilaan esitystä Kansallisteatterissa.[977]

Kun aiempaa vilkkaamman toiminnan makuun oli päästy, eläkeikään ehtineillä Hämeenlinnan seudun veljillä alkoi olla tarvetta kokoontua säännöllisesti, aikaisempaa useammin. Klaus Vuoksela teki tätä koskevan ehdotuksen veljien kokouksessa helmikuussa 1990. Aikaisemmin säännöllisten kokousten pitämistä näyttää jarruttaneen sopivien kokouspaikkojen puute, sillä ravintoloissa kokoontumista oli pidetty liian kalliina.

Nyt kuitenkin oli Hämeenlinnan Suomen kasarmilla entiseen sotilaskotiin avattu uusi kerhoravintola "Seiska", jossa kerhon kokousten pitäminen oli tuntuvasti halvem-

Hämeenlinnan kerhon jäseniä kokoontuneena Kerhoravintola Seiskalla Hämeenlinnassa 1990-luvun alussa. Vasemmalta Paavo Lahtinen, Erkki Karila, Erkki Räväsmäki, Ermo Raappana, Klaus Vuoksela ja Jaakko Korpinen.

paa kuin keskustan ravintoloissa. Niinpä Vuokselan ehdotukseen suhtauduttiin myönteisesti, ja veljet päättivät kokoontua kevätkaudella tammi-, maalis- ja toukokuussa sekä syyskaudella syys- ja marraskuussa aina kuukauden ensimmäisenä maanantaina kello 13. Nyt kokoontumisesta käytettiin jo nimeä Hämeenlinnan kerho. Samalla kirjattiin pöytäkirjaan, että Taivalmaa jatkaa kerhon vetäjänä varamiehenään Björn Lönnblad.[978] Kokoukset olivat vapaamuotoisia kahvitellen vietettyjä hetkiä. Satunnaisesti hämeenlinnalaiset kokoontuivat myös jonkun aseveljen kotona merkkipäivinä taikka filmejä katsellen.

Kun Veljesavussa oli 1990-luvun alussa vallannut alaa ajatus aktiivisten kannattavien jäsenten saamisesta mukaan toimintaan, asia oli esillä myös Hämeenlinnassa. Siihen vaikutti ennen muuta veljien huoli kaatuneiden muistopäivän ja pyhäinpäivän kunnianosoitusten jatkuvuudesta.[979]

Seuraavat vuodet kerho kokoontui säänöllisesti päätetyn aikataulun mukaisesti. Suuri voimainponnitus kerholle oli Veljesavun 1994 vuosikokouksen järjestäminen Hämeenlinnassa. Järjestävässä kerhossa oli tuolloin toimintakykyisiä veljiä enää vähän. Taivalmaa joutuikin vuosikokouksen alla valittamaan, että ”kun tekeviä meikäläisiä on täällä enää vain 4–6 miestä, niin tuntuu vaikealta saada edes lipuille vartiota ja kantajaa. Sii-

Hämeenlinnan kerho luovutti pataljoonan pienoislipun Etelä-Suomen sotilasläänille 31.5.1991. Vasemmalta Seppo Taivalmaa, Veikko Hallavo, Paavo Lahtinen, Keijo Kääriäinen, Björn Lönnblad ja kenraaliluutnantti Erkki Rannikko.

henkin tarvittaisiin 6 miestä."[980] Kokousjärjestelyt hoidettiin kuitenkin lopulta kaikella kunnialla.

Kun Taivalmaa lopetti Hämeenlinnan seudun kerhon vetäjänä 1994 vuosikokouksen jälkeen, hänen tilalleen valittiin Pentti Liukkonen. Kannattajajäsen Jaakko Liinakoski toimi sihteerinä. Uuden vetäjän ajalta pöytäkirjoja tai kiertokirjeitä ei ole säilynyt, joten kerhon toiminnasta ei lähempiä tietoja ole saatavissa.

Liukkonen luopui kerhon vetäjän tehtävästä kerhoravintola Seiskassa maaliskuussa 2002 pidetyssä kokouksessa. Tuolloin paikalla oli vielä viisi veteraania Pentti Liukkonen, Onni Eklund, Seppo Taivalmaa, Björn Lönnblad ja Eero Hurtig sekä nuoremman polven edustajana Jari Saurio. Kokous oli todellinen vahdinvaihto sikäli, että veteraanit luopuivat kerhon vetäjän tehtävästä, ja paikalle valittiin yksimielisesti Jari Saurio.

Jo siihen mennessä säännöllisistä kuukausikokouksista oli luovuttu, sillä pöytäkirjaan kirjattiin kerhon kokoontuvan "kuten aiemminkin eli silloin, kun aihetta ilmenee".[981]

Tosiasiassa kerhon toiminta oli seuraavina vuosina hiljaista. Veteraanien kunto heikkeni ja heidän määränsä väheni. Huhtikuussa 2008 Hämeenlinnan kerho kokoontui vii-

meisen kerran, ja paikalla olivat Jari Saurion lisäksi Pentti Liukkonen ja Eero Hurtig. Kokous päätti lakkauttaa kerhon pankkitilin, jolla ei enää ollut rahaliikennettä. Samalla todettiin kerhon jäsenten määrän vähentyneen niin paljon, että varsinaista kokoustoimintaa ei enää kannata jatkaa, vaan omaehtoinen yhteydenpito riittää.[982]

Oulun kerho MG-41

Veljesavulla oli ollut valtuuskunta ja maakunnallisia tukimiehiä eri puolilla maata yhdistyksen toiminnan alusta lähtien. Oulussa tukimiehenä toiminut Aarne Pesonen kutsui vuonna 1984 Oulun seudulla asuvia SS-veljiä keskustelemaan mahdollisuudesta järjestää yhteisiä kerhoiltoja. Pesosen kutsun perusteella Oulun Suomalaisen Klubin Isto-kabinetissa pidettyyn tilaisuuteen saapui kahdeksan SS-veteraania. Kokoonkutsujan lisäksi he olivat Einari Rintanen, Leo Koski, Martti Kujala, Veli Pietilä, Aarne Kuuselo, Kauko Ala-Ilkka ja Pertti Visapää. Kokoontuneet päättivät yksimielisesti perustaa Veljesavun Oulun kerhon.[983]

Perustavassa kokouksessa keskusteltiin myös ajankohtaisista käytännön kysymyksistä kuten ryhmämatkasta Veljesavun vuosikokoukseen. Niin ikään päätettiin kerätä varoja tarvittaessa, ja kokouksia päätettiin pitää kuukausittain Suomalaisella Klubilla. Perustetulle kerholle annettiin myös nimi: Kerho MG-41. Nimi tuli miehille Saksassa perin tutuksi tulleesta konekivääristä Maschinengewehr ja vuosiluvusta 1941, joka oli miesten Saksaan lähdön vuosi. Samalla sovittiin, että kokouskabinettiin pääsee "tunnussanalla MG-41", naiset ja miehet olivat tervetulleita.

Kerhon kokoukset aloitettiin sovitusti. Kun Oulun alueella ei kovin paljon SS-miehiä asunut, osanotto kuukausikokouksiin jäi yleensä muutamaan mieheen. Laadittujen kokousmuistioiden mukaan alkuvaiheen tilaisuudet olivat lähinnä keskinäistä seurustelua, vanhojen aikojen muistelua ja kahvinjuontia sekä Veljesavun yleisten asioiden pohtimista. Edesmenneitten veljien muiston kunnioittaminen kuului luonnollisesti asiaan, ja annettavan veljesavun tarpeesta keskusteltiin ja päätettiin.

Oulun seudun veljet keräsivät aineistoa Jalkaväkimuseoon, toivoivat yhteyttä Jääkäripataljoona 27:n Perinneyhdistykseen, ja veljien aktiivisuuden lisääminen pysyi Oulussakin jatkuvana pohdinnan aiheena. Vuoden 1985 syyskuussa kerho teki ruskaretken nimeltä mainitsemattomaan paikkaan, ja ehkäpä tämän retken innoittamana kerholaisissa syntyi kaukokaipuu. "Olisi mukava käydä ulkomailla kurkistelemassa muidenkin touhuja, ja yleensä oltiin sitä mieltä, että kyllä – olisi mukava edes kerran vuodessa." Kerhon haaveiluissa oli loma-asunnon hankkiminen Espanjan Benalmádenasta. Kyproksen lo-

mamökkiäkin mietittiin. Kerho ei kuitenkaan loma-asuntoa hankkinut, mutta sittemmin muutamat kerhon jäsenet alkoivat viettää talvikausia Espanjan auringossa.

Keväällä 1986 MG-41-kerholaiset saivat muuta ajateltavaa kuin ulkomaan lomakohteet. Voimavaroiltaan vähäisen kerhon vastuulle nimittäin annettiin Veljesavun seuraavan vuoden vuosikokouksen järjestäminen. Se vaati vähälukuisilta kerholaisilta suuret ponnistukset, kun kokouspaikka, majoittuminen sekä muu ohjelma oli järjestettävä. Lopulta kaikki meni hyvin, ja vuoden 1987 vuosikokouksen taloudellinen tuloskin oli positiivinen, ja se hyväksyttiin yksimielisesti kiitoksella, kuten Aarne Pesonen kirjasi asian kokouksen jälkeen.

Kerhon kaukokaipuu näytti hellittäneen, sillä ulkomaan kohteista ei enää haaveiltu. Kesällä 1987 kerholaiset vierailivat veli Martti Kujalan kesäpaikassa, jota joukolla ihailtiin. "Särjettiinpä pullokin ja tehtiin vähän sellaista sun tällaista." Mitään kovin vakavaa ei kuitenkaan tullut tehdyksi siitä päätellen, että Kujala kutsui veljet vielä seuraavinakin vuosina vieraikseen.

Oulun kerho sai aktiivisen kannattavan jäsenen innokkaasta keräilijästä Vilho Mäki-Hirvelästä. Kerholaiset kävivät tutustumassa hänen maakuntamuseo Ainolassa järjestämäänsä näyttelyyn syyskuussa 1987, ja Mäki-Hirvelä selosti kerhon kokouksessa omaa keräilyharrastustaan.

Kerhon kokouspaikka Suomalaisen Klubin Isto-kabinetti muuttui vuonna 1987 Kantakrouviksi, mutta kerho jatkoi siellä kokoontumisiaan paikan nimen muuttumisesta huolimatta. Itsenäisyyspäivälounas Suomen itsenäisyyden 60-vuotisjuhlan muistoksi keräsi kymmenen osanottajaa eli enemmän kuin klubikokouksiin tavallisesti osallistui. Sittemmin kerhon kokouspaikka muuttui moneen otteeseen. Myös osanottajien määrä alkoi pikkuhiljaa kasvaa. Vuonna 1992 kokouksiin osallistui jo Kemin ja Tornion seudun miehiäkin, joskus roveniemeläisiäkin vieraili klubissa.

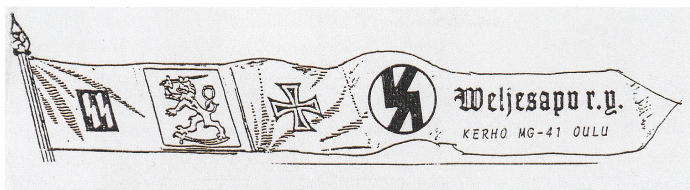
Kerhon vetäjä Aarne Pesonen oli asevelitoiminnan kokoava voima Pohjois-Suomessa. Pesosen aktiivisuudesta kertoo mm. se, että hän kokosi ja julkaisi syyskuussa 1992 epävirallisen matrikkelin Pohjois-Suomen SS-miehistä. Tiedot hän oli koonnut kolmen vuoden aikana, ja matrikkeliin oli yhteydenpitoa helpottamaan liitetty myös pohjoissuomalaisten aseveljien yhteystiedot.

Pieni Oulun kerho näytti voimansa ja järjesti jo toisen kerran Veljesavun vuosikokouksen vuonna 1997. Aikaisemmista järjestelyistä oli kertynyt kokemusta, joten kaikki meni tällä kertaa aikaisempaa vaivattomammin. Taloudellisesti päästiin jokseenkin tasan nollatulokseen.

Oulun kerhon jäsenten ongelmana oli pitkä matka eteläiseen Suomeen, jossa Veljesavun vuosikokoukset tavallisesti järjestettiin. Oululaiset osallistuivat kuitenkin useimpina

MG-41-kerhon jäseniä Oulun suomalaisella klubilla 1991. Henkilöt takaa vasemmalta alkaen Hilkka Kujala, Pertti Visapää, Irma Pesonen, Aarne Pesonen, Leo Koski, Erkki Korhonen, Vilho Mäki-Hirvelä, Terttu Mäki-Hirvelä, Veli Pietilä ja Yrjö Pirhonen. Kuvan otti Martti Kujala.

Oulun MG-41 -kerhon tunnus vuodelta 1997.

vuosina yhdistyksen kokouksiin, mutta pitkän matkan takia Veljesavun johtokuntapaikkaa oululaiset eivät halunneet. Kun miehet ikääntyivät, Oulusta ei enää 1990-luvun lopulta lähtien vuosikokoukseen lähtijöitä juuri ollut. Jos ei itse oltu paikalla, ei tieto vuosikokouksen päätöksistä välttämättä kulkeutunut nopeasti Ouluun saakka. Niinpä toukokuussa 2000 epätietoinen kerho päätti kysellä, kuka mahtaa olla Veljesavun puheenjohtaja. Pientä pr-toimintaa ja bisnestä Oulussa Veljesavun hyväksi tehtiin. Yhdistyksen

Veljesavun Oulun kerhon, MG-41:n, edustajat Urmas Valkiala ja Aarne Pesonen (vas.) luovuttivat pronssisen SS-Sturmmann-patsaan Oulun suomalaiselle klubille 1995.

Oulun MG-41:n miehiä, vasemmalta Ahti Rahikkala, kerhon vetäjä Aarne Pesonen ja Kauko Ala-Ilkka vuonna 1997.

myyntituotteita kuten suomalaispataljoonan historiaa tietenkin myytiin, ja 1995 kerho myi pronssisen Sturmmann-patsaan Oulun Suomalaiselle Klubille. Patsaan kävivät kerhon puolesta juhlallisesti luovuttamassa Aarne Pesonen ja Urmas Valkiala.

Oulun kerhossa ei juuri ollut otettu kantaa Veljesavussa esillä olleisiin kiistojakin aiheuttaneisiin kysymyksiin. Vuonna 1997 oli kuitenkin kannanoton paikka. Kun Veljesavussa oli alkanut keskustelu mahdollisen perinneyhdistyksen tarpeellisuudesta, oululaisetkin ilmaisivat mielipiteensä. Heidän mielestään oli varminta perustaa perinneyhdistys, sillä pian ei enää ole ketään, kuka sen perustaa, perustelivat oululaiset myönteistä kantaansa. Kun vuonna 2000 Veljesavun hallitukseen valittiin ensimmäiset ei-veteraanijäsenet, Oulusta tuli valinnalle hyväksyntä. Samana vuonna oli esillä "Panttipataljoonan" neljännen painoksen ottaminen. Oulun kerhosta ei tälle hankkeelle tullut kannatusta. Vuonna 1999 ilmestyneen matrikkelin tekoa kerholaiset sen sijaan seurasivat innolla ja olivat mukana sen markkinoinnissa.

Kun Helsingin kerho laati vuonna 2000 omat sääntönsä ja puuhasi kerhonsa rekisteröintiä, se esitti vastaavan toivomuksen myös muutamalle muulle kerholle. Oululaisetkin saivat tällaisen kehotuksen. Se merkittiin kokousmuistioon tiedoksi, mutta ainakaan mitään kirjallista kantaa asiaan ei otettu.

Eräät MG-41:n miehet olivat vuonna 1998 mukana dokumenttiprojektissa, kun Taideteollisen korkeakoulun elokuvataiteen opiskelija Hanna Miettinen teki dokumenttia isoisänsä Sakari Miettisen sodanaikaisesta palveluksesta vapaaehtoispataljoonassa. Dokumenttiin haastateltiin myös muutamia oululaisveljiä. Tämä "Sata kelloa" -niminen dokumentti sai 1999 kannustuspalkinnon Berliinissä pidetyn Prix Europa -kilpailun uusien tulokkaiden sarjassa.

Kerhon kokouksissa ei yleensä pidetty esitelmiä, eikä kokousmuistioista juuri käy ilmi, mistä muusta on keskusteltu kuin vanhoista muistoista ja kulloisestakin säästä. Ilmeisesti kerholaiset ovat kuitenkin pohtineet hyvinkin moninaisia asioita. Vuonna 2001 kokousmuistio kertoo siitä, että rotukysymykset olivat jättäneet ainakin jonkinlaisen jäljen ja pohdinnan siemenen entisiin SS-sotureihin:

> *Kansainvälisellä tasolla on todettu, että rasismikokouksessa Etelä-Afrikassa amerikkalaiset ja israelilaiset lähtivät kesken kokouksen pois, kun siellä alkoivat moittia israelilaisten toimia Palestiinassa, jolloin Israel totesi, että on aloitettu politikointi kesken kokouksen.*
>
> *Etninen riita on nykyisin politiikkaa, jota ei sovi sekoittaa rasismiin.*

Oulun MG-41-kerhon viimeinen kokousmuistio on päivätty 6. lokakuuta 2004. Tuolloin kerho kokoontui lounaalle ravintola Fransmanniin seitsemän hengen voimin. Kerhon perustajan ja vetäjän Aarne Pesosen voimat alkoivat ehtyä, eikä hänen jälkeensä kukaan ottanut kerhon vetovastuuta. MG-41:n parikymmentä vuotta kestänyt asevelitoiminta oli päättynyt.

Porin kerho

SS-vapaaehtoisten sodanjälkeiset kokoontumiset alkoivat Porissa paljon ennen Veljesavun perustamista. Sikäläiset aseveljet kokoontuivat kaikessa hiljaisuudessa muutamiin yhteisiin muistelukokouksiinsa jo 1940-luvun lopulla. Mistään varsinaisesta kerhotoiminnasta ei ollut kysymys, eikä Porin kerho koskaan järjestäytynyt kovinkaan muodollisesti. Toiminta kuitenkin aloitettiin heti, kun Veljesapu oli perustettu. Kokoontumisten epävirallinen luonne säilyi, ja niinpä Veljesavun 35-vuotishistoriikissa todetaankin, että kokoontuminen ei aluksi ollut säännöllistä ja järjestäytynyttä. Kokoonnuttiin silloin tällöin eri paikoissa joittenkin aktiivisten veljien toimiessa kokoonkutsujina.

Porin kerhon säännölliset kokoontumiset alkoivat vasta 1960-luvun lopulla, ja kokoontumispaikkoina olivat pääasiassa ravintolat Satakunta ja Teljänhovi taikka joittenkin yhteisöjen saunatilat. Myöhemmin kokoontumispaikaksi vakiintui Porin Suomalainen Klubi, ja kokoukset järjestettiin kesäkautta lukuun ottamatta joka kuukauden toisena tiistaina. Ohjelmaan kuului aina ruokailu. Vaikka porilaiset kokoontuivat melko säännöllisesti, Porin kerho ei varsinaisesti järjestäytynyt. Se ei pitänyt pöytäkirjoja eikä siten jättänyt jälkimaailmalle todisteita kokoontumisistaan. Oikeastaan porilaiset olivat sitä mieltä, ettei heillä mitään kerhoa ollutkaan, he vain kokoontuivat yhteisiä muistoja muistelemaan. Joukkoa vetivät aluksi Aatos Mäkinen ja Simo Valio, heidän jälkeensä ”kolmen poppoo” Helge Hacklin, Aarre Jylhänmaa ja Jalo Kokkila. Kokoustilaisuuksien ohjelmaa on kuvattu ”muistelupitoiseksi”. Joskus porilaisveljillä oli myös ulkopuolisia esitelmien pitäjiä. Porin kerho nauhoitti lähes kaikkien veljien värväytymismuistot.

Epämuodollisuudestaan huolimatta Porin kerho oli toiminnassaan tehokas. Siitä todistaa mm. se, että kerho järjesti kolme kertaa Veljesavun vuosikokouksen.

Säännöllistä jäsenmaksuakaan porilaiset eivät keränneet, vaan tarpeen tullen pantiin hattu kiertämään. Rahavarojen hoitaja lienee ollut ainoa valittu toimihenkilö. Sitä tehtävää hoiti Jalo Kokkila. Enimmillään Porin alueella asui nelisenkymmentä veljeä; vuonna 1977 kerhon jäsenmäärä oli 44. Määrä oli 1990-luvun alkuun mennessä pudonnut 24:ään, ja kokouksissa oli paikalla seitsemästä yhdeksään miestä.

Porilaisia vapaaehtoisia yhteisessä kokoontumisessa hotelli Satakunnan Kallela-salissa 1948.

Porin kerhon joulujuhlat Suomalaisella klubilla 13.12.1988. Miehet vasemmalta Martti Uusi-Jaakkola, Helge Hacklin, Kaarle Kiljunen, Aarre Jylhänmaa, Yrjö Nieminen, Jalo Kokkila, Niilo Kuustie, Keijo Luoto ja Heikki Osmonsalo.

Veljesapulaisia kuvattuna Porissa joulukuussa 2000. Eturivissä vasemmalta Helge Hacklin, Aarre Jylhänmaa ja Alpo Nyman, takana vasemmalta Aarne Kähärä, Jaana Lehtonen, Jalo Kokkila, Heikki Osmonsalo ja Mika Hakanpää.

Kirjoittaessaan Porin kerhon toiminnasta Veljesavun 35-vuotishistoriikkiin Jalo Kokkila totesi, että naiset ovat olleet hyvin harvoin mukana kokoontumisissa, pääasiassa vain vuosikokousmatkoilla. Veljien hautaustilaisuuksiin oli lähes poikkeuksetta osallistuttu laskemalla perinteinen havuseppele.[984]

Keski-Suomen kerho

Eero Virtasen ollessa Veljesavun alkuaikoina tukimiehenä Keski-Suomessa maakunnan veljillä oli jonkin verran yhteistä toimintaa. Se ei ollut mitenkään järjestelmällistä, vaan veljet kokoontuivat satunnaisesti silloin tällöin. Vuonna 1983 Veljesavun johtokunta valitsi Keski-Suomeen uudeksi tukimieheksi Veikko Reunasen, joka omien sanojensa mukaan ei Etelä-Pohjanmaalta muuttaneena tuntenut Jyväskylän seudulta juuri ketään. Niinpä hän joutui pyytämään Veljesavun sihteeriltä Oiva Heikaselta paikallisten veljien osoitteet. Ne tulivat paluupostissa, ja mukana olivat myös Kuopion ja Varkauden veljien yhteystiedot.

Reunanen lähetti heti kirjeen kaikille, ja siinä hän totesi Veljesavulla olevan vilkasta toimintaa ainakin Helsingissä, Turussa, Tampereella ja Etelä-Pohjanmaalla. "Eiköhän olisi aika panna meilläkin toimeksi", kyseli Reunanen. Hän kutsui miehiä kokoukseen hotelli Jyväshoviin vapaussodan alkamisen muistopäivänä 27. tammikuuta 1984, ja paikalle saapui 11 veljeä. Tässä kokouksessa perustettiin Veljesavun Keski-Suomen kerho. Se alkoi kokoontua Jyväshovissa, aluksi tosin melko harvoin, sillä monet veljet olivat tuolloin vielä mukana työelämässä. Vasta kun suurin osa veljistä alkoi olla eläkkeellä, kerho sopi vakinaisista kokoontumispäivistä, joita oli tammi-, huhti-, syys- ja marraskuussa. Lisäksi kerho vieraili vakuutuslaitoksissa, pankeissa, liikelaitoksissa sekä yksityiskodeissa. Vuonna 1984 kerhossa oli 26 jäsentä.

Eräänlaista kerhon vakiintumista merkitsi lokakuussa 1985 tehty päätös kutsua myös naiset mukaan kerhon toimintaan sekä avata pankkitili, jolle rahaa saatiin kerhon pienestä jäsenmaksusta. Tätä rahastoa kukin jäsen kartutti vuosittain haluamallaan summalla. Tilin avulla saatiin hoidetuksi kerhon yleiskulut ja hautaseppeleet sekä syntymäpäivälahjoiksi veljille annetut Sointu-maljakot. Kun Veikko Reunanen oli pitkään Veljesavun johtokunnan jäsenenä, hän saattoi hoitaa yhdistyksen kautta avustusten maksamisen kerhon alueella asuville niiden tarpeessa oleville veljille ja näiden perheille.

Avustustyö, puutteessa olevien veljien tapaaminen sekä viimeiseen iltahuutoon kutsun saaneiden veljien saattaminen olivat keskinäisten kokoontumisten ohella kerhon toiminnan pääsisältöä. Kerho myös pyrki vierailuillaan eri kohteissa tekemään veteraanien asiaa tunnetuksi. Kerhon alkuvuosina järjestettiin pikkujoulut Jyväshovissa, viimeisen kerran 1989 Saarijärvellä hotelli Summassaaressa. Muukin vapaa-ajan vietto, kuten sauna- ja makkaraillat kuuluivat aseveljeyttä vaalineen kerhon ohjelmaan.

Kun vapaaehtoispataljoonan historian kirjoittaja Mauno Jokipii oli Jyväskylän yliopiston professori, kerho piti yhteyttä häneen. Jokipii mm. kutsui SS-veteraaneja yliopistolla järjestettyyn suomalaisvapaaehtoisten asiaa koskevaan paneeliin, jossa esitettiin sodanaikainen filmi suomalaisista SS-miehistä. Jokipii haastatteli miehiä, ja yleisö sai tehdä kysymyksiä. Tilaisuuteen osallistui toistasataa henkeä.

Keski-Suomen kerhon suurin voimanponnistus ja samalla kunniatehtävä oli Veljesavun vuosikokouksen järjestäminen hotelli-ravintola Priimuksessa Jyväskylässä 1989. Kokous onnistui hyvin puolustusvoimain kokousjärjestelyille antaman tuen ansiosta. Kiitokseksi kerho ojensi pataljoonan pienoislipun Sisä-Suomen sotilasläänin komentajalle kenraalimajuri Seppo Räisäselle, joka oli ollut vuosikokouksen kunniavieraana ja oli järjestänyt paikalle kunniavartion ja sotilassoittokunnan.

Kerhon toiminnan alkaessa Keski-Suomessa asui kolmisenkymmentä SS-veteraania. Vuosituhannen vaihteeseen mennessä heidän lukumääränsä oli huvennut jo tuntuvas-

Keski-Suomen kerhon miehiä tutustumismatkalla Keski-Suomen Rykmentissä Keuruulla 22.9.1999. Vasemmalta Heikki Jalkanen, Leo Nissinen, Veikko Reunanen, Ahti Pokela, Viljo Tolvanen, Eino Heikkilä, Jaakko Hintikka, Olavi Nurkkala, Väinö Länsisalmi ja Paavo Karppinen.

ti. Kun kerhon toimintaa pyörittäneet aktiiviset veljet Paavo Karppinen, Veikko Reunanen, Olavi Nurkkala, Viljo Tolvanen, Ahti Pokela ja Leo Lappalainen poistuivat yksi toisensa jälkeen vahvuudesta, kerhon toiminta joutui uuteen vaiheeseen. Erityisesti kerhon perustaja ja vetäjä, vuonna 2000 kuollut Veikko Reunanen oli Maija-Liisa vaimonsa kanssa ollut kerhon tukipylväs.

Kerhon toimintaa päätettiin kuitenkin vielä jatkaa, ja vetovastuu siirtyi Reunasten jälkeen Heikki Jalkaselle. Kerho sopi, että kokouksia pidetään enää vain keväällä ja syksyllä. Pankkitili lopetettiin, ja kokouspaikaksi valittiin sotainvalidien palvelutalo Telkänpesä. Joskus kerho kokoontui myös Jalkasen kotona Saarijärvellä taikka Aarre Hannulan kotona Laukaassa.

Vuonna 2005 kirjoitetussa Keski-Suomen kerhon muistiossa todetaan, että koska kerhon jäljellä olevat jäsenet asuvat erittäin laajalla alueella, "olemme pian tilanteessa, että ainoa yhdysside on posti ja puhelin." Veljesavun Keski-Suomen kerho hiipui vähitellen yhtä matkaa jäsenkuntansa hiipumisen kanssa.[985]

Kymenlaakson ja Lahden kerhot

”Me emme ole perustaneet mitään virallista paikalliskerhoa, eikä meille ole valittu varsinaista puheenjohtajaa, vaan allekirjoittanut on toiminut kokoonkutsujana tilaisuuksissamme.” Näin kirjoitti Olli Partanen Veljesavun 35-vuotishistoriikkiin Kymenlaakson veljien kokoontumisista. Toisin sanoen alueen vapaaehtoisten yhteistoiminta oli varsin epämuodollista, eikä siitä ole jäänyt sanottavasti tietoja aikakirjoihin.

Joitakin yhteisiä tilaisuuksia kymenlaaksolaisilla oli jo varhain. Joskus 1950- tai 1960-luvulla Lisa Parjanen ja kymmenkunta veljeä vietti iltaa Mauri Kurrin omistamassa hotelli Kouvolassa, mutta se jäi ainoaksi tilaisuudeksi pitkiin aikoihin. Joillekin veljien 50-vuotispäiville osallistuttiin 1970-luvulla. Näillä syntymäpäiväkutsuilla heräteltiin ajatusta hiukan tiiviimmästä yhteydenpidosta, ja niinpä Ale Laineen kesämökillä Verlassa vietettiin useita syntymäpäiviä tarjoilun, saunomisen ja rupattelun merkeissä. Myös Kurrin kesäpaikassa Kannuskoskella järjestettiin yhteisiä saunailtoja.

Kymenlaakson kerhon kokoontumiset olivat lähinnä vierailuja veljien luona syntymäpäivien tai muiden teemojen takia. Kymenlaaksolaisten järjestäytymisaste pysyi varsin löyhänä. Kokouksetkaan eivät olleet säännöllisiä, vaan jokaisen tilaisuuden päätteeksi sovittiin seuraavasta tapaamisajankohdasta.

Varsinaiset kokoontumiset aloitettiin Kouvolassa Leo Sormusen ollessa Veljesavun puheenjohtajana eli 1980-luvun loppupuolella. Ensimmäisiin kokouksiin osallistuivat Sakari Haikala, Mauri Kurri, Ale Laine, Olli Partanen, Simo Rautala ja Osmo Vilkkumaa. Partasen mukaan nämä kokoukset olivat lähinnä seurustelu- ja muistelutilaisuuksia, ja kokoontumispaikkana oli Rosalie-niminen kahvila. Kokoonnuttiin kolme, neljä kertaa vuodessa, ja osanottajia oli kuudesta kymmeneen. Jokaisen istunnon jälkeen veljet sopivat seuraavasta kokoontumisajasta.

Lappeenrannassa ei Kymenlaakson tavoin ollut varsinaista kerhotoimintaa, mutta sielläkin kokoonnuttiin kuitenkin Arvo Pääkkösen ja sittemmin Pentti Sallan johdolla. Niinpä Lappeenrannassa ja Imatralla asuneet veljet kutsuivat kymenlaaksolaiset 16. syyskuuta 1986 vieraikseen Lappeenrannan varuskunnan toimiupseerikerholle. Sinne kokoontui kolmattakymmentä veljeä katsomaan pataljoonan filmiä, saunomaan ja illastamaan.

Osmo Vilkkumaa toimi Valkealan Rapojärvellä Kouvolan seudun veteraanimajan isäntänä, ja hän kutsui muutaman kerran Kymenlaakson veljiä majalle. Siellä vierailivat myös Veljesavun johtokunnan jäsenet Reino Rantanen ja Kaarlo Heiskanen yhdessä saksalaisen veteraanijärjestön edustajien kanssa vuonna 1984. Myös Karl-Heinz Ertel vieraili Kymenlaaksossa 1986, jolloin Lisa Parjanen järjesti kotonaan kahvitilaisuuden

Kymenlaakson veljiä kesätapaamisessaan Haminan Husulassa 11.5.1995, vasemmalta Arvo Pääkkönen, Tauno Pohjanlehto, Raita Partanen, Lisa Parjanen, Sulo Suorttanen, isäntänä toiminut Jari Heikkilä, Björn Voigt, Eila Heikkilä, Olavi Larmala ja Pentti Salla. Kuvan otti kerhon vetäjä Olavi Partanen.

hänen ja hänen vaimonsa kunniaksi. Ertel kävi tällä matkallaan yhdessä Tauno Pohjanlehdon kanssa myös Mikkelin Jalkaväkimuseossa antamassa asiantuntija-apua SS-näyttelyn järjestämisessä. Näyttelyn avajaisiin osallistui Lisa Parjanen ja seitsemän Kymenlaakson veljeä.

Kouvolan seudulla oli vuoden 1988 lopussa 16 Veljesavun jäsenenä olevaa vapaaehtoista. Lisäksi Etelä-Kymenlaaksossa asui samaan aikaan 5 veljeä. Kotkan seudun veljillä ei sanottu olleen omassa seurassa pidettyjä palavereja. Sen sijaan sikäläiset veljet osallistuivat aktiivisesti reserviupseerikerhon toimintaan.[986]

Kouvolan kerhon toiminta jatkui Partasen vetämänä vuoteen 2000. Tuolloin vetovastuun otti nuorempaan polveen lukeutunut Jari Heikkilä, joka oli jo 1990-luvulla järjestänyt veljille kesätapaamisia kodissaan Haminan Husulassa. Heikkilän otettua vetovastuun kerhon toiminnasta Kotkan ja Haminan seudun veljet alkoivat aikaisempaa aktiivisemmin osallistua Kouvolassa pidettyihin kokouksiin. Lappeenrannan veljiäkin alkoi tulla mukaan. Kokouspaikkana oli aluksi Kouvolan rautatieaseman ravintolan kabinetti, sittemmin Kouvolan sotavammaisten omistama Haanojan palvelukeskus.

Kymenlaakson väkeä Helsingissä pidetyssä vuosikokouksessa 1990-luvulla, vasemmalta Lisa Parjanen, Sulo Suorttanen ja Jorma Laurikainen, jonka vieressä Veljesavun pitkäaikainen sihteeri Oiva Heikanen. Lähinnä kameraa oikealla Olavi Partanen.

Mitään jäsenmaksuja kymenlaaksolaiset eivät perineet. Tarvittavat varat saatiin mm. pataljoonan historiakirjaa myymällä. Vuonna 2004 kerhon viimeinen aktiviteetti oli matka Mikkelin Jalkaväkimuseoon, ja matkan aikana vierailtiin myös Utissa. Tähän matkaan käytettiin kerhon viimeiset varat, ja kokoontumiset päättyivät veljien kunnon heikennyttyä niin, ettei yhteisiin tilaisuuksiin ollut enää mahdollisuutta.

Kymenlaakson tavoin vapaaehtoisten veljestoiminta Lahdessa oli varsin epävirallista. Ensimmäisen kerran kaupungissa kokoontui 26 veljeä yhteiseen tilaisuuteen vuonna 1976. Siitä sai alkunsa tapa, että veljet kokoontuivat kahdesti vuodessa, keväisin ja syksyisin Unto Ilmevallan johdolla. Rahastonhoitajana toimi Sakari Jussila. Paikalla oli yleensä parisenkymmentä veljeä, ja osanottajia oli reilusti enemmänkin silloin, kun vaimot olivat mukana.

Kuten monissa kerhoissa, Lahdessakin kerättiin postimaksuja ja huomionosoituksia varten viisikymppiä hengeltä vuodessa. Vuotuiset kokoontumiset olivat ilmeisiä seurustelu- ja muistelutilaisuuksia. Pataljoonan filmi toki katsottiin, ja muutamia kertoja lahtelaiset osallistuivat Veljesavun järjestämiin tilaisuuksiin kuten Hietaniemen muistopaa-

Lahden seudun vapaaehtoisia aseveljineen Unto Ilmevallan 90-vuotispäivillä 31.1.2009 Lahden upseerikerholla. Vasemmalta Uuno Ström, Timo Nurmi, päivänsankari Unto Ilmevalta, Paavo Viitala, Antti Mäkinen, Ilmari Viljaranta ja Åke Kelin.

den paljastustilaisuuteen 1984, Mikkelin Jalkaväkimuseon SS-osaston avajaisiin 1986 ja Hangon-matkaan 1988. Syksyllä 1989 Lahden seudun veljet vierailivat Keijo Kääriäisen luona Lammilla, jossa mm. katseltiin diakuvia sotareissusta.

Kerhon merkittävimpänä tapahtumana pidettiin Veljesavun vuosikokouksen järjestämistä Lahdessa 1985. Lahdesta tuli myös kaksi Veljesavun puheenjohtajaa, Pekka Nummi ja Unto Ilmevalta.[987]

Kunnian miehet

"Me voimme menettää kaiken muun, mutta emme kunniaamme", kirjoitti Jukka Tyrkkö elokuussa 1944, kun sotilaallinen tilanne oli kääntynyt Suomen kannalta kohtalokkaaksi. Hän oli ilmeisen oikeassa.

Tämän kirjan nimi ei ole suotta "Kunnian miehet". Nimi tulee luonnollisesti suomalaistenkin Waffen-SS-miesten vyön soljessa olleesta tekstistä "Meine Ehre heißt Treue" – kunniani on uskollisuus. Tuo saksalaisperäinen teksti ei kuitenkaan ole läheskään ainoa perustelu sille, että vuosien 1941–1943 suomalaisvapaaehtoisia voidaan yleisesti ottaen pitää kunnian miehinä. Luonnollisesti noin 1 400 miehen joukkoon mahtui kunniakäsitteeseen monella tavoin suhtautuvia, mutta valtaosa heistä kunnioitti keskeisen tärkeitä asioita. He kunnioittivat itsenäistä isänmaataan, he kunnioittivat länsimaista vapautta ja he kunnioittivat keskinäistä aseveljeyttään. Heille oli myös olennaisen tärkeää keskinäinen solidaarisuus silloin, kun kysymys oli vammautuneiden tai puutteessa eläneiden aseveljien avustamisesta taikka kaatuneiden veljien omaisten tukemisesta.

Jääkäreistä on voitu sanoa, ettei heitä voi joukkona pitää minään ylivertaisina ihmisinä. He vain sattuivat elämään ajankohtana, jolloin heille tarjoutui Suomen historiassa ainutkertainen tilaisuus toimia valtiollisen vapauden etujoukkona. Heidän ansionsa on siinä, että he tarttuivat tilaisuuteen. Jääkärien perillisinä itseään pitävät vuosien 1941–1943 vapaaehtoisetkaan eivät olleet mitään erityisiä henkilöitä, vaan lähinnä tavallisia suomalaisia miehiä. Erona jääkäreihin on kuitenkin se, että he olivat huomattavasti paremmin valikoituja niin henkisten kuin fyysistenkin ominaisuuksiensa puolesta. Hekin tarttuivat tilaisuuteen, mutta heidän osaltaan historiallinen tilanne ei lopulta ollut otollinen samalla tavoin kuin jääkärien aikana. Ulkoinen kunnia ei heitä tästä, heistä itsestään riippumattomasta syystä seurannut samalla tavoin kuin jääkäreitä, mutta henkilökohtaista kunniaansa vapaaehtoisten ei ole joukkona voitu osoittaa tahranneen.

Suomalaisten SS-vapaaehtoisten kunniakäsitykset ilmenivät ennen muuta heidän järjestötoiminnassaan. Kysymys ei ollut siitä, että he olisivat aina olleet kaikista asioista

yhtä mieltä. Päinvastoin vapaaehtoiset olivat yksilöitä, jotka hyvinkin voimakkaasti pitivät oman päänsä ja ajautuivat siitä syystä keskenään aika ajoin erimielisyyksiin. Useimmiten kuitenkin asiat riitelivät, eivät niinkään miehet. Muutama poikkeus ei tätä tosiasiaa muuksi muuta.

Veljesavun järjestötoiminta on ollut oma erityinen lukunsa suomalaisessa veteraanitoiminnassa. Näin on ensinnäkin siitä syystä, että Saksan-vapaaehtoisten sotakokemukset ovat olleet poikkeukselliset muihin suomalaisveteraaneihin verrattuna. Se on ollut omaleimaista myös siksi, että millekään muulle veteraanitoiminnalle ei ole yritetty kasata niin paljon esteitä kuin Veljesavun veteraanien aseveljeystyölle. Siinä mielessä suomalaisten SS-vapaaehtoisten järjestötyön historia valottaa koko suomalaisen yhteiskunnan historiaa, sen ylä- ja alamäkiä, useiden vuosikymmenien ajalta. Jo sotavuosina SS-miehet ja heidän järjestönsä SS-Aseveljet oli eräänlainen poliittinen ilmapuntari. Mitä pidemmälle Suomen pyrkimykset päästä erillisrauhaan edistyivät, sitä tiukemmin julkinen valta suhtautui SS-miehiin ja heidän järjestöönsä. Keinona olivat ennen muuta sodan ajan sensuuri, ja lopulta välirauhansopimuksen jälkeen järjestön lopettaminen, johon jouduttiin maan rajojen ulkopuolelta tulleesta paineesta.

Kun poliittinen ilmapuntari näytti poikkeuksellisen voimakasta matalapainetta sodanjälkeisinä vuosina, Saksan-vapaaehtoisten asevelitoimintaa ei sallittu lainkaan. Suomen kansainvälisen aseman vähittäinen parantuminen 1950-luvun alkupuolella antoi jälleen mahdollisuuden järjestötoiminnan aloittamisen. Sillä oli kuitenkin tiukat rajat. Veljesapu oli – sen oli oltava – tiukasti vain huoltoyhdistys, jolla ei saanut käytännössä olla kansainvälisiä yhteyksiä eikä periaatteessa perinnetoimintaakaan. Suomettumisvuosina suhtautuminen Veljesapuun kiristyi huipentuen vuoden 1976 lakkautusvaatimuksiin, joissa rajantakaisella puuttumisella oli jälleen oma roolinsa.

Vaikka tällaisista vaikeuksista selvittiin, Veljesavun toimintaa on yritetty vuosikymmenien ajan ja vielä Neuvostoliiton sortumisen jälkeenkin, jopa 2010-luvulla, häiritä sensaatiokirjoituksilla ja katteettomilla väitteillä. Vapaaehtoisten mainettakin kunnian miehinä on yritetty toistuvasti kyseenalaistaa. Tämä kaikki on tapahtunut ilman, että Veljesapu olisi järjestönä antanut todellista aihetta toimintansa arvostelemiseen. Veljesapu on halunnut toimia jäsentensä parissa suuremmin julkista huomiota herättämättä, keskinäistä aseveljeyttä ja aseveljeyden perinteitä vaalien. Sitäkään kaikki eivät olisi yhdistykselle ja sen ikääntyville, kovia kohtaloita kokeneille jäsenille suoneet.

Kunnian miehet hoitivat kaikki ne velvollisuudet, joita he niin kaatuneita aseveljiään kuin toinen toisiaankin kohtaan olivat velvolliset hoitamaan aseveljeyden muiston säilymiseksi. Projektit, jotka jo sota-aikana oli otettu tavoitteiksi, hoidettiin loppuun, vaikka ulkoisten vastoinkäymisten takia tämä otti aikansa. Veljet rahoittivat käytännössä pa-

taljoonansa historian kirjoittamisen, vaikka kirjoittaja tekikin työnsä riippumattomana tutkijana. Yhdistys pystytti Helsingin Hietaniemen hautausmaalle kaatuneiden aseveljien muistokiven. Se sai aikaan aseveljien matrikkelin. Saatiinpa jopa Itä-Ukrainaan muistomerkki sinne haudatuille aseveljille rajusta kotimaisesta arvostelusta huolimatta. Tämä kaikki tehtiin ilman yhteiskunnalta saatua tukea.

Veljesapu muuttui käytännössä perinneyhdistykseksi vuosituhannen vaihteen tienoilla, kun sen säännöt ensi kertaa uudistettiin ja nuoremman polven jäseniä alettiin hyväksyä yhdistyksen täysivaltaisiksi jäseniksi. Tämä tapahtui aikaisemmin kuin muissa veteraanijärjestöissä, joissa muutos on ollut melkoisen hidas. Vaikeuksitta prosessissa ei Veljesavussakaan onnistuttu.

Vuosikymmenet ovat muuttaneet asennoitumista Veljesapuun ja sen alkuperäisiin jäseniin. Yhdistys on yhä paremmin hyväksytty veteraani- ja perinnejärjestöksi muiden joukkoon. Kokonaan syrjintäyrityksistä ja mustamaalauksesta ei kuitenkaan ole päästy eroon. Ehkä ulkoiset tölvimiset ovat olleetkin osaltaan se suola, joka on pitänyt Veljesavun koossa. On haluttu pitää kiinni kunniasta, joka on liittänyt veljet aikanaan yhteen ja kantanut läpi sodanjälkeisten vuosikymmenien.

SS-Aseveljet ry:n johtokunnan jäsenet 1942–1944

Puheenjohtaja
Kalervo Kurkiala 1942–1944

Varapuheenjohtajat
Jouko Itälä 1942–1943
Karl-Erik Ladau 1943–1944

Sihteerit
Unto Boman 1942–1943
Jukka Tyrkkö 1943–1944

Rahastonhoitaja
Olli Somersalo 1943–1944

Jäsenet
Unto Boman 1942–1944
Erik Hildén 1942–1943
Jouko Itälä 1942–1944
Gösta Karvinen 1942–1943
Karl-Erik Ladau 1942–1944
Kim Lindberg 1942–1943
Veikko Paavola 1942–1943
Yrjö Tenomaa 1942–1944
Jukka Tyrkkö 1942–1944
Valle Vainio 1942–1943
Aarre Vuokko 1942–1944
Lauri Vuorio 1942–1944
Juhani Hukkanen 1943–1944
Lasse Ilmevalta 1943–1944
Tapani Linna 1943–1944
Auvo Nieminen 1943–1944
Toivo Tervanen 1943–1944
Esko Tiainen 1943–1944
Eljas Tuokko 1943–1944

Varajäsenet
Mauno Alhainen 1942–1943
Leo Lappalainen 1942–1943
Taisto Liuttu 1942–1943
Erkki Silanterä 1942–1943
Matti Tamminen 1942–1943
Olavi Ahonen 1943–1944
Paavo Alanko 1943–1944
Oiva Kyrö 1943–1944
Reino Mäkeläinen 1943–1944
Reino Pekkarinen 1943–1944

Veljesapu ry:n ja Veljesapu-Perinneyhdistys ry:n johtokunnan/hallituksen jäsenet 1955–2018

Puheenjohtajat
Yrjö Tenomaa 1955–1956
Pekka Soila 1956–1958
Pekka Kurvinen 1958–60
Alf Silfverberg 1960–1962
Kalevi Haapaniemi 1962–1969
Mauno Kannari 1969–1973
Jaakko Nortio 1973–1979
Karl-Erik Ladau 1979–1980
Ensio Anttila 1980–1985
Leo Sormunen 1985–1988
Tapio Sormunen 1988–1995
Pekka Nummi 1995–1997
Heikki Olsson 1997–2001
Matti Konkola 2001–2003
Kosti Cande 2003–2005
Pekka Karras 2005–2007
Unto Ilmevalta 2007–2009
Pekka Kääriäinen 2009–

Varapuheenjohtajat
Heikki Mansala 1955–1956
Pekka Kurvinen 1956–1958
Aarne Roiha 1958–1960
Kalevi Haapaniemi 1960–1962
Yrjö Tenomaa 1962–1965
Kosti Ilveskero 1965–1967
Tauno Pajunen 1967–1968, 1969–1971
Mauno Kannari 1968–1969
Risto Juvonen 1971–1972
Jaakko Nortio 1972–1973
Esko Markkanen 1973–1985
Reino Rantanen 1985–1988
Heikki Olsson 1988–1997
Jalo Kokkila 1997–2002
Kari Ruutu 2002–2004
Pekka Karras 2004–2005
Jyrki Forss 2005–2006
Jyri Koskivaara 2006–2007
Seppo Saloranta 2007–2011
Mika Hakanpää 2011–2016
Jari Oksman 2016–

Sihteerit
Kosti Ilveskero 1955–1957
Seppo Siimestö 1957–1958
Toivo Vainio 1958–1973
Oiva Heikanen 1973–1991
Paavo Kihlberg 1991–2000
Pentti Liukkonen 2000
Mika Hakanpää 2000–2002
Juhani Valo 2002–2007
Jari Saurio 2007–

Rahastonhoitajat
Laine-Maire Kyöstilä 1955–2002
Britt-Marie Valo 2002–2007
Pekka Kääriäinen 2007–2009
Jyri Koskivaara 2009–

Jäsenet
Yrjö Tenomaa 1955–1956, 1960–1965
Pekka Soila 1955–1959
Heikki Mansala 1955–1961
Axel Ax 1955–1956
Kosti Ilveskero 1955, 1965–1968
Aarne Roiha 1955–1960
Niilo Kuustie 1955–1957, 1958–1959, 1966–1971, 1974–1978

Tauno Pohjanlehto 1955–1956
Mauno Alhainen 1955
Reino Rantanen 1955–1960, 1975–1977, 1985–1988
Olli Somersalo 1955–1963
Erkki Karila 1955–1958
Antti Nahi 1956–1958
Pekka Kurvinen 1956–1960
Mauri Sartio 1956–1957
Pentti Koivisto 1957–1966
Olavi Vihervaara 1957–1966
Aarne Lehtimäki 1958–1961
Leo Heikurainen 1959–1965
Toivo Jussila 1959–1965
Alf Silfverberg 1960–1962
Kalevi Haapaniemi 1960–1969, 2005–2006
Ensio Anttila 1961–1973, 1980–1985
Pentti Liukkonen 1961–1967, 1998–2001
Paavo Maunula 1963–1966
Esko Markkanen 1964–1985
Pentti Kainulainen 1965–1971
Rainer Hallberg 1965–1968
Jouko Ilkka 1966–1975, 1978–1981
Tauno Pajunen 1966–1971
Reino Forss 1967–1973
Mauno Kannari 1968–1973
Erkki Eloranta 1968–1971, 1977–1983
Erkki Maavuori 1969–1971
Jaakko Rönnemaa 1971–1974, 1983–1984
Jalo Kokkila 1971–1974, 1980–2003
Risto Juvonen 1971–1974
Aarne Jylhänmaa 1974–1977
Ture Ahtinen 1974–1977
Eino Jalas 1973
Veikko Hallavo 1963–1976
Martti Rajala 1972–1984
Toivo Vainio 1973–1981
Aarne Kähärä 1975–1985
Keijo Kääriäinen 1976–1979
Manu Korpinen 1977–1980
Vilho Malmgren 1977–1980
Onni Eklund 1979–1982, 1983–1988
Matti Horjamo 1980–1983
Vilho Jyrinki 1981–2000
Leo Loukko 1981–1984
Aimo Kaloinen 1982–1983
Heikki Olsson 1983–2001
Veikko Kivinen 1984–1993
Lars Bergius 1984–1986
Kaarlo Heiskanen 1985–1997
Lasse Järvelin 1985–2006
Raimo Kallioinen 1986–1995, 1998–2000
Pekka Nummi 1988–1997
Veikko Reunanen 1988–2000
Olli Partanen 1994–2000
Pekka Murto 1995–1998
Heikki Raevaara 1995–1998
Rainer Sormunen 1997–2001
Unto Ilmevalta 1997–2006, 2007–2009
Mika Hakanpää 2000–2002, 2010–2016
Jari Heikkilä 2000–2006
Kari Ruutu 2000–2004
Brynolf Palmgren 2000–2006
Matti Konkola 2001–2003
Kosti Cande 2001–2005
Raimo Rosendahl 2001–2006
Ann-Mari Ilveskero 2002–2005
Harri Honkanen 2003–2005
Pekka Karras 2003–2007
Jyrki Forss 2005–2006
Jari Saurio 2005–
Jyri Koskivaara 2006–
Seppo Saloranta 2006–2011
Kimmo Toivola 2006–2007
Carl G. Wallgren 2006–2007
Unto Ilmevalta 2007–2009
Pekka Kääriäinen 2007–
Jouko Laitinen 2007–2017
Erkki Tiinus 2007–2010
Marko Nikkanen 2011–
Jari Oksman 2016–
Mikko Rautiainen 2017–

Varajäsenet
Olli Somersalo 1955
Seppo Backberg 1955
Paavo Maunula 1955–1962, 1994–1996
Mauri Sartio 1955–1956
Tapani Linna 1955–1956

Sulo Suorttanen 1956–1958
Alf Silfverberg 1956–1960
Kalevi Haapaniemi 1958–1960
Hilpi Himanka 1960–1967
Simo Rautala 1960–1964
Esko Markkanen 1962–1964
Tauno Pajunen 1964–1966
Unto Hyvärinen 1964–1966
Olavi Vihervaara 1966–1974
Martti Rajala 1966–1971
Erkki Maavuori 1967–1969
Harry Viinikainen 1969–1980
Heikki Olsson 1971–1983
Matti Horjamo 1974–1976
Erkki Eloranta 1976–1977
Joonas Heinäkari 1977–1978
Jaakko Rönnemaa 1978–1979, 1980–1983
Ture Ahtinen 1979–1980
Eero Tulonen 1980–1987
Eero Talvitie 1983–1986
Toivo Jussila 1983–1986
Pekka Murto 1986–1988
Veikko Reunanen 1986–1988
Pekka Nummi 1987–1988
Tauno Manni 1988–1990
Sakari Miettinen 1988–1992
Seppo Taivalmaa 1988–1995
Aarne Pesonen 1990–2000
Olli Partanen 1992–1994
Pentti Liukkonen 1995–1999
Pentti Koivisto 1996–2000
Kosti Cande 1999–2000

Veljesavun kunniajäsenet

Mauno Jokipii	1995	
Karl-Erik Ladau	2002	
Laine-Maire Kyöstilä	2003	
Börje Brotell	2004	
Yrjö Pyyhtiä	2004	
Kalevi Haapaniemi	2004	
Kalevi Könönen	2004	post mortem
Veikko Elo	2006	
Unto Ilmevalta	2011	
Vilho Jyrinki	2011	
Kosti Cande	2011	

Veljesavun kultaisen ansiomerkin saajat 1969–

numero

Vaasa 19.4.1969

– Kalevi Haapaniemi

Hämeenlinna 7.4.1973

– Mauno Kannari
– Toivo Vainio

Helsinki 16.4.1977

1 Heikki Mansala
2 Yrjö Tenomaa
3 Kosti Ilveskero
4 Pekka Soila
5 Pekka Kurvinen
6 Alf Silfverberg
7 Laine-Maire Kyöstilä
8 Niilo Kuustie
9 Aarne Roiha

Helsinki 31.3.1979

10 Jaakko Nortio

Turku 15.3.1980

11 Erkki Eloranta
12 Rainer Hallberg
13 Matti Horjamo
14 Vilho Jyrinki
15 Aarne Kähärä
16 Esko Markkanen
17 Martti Rajala
18 Toivo Juslenius

Tampere 21.3.1981

19 Karl-Erik Ladau
20 Tauno Pajunen
21 Oiva Heikanen
22 Ture Ahtinen
23 Reino Forss
24 Reino Rantanen

Seinäjoki 30.3.1982

25 Jouko Ilkka
26 Pentti Koivisto
27 Jaakko Rönnemaa
28 Heikki Olsson
29 Esko Hakala
30 Erkki Heimolainen
31 Toivo Kaunisvesi

Helsinki 19.3.1983

32 Ensio Anttila
33 Jalo Kokkila
34 Toivo Jussila

Pori 24.3.1984

35 Tapio Sormunen
36 Osmo Kaski

Turku 23.3.1985

37 Eino Hakanen
38 Olavi Vihervaara

Lahti 22.3.1986

39 Ahti Setälä
40 Eero Tulonen
41 Onni Eklund
42 Paavo Maunula
43 Veikko Kivinen
44 Eero Talvitie
45 Eero Helminen
46 Lars Bergius

Kesällä 1986

47 Karl-Heinz Ertel

Oulu 27.3.1987

48 Leo Loukko
49 Aarre Jylhänmaa
50 Kaarlo Heiskanen
51 Unto Ilmevalta

Tampere 18.3.1988

52 Paavo Koivuvaara
53 Pekka Murto
54 Harry Viinikainen
55 Lasse Järvelin
56 Erkki Maavuori
57 Antti Nahi
58 Leo Sormunen
59 Tauno Pohjanlehto

Jyväskylä 17.3.1989

60 Aarne Pesonen
61 Raimo Kallioinen
62 Veikko Reunanen

Turku 31.3.1990

63 Axel Ax
64 Kalervo Ahto
65 Sakari Vainio
66 Veikko Elo
67 Helge Hacklin

Helsinki 9.3.1991

68 Sakari Miettinen
69 Niilo Nieminen
70 Antero Lanerva
71 Tauno Manni
72 Björn Lönnblad
73 Matti Nylund

Tampere 30.3.1993

74 Mauri Jäntti
75 Heimo Nissinen
76 Aarre Vuokko
77 Yrjö Pyyhtiä
78 Seppo Taivalmaa
79 Jaakko Korpinen
80 Sakari Jussila

Pori 25.3.1995

81 Pekka Nummi
82 Torleif Diehl
83 Yrjö Rinne
84 Heikki Raevaara
85 Paavo Kihlberg

Oulu 21.3.1997

87 Onni Kotala (merkki jäänyt jakamatta?)

Tampere 28.3.1998

86 Keijo Laitinen (annettu v. 2000)
88 Erkki Tammisto
89 Kosti Cande
90 Erkki Tähtinen
91 Olavi Partanen
92 Pentti Liukkonen
93 Rainer Sormunen (annettu v. 1999)
94 Eino Järvinen
95 Vilho Hokkanen

Helsinki 26.3.1999

96 Mika Hakanpää
97 Hannu Varrio

Turku 5.4.2003

98 Sinikka Juutilainen
99 Sisko Tuominen
100 Kari Ruutu
101 Lisa Parjanen
102 Ilmari Viljaranta
103 Jouko Nurminiemi
104 Jari Heikkilä
105 Ritva Jyrinki (ei ottanut vastaan)
106 Eero Nyström
107 Eila Rajala
108 Jari Saurio
109 Olli Wikberg

Kesällä 2004

110 Georg Diers (Korps Steiner)
111 Kurt Meyer (Korps Steiner)

112 Harald Baumann (Korps Steiner)
113 Karsten Vogel (Korps Steiner)

Helsinki 2.4.2005
114 Marjatta Sulosaari

Helsinki 8.4.2006
115 Pekka Karras
116 Juhani Valo

Turku 26.4.2008
117 Jouko Laitinen

Lahti 18.4.2009
118 Seppo Saloranta
119 Raimo Rosendahl

Helsinki 25.4.2015
120 Klas-Erik Forss
121 Sakari Haikala
122 Matti Konkola
123 Sakari Lahtinen
124 Brynolf Palmgren
125 Erkki Tiinus
126 Jyri Koskivaara
127 Kari Kuusela
128 Pekka Kääriäinen
129 Jaana Lehtonen
130 Marko Nikkanen
131 Mikko Uola
132 Matti Rajasaari

Helsinki 27.4.2019
133 Jukka Haukkala
134 Kaarlo Haukkala
135 Pasi Syynimaa

Lähdeluettelo

Keskeisenä lähteenä on ollut Parolassa sijaitseva Veljesapu-Perinneyhdistys ry:n arkisto. Tästä arkistosta olevat lähteet on merkitty lähdeviitteisiin VA-tunnuksella.

Veljesavun toimintaan liittyvää arkistoa on myös Mika Hakanpäällä Jalasjärvellä. Tämä arkisto käsittää lähinnä Veljesavun Etelä-Pohjanmaan ja Oulun kerhojen aineistoa. Viitteisiin Hakanpään arkiston lähteet on merkitty MH-tunnuksella.

Jouko Laitisen kokoelmista Järvenpäästä olevat lähteet on merkitty tunnuksella JL.

Raimo Rosendahlilla Raisiossa on Veljesavun Turun seudun kerhon arkisto. Viitteissä tähän kokonaisuuteen kuuluvat lähteet on merkitty RR-tunnuksella.

Johan Salolta Tuusulasta on saatu käyttöön Kosti Candelta peräisin olevaa aineistoa, joka on merkitty viitteisiin tunnuksella JSS.

Veljesavun sihteerin Jari Saurion kokoelmista olevat lähteet on merkitty tunnuksella JMS.

Muut arkistot

Kansallisarkisto (KA)

Jääkäriliiton arkisto
Oikeusministeriön yhdistysrekisteritoimiston arkisto
Rintamamiesliiton arkisto
Turun hovioikeuden arkisto
Jukka Tyrkön arkisto
Sotainvalidien Veljesliiton kirjeenvaihto
Valtiollisen poliisin arkisto
Valtioneuvoston arkisto

Patentti- ja rekisterihallituksen arkisto (PRH)

Veljesavun rekisteri-ilmoitukset

Sotainvalidien Veljesliitto

Sotainvalidien Veljesliiton pöytäkirjat

Pekka Kääriäinen, Lammi

Keijo Kääriäisen päiväkirja

Painetut asiakirjat

Suomen Asetuskokoelma
Valtiopäivien pöytäkirjat

Kirjallisuus

Cande, Konstantin, SS-miehen muistikuvia sodasta ja siviilistä. Toimittanut Johan Salo. Omakustanne 2013.

Ekberg, Henrik, Führers trogna följeslagare. Den finländska nazismen 1932–1944. Schildts 1991.

Elo, Veikko, Pantin lunastajat. Omakustanne 1993.

Honkasalo, Markku, Suomalainen sotainvalidi. Otava 2000.

Hoppu, Tuomas, Sotainvalidit edellä käyden – vammoista huolimatta. Sotainvalidien Veljesliitto 2015.

Huyn, Hans Graf, Hyökkäys. Moskovan pyrkimys maailmanherruteen. Kustannuspiste 1979.

Ilkka, Pertti, Jouko Jaakko Ilkan sotatie. Isän muistelmia sota-ajalta. Omakustanne 2016.

Iskanius, Markku, Ilmojen kenraali ja kiistelty komentaja J. F. Lundqvist 1940–1946. Docendo 2015.

Jokipii, Mauno, Panttipataljoona. Suomalaisen SS-pataljoonan historia. Kolmas painos. Veljesapu r.y. 1996.
Kotonen, Tommi, Politiikan juoksuhaudat. Äärioikeistoliikkeet Suomessa kylmän sodan aikana. Atena 2018.
Kyösti, Jukka – From, Synnöve, Suomalaisena SS-miehenä itärintamalla. Herkko Kosonen aseveljineen Wiking-divisioonassa. Minerva 2016.
Matikkala, Antti, Kunnian ruletti. Korkeimmat ulkomaalaisille 1941–1944 annetut suomalaiset kunniamerkit. SKS 2017.
J. K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956. Ensimmäinen osa. WSOY 1985.
Parvilahti, Unto, Berijan tarhat. Havaintoja ja muistikuvia Neuvostoliitosta vuosilta 1945–1954. Viides painos. Otava 1958.
Parvilahti, Unto, Terekille ja takaisin. Suomalaisen vapaaehtoisjoukon vaiheita Saksan itärintamalla 1941–43. Otava 1958.
Pohjonen, Juha, Maanpetturin tie. Maanpetoksesta Suomessa vuosina 1945–1972 tuomitut. Otava 2000.
Porvali, Seppo, Rautaristi. SS-mies Yrjö Pyyhtiän tarina. Revontuli 2014.
Ruusukallio, Pekka, Suomen puolesta. Kahden armeijan taistelija Karl-Erik Ladau. Pirkanmaan Sotilaspiirin Perinneyhdistys r.y. 2005.
Rämä, Iivari, Jääkäripapin pitkä marssi. Herättäjä-yhdistys 1994.
Saarijärvi, Heidi, Suomalaiset SS-miehet sotien jälkeisessä yhteiskunnassa. Suomen historian pro gradu -tutkielma Turun yliopistossa 2014.
Silvennoinen, Oula – Tikka, Marko – Roselius, Aapo, Suomalaiset fasistit. Mustan sarastuksen airuet. WSOY 2016.
Sotavainajien muiston vaalimisyhdistys ry 1998–2013. (2013).
SS-Aseveljet ry:n painetut kiertokirjeet 1943–1944.
SS-Aseveljet ry:n toimintakertomus vuodelta 1943.
Swanström, André, Hakaristin ritarit. Suomalaiset SS-miehet, politiikka, uskonto ja sotarikokset. Atena 2018.
Söderlund, Åke, Aatteen, seikkailujen vai maanpetturuuden tiellä, kirjassa Sotatapahtumia, internoituja ja siirto sodanjälkeisiin oloihin. Kansallisarkisto 2010.
Tyrkkö, Jukka, Lauri Törnin tarina. Vapaustaistelijan vaiheita Viipurista Vietnamiin. Alea-Kirja Oy 1975.
Tyrkkö, Jukka, Suomalaisia suursodassa. SS-vapaaehtoisten vaiheita jääkärien jäljillä 1941–43. WSOY 1960.
Uola, Mikko, Unelma kommunistisesta Suomesta. Minerva 2013.
Veljesapu r.y. 35 vuotta – 1955–1990. Historiikki. Veljesapu r.y. 1990.
Veljesavun veisuvihko 1958.
Vertanen, Anu, Rintamalta Ratakadulle. Suomalaiset SS-miehet kommunistisen Valpon kohteina 1945–1948. Suomen historian pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa 2005.
Westerlund, Lars, Circus Collani. Den finländska SS-frivilliga 1941–43. En sedesskildring baserad på de frivilligas egna berättelser. Books on Demand 2017.
Virtanen, Elina, Schwester, lotta ja maanpetturi. Ruth Munckin (1886–1976) muistot ja tulkinnat elämänsä kulusta. Sigillum 2018.

Lehdistö

Lähteinä käytetty lehdistö käy ilmi alaviitteistä.

Tv-dokumentti

Kari Ruutu, Tsetseniasta Karjalan kannakselle. Hitlerin valiojoukosta Laguksen panssaridivisioonaan. Yle 2001.

Haastatellut ja tietoja antaneet henkilöt

Mika Hakanpää, Jalasjärvi
Jari Heikkilä, Hamina
Pekka Karras, Helsinki
Ritva Kekkonen, Tampere
Jyri Koskivaara, Helsinki
Kari Kuusela, Helsinki
Raimo Rosendahl, Raisio
Kari Ruutu, Helsinki
Johan Salo, Tuusula
Jari Saurio, Hämeenlinna

Kuvalähteet

Veljesavun kokoelmat
Mika Hakanpää
Jari Heikkilä
Raimo Rosendahl
Kari Ruutu
Johan Salo
Jari Saurio
Hannu Varrio
Mikko Paavilainen
Ilkka Hemmilä
Jaana Lehtonen
SA-kuva

Lähdeviitteet

KA = Kansallisarkisto, Helsinki ja Turku
VA = Veljesavun arkisto, Parola
MH = Mika Hakanpää, Jalasjärvi
JL = Jouko Laitinen, Järvenpää
RR = Raimo Rosendahl, Raisio
JSS = Johan Salo, Tuusula
JMS = Jari Saurio, Hämeenlinna

1 Uusi Suometar 26.10.1902; Suomen Wirallinen Lehti 27.10.1902.
2 Uusi Aura 25.9.1917.
3 Hoppu 2015, 11.
4 Jääkäriliiton johtokunnan pöytäkirja 25.1.1941. Jääkäriliiton arkisto, KA; Lauerma 1966, 978.
5 Parole n:o 61/1941, 2.
6 Pöytäkirja SS-Aseveljet ry:n perustavasta kokouksesta 1.11.1942. JMS.
7 Oikeusministeriön yhdistysrekisteritoimisto. Välirauhansopimuksella lakkautetut yhdistykset: SS-Aseveljet n:o 35127. KA.
8 Ruusukallio 2005, 146; SS-Aseveljet ry:n kiertokirje n:o 1/25.11.1942. Jukka Tyrkön arkisto. KA Pk-1618/4.
9 SS-Aseveljet r.y:n toimintakertomus vuodelta 1943, 5–6.
10 Keijo Kääriäisen päiväkirja; "Kutin" (ilmeisesti Tapio Kutinlahti) kirje Unto Bomanille 28.10.1942 (kopio). MH.
11 Rintamamies 17.12.1943.
12 Unto Bomanin ehdotus 26.10.1942. JL.
13 Oikeusministeriön yhdistysrekisteritoimisto. Välirauhansopimuksella lakkautetut yhdistykset: SS-Aseveljet n:o 35127. KA.
14 Valpon henkilömappi 4416/Kurkiala. KA.
15 SS-Aseveljet ry:n toimintakertomus vuodelta 1943, 6.
16 Rintamamies 9.7.1943.
17 SS-vapaaehtoistoimikunnan kiertokirje SS-vapaaehtoisten omaisille 25.5.1943. VA; Jokipii 1996, 701–703.
18 Matikkala 2017, 223–225.
19 Hankoon saapumisesta ja Tampereen paraatista ks. esim. Porvali 2014, 142–144 ja Kyösti – From 2016, 183–193.
20 Rintamamies 11.6.1943; SS-Aseveljet ry:n toimintakertomus vuodelta 1943, 6; SS-Aseveljet ry:n vuosikokouspöytäkirja 3.6.1943 ja Olli Somersalon päiväämätön muistio. Jukka Tyrkön arkisto. KA Pk-1618/4.
21 SS-Aseveljet ry:n vuositiedoitus vuodelta 1943. Jukka Tyrkön arkisto, KA, Pk-1618/4.
22 Westerlund 2017, 421.
23 Rintamamies 2.7.1943.
24 Rintamamiesliiton liittokokouksen pöytäkirja 16.5.1943, liite Rintamamiesliiton toimintakertomus 1942. KA Pk-1742.
25 Rintamamies 2.7.1943.
26 SS-Aseveljet r.y. Kiertokirje n:o 2/43.
27 Rintamamiesliiton johtokunnan työvaliokunnan pöytäkirja 10.7.1943, liite Pöytäkirja neuvottelukokouksesta 17.6.1943. Rintamamiesliiton arkisto, KA Pk-1742; Rintamamies 11.6. ja 18.6.1943; SS-Aseveljet ry:n toimintakertomus vuodelta 1943, 6–7.

28 Rintamamies 2.7.1943.
29 Rintamamiesliiton johtokunnan pöytäkirja 31.10.1943. KA Pk-1742.
30 Paasikivi 1991, 284.
31 Kotijoukkojen esikunta. Komentotoimisto. Salainen kirjeistö 1943. Fa 28. KA, myös Achtung2/2018, 7.
32 Lauerma 1966, 981.
33 SS-Aseveljet ry:n johtokunnan pöytäkirja 19.9.1943. Jukka Tyrkön arkisto. KA Pk-1618/4.
34 Laguksen kirje Tuompolle 23.9.1943. Panssarimuseon arkisto.
35 Rintamamies 16.7.1943. Tyrkkö lainasi "Aatu Hiltusen" Pantheon-vertausta myös kirjassaan Suomalaisia suursodassa.
36 SS-Aseveljet ry:n johtokunnan pöytäkirja 4.7.1943. Jukka Tyrkön arkisto, KA; Rintamamies 9.7.1943.
37 SS-Aseveljet ry:n johtokunnan pöytäkirja 4.7.1943. Jukka Tyrkön arkisto, KA; Rintamamies 27.8. ja 1.10.1943; SS-Aseveljet r.y. Kiertokirje n:o 2/43.
38 Ajan Suunta 16.12.1943.
39 SS-Aseveljet ry:n johtokunnan pöytäkirja 11.7.1943 ja vuositiedoitus vuodelta 1943. Jukka Tyrkön arkisto, KA.
40 SS-Aseveljet ry:n johtokunnan pöytäkirja 19.9.1943. Jukka Tyrkön arkisto, KA; Rintamamies 22.10.1943; Jukka Tyrkön kirje 23.10.1943 ilman vastaanottajan nimeä. JL.
41 Rintamamies 12.11.1943.
42 Rintamamies 12.5.1944; Tampereen SS-Naisten pöytäkirjoja ja kirjeenvaihtoa 1944. Kopioina VA:ssa; SS-Aseveljet ry:n johtokunnan pöytäkirja 13.5.1944. Jukka Tyrkön arkisto. KA Pk-1618/4.
43 Rintamamies 24.9.1943; SS-Aseveljet ry:n johtokunnan pöytäkirja 19.9.1943. Jukka Tyrkön arkisto, KA; Ajan Suunta 18.10.1943.
44 Jääkäriliiton vuosikokouspöytäkirja 25.2.1943 ja johtokunnan pöytäkirjat 7.12.1941 ja 4.9.1942. Jääkäriliiton arkisto. KA.
45 Parole n:o 65/1943, 11–12.
46 Rintamamies 17.9.1943.
47 Rauno Kallian kaksi päiväämätöntä kirjettä kaatuneiden SS-vapaaehtoisten omaisille kesällä 1943. JSS.
48 Rintamamies 24.9.1943.
49 Valpon henkilömappi 4416/Kurkiala. KA.
50 Parvilahti 1958, 291–294.
51 SS-Aseveljet ry:n toimintakertomus vuodelta 1943, 8–11; Jukka Tyrkön kirje 23.10.19843 ilman vastaanottajan nimeä. JL; Ruusukallio 2005, 147; SS-päättäjäisjuhlan vieraskirja 23.11.1943. JSS.
52 Painettu kutsu/ohjelma: SS-Asemiesjuhla SS-invaliidien hyväksi Tampereen teatterissa 23.11.43 klo 19.00. Järjestää SS-Aseveljet r.y.
53 Rintamamies 26.11. ja 3.12.1943; Aamulehti 24.11.1943.
54 Rintamamies 7.1. ja 12.5.1944; SS-Aseveljet r.y. Kiertokirjeet 1/43 ja 2/43.
55 Rintamamies 16.7. ja 6.8.1943; Olli Somersalon päiväämätön muistio. Jukka Tyrkön arkisto. KA Pk-1618/4.
56 Kurkialan ja Somersalon kirje SS-invalideille 7.1.1944. VA.
57 Rintamamies 13.8. ja 20.8.1943; Jokipii 1996, 482; Kutsu virkistyslomalle rouva Hilkka Keijolalle 24.3.1944. JL.
58 SS-Aseveljet ry:n johtokunnan pöytäkirja 19.9.1943. Jukka Tyrkön arkisto, KA Pk-1618/4; SS-Aseveljet ry:n toimintakertomus vuodelta 1943, 12–13.
59 Rintamamies 26.11.1943.
60 Rintamamies 24.9. ja 19.11.1943; SS-Aseveljet r.y. Kiertokirjeet 1/43 ja 2/43.
61 SS-Aseveljet ry:n johtokunnan pöytäkirja ja Rauno Kallia Jukka Tyrkölle 27.9.1943. Jukka Tyrkön arkisto. KA Pk-1618/4.
62 SS-Aseveljet ry:n johtokunnan pöytäkirja 25.3.1944. Jukka Tyrkön arkisto, KA Pk 1618/4; SS-Aseveljet ry:n kiertokirje 2/1943; Rintamamies 31.3.1944.
63 SS-Aseveljet ry:n johtokunnan työvaliokunnan pöytäkirja 17.10.1943. Jukka Tyrkön arkisto, KA Pk-1618/4; Rintamamies 22.10., 26.11. ja 3.12.1943.
64 Rintamamies 17.12.1943, 2.6. ja 25.8.1944; SS-Aseveljet r.y. Kiertokirje 2/43; Jukka Tyrkkö Kalervo Kurkialalle 12.12.1943. Jukka Tyrkön arkisto, KA Pk-1618/4.
65 Rintamamies 26.11.1943.

66 Mika Hellemaan selostus toiminnastaan. Valpon henkilömappi 4447. KA.
67 SS-Aseveljet ry:n kiertokirje n:o 1/44. VA.
68 Rintamamies 7.1. ja 24.3.1944.
69 Rintamamies 28.4. ja 28.5.1944
70 Rintamamies 16.6.1944.
71 SS-Aseveljet r.y. Kiertokirje 1/43; Ajan Suunta 18.10.1943.
72 SS-Aseveljet r.y. Kiertokirje n:o 2/43; Jukka Tyrkön kirje 23.10.1943 ilman vastaanottajan nimeä. JL.
73 Rintamamies 10.12.1943.
74 Jukka Tyrkkö Kalervo Kurkialalle 12.12.1943. Jukka Tyrkön arkisto. KA Pk-1618/4.
75 Rintamamies 14.1.1944.
76 Rintamamies 4.2.1944.
77 Rintamamies 14.1.1944; Uusi Suomi 20.1. ja 21.1.1944; Aamulehti 21.1.1944.
78 Jokipii 1996, 675; Elo 1993, 51, 174; Saarijärvi 2014, 40–41.
79 Sotainvalidien Veljesliiton johtokunnan pöytäkirja 21.1.1942. Sotainvalidien Veljesliiton arkisto.
80 Sotainvalidien Veljesliiton johtokunnan pöytäkirjat 23.9. ja 20.10.1943. Sotainvalidien Veljesliiton arkisto.
81 Sotainvalidien Veljesliiton SS-alaosaston perustavan kokouksen pöytäkirja 15.1.1944, sopimuskirja 15.1.1944 sekä Sotainvalidien Veljesliiton SS-alaosaston säännöt. Jukka Tyrkön arkisto, KA Pk-1618/4.
82 Sotainvalidien Veljesliiton johtokunnan pöytäkirja 26.1.1944. Sotainvalidien Veljesliiton arkisto; Rintamamies 21.1. ja 28.1.1944; Hoppu 2015, 76.
83 Sotainvalidien Veljesliiton johtokunnan pöytäkirja 12.7.1044. Sotainvalidien Veljesliiton arkisto.
84 Uusi Aura 3.3.1944; Frontmannen 17.3.1944.
85 Rintamamies 17.3.1944.
86 SS-Aseveljet ry:n vuosikokouksen pöytäkirja 25.3.1944. Jukka Tyrkön arkisto, KA Pk-1618/4.
87 Veljesapu ry:n muutosilmoitus 13.6.1944. Oikeusministeriön yhdistysrekisteritoimisto Ha:126. KA.
88 SS-Aseveljet ry:n johtokunnan pöytäkirja 26.3.1944. Jukka Tyrkön arkisto, KA Pk-1618/4.
89 SS-Aseveljet ry:n vuosikokouksen pöytäkirja 25.3.1944 ja johtokunnan pöytäkirja 26.3.1944. Jukka Tyrkön arkisto. KA Pk-1618/4; Rintamamies 31.3. 19.5. ja 6.4.1944.
90 Rintamamiesliiton liittokokouksen pöytäkirja 28.5.1944, liite Rintamamiesliiton toimintakertomus 1943. KA Pk-1742; Aamulehti 31.5.1944.
91 Rintamamies 19.5. ja 2.6.1944.
92 Rintamamiesliiton toimintakertomus 1943, Rintamamies 30.6.1944; Frontmannen 9.6.1944.
93 Ylä-Syvärin SS-Asevelipiirin perustavan kokouksen pöytäkirja 3.2.1944. Jukka Tyrkön arkisto. KA Pk-1618/4.
94 SS Aseveljet ry:n vuositiedote vuodelta 1943. Jukka Tyrkön arkisto. KA Pk-1618/4.
95 Rintamamies 5.5.1944.
96 Mika Hellemaan selostus toiminnastaan. Valpon henkilömappi 4447. KA; Rintamamies 19.5. ja 2.6.1944.
97 Rintamamies 26.5.1944.
98 Rintamamies 14.8.1944.
99 Rintamamies 25.8.1944.
100 Rintamamies 1.9.1944.
101 Rintamamies 25.8.1944.
102 Rantamamies 30.6.1944.
103 Rintamamies 18.8.1944.
104 Rintamamies 14.8.1944.
105 Cande 2013, 120.
106 Ilta-Sanomat 15.12.1959.
107 Esim. Karjala 20.3.2008, ks. myös Sakari Haikalan haastattelu Uutispäivä Demari 13.2.2009.
108 Rintamamies 15.9.1944.
109 Tampereen SS-Naisten johtokunnan pöytäkirja 19.9.1944. VA.
110 Asetus 645a/1944.
111 Valpon henkilömappi 4416/Kurkiala. KA; Kurkialasta lisää ks. Iivari Rämä, Jääkäripapin pitkä marssi. Herättäjä-yhdistys 1994.

112 Achtung 3/1993.
113 Suomen Valtakunnan Liitosta ks. Ekberg 1991, 227–240; Alhaisen kirje Bomanille 14.3.1943. VA.
114 Pm. eräiden kansallissosialismia tai Saksaa muuten lähellä olevien piirien toiminnasta 8.1.1944. Valtiollisen poliisin arkisto 3190. KA; Muistio SS-vapaaehtoiset 5.6.1944. VA.
115 Valtioneuvoston pöytäkirja 23.9.1944. KAn digitaaliarkisto.
116 Mika Hellemaan selostus toiminnastaan. Valpon henkilömappi 4447. KA; Axel Axin muistio heinäkuussa 1987.
117 Kiertokirje aseveljille ilman päiväystä. Valtiollisen poliisin arkisto 3190. KA; Veikko Kiviselle lähetetty kiertokirje postituskuorineen. MH.
118 Ks. Silvennoinen – Tikka – Roselius 2016, 367–368, 442.
119 Pm. eräiden kansallissosialismia tai Saksaa muuten lähellä olevien piirien toiminnasta 8.1.1944. Valtiollisen poliisin arkisto 3190. KA.
120 Ruusukallio 2005, 145.
121 Tyrkkö 1975, 7.
122 Vapaussoturi 2/2005, 16.
123 Tyrkkö 1975, 7.
124 Kopio Valpon luettelosta: Maakuntien etappimiehet 15.8.1945. VA
125 Pohjonen 2000, 29–35.
126 Supo HM 4727/Laurell, Kai; Valpo SM:lle 7.3.1946. Valpo II 3328; Valpon ilmoitus (1946), Valpo HM A:4416/Kurkiala, Lauri Kalervo. KA.
127 Vertanen 2005, 51–53, 94.
128 Ks. esim. Elo 1993, 183–185.
129 Selostus 14.11.1952. Supo hmp 4695/Vainio, Valle, KA.
130 Puolustusvoimain Pääesikunnan komento-osaston kirje 20.7.1945. VA; Iskanius 2015, 428–430.
131 Parvilahti 1958, 296; Aamulehti 17.6.1948.
132 Veikko Elo, Kuka oli syyllinen ja miksi sitä ovat sotatantereella kaatuneet? 2.7.1999. VA.
133 Apu 2/2001, 57.
134 Jyri Ala-Nikkolan kirje Erkki Elorannalle 20.2.1978. VA.
135 Iltalehti 8.4.2017.
136 Saarijärvi 2014, 55, 67.
137 Tässä luvussa ilmoitettujen lähteiden lisäksi ks. Uola 2013.
138 Ilmoitus 16.3.1946. Valpo II 3190, KA.
139 Luonnekuvauksia paikallisista SS miehistä. Valtiollisen poliisin Lahden edustus 11.1.1945. Valpo 3190, KA.
140 Ilmoitus (1946) ja nimeämätön muistio 26.2.1948, Valpo HM A:4416/Kurkiala, Lauri Kalervo. KA.
141 Iskanius 2015, 428.
142 Saarijärvi 2014, 40.
143 Cande 2013, 145; Veljesapu r.y. 35 vuotta, 36, 38, 40.
144 Achtung 3/1996.
145 Hoppu 2015, 150.
146 Axel Axin muistio heinäkuu 1987 ja Axin kirje Kaarlo Heiskaselle 17.1.1990. VA, Veljesapu r.y. 35 vuotta, 6. Axin ja Heiskasen muistikuvat Riekin ja Alhavan tapaamisesta poikkesivat toisistaan. Ax sanoo käyneensä tapaamisissa yksin, Heiskasen mukaan mukana oli muitakin. Tekstissä on seurattu Axin luotettavan tuntuisia kirjallisia selostuksia. Heiskasen versiota ei ole käytettävissä.
147 Ruusukallio 2005, 148–149.
148 Hoppu 2015, 108.
149 Hoppu 2015, 151; R. G. Kallian kirje Sotainvalidien Veljesliitolle 3.4.1948 ja Veljesliiton kirje Kallialle 12.4.1948, Sotainvalidien Veljesliiton johtokunnan pöytäkirja 1.6.1949 ja liittohallituksen pöytäkirja 17.–18.6.1949. Sotainvalidien Veljesliiton arkisto.
150 Sotainvalidien Veljesliiton liittohallituksen pöytäkirja 8.12.1951. Sotainvalidien Veljesliiton arkisto; Hoppu 2015, 150–152.
151 Sotainvalidien Veljesliitto sisäministeriölle 28.12.1951. Sotainvalidien Veljesliiton arkisto Fa:13, KA.
152 Sotainvalidien Veljesliiton liittohallituksen pöytäkirja 12.1.1952. Sotainvalidien Veljesliiton arkisto.
153 Valtioneuvoston pöytäkirja 8.5.1952. Ca:405, KA.

154 Paasikiven päiväkirja I, 719 (16.10.1946); Valpo HM A:4470, Munck, Ruth Margareta, KA; Turun hovioikeuden päätökset 11.11.1946 ja 31.3.1947. Turun hovioikeus Dbb; 264–265, KA; Pohjonen 2000, 53–57; Lauerma 1966, 1018; Virtanen 2018, 191–199.
155 Tyrkkö 1975, 7–8.
156 Pohjalaisten ja helsinkiläisten välinen kirjeenvaihto helmi-huhtikuussa 1954. VA.
157 Pentti Koivisto Risto Juvoselle 8.4.1954. VA.
158 Uusi Kuvalehti 41/1954, 29.
159 Somersalon ja Ladaun kirje ilman päiväystä. JMS.
160 Veljesapu r.y. 35 vuotta, 6; Tarkastuskertomus 12.2.1954/A. Setälä, O. Sundström, K. Ilveskero; Axel Axin muistio heinäkuussa 1987; Heiskasen muistio "SS-Aseveljistä Veljesapuun" 11.11.1996. VA; Suomalaiset SS-miehinä kirjan myyntiesite. JMS.
161 Kopio Adenauerin kirjeestä kenraali Hauserille 17.12.1952. JSS.
162 Pekka Soila, Veljesapu ry:n synty ja alkutaival. Päiväämätön muistio, VA.
163 Ilveskero Pentti Koivistolle 27.4.1954. VA.
164 Pöytäkirja kokouksesta 15.1.1955. VA.
165 Ks. Söderlund 2010, 72.
166 Veljesapu r.y:n säännöt. 1975.
167 Aarne A. Roiha, Veljesapu r.y:n perustamisvaikeuksia 20.3.1985. VA; Achtung 2/2004, 12.
168 Veljesapu ry:n perustavan kokouksen pöytäkirja 15.2.1955 ja Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 24.4.2004. VA; Veljesavun ilmoitus yhdistysrekistetiin 15.2.1955,Veljesapu-Perinneyhdistys 67.247, PRH.
169 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 15.3.1955. VA.
170 Sotainvalidien Veljesliiton johtokunnan pöytäkirja 6.2.1954. Sotainvalidien Veljesliiton arkisto.
171 Ilveskero Pentti Koivistolle 27.4.1954. VA.
172 Valtiopäivät 1954, Liitteet X,28.
173 Veljesavun toimintakertomus 1955; Yrjö Tenomaan kirje johtokunnan jäsenille 5.10.1955. VA.
174 Veljesavun kiertokirje, joulukuu 1971. VA.
175 Berijan tarhat -kirjasta, Parvilahdesta ja Kekkosesta ks. Ilta-Sanomat 25.5.2002.
176 Sotainvalidi 3/2002.
177 Niilo Kuustien kirje 10.2.1955. VA.
178 Jääkärien Muistomerkkisäätiön kirje Veljesavulle 2.1.1958. VA.
179 Veljesavun ylimääräisen kokouksen pöytäkirja 27.5.1955 ja toimintakertomus vuodelta 1955. VA.
180 Veljesavun kiertokirje 1955 ilman päiväystä. JMS.
181 Veljesavun kiertokirje invalideille, ilman päiväystä. JMS.
182 Kutsu kokoukseen 20.11.1955. JL; Veljesavun ylimääräisen kokouksen pöytäkirja 20.11.1955. VA.
183 Hämeen Yhteistyö 24.11.1955.
184 Tenomaa Ladaulle 11.6.1956. VA.
185 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 8.4.1956 ja tilinpäätös 31.12.1955; Veljesavun kiertokirje 24.2.1956. VA.
186 Tenomaan kirje johtokunnan jäsenille 5.10.1955; Luettelo "Ensimmäiset jäsenet Veljesapu r.y:ssä". VA.
187 Veljesavun kiertokirje tammikuulla 1957. JMS.
188 Veljesavun vuosikokouksen pöytäkirja 17.3.1957 ja toimintakertomus 1956. VA; Veljesapu r.y. 35 vuotta, 9–10.
189 Veljesavun kiertokirje 10.11.1957. VA.
190 Veljesavun vuosikokouksen pöytäkirja 16.3.1958. VA.
191 Kokouskutsu Tampereen kokoukseen 1.11.1958. VA.
192 Veljesavun veisuvihko 1958.
193 Veljesavun vuosikokouksen pöytäkirja 1.3.1959. VA.
194 Parvilahden kirje Paavo Maunulalle 17.3.1959. VA.
195 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 5.1.1960. VA.
196 Huyn 1979, 39–40.
197 Kotonen 2018, 69.
198 Vrt. Kotonen 2018, 70.

199 Ilta-Sanomat 2.1., 4.1. ja 5.1.1960; Veljesavun työvaliokunnan pöytäkirja 5.1.1960 ja kiertokirje tammikuu 1960. VA.
200 Pekka Kurvinen Kalervo Kurkialalle 3.5.1958. VA.
201 Veljesavun kiertokirje helmikuu 1959. VA.
202 Veljesavun kiertokirje, kesäkuu 1960. VA.
203 Veljesavun johtokunnan ja valtuuskunnan yhteisen kokouksen esityslista 28.2.1960. VA.
204 Veljesavun vuosikokouksen pöytäkirja 20.3.1960. VA.
205 Achtung 4/1998; Parvilahden kirje Paavo Maunulalle 17.3.1959. VA.
206 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 15.4.1972 ja kiertokirje, syyskuu 1974. VA.
207 Veljesavun kiertokirje, huhtikuu 1976. VA.
208 Heikasen kiertokirje tukimiehille 9.11.1979; Valtiovarainministeriön päätös 19.12.1979. VA.
209 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 9.5.1989. VA.
210 Veljesavun kiertokirje (1955). VA.
211 Veljesavun toimintakertomus 1959–1960. VA.
212 Luettelo "Ensimmäiset jäsenet Veljesapu r.y:ssä". VA.
213 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 12.2.1959 ja vuosikokouspöytäkirja 1.3.1959. VA.
214 Veljesavun toimintakertomukset 1955–1959. VA.
215 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 15.2.1956. VA.
216 Tenomaan kirjeet Steinerille 23.9.1955 ja 13.1.1956. VA
217 Parvilahden kirje Steinerille 5.7.1956. VA,
218 Kenraali Steinerin matkaohjelma. VA; Ruusukallio 2005, 152–155.
219 Steinerin kirje Koivistolle 27.12.1956. VA.
220 Ilkka 31.10.1955.
221 Asetus 390/1956; Honkasalo 2000, 348–349.
222 Ruusukallio 2005, 149.
223 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 23.7.1956, kiertokirjeet heinäkuussa ja joulukuussa 1956 ja Veljesavun toimintakertomus 1956; Kurvisen ja Ilveskeron kiertokirje heinäkuussa 1956. VA.
224 Veljesavun kiertokirje, lokakuu 1958. VA.
225 Veljesavun toimintakertomus 1958–1959. VA.
226 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 21.5.1961 ja Veljesavun kirje Sotainvalidien Veljesliitolle 15.5.1961. VA.
227 Sotainvalidien Veljesliiton johtokunnan pöytäkirja 17.5.1961. Sotainvalidien Veljesliiton arkisto.
228 Veljesavun kiertokirje 24.2.1956. VA.
229 Veljesavun toimintakertomus 1961. VA.
230 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 5.12.1975 ja 13.2.1976. VA.
231 Veljesavun jäsentiedote kesäkuussa 1984. VA.
232 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 19.5.1992. VA.
233 Lauerma 1966, 1018.
234 Achtung 3/1996; Virtanen 2018, 250–251.
235 Tyrkkö 1960, 305.
236 Toimikunnan pöytäkirja 11.6.1956 ja Veljesavun kirje 11.5.1956. VA.
237 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 23.7.1956, kiertokirjeet kesäkuussa ja heinäkuussa 1956 ja Veljesavun toimintakertomus 1956. VA.
238 Veljesavun toimintakertomukset 1967 ja 1971. VA.
239 Toimikunnan pöytäkirja 11.6.1956. VA.
240 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 28.3.1958, Lauri Leppäsen sitoumus 19.5.1958 ja Veljesavun ylimääräisen kokouksen pöytäkirja 1.11.1958. VA; Veljesapu r.y. 35 vuotta, 10.
241 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 7.12.1959 ja 13.4.1960. VA.
242 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 16.4.1966 ja johtokunnan pöytäkirja 8.11.1969. VA.
243 Niilo Kuustien kirje Toivo Vainiolle 14.11.1968 ja Veljesavun kiertokirje, marraskuu 1970. VA.
244 Veljesavun vuosikokouspöytäkirjat 7.4.1973 ja 6.4.1974, kiertokirje, joulukuu 1974, johtokunnan pöytäkirjat 27.5. ja 20.11.1974. VA.
245 Veljesavun jäsentiedote helmikuussa 1983. VA.
246 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 8.5. ja 30.10.1991 sekä 20.10.1992, SS-Sturmmann-patsaan myyntiesite. VA.

247 Veljesavun jäsentiedote helmikuu 1993. VA.
248 Veljesavun kiertokirje 29.5.1957 ja toimintakertomus 1957. VA.
249 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 28.3.1958, 1.3. ja 7.12.1959. VA.
250 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 5.10. ja 15.12.1958, 12.2. ja 1.3.1959. VA.
251 Veljesavun kiertokirje, huhtikuu 1960, VA.
252 Veljesavun ylimääräisen kokouksen pöytäkirja 1.11.1958, liite. VA.
253 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 16.5.1958. VA.
254 Veljesavun kiertokirje, lokakuu 1958. VA; Ks. Matikkala 2017, 491–492.
255 Veljesapu r.y. 35 vuotta, 21.
256 Veljesavun kiertokirje lokakuu 1987. VA.
257 Veljesavun kiertokirje, huhtikuu 1960. VA.
258 Veljesavun kiertokirje, kesäkuu 1960. VA.
259 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 23.11.1973 ja 26.5.1977. VA.
260 Ks. Päämajan Käskylehti N:o 19/24.6.1942 ja Päämajan komento-osaston kirjelmä 3.7.1942. Kopiot VA:ssa.
261 Puolustusvoimain komentajan esittely tasavallan presidentille 31.10.1945. Kopio VA:ssa.
262 Veljesavun kirjelmä puolustusministeriölle 10.1.1958. VA.
263 Valtiovarainministeriö Uudenmaan lääninhallitukselle 12.5.1958. VA.
264 Pääesikunta Uudenmaan lääninhallitukselle 12.8.1958. VA.
265 Erik Heinrichsin lausunto 11.11.1958. VA.
266 Olavi Rytkölän lausunto 30.9.1958. VA.
267 Allekirjoittamaton lausunto huhtikuussa 1960. VA.
268 Valtiopäivät 1958 Liitteet IV, 3 ja 4. Lakiasiain aloitteet N:o 9 ja 10.
269 Pääesikunta B. Lönnbladille 1.7.1959. VA.
270 Veljesapu r.y. 35 vuotta, 11–12.
271 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 29.10.1958, VA; Parvilahti 1958, 299–301.
272 Veljesavun toimintakertomus 1956, johtokunnan pöytäkirja 28.9.1956 ja Veljesavun kiertokirje 29.5.1957. VA.
273 Niilo Lauttamus Veljesavulle 29.12.1956 ja Pekka Kurvinen Niilo Lauttamukselle 5.2.1957. VA.
274 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 16.5.1958. VA.
275 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 3.8.1958 ja sopimus 4.9.1958. VA.
276 Parvilahden markkinointikirje SS-vapaaehtoisille, marraskuu 1958 ja arvostelupyyntö, joulukuu 1958. VA.
277 Helsingin Sanomat 11.12., 14.12. ja 19.12.1958.
278 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 15.12.1958 ja 12.2.1959 sekä ja kiertokirje helmikuussa 1959. VA; Veljesapu r.y. 35 vuotta, 12.
279 Parvilahden kirje Paavo Maunulalle 17.3.1959. VA.
280 Veljesavun vuosikokouksen pöytäkirja 1.3.1959, liitteet. VA.
281 Sopimus 26.10.1959. VA.
282 Kilpailukutsu 30.6.1959; Veljesavun kiertokirje 1.12.1960. VA.
283 Veljesavun toimintakertomus 1960–1961 ja kiertokirje, kesäkuu 1960. VA.
284 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 22.4.1967 ja toimintakertomus 1966; kiertokirjeet, kesäkuu 1967 ja joulukuu 1967. VA.
285 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 20.4.1968. VA.
286 Kustannussopimus 7.11.1968. VA.
287 Jokipii 1996, 5–7.
288 Veljesapu r.y. 35 vuotta, 15
289 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 19.4.1969. VA; Vaasa 20.4.1969; Veljesapu 35 vuotta, 16.
290 Veljesapu 35 vuotta, 15; Veljesavun toimintakertomus 1968, johtokunnan pöytäkirjat 13.6. ja 8.11.1969; Veljesavun kiertokirje valtuuskunnan jäsenille 14.11.1969. VA; Achtung 3/1998.
291 Jokipiin kirje Leo Sormuselle 9.1.1988, Veljesavun jäsentiedote toukokuu 1988, Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 25.10. ja 1.12.1988 sekä Veljesavun kirje Jokipiille 5.12.1988. VA.
292 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 30.10.1991. VA.
293 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 29.1.1992. VA.

294 Luovutussopimus 23.4.1992; Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 19.5. ja 20.10.1992. VA.
295 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 22.2.1995. VA.
296 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 20.4.1995. VA.
297 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 20.9.1995. VA.
298 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 13.12.1995 ja 23.4.1996. VA.
299 Achtung 2/1996.
300 Jokipii 1996, 8.
301 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 24.9.1996. VA; Achtung 1/1997.
302 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 20.11.1996. VA.
303 Hämeen Yhteistyö 17.5., 18.5., 19.5., 20.5. ja 21.5.1961.
304 Veljesapu r.y. 35 vuotta, 13; Ruusukallio 2005, 155.
305 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 21.5.1961 ja kiertokirje 29.3.1961. VA.
306 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 25.3.1962. VA.
307 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 23.5.1963 ja kiertokirje, kesäkuu 1963. VA.
308 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 19.4.1964.
309 Veljesavun toimintakertomus 1964 ja vuosikokouspöytäkirja 3.4.1965. VA.
310 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 24.4.1971. VA.
311 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 16.4.1966 ja johtokunnan pöytäkirja 9.5.1966. VA.
312 Vrt. Kotonen 2018, 70.
313 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 22.4.1967 ja johtokunnan pöytäkirja 15.6.1967. VA.
314 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 20.4.1968. VA.
315 Veljesavun toimintakertomus 1968. VA
316 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 19.4.1969 ja johtokunnan pöytäkirja 13.6.1969. VA.
317 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 25.3.1962 ja kiertokirje 12.6.1962. VA.
318 Veljesavun toimintakertomus 1968. VA.
319 Veljesavun toimintakertomus 1969. VA.
320 Veljesavun toimintakertomukset ja tilinpäätökset 1960–1969. VA.
321 Erkki Tiinuksen kirje Haapaniemelle 27.1.1964; Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 27.2.1966 ja vuosikokouspöytäkirja 16.4.1966. VA; Veljesapu r.y. 35 vuotta, 14.
322 Jokipii 1996, 367–368.
323 ”Kutin” (ilmeisesti Tapio Kutinlahti) kirje Unto Bomanille 28.10.1942 (kopio). MH.
324 Vaasa 20.4.1967.
325 Veljesapu r.y. 35 vuotta, 14; Veljesavun kokouspöytäkirjat 16.4.1966 ja 6.4.1974. VA.
326 Veljesavun kiertokirje, joulukuu 1974 ja johtokunnan pöytäkirja 20.11.1974. VA.
327 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 12.6.1975. VA.
328 Helsingin kerhon muistio 10.5.1976. VA.
329 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 1.4. ja 16.4.1977. VA.
330 Ala-Nikkolan ja Kurvisen lausunto 23.8.1977. VA.
331 Pataljoonan lipun käyttöä koskeva kirjeenvaihto 1977–1978 ja N.s. Pataljoonan lipun määrittely ja käyttöohjesääntö. VA.
332 Veljesavun Turun kerhon ”Katsaus toimintaamme ajalta 13.3.1976–12.4.1977 ja Elorannan H-V.-kirje 23.3.1978. VA.
333 Veljesavun Turun kerhon kirje Veljesavulle 15.4.1977. VA.
334 Veljesavun Etelä-Pohjanmaan kerhon kirje Veljesavulle 5.4.1977 ja Erkki Elorannan H-V.-kirje 23.3.1978. VA.
335 Veljesavun Turun kerhon kokousmuistio 30.5.1977 ja Erkki Elorannan H.V.-kirjeet 3.6.1977 ja 23.3.1978. VA.
336 V. Malmgrenin Hyvä Veli -kirje 27.2.1978. VA.
337 Pekka Kurvisen kirje Erkki Elorannalle 19.2.1978. VA.
338 Erkki Elorannan H.V.-kirje 23.3.1978 ja Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 1.3.1978 ja kiertokirje, maaliskuu 1978. VA.
339 Erkki Eloranta, Muistiinpano Turussa 2.3.1978. RR.
340 Veljesapu ry:n Turun seudun jäsenten kerhon toimintakertomus ajalta 12.4.1977–31.3.1978 ja Turun kerhon vuosikokouksen pöytäkirja 22.5.1978. VA.

341 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 4.1.1980 ja 20.11.1996. VA.
342 Asetukset 380 ja 383/1978.
343 Nortion kirje Veljesavun johtokunnalle 3.2.1983. VA.
344 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 19.3.1983 ja 15.2.1984. VA.
345 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 14.11.1989. VA.
346 Suomen Käsityön Ystävät Oy:n tarjous 26.7.1989 ja Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 5.9.1989. VA.
347 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 19.9. ja 21.11.1990. VA.
348 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 8.5.1991. VA.
349 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 30.10.1991. VA.
350 Veljesavun pöytäkirja 29.1.1992. VA.
351 Achtung 2/1996.
352 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 18.4.1970 sekä johtokunnan pöytäkirjat 8.11.1969 ja 14.2.1970, Veljesavun kiertokirje, kesäkuu 1970. VA; Turun Sanomat 19.4.1970.
353 Veljesavun kiertokirje, marraskuu 1970; Cande 2013, 129–131.
354 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 14.2.1970. VA; Mutista ks. Tyrkkö 1960, 308–311.
355 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 10.10.1970. VA.
356 Veljesavun kiertokirje, kesäkuu 1971 ja johtokunnan pöytäkirja 25.5.1971. VA.
357 Hämeen Yhteistyö 5.5.1971; Tiedonantaja 6.5.1971; Länsi-Savo 20.5.1971.
358 Valtiopäivät 1971, pöytäkirjat I, 908.
359 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 24.4.1971 ja kiertokirjeet, kesäkuu ja joulukuu 1971. VA; Veljesapu 35 vuotta, 16.
360 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 15.4.1972, johtokunnan pöytäkirja 14.6.1972 ja toimintakertomus vuodelta 1972 sekä jäsentiedote maaliskuussa 1978. VA.
361 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 7.4.1973 ja johtokunnan pöytäkirja 24.5.1973. VA.
362 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 6.4.1974 ja toimintakertomus 1974 sekä johtokunnan pöytäkirja 27.5.1974. VA.
363 Veljesavun kiertokirje, maaliskuu 1975 ja Richard Schulzen kirje Jaakko Nortiolle 19.9.1975; Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 12.6. ja 2.10.1975, Veljesavun toimintakertomus 1975. VA.
364 Helsingin kerhon kokousmuistiot 1.9. ja 3.11.1976. VA.
365 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 21.1.ja 28.4.1986 sekä vuosikokouspöytäkirja 22.3.1986. VA; Veljesapu r.y. 35 vuotta, 20.
366 Veljesavun kiertokirje, huhtikuu 1975, VA.
367 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 12.4.1975. VA.
368 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 12.6.1975 ja kiertokirje kesäkuu 1975. VA.
369 Veljesavun Etelä-Pohjanmaan kerhon muistio 7.5.1975. VA.
370 Veljesavun kiertokirjeet, joulukuu 1975 ja maaliskuu 1976. VA.
371 Pohjanmaan Kansa 18.2. ja 27.3.1976; Veljesapu 35 vuotta, 18.
372 Helsingin kerhon muistio puhelinkeskustelusta Nortio – Kähärä 3.4.1976. VA.
373 Suomen Sosialidemokraatti 29.3.1976.
374 Matti Tuovisen muistiot 30.3.1976. Ulkoasiainministeriö 12 L NL.
375 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 30.3.1976; Helsingin kerhon muistio puhelinkeskustelusta Nortio – Kähärä 3.4.1976. VA.
376 Sisäministeriön tiedote 30.3.1976. Supon arkisto; Ilta-Sanomat 31.3.1976; Aamulehti 31.3.1976; Helsingin Sanomat 4.4.1976; Veljesapu 35 vuotta, 18.
377 Sisäministeriön poliisiylijohtajan sijainen Kyösti Jousimaa Suojelupoliisin päällikölle 30.3.1976 sekä Jousimaan lähete. Supon arkisto.
378 Risto Toiviaisen ilmoitus 2.4.1976. Supon arkisto.
379 Oiva Heikasen puhuttelu 7.4.1976. Supon arkisto: Oiva Heikasen muistio 10.2.1978. VA.
380 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 23.4.1976. VA.
381 Jyri Ala-Nikkolan selvitys 5.4.1976. Supon arkisto.
382 Veljesavun kiertokirje kesäkuussa 1970. VA.
383 Suojelupoliisin päällikön kirjelmä sisäministerille 9.4.1976. Supon arkisto.
384 Satakunnan Kansa 29.4.1976; Etelä-Suomen Sanomat 3.5.1976.
385 Valtiopäivät 1976, pöytäkirjat T, 1003–1004.

386 Aamulehti 31.3.1976; Apu 9.4.1976.
387 Ylietsivä Niilo Kerttulan ilmoitus 5.4.1976. Supon arkisto; Helsingin kerhon muistio 5.4.1976. VA.
388 Veljesapu 35 vuotta, 17.
389 Helsingin Sanomat 1.4.1976.
390 Etelä-Suomen Sanomat 1.4.1976.
391 Pohjanmaan Kansa 6.4. ja 27.4.1976.
392 Me-lehti 21.4.1976.
393 Turun Sanomat 19.4.1970.
394 Kansan Uutiset 11.4.1976.
395 Helsingin kerhon muistio 10.5.1976. VA.
396 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 5.5.1976. VA.
397 Helsingin kerhon muistio 17.9.1976 "Veli Pekka Kurvinen". VA.
398 Uusi Suomi 21.5.1976.
399 Wolfgang Wickin asiasta kirjoitti mm. New York Times 20.3.1976.
400 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 30.10.1976. VA.
401 Aamulehti 12.8.1976.
402 Veljesavun kiertokirje, marraskuu 1976 ja vuosikokouspöytäkirja 30.10.1976. VA.
403 Achtung 3/1996.
404 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 16.4.1977; Veljesavun äänitteet/L21 ja L22. VA.
405 Veljesavun äänitteet/L26.
406 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 15.4.1978. VA.
407 Erkki Elorannan H.V.-kirje 23.3.1978. VA.
408 Veljesapu r.y. 35 vuotta, 18; Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 31.3.1979 ja johtokunnan pöytäkirja 28.11.1979; Erkki Elorannan H.V.-kirje 23.3.1978; Veljesavun äänitteet/L12. VA.
409 Tiedonantaja 2.12.1977.
410 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 14.2.1970, toimintakertomus ja tilinpäätös 1970. VA.
411 Turun Sanomat 19.4.1970.
412 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 6.2.1971 ja toimintakertomus 1971. VA.
413 Veljesavun toimintakertomus 1972. VA.
414 Veljesavun toimintakertomus 1973. VA.
415 Veljesavun toimintakertomus 1974. VA.
416 Veljesavun kiertokirje joulukuu 1975. VA.
417 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 2.6.1975 ja toimintakertomus 1975. VA.
418 Veljesavun tilinpäätös 1974. VA; Pohjanmaan Kansa 18.2. ja 27.4.1976.
419 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 16.4. ja 21.10.1977 sekä toimintakertomus 1977. VA.
420 Veljesapu; Ohjeita eläke-, korvaus- ym. asioissa 1978. VA.
421 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 1.3., 15.4., 4.6. ja 5.12.1978, toimintakertomus 1978. VA.
422 Veljesavun tuloslaskelma ja toimintakertomus 1979 ja Veljesavun nauhoitteet/L21 ja L22. VA.
423 Veljesavun kiertokirje kesäkuu 1970 ja toimintakertomus 1970. VA.
424 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 6.4.1974 ja toimintakertomukset 1971–1975. VA.
425 Veljesavun toimintakertomukset 1976–1979. VA.
426 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 14.1. ja 26.5.1977. VA.
427 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 18.4.1970. VA.
428 Veljesavun kiertokirje, kesäkuu 1970. VA; Veljesapu r.y. 35 vuotta, 16.
429 Veljesavun kiertokirje, kesäkuu 1971. VA.
430 Veljesavun toimintakertomus 1971. VA.
431 Veljesavun johtokunnan kokouksen pöytäkirja 8.2.1975. VA.
432 Asetus 264/1977.
433 Asetus 555/1978.
434 Valtiopäivät 1978, Asiakirjat F2, kirjallinen kysymys n:o 363.
435 Valtiopäivät 1978, pöytäkirjat 3, 2425–2426.
436 Helsingin Sanomat 22.7.1978.
437 Tiedonantaja 2.8.1978.

438 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 24.4.1971, kiertokirje, kesäkuu 1971 ja toimintakertomus 1971, johtokunnan pöytäkirjat 24.5.1973 ja 3.12.1982. VA; Veljesapu 35 vuotta, 16.
439 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 4.2.1983. VA.
440 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 19.3.1993. VA.
441 Helsingin varuskunnan päällikön päätös 27.5.1983. VA.
442 Oiva Heikasen selostus muistopaaden paljastamisesta 4.6.1983. VA; Veljesapu r.y. 35 vuotta, 19; Asunnan kirje SS-toimistolle 23.5.1943. VA.
443 Veljesavun toimintakertomus 1986. VA.
444 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 13.2.1976 ja vuosikokouspöytäkirja 30.10.1976. VA
445 Oiva Heikasen kirje kultaisen ansiomerkin saaneille 1982. VA.
446 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 15.3.1980. VA.
447 Achtung 3/2000.
448 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 21.3.1981. VA.
449 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 20.3.1982. VA.
450 Ilkka 21.3.1982.
451 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 19.3.1983. VA.
452 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 20.3.1984, VA.
453 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 5.10. ja 4.12.1984 ja 20.2.1985. VA; Turun seudun kerhon kirje Oiva Heikaselle 7.2.1985. RR.
454 Oiva Heikasen kiertokirje 2.1.1985 ja muistio 10.3.1985 sekä päiväämätön kiertokirje; Kähärän aloite "Ryhmä Steiner" 6.3.1985. VA.
455 Turun seudun kerhon toimintakertomus 1984–1985. RR; Veljesavun äänitteet/L24.
456 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 23.3.1985. VA.
457 Veljesapu r.y. 35 vuotta, 20.
458 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 22.3.1986. VA.
459 V. K. Simola puhe 20.3.1986. VA.
460 Veljesavun toimintakertomus 1986. VA.
461 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 14.1. ja 27.3.1987. VA.
462 Pentti Koiviston kirje "hyvälle aseveljelle" 4.3.1987. VA.
463 Erkki Elorannan kirjeet Turun seudun veljille 7.3. ja 11.3.1987. RR.
464 Veikko Kivisen päiväämätön kirje "Puheenjohtajalle" 1987, allekirjoittajina myös Niilo Kuustie, Jouko Ilkka ja Pentti Koivisto. MH.
465 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 27.3.1987. VA.
466 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 1,12.1987. VA.
467 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 18.3.1988. VA; Veljesapu r.y. 35 vuotta, 4.
468 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 17.3.1989 ja Veljesavun videot/2. VA.
469 Ilta-Sanomat 21.3.1981.
470 Erkki Elorannan kiertokirje 27.3.1981. RR.
471 Ilta-Sanomat 27.3.1981.
472 Valtiopäivät 1981, pöytäkirjat I, 524–525.
473 Tiedonantaja 25.3.1981.
474 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 4.9.1981. VA; Veljesapu r.y. 35 vuotta, 19.
475 Veljesavun Etelä-Pohjanmaan kerhon kiertokirje 17.4.1981. VA.
476 Vaasa Oy:n kirje Veljesavulle 20.10.1981; Erkki Elorannan kiertokirje 26.11.1981; Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 20.11.1981. VA; Pohjanmaan Kansa 8.12.1981.
477 Veljesavun Turun kerhon kiertokirje tammikuussa 1985; Erkki Elorannan kiertokirje 1.2.1985; Veljesavun äänitteet/L24. VA.
478 Kansan Uutiset 23.3.1985.
479 Ilta-Sanomat 25.3.1985.
480 Veljesavun jäsentiedote kesäkuussa 1984. VA.
481 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 5.10.1984. VA.
482 Veljesavun jäsentiedote joulukuussa 1984. VA.
483 Veljesavun jäsentiedote maaliskuussa 1985. VA.
484 Veljesavun toimintakertomus 1985 ja johtokunnan pöytäkirja 28.4.1986. VA.

485 Veljesavun jäsentiedote toukokuussa 1986 ja toimintakertomus 1986. VA.
486 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 15.4.1993. VA.
487 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 25.11.1993. VA.
488 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 28.1. ja 15.4.1993. VA.
489 Achtung 1/1996.
490 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 12.11.1998. VA.
491 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 26.8.1998. VA.
492 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 21.1.1986 ja 10.6.1987 sekä vuosikokouspöytäkirja 22.3.1986; Veljesavun kirje arpajaisasiamiehille 15.6.1987 ja tukimiehille 26.9.1987 sekä jäsentiedotteet toukokuu ja kesäkuu 1987, toimintakertomukset 1986 ja 1987; Turun seudun kerhon kiertokirje joulukuussa 1986. VA; Veljesapu r.y. 35 vuotta, 20.
493 Veljesapu r.y. 35 vuotta, 33.
494 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 28.4.1986 ja jäsentiedote joulukuu 1986. VA; Veljesapu r.y. 35 vuotta, 21.
495 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 30.1.1991, 20.10.1992 ja 28.1.1993. VA.
496 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 7.2.1997. VA.
497 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 4.11.1986 ja 10.4.1987 sekä 25.10.1988; Veljesavun kirje Pääesikunnalle 12.12.1986, Sopimus Pääesikunnan ja Veljesavun välillä 28.1.1987 Veljesavun ja "E. E. Säätiön" sopimus 10.6.1987, Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 27.3.1987. VA; Veljesapu r.y. 35 vuotta, 20.
498 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 13.2.1979. VA.
499 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 25.10.1988. VA.
500 Aamulehti 29.12.1988; Helsingin Sanomat 29.12.1988.
501 Helsingin Sanomat ja Ilta-Sanomat 9.4.1990.
502 Veljesavun toimintakertomus 1995. VA.
503 Ilta-Sanomat 26.9.1990.
504 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 6.4.1974. VA.
505 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 26.9.1987, VA; Veljesapu r.y. 35 vuotta, 21.
506 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 28.4.1988. VA.
507 35-vuotishistoriatoimikunnan kirje ent. puheenjohtajille 15.12.1987; Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 14.11.1989. VA.
508 Achtung 3/1996.
509 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 1.12.1988, 5.9. ja 14.11.1989. VA.
510 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 21.3.1997 ja johtokunnan pöytäkirja 16.4.1997. VA.
511 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 15.7.2010. VA.
512 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 9.6.2011. VA.
513 Vasabladet 25.2.1989; Alf Silfverbergin kirje Tapio Sormuselle 26.2.1989 ja Pekka Kurviselle 27.2.1989. VA.
514 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 28.1.1988. VA.
515 Iltalehti 9.2.1989.
516 Helsingin Sanomat 8.2.1987; Kansan Uutiset 30.12.1988; Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 15.4.1993. VA.
517 Achtung 1/1996.
518 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 24.1.2000. VA.
519 Achtung 4/1998.
520 Jyri Ala-Nikkolan kirje Erkki Elorannalle 20.2.1978. VA.
521 Pohjanmaan Kansa 1.2. ja 4.2.1978 ja 11.7.1981; Ilkka 9.10.1977.
522 Kutsut veteraanijuhlaan 1987 ja Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 27.3.1987. VA; Veljesapu r.y. 35 vuotta, 21.
523 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 22.9. ja 23.11.1994. VA.
524 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 18.3.1988 ja vuosikokouspöytäkirja 17.3.1989. VA.
525 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 20.10.1992. VA.
526 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 9.9.1993. VA.
527 Helsingin Sanomat 24.1.1994; Achtung 3/1993, 10.
528 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 25.11.1993. VA.

529 Veljesavun tuloslaskelmat 1980 ja 1981 ja johtokunnan pöytäkirja 13.2.1981. VA.
530 Veljesavun toimintakertomus 1982. VA.
531 Veljesavun tuloslaskelma 1983. VA.
532 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 20.3.1984. VA.
533 Veljesavun tuloslaskelma 1984. VA.
534 Veljesavun äänitteet/L25.
535 Veljesavun tilinpäätös 1985. VA.
536 Veljesavun toimintakertomus 1986. VA.
537 Veljesavun toimintakertomus ja tilinpäätös 1987. VA.
538 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 27.3.1987. VA.
539 Veljesavun toimintakertomus 1988. VA.
540 Veljesavun tuloslaskelma 1989. VA.
541 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 17.3.1989. VA.
542 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 19.5.1992. VA.
543 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 20.10.1992. VA.
544 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 28.1.1993. VA.
545 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 15.4., 9.9. ja 25.11.1993 ja vuosikokouspöytäkirja 25.3.1994. VA.
546 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 23.5.1994. VA.
547 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 23.11.1994, 22.2. ja 20.4.1995. VA.
548 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 20.9. ja 13.12.1995. VA.
549 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 20.2.1996. VA.
550 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 22.3.1996 ja johtokunnan pöytäkirja 23.4.1996. VA.
551 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 20.11.1996. VA.
552 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 14.5. ja 20.10.1997. VA.
553 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 4.2.1999. VA.
554 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 27.9.1999. VA.
555 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 23.4.1996. VA.
556 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 28.1., 28.4., 6.9., 25.10. ja 1.12.1988. VA.
557 Kurvisen, Haapaniemen, Silfverbergin ja Soilan kirje vuosikokoukselle 20.3.1993. VA.
558 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 20.3.1993. VA.
559 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 15.4.1993. VA.
560 Kurvisen, Soilan ja Haapaniemen kirje Veljesavun johtokunnalle 4.5.1993. VA.
561 Tapio Sormusen kirje Veljesavun johtokunnalle 6.5.1993. VA.
562 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 9.9.1993. VA.
563 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 25.11.1993. VA.
564 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 22.2.1995 ja 20.2.1996, vuosikokouspöytäkirja 22.3.1996. VA.
565 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 31.3.1990 ja toimintakertomus 1990. VA.
566 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 9.3.1991 ja jäsentiedote, kesäkuussa 1991; Veljesavun videot/25. VA.
567 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 30.10.1991, VA.
568 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 28.3.1992. VA.
569 Veljesavun äänitteet/L26.
570 Achtung 2/1996.
571 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 20.3.1993. VA; Achtung 1/1993.
572 Achtung 2/1993.
573 Aamulehti 21.3.1993.
574 Tampereen juhlaa selostivat mm. Aamulehti ja Tamperelainen, seikkaperäisen selostuksen julkaisi Pirkan Viesti kesäkuun 1993 numerossaan; Achtung 2/1993.
575 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 25.3.1994 ja vuosikokouspöytäkirja 25.3.1994. VA.
576 Hämeen Sanomat 26.3.1994; Liuhalan ja Rannikon puheet. VA.
577 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 22.2.1995 ja vuosikokouspöytäkirja 24.3.1995. VA; Achtung 2/1995.
578 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 22.3.1966 ja Veljesavun videot/6. VA; Achtung 2/1996.
579 Achtung 3/1996.
580 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 21.3.1997; Achtung 2/1997.

581 Canden kirje Erkki Heimolaiselle 22.3.1997. VA.
582 Achtung 1–2/1997; Hämeen Sanomat 5.5.2003.
583 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 20.11.1996, 7.2.ja 16.4.1997. VA.
584 Veljesavun toimintakertomus 1997. VA.
585 Veljesavun vuosikokouspöytäkirjat 28.3.1989 ja 26.3.1999 sekä hallituksen pöytäkirja 18.9.2004. VA.
586 Achtung 2/1999.
587 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 27.9.1999. VA.
588 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 14.5. ja 20.10.1997.VA; Achtung 1/1998.
589 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 26.8.1998 ja vuosikokouspöytäkirja 26.3.1999.
590 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 24.1.2000. VA.
591 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 29.3. ja 29.5.2000 ja toimintasuunnitelma vuodelle 2000. VA.
592 ks. Söderlund 2010, 72.
593 Veljesavun vuosikokouspöytäkirjat 28.3.1992 ja 20.3.1993. VA.
594 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 9.9.1993. VA.
595 Alf Silfverbergin ehdotus 9.1.1994. VA.
596 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 23.2. ja 25.3.1994. VA.
597 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 25.3.1994. VA.
598 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 23.5.1994. VA.
599 Veljesavun toimintakertomus 1986. VA.
600 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 30.10.1991. VA.
601 Erkki Eloranta, Muistio n.s. kannattavien jäsenten hyväksyntä 5.5.1985. VA.
602 Veljesavun vuosikokouspöytäkirjat 31.3.1990 ja 20.3.1993 sekä jäsentiedote joulukuussa 1990. VA.
603 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 19.5.1992 ja 15.4.1993. VA.
604 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 23.4.1996. VA.
605 Esimerkiksi tämän kirjoittaja hyväksyttiin Heikki Olssonin puheenjohtajakaudella Veljesavun jäseneksi pelkät yhteystiedot puheenjohtajalle antamalla ilman johtokunnan siunausta.
606 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 14.5.1997. VA.
607 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 12.11.1998. VA.
608 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 4.2. ja 12.3.1999. VA.
609 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 12.3.1999 ja vuosikokouspöytäkirja 26.3.1999; Veljesavun videot/22. VA.
610 Veljesavun ylimääräisen kokouksen pöytäkirja 1.8.1999. VA; Achtung 3/1999.
611 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 27.9.1999. VA.
612 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 24.1. ja 3.3. 2000. VA.
613 Veljesavun hallituksen pöytäkirjat 27.7. 4.10. ja 29.11.2000. VA; Veljesavun ilmoitus yhdistysrekisteriin 11.10.1999. Veljesapu-Perinneyhdistys 67.247, PRH; Turun Sanomat 6.7.2000.
614 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 22.1.2001. VA; Veljesavun ilmoitus yhdistysrekisteriin 30.10.2000, Veljesapu-Perinneyhdistys 67.247, PRH.
615 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 9.9. ja 25.11.1993. VA.
616 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 20.4.1995. VA.
617 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 7.2.1997. VA.
618 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 14.5.1997. VA.
619 Sotavainajien muiston vaalimisyhdistys ry 1998–2013, 4; Valtiopäivät 1999, kirjallinen kysymys 90, ministeri Lindénin vastaus.
620 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 4.2. ja 12.11.1998 sekä 4.2. ja 13.3.1999 ja vuosikokouspöytäkirja 26.3.1999. VA.
621 Valtiopäivät 1999, kirjalliset kysymykset 90 ja 96.
622 Helsingin Sanomat 13.5.1999; Ilta-Sanomat 17.5. ja 10.6.1999; Sotaveteraani 23.6.1999.
623 Ilta-Sanomat 3.7.1999.
624 Achtung 3/1999.
625 Jokipiin kirje Heikki Olssonille 25.7.1999. VA.
626 Achtung 4/1999.
627 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 14.4.2000 ja hallituksen pöytäkirja 29.5.2000. VA.
628 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 1.3.2003. VA.

629 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 9.9.1993. VA; Achtung 3/1993.
630 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 9.9.1993. VA.
631 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 23.2.1994. VA.
632 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 22.9.1994. VA.
633 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 21.3.1981. VA.
634 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 5.5.1981. VA.
635 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 22.11.1994, 23.4. ja 20.11.1996. VA; Achtung 7/1995.
636 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 16.4.1997. VA.
637 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 14.5.1997 ja Veljesavun toimintakertomus 1997. VA.
638 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 26.8. ja 12.11.1998, 4.2. ja 29.4.1999. VA.
639 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 26.3.1999. VA.
640 Achtung 2/1999.
641 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 27.9.1999 ja 24.1.2000. VA.
642 Achtung 3/1996.
643 Veljesavun vuosikokouspöytäkirjat 9.3.1991 ja 20.3.1992, tuloslaskelmat 1990, 1991 ja 1992. VA.
644 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 28.3.1992. VA
645 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 25.3.1994 ja tuloslaskelma 1993. VA.
646 Veljesavun tuloslaskelma 1996. VA.
647 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 14.5.1997 ja taseet 1996 ja 1997. VA.
648 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 22.3.1996 ja tuloslaskelma 1994.VA; Achtung 2/1997.
649 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 21.3.1997. VA.
650 Veljesavun tuloslaskelma ja toimintakertomus 1997 ja vuosikokouspöytäkirja 28.3.1998. VA.
651 Veljesavun tuloslaskelma ja toimintakertomus 1998 sekä johtokunnan pöytäkirjat 12.11.1998 ja 4.2.1999. VA.
652 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 14.4.2000 ja toimintakertomus 1999. VA.
653 Veljesavun videot/18.
654 Achtung 3/1994–2/1995.
655 Achtung 3/1997; Veljesavun videot/12.
656 Achtung 3/1996 ja 1/1997; Veljesavun videot/7.
657 Achtung 3/2001.
658 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 24.9. ja 20.11.1996. VA.
659 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 20.10.1997 ja toimintakertomus 1997. VA.
660 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 26.8.1998. VA.
661 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 12.11.1998. VA.
662 Achtung 4/1998; Veljesavun toimintakertomus 1998. VA.
663 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 27.9.1999. VA.
664 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 24.1.2000. VA.
665 Aarne Kähärän muistio 10.1.2000; Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 3.3. ja 29.3.2000. VA.
666 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 27.7.2000. VA; Achtung 3/2000.
667 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 4.10.2000. VA.
668 Mauno Jokipiin kirje Veljesavun hallitukselle 22.10.2000. VA.
669 Veljesavun johtokunnan pöytäkirja 3.3.2000. VA.
670 Veljesavun johtokunnan pöytäkirjat 24.1., 29.3. ja 29.5.2000 ja vuosikokouspöytäkirja 14.4.2000. VA.
671 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 4.10.2000. VA.
672 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 14.4.2000. VA.
673 Veljesavun hallituksen pöytäkirjat 29.5 ja 4.10.2000; Kari Ruudun kirje Mika Hakanpäälle 16.11.2000. VA.
674 Ilta-Sanomat 4.7.2000.
675 Veljesavun videot/26.
676 Ilta-Sanomat 4.7. ja 6.7.2000; Turun Sanomat 5.7.2000; Vapaussoturi 4/2000; Feuerkeil 2001.
677 Tauno Pajusen lähete 31.5.2000. VA.
678 Die Kameradschaft, October 2000, 3.
679 Helsingin Sanomat 31.12.200, 4.1. ja 7.1.2001.
680 Ilta-Sanomat 5.4.2002.

681 Turun Sanomat 1.9.2006.
682 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 4.10.2000. VA.
683 Achtung 3/2000; Turun Sanomat 5.7. ja 6.7.2000; Ilta-Sanomat 6.7.2000.
684 Veljesavun Helsingin kerhon kirje Heikki Olssonille 7.11.2000. VA; Feuerkeil 2001.
685 Kari Ruudun kirje Veljesavun hallitukselle 16.11.2000.VA.
686 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 29.11.2000. VA.
687 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 4.10.2000. VA; Feuerkeil 2001.
688 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 22.1.2001; Mika Hakanpään kirje Veljesavun hallituksen jäsenille 29.1.2001, VA.
689 Heikki Olssonin kirje ilman päiväystä ja vastaanottajaa. VA.
690 Pentti Koiviston kiertokirje 8.1.2001. VA.
691 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 8.3.2001. VA.
692 Nimetön muistio "Veljesapu ry:n säännöt". VA.
693 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 26.11.2001. VA.
694 Veljesavun ääninauhat/L14.
695 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 20.4.2001. VA; Achtung 2/2001.
696 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 20.4.2001. VA.
697 Achtung 3/2001; Ilta-Sanomat 23.5. ja 26.5.2001; Karjala 3.6.2001; Ruotuväki 19.9.2001.
698 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 28.4.2002. VA; Achtung 2–4/2002.
699 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 11.6.2002. VA.
700 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 5.4.2003. VA.
701 Kosti Canden muistivihko. JSS.
702 Veljesapu ry:n iltajuhla Turussa 5.4.2003 -tilaisuuden ohjelma. VA.
703 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 6.9.2003. VA.
704 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 6.9.2003 ja Veljesavun äänitteet/L14. VA.
705 Kosti Canden kirje ilman vastaanottajan nimeä 7.7.2004. VA.
706 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 29.11.2003 ja vanhempainneuvoston pöytäkirja 17.1.2004. VA.
707 Juhani Valon muistio "Pankkisiirto" 4.4.2003 ja Veljesavun Helsingin kerhon hallituksen pöytäkirja 4.3.2003; Veljesavun äänitteet/L23. VA.
708 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 31.1.2004. VA.
709 Veljesavun hallituksen pöytäkirjat 20.2. ja 24.4.2004 sekä vuosikokouspöytäkirja 24.4.2004 ja hallituksen puhelinkokouksen pöytäkirja 12.5.2004. VA.
710 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 8.5.2004 ja puhelinkokouksen pöytäkirja 12.5.2004. VA; Vapaussoturi 1/2004 ja 3/2004.
711 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 18.9.2004. VA.
712 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 23.10.2004. VA.
713 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 26.10.2004 ja Veljesavun kirje Wiking-Divisioona Oy:lle 23.10.2004. VA.
714 Mika Hakanpään kirje Veljesavun hallitukselle 15.1.2004. MH.
715 Veljesavun hallituksen pöytäkirjat 20.2. ja 26.10.2004 ja vuosikokouspöytäkirja 24.4.2004. VA.
716 Kosti Canden muistivihko. JSS.
717 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 26.10.2004. VA.
718 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 2.4.2005. VA.
719 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 11.6.2005. VA.
720 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 8.4.2006. VA.
721 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 11.2.2007. VA.
722 Matti Konkolan kirje Laine-Maire Kyöstilälle 21.5.2001. VA.
723 Kirjelmä ilman päivämäärää ja allekirjoitusta vuosikokouspöytäkirjan 20.4.2001 liitteenä; Achtung 4/1999.
724 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 26.7.2001. VA.
725 Achtung 4/2001.
726 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 11.2.2002. VA.
727 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 14.5.2003. VA.
728 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 6.9.2003. VA.

729 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 18.9.2004. VA.
730 Tampereen kerhon osanottoadressin kopio. MH.
731 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 14.5.2005 ja Tampereen kerhon kokousmuistio 26.10.2005. VA.
732 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 15.10.2005 ja Canden kirje Järvelinille 8.11.2005, Canden kiertokirje 17.12.2006 ja Tauno Pajusen muistio 8.2.2002. VA.
733 Veljesavun hallituksen pöytäkirjat 3.12.2005 ja 28.1.2006. VA.
734 Achtung 2/2006, 10.
735 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 8.4.2006 ja hallituksen pöytäkirja 17.6.2006. VA; Veljesavun kirje paikalliskerhoille 4.8.2006. MH.
736 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 18.11.2006, liite 15.
737 Jari Heikkilän kirje Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallitukselle 11.8.2006 ja Tampereen kerhon kirjelmä Veljesavulle 18.9.2006. VA.
738 Etelä-Pohjanmaan kerhon kirje Veljesapu-Perinneyhdistykselle 9.8.2006. MH.
739 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 17.6.2006.
740 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 16.9.2006. VA.
741 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 18.11.2006. VA.
742 Keskustelutilaisuusmuistio 26.1.2007. VA.
743 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 22.8.2007, liite tilintarkastuspöytäkirja. VA.
744 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 18.11.2007. VA.
745 Achtung 2–3/2001; Die Kameradschaft, October 2001; Vapaussoturi 4/2001, 50–51.
746 Veljesavun hallituksen pöytäkirjat 7.9.ja 23.11.2002 ja vuosikokouspöytäkirja 5.4.2003, toimintakertomus 2002 ja toimintasuunnitelma vuodelle 2003. VA; Achtung 2–4/2002.
747 Veljesavun hallituksen pöytäkirjat 5.4, 14.5. ja 6.9.2003. VA.
748 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 10.7.2006. VA.
749 Achtung 3/2007, 16 ja 4/2007, 2.
750 Kari Ruudun kirje Alfred Harmsille 27.12.2007. Kari Ruudun hallussa.
751 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 9.6.2011 ja kesäretkiohjelma 29.–31.7.2011 sekä toimintakertomukset 2010, 2014 ja 2017. VA.
752 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 26.11.2001 ja vuosikokouspöytäkirja 22.3.2002. VA.
753 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 23.11.2002. VA
754 Veljesavun hallituksen pöytäkirjat 1.3.2003 ja 31.1.2004 sekä vuosikokouspöytäkirja 5.4.2003. VA.
755 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 24.4.2004. VA.
756 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 8.4.2006; Veikko Elon päiväämätön kirje Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirjan 11.2.2007 liitteenä. VA.
757 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 18.11.2006 ja Tampereen kerhon kirjelmä Veljesavulle 18.9.2006. VA.
758 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 29.5.2000. VA.
759 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 7.9.2002. VA.
760 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 23.11.2002. VA.
761 Mika Hakanpään muistio "Suomalaisten SS-vapaaehtoisten muistoristi" 9.1.2018. MH.
762 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 8.5.2004. VA.
763 Tampereen kerhon muistio 7.11.2002. VA.
764 Veljesavun hallituksen pöytäkirjat 18.9. ja 26.10.2004 ja Pekka Karraksen muistio 4.10.2004. VA.
765 Sotainvalidien Veljesliitto Veljesavulle 22.12.2004. VA.
766 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 3.12.2005. VA; Achtung 2/2006, 10.
767 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 19.3.2006. VA.
768 Veljesavun hallituksen pöytäkirjat 26.7. ja 26.11.2001 ja toimintakertomus 2001. VA.
769 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 7.9.2002. VA.
770 Achtung 1/2002.
771 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 23.11.2002. VA.
772 Kari Ruudun kirje Veljesavun hallitukselle 15.8.2003 ja Veljesavun hallituksen pöytäkirja 6.9.2003. VA.
773 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 14.5.2005. VA.
774 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 15.10.2005, liitteet. VA.
775 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 20.3.2004. VA.
776 Kosti Canden muistivihko. JSS.

777 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 18.9.2004. VA.
778 Kosti Canden muistivihko. JSS.
779 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 23.10.2004. VA.
780 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 11.6.2005. VA.
781 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 19.5.2007. VA.
782 Kosti Canden kirje Veljesapu-Perinneyhdistykselle 16.2.2008. VA.
783 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirjat 22.7. ja 16.9.2007; Kuuselan sähköposti Jari Sauriolle 30.8.2007. VA.
784 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirjat 26.1. ja 2.3.2008, liitteet. VA.
785 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 2.4.2005. VA; Achtung 2/2005, 8–9.
786 Achtung 2/2005, 9.
787 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 8.4.2006. VA; Achtung 2/2006, 11.
788 Achtung 2/2007, 8.
789 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 28.4.2007. VA; Kokouksen osanottajilta saatua muistitietoa kokouksen kulusta.
790 Veljesapu-Perinneyhdistyksen toimintakertomus 2006. VA.
791 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 27.1.2007 ja Juhani Valon kirje. VA.
792 Työkansan Sanomat 14.6.2006.
793 Juhani Valon kirje 4.3.2007. VA.
794 Achtung 1/2007, 2–3.
795 Sakari Haikalan kirje Ilmevallalle heinäkuussa 2007. VA.
796 Karraksen sähköpostiviesti 6.3.2007. MH.
797 Helsingin Sanomat 20.3.2007.
798 Achtung 2/2007, 2.
799 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 2.3.2008. VA.
800 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 19.7.2008 ja Canden eroanomus 11.5.2008. VA.
801 Veljesapu-Perinneyhdistyksen toimintakertomus 2007; hallituksen pöytäkirja 16.3.2007. VA.
802 Veljesapu-Perinneyhdistyksen vuosikokouspöytäkirja 26.4.2008 ja hallituksen pöytäkirja 26.4.2008. VA; Achtung 2/2008, 5.
803 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 18.5.2008 ja toimintakertomus 2008. VA; Achtung 1/2008, 12.
804 Achtung 4/2008 ja 1/2009.
805 Veljesapu-Perinneyhdistyksen vuosikokouspöytäkirja 18.4.2009. VA.
806 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 18.4.2009. VA.
807 Veljesapu-Perinneyhdistyksen toimintakertomus 2009. VA; Achtung 3/2009, 2
808 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirjat 9.5. ja 18.7.2009, liite Pataljoonan lipun käyttö sekä Veljesapu-Perinneyhdistyksen toimintakertomus 2009. VA; Achtung 3/2009, 10–11.
809 Aamuposti 31.7.2010.
810 Veljesapu-Perinneyhdistyksen vuosikokouspöytäkirja 23.4.2016 ja hallituksen pöytäkirjat 11.2. ja 18.5.2016 sekä 21.9. ja 30.11.2017. VA.
811 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 18.5.2016. VA.
812 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 21.12.2011. VA; Achtung 4/2010, 14.
813 Turun Sanomat 17.10.2018.
814 Ilta-Sanomat 15.1.2018.
815 Ks. Achtung 1/2018: Helsingin Sanomat 2.6.2018; Jussi Nuortevan sähköposti tekijälle 3.6.2018.
816 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 18.9.2018. VA.
817 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 21.11.2018. VA.
818 Iltalehti 17.10.2018.
819 Achtung 4/2018, 14-15; Suomen Sotilas 6/2018, 91-97.
820 Suomen Sotilas 6/2018, 106.
821 Kylkirauta 4/2018, 55.
822 Sotilasaikakauslehti 12/2018, 48–49.
823 Sotainvalidi-lehti 1/2019.
824 Lars Westerlund, The Finnish SS-volunteers and atrocities against Jews, Civilians and Prisoners of War

in Ukraine and the Caucasus Region 1941–1943 ja lyhennelmä Suomalaiset SS-vapaaehtoiset ja väkivaltaisuudet juutalaisia, siviilejä ja sotavankeja kohtaan Ukrainassa ja Kaukasuksella 1941–1943. www.arkisto.fi
825 Yleisradion uutinen 8.2.2019 ja puheenjohtaja Kääriäisen kannanotto 9.2.2019.
826 Ilta-Sanomat, nettiversio 10.2.2019.
827 VIP, lokakuu 1971.
828 Helsingin Sanomat 6.1.2017.
829 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 5.9.2012. VA.
830 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirjat 22.2., 21.5. ja 18.9.2018. VA; Achtung 4/2018, 12.
831 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 8.5.2004 ja toimintakertomus 2004. VA; Achtung 3/2005, 13.
832 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 17.6.2006. VA.
833 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 30.11.2009. VA.
834 Achtung 4/2009, 13.
835 Veljesavun hallituksen pöytäkirjat 16.9. ja 18.11.2006 ja Pekka Karraksen kirje kirkkohallitukselle 18.11.2006. VA.
836 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 19.5.2007. VA.
837 Achtung 3/2006, 8–11.
838 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirjat 19.5. ja 16.9.2007. VA; Achtung 3/2007, 1–5.
839 Uspenskajasta ks. Cande 2013, 141–142.
840 Veljesavun vuosikokouksen pöytäkirja 14.4.2000. VA.
841 Veljesavun tuloslaskelmat 2000 ja 2001, VA.
842 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 20.4.2001. VA.
843 Veljesavun tuloslaskelma ja toimintakertomus 2002. VA.
844 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 5.4.2003. VA.
845 Veljesavun vuosikokouspöytäkirja 24.4.2003 ja tuloslaskelma 2003. VA.
846 Veljesavun tilinpäätös 2004 ja hallituksen pöytäkirja 18.9.2004. VA.
847 Veljesavun toimintakertomus 2005. VA.
848 Veljesavun hallituksen pöytäkirja 15.10.2005. VA.
849 Veljesavun Tampereen kerhon kirjelmä Veljesavulle 18.9.2006. VA.
850 Veljesapu-Perinneyhdistyksen toimintakertomus ja tilinpäätös 2006. VA.
851 Veljesapu-Perinneryhdistyksen toimintakertomus 2007. VA.
852 Veljesapu-Perinneryhdistyksen toimintakertomus 2008, VA.
853 Veljesapu-Perinneyhdistyksen hallituksen pöytäkirja 21.5.2018. VA.
854 Achtung 4/1998, 12.
855 Achtung 1/1997, 16 ja 4/1998, 13.
856 Jouko Ilkan lyhyt historiikki Veljesavun Etelä-Pohjanmaan kerhosta 20.1.1989. MH. Tiedot Etelä-Pohjanmaan kerhosta perustuvat tähän Ilkan historiikkiin silloin kun muuta lähdettä ei ole mainittu.
857 Veljesavun Etelä-Pohjanmaan piirin kiertokirje 23.7.1956. MH.
858 Veljesavun Etelä-Pohjanmaan piirin kiertokirje 1.8.1956 sekä moniste Kameradschaftabend 8.8.56. MH.
859 Kutsu veljesiltaan 7.11.1964. MH.
860 Tauno Pajusen kirje P. Koivistolle, N. Kuustielle ja J. Ilkalle 15.11.1965. MH.
861 Veljesavun Etelä-Pohjanmaan piirin kiertokirje 11.12.1966. MH.
862 Jouko Ilkan kiertokirjeet 10.3.1970 ja 19.3.1972. MH.
863 Kutsu Etelä-Pohjanmaan SS-aseveljien talvikokoukseen 25.2.1969. MH.
864 Veljesavun Etelä-Pohjanmaan yhdysmiesten kokouspöytäkirja 28.3.1968. MH.
865 Jouko Ilkan kiertokirje 13.12.1968. MH.
866 Jouko Ilkan kiertokirje 15.5.1974. MH.
867 Juhlatoimikunnan kokousmuistio 9.2.1976. MH.
868 Kokousmuistio 1.6.1968. MH.
869 Veljesavun Etelä-Pohjanmaan kerhon kiertokirje 29.7.1977. MH.
870 Niilo Kuustien kirje Oiva Heikaselle 5.4.1977. MH.
871 Etelä-Pohjanmaan kerhon lippukirja ja Niilo Kuustien kiertokirje 2.9.1975. MH.
872 Veljesavun Etelä-Pohjanmaan kerhon kokousmuistio 19.2.1983. MH.

873 Veljesavun Etelä-Pohjanmaan kerhon toimikunnan pöytäkirjat 10.4. ja 13.4.1981 sekä 24.3.1982. MH; Pohjanmaan Kansa 30.3.1982.
874 Jouko Ilkasta ks. Ilkka 2016.
875 Veljesavun Etelä-Pohjanmaan kerhon kierokirje 29.9.1992. MH.
876 Veljesavun Etelä-Pohjanmaan kerhon kiertokirje 1.9.1993. MH.
877 Veljesavun Etelä-Pohjanmaan kerhon pöytäkirja 10.4.2000. MH.
878 Veljesavun Etelä-Pohjanmaan kerhon muistio 31.10.2004. MH.
879 Veljesavun Etelä-Pohjanmaan kerhon pöytäkirjat 4.7.2005 ja 23.6.2009. MH.
880 Veljesavun Etelä-Pohjanmaan kerhon pöytäkirja 7.8.2008. MH.
881 Veljesavun Tampereen kerhon kirjelmä Veljesavulle 18.9.2006. VA.
882 Veljesavun Tampereen kerhon pikkujoulukutsut 1966–1972. VA.
883 Veljesavun Tampereen kerhon kutsu lokakuu 1986. VA.
884 Veljesavun Tampereen kerhon kutsut 1975, 1988, 1990,1991, 1992, 1996. VA.
885 Veljesapu r.y. 35 vuotta, 36–37; Veljesavun Tampereen kerhon kutsut elokuu 1991 ja syksy 1995. VA.
886 Luonnos Nordland ry:n säännöiksi. MH.
887 Veljesavun Tampereen kerhon päiväämätön muistio, VA.
888 Veljesavun Tampereen kerhon kokousmuistio 3.1.2002 ja Tauno Pajusen muistio 8.1.2002. VA.
889 Veljesavun Tampereen kerhon kokousmuistio 26.10.2005. VA.
890 Pauli Nummelinin sähköposti Pekka Karrakselle 29.3.2006. VA.
891 Erkki Elorannan kannanotto 6.10.1993. RR.
892 Toimintakertomus Turun seudun SS-veljien toiminnasta v. 1958 syksystä 1959 kevääseen; Kokouspöytäkirja Turun seudun SS-veljien kokouksesta 9.11.1958. RR.
893 Turun seudun SS-aseveljien kokoispöytäkirja ja kutsu 14.12.1958. RR.
894 Juhlan 8.2.1959 asiakirjat; Toimintakertomus Turun seudun SS-veljien toiminnasta v. 1958 syksystä 1959 kevääseen. RR.
895 Turun seudun kerho Veljesapu ry:lle 14.3.1959. RR.
896 Turun seudun SS-aseveljien kokouksen pöytäkirja 8.3.1959. RR.
897 Turun seudun kerho Veljesapu ry:lle 14.3.1959. RR.
898 Kertomus Veljesapu ry:n Turun seudun kerhon toiminnasta kevät- ja kesäkaudella 1959. RR.
899 Juhlakutsu 31.10.1959 sekä kiitoskirjeet lahjoittajille. RR.
900 Turun seudun kerhon pöytäkirjat 11.10. ja 29.11.1959 sekä Turun seudun jäsenten kerhon menettelytapaohje. RR.
901 Börje Brotellin nuijan luovutuspuhe 13.3.1960 ja Turun seudun kerhon pöytäkirja 23.10.1960. RR.
902 Erkki Elorannan H.V.-kirje 19.4.1961. RR.
903 Erkki Elorannan kirje 9.11.1961. RR.
904 Erkki Elorannan puhe 27.1.1963. RR.
905 Turun seudun kerhon pöytäkirja 27.1.1963 sekä anomukset Turun poliisimestarille 1.3.1963, Turun seudun kerhon kiertokirjeet 15.5. ja 20.5.1963. RR.
906 Turun seudun kerhon pöytäkirja 24.10.1965 sekä pikkujoulujuhlakutsu 1965. RR.
907 Turun seudun kerhon pöytäkirjat 20.3. ja 25.9.1966. RR.
908 Erkki Elorannan päiväämätön kiertokirje 1970. RR.
909 Turun Sanomat 19.4.1970.
910 Turun seudun kerhon syyskokouspöytäkirja 29.11.1970. RR.
911 Turun seudun kerhon vuosikokouspöytäkirja 28.3.1971 ja toimintakertomus 1971. RR.
912 Turun seudun kerhon syyskokouspöytäkirja 15.10.1972 ja toimintakertomus 1972. RR.
913 Turun seudun kerhon pöytäkirja 3.4.1976. RR.
914 Turun seudun kerhon kokouskutsu 16.3.1977. RR.
915 Turun seudun kerhon kirje Veljesavulle 15.4.1977 ja Turun seudun kerhon kokousmuistio 30.5.1977. RR.
916 Erkki Elorannan H.V.-kirje 25.3.1978. RR.
917 Turun seudun kerhon menettelytapaohje pataljoonan lipun käytöstä 23.11.1977. RR.
918 Turun seudun kerhon pöytäkirja 17.2.1983. RR.
919 Turun seudun kerhon kiertokirjeet 5.2. ja 6.3.1981. RR.
920 Turun seudun kerhon toimintakertomus 1977–1978 ja vuosikokouspöytäkirja 22.5.1978. RR.

921 Oiva Aulangon lahjakirja 5.3.1980. RR.
922 Turun seudun kerhon toimintakertomukset 1980 ja 1981. RR.
923 Turun seudun kerhon kevätkokouksen pöytäkirja 14.4.1982. RR.
924 Veljesapu ry:n Turun seudun jäsenten Kerhon "Erkki Eloranta" säätiön säännöt. RR.
925 Bergiuksen puhekonsepti. RR.
926 Turun seudun kerhon toimintakertomus 1984–1985. RR.
927 Turun seudun kerhon vuosikokouspöytäkirja 5.3.1986 + liitteet. RR.
928 Turun seudun kerhon toimintakertomus 1985–1986. RR.
929 Turun seudun kerhon toimintakertomus 1986–1987. RR.
930 Erkki Elorannan H.V.-kirje 18.2.1987 ja Turun seudun kerhon kirje Veljesapu ry:lle 5.3.1987. RR.
931 Erkki Elorannan H.V.-kirje 16.3.1987. RR.
932 Turun seudun kerhon toimintakertomus 1988–1989. RR.
933 Turun seudun kerhon kiertokirjeet 14.4., 15.8. ja 18.10.1990 ja toimintakertomus 1990–1991. RR.
934 Turun seudun kerhon kiertokirjeet 15.1. ja 17.2.1991 ja vuosikokouspöytäkirja 6.3.1991. RR.
935 Erkki Elorannan puhe kerhoillassa 5.2.1992. RR.
936 Turun kerhon pöytäkirja 6.10.1993 ja liite Erkki Elorannan kannanotto 6.10.1993. RR.
937 Turun seudun kerhon toimintakertomus 1992–1993 ja Turun seudun kerhon pöytäkirja 14.9.1993. RR.
938 Achtung 5/1994, 5.
939 Turun seudun kerhon pöytäkirja 5.5.1993. RR.
940 Turun seudun kerhon kiertokirje 12.2.1996. RR.
941 Turun seudun kerhon vuosikokouspöytäkirja 6.3.1996 ja toimintakertomus 1996–1997. RR.
942 Turun seudun kerhon toimintakertomus 1996–1997. RR.
943 Turun seudun kerhon vuosikokouspöytäkirja 7.3.2001 ja Rosendahlin kiertokirje 20.4.2001.RR.
944 Rosendahlin kiertokirje 5.5.2006. RR; Achtung 1/2010, 9.
945 Veljesapu r.y. 35 vuotta, 35.
946 Aarne Kähärän päiväämätön muistio "Veljesapu r.y:n Helsingin alaosaston syntyvaiheita" ja kutsukirje 22.11.1971. VA.
947 Konsepti Helsingin alaosaston menettelytapaohjeeksi 1971. VA.
948 Helsingin alaosaston pöytäkirja 4.1.1972. VA.
949 Helsingin alaosaston toimikunnan pöytäkirjat 9.1. ja 1.2.1972. VA.
950 Kokouskutsu 21.8.1972. VA.
951 Kokouskutsut ja pikkujoulun järjestelyasiakirjat 1972. VA.
952 Helsingin kerhon toimintakertomus 1974. VA.
953 Helsingin kerhon kuukausikokouksen pöytäkirja 6.10.1976. VA.
954 Helsingin kerhon toimintakertomus vuodelta 1977. VA.
955 Aarne Kähärän puhe pikkujoulussa 1975. VA.
956 Helsingin kerhon muistio 20.2.1978; Aarne Kähärän muistio pataljoonan lipun käyttämisestä 25.2.1978. VA.
957 Veljesapu r.y. 35 vuotta, 34.
958 Helsingin kerhon vuosikokouksen 5.3.1985 esityslista; Veljesavun äänitteet/L25. VA.
959 Oiva Heikasen muistio 10.3.1985. VA.
960 Helsingin kerhon kirje Aarne Kähärälle 20.9.1985. VA.
961 Kaarlo Heikasen muistio 7.5.1991 ja Aarne Kähärän luovutuskirja 27.5.1991. VA.
962 Veljesapu r.y. 35-vuotta, 35.
963 Achtung 5/1994, 14.
964 Helsingin kerhon vuosikokouspöytäkirja 11.3.1997. VA.
965 Helsingin kerhon kiertokirje, marraskuu 1997. VA.
966 Kutsu Narvan-matkalle 1999; Helsingin kerhon pöytäkirja 27.9.1999. VA.
967 Helsingin kerhon ohjelma. Toukokuu 2000 ja Saksalaisvierailun ohjelma 2.–4.7.2000. VA.
968 Achtung 2/2000, 3.
969 Luonnos Wikingin Aseveljet -yhdistyksen säännöiksi. VA.
970 Achtung 4/2000, 6.
971 Helsingin kerho piti ainakin vuodesta 2002 kokouspäiväkirjaa, johon kokouksissa paikalla olleet

kirjoittivat nimensä ja jossa saatettiin muutamin sanoin kuvata kokouksen kulkua. Koska kerhon asiakirjoja ei vuoden 2002 jälkeen ole muilta osin ollut käytettävissä, tämä esitys perustuu tuolta ajalta lähinnä kokouspäiväkirjoihin.

972 Veljesavun Helsingin kerhon kokousmuistio 4.5.2004. VA.

973 Tiedot Helsingin kerhon kokoontumisista 2000-luvulla perustuvat Jyri Koskivaaran hallussa oleviin kerhon vieraskirjoihin.

974 Veljesapu r.y 15 vuotta, 42.

975 Seppo Taivalmaan kiertokirje 21.3.1988; Hämeenlinnan seudun veljien pöytäkirja 17.11.1989. VA.

976 Seppo Taivalmaan kiertokirjeet 1.9.1988 ja 12.11.1992. VA.

977 Seppo Taivalmaan kiertokirjeet 31.3. ja 12.5.1989. VA.

978 Hämeenlinnan kerhon pöytäkirja 14.2.1990. VA.

979 Seppo Taivalmaan kiertokirje 5.3.1990. VA.

980 Seppo Taivalmaan kiertokirje 24.2.1994. VA.

981 Hämeenlinnan kerhon pöytäkirja 6.3.2002. VA.

982 Hämeenlinnan kerhon pöytäkirja 9.4.2008. VA.

983 MG-41-kerhoa koskevat tiedot perustuvat Aarne Pesosen laatimiin, käsin kirjoitettuihin kokousmuistioihin. MH.

984 Veljesapu r.y. 35 vuotta, 34–45.

985 Veljesapu r.y. 35 vuotta 1955–1990, 45; Veljesavun Keski-Suomen kerhon muistio 31.12.2005. MH.

986 Veljesapu r.y. 35 vuotta 1955–1990, 43. Partanen mainitsee saksalaisen veteraanijärjestön nimeksi Reichsbund, joka on kuitenkin yleisnimi eikä kerro tarkasti, mistä järjestöstä on kysymys.

987 Veljesapu r.y. 35 vuotta 1955–1990, 41.

Henkilöhakemisto

L

M

N

R

S

Y